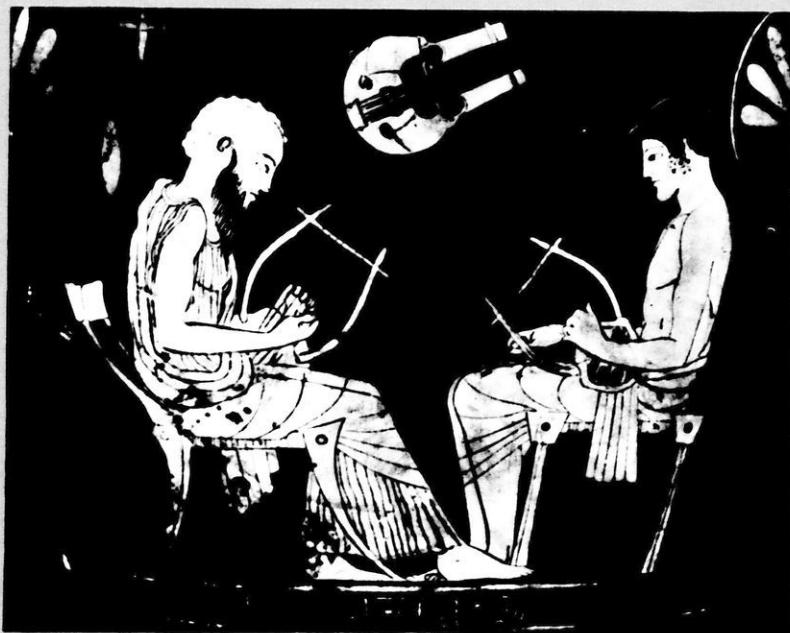

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΕΩΝ (ΚΕΜΕ)
ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΚΕΙΜΕΝΑ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1982

40968

ΚΕΙΜΕΝΑ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Διαρθρωτικός πληροφοριακός χώρος για την αρχαιότητα, την ελληνική λογοτεχνία και την αρχαία φιλοσοφία.

Μέ άπόφαση τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως τά διδακτικά βιβλία
τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καὶ Λυκείου τυπώνονται ἀπό τὸν Ὀρ-
γανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΕΩΣ (ΚΕΜΕ)
ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΚΕΙΜΕΝΑ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1982

Η συγκρότηση τοῦ βιβλίου, οἱ προσθήκες, διορθώσεις καὶ βελτιώσεις ἔγιναν ἀπό τό
Σύμβουλο Β' τοῦ ΚΕΜΕ ΗΛΙΑ Σ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟ.

1. Ἡ μετάφραση τῶν χορ/κῶν μερῶν τοῦ **Οἰδίποδα Τύραννου** τοῦ Σοφοκλῆ είναι τοῦ Ι. Γρυπάρη.
2. Ἡ μεταγλωττιση τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῶν σημειώσεων τοῦ **Πρωταγόρα** καὶ τοῦ **Οἰδίποδα Τύραννου** ἔγιναν ἀντίστοιχα ἀπό τοὺς Συμβούλους Β' ΚΕΜΕ ΗΛΙΑ Σ. Σπυρόπουλο καὶ Ιωάννη Μ. Αρβανίτη.

ΝΙΚ. ΖΑΦΕΙΡΙΟΥ — Ν. ΚΑΙ Κ. ΕΛΕΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΛΑΤΩΝΟΣ
ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ¹

Α' ΠΛΑΤΩΝ

Ι. ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΑ

Ο Πλάτων γεννήθηκε στήν Αθήνα τό 428 ή 427 π.Χ. Ο πατέρας του Αρίστων φαίνεται ότι καταγόταν ἀπό άριστοκρατική οίκογένεια. Ήμητέρα του Περικλείοντα είναι βέβαιο ότι ἀνῆκε σέ παλιά δρχοντική γενιά, πού ἔφτανε στό Σόλωνα. Τό άρχικό όνομα τοῦ Πλάτωνα ἦταν Αριστοκλῆς. Άργοτερα, σύμφωνα μέ σχετική παράδοση, τόν δύνομασαν Πλάτωνα ἐπειδή είχε πλατύ στήθος καί πλατύ μέτωπο. Καί τό όνομα αὐτό τοῦ ἔμεινε. Γιά τήν ἀγωγή καί τή μόρφωση τοῦ Πλάτωνα δέν γνωρίζουμε πολλά πράγματα. Ωστόσο φαίνεται ότι ἀνατράφηκε καί μορφώθηκε μέ προσοχή καί μέ ἐπιμέλεια, σάν παιδί πλούσιας καί δρχοντικῆς οίκογένειας. Στό πατρικό σπίτι δέχτηκε βαθιά στήν ψυχή του τά σπέρματα τῆς ἀρετῆς, πού τόν στόλιζε σ' ὅλη του τή ζωή.

Ο Πλάτων είχε ἔξαιρετα πνευματικά καί ψυχικά χαρίσματα. Ήταν προικισμένος μέ ποιητική καί γενικότερη καλλιτεχνική διάθεση. Τά πρώτα του πνευματικά ἐνδιαφέροντα ἦταν καλλιτεχνικά. Τόν ἐνθουσίασαν ό Ομηρος καί γενικά ἡ ποίηση, ίδιαίτερα ἡ δραματική. Έγραψε καί ό ίδιος ποιήματα. Όταν ἦταν ἐφηβος μυήθηκε στή φιλοσοφία ἀπό τόν Κρατύλο, μαθητή τοῦ Ηράκλειτου.

Όταν ό Πλάτων ἔγινε είκοσι χρονῶν, γνώρισε τό φιλόσοφο Σωκράτη. Ή γνωριμία αὐτή ἐπαιξε ἀπόφασιστικό ρόλο στή ζωή του: Ἐγκατέλειψε τήν ποίηση, ἔκαψε δσα ποιήματα είχε γράψει καί ἀφοσιώθηκε στή φιλοσοφία. Ἐγίνε πιστός μαθητής καί ἀχώριστος φίλος τοῦ Σωκράτη καί ἔνα ἀπό τά κύρια πρόσωπα τοῦ στενοῦ φιλοσοφικοῦ του κύκλου. Ο τραγικός καί ἀδικος θάνατος τοῦ Σωκράτη πλήγωσε τήν εὐαίσθητη ψυχή τοῦ Πλάτωνα. Τόν πίκρανε τόσο, ὥστε ἔφυγε καί πήγε στά Μέγαρα, κοντά στό φιλόσοφο Εὔκλειδη. Έκεῖ, μαζί μέ ἄλλους μαθητές καί φίλους τοῦ Σωκράτη, θρήνησε τό δάσκαλό του. Στά Μέγαρα, ὅπως φαίνεται, ἔμεινε λίγον καιρό καί κατόπιν γύρισε στήν Αθήνα.

1. Βλ. καί τήν Εἰσαγωγή τοῦ βιβλίου Φιλοσοφικά Κείμενα τῆς Γ' Γυμνασίου σελ. 7 - 20.

Αργότερα ό Πλάτων γιά νά ίκανοποιήσει τίς πνευματικές του άνησυχίες αρχισε νά ταξιδεύει σέ μακρινούς τόπους. Πρώτα πήγε στήν Αἴγυπτο και στήν Κυρήνη. Στήν Αἴγυπτο γνώρισε και μελέτησε και τόν πανάρχαιο και τό σύγχρονο πολιτισμό της καί διδάχθηκε τσως ιστορία και μαθηματικά. Στή μακρινή έκείνη χώρα τοῦ Νείλου μεγάλη έντύπωση έκαναν στόν Πλάτωνα τό πολίτευμά της, οι πολιτικοί και κοινωνικοί της θεσμοί. Σέ μερικά ἔργα τοῦ Πλάτωνα βλέπουμε τήν ἐπίδραση ἀπό αὐτή τήν ἐντύπωση. Στήν Κυρήνη ό Πλάτων ἔμεινε λίγον καιρό κοντά στό διάσημο μαθηματικό (γεωμέτρη) Θεόδωρο, ἄκουσε τούς μαθηματικούς της και πλούτισε τίς γνώσεις του στή Γεωμετρία.

Τό 389 ἡ τό 388 π.Χ. ό Πλάτων κάνει τό δεύτερο μεγάλο ταξίδι του πηγαίνει στήν Κάτω Ἰταλία και στή Σικελία. Ό πιό πιθανός λόγος πού έκανε τόν Πλάτωνα νά ταξιδέψει σ' αύτές τίς χώρες, ήταν ή τιμητικία του νά γνωρίσει τή σοφία τους και νά εψφεληθεῖ ἀπό αὐτή. Τό ταξίδι του στήν Κάτω Ἰταλία ἔδωσε στόν Πλάτωνα τήν εἰκαρία νά γνωρίσει ἀπό κοντά τούς Πιθαγόρειους και τή φιλοσοφία τους, νά μωνθεῖ πιό πολύ στά Ορφικά και νά γνωρίσει ἀκόμη τούς Ἐλεάτες και τίς δοξασίες τους. Γι' αὐτούς τούς λόγους τό ταξίδι αὐτό ήταν πάρα-πολύ σημαντικό γιά τήν ύστερότερη πνευματική του ἐξέλιξη.

Από τήν Κάτω Ἰταλία ό Πλάτων πήγε στή Σικελία, ὅπου ἔμεινε φιλοξενούμενος στήν αὐλή τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Διονύσιου τοῦ Α'. Ή πνευματική σύγκομιδή τοῦ Πλάτωνα ἀπό τή Σικελία ήταν διαφορετική. Έκει γνώρισε ἀπό κοντά και ἀπόκτησε πείρα ἀπό ἕνα τυραννικό πολίτευμα. Κέρδισε βέβαια τή φιλία και τό θαυμασμό τοῦ Δίωνα, γνωνικάδελφου τοῦ Διονύσιου, ή γνωριμία του δμως μέ τό Διονύσιο εἰχε οἰκτρό τέλος. Ἐπειδή, ὅπως είναι τό πιό πιθανό, δέν συμφωνοῦσαν στίς φιλοσοφικές και πολιτικές συζητήσεις τους, ό τύραννος, γιά νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τόν ἐνοχλητικό ήθικολόγο, τόν ἐπιβίβασε μέ τή βία σέ ἔνα πλοιο πού ἔφευγε γιά τήν Ἐλλάδα. Ό κυβερνήτης τοῦ πλοίου μέ ἐντολή τοῦ Διονύσιου, ὅπως είναι τό πιό πιθανό, πούλησε τόν Πλάτωνα ως δοῦλο στήν Αἴγυπτο. Έκει τόν ἀναγνώρισε ό Ἀννίκερις ό Κυρηναῖος, τόν ἐξαγόρασε και ἐπείτα τόν ἄφησε ἐλεύθερο. Ήτσι ό Πλάτων γύρισε πάλι στήν Αθήνα τό 388 ἡ 387 π.Χ.

Ο Πλάτων είναι τώρα 40 χρονῶν. Γνωρίζει καλά τά φιλοσοφικά και τά κοινωνικά προβλήματα. Ἐχει ἔναν πλοῦτο ἀπό γνώσεις και ἀπό πείρα. Είναι γνωστός στούς φιλοσοφικούς κύκλους ἀπό τίς συζητήσεις του και ἀπό τά

συγγράμματά του, πού είχε ως τότε δημοσιεύσει. Ἐπιθυμία του ἦταν τόρα τὴν πείρα του και τίς γνώσεις του νά μεταδώσει και σέ ἄλλους. Γι' αὐτό τό σκοπό ἤδρυσε μόνιμη φιλοσοφική σχολή. Τό μέρος ὅπου ὁ Πλάτων ἤδρυσε τὴν σχολή του ὄνομαζόταν Ἀκαδήμεια, γι' αὐτό και ἡ σχολή ἑπρε τό ὄνομα Ἀκαδήμεια ἡ Ἀκαδημία. Βρισκόταν στό χῶρο ἡ κοντά στό χῶρο ὅπου σήμερα ἀπλέωνται ἡ συνοικία τῆς Ἀθήνας πού λέγεται Ἀκαδημία Πλάτωνος. Η Ἀκαδημία ἔγινε μέ πρότυπο τή σχολή τοῦ Πυθαγόρα· ὁ ἤδρυτής της ὅμως δέν ἀποδεχόταν τὴν ἐχεμύθια τῶν Πυθαγόρειων οὔτε κρατοῦσε σέ ἀπόσταση τούς μαθητές ἀπό τό δάσκαλό τους, ἀλλά ἐπιζητοῦσε νά συμβιβάζει τὴν ἀκροαματική μέθοδο τῆς διδασκαλίας μέ τή διαλογική μέθοδο τοῦ Σωκράτη. Προστάτες τῆς Ἀκαδημίας ὅρισε ὁ Πλάτων τίς Μοῦσες· ἤδρυσε μάλιστα και ἰερό τῶν Μουσῶν στόν κήπο τῆς σχολῆς. Ὅσοι σύχναζαν και συζητοῦσαν στήν Ἀκαδημία, ἀποτελοῦσαν ἵερη ἐνωση, μέ πρότυπο τούς Ὁρφικούς και τούς Πυθαγόρειους. Μέσα στή σχολή κατοικησε ὁ Πλάτων καθώς και ὅσοι ἔγιναν σχολάρχες τῆς Ἀκαδημίας ἐπειτα ἀπ' αὐτόν. Τόν ὅμιλο τῆς σχολῆς ἀποτελοῦσαν ἐπιφανεῖς Ἀθηναῖοι και ξένοι· ἀνάμεσα σ' αὐτούς ἦσαν ὁ Ἀριστοτέλης και ὁ Δημοσθένης. Ἐκεὶ στήν Ἀκαδημία, μέσα σ' ἔνα δμορφο και γαλήνιο φυσικό περιβάλλον, ὁ Πλάτων ἔμεινε χωρίς διακοπή εἴκοσι χρόνια (387 - 367 π.Χ.). Συζητοῦσε, διδασκε και ἔγραψε τά ἔργα του. Τάξικοισι αὐτά χρόνια ἦσαν τά πιό γόνιμα και τά πιό δημιουργικά χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ Πλάτωνα.

Τό 367 π.Χ. πέθανε ὁ τύραννος τῶν Συρακούσων Διονύσιος. Ὁ νεαρός γιός και διάδοχός του Διονύσιος Β' προσκάλεσε τότε ἐπίμονα τόν Πλάτωνα στίς Συρακούσες, ως δάσκαλο και σύμβουλό του. Ὁ Πλάτων θεώρησε εὐγενικό του καθῆκον νά λησμονήσει τὴν προηγούμενη περιπέτειά του και νά δεχτει τὴν πρόσκληση. Σ' αὐτό τόν παρακίνησε και ἡ ἐλπίδα ὅτι θά μπορέσει ἐκεὶ νά πραγματοποιήσει βασικές πολιτικές ίδεις του, ὅπως ἡ ὀργάνωση μᾶς πολιτείας κάτω ἀπό ἔναν ἄρχοντα μέ σωφροσύνη και μέ φιλοσοφικό πνεῦμα. Ἐτσι τό 366 π.Χ. ὁ Πλάτων πήγε γιά δεύτερη φορά στή Σικελία. Ἀλλά πάλι ἀπατήθηκε στίς προβλέψεις του και ἀναγκάστηκε νά ἐγκαταλείψει τίς Συρακούσες ὑποσχέθηκε ὅμως ὅτι θά ἔσαναγρίσει, γιατί διαφορετικά δέν τοῦ ἐπέτρεπαν νά ἀναχωρήσει. Ἐτσι ὁ Πλάτων γύρισε στήν πατρίδα του και στήν προσφιλή του Ἀκαδημία, γιά νά συνεχίσει ἐκεὶ τό ἔργο του πού προσωρινά είχε διακόψει.

Τό 361 π.Χ. ὁ Πλάτων πήγε γιά τρίτη φορά στή Σικελία. Προορισμός του

ήταν τόρα νά συμφιλιώσει τό Διονύσιο μέ τό Δίωνα, πού ήταν φίλος τοῦ Πλάτωνα, καὶ νά ἐπαναφέρει τό δεύτερο ἀπό τήν ἔξορια. Πῆγε ὅμως καὶ μέ τήν ἐλπίδα ὅτι θά μποροῦσε μέ εύνοϊκότερες τώρα συνθῆκες νά ἐφαρμόσει τίς πολιτικές θεωρίες του στό πολίτευμα τῶν Συρακουσῶν. Καὶ ἡ μία ὅμως προσπάθειά του καί ἡ ἄλλη ἀπέτυχαν. Ὁ Πλάτων ἔγινε ὑποπτος καὶ κινδύνεψε ἡ ζωὴ του. Σώθηκε μόνον ἐπειτα ἀπό ἐπέμβαση τῶν Πυθαγόρειων φίλων του τῆς Κάτω Ἰταλίας. Ἔτσι ὁ Πλάτων γύρισε στήν πατρίδα του καὶ στήν Ἀκαδημία γιά νά περάσει ἐκεῖ ἥσυχα καὶ εἰρηνικά τά ὑπόλοιπα χρόνια τῆς ζωῆς του.

Εἶναι βέβαιο ὅτι ὁ Πλάτων, ἄντρας μέ ύγεια καὶ μέ σωματική ρώμη, στρατεύτηκε περισσότερο ἀπό μιά φορά στά πρῶτα χρόνια τῆς ἀντρικῆς του ἡλικίας. Λέν αναμείχτηκε στήν πολιτική, γιατί καὶ ἀπό πιποίθηση καὶ ἀπό τήν καταγωγή του δέν συμπαθοῦσε τή δημοκρατία, ἡ ὥποια ἄλλωστε θανάτωσε τόν ἄριστο πολίτη της, τό Σωκράτη. Ὁ Πλάτων ἔμεινε ἄγαμος. Ἡταν πολύ φιλομαθής καὶ εἶχε ἀποκτήσει πάρα - πολλές γνώσεις. Αὐτό φαίνεται ἀπό τά ἴδια του τά ἔργα.

“Ως τά βαθιά του γεράματα ὁ Πλάτων, μέ καθαρό τό νοῦ του, δίδασκε, συζητοῦσε, ἔγραψε, ἐπισφραγίζοντας μιά ζωὴ καὶ μιά δράση γεμάτη θεία πνοή καὶ ἐγκόσμια ἀρετή. Πέθανε τό 347 π.Χ. σέ ἡλικία ὀγδόντα χρονῶν. Τόν έθαψαν στόν κήπο τῆς Ἀκαδημίας.

Ἡ Ἀκαδημία διατηρήθηκε ὡς τά χρόνια τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅπότε καταργήθηκε.

2. ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΑ

Μέ τό ὄνομα τοῦ Πλάτωνα διασώθηκαν 44 ἔργα. Ἀπ' αὐτά θεωροῦνται γνήσια τρεῖς ἐπιστολές καὶ 24 – 26 συγγράμματα μέ μορφή διαλογική. Ἐκτός ἀπό τήν Ἀπολογία τοῦ Σωκράτη, πού εἶναι γραμμένη σέ συνεχή λόγο. Ὁ διάλογος δέν εἶναι μορφή τοῦ λόγου πού τή δανείστηκε ὁ Πλάτων ἀπό ἄλλους, ἀλλά φυσική ἀναπαράσταση τῆς διαλογικῆς διδασκαλίας τοῦ Σωκράτη, πού γινόταν μέ μεγάλη ἐπιδεξιότητα καὶ προχωροῦσε μέ στηγουριά. Μέ πρότυπο τή διαλογική διδασκαλία τοῦ Σωκράτη ὁ Πλάτων δημιούργησε ἕνα νέο εἶδος τοῦ ἀττικοῦ πεζοῦ λόγου, τόν Πλατωνικό διάλογο, γραμμένο μέ μεγάλη λογοτεχνική χάρη στή γλώσσα τῶν Ἀθηναίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Δέν πρέπει ὅμως νά θεωρήσουμε τούς Πλατωνικούς διάλογους σάν ἔνα εἶδος στενογραφημένων πρακτικῶν τῶν Σωκρατικῶν διάλογων ἡ ζωή, ἡ

μορφή καί τό πλαισιό τους εύρυνονται, παρελθόν καί παρόν συνενώνονται καί οἱ ίδεες ποὺ ἀναπτύσσονται σ' αὐτούς ύψωνονται σέ ἀνώτερα ἐπίπεδα. "Ετοι παντοῦ ἔχειρίζει ὁ ἀνώτερος νοῦς τοῦ Πλάτωνος, πού διαμορφώνει, στολίζει καί ἔχειφάνει τό Σωκρατικό διάλογο σάν τό χρωστήρα ἐνός ἔξοχου καλλιτέχνη, ὅταν ἐπεξεργάζεται μιά δμορφη, ἀλλά ἀτέλειωτη εἰκόνα καί θέλει νά τήν παρουσιάσει ὅχι σάν δικό του ἔργο, ἀλλά σάν ἔργο ἐκείνου πού τή σχεδίασε πρῶτος. Μιά τέτοια εὐλάβεια καί ἀφιστώση τοῦ Πλάτωνος στό Σωκράτη ἀποτελεῖ μοναδικό στήν ιστορία παράδειγμα γιά τίς σχέσεις μαθητῆ μέ τό δάσκαλό του. Τήν προσωπικότητα τοῦ δακάλου του ὁ Πλάτων προβάλλει στά συγγράματά του ἐντελῶς ίδανική¹.

3. Ο ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΑ

α. ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Μιά ίδιαίτερη θέση ἀνάμεσα στά ἔργα τοῦ Πλάτωνος κατέχει ὁ διάλογος αὐτός μέ τό περιεχόμενό του καί μέ τήν τεχνική του σύνθεση. Παρουσιάζει τήν ἀντίθεση τῆς γνήσιας φιλοσοφικῆς σκέψεως μέ τήν ἐντυπωσιακή ἐπίδειξη ἐκείνων πού θεωροῦνται σοφοί, ἀλλά δέν είναι. Αὐτό είναι τό κύριο θέμα τοῦ διαλόγου, πού πλαισιώνεται μέ τεχνική πλοκή τῶν ἐπεισοδίων καί μέ τήν τέλεια διαγραφή τοῦ χαρακτήρα τῶν προσώπων. "Ετοι τό φιλοσοφικό αὐτό ἔργο είναι τήν ίδια ὥρα καί λογοτεχνικό ἀριστούργημα.

β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Στό πρῶτο κεφάλαιο παρουσιάζεται ὁ Σωκράτης νά συζητᾶ μέ κάποιο φίλο του, ἄγνωστον σέ μᾶς. Στά 39 κεφάλαια πού ἀκολουθοῦν μιλᾶ μόνο ὁ Σωκράτης, ἐνῶ ὁ φίλος ἀκούει τή συνεχή διήγηση τοῦ Σωκράτη χωρίς νά τόν διακόψει σέ κανένα σημεῖο. "Ο Σωκράτης στή διήγησή του αὐτή περιγράφει τή συγκέντρωση σοφῶν στό σπίτι του πλουσιότατον Καλλία καί ἐπαγαλαμβάνει ἔνα ἔξαιρετικά μεγάλο διάλογο πού είχε μέ δλους αὐτούς τούς σοφούς καί ίδιαίτερα μέ τόν σοφότερο ἀπ' δλους, τόν Πρωταγόρα.

1. "Ως τό σημεῖο αὐτό η εἰσαγωγή γράφηκε ἀπό τόν N. Κοντόπουλο. Η συνέχεια ἀνήκει στοὺς συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου.

Μποροῦμε νά ύποθέσουμε ότι ή συνάντηση αντή έγινε περίπου τό 432 π.Χ.: αντό γίνεται φανερό από τις ἐνδείξεις τις σχετικές μέ τήν ήλικία τῶν κυριότερων προσώπων (κεφ. 5, 7, 8, 10 καὶ 40). Ὁπασδήποτε ἀποκλείεται δέ υποθετικός χρόνος τοῦ διάλογου νά δώσεται ἕστερα από τό 432, γιατί μέσα στό διάλογο δέν έχουμε οὔτε τόν παραμικό δύπαινγμό στά γεγονότα πού συγκλύνισαν τήν Ἑλλάδα μετά τή χρονολογία αντή. Τήν ἐποχή πού έγινε δέ διάλογος, οί Ἀθηναῖοι γεμάτοι περηφάνεια γιά τήν ἱγμεντία καί γιά τό μεγαλεῖο τῆς πόλεώς τους, πού ἀπλωνόταν σ' δόλο τόν ἑλληνικό κόσμο, ἀπολάμβαναν μέντηση τή λεπτή ἡδονή τῶν φιλοσοφικῶν συζητήσεων, χωρίς νά τούς βασανίζουν ή ἀγωνία καί οἱ συμφορές πού θά φέρει δέ πόλεμος πού θά ξεσπάσει σέ λόγο

γ. ΣΟΦΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΟΦΙΣΤΕΣ

Τήν ἐποχή αντή διαμορφώνεται σέ τέλειο βαθμό δ νέος τρόπος τῆς φιλοσοφικῆς ἔρευνας καί τής ἀνώτερης παιδείας πού είναι γνωστός μέ τό διομα σ ο φιστική. Ἡ ιστορία μπορεῖ μέ βεβαιώτητα νά μᾶς κατατοπίσει σχετικά μέ τις αἰτίες καί τούς σκοπούς τῆς νέας αντῆς πνευματικῆς κινήσεως, πού παρατηρήθηκε στήν Ἀθήνα στό β' μισό τοῦ δον αἰώνα.

Στήν Ἑλλάδα ή φιλοσοφία καλλιεργήθηκε συστηματικά από τόν βο κιόλας αἰώνα, ἀπό τήν ἐποχή πού δ Θαλῆς δ Μιλήσιος προσπάθησε νά ἐρμηνεύσει τή δημιουργία τοῦ κόσμου από κάποια μοναδική ἀρχή. Κατόπι ή φιλοσοφία ἐξελίχθηκε σημαντικά μέ τήν ἰδρυση φιλοσοφικῶν σχολῶν στίς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καί τῆς Μεγάλης Ἑλλάδας. Οἱ ἀντιπόδιστοι αντῶν τῶν σχολῶν πλούτισαν τό περιεχόμενο τῆς φιλοσοφίας μέ τήν ἔρευνα προβλημάτων, δπως ή δημιουργία τοῦ κόσμου, θέματα ἥθικής, γνωσιολογίας, θεολογίας καί διατίπωσαν φιλοσοφικά συστήματα πού προκαλοῦν τό θαυμασμό μας γιά τή δύναμη θεωρητικῆς συλλήψεως καί γιά τή λογική συνέπεια τῶν ἐρμηνειῶν πού ἐπιχειροῦν.

Γύρω στά μέσα τοῦ δον αἰώνα δ Πινθαγόρας δ Σάμιος παρουσίασε συστηματικά διλοκληρωμένη κεσμοθεωρία σύμφωνα μέ τόν Πινθαγόρα, ή μοναδική ἀρχή τῶν δυτῶν είναι ο ἡ ἀριθμός. Λίγο ἀργότερα, γύρω στά 500 π.Χ., ἄνθησε φιλοσοφική σχολή στήν πόλη Ἐλέα τῆς Κάτω Ἰταλίας. Ο σπουδαιότερος ἐκπρόσωπός της, δέ Παρμενίδης, δέ

θεωροῦσε πραγματικότητα τὸ γίγνεσθαι καὶ δίδασκε ὅτι μά-
νο τό εἰναι ὑπάρχει ὡς πραγματικότητα, πού τὴν ἐννοοῦμε μέ τὴν
ἐνέργεια τοῦ νοῦ. Τό γίγνεσθαι εἶναι ἀπατηλή ἐντύπωση πού μᾶς
δίνουν οἱ αἰσθήσεις, οἱ δύοις εἶναι καὶ οἱ μάρτυρες τῆς ἀλη-
θειας. Καὶ ἐπειδή ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει τὸν γύρῳ του κόσμο μόνο μέ τὶς
αἰσθήσεις, οἱ Ἐλεάτες δίδασκαν ὅτι εἶναι ἀδύνατο νά συλλάβει τὴν ἀλη-
θινή γνώση. Τὴν ἴδια ἐποχή, γύρω στά 500 π.Χ., τοποθετεῖται ἡ φιλοσο-
φική δραστηριότητα τοῦ Ἡράκλειτου, ἀπό τὴν "Ἐφεσον" καὶ αὐτὸς δέν
παραδέχεται τὴν γνώση πού προέρχεται ἀπό τὶς αἰσθήσεις. Σέ αὐτήν την
δημοσίαν μέ τοὺς Ἐλεάτες δίδασκε ὅτι τὸ μόνο πού πραγματικά ὑπάρχει
εἶναι τὸ γίγνεσθαι καὶ η ἀδιάκοπη φανή τῶν ὄντων (πάντα ωρεῖ),
ἐντοῦ τούτου εἰναι ὑπάρχει οὕτε διά τοῦ μπορεῖ νά τούτο συλλάβει.

"Ἔτσι δημιουργήθηκε τὸ φιλοσοφικό πρόβλημα: ποιά εἶναι ἡ πηγή
τῆς γνώσεως καὶ ἀν διάνθρωπος μπορεῖ νά τὴν ἀποχρήσει; Από τότε
κατένα φιλοσοφικό σύστημα δέν μποροῦσε νά παραμερίσει τὴν ἐξέταση
αὐτοῦ τοῦ προβλήματος. Ἀργότερα ἔχουμε τὰ φιλοσοφικά συστήματα
τοῦ Δημόκριτου καὶ τοῦ Ἀναξαγόρα, ἀλλά μέ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου
ἔγινε φανερό ὅτι οἱ φιλοσοφικές θεωρίες πού είχαν ὡς τότε ἐμφανιστεῖ
πρόσφεραν μόνο λίγεις διατάξεις πού βρισκόνταν σέ αὐτίφαση
μεταξύ τους. Καὶ διποτας ήταν φυσικό, ἐκδηλώθηκε κάποτε ἀντίδραση σ'
αὐτό τὸν τρόπον ἔρευνας καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς διανοήσεως ἀρχίσαν νά μη
πιστεύονταν πιά ὅτι εἶναι δυνατή ἡ ενδεση μιᾶς ἐπιστημονικῆς ἐμμηνείας
τοῦ κόσμου. Αντότοτα είχε ὡς ἀποτέλεσμα νά ἐγκαταλείψει ἡ φιλοσοφία
τὴν ἔρευνα γιά τὴν ἀρχή τοῦ κόσμου, νά ἀλλάξει κατεύθυνση καὶ νά ἀρ-
χίσει νά μελετᾶ τὰ προβλήματα πού ἐνδιαφέρουν ἀμεσότερα τὸν ἄνθρωπο
ὡς ιθικό καὶ κοινωνικό ὄν. Μάλιστα ἡ ἀμφιβολία γιά τή γνωστική ἵκα-
νότητα τοῦ ἄνθρωπου δύσηγγει στὴν διεργούλη νά θεωροῦν ὅτι δέν ὑπάρ-
χει ἀπόλυτη γνώση καί ὅτι ἀληθεια εἶναι ὅτι διαθένας πιστεύει ὡς ἀλη-
θινό.

Ταντόχρονα ἡ λειτουργία τοῦ δημιουργατικοῦ πολιτεύματος στήρ-
'Αθήνα ἔκανε ἀπαραίτητη τὴν ἀνάτερη μόρφωση, μέ τὴν δύοις μποροῦ-
σε διατίτης νά ξεχωρίσει καὶ νά διεκδικήσει τὰ ἀνάτερα ἀξιώματα τῆς
πολιτείας. Δημιουργήθηκε ἡ ἀνάγκη νά ἐκλαϊκενθοῦν καὶ νά ἀποτελέσουν
ἀπτικέμερο συστηματικῆς διδασκαλίας τὰ μεγάλα πολιτικά καὶ ιθικά
προβλήματα. Καὶ ἐπειδή οἱ σχετικές ἀπόψεις θά κοίνονταν σύμφωνα
μέ τὴν ὑποκειμενική κρίση τοῦ καθενός, ἐποεπε ὁ μορφωμένος πολίτης

νά έχει εύχέρεια στό «λέγειν τε καὶ πείθειν», γιά νά έπικρατήσουν οἱ ἀπόφεις του.

Μέ τή στροφή αὐτή πού πήραν οἱ φιλοσοφικές ἔρευνες καὶ γιά νά ἵκανοποιθοῦν οἱ ὄντας τῆς ἐποχῆς, δημιουργίθηκε ἡ σοφιστική, πού θεωρητικά μποροῦμε νά τὴν δρίσουμε ώς σύστημα ἀνώτατης ἐκπαιδεύσεως, τό δόποιο : α) ἐλευθερώνει τό νοῦ τοῦ ἀκροατῆ ἀπό τά παλιά δόγματα καὶ διδάσκει ὅτι τό κριτήριο τῆς ἀλήθειας είναι ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος (μέτρον χρημάτων ἀνθρώποις), β) κατατοπίζει τό μαθητή στά ήθικά καὶ τά κοινωνικά προβλήματα, καὶ γ) τόν γυμνάνει ὥστε νά ἀποκτήσει τήν ἵκανότητα νά ἐκφράζει μέ τόν καλύτερο τρόπο τίς προσωπικές του γνῶμες. Αὐτό ήταν τό περιεχόμενο τῆς διδασκαλίας τῆς σοφιστικῆς, δσο καιρό αὐτή κρατοῦσε τό σοβαρό της χαρακτήρα.

Αν δμως ήθελε κανείς νά δώσει τόν δρισμό τοῦ σοφιστῆ, θά συναντοῦσε δυσκολίες, δπως ἀκριβῶς συναντοῦσαν καὶ οἱ σύγχρονοι τους, ἀκόμη καὶ οἱ θαυμαστές τους (βλ. κεφ. 3 - 5), ἐπειδή ἡ σημασία τῆς λέξεως σοφιστής είχε ἀλλάξει κατά τή διάρκεια τοῦ δυο αἰώνων. Στήν παλαιότερη ἐποχή σοφιστής ήταν τιμητικός τίτλος γιά τούς ποιητές, τούς νομοθέτες καὶ τούς φιλοσόφους, γιατί σήμαινε: «ὁ ἄνθρωπος πού κατέχει τή σοφία». Τήν περίοδο πού ἀκολούθησε τήν ἐπιβολή τοῦ στήματος τῆς ἀνώτατης ἐκπαιδεύσεως, σοφιστής λεγόταν ὁ ἄνθρωπος πού είχε ἐπάγγελμα τή μετάδοση, μέ πληρωμή, τῆς ἀνώτατης παιδείας. Στό τέλος, ἐπειδή μερικοί σοφιστές προσπαθοῦσαν νά ἐντυπωσιάσουν μέ ἐπίδειξη πλαστῶν συλλογισμῶν, ἡ λέξη σοφιστής πήρε τή σημασία: ἐκεῖνος πού ἐπιχειρεῖ ἀνόητες λεπτολογίες σύμφωνα μέ τούς τύπους τῆς λογικῆς ἀληθοφάνειας καὶ πού δίνει λίγη σημασία στήν ἀλήθεια.

Ο τίτλος «σοφιστής» κατάντησε ὅχι μόνο βάρος ἀνώφελο, ἀλλά καὶ ντροπή, ἐπειδή μερικοί, ἀσκώντας τό ἔργο τοῦ σοφιστῆ, ἔφθαναν στήν ἀπάτη καὶ τήν κερδοσκοπία. Μάλιστα οἱ συντηρητικοί πολίτες μέ πολλούς δισταγμούς καὶ ἐπιφυλάξεις ἀντιμετώπιζαν, αὐτούς τούς δασκάλους, πού μετέδιδαν στούς νέους τήν ἐλευθερία τῆς γνώμης καὶ τή διάθεση νά ἀμφισβητοῦν τίς ἀναγνωρισμένες ἀξίες. Γενικά δμως οἱ σοφιστές ήταν ἀντικείμενο θαυμασμοῦ καὶ διαλεχτοί μορφωμένοι ἄνδρες ἀκοναν τά εἰδικά μαθήματά τους. Τήν ἐποχή ἐκείνη, πού τή χαρακτήρι-

ζε δίψα γιά μάθηση, όποιος τήν προσέφερε ἀποχτοῦσε μεγάλο γόντρο, ίδιαίτερα ἂν τύχαινε ρά ἔχει πραγματικά πνευματική εὐστροφία καί μόρφωση. Ἐξάλλου δέν πρέπει νά παραγνωρίσουμε τό σημαντικό όβλο πού ἐπαιξαν οι σοφιστές στή γενικότερη ἄνοδο τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τῆς ἐποχῆς του.

Οἱ διασημότεροι σοφιστές ἦταν ὁ Πρόδικος ἀπό τήν Κέα, ὁ Ἰππίας ἀπό τήν Ἡλεία, ὁ Γοργίας ἀπό τοὺς Λεοντίνους καί ὁ πιό ἔκανος τούς ἀπ' ὅλους, ὁ Πρωταγόρας ἀπό τά Ἀθῆναι, πού κυρίως ἀντιπροσωπεύει τόν τύπο τοῦ σοφιστῆς στό διάλογο μας.

δ. ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ

Ἀντόν τό σοφιστή, τόν διασημότερο ἀπό ὅλους, παρουσιάζει ἐδῶ δό Πλάτων ὡς ἐπιτίθειο ἔμπορο γνώσεων, ὁ δροῖος ἐξασκεῖ τό ἐπάγγελμά του μέ πολλή ματαιοδοξία καί κανχησιά, τήν ὥρα πού καλά καλά δέ γνωρίζει τό περιεχόμενο τῆς διδασκαλίας του. Ἀν δμως θέλουμε νά σῆμαστε δίκαιοι, πρέπει νά παραδεχτοῦμε ὅτι στήν πραγματικότητα ἡ ἀξία του ἦταν μεγαλύτερη. Ὁ ἄνθρωπος ἀντός δίδαξε ὡς σοφιστής σαράντα περίπον χρόνια (456 - 415 π.Χ.) στά μεγαλύτερα πνευματικά κέντρα τῆς Ἑλλάδος καί ἤλθε σέ στενές σχέσεις μέ τοὺς σοφαδότερονς ἄνδρες τῆς ἐποχῆς του καί μέ τόν ἴδιο τόν Περικλῆ. Ἡ ἐποχή τῆς ἀκμῆς τοῦ Πρωταγόρα ἦταν γύρω στά 440, δταν γιά πρώτη φορά δίδαξε στήν Ἀθήνα. Τότε ὁ Περικλῆς τοῦ ἀνέθεσε νά γίνει νομοθέτης στήν ἀποικία Θουρίοι (Κ. Ἰταλία) πού πρόσφατα είχε ιδρυθεῖ.

Πρῶτος ὁ Πρωταγόρας ἀποφάσισε νά διδάξει συστηματικά «τ ή ν π ο λ ι τ ι κ η ν ἀρετήν», πού τῆς ἔδινε τό ἔξῆς περιεχόμενο: εἰναι τό σύνολο τῶν ἰδιοτήτων, μέ τίς δροῖες ὁ ἄνθρωπος σημειώνει ἐπιτυχία καί στήν ἰδιωτική καί στή δημόσια ζωή. Ὁ Πρωταγόρας δέν ἦταν μόνο σοφιστής, ἀλλά καί στοχαστής πού τόν ἀπασχολοῦσαν τά βαθύτερα προβλήματα τῆς φιλοσοφίας. Ἀσχολήθηκε καί μέ τή συγγραφή πολλῶν ἔργων μέ ποικίλη περιεχόμενο, ἀπό τά δροῖα τό σπουδαιότερο είχε τόν τίτλο «Ἀληθεια» μέ τό ἔργο αὐτό ὁ Πρωταγόρας προσπάθησε νά ἀποδείξει ὅτι ή ἀνθρώπινη γνώση είναι περιορισμένη καί σχετική. Γενική είναι ή ἐκτίμηση, συγχρόνων καί μεταγενεστέρων τον, γιά τό φιλοσοφικό ἔργο καί τή διδακτική δραστηριότητά του. Γιά τελευταία φορά, κατά τούς ὑπολογισμούς τῶν ἴστορικῶν, ὁ Πρωταγόρας ἐπισκέ-

φθηκε τήν Ἀθήνα στά 415, δόποτε τὸν κατίγγειλαν ὡς ἄθεο καὶ ἀναγκάστηκε νά ἐγκαταλείψει τήν πόλη. Τό πλοϊ στό δόποι ἐπιβιβάστηκε, γιά νά καταφύγει στή Σικελία, βυθίστηκε, καὶ ὁ σοφός πνίγηκε.

Ο Πλάτων στό διάλογό μας εἰδωνεύεται καὶ τῶν ἄλλων σοφιστῶν τή διδασκαλία, ἀν καὶ αὐτοί διέθεταν πολυμάθεια καὶ ἡ ἀξία τους ἦταν ἀναγνωρισμένη. Ο Πρόδικος, 15 - 20 χρόνια νεώτερος ἀπό τὸν Πρωταγόρα, ἀποχοῦσε εὔκολα, ὅπως κι αὐτός, τό θαυμασμό τῶν ἀκροατῶν του καὶ διαμόρφωσε ἔνα συγγραφικό ὑφος πού ἐπηρέασε τὸν Εὐριπίδη, τό Θουκυδίδη, τὸν Ξενοφώντα καὶ τὸν Ἰσοκράτη. Εἰδικότερα τά μαθήματά του στρεφόνταρ γύρω ἀπό τήν ἡθική καὶ τή διαμόρφωση λογοτεχνικοῦ ὑφους. Τόν θαύμαζαν προπάντων γιά τίς μελέτες του καὶ τή διδασκαλία του σχετικά μέ τήν κυριολεξία (περὶ ὃν ο μάτιον ὁρθότης). Ακόμη ἀπόχτησε φήμη ὡς δημόσιος γήτοος καὶ συγγραφέας. Τό βιβλίο του «Ωραία», στό δόποι ἐξέταζε τό ποδόβλημα τῆς ἀρετῆς, τόν ἔκανε γνωστό στό Πανελλήνιο. Ο μύθος γιό τή συνάντηση τού Ἡρακλῆ μέ τήν Ἀρετή καὶ τήν Κακία περιεχόταν στό βιβλίο αὐτό. Καὶ ὁ Πρόδικος πήγε πολλές φορές στήν Ἀθήνα εἴτε ὡς ἀπεσταλμένος τῆς πατρίδας του εἴτε γιά νά ἐξασκήσει τό ἔργο του σοφιστῆ.

Ο Ἰππίας, συνομίληκος τοῦ Πρόδικου, είχε κι αὐτός ἀποχτήσει φήμη γιά τήν πολυμάθειά του καὶ οἱ συμπατριώτες του καὶ οἱ κάτοικοι τῶν πολιτειῶν πού ἐπισκέψθηκε ὡς σοφιστής τόν ἐκτιμοῦσαν πολὺ. Είχε ἀπέραντη ποικιλία γνώσεων: ἥξερε ἀστρονομία, μαθηματικά, γραμματική, μουσική, θεολογία, μυθολογία κτλ. Συχνά ὅμως προκαλοῦσε τά εἰδωνικά σχόλια τῶν δροτέχνων του, γιατί ἔκανε ἀνόητη καὶ ἀδικαιολόγητη ἐπίδειξη τῆς πολυμάθειάς του. Στήν πραγματικότητα ὅμως είχε ἔξαιρετικό πλοῦτο γνώσεων καὶ πνευματική εὐστροφία καὶ ἔτσι ίκανοποιούσε τή φιλομάθεια τῶν ἀκροατῶν του.

Τό γεγονός ὅτι ὁ Ηλάτων στό διάλογό μας παρουσίασε ἀλλοιομένη τήν πρωτωπατικότητα τῶν στονδαιμότερων σοφιστῶν ἀποδίδεται στό γεανικό ἐνθουσιασμό του γιά τό Σωκράτη. Γιατί ὑπάρχοντο ἐνδείξεις ὅτι ὁ «Πρωταγόρας» ἀγήκει στά ἔργα τῆς πρώτης περιόδου, μερικοί μάλιστα ισχυρίστηκαν ὅτι είναι τό πρώτο ἔργο του, καὶ μάλιστα ὅτι γράφηκε ἐνόσω ὁ Σωκράτης ζοῦσε ἀκόμη. Εξάλλου ὁ Πλάτων μέ τό ἔργο αὐτό δέν είχε σκοπό νά δώσει ίστορικές πληροφορίες γιά τούς σοφιστές, ἀλλά νά καταδείξει τήν ὑπερφυχή του Σωκράτη σε σύγχρονη

μέ τούς ἐμπόρους τῆς παιδείας. "Ετσι τόνισε ίδιαίτερα ἐκεῖνα τά χαρακτηριστικά τῶν σοφιστῶν, ἀπό τά ὅποια συμπεριφαίνονται τίς ἀφρητικές πλευρές τῆς σοφιστικῆς διδασκαλίας.

'Εξάλλου καὶ τά δευτερεύοντα πρόσωπα τοῦ διαλόγου παρουσιάζονται μέ χαρακτηριστικές ἀποκλίσεις ἀπό τό μέσο τύπο σέ ὑπερβολικό βαθμό, γιά νά ἔξυπηρετηθεῖ τό γενικό σχέδιο τοῦ διαλόγου. 'Ο γιος τοῦ Ἰππονίκου, ὁ Καλλίας, ὁ πλούσιος Ἀθηναῖος, γιά τόν ὅποιο ἔλεγαν δτι «τε τέ λεκε χρήματα σοφισταῖς πλείω ήξ μπαντες οἱ ἄλλοι ι», ἔδειχνε τόση «φιλομάθεια» (= φιλομάθεια), ὥστε τό ἀρχοντικό τον ὄλοβληρο νά μεταβληθεῖ σέ ξενώνα σοφιστῶν. 'Ο' Άλκιβιαδῆς, ὡς φαντακός θαυμαστής τοῦ Σωκράτη, χωρίς κανένα σεβασμό γελοιοποιεῖ τόν Πρωταγόρα καὶ μέ νεανικό πεῖσμα πάει νά ἐπιβάλει σέ δλους νά παραδεχτοῦν τήν ὑπεροχή τοῦ δασκάλου τον. Τέλος μέ ὑπεροβολή δίνεται δ ἐνθουσιασμός γιά μάθηση πού δείχνει στήν ἀρχή τοῦ διαλόγου ὁ νεαρός Ἰποκράτης, τό πρόσωπο πού ἔγινε ἀφορμή νά ἀσκηθεῖ κριτική στήν ὑπόσχεση τοῦ Πρωταγόρα, δτι διδάσκει τήν ἀρετήν. 'Ακόμη καὶ δ Σωκράτης είναι περισσότερο «Σωκρατικός» ἀπ' ὅ,τι σέ δποιοδήποτε ἄλλο πλατωνικό ἔργο.

"Ετσι καταλαβαίνονται τόν τρόπο, μέ τόν ὅποιο δ διάλογος ἐκφράζει ἐντυπωσιακότερα τό φιλοσοφικό τον περιεχόμενο: είναι η ἔξαρση τῶν ἀδυναμιῶν πού παρουσίαζε ή διδασκαλία τῶν σοφιστῶν καὶ τῶν ἀρετῶν τῆς σωκρατικῆς μεθόδου, πρόγμα πού δίνει καὶ δραματική ἔνταση στό διάλογο.

ε. Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ Η ΣΩΚΡΑΤΙΚΗ ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ

Οι περισσότεροι σοφιστές στή διδασκαλία τους ἀναφέρονται καὶ σέ ζητήματα σχετικά μέ τήν ἀτομική καὶ κοινωνική ήθική. Καί, ἀσχετα μέ τίς εἰδικές τον γνώσεις, δ καθέτας τον δήλωνε ἐπίσημα δτι είναι δάσκιλος τῆς ἀρετῆς. Καί δμως ή ίδεα πού είχαν γιά τήν ἀρετή δέν διέφερε ἀπό τή λαϊκή ἀντίληψη, δηλ. δτι αὐτή είναι σύνολο ἐπιμέρους ίδιοτήτων, ήθικῶν καὶ πνευματικῶν, οι δποῖες μποροῦν νά ἀποκτηθοῦν μέ ἔξασκηση καὶ είναι ἀνεξάρτητες ή μιά ἀπό τήν ἄλλη. Π.χ. μπορεῖ κάποιος νά είναι ἀιδοεῖος, χωρίς νά είναι δίκαιος ή νά έχει εύσέβεια, δχι δμως σωφροσύνη. Καί ἐνῷ η σοφιστική ήθελε νά θεωρεῖται ἀνώτατη ἐκπαιδευση, παρουσίαζε τό ίδιανικό τῆς ἀρετῆς δπως τό είχε διαμορφώσει

ἡ ἀρχαία ἐπική ποίηση καὶ οἱ ἀντιλίψεις γιά τή ζωή τῶν λυρικῶν ποιητῶν, πού τά ἔργα τους διδάσκονταν στά σχολεῖα ώς ἡθοπλαστικό μάθημα.³ Άλλα οὔτε ἡ μιά οὔτε ἡ ἄλλη ποίηση μποροῦν νά ἴκανοποιήσουν τίς ἀπαιτήσεις τῆς φιλοσοφικῆς θεώρησης: τό ηρωικό ἔπος παρουσίας ε παραδείγματα πράξεων γιά μίμηση, χωρίς νά δίνει δλοκληρωμένους ἡθικούς τύπους, ἐνῶ οἱ λυρικοί ποιητές ἔλεγαν ὅτι ἡ ἡθική τελειότητα είναι ἀκατόρθωτη γιά τόν ἄνθρωπον ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία δέν μπορεῖ νά φτάσει παρά μόνο σέ μιά σχετική ἡθική καί αὐτή πρέπει νά ἴκανοποιεῖ τίς ἡθικές μας ἀπαιτήσεις.

‘Η ἀνώτερη ἀντίληψη γιά τήν ἀρετήν ἔχει τίς φίλες της στήν ἀρνή ἰδεολογία καί τήν αὐτοτρόχη σκέψη τοῦ Σωκράτη. Αντό πού ποδόσφερε στήν περιοχή αὐτή τῆς γνώσεως ὁ Σωκράτης ἀποτελεῖ βασικό μέρος τῆς συνολικῆς προσφορᾶς του στήν πνευματική ἀνάπτυξη τῆς ἀνθρωπότητας. Γιά νά ἔκτιμήσουμε τήν ἀξία τῆς ἡθικῆς φιλοσοφίας τοῦ Σωκράτη, πρέπει νά ἀναγνωρίσουμε γενικά τήν κατεύθυνση καί τήν ἀξία τοῦ σωκρατικοῦ στοχασμοῦ.

“Οσοι παρακολούθουσαν τήν πρωτότυπην καί ἐπαγωγική διδασκαλία τοῦ Σωκράτη, ἀντιλήφτηκαν τήν ἀντίθεσή του μέ τούς σοφιστές. Αργότερα δῆμος, καθώς ἔξελίχθηκαν ἡ ἐπιστήμη καί ἡ φιλοσοφία, ἀποδείχθηκε ὅτι ἡ ἀντίθεση αὐτή ἦταν φιλική. Πλάγιατι, οἱ σοφιστές ἔμεναν μόνο στήν ἀρετήν την παλαιότερων φιλοσοφικῶν δοξασιῶν καί αὐτή ἦταν δλη ἡ δλη καίνοτομία τους. Βέβαια καί ὁ Σωκράτης ἀντιμετώπιζε ἐπιφυλακτικά τίς παλαιότερες ἀπό αὐτόν ἀνακαλύψεις τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ. Γιά τό Σωκράτη δῆμος ἡ ἀλιθεία δέν ἦταν κάτι τό ἀνύπαρκτο, ἀλλά ἀντίθετα ἦταν ὁ μόνος σκοπός πού πραγματικά ἀξιεῖ νά ἀπασχολεῖ τή φιλοσοφική ἔρευνα. Γιά νά ἐπιτύχει λοιπόν αὐτός ὁ σκοπός, ἐπινόησε καί ἐφάρμοσε μιά θετική καίνοτομία στή φιλοσοφική ἔρευνα. “Εγινε εἰσηγητής μεθόδον γιά τήν ἀναζήτηση τῆς ἀλιθείας, καί μάλιστα τελειοποίησε τήν μέθοδο αὐτήν, πού δνομάστηκε διαλεκτική, ἐπειδή πραγματοποιεῖ τήν ἀνάλυση καί τή διευκόπιση τῶν ἐννοιῶν μέ ἐρωτήσεις καί ἀπαρτήσεις, σέ μορφή διαλόγου. Τά συμπεράσματα στά όποια καταλήγουμε μέ τή διαλεκτική είναι πολύ πού ἀξιώσιτα ἀπό ἔκεινα στά όποια ὅδηγει στην ερεχχής λόγος, δπου πολλοί δροι καί ἐκφράσεις ἀφήνονται σέ ἀσάφεια ἡ περνοῦν ἀπαρατήρηση. “Οταν ἀργότερα ἡ ἐπιστήμη τῆς λογικῆς συστηματοποιήθηκε, ἐξακρι-

βώθηκε δτι βάση της διαλεκτικής τοῦ Σωκράτη είναι ὁ ὄρισμός και ἡ ἐπαγωγή.

‘Η ἐφαρμογή τῆς διαλεκτικῆς αὐτῆς μεθόδου στίς ἡθικές ἔρευνες πείθει δτὶ η ἀρετὴ εἶναι κάτι ἀχώριστο ἀπό τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ δὲν εἶναι δυνατό νά πουλιέται σάν ἐμπόρευμα. Η ἀρετὴ δὲν εἶναι, ὅπως πιστεύει ὁ λαός καὶ ὅπως διδάσκουν οἱ σοφιστές, ἔνα σύνολο ἐπιμέρους ἰδιοτήτων, ἀλλά στό σύνολό της εἶναι μιά, ἑναία καὶ ἀδιάσπαστη: η γνῶση τοῦ ἄγαθοῦ. Καὶ ὅταν παραδεχθοῦμε δτὶ η ἀρετὴ εἶναι γνώση, τότε αὐτή γίνεται ἀνεξάντλητο θέμα φιλοσοφικῆς συζήτησεως, γιατί η ἀλήθεια τῆς ἀρετῆς ἐπεργάστησε σέ σημασία κάθε ἄλλη ἀλήθεια. “Ετσι λοιπόν ὑποχρέωση κάθε πραγματικά μορφωμένου ἀνθρώπου εἶναι νά ἔξετάζει ἀδιάκοπα: Πῶς ποτ’ ἔχει τὰ περὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τὶ ποτ’ ἔστιν αὐτό, η ἀρετὴ.

Ο Σωκράτης μέ επιμονή ύποστηριζε δτι αυτή ή έρευνα δέν πρωθείται με τίς ορητορικές επιδείξεις τῶν σοφιστῶν οὔτε μέ περίτεχνες μεταμορφώσεις τῶν ἀρχαίων μύθων η μέ τήν ἀνάγνωση καὶ τήν ἐρμηνεία ποιημάτων. Ή μόνη μέθοδος πού δδηγεῖ σέ πειστικά συμπεράσματα είναι η αδστηρή ἀνάλυση τῶν ἔννοιῶν, η διλιγόλογη συζήτηση, πού ἔχειριθώνει τίς ἐπιμέρους ἀλήθειες καὶ μᾶς βοηθεῖ νά ἐντοπίσουμε, ὅσο αντό είναι δυνατό γιά τὸν ἀνθρώπινο νοῦ, τήν ἀ πόλυ τη ἀλήθεια γιά τήν οὐσία τῆς ἡθικῆς.

Ο Πλάτων παρουσίασε καὶ στά ἄλλα τον ἔργα τή διαφορά πού χωρίζει τήν τυποποιημένη ἡθική, πού δίδασκαν οι σοφιστές, ἀπό τήν ἡθική ἰδεολογία τοῦ Σωκράτη, τήν δποία, δπως ξέρουμε, σ' δλη τή ζωή τον ἔκανε πράξη ὁ φιλόσοφος. Πραγματικά, ἐνῶ οι σοφιστές ἀπολάμβαναν τήν φιλοξενία στά ἀρχοντικά τῶν πλουσίων καὶ ἀσκοῦσαν ὡς πλουτοφόρο ἐπάγγελμα τήν ἡθική διδασκαλία τους, ὁ Σωκράτης ζώντας «ἐν πενίᾳ μνῷ ἵα» ἀσκοῦσε τό ἀποστολικό του ἔργο, νά προτρέπει τόν κάθε πολίτη στή φροντίδα γιά τήν ἀρετή, «τήν ἡμέραν δλην πανταχοῦ προσκαθίζων». Άλλα στό διάλογο μας ὁ Πλάτων ὡς φιλόσοφος - καλλιτέχνης μέ μεγάλη παραστατικότητα περιγράφει τήν ἐπιφανειακή καὶ σχετική ἀξία τῆς διδασκαλίας τῶν σοφιστῶν συγχρίνοντας την μέ τήν θεϊκή σοφία ἐκείνουν, ὁ δποῖος «οὐδὲν ὅς πώποτε διδάσκαλος ἐγένετο», κι δμως ὑπῆρξε ὁ ἴδιος ὑπόδειγμα ἀρετῆς καὶ προετοίμασε τό δρόμο γιά τή βαθύτερη κατανόηση τῶν ἡθικῶν ἀξιῶν.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ

1.- ΠΡΟΛΟΓΟΣ - ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

Μέ πρόσχημα τήν ἐπιθυμία ἐνός (ἀνώνυμου) φίλου νά διηγηθεῖ ὁ Σωκράτης τή συζήτηση πού είχε μέ τόν Πρωταγόρα, ἔχουμε τήν ἀφορμή τῆς συζήτησης: ὁ νεαρός Ἰπποκράτης, ἐπιθυμώντας μέ κάθε τρόπο νά γίνει μαθητής τοῦ Πρωταγόρα, πείθει τό Σωκράτη νά τόν φέρει στό ἀρχοντικό τοῦ Καλλία, ὅπου φιλοξενοῦνται οἱ μεγάλοι σοφιστές Πρωταγόρας, Ἰππίας καὶ Πρόδικος (Κεφ. Α' - Η').

2.- Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

A) Τό πρώτο μέρος τῆς συζήτησης

α)' Ο Πρωταγόρας ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἀρετή μπορεῖ νά διδαχτεῖ.

Ἡ συζήτηση ἔκεινα ἀπό τόν ἰσχυρισμό τοῦ Πρωταγόρα ὅτι περιεχόμενο τῆς διδασκαλίας του είναι ἡ πολιτική ἀρετή. Ὁ Σωκράτης προβαίνει στό πρώτο ἐρώτημα: Μπορεῖ νά διδαχτεῖ ἡ ἀρετή; 'Ο Πρωταγόρας, χρησιμοποιώντας τίς μεθόδους τῶν σοφιστῶν (μύθος καὶ λόγος) δίνει καταφατική ἀπάντηση στό ἐρώτημα (Κεφ. Θ' - ΙΣΤ').

β) Διαλεκτική συζήτηση Σωκράτη - Πρωταγόρα. Ὁ Σωκράτης προβάλλει τό δεύτερο ἐρώτημα: Ποιά σχέση ἔχουν μεταξύ τους τά μόρια τῆς ἀρετῆς (δικαιοσύνη, ὄσιότητα, σωφροσύνη, σοφία, ἀνδρεία); Καθώς ὁ Πρωταγόρας ὑποστηρίζει τήν ἀποψη ὅτι αὐτά διαφέρουν ἀνάμεσά τους κοί στή φύση καὶ στή λειτουργία τους, ὁ Σωκράτης ἐφαρμόζοντας τή διαλεκτική μέθοδο ἀναγκάζει τόν Πρωταγόρα νά δεχτεῖ τήν ὄμοιότητα: α) τῆς δικαιοσύνης μέ τήν ὄσιότητα, β) τῆς σωφροσύνης μέ τή σοφία, γ) τῆς δικαιοσύνης μέ τή σωφροσύνη. Ὁ Πρωταγόρας ἀντιλαμβάνεται ὅτι θά ὑποχρεωθεῖ τελικά νά παραδεχτεῖ τό ἀντίθετο ἀπό ὅ,τι ὑποστήριξε: γιά νά τό ἀποφύγει αὐτό δίνει ἀφορμή νά διακοπεῖ ἀπότομα ἡ συζήτηση (Κεφ. ΙΖ' - ΚΑ').

B) Τό μεγάλο διάλειμμα

Οἱ σημαντικότεροι ἀπό τούς ἀκρουατές (Καλλίας, Ἀλκιβιάδης,

Πρόδικος καὶ Ἰππίας) καταβάλλουν προσπάθεια καὶ τελικά πείθουν τοὺς δύο συνομιλητές νά συνεχίσουν τή συζήτηση, ἀφοῦ ὁ καθένας μέ τή σειρά του ἀναλάβει νά διευθύνει τό διάλογο μέ τόν τρόπο πού θέλει (Κεφ. ΚΒ' - ΚΕ').

Γ) Τό δεύτερο μέρος τῆς συζήτησης

α) Ἡ ἐρμηνεία τῆς ώδης τοῦ Σιμωνίδη. Τήν πρωτοβουλία ἔχει ὁ Πρωταγόρας, πού, ἐλπίζοντας νά δόδηγήσει σέ ἀντίφαση τό Σωκράτη, τόν ὑποχρεώνει νά ἐρμηνεύσει μιά δύσκολη ώδή τοῦ Σιμωνίδη (ἢ ἐρμηνεία ποιημάτων είναι ἄλλη μιά μέθοδος τῶν σοφιστῶν). Ὁ Σωκράτης ὅμως ἐρμηνεύει μέ ίκανοποιητικό τρόπο τήν ώδή, ἀναιρώντας τήν ἀντίφαση (Κεφ. ΚΣΤ' - ΛΒ').

β) Τό δεύτερο μέρος τῆς διαλεκτικῆς συζήτησης. Παίρνει τώρα τήν πρωτοβουλία ὁ Σωκράτης καὶ ἀφοῦ ὑποχρεώνει τόν Πρωταγόρα νά δεχτεῖ τήν όμοιότητα ἀνάμεσα στά τέσσερα μόρια τῆς ἀρετῆς πού ἐπιχειρήθηκε στό πρώτο μέρος τῆς διαλεκτικῆς συζήτησης, τόν ὄδηγει νά παραδεχτεῖ τήν όμοιότητα καὶ τῆς ἀνδρείας μέ τή σοφία. ὜τεσι ἀποδεικνύεται ὅτι δόλα τά μόρια τῆς ἀρετῆς είναι ὅμοια μεταξύ τους (Κεφ. ΛΓ' - ΛΘ').

3.- ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΛΟΓΟΣ (Κεφ. Μ').

ΜΕΡΟΣ Α'

ΚΕΙΜΕΝΟ

Α ΖΩΓΡΑΦΟΥ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ

**ΕΤΑΙΡΟΣ, ΣΩΚΡΑΤΗΣ, ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ, ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ, ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ
ΚΑΛΑΙΑΣ, ΚΡΙΤΙΑΣ, ΗΡΟΔΙΚΟΣ, ΙΠΠΙΑΣ.**

ΚΕΦ. Α (*Περὶ ληψῆς*). Κάποιος φίλος τοῦ Σωκράτη, πού δέ μᾶς δίνεται τό ὄγομά του, τόν παρακαλεῖ νά τοῦ διηγηθεῖ τή συζήτηση μέ τόν Πρωταγόρα. 'Ο Σωκράτης ἀρχίζει τή διήγηση:

ΚΕΦ. Β'. Τῆς παρελθούσης νυκτὸς ταυτησί, ἔτι βαθέος δροθρου, 'Ιπποκράτης ὁ Ἀπολλοδώρου υἱός, Φάσωνος δὲ ἀδελφός, τὴν θύραν τῇ βακτηρίᾳ πάνυ σφόδρα ἔκρουε, καὶ ἐπειδὴ αὐτῷ ἀνέῳξε τις, εἰσὼ ἦει ἐπειγόμενος καὶ τῇ φωνῇ μέγα λέγων, ὃ Σώκρατες, ἔφη, ἐγρήγορας ἢ καθεύδεις; καὶ ἐγώ τὴν φωνὴν γνοὺς αὐτοῦ, 'Ιπποκράτης, ἔφην, οὗτος· μή τι νεώτερον ἀγγέλλεις; Οὐδὲν γάρ, ἢ δ' ὅτι, εἰ μὴ ἀγαθά γε. Εὖ ἀν λέγοις, ἢν δ' ἐγώ· ἔστι δὲ τί, καὶ τοῦ ἔνεκα τηνικάδε ἀφίκου; Πρωταγόρας, ἔφη, ἥκει, στὰς παρ' ἐμοὶ. Πρώην, ἔφην ἐγώ· σὺ δὲ ἄρτι πέπυσαι; Νή τοὺς θεούς, ἔφη, ἐσπέρας γε· καὶ ἀμα ἐπιψηλαφήσας τοῦ σκίμποδος ἐκαθέζετο παρὰ τοὺς πόδας μου, καὶ εἶπεν· Εσπέρας δῆτα, μάλα τε δψὲ ἀφικόμενος ἐξ Οἰνόης. ὁ γάρ τοι παῖς με ὁ Σάτυρος ἀπέδρα· καὶ δῆτα μέλλων σοι φράζειν, ὅτι διωξούμην αὐτόν, ὑπό τινος ἄλλου ἐπελαθόμην· ἐπειδὴ δὲ ἥλθον καὶ δεδειπνηκότες ἥμεν καὶ ἐμέλλομεν ἀναπαύεσθαι, τότε μοι ἀδελφὸς λέγει, ὅτι ἥκει Πρωταγόρας· καὶ ἔτι μὲν ἐνεχείρησα εὐθὺς παρὰ σὲ ἵέναι, ἐπειτά μοι λίαν πόρρω ἔδοξε τῶν νυκτῶν εἶναι· ἐπειδὴ δὲ τάχιστά με

ἐκ τοῦ κόπου ὁ ὑπνος ἀνῆκεν, εὐθὺς ἀναστὰς οὕτω δεῦρο ἐπορευόμην. Καὶ ἐγὼ γιγνώσκων αὐτοῦ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν πτοίησιν, Τί οὖν σοι, ἦν δ' ἐγώ, τοῦτο; μῶν τί σε ἀδικεῖ Πρωταγόρας; καὶ δις γελάσας, Νή τοὺς θεούς, ἔφη, ὡς Σώκρατες, ὅτι γε μόνος ἐστὶ σοφός, ἐμὲ δὲ οὐ ποιεῖ. Ἀλλὰ ναι μὰ Δία, ἔφην ἐγώ, ἂν αὐτῷ διδῷς ἀργύριον καὶ πείθης ἔκεινον, ποιήσει καὶ σὲ σοφόν. Εἰ γάρ, ἦν δ' δις, ὡς Ζεῦ καὶ θεοί, ἐν τούτῳ εἴη· ὡς οὗτ' ἀν τῶν ἐμῶν ἐπιλίποιμι οὐδὲν οὔτε τῶν φύλων· ἀλλ' αὐτὰ ταῦτα καὶ νῦν ἥκω παρὰ σέ, ἵνα ὑπὲρ ἐμοῦ διαλεχθῆς αὐτῷ. ἐγὼ γάρ ἄμα μὲν καὶ νεώτερός είμι, ἄμα δὲ οὐδὲ ἔώρακα Πρωταγόραν πώποτε οὐδ' ἀκήκοα οὐδέν· ἔτι γάρ παῖς ή, ὅτε τὸ πρότερον ἐπεδήμησεν· ἀλλὰ γάρ, ὡς Σώκρατες, πάντες τὸν ἄνδρα ἐπαινοῦσι καὶ φασι σοφώτατον εἶναι λέγειν· ἀλλὰ τί οὐ βαδίζομεν παρ' αὐτόν, ἵνα ἔνδον καταλάβωμεν; καταλάύει δ', ὡς ἐγώ ἥκουσα, παρὰ Καλλίᾳ τῷ 'Ιππονίκου· ἀλλ' ἵωμεν. Καὶ ἐγὼ εἶπον· Μήπω γ', ὡγαθέ, ἔκεισε ἵωμεν, πρώ γάρ ἐστιν, ἀλλὰ δεῦρο ἐξαναστῶμεν εἰς τὴν αὐλὴν καὶ περιύόντες αὐτοῦ διατρίψωμεν, ἔως ἂν φῶς γένηται· εἴτα ἵωμεν, καὶ γάρ τὰ πολλὰ Πρωταγόρας ἔνδον διατρίβει. ὥστε, θάρρει, καταληψόμεθα αὐτόν, ὡς τὸ εἰκός, ἔνδον.

ΚΕΦ. Γ'. Μετὰ ταῦτα ἀναστάντες εἰς τὴν αὐλὴν περιῆμεν καὶ ἐγὼ ἀποπειρώμενος τοῦ 'Ιπποκράτους τῆς ρώμης διεσκόπουν αὐτὸν καὶ ἥρωτων, Εἰπέ μοι, ἔφην ἐγώ, ὡς Ιππόκρατες, παρὰ Πρωταγόραν νῦν ἐπιχειρεῖς λέναι, ἀργύριον τελῶν ἔκείνω μισθὸν ὑπὲρ σεαυτοῦ, ὡς παρὰ τίνα ἀφιξόμενος καὶ τίς γενησόμενος; Ὡσπερ ἂν εἰ ἐπενόεις παρὰ τὸν σαυτοῦ ὅμώνυμον ἐλθὼν 'Ιπποκράτη τὸν Κῶον, τὸν τῶν Ασκληπιαδῶν, ἀργύριον τελεῖν ὑπὲρ σαυτοῦ μισθὸν ἔκείνω, εἰ τίς σε ἥρετο, Εἰπέ μοι, μέλλεις τελεῖν, ὡς Ιππόκρατες, 'Ιπποκράτει μισθὸν ὡς τίνι δητί; τί ἀν ἀπεκρίνω; Εἶπον ἀν, ἔφη, δτι ὡς ιατρῷ. 'Ως τίς γενησόμενος;

‘Ως ιατρός, ἔφη. Εἰ δὲ παρὰ Πολύκλειτον τὸν Ἀργεῖον ἢ Φειδίχιν τὸν Ἀθηναῖον ἐπενόεις ἀφικόμενος μισθὸν ὑπὲρ σαυτοῦ τελεῖν ἔκείνοις, εἴ τις σε ἥρετο· Τελεῖν τοῦτο τὸ ἀργύριον ὡς τίνι ὄντι ἐν νῷ ἔχεις Πολυκλείτῳ τε καὶ Φειδίᾳ, τί ἂν ἀπεκρίνω; Εἶπον ἂν ὡς ἀγαλματοποιοῖς. ‘Ως τις δὲ γενησόμενος αὐτός; Δῆλον ὅτι ἀγαλματοποιός. Εἰεν, ην δ’ ἔγώ· παρὰ δὲ δὴ Πρωταγόραν νῦν ἀφικόμενοι ἔγώ τε καὶ σὺ ἀργύριον ἔκείνῳ μισθὸν ἔτοιμοι ἐσόμεθα τελεῖν ὑπὲρ σοῦ, ἂν μὲν ἔξικνηται τὰ ἡμέτερα χρήματα καὶ τούτοις πείθωμεν αὐτόν, εἰ δὲ μή, καὶ τὰ τῶν φίλων προσαναλίσκοντες· εἰ οὖν τις ἡμᾶς περὶ ταῦτα οὕτω σφόδρα σπουδάζοντας ἔροιτο· Εἰπέ μοι, ὁ Σώκρατές τε καὶ Ἰππόκρατες, ὡς τίνι ὄντι τῷ Πρωταγόρᾳ ἐν νῷ ἔχετε χρήματα τελεῖν; τί ἂν αὐτῷ ἀποκριναίμεθα; τί δύνομα ἀλλο γε λεγόμενον περὶ Πρωταγόρου ἀκούομεν ὥσπερ περὶ Φειδίου ἀγαλματοποιὸν καὶ περὶ Ὁμήρου ποιητήν; τί τοιοῦτον περὶ Πρωταγόρου ἀκούομεν; Σοφιστὴν δή τοι ἀνομάζουσί γε, ὁ Σώκρατες, τὸν ἄνδρα εἶναι, ἔφη. ‘Ως σοφιστῇ ἄρα ἐρχόμεθα τελοῦντες τὰ χρήματα; Μάλιστα. Εἰ οὖν καὶ τοῦτο τις σε προσέροιτο; Αὐτὸς δὲ δὴ ὡς τις γενησόμενος ἔρχει παρὰ τὸν Πρωταγόραν; καὶ δις εἰπεν ἐρυθριάσας — ὅδη γάρ ὑπέφαινε τι ἡμέρας, ὥστε καταφανῇ αὐτὸν γενέσθαι — Εἰ μέν τι τοῖς ἔμπροσθεν ἔοικε, δῆλον ὅτι σοφιστὴς γενησόμενος. Σὺ δέ, ην δ’ ἔγώ, πρὸς θεῶν, οὐκ ἂν αἰσχύνοιο εἰς τοὺς “Ελληνας σαυτὸν σοφιστὴν παρέχων; Νή τὸν Δία, ὁ Σώκρατες, εἴπερ γε ἀδιανοοῦμαι χρὴ λέγειν.’ Αλλ’ ἄρα, ὁ Ἰππόκρατες, μὴ οὐ τοιαύτην ὑπολαμβάνεις σου τὴν παρὰ Πρωταγόρου μάθησιν ἔσεσθαι, ἀλλ’ οἶσπερ ἡ παρὰ τοῦ γραμματιστοῦ ἐγένετο καὶ κιθαριστοῦ καὶ παιδοτρίβου; τούτων γάρ σὺ ἔκάστην οὐκ ἐπὶ τέχνῃ ἔμαθες, ὡς δημιουργὸς ἐσόμενος, ἀλλ’ ἐπὶ παιδείᾳ, ὡς τὸν ἴδιωτην καὶ τὸν ἐλεύθερον πρέπει. Πάνυ μὲν οὖν μοι δοκεῖ, ἔφη, τοιαύτη μᾶλλον εἶναι ἡ παρὰ Πρωταγόρου μάθησις.

ΚΕΦ. Δ'. Οἰσθα οὖν ὁ μέλλεις νῦν πράττειν, ἢ σε λανθάνει; ἦν δ' ἐγώ. Τοῦ πέρι; "Οτι μέλλεις τὴν ψυχὴν τὴν σαυτοῦ παραπεῖν θεραπεῦσαι ἀνδρί, ὡς φήσι, σοφιστῇ· ὅτι δέ ποτε ὁ σοφιστὴς ἔστι, θαυμάζουμ' ἀν εἰ οἰσθα. καίτοι εἰ τοῦτ' ἀγνοεῖς, οὐδὲ ὅτῳ παραδίδως τὴν ψυχὴν οἰσθα, οὔτ' εἰ ἀγαθῷ οὕτ' εἰ κακῷ πράγματι. Ολμαὶ γ', ἔφη, εἰδέναι. Λέγε δή, τί ἡγεῖ εἶναι τὸν σοφιστήν; 'Ἐγὼ μέν, ἦ δ' δει, ὥσπερ τούνομα, λέγει, τοῦτον εἶναι τὸν τῶν σοφῶν ἐπιστήμονα. Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, τοῦτο μὲν ἔξεστι λέγειν καὶ περὶ ζωγράφων καὶ περὶ τεκτόνων, ὅτι οὗτοί εἰσιν οἱ τῶν σοφῶν ἐπιστήμονες· ἀλλ' εἰ τις ἔροιτο ἡμᾶς, τῶν τί σοφῶν εἰσιν οἱ ζωγράφοι ἐπιστήμονες, εἴποιμεν ἀν που αὐτῷ, ὅτι τῶν πρὸς τὴν ἀπεργασίαν τὴν τῶν εἰκόνων, καὶ τὰλλα οὕτως· εἰ δέ τις ἔκεινο ἔροιτο, 'Ο δὲ σοφιστὴς τῶν τι σοφῶν ἔστιν; τί ἀν ἀποκρινοίμεθα αὐτῷ; ποίας ἐργασίας ἐπιστάτης; τί ἀν εἴποιμεν αὐτὸν εἶναι, ὡς Σώκρατες, ἢ ἐπιστάτην τοῦ ποιῆσαι δεινὸν λέγειν; 'Ισως ἀν, ἦν δ' ἐγώ, ἀληθῆ λέγοιμεν, οὐ μέντοι ἴκανῶς γε· ἐρωτήσεως γάρ ἔτι ἡ ἀπόκρισις ἡμῖν δεῖται, περὶ ὃτου ὁ σοφιστὴς δεινὸν ποιεῖ λέγειν· ὥσπερ ὁ κιθαριστὴς δεινὸν δήπου ποιεῖ λέγειν περὶ οὔπερ καὶ ἐπιστήμονα, περὶ κιθαρίσεως· ἦ γάρ; Ναί Εἰεν· ὁ δὲ δή σοφιστὴς περὶ τίνος δεινὸν ποιεῖ λέγειν; ἢ δῆλον ὅτι περὶ οὔπερ καὶ ἐπισταταῖ; Είκός γε. Τί δή ἔστι τοῦτο περὶ οὐ αὐτός τε ἐπιστήμων ἔστιν ὁ σοφιστὴς καὶ τὸν μαθητὴν ποιεῖ; Μὰ Δι', ἔφη, οὐκέτι ἔχω σοι λέγειν.

ΚΕΦ. Ε'. Καὶ ἐγώ εἶπον μετὰ τοῦτο· Τί οὖν; οἰσθα εἰς οἶνα τινα κίνδυνον ἔρχει ὑποθήσων τὴν ψυχὴν; ἢ εἰ μὲν τὸ σῶμα ἐπιτρέπειν σε ἔδει τῷ, διακινδυνεύοντα ἢ χρηστὸν αὐτὸ γενέσθαι ἢ πονηρὸν, πολλὰ ἀν περιεσκέψω, εἴτ' ἐπιτρεπτέον εἴτε οὖ, καὶ εἰς συμβουλὴν τούς τε φίλους ἀν παρεκάλεις καὶ

τοὺς οἰκείους, σκοπούμενος ἡμέρας συχνάς· ὃ δὲ περὶ πλείους τοῦ σώματος ἥγει, τὴν ψυχήν, καὶ ἐνῷ πάντ' ἔστι τὰ σὰ ἦι εὖ ἢ κακῶς πράττειν χρηστοῦ ἢ πονηροῦ αὐτοῦ γενομένου, περὶ δὲ τούτου οὔτε τῷ πατρὶ οὔτε τῷ ἀδελφῷ ἐπεκοινώσω οὔτε ἡμῶν τῶν ἑταῖρων οὐδενί, εἴτ' ἐπιτρέπτεον εἴτε καὶ οὐ τῷ ἀφικομένῳ τούτῳ ξένῳ τὴν σὴν ψυχήν, ἀλλ' ἐσπέρας ἀκούσας, ὡς φήσ, ὅρθιος ἥκων περὶ μὲν τούτου οὐδένα λόγον οὐδὲ συμβουλὴν ποιεῖ, εἴτε χρὴ ἐπιτρέπειν σαυτὸν αὐτῷ εἴτε μή, ἑτοῖμος δ' εἰ ἀναλίσκειν τά τε σαυτοῦ καὶ τὰ τῶν φίλων χρήματα, ὡς ἤδη διεγνωκώς, ὅτι πάντας συνεστέον Πρωταγόρᾳ, διν οὔτε γιγνώσκεις, ὡς φήσ, οὔτε διείλεξαι οὐδεπώποτε, σοφιστὴν δ' ὄνομάζεις, τὸν δὲ σοφιστήν, ὃ τι ποτ' ἔστι, φάνει ἀγνοῶν, ὃ μέλλεις σαυτὸν ἐπιτρέπειν; καὶ δις ἀκούσας, "Εοικεν, ἔφη, ὁ Σώκρατες, ἐξ ὧν σὺ λέγεις. Ἄρι οὖν, ὁ Ιππόκρατες, ὁ σοφιστὴς τυγχάνει ὡν ἔμπορός τις ἢ κάπτηλος τῶν ἀγωγίμων, ἀφ' ὧν ψυχὴ τρέφεται; Φαίνεται γάρ ἔμοιγε τοιοῦτός τις· τρέφεται δέ, ὁ Σώκρατες, ψυχὴ τίνι; Μαθήμασι δήπου, ἢν δ' ἔγω. καὶ ὅπως γε μή, ὡς ἑταῖρε, δισοφιστὴς ἐπαινῶν διπλαῖς ἐξαπατήσει ἡμᾶς, ὥσπερ οἱ περὶ τὴν τοῦ σώματος τρυφήν, διέμπορός τε καὶ κάπτηλος. καὶ γάρ οὗτοί που ὧν ἀγουσιν ἀγωγίμων οὔτε αὐτοὶ ἵσασιν ὃ τι χρηστὸν ἢ πονηρὸν περὶ τὸ σῶμα, ἐπαινοῦσι δὲ πάντα πωλοῦντες, οὔτε οἱ ὡνούμενοι παρ' αὐτῶν, ἐὰν μή τις τύχῃ γυμναστικὸς ἢ ἰατρὸς ὧν· οὕτω δὲ καὶ οἱ τὰ μαθήματα περιάγοντες κατὰ τὰς πόλεις καὶ πωλοῦντες καὶ καπηλεύοντες τῷ ἀ-εὶ ἐπιθυμοῦντι ἐπαινοῦσι μὲν πάντα διπλαῖς, τάχα δ' ὧν τινες, ὁ δριστες, καὶ τούτων ἀγνοοῦσιν ὧν πωλοῦσιν ὃ τι χρηστὸν ἢ πονηρὸν πρὸς τὴν ψυχὴν· ὡς δ' αὐτῶς καὶ οἱ ὡνούμενοι παρ' αὐτῶν, ἐὰν μή τις τύχῃ περὶ τὴν ψυχὴν αὖ ἰατρικὸς ὧν. εἰ μὲν οὖν σὺ τυγχάνεις ἐπιστήμων τούτων τὸ χρηστὸν καὶ πονηρόν, ἀσφαλές σοι ὧνεῖσθαι μαθήματα καὶ παρὰ Πρωταγόρου καὶ

παρ' ἄλλου ὅτουοῦν· εἰ δὲ μή, ὅρα, ὡς μακάριε, μὴ περὶ τοῖς φιλτάτοις κυβεύης τε καὶ κινδυνεύης· καὶ γὰρ δὴ καὶ πολὺ μείζων κίνδυνος ἐν τῇ τῶν μαθημάτων ὥνῃ ἢ ἐν τῇ τῶν σιτίων. σιτία μὲν γὰρ καὶ ποτὰ πριάμενον παρὰ τοῦ καπήλου καὶ ἐμπόρου ἔξεστιν ἐν ἄλλοις ἀγγείοις ἀποφέρειν, καὶ πρὶν δέξασθαι αὐτὰ εἰς τὸ σῶμα πιόντα ἢ φαγόντα, καταθέμενον οἶκαδε ἔξεστιν συμβουλεύσασθαι, παρακαλέσαντα τὸν ἐπατίοντα, διὰ τούτους δέ τι τε ἐδεστέον ἢ ποτέον καὶ διὰ τούτους δέ τι μή, καὶ ὅπόσον καὶ ὄπότε· ὥστε ἐν τῇ ὥνῃ οὐ μέγας δὲ κίνδυνος· μαθήματα δὲ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ ἀγγείῳ ἀπενεγκεῖν, ἀλλ' ἀνάγκη, καταθέντα τὴν τιμήν, τὸ μάθημα ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ λαβόντα καὶ μαθόντα ἀπιέναι ἢ βεβλαμμένον ἢ ὠφελημένον. ταῦτα οὖν σκοπώμεθα καὶ μετὰ τῶν πρεσβυτέρων ἡμῶν ἡμεῖς γὰρ ἔτι νέοι ὥστε τοσοῦτον πρᾶγμα διελέσθαι. νῦν μέντοι, ὥσπερ ὡρμήσαμεν, ἵωμεν καὶ ἀκούσωμεν τοῦ ἀνδρός, ἐπειταὶ ἀκούσαντες καὶ ἄλλοις ἀνακοινωσάμεθα· καὶ γὰρ οὐ μόνος Πρωταγόρας αὐτόθι ἔστιν, ἀλλὰ καὶ Ἰππίας ὁ Ἡλεῖος· οἴμαι δὲ καὶ Πρόδικον τὸν Κεῖον καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ σοφοί.

ΚΕΦ. ΣΤ'. Δόξαν ἡμῖν ταῦτα ἐπορευόμεθα· ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ προθύρῳ ἐγενόμεθα, στάντες περὶ τίνος λόγου διελεγόμεθα, δις ἡμῖν κατὰ τὴν ὁδὸν ἐνέπεσεν· ἵν' οὖν μὴ ἀτελῆς γένοιτο, ἀλλὰ διαπερανάμενοι οὕτως ἐσίουμεν, ἐπιστάντες ἐν τῷ προθύρῳ διελεγόμεθα, ἔως συνωμολογήσαμεν ἄλλήλοις. δοκεῖ οὖν μοι δὲ θυρωρός, εὔνοοῦχός τις, κατήκουεν ἡμῶν, κινδυνεύει δὲ διὰ τὸ πλῆθος τῶν σοφιστῶν ἀχθεσθαι τοῖς φοιτῶσιν εἰς τὴν οἰκίαν· ἐπειδὴ γοῦν ἐκρούσαμεν τὴν θύραν, ἀνοίξας καὶ ίδων ἡμᾶς, "Ἐα, ἔφη, σοφισταί τινες· οὐ σχολὴ αὐτῷ· καὶ ἂμα ἀμφοῖν τοῖν χεροῖν τὴν θύραν πάνυ προθύμως ὡς οἶδες τ' ἦν ἐπήραξεν· καὶ ἡμεῖς πάλιν ἐκρούσμεν, καὶ δις ἐγκεκλημένης τῆς θύρας ἀποκρινόμενος εἶπεν, 'Ω ἄνθρωποι, ἔφη, οὐκ ἀκηκόατε,

ὅτι οὐ σχολὴ αὐτῷ ; 'Αλλ' ὡγαθέ, ἔφην ἐγώ, οὕτε παρὰ Καλλίαν ἥκομεν οὕτε σοφισταὶ ἐσμεν· ἀλλὰ θάρρει· Πρωταγόραν γάρ τοι δεόμενοι ίδεῖν ἥλθομεν· εἰσάγγειλον οὖν. μόγις οὖν ποτε ἡμῖν ἀνθρωπος ἀνέψει τὴν θύραν.

ΚΕΦ. Ζ'. 'Ἐπειδὴ δὲ εἰσήλθομεν, κατελάβομεν Πρωταγόραν ἐν τῷ προστάῳ περιπατοῦντα, ἐξῆς δ' αὐτῷ συμπεριεριεπάτουν ἔκ μὲν τοῦ ἐπὶ θάτερα Καλλίας ὁ Ἰππονίκου καὶ δ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ δόμομήτριος, Πάραλος ὁ Περικλέους καὶ Χαρμίδης ὁ Γλαύκωνος, ἐκ δὲ τοῦ ἐπὶ θάτερα ὁ ἔτερος τῶν Περικλέους Ξάνθιππος καὶ Φιλιππίδης ὁ Φιλομήλου καὶ Ἀντίμοιρος ὁ Μενδαῖος, δισπερ εὐδοκιμεῖ μάλιστα τῶν Πρωταγόρου μαθητῶν καὶ ἐπὶ τέχνῃ μανθάνει, ὡς σοφιστὴς ἐσόμενος· τούτων δὲ οἱ ὅπισθεν ἥκολούθουν ἐπακούοντες τῶν λεγομένων, τὸ μὲν πολὺ ξένοι ἐφαίνοντο, οὓς ἄγει ἐξ ἑκάστων τῶν πόλεων ὁ Πρωταγόρας, δι' ὃν διεξέρχεται, κηλῶν τῇ φωνῇ ὥσπερ Ὁρφεὺς, οἱ δὲ κατὰ τὴν φωνὴν ἐπονται κεκηλημένοι· ἥσαν δέ τινες καὶ τῶν ἐπιχωρίων ἐν τῷ χορῷ· τούτον τὸν χορὸν μάλιστα ἔγωγε ἴδων ἥσθην, ὡς καλῶς ηὔλαβούντο μηδέποτε ἐμποδὼν ἐν τῷ πρόσθεν εἶναι Πρωταγόρου, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς ἀναστρέφοι καὶ οἱ μετ' ἐκείνου, εὗ πως καὶ ἐν κόσμῳ περιεσχίζοντο οὗτοι οἱ ἐπήκοοι ἔνθεν καὶ ἔν κύκλῳ περιιόντες ἀεὶ εἰς τὸ ὅπισθεν καθίσταντο κάλλιστα.

«Τὸν δὲ μετ' εἰσενόησα», ἔφη "Ομηρος, 'Ιππίαν τὸν Ἡλεῖον, καθήμενον ἐν τῷ κατ' ἀντικρὺ προστάῳ ἐν θρόνῳ· περὶ αὐτὸν δ' ἐκάθηντο ἐπὶ βάθρων Ἐρυξίμαχός τε ὁ Ἀκουμενοῦ καὶ Φαῖδρος ὁ Μυρρινούσιος καὶ "Ανδρων ὁ Ἀνδροτίωνος καὶ τῶν ξένων πολῖταί τε αὐτοῦ καὶ ἄλλοι τινές. ἐφαίνοντο δὲ περὶ φύσεώς τε καὶ τῶν μετεώρων ἀστρονομικὰ ἀττα διερωτᾶν τὸν 'Ιππίαν, ὁ δ' ἐν θρόνῳ καθήμενος ἐκάστοις αὐτῶν διέκρινε καὶ διεξήει τὰ ἐρωτώμενα.

«Καὶ μὲν δὴ καὶ Τάνταλόν γε εἰσεῖδον»· ἐπεδήμει γάρ ἄρα καὶ Πρόδικος ὁ Κεῖος, ἦν δὲ ἐν οἰκήματί τινι, ὡς πρὸ τοῦ μὲν ὡς ταμιείῳ ἔχρητο Ἰππόνικος, νῦν δὲ ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν καταλυόντων ὁ Καλλίας καὶ τοῦτο ἐκκενώσας ξένοις κατάλυσιν πεποίηκεν. ὁ μὲν οὖν Πρόδικος ἔτι κατέκειτο ἐγκεκαλυμμένος ἐν κωδίοις τισὶ καὶ στρώμασι καὶ μάλα πολλοῖς ὡς ἐφαίνετο· παρεκάθηντο δὲ αὐτῷ ἐπὶ ταῖς πληγσίον κλίναις Παυσανίας τε ὁ ἐκ Κεραμέων καὶ μετὰ Παυσανίου νέον τι ἔτι μειράκιον· ἔδοξα δ' ἀκοῦσαι ὅνομα αὐτῷ εἶναι Ἀγάθωνα. τοῦτ' ἦν τὸ μειράκιον καὶ τῷ Ἀδειμάντῳ ἀμφοτέρῳ, ὁ τε Κήπιδος καὶ ὁ Λευκολοφίδου καὶ ἄλλοι τινὲς ἐφαίνοντο· περὶ δὲ ὃν διελέγοντο οὐκ ἐδυνάμην ἔγωγε μαθεῖν ἔξωθεν, καίπερ λιπαρῶς ἔχων ἀκούειν τοῦ Προδίκου· — πάσσοφος γάρ μοι δοκεῖ ἀνὴρ εἶναι καὶ θεῖος· — ἀλλὰ διὰ τὴν βαρύτητα τῆς φωνῆς βόμβος τις ἐν τῷ οἰκήματι γιγνόμενος ἀσαφῆ ἐποίει τὰ λεγόμενα.

Καὶ ἡμεῖς μὲν ἄρτι εἰσεληλύθειμεν, κατόπιν δὲ ἡμῶν ἐπεισῆλθον Ἀλκιβιάδης τε ὁ καλός, ὡς φήσι σὺ καὶ ἔγω πειθομαι, καὶ Κοριτίας ὁ Καλαίσχρου.

ΚΕΦ. Η'. 'Ημεῖς οὖν ὡς εἰσήλθομεν, ἔτι σμίκρῳ ἄττα διατρίψαντες καὶ ταῦτα διαθεσάμενοι προσῆμεν πρὸς τὸν Πρωταγόραν καὶ ἔγώ εἶπον· Ὡ Πρωταγόρα, πρὸς σέ τοι ἥλθομεν ἔγώ τε καὶ Ἰπποκράτης οὗτος. Πότερον, ἔφη, μόνω βουλόμενοι διαλεχῆτε γάρ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων; 'Ημῖν μέν, ἦν δ' ἔγώ, οὐδὲν διαφέρει ἀκούσας δὲ οὖν ἔνεκα ἥλθομεν, αὐτὸς σκέψαι. Τί οὖν δὴ ἐστιν, ἔφη, οὖν ἔνεκα ἥκετε; 'Ιπποκράτης ὅδε ἐστὶ μὲν τῶν ἐπιχωρίων. 'Απολλοδώρου δίδις, οἰκίας μεγάλης τε καὶ εὔδαιμονος, αὐτὸς δὲ τὴν φύσιν δοκεῖ ἐνάμιλλος εἶναι τῆς ἡλικιώτατις· ἐπιθυμεῖν δέ μοι δοκεῖ ἐλλόγιμος γενέσθαι ἐν τῇ πόλει, τοῦτο δὲ οἱεται οἱ μάλιστ' ἀν γενέσθαι, εἰ σοὶ συγγένοιτο· ταῦτ' οὖν ἥδη σὺ σκόπει, πότερον περὶ αὐτῶν μόνος οἴει δεῖν

διαλέγεσθαι πρὸς μόνους ἢ μετ' ἄλλων. Ὁρθῶς, ἔφη, προμηθεῖ, ὡς Σώκρατες, ὑπὲρ ἐμοῦ. Ξένον γὰρ ἄνδρα καὶ ιόντα εἰς πόλεις μεγάλας, καὶ ἐν ταύταις πείθοντα τῶν νέων τοὺς βελτίστους ἀπολείποντας τὰς τῶν ἄλλων συνουσίας, καὶ οἰκείων καὶ ὁθνείων, καὶ πρεσβυτέρων καὶ νεωτέρων, ἔχων συνεῖναι ὡς βελτίους ἐσομένους διὰ τὴν ἔαυτοῦ συνουσίαν, χρὴ εὐλαβεῖσθαι τὸν ταῦτα πράττοντα· οὐ γὰρ σμικροὶ περὶ αὐτὰ φθόνοι τε γίγνονται καὶ ἄλλαι δυσμένειαι τε καὶ ἐπιβουλαί· ἐγὼ δὲ τὴν σοφιστικὴν τέχνην φημὶ μὲν εἶναι παλαιάν, τοὺς δὲ μεταχειρίζομένους αὐτὴν τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν, φοβουμένους τὸ ἐπαγθὲς αὐτῆς, πρόσχημα ποιεῖσθαι καὶ προκαλύπτεσθαι, τοὺς μὲν ποίησιν, οἷον "Ομηρόν τε καὶ Ἡσίοδον καὶ Σιμωνίδην, τοὺς δὲ αὖ τελετάς τε καὶ χρησμωδίας, τοὺς ἀμφὶ τε Ὁρφέα καὶ Μουσαῖον· ἐνίους δέ τινας ἥσθημαι καὶ γυμναστικήν, οἷον "Ιχκος τε ὁ Ταραντῖνος καὶ ὁ νῦν ἔτι ὃν οὐδενὸς ἥττων σοφιστής· Ἡρόδοτος ὁ Σηλυμβριανὸς, τὸ δὲ ἀρχαῖον Μεγαρεύς· μουσικὴν δὲ Ἀγαθοκλῆς τε ὁ ὑμέτερος πρόσχημα ἐποιήσατο, μέγας ὁν σοφιστής, καὶ Πυθοκλείδης ὁ Κεῖος καὶ ἄλλοι πολλοί· οὗτοι πάντες, ὥσπερ λέγω, φοβηθέντες τὸν φθόνον ταῖς τέχναις ταύταις παραπετάσμασιν ἐχρήσαντο· ἐγὼ δὲ τούτοις ἀπασικατά τοῦτο εἶναι οὐ ξυμφέρομαι· ἥγοῦμαι γὰρ αὐτοὺς οὐ τι διαπράξασθαι, ὁ ἐβουλήθησαν· οὐ γὰρ λαθεῖν τῶν ἀνθρώπων τοὺς δυναμένους ἐν ταῖς πόλεσι πράττειν, ὥσπερ ἔνεκα ταῦτ' ἔστι τὰ προσχήματα· ἐπεὶ οἱ γε πολλοί, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐδὲν αἰσθάνονται, ἀλλ' ἀττ' ἂν οὕτοι διαγγέλλωσι, ταῦτα ὑμνοῦσιν. τὸ οὖν ἀποδιδράσκοντα μὴ δύνασθαι ἀποδρᾶναι, ἀλλὰ καταφανῆ εἶναι, πολλὴ μωρία καὶ τοῦ ἐπιχειρήματος, καὶ πολὺ δυσμενεστέρους παρέχεσθαι ἀνάγκη τοὺς ἀνθρώπους· ἥγοῦνται γὰρ τὸν τοιοῦτον πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ πανοῦργον εἶναι. ἐγὼ οὖν τούτων τὴν ἐναντίαν ἀπασαν ὁδὸν ἐλήλυθα, καὶ ὄμολογῶ τε σοφιστής εἶναι καὶ παιδεύειν ἀνθρώπους, καὶ

εύλαβειαν ταύτην οἷμαι βελτίω ἔκεινης εἶναι, τὸ δύμολογεῖν μᾶλλον ἡ ἔξαρνον εἶναι· καὶ ἄλλας πρὸς ταύτη ἔσκειματι, ὥστε σὺν θεῷ εἰπεῖν, μηδὲν δεινὸν πάσχειν διὰ τὸ δύμολογεῖν σοφιστῆς εἶναι, καίτοι πολλά γε ἐτῇ ἥδῃ εἴμι ἐν τῇ τέχνῃ· καὶ γὰρ καὶ τὰ ξύμπαντα πολλὰ μοί ἔστιν· οὐδενὸς διου οὐ πάντων ἀνύμῶν καθ' ἡλικίαν πατήρ εἶην· ὥστε πολὺ μοι ἥδιστόν ἔστιν, εἴ τι βούλεσθε, περὶ τούτων ἀπάντων ἐναντίον τῶν ἔνδον ὅντων τὸν λόγον ποιεῖσθαι· καὶ ἐγώ — ὑπώπτευσα γὰρ βούλεσθαι αὐτὸν τῷ τε Προδίκῳ καὶ τῷ Ἰππίᾳ ἐνδείξασθαι καὶ καλλωπίσασθαι, ὅτι ἐρασταὶ αὐτοῦ ἀφιγμένοι εἴμεν.—Τί οὖν, ἔφην ἐγώ, οὐ καὶ Πρόδικον καὶ Ἰππίαν ἐκαλέσαμεν καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν, ἵνα ἐπακούσωσιν ἡμῶν; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, διὰ Πρωταγόρας. Βούλεσθαι οὖν, διὰ Καλλίας ἔφη, συνέδριον κατασκευάσωμεν, ἵνα καθεξόμενοι διαλέγησθε; Ἐδόκει χρῆναι· ἀσμενοι δὲ πάντες ἡμεῖς, ὡς ἀκούσομενοι ἀνδρῶν σοφῶν, καὶ αὐτοὶ ἀντιλαβόμενοι τῶν βάθρων καὶ τῶν κλινῶν κατεσκευάζομεν παρὰ τῷ Ἰππίᾳ· ἔκει γὰρ προϋπῆρχε τὰ βάθρα· ἐν δὲ τούτῳ Καλλίας τε καὶ Ἀλκιβιαδῆς ἤκετην ἄγοντε τὸν Πρόδικον, ἀναστήσαντες ἐκ τῆς κλίνης, καὶ τοὺς μετὰ τοῦ Προδίκου.

ΚΕΦ. Θ'. Ἐπει δὲ πάντες συνεκαθεζόμεθα, διὰ Πρωταγόρας, Νῦν δὴ ἄν, ἔφη, λέγοις, διὰ Σώκρατες, ἐπειδὴ καὶ οἵδε πάρεισι, περὶ ὧν ὀλίγον πρότερον μνείαν ἐποιοῦ πρὸς ἐμὲ ὑπὲρ τοῦ νεανίσκου· καὶ ἐγώ εἰπον, ὅτι Ἡ αὐτή μοι ἀρχή ἔστιν, διὰ Πρωταγόρα, ἥπερ ἄρτι, περὶ ὧν ἀφικόμην. Ἰπποκράτης γὰρ δδε τυγχάνει ἐν ἐπιθυμίᾳ ὧν τῆς συνουσίας· διὰ τι οὖν αὐτῷ ἀποβήσεται, ἐάν σοι συνῇ, ἥδεως ἄν φησι πυθέσθαι· τοσοῦτος δι γε ἡμέτερος λόγος. ὑπολαβών οὖν διὰ Πρωταγόρας εἶπεν· Ὡ νεανίσκε, ἔσται τούνυν σοι, ἐάν ἐμοὶ συνῇς, ἢ ἂν ἡμέρᾳ ἐμοὶ συγγένῃ, ἀπιέναι οἰκαδε βελτίονι γεγονότι, καὶ ἐν τῇ ὑστεραίᾳ ταῦτα· καὶ ἐκάστης ἡμέρας ἀεὶ ἐπὶ τὸ βέλ-

τιον ἐπιδιδόναι· καὶ ἐγὼ ἀκούσας εἶπον· Ὡ Πρωταγόρα,
 τοῦτο μὲν οὐδὲν θαυμαστὸν λέγεις, ἀλλὰ εἰχός, ἐπεὶ καν σύ,
 καίπερ τηλικοῦτος ὃν καὶ οὕτω σοφός, εἴ τίς σε διδάξειεν δ
 μὴ τυγχάνεις ἐπιστάμενος, βελτίων ἀν γένοιο· ἀλλὰ μὴ οὕτως,
 ἀλλ' ὥσπερ ἀν εἰ αὐτίκα μάλα μεταβαλῶν τὴν ἐπιθυμίαν Ἰπ-
 ποκράτης δὲ ἐπιθυμήσει τῆς συνουσίας τούτου τοῦ νεανί-
 σκου τοῦ νῦν νεωστὶ ἐπιδημοῦντος, Ζευξίππου τοῦ Ἡρακλεώ-
 του, καὶ ἀφικόμενος παρ' αὐτὸν, ὥσπερ παρὰ σὲ νῦν, ἀκού-
 σειεν αὐτοῦ ταῦτα ταῦτα, ἀπέρ σοῦ, δτι ἐκάστης ἡμέρας ξυνῶν
 αὐτῷ βελτίων ἔσται καὶ ἐπιδώσει, εἰ αὐτὸν ἐπανέροιτο. Τί δὴ
 φῆς βελτίω ἔσεσθαι καὶ εἰς τί ἐπιδώσειν; εἴποι ἀν αὐτῷ Ζεύ-
 ξίππος, δτι πρὸς γραφικὴν καν εἰς Ὀρθαγόρα τῷ Θηβαίω συ-
 γενόμενος, ἀκούσας ἐκείνου ταῦτα ταῦτα, ἀπέρ σοῦ, ἐπανέροι-
 το αὐτὸν εἰς δ τι βελτίων καθ' ἡμέραν ἔσται συγγιγνόμενος ἐ-
 κείνω, εἴποι ἀν, δτι εἰς αὐλησιν· οὕτω δὲ καὶ σὺ εἰπὲ τῷ νεανί-
 σκῳ καὶ ἐμοὶ ὑπὲρ τούτου ἐρωτῶντι, Ἰπποκράτης δὲ Πρωτα-
 γόρα συγγενόμενος, ἢ ἀν αὐτῷ ἡμέρᾳ συγγένηται, βελτίων ἀ-
 πεισι γενόμενος καὶ τῶν ἄλλων ἡμερῶν ἐκάστης οὕτως ἐπιδώ-
 σει εἰς τί, ὡ Πρωταγόρα, καὶ περὶ τοῦ; καὶ δ Πρωταγόρας
 ἐμοῦ ταῦτα ἀκούσας, Σύ τε καλῶς ἐρωτᾶς, ἔφη, ὡ Σώκρατες,
 καὶ ἐγὼ τοῖς καλῶς ἐρωτῶσι χαίρω ἀποκρινόμενος. Ἰπποκρά-
 της γάρ παρ' ἐμὲ ἀφικόμενος οὐ πείσεται, ἀπέρ ἀν ἐπαθεν
 ἄλλῳ τῷ συγγενόμενος τῶν σοφιστῶν· οἱ μὲν γάρ ἄλλοι λω-
 βῶνται τοὺς νέους· τὰς γάρ τέχνας αὐτοὺς πεφευγότας ἀκον-
 τας πάλιν αὐ διγοντες ἐμβάλλουσιν εἰς τέχνας, λογισμούς τε
 καὶ ἀστρονομίαν καὶ γεωμετρίαν καὶ μουσικὴν διδάσκοντες —
 καὶ ἅμα εἰς τὸν Ἰππίαν ἀπέβλεψε — παρὰ δ' ἐμὲ ἀφικόμενος
 μαθήσεται οὐ περὶ ἄλλου του ἢ περὶ οὐ ἥκει. τὸ δὲ μάθημα
 ἔστιν εὑβουλία περὶ τῶν οἰκείων, δπως ἀν ἀριστα τὴν
 αὐτοῦ οἰκίαν διοικοῦ, καὶ περὶ τῶν τῆς πόλεως, δπως τὰ
 τῆς πόλεως δυνατώτατος ἀν εἴη καὶ πράττειν καὶ λέγειν.

Τάρα, ἔφην ἐγώ, ἔπομαί σου τῷ λόγῳ; δοκεῖς γάρ μοι λέγειν τὴν πολιτικὴν τέχνην καὶ ὑπισχνεῖσθαι ποιεῖν ἀνδρας ἀγαθοὺς πολίτες. Αὐτὸς μὲν οὖν τοῦτό ἐστιν, ἔφη, ὁ Σωκράτες, τὸ ἐπάγγελμα, δὲ ἐπαγγέλλομαι.

ΚΕΦ. Ι'. Ή καλόν, ήν δ' ἐγώ, τέχνημα ἄρα κέκτησαι, εἴπερ κέκτησκει οὐ γάρ τοι ἄλλο πρός γε σὲ εἰρήτεται ἢ ἀπέρ νοῶ. ἐγώ γάρ τοῦτο, ὁ Πρωταγόρας, οὐκ ψυμην διδαχτὸν εἶναι, σοὶ δὲ λέγοντι οὐκ ἔχω ὅπως ἀπιστῶ. ὅθεν δὲ αὐτὸς ἡγοῦμαι οὐ διδαχτὸν εἶναι μηδ' ὑπὸ ἀνθρώπων παρασκευαστὸν ἀνθρώποις, δίκαιος εἴμι εἰπεῖν. ἐγὼ γάρ Ἀθηναίους, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι "Ἐλληνες φημὶ σοφοὺς εἶναι. ὅρῶ οὖν, ὅταν συλλεγῶμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐπειδὰν μὲν περὶ οἰκοδομίας τι δέῃ πρᾶξαι τὴν πόλιν, τοὺς οἰκοδόμους μεταπεμπομένους συμβούλους περὶ τῶν οἰκοδομημάτων, ὅταν δὲ περὶ ναυπηγίας, τοὺς ναυπηγούς, καὶ τἄλλα πάντα οὕτως, ὅσα ἡγοῦνται μαθητά τε καὶ διδαχτὰ εἶναι· ἐὰν δέ τις ἄλλος ἐπιχειρῇ αὐτοῖς συμβουλεύειν. ὃν ἐκεῖνοι μὴ οἴονται δημιουργὸν εἶναι, καὶ πάνυ καλὸς ἦ καὶ πλούσιος καὶ τῶν γενναίων, οὐδέν τι μᾶλλον ἀποδέγονται, ἀλλὰ καταγελῶσι καὶ θορυβοῦσιν, ἔως ἂν ἡ αὐτὸς ἀποστῇ ὁ ἐπιχειρῶν λέγειν καταθορυβίθείς, ἢ οἱ τοξόται αὐτὸν ἀφελκύσωσιν ἢ ἐξάρωνται κελευόντων τῶν πρυτάνεων. περὶ μὲν οὖν ὃν οἴονται ἐν τέχνῃ εἶναι, οὕτω διαπράττονται· ἐπειδὰν δέ τι περὶ τῶν τῆς πόλεως διοικήσεως δέῃ βουλεύσασθαι, συμβουλεύει αὐτοῖς ἀνιστάμενος περὶ τούτων ὄμοιώς μὲν τέκτων, ὄμοιώς δὲ χαλκεύς, σκυτοτόμος, ἔμπορος, ναύκληρος, πλούσιος, πένης, γενναῖος, ἀγεννής, καὶ τούτοις οὐδεὶς τοῦτο ἐτιπλήγτει ὥσπερ τοῖς πρότερον, ὅτι οὐδαμόθεν μαθών, οὐδὲ ὅντος διδασκάλου οὐδενὸς αὐτῷ, ἐπειτά συμβουλεύειν ἐπιχειρεῖ· δῆλον γάρ, ὅτι οὐχ ἡγοῦνται διδαχτὸν εἶναι. μὴ τοινῦν ὅτι τὸ κοινὸν τῆς πόλεως οὕτως ἔχει, ἀλλὰ

Ιδίᾳ ήμιν οἱ σοφώτατοι καὶ ἄριστοι τῶν πολιτῶν ταύτην τὴν ἀρετὴν, ἥν ἔχουσιν, οὐχ οἷοι τε ἄλλοις παραδιδόναι· ἐπεὶ Περικλῆς, ὁ τουτωνὶ τῶν νεανίσκων πατήρ, τούτους δὲ μὲν διδασκάλων εἶχετο καλῶς καὶ εὗ ἐπαίδευσεν, ἢ δὲ αὐτὸς σοφός ἐστιν οὕτε αὐτὸς παιδεύει οὕτε τῷ ἄλλῳ παραδίδωσιν, ἀλλ᾽ αὐτοὶ περιιόντες νέμονται ὥσπερ ἄφετοι, ἐὰν που αὐτόματοι περιτύχωσι τῇ ἀρετῇ. εἰ δὲ βούλει, Κλεινίαν, τὸν Ἀλκιβιάδου τουτοῦ νεώτερον ἀδελφόν, ἐπιτροπεύων ὁ αὐτὸς οὗτος ἀνὴρ Περικλῆς, δεδιώς περὶ αὐτοῦ μὴ διαψθαρῇ δὴ ὑπὸ Ἀλκιβιάδου, ἀποσπάσας ἀπὸ τούτου, καταθέμενος ἐν Ἀρίφρονος ἐπαίδευε· καὶ πρὶν ἔξ μηνας γεγονέναι, ἀπέδωκε τούτῳ οὐκ ἔχων ὅ τι χρήσαιτο αὐτῷ· καὶ ἄλλους σοι παμπόλλους ἔχω λέγειν, οἱ αὐτοὶ ἀγαθοὶ οὗτες οὐδένα πώποτε βελτίω ἐποίησαν οὕτε τῶν οἰκείων οὕτε τῶν ἀλλοτρίων. ἐγὼ οὖν, ὃ Πρωταγόρα, εἰς ταῦτα ἀποβλέπων οὐχ ἡγοῦμαι διδαχτὸν εἶναι ἀρετὴν, ἐπειδὴ δέ σου ἀκούω ταῦτα λέγοντος, κάμπτομαι καὶ οἴμαι τί σε λέγειν διὰ τὸ ἡγεῖσθαι σε πολλῶν μὲν ἔμπειρον γεγονέναι, πολλὰ δὲ μεμαθηκέναι, τὰ δὲ αὐτὸν ἔξηγυρηκέναι. εἰ οὖν ἔχεις ἐναργέστερον ήμιν ἐπιδεῖξαι, ὡς διδαχτὸν ἐστιν ἡ ἀρετὴ, μὴ φθονήσῃς, ἀλλ᾽ ἐπίδειξον. 'Αλλ' ὃ Σώκρατες, ἔφη, οὐ φθονήσω· ἀλλὰ πότερον ὑμῖν, ὡς πρεσβύτερος νεωτέροις, μῆθον λέγων ἐπιδεῖξω ἡ λόγῳ διεξελθών; πολλοὶ οὖν αὐτῷ ὑπέλαβον τῶν παρακαθημένων, ὅποτέρως βούλοιτο, οὕτω διεξιέναι. Δοκεῖ τοίνυν μοι, ἔφη, γαριέστερον εἶναι μῆθον ὑμῖν λέγειν.

ΚΕΦ. ΙΑ'. Ἡν γάρ ποτε χρόνος, ὅτε θεοὶ μὲν ἡσαν, θνητὰ δὲ γένη οὐκ ἦν. ἐπειδὴ δὲ καὶ τούτοις χρόνος ἥλθεν εἰμαρμένος γενέσεως, τυποῦσιν αὐτὰ θεοὶ γῆς ἐνδον ἐκ γῆς καὶ πυρὸς μείζαντες καὶ τῶν ὅσα πυρὶ καὶ γῇ κεράννυται. ἐπειδὴ δ' ἀγειν αὐτὰ πρὸς φῶς ἔμελλον, προσέταξαν Προμηθεῖ καὶ Ἐπιμηθεῖ κοσμῆσαι τε καὶ νεῖμαι δυνάμεις ἔκάστοις ὡς πρέπει. Προμη-

θέα δὲ παραιτεῖται Ἐπιμηθεὺς αὐτὸς νεῦμαῖ· νείμαντος δ' ἐμοῦ ἔφη, ἐπίσκεψαι· καὶ οὕτω πείσας νέμει. νέμων δὲ τοῖς μὲν ισχὺν ἄνευ τάχους προσῆπτε, τὰ δὲ ἀσθενέστερα τάχει ἐκόσμει· τὰ δὲ ὥπλιζε, τοῖς δ' ἀσπολον διδούς φύσιν ἄλλην τιν' αὐτοῖς ἐμηχανᾶτο δύναμιν εἰς σωτηρίαν· ἀ μὲν γάρ αὐτῶν σμικρότητι ἡμπισχε, πτηνὸν φυγὴν ἡ κατάγειον οἰκησιν ἔνεμεν· ἀ δὲ ἡβῆς μεγέθει, τῷδε αὐτῷ αὐτὰ ἔσωζε· καὶ τἄλλα οὕτως ἐπανισῶν ἔνεμεν· ταῦτα δὲ ἐμηχανᾶτο εὐλάβειαν ἔχων μή τι γένος ἀίστωθείη· ἐπειδὴ δὲ αὐτοῖς ἀλληλοφθοριῶν διαφυγὰς ἐπήρκεσε, πρὸς τὰς ἐκ Διὸς ὥρας εὔμάρειαν ἐμηχανᾶτο ἀμφιεννὺς αὐτὰ πυκναῖς τε θριξὶ καὶ στερεοῖς δέρμασιν, ἵκανοις μὲν ἀμῦναι χειρῶνα, δυνατοῖς δὲ καὶ καύματα, καὶ εἰς εὐνὰς ίοῦσιν δπιας ὑπάρχοι τὰ αὐτὰ ταῦτα στρωμνὴ οἰκεία τε καὶ αὐτοφυῆς ἐκάστω, καὶ ὑποδῶν τὰ μὲν ὅπλαις, τὰ δὲ δέρμασι στερεοῖς καὶ ἀναίμοις· τούντευθεν τροφὰς ἄλλοις ἄλλας ἐξεπόριζε, τοῖς μὲν ἐκ γῆς βιοτάνην, ἄλλοις δὲ δένδρων καρπούς, τοῖς δὲ ῥίζας· ἐστι δ' οἵς ἔδωκεν εἶναι τροφὴν ζῷων ἄλλων βοράν· καὶ τοῖς μὲν διλγογονίαν προσῆψε, τοῖς δ' ἀναλισκομένοις ὑπὸ τούτων πολυγονίαν, σωτηρίαν τῷ γένει πορίζων. ἀτεδὴ οὖν οὐ πάνυ τι σοφὸς ὁν δ' Ἐπιμηθεὺς ἔλαθεν αὐτὸν καταναλώσας τὰς δυνάμεις· λοιπὸν δὴ ἀκόσμητον ἔτι αὐτῷ ἦν τὸ ἀνθρώπων γένος, καὶ ἡπόρει δτι χρήσαιτο· ἀποροῦντι δὲ αὐτῷ ἔρχεται Προμηθεὺς ἐπίσκεψόμενος τὴν νομήν, καὶ ὁρᾷ τὰ μὲν ἄλλα ζῷα ἐμμελῶς πάντων ἔχοντα, τὸν δὲ ἀνθρωπὸν γυμνόν τε καὶ ἀνυπόδητον καὶ ἀστρωτὸν καὶ ἀσπολον· ἥδη δὲ καὶ ἡ εἰμαρμένη ἡμέρα παρῆν, ἐν ᾧ ἔδει καὶ ἀνθρωπὸν ἔξιέναι ἐκ γῆς εἰς φῶς. ἀπορίᾳ οὖν ἔχόμενος δ' Προμηθεὺς, ἤντινα σωτηρίαν τῷ ἀνθρώπῳ εὔροι, κλέπτει Ἡφαίστου καὶ Ἀθηνᾶς τὴν ἔντεχνον σοφίαν σὺν πυρὶ — ἀμήχανον γάρ ἦν ἄνευ πυρὸς κύτην κτητήν τῷ ἡ χρησίμην γενέσθαι — καὶ οὕτω δὴ δωρεῖται ἀνθρώπῳ. τὴν μὲν οὖν περὶ τὸν βίον σοφίαν ἀνθρωπος ταύτη ἔσχε, τὴν

δὲ πολιτικὴν οὐκ εἶχεν· ἦν γάρ παρὰ τῷ Διὶ· τῷ δὲ Προμηθεῖ εἰς μὲν τὴν ἀκρόπολιν, τὴν τοῦ Διὸς οἰκησιν, οὐκέτι ἐνέχωρει εἰσελθεῖν· πρὸς δὲ καὶ αἱ Διὸς φυλακαὶ φοβεραὶ ἦσαν· εἰς δὲ τὸ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ Ἡφαίστου οἰκημα τὸ κοινόν, ἐνῷ ἐφιλοτεχνείτην, λαθὼν εἰσέρχεται, καὶ κλέψας τὴν τε ἔμπυρον τέχνην τὴν τοῦ Ἡφαίστου καὶ τὴν ἄλλην τὴν τῆς Ἀθηνᾶς δίδωσιν ἀνθρώπῳ· καὶ ἐκ τούτου εὐπορίᾳ μὲν ἀνθρώπῳ τοῦ βίου γίγνεται, Προμηθέᾳ δὲ δι’ Ἑπιμηθέα, ὑστερον, ἥπερ λέγεται, κλοπῆς δίκη μετῆλθεν.

ΚΕΦ. ΙΒ'. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀνθρωπὸς θείας μετέσχε μοίρας, πρῶτον μὲν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ συγγένειαν ζώων μόνον θεοὺς ἐνόμισε, καὶ ἐπεχείρει βωμούς τε ἰδρύεσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν· ἐπειτα φωνὴν καὶ ὄνόματα ταχὺ διηρθρώσατο τῇ τέχνῃ καὶ οἰκήσεις καὶ ἐσθῆτας καὶ ὑποδέσεις καὶ στρωμνάς καὶ τὰς ἐκ γῆς τροφὰς ηὔρετο· οὕτω δὴ παρεσκευασμένοι κατ’ ἀρχὰς ἀνθρωποι ὥκουν σποράδην, πόλεις δὲ οὐκ ἦσαν· ἀπώλλυντο οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων διὰ τὸ πανταχῇ αὐτῶν ἀσθενέστεροι εἶναι, καὶ ἡ δημιουργικὴ τέχνη αὐτοῖς πρὸς μὲν τροφὴν ἵκανὴ βοηθὸς ἦν, πρὸς δὲ τὸν τῶν θηρίων πόλεμον ἐνδεής· πολιτικὴν γάρ τέχνην οὕπω εἶχον, ἃς μέρος πολεμικὴ· ἐζήτουν δὴ ἀθροίζεσθαι, καὶ σώζεσθαι κτίζοντες πόλεις· ὅτ’ οὖν ἀθροισθεῖν, ἡδίκουν ἀλλήλους ἀτε οὐκ ἔχοντες τὴν πολιτικὴν τέχνην, ὥστε πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο. Ζεὺς οὖν δείσας περὶ τῷ γένει ἡμῶν, μὴ ἀπόλοιτο πᾶν, Ἐρμῆν πέμπει ἄγοντα εἰς ἀνθρώπους αἰδῶ τε καὶ δίκην, ἵν’ εἰεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί. ἐρωτᾷ οὖν Ἐρμῆς Δία, τίνα οὖν τρόπον δοίη δίκην καὶ αἰδῶ ἀνθρώποις· πότερον ώς αἱ τέχναι νενέμηνται, οὕτω καὶ ταύτας νείμω; νενέμηνται δὲ ὅδε· εἰς ἔχων ἴατρικὴν πολλοῖς ἵκανδος ἴδιώταις, καὶ οἱ ἄλλοι δημιουργοί· καὶ δίκην δὴ καὶ αἰδῶ οὕτω θῶ ἐν τοῖς ἀν-

Θρώποις, ἢ ἐπὶ πάντας νείμω ; Ἐπὶ πάντας ἔφη ὁ Ζεύς, καὶ πάντες μετεχόντων· οὐ γάρ ἂν γένοιντο πόλεις, εἰ δὲ λίγοι αὐτῶν μετέχοιεν ὥσπερ ἄλλων τεχνῶν· καὶ νόμον γε θὲς παρ' ἐμοῦ, τὸν μὴ δυνάμενον αἰδοῦς καὶ δίκης μετέχειν κτείνειν ὡς νόσον πόλεως.

Οὕτω δή, ὡς Σώκρατες, καὶ διὰ ταῦτα οἱ τε ἄλλοι καὶ Ἀθηναῖοι, ὅταν μὲν περὶ ἀρετῆς τεκτονικῆς ἢ λόγους ἢ ἄλλης τινὸς δημιουργικῆς ὀλίγοις οἰονται μετεῖναι συμβουλῆς, καὶ ἐάν τις ἔκτὸς ὃν τῶν ὀλίγων συμβουλεύῃ, οὐκ ἀνέχονται, ὡς σὺ φής· εἰκότως, ὡς ἐγὼ φημί· ὅταν δὲ εἰς συμβουλὴν πολιτικῆς ἀρετῆς ἴωσιν, ἦν δεῖ διὰ δικαιοισύνης πᾶσαν ἵέναι καὶ σωφροσύνης, εἰκότως παντὸς ἀνδρὸς ἀνέχονται, ὡς παντὶ προσῆκον ταύτης γε μετέχειν τῆς ἀρετῆς, ἢ μὴ εἶναι πόλεις· αὗτη, ὡς Σώκρατες, τούτου αἴτια.

"Ινα δὲ μὴ οἴη ἀπατᾶσθαι, ὡς τῷ ὅντι ἡγοῦνται πάντες ἀνθρωποι πάντα ἄνδρα μετέχειν δικαιοισύνης τε καὶ τῆς ἄλλης πολιτικῆς ἀρετῆς, τόδε αὖ λαβὲ τεκμήριον· ἐν γάρ ταις ἄλλαις ἀρεταῖς, ὥσπερ σὺ λέγεις, ἐάν τις φῆ ἀγαθὸς αὐλητῆς εἴναι, ἢ ἄλλην ἥντινον τέχνην, ἦν μὴ ἐστιν, καταγελῶσιν ἢ χαλεπάίνουσι; καὶ οἱ οἰκεῖοι προσιόντες νουθετοῦσιν ὡς μαινόμενον· ἐν δὲ δικαιοισύνῃ καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ πολιτικῇ ἀρετῇ, ἐάν τινα καὶ εἰδῶσιν ὅτι ἄδικός ἐστιν, ἐάν οὗτος αὐτὸς καθ' αὐτοῦ τάληθῆ λέγη ἐναντίον πολλῶν, δὲκεῖ σωφροσύνην ἡγοῦντο εἶναι, τάληθῆ λέγειν, ἐνταῦθα μανίαν, καὶ φασι πάντας δεῖν φάναι εἶναι δικαίους, ἐάν τε ὥσιν ἐάν τε μή, ἢ μαίνεσθαι τὸν μὴ προσποιούμενον δικαιοισύνην, ὡς ἀναγκαῖον οὐδένα ὅντιν· οὐχὶ ἀμῶς γέ πως μετέχειν αὐτῆς, ἢ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώποις.

ΚΕΦ. ΙΓ'. "Οτι μὲν οὖν πάντ' ἄνδρα εἰκότως ἀποδέχονται περὶ ταύτης τῆς ἀρετῆς σύμβουλον διὰ τὸ ἡγεῖσθαι παντὶ μετεῖναι αὐτῆς, ταῦτα λέγω· ὅτι δὲ αὐτὴν οὐ φύσει ἡγοῦνται

είναι ούδε' ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, ἀλλὰ διδαχτὸν τε καὶ ἐξ ἐπιμελείας παραγίγνεσθαι ὃ ἂν παραγίγνηται, τοῦτό σοι μετὰ τοῦτο πειράσομαι ἀποδεῖξαι. ὅσα γάρ ἡγοῦνται ἀλλήλους κακὰ ἔχειν ἄνθρωποι φύσει ἢ τύχη, ούδεις θυμοῦται ούδὲ νουθετεῖ ούδὲ διδάσκει ούδὲ κολάζει τοὺς ταῦτα ἔχοντας, ἵνα μὴ τοιοῦτοι ὡσιν, ἀλλ' ἐλεοῦσιν· οἶον τοὺς αἰσχροὺς ἢ σμικροὺς ἢ ἀσθενεῖς τὶς οὕτως ἀνόητος, ὥστε τι τούτων ἐπιχειρεῖν ποιεῖν; ταῦτα μὲν γάρ, οἷμαι, ἵσασιν ὅτι φύσει τε καὶ τύχῃ τοῖς ἄνθρωποις γίγνεται, τὰ καλὰ καὶ τάνατία τούτοις· ὅσα δὲ ἐξ ἐπιμελείας καὶ ἀσκήσεως καὶ διδαχῆς οἴονται γίγνεσθαι ἀγαθὰ ἄνθρωποις, ἔάν τις ταῦτα μὴ ἔχῃ, ἀλλὰ τάνατία τούτων κακά, ἐπὶ τούτοις που οἱ τε θυμοὶ γίγνονται καὶ αἱ κολάσεις καὶ αἱ νουθετήσεις· ὃν ἐστιν ἐν καὶ ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἀσέβεια καὶ συλλήβδην πᾶν τὸ ἐναντίον τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς· ἔνθα δὴ πᾶς παντὶ θυμοῦται καὶ νουθετεῖ, δῆλον ὅτι ὡς ἐξ ἐπιμελείας καὶ μαθήσεως κτητῆς οὕσης· εἰ γάρ ἐθέλεις ἐννοῆσαι τὸ κολάζειν, ὡς Σώκρατες, τοὺς ἀδικοῦντας τί ποτε δύναται, αὐτό σε διδάξει, ὅτι οἱ γε ἄνθρωποι ἡγοῦνται παρασκευαστὸν εἰναι ἀρετήν. ούδεις γάρ κολάζει τοὺς ἀδικοῦντας πρὸς τούτω τὸν νοῦν ἔχων καὶ τούτου ἔνεκα, ὅτι ἡδίκησεν, δοτις μὴ ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται· ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν κολάζειν οὐ τοῦ παρεληλυθότος ἔνεκα ἀδικήματος τιμωρεῖται — οὐ γάρ ἂν τό γε πραχθὲν ἀγένητον θείη — ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος χάριν, ἵνα μὴ αὖθις ἀδικήσῃ μήτε αὐτὸς οὗτος μήτε ἄλλος ὁ τοῦτον ἴδων κολασθέντα· καὶ τοιαύτην διάνοιαν ἔχων διανοεῖται παιδευτὴν εἰναι ἀρετήν· ἀποτροπῆς γοῦν ἔνεκα κολάζει. ταύτην οὖν τὴν δόξαν πάντες ἔχουσιν, ὅσοι περ τιμωροῦνται καὶ ίδια καὶ δημοσίᾳ· τιμωροῦνται δὲ καὶ κολάζονται οἱ τε ἄλλοι ἄνθρωποι οὓς ἂν οἴωνται ἀδικεῖν, καὶ οὐχ ἡκιστα 'Αθηναῖοι, οἱ σοὶ πολῖται· ὥστε κατὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ 'Αθηναῖοί εἰσι τῶν ἡγουμένων παρασκευαστὸν εἰναι καὶ διδα-

κτὸν ἀρετὴν. ὡς μὲν οὖν εἰκότως ἀποδέχονται· οἱ σοὶ πολῖται καὶ χαλκέως καὶ σκυτοτόμου συμβουλεύοντος τὰ πολιτικά, καὶ δτὶ διδαχτὸν καὶ παρασκευαστὸν ἤγοῦνται ἀρετὴν, ἀποδέδεικταί σοι, ὡς Σώκρατες, ίκανῶς, ὡς γ' ἐμοὶ φαίνεται.

ΚΕΦ. ΙΔ.' "Ετι δὴ λοιπὴ ἀπορία ἔστιν, ἣν ἀπορεῖς περὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀγαθῶν, τί δήποτε οἱ ἄνδρες οἱ ἀγαθοὶ τὰ μὲν ἄλλα τοὺς αὐτῶν υἱεῖς διδάσκουσι, ἢ διδασκάλων ἔχεται, καὶ σοφοὺς ποιοῦσιν, ἥν δὲ αὐτοὶ ἀρετὴν ἀγαθοί, οὐδενὸς βελτίους ποιοῦσιν. τούτου δὴ πέρι, ὡς Σώκρατες, οὐκέτι μῆθόν σοι ἐρῶ, ἀλλὰ λόγον. ὅδε γὰρ ἐννόησον· πότερον ἔστι τι ἐν, ἢ οὐκ ἔστιν, οὐ σὸν γακαῖον πάντας τοὺς πολίτας μετέχειν, εἴπερ μέλλει πόλις εἶναι; ἐν τούτῳ γὰρ αὕτη λύεται ἡ ἀπορία, ἣν σὺ ἀπορεῖς, ἢ ἄλλοθι οὐδαμοῦ. εἰ μὲν γὰρ ἔστι καὶ τοῦτο ἔστι τὸ ἐν οὐ τεκτονικῇ οὐδὲ χαλκείᾳ οὐδὲ χεραμείᾳ, ἀλλὰ δικαιοσύνῃ καὶ σωφροσύνῃ καὶ τὸ ὅσιον εἶναι καὶ συλλήβδην ἐν αὐτῷ προσαγορεύω εἶναι ἀνδρὸς ἀρετὴν· εἰ τοῦτ' ἔστιν, οὐ δεῖ πάντας μετέχειν καὶ μετὰ τούτου πάντ' ἄνδρα, ἐάν τι καὶ ἄλλο βούληται μανθάνειν ἢ πράττειν, οὗτω πράττειν, ἀνευ δὲ τούτου μή, ἢ τὸν μετέχοντα καὶ διδάσκειν καὶ κολάζειν, καὶ παῖδα καὶ ἄνδρα καὶ γυναῖκα ἔωσπερ ἀν κολαζόμενος βελτίων γένηται, διὸ δὲ μὴ ὑπακούῃ κολαζόμενος καὶ διδασκομένος, ὡς ἀνίστον δητα τοῦτον ἐκβάλλειν ἐκ τῶν πόλεων ἢ ἀποκτείνειν· εἰ οὕτω μὲν ἔχει, οὕτω δὲ αὐτοῦ πεφυκότος οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες εἰ τὰ μὲν ἄλλα διδάσκονται τοὺς υἱεῖς, τοῦτο δὲ μή, σκέψαι ὡς θαυμασίως γίγνονται οἱ ἀγαθοί. δτὶ μὲν γὰρ διδαχτὸν αὐτὸν ἤγοῦνται καὶ ἴδιᾳ καὶ δημοσίᾳ, ἀπεδείξαμεν. διδαχτοῦ δὲ δητος καὶ θεραπευτοῦ τὰ μὲν ἄλλα τοὺς υἱεῖς διδάσκονται, ἐφ' οὓς οὐκ ἔστι θάνατος ἡ ζημία, ἐάν μὴ ἐπίστωνται, ἐφ' ὃν δὲ ἡ τε ζημία θάνατος αὐτῶν τοῖς παισι καὶ φυγαὶ μὴ μαθοῦσι μηδὲ θεραπευθεῖσιν εἰς ἀρετὴν, καὶ

πρὸς τῷ θανάτῳ χρημάτων τε δημεύσεις καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν, ξυλλήβδην τῶν οίκων ἀνατροπαί, ταῦτα δ' ἄρα οὐ διδάσκονται οὐδ' ἐπιμελοῦνται πᾶσαν ἐπιμέλειαν; οἰενθαί γε χρή, ὡς Σώκρατες.

ΚΕΦ. ΙΕ'. Ἐκ παίδων σμικρῶν ἀρξάμενοι, μέχρι οὗπερ ἂν ζῶσι, καὶ διδάσκουσι καὶ νουθετοῦσιν· ἐπειδὴν θᾶττον συνιῆ τις τὰ λεγόμενα, καὶ τροφὸς καὶ μήτηρ καὶ παιδαγωγὸς καὶ αὐτὸς δὲ πατήρ περὶ τουτου διαμάχονται, δπως ὡς βέλτιστος ἔσται δὲ παῖς, παρ' ἔκαστον καὶ ἔργον καὶ λόγον διδάσκοντες καὶ ἐνδεικνύμενοι, διτὶ τὸ μὲν δίκαιον, τὸ δὲ ἄδικον, καὶ τόδε μὲν καλόν, τόδε δὲ αἰσχρόν, καὶ τόδε μὲν δσιον, τόδε δὲ ἀγόσιον, καὶ τὰ μὲν ποίει, τὰ δὲ μὴ ποίει· καὶ ἐὰν μὲν ἔκῶν πείθηται· εἰ δὲ μή, ὥσπερ ξύλον διαστρεφόμενον καὶ καμπτόμενον εὔθινουσιν ἀπειλαῖς καὶ πληγαῖς· μετὰ δὲ ταῦτα εἰς διδασκάλων πέμποντες πολὺ μᾶλλον ἐντέλλονται ἐπιμελεῖσθαι εὔκοσμίας τῶν παίδων ἢ γραμμάτων τε καὶ κιθαρίσεως· οἱ δὲ διδάσκαλοι τούτων τε ἐπιμελοῦνται, καὶ ἐπειδὴν αὖ γράμματα μάθωσι καὶ μέλλωσι συνήσειν τὰ γεγραμμένα, ὥσπερ τότε τὴν φωνὴν, παρατιθέασιν αὐτοῖς ἐπὶ τῶν βάθρων ἀναγιγνώσκειν ποιητῶν ἀγαθῶν ποιήματά καὶ ἔκμανθάνειν ἀναγκάζουσιν, ἐν οἷς πολλαὶ μὲν νουθετήσεις ἔνεισι, πολλαὶ δὲ διέξοδοι καὶ ἔπαινοι καὶ ἐγκώμια παλαιῶν ἀνδρῶν ἀγαθῶν, ἵνα δὲ παῖς ζηλῶν μιμῆται καὶ δρέγηται τοιοῦτος γενέσθαι· οἱ τ' αὖ κιθαρισταί, ἔτερα τοιαῦτα, σωφροσύνης τε ἐπιμελοῦνται καὶ δπως ἀν οἱ νέοι μηδὲν κακουργῶσιν· πρὸς δὲ τούτοις, ἐπειδὴν κιθαρίζειν μάθωσιν, δῆλων αὖ ποιητῶν ἀγαθῶν ποιήματα διδάσκουσι μελοποιῶν, εἰς τὰ κιθαρίσματα ἐντείνοντες, καὶ τοὺς ρυθμούς τε καὶ τὰς ἀρμονίας ἀναγκάζουσιν οίκειοῦσθαι ταῖς ψυχαῖς τῶν παίδων, ἵνα ἡμερώτεροι τε ὦσι, καὶ εὑρυθμότεροι καὶ εὐαρμοστότεροι γιγνόμενοι χρή-

σιμοι ὄσιν εἰς τὸ λέγειν τε καὶ πράττειν· πᾶς γὰρ ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου εὐρυθμίας τε καὶ εὐχρηστίας δεῖται. ἔτι τοίνυν προς τούτοις εἰς παιδοτρίβου πέμπουσιν, ἵνα τὰ σώματα βελτίω ἔχοντες ὑπηρετῶσι τῇ διανοίᾳ χρηστῇ οὖσῃ, καὶ μὴ ἀναγκάζωνται ἀποδειλιᾶν διὰ τὴν πονηρότην τῶν σωμάτων καὶ ἐν τοῖς πολέμοις καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πράξεσι· καὶ ταῦτα ποιοῦσιν οἱ μάλιστα δυνάμενοι μάλιστα μάλιστα δὲ δύνανται οἱ πλουσιώτατοι· καὶ οἱ τούτων οὐεῖς πρωαίτατα εἰς διδασκάλων τῆς ἡλικίας ἀρξάμενοι φοιτῶν ὀψικίτατα ἀπαλλάττονται, ἐπειδὴν δὲ ἐκ διδασκάλων ἀπαλλαγῶσιν, ἢ πόλις οὐ τούς τε νόμους ἀναγκάζει μανθάνειν καὶ κατὰ τούτους ζῆν, ἵνα μὴ κύτοι ἐφ' ἔαυτῶν εἰκῇ πράττωσιν, ἀλλ' ἀτεγγὺς ὄσπερ οἱ γραμματισταὶ τοῖς μήπω δεινοῖς γράφειν τῶν παίδων ὑπογράψαντες γραμμάτας τῇ γραφίδι οὗτῳ τῷ γραμματεῖον διδόσπι καὶ ἀναγκάζουσι γράφειν κατὰ τὴν ὑφήγησιν τῶν γραμμῶν, ὃς δὲ καὶ ἡ πόλις νόμους ὑπογράψασα, ἀγαθῶν καὶ παλαιῶν νομοθετῶν εύρήματα, κατὰ τούτους ἀναγκάζει καὶ ἀρχεσθαι· δς δ' ἀν ἐκτὸς βαίνη τούτων, κολάζει, καὶ ὅνομα τῇ κολάσει ταύτη καὶ παρ' ὑμῖν καὶ ἄλλοθι πολλαχοῦ, ὃς εὐθυνούσης τῆς δίκης, εὐθύναι· τοσαύτης οὖν τῆς ἐπιμελείας οὖσης περὶ ἀρετῆς ίδιᾳ καὶ δημοσίᾳ θαυμάζεις, ὡς Σώκρατες, καὶ ἀπορεῖς, εἰ διδαχτὸν ἔστιν ἀρετή; ἀλλ' οὐ χρὴ θαυμάζειν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον, εἰ μὴ διδαχτόν.

ΚΕΦ. ΙΣΤ'. Διὰ τί οὖν τῶν ἀγαθῶν πατέρων πολλοὶ οὐεῖς φαῦλοι γίγνονται; τοῦτο αὖ μάθε· οὐδὲν γὰρ θαυμαστόν, εἴπερ ἀληθῆ ἐγώ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἔλεγον, ὅτι τούτου τοῦ πράγματος, τῆς ἀρετῆς, εἰ μέλλει πόλις εἶναι, οὐδένα δεῖ ίδιωτεύειν. εἰ γὰρ δὴ διάλεγω οὕτως ἔχει — ἔχει δὲ μάλιστα πάντων οὕτως —, ἐνθυμήθητι ἄλλο τῶν ἐπιτηδευμάτων ὅτιοῦν καὶ μαθημάτων προελόμενος. εἰ μὴ οἶόν τ' ἦν πόλιν εἶναι, εἰ μὴ πάν-

τες αὐληταὶ ἡμεν. ὅποιός τις ἐδύνατο ἔκαστος, καὶ τοῦτο καὶ
 ἴδιᾳ καὶ δημοσίᾳ πᾶς πάντα καὶ ἐδίδασκε καὶ ἐπέπληττε τὸν
 μὴ καλῶς αὐλοῦντα καὶ μὴ ἐφθύνει τούτου, ὥσπερ νῦν τῶν
 δικαιών καὶ τῶν νομίμων οὐδεὶς φίουει οὐδὲ ἀποκρύπτεται
 ὥσπερ τῶν ἄλλων τεχνημάτων· λυσιτελεῖ γάρ, οἷμαι, ἡμῖν ἡ
 ἀλλήλων δικαιοσύνη καὶ ἀρετή· διὰ ταῦτα πᾶς παντὶ προθύ-
 μως λέγει καὶ διδάσκει καὶ τὰ δίκαια καὶ τὰ νόμιμα· εἰ οὖν
 οὗτοι καὶ ἐν αὐλήσει πᾶσαν προθυμίαν καὶ ἀφθονίαν εἴχομεν
 ἀλλήλους διδάσκειν, οἵτινες τι, ἔφη, μᾶλλον, ὁ Σόλορατες,
 τῶν ἀγαθῶν αὐλητῶν ἀγαθοὺς αὐλητάς τοὺς μίεις γίγνεσθαι ἡ
 τῶν φαύλων; οἷμαι μὲν οὖ, ἀλλ’ ὅτου ἔτυχεν ὁ οὐδὲς εὐφυέ-
 στατος γενόμενος εἰς αὐλησιν, οὗτος ἀνὲλλόγυμος ηὔξηθη,
 ὅτου δὲ ἀφύης, ἀκλείης καὶ πολλάκις μετ’ ἀγαθοῦ αὐλητοῦ φαῦ-
 λους ἀνὲπεβη, πολλάκις δὲ ἀν φαύλου ἀγαθῆς· ἀλλ’ οὖν αὐλη-
 ταὶ γένεται ἀν πάντες ἡσαν ἵκανοι ὡς πρὸς τοὺς ἰδιώτας καὶ μηδὲν
 αὐλήσεως ἐπατοντας. οὕτως οἶνοι καὶ νῦν, ὅστις σοι ἀδικά-
 τας φαίνεται ἀνθρώπος τῶν ἐν νόμοις καὶ ἀνθρώποις τε-
 θραμμενῶν, δίκαιον αὐτὸν εἶναι καὶ δημιουργὸν τούτου τοῦ
 πράγματος, εἰ δέοι αὐτὸν κρίνεσθαι πρὸς ἀνθρώπους, οὓς
 μήτε παιδεία ἐστὶ μήτε δικαστήρια μήτε νόμοι μηδὲ ἀνάγκη
 μηδεμίᾳ διὰ παντὸς ἀναγκάζουσα ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι, ἀλλ’
 εἰλεν ἀγριοὶ τινες, οἵοι περ οὓς πέρυσι Φερεκράτης ὁ ποιη-
 τὴς ἐδίδαξεν ἐπὶ Ληγαίῳ· ἡ σφόδρα ἐν τοῖς τοιούτοις ἀνθρώ-
 ποις γενόμενος, ὥσπερ οἱ ἐν ἐκείνῳ τῷ χορῷ μισάνθρωποι,
 ἀγαπήσακις ἄν, εἰ ἐντύχοις Εὔρυθάτῳ καὶ Φρυνώνδᾳ, καὶ ἀνο-
 λοφύραι· ἀν ποιθῶν τὴν τῶν ἐνθάδε ἀνθρώπων πονηρίαν· νῦν δὲ
 τρυφῆς, ὁ Σόλορατες, διότι πάντες διδάσκαλοι εἰσιν ἀρετῆς,
 καθ’ οὓς δύνανται ἔκαστος, καὶ οὐδεὶς σοι φαίνεται εἶναι·
 ὥσπερ ἀν εἰ ζητοῖς τὶς διδάσκαλος τοῦ ἐλληνίζειν, οὐδὲ ἀν εἰς
 φανείη, οὐδὲ γένεται ἀν, οἷμαι, εἰ ζητοῖς τὶς ἐν ἡμῖν διδάξειε τοὺς
 τῶν χειροτεχνῶν μίεις αὐτὴν ταῦτην τὴν τέχνην, ἦν δὴ παρὰ

τοῦ πατρὸς μεμαθήκασι, καθ' ὅσον οἶς τ' ἦν ὁ πατὴρ καὶ οἱ τοῦ πατρὸς φίλοι ὄντες ὁμότεχνοι, τούτους ἔτι τὶς ἀν διδάξειεν; οὐ ἕφδιον οἶμαι εἶναι, ὡς Σώκρατες, τούτων διδάσκαλον φανῆναι, τῶν δὲ ἀπέλρων παντάπασι ῥάδιον· οὕτω δὲ ἀρετῆς καὶ τῶν ἄλλων πάντων· ἀλλὰ κἄν ἡ ὀλίγον ἔστι τις, ὅστις διαφέρει ἡμῶν προβιβάσαι εἰς ἀρετήν, ἀγαπητόν. ὃν δη ἐγὼ οἶμαι εἰς εἶναι, καὶ διαφερόντως ἀν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὄντης αἴτια πρὸς τὸ καλὸν κάγαθὸν γενέσθαι, καὶ ἀξίως τοῦ μισθοῦ δν πράττομαι, καὶ ἔτι πλείονος, ὥστε καὶ αὐτῷ δοκεῖν τῷ μαθῆντι, διὰ ταῦτα καὶ τὸν τρόπον τῆς πράξεως τοῦ μισθοῦ τοιοῦτον πεποίημαι· ἐπειδὴν γάρ τις παρ' ἐμοῦ μάθῃ, ἐὰν μὲν βούληται, ἀποδέδωκεν δὲ γὼ πράττομαι ἀργύριον· ἐὰν δὲ μή, ἐλθῶν εἰς ιερόν, διδόσας, ὅσου ἀν φῇ ἀξια εἶναι τὰ μαθήματα, τοσοῦτον κατέθηκεν.

Τοιοῦτον σοι, ἔφη, ὡς Σώκρατες, ἐγὼ καὶ μῦθον καὶ λόγον εἰρηκα, ως διδακτὸν ἀρετὴ καὶ Ἀθηναῖοι οὕτως ἡγοῦνται, καὶ ὅτι οὐδὲν θαυμαστὸν τῶν ἀγαθῶν πατέρων φαύλους οὐεῖς γίνεσθαι καὶ τῶν φαύλων ἀγαθούς· ἐπεὶ καὶ οἱ Πολυχλείτου οὐεῖς, Παράλου καὶ Εανθίππου τοῦδε ἡλικιῶται, οὐδὲν πρὸς τὸν πατέρα εἰσί, καὶ ἄλλοι ἄλλων δημιουργῶν. τῶνδε δὲ οὗπω ἀξιον τοῦτο κατηγορεῖν· ἔτι γάρ ἐν αὐτοῖς εἰσὶν ἐλπίδες· νέοι γάρ.

ΚΕΦ. ΙΖ'. Πρωταγόρας μὲν τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα ἐπιδειξάμενος ἀπεπαύσατο τοῦ λόγου· καὶ ἐγὼ ἐπὶ μὲν πολὺν χρόνον κεκηλημένος ἔτι πρὸς αὐτὸν ἔβλεπον ως ἐρεῦντά τι ἐπιθυμῶν ἀκούειν· ἐπεὶ δὲ δὴ ἡσθόμην ὅτι τῷ ὄντι πεπαυμένος εἴη, μόγις πως ἐμαυτὸν ὥσπερεὶ συναγείρας εἶπον, βλέψας πρὸς τὸν Ἰπποκράτη· Ὡ παῖς Ἀπολλοδώρου, ως χάριν σοι ἔχω ὅτι προὔτρεψάς με ὡδε ἀφικέσθαι· πολλοῦ γάρ ποιοῦμαι ἀκγικοέναι & ἀκήκοα Πρωταγόρου. ἐγωγε ἐν μὲν τῷ ἐμπροσθεν χρόνῳ ἡγού-

μην ούκ είναι ἀνθρωπίνην ἐπιμέλειαν, ή ἀγαθοὶ οἱ ἀγαθοὶ γέγονται· νῦν δὲ πέπεισμαι, πλὴν σμικρὸν τὸ μοι ἐμποδών, διῆλον ὅτι Πρωταγόρας ῥάδιως ἐπεκδιδάξει, ἐπειδὴ καὶ τὰ πολλὰ ταῦτα ἔξεδιδαξε· καὶ γάρ εἰ μέν τις περὶ αὐτῶν τούτων συγγένοιτο διτροῦν τῶν δημηγόρων, τάχ' ἂν καὶ τοιούτους λόγους ἀκούσειε. η Περικλέους ἡ ἄλλου τινὸς τῶν ἵκανῶν εἰπεῖν· εἰ δὲ ἐπανέροιτο τινά τι, ὥσπερ βιβλία οὐδὲν ἔχουσιν οὔτε ἀποκρίνασθαι οὔτε αὐτοὶ ἐρέσθαι, ἀλλ' ἐὰν τις καὶ σμικρὸν ἐπερωτήσῃ τι τῶν ῥήθεντων, ὥσπερ τὰ χαλκεῖα πληγέντα μακρὸν ἡχεῖ καὶ ἀποτείνει, ἐὰν μὴ ἐπιλαβηταί τις, καὶ οἱ ῥήτορες οὕτω σμικρὰ ἐρωτηθέντες δόλιχον κατατείνουσι τοῦ λόγου. Πρωταγόρας δὲ ὅδε ἵκανὸς μὲν μακροὺς λόγους καὶ καλοὺς εἰπεῖν, ὡς αὐτὰ δηλοῦ, ἵκανὸς δὲ καὶ ἐρωτηθεὶς ἀποκρίνασθαι κατὰ βραχὺ καὶ ἐρόμενος περιμεῖναί τε καὶ ἀποδέξασθαι τὴν ἀπόκρισιν, ἀ διλίγοις ἐστὶ παρεσκευασμένα. νῦν οὖν, ὡς Πρωταγόρα, σμικροῦ τινος ἐνδεής εἴμι πάντ' ἔχειν, εἴ μοι ἀποκρίναιο τόδε. τὴν ἀρετὴν φῆς διδαχτὸν είναι, καὶ ἐγώ, εἶπερ ἄλλῳ τῷ ἀνθρώπῳ πειθούμην ἂν καὶ σοὶ· δ' ἔθαύμασά σου λέγοντος, τοῦτό μοι ἐν τῇ ψυχῇ ἀποπλήρωσον· ἔλεγες γάρ ὅτι Ζεὺς τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν αἰδῶ πέμψειε τοῖς ἀνθρώποις, καὶ αὖ πολλαχοῦ ἐν τοῖς λόγοις ἐλέγετο ὑπὸ σοῦ ή δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη καὶ ὁσιότης καὶ πάντα ταῦτα ὡς ἐν τι εἴη συλλήβδην, ἀρετὴ. ταῦτ' οὖν αὐτὰ δίελθέ μοι ἀκριβῶς τῷ λόγῳ, πότερον ἐν μὲν τί ἐστιν ή ἀρετή, μόρια δὲ αὐτῆς ἐστιν ή δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη καὶ ὁσιότης ή ταῦτ' ἐστὶν & νῦν δὴ ἐγώ ἔλεγον πάντα δινόματα τοῦ αὐτοῦ ἐνὸς διντος· τοῦτ' ἐστιν δ ἔτι ἐπιποθῶ.

ΚΕΦ. ΙΗ'. 'Αλλὰ ῥάδιον τοῦτό γ', ἔφη, ὡς Σώκρατες, ἀποκρίνασθαι, ὅτι ἐνὸς διντος τῆς ἀρετῆς μόριά ἐστιν ἀ ἐρωτᾶς. Πότερον, ἔφην, ὥσπερ προσώπου τὰ μόρια μόριά ἐστι, στόμα τε καὶ ρίς καὶ ὀφθαλμοὶ καὶ ὄτα, η ὥσπερ τὰ τοῦ χρυ-

σοῦ μόρια οὐδὲν διχφέρει τὰ ἔτερα τῶν ἑτέρων, ἀλλήλων καὶ τοῦ ὄλου, ἀλλ' ἡ μεγέθει καὶ σμικρότητι ; Ἐκείνως μοι φαίνεται, ὡς Σώκρατες, ὥσπερ τὰ τοῦ προσώπου μόρια ἔχει πρὸς τὸ ὅλον πρόσωπον. Πότερον οὖν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ μεταλαμβάνουσιν οἱ ἀνθρώποι τούτων τῶν τῆς ἀρετῆς μορίων οἱ μὲν ἄλλοι, οἱ δὲ ἄλλοι, ἡ ἀνάγκη, ἐάν περ τις ἐν λόβῃ, ἀπαντή ἔχειν; Οὐδαμῶς, ἔφη, ἐπεὶ πολλοὶ ἀνδρεῖοι εἰσιν, ἀδικοὶ δέ, καὶ δίκαιοι αὖ, σοφοὶ δὲ οὗ. "Ἐστι γάρ οὖν καὶ ταῦτα μόρια τῆς ἀρετῆς, ἔφην ἐγώ, σοφία καὶ ἀνδρεία; Πάντων μάλιστα δήπου, ἔφη· καὶ μέγιστόν γε ἡ σοφία τῶν μορίων. "Ἐκαστον δὲ αὐτῶν ἔστιν, ἦν δ' ἐγώ, ἄλλο, τὸ δὲ ἄλλο; Ναί. "Η καὶ δύναμιν αὐτῶν ἔκαστον ίδίαν ἔχει, ὥσπερ τὰ τοῦ προσώπου; οὐκ ἔστιν δοφθαλμὸς οἷον τὰ ὄτα, οὐδὲ ἡ δύναμις αὐτοῦ ἡ αὐτή, οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδὲν ἔστιν οἷον τὸ ἔτερον οὔτε κατὰ τὴν δύναμιν οὔτε κατὰ τὰ ἄλλα· ἀρ' οὖν οὕτω καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς μορία οὐκ ἔστι τὸ ἔτερον οἷον τὸ ἔτερον, οὔτε αὐτὸ οὔτε ἡ δύναμις αὐτοῦ; ἢ δῆλα δὴ ὅτι οὕτως ἔχει, εἴπερ τῷ παραδείγματί γε ἔοικεν; "Αλλ' οὕτως, ἔφη, ἔχει ὡς Σώκρατες. Καὶ ἐγώ εἶπον. Οὐδὲν ἄρα ἔστι τῶν τῆς ἀρετῆς μορίων ἄλλο οἷον ἐπιστήμη, οὐδὲ οἷον δικαιοσύνη, οὐδὲ οἷον ἀνδρεία, οὐδὲ οἷον σωφροσύνη, οὐδὲ οἷον δσιότης. Οὐκ ἔφη. Φέρε δή, ἔφην ἐγώ, κοινῇ σκεψώμεθα, ποιῶν τι αὐτῶν ἔστιν ἔκαστον· πρῶτον μὲν τὸ τοιόνδε· ἡ δικαιοσύνη πρᾶγμά τι ἔστιν ἡ οὐδὲν πρᾶγμα; ἐμοὶ μὲν γάρ δοκεῖ· τί δὲ σοί; Κάμοι, ἔφη. Τί οὖν; εἴ τις ἔροιτο ἐμέ τε καὶ σέ· "Ω Πρωταγόρα τε καὶ Σώκρατες, εἴπετον δή με τοῦτο τὸ πρᾶγμα, δὲ ὡνομάσατε ἄρτι, ἡ δικαιοσύνη, αὐτὸ τοῦτο δίκαιον ἔστιν ἡ ἀδικον; ἐγὼ μὲν ἀν αὐτῷ ἀποκριναίμην, ὅτι δίκαιον· σὺ δὲ τίν' ἀν ψῆφον θεῖο; τὴν αὐτὴν ἐμοὶ ἡ ἄλλην; Τὴν αὐτὴν ἔφη. "Ἐστιν ἄρα τοιοῦτον ἡ δικαιοσύνη οἷον δίκαιον εἶναι, φαίην ἀν ἔγωγε ἀποκρινόμενος τῷ ἐρωτῶντι· οὐκοῦν καὶ σύ; Ναί, ἔφη. Εἰ οὖν μετὰ τοῦτο ἡμᾶς ἔροιτο. Οὐκοῦν καὶ δσιό-

τητα τινά φατε εἰναι; φαῖμεν ἀν, ὡς ἔγῳμαι. Ναί, ή δ' ὅς. Οὐκοῦν φατε καὶ τοῦτο πρᾶγμά τι εἰναι; φαῖμεν ἀν· η̄ οὖ; καὶ τοῦτο συνέφη. Πότερον δὲ τοῦτο αὐτὸ τὸ πρᾶγμά φατε πεφυχέναι οἰον ἀνόσιον εἰναι η̄ οἰον ὅσιον; ἀγανακτήσαιμ' ἀν ἔγωγ' ἔφην, τῷ ἐρωτήματι, καὶ εἴποιμ' ἀν· Εὔφήμει, ὡς ἀνθρωπε· σχολῇ μέντ' ἔν τι ἄλλο ὅσιον εἶη, εἰ μὴ αὐτὴ γε η̄ ὅσιότης ὅσιον ἔσται· τί δὲ σύ; οὐχ οὕτως ἀν ἀποκρίναιο: Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

ΚΕΦ. ΙΘ'. Εἰ οὖν μετὰ τοῦτ' εἴποι ερωτῶν ἡμᾶς· Πῶς οὖν ὀλίγον πρότερον ἐλέγετε; άρούρα οὐκ ὁρθῶς ὑμῶν κατήκουσα; ἐδόξατέ μοι φάναι τὰ τῆς ἀρετῆς μόρια εἰναι οὕτως ἔχοντα πρὸς ἄλληλα, ὡς οὐκ εἰναι τὸ ἔτερον αὐτῶν οἰον τὸ ἔτερον· εἴποιμι ἀν ἔγωγε δτι τὰ μὲν ἄλλα ὁρθῶς ἤκουσας, δτι δὲ καὶ ἐμὲ οἰει εἰπεῖν τοῦτο, παρήκουσας· Πρωταγόρας γάρ δε ταῦτα ἀπεκρίνατο, ἔγὼ δὲ ἡρώτων· εἰ οὖν εἴποι· 'Αληθῆ δε λέγει, ὡς Πρωταγόρα; σὺ φής οὐκ εἰναι τὸ ἔτερον μόριον οἰον τὸ ἔτερον τῶν τῆς ἀρετῆς; σὸς οὗτος δ λόγος ἔστι; τὶ δὲ ἀποκρίναιο; 'Ανάγκη, ἔφη, ὡς Σώκρατες, δμολογεῖν. Τί οὖν, δ Πρωταγόρα, ἀποκρινούμεθα αὐτῷ, ταῦτα δμολογήσαντες, ἐὰν ἡμᾶς ἐπανέρηται· Οὐκ ἄρα ἔστιν ὅσιότης οἰον δίκαιοιν εἰναι πρᾶγμα, οὐδὲ δικαιοσύνη οἰον ὅσιον, ἀλλ' οἰον μὴ ὅσιον· η̄ δ' ὅσιότης οἰον μὴ δίκαιοιν, ἀλλ' ἀδικον ἄρα, τὸ δὲ ἀνόσιον; τὶ αὐτῷ ἀποκρινούμεθα; ἔγὼ μὲν γάρ αὐτὸς ὑπέρ γε ἐμαυτοῦ φαίνην ἀν καὶ τὴν δικαιοσύνην ὅσιον εἰναι καὶ τὴν ὅσιότητα δίκαιοιν· καὶ ὑπὲρ σοῦ δέ, εἰ με ἐώης, ταῦτα ἀν ταῦτα ἀποκρινοίμην, δτι ητοι ταῦτον γ' ἔστι δικαιότης ὅσιότητι η̄ ο τι δμοιότατον, καὶ μάλιστα πάντων η̄ τε δικαιοσύνη οἰον ὅσιότης καὶ η̄ ὅσιότης οἰον δικαιοσύνη. ἀλλ' ὅρα, εἰ διακωλύεις ἀποκρίνεσθαι, η̄ καὶ σοὶ συνδοκεῖ οὕτως. Οὐ πάνυ μοι δοκεῖ, ἔφη, ὡς Σώκρατες, οὕτως ἀπλοῦν εἰναι, ὥστε συγχωρῆσαι τήν τε δικαιοσύνην ὅσιον εἰναι.

καὶ τὴν ὁσιότητα δίκαιον, ἀλλὰ τί μοι δοκεῖν ἐν αὐτῷ διάφορον εἶναι. ἀλλὰ τί τοῦτο διαφέρει; Ἐφη· εἰ γάρ βούλει, ἔστω ἡμῖν καὶ δικαιοσύνη ὅσιον καὶ ὁσιότης δίκαιον. Μή μοι, ἢν δ' ἐγώ· οὐδὲ γάρ δέομαι τὸ εἰ βούλει τοῦτο καὶ εἰ σοι δοκεῖ ἐλέγχεσθαι, ἀλλ' ἐμέ τε καὶ σέ· τὸ δ' ἐμέ τε καὶ σὲ τοῦτο λέγω, οἱόμενος οὕτω τὸν λόγον βέλτιστ' ἀν ἐλέγχεσθαι, εἴ τις τὸ εἰ ἀφέλοι αὐτοῦ. Ἀλλὰ μέντοι, ἢ δ' δις, προσέοικε τι δικαιοσύνη ὄσιότητι· καὶ γάρ διτοῦν ὁτῷσοῦν ἀμῇ γέ πη προσέοικε· τὸ γάρ λευκὸν τῷ μέλανι ἔστιν ὅπῃ προσέοικε, καὶ τὸ σκληρὸν τῷ μαλλιᾷ, καὶ τἄλλα ἀ δοκεῖ ἐναντιώτατα εἶναι ἀλλήλοις· καὶ ἀ τότε ἕφαμεν ἀλλην δύναμιν ἔχειν καὶ οὐκ εἶναι τὸ ἔτερον οἷον τὸ ἔτερον, τὰ τοῦ προσώπου μόρια, ἀμῇ γέ πη προσέοικε καὶ ἔστι τὸ ἔτερον οἷον τὸ ἔτερον· ὥστε τούτῳ γε τῷ τρόπῳ κἄν ταῦτα ἐλέγχοις, εἰ βούλοιο, ὡς ἀπαντά ἔστιν ὅμοῖα ἀλλήλοις. ἀλλ' οὐχὶ τὰ ὅμοιόν τι ἔχοντα ὅμοῖα δίκαιον καλεῖν, οὐδὲ τὰ ἀνόμοιόν τι ἔχοντα ἀνόμοια, κἄν πάνυ σμικρὸν ἔχῃ τὸ ὅμοιον. καὶ ἐγὼ θαυμάσας εἶπον πρὸς αὐτόν· Ἡ γάρ οὕτω σοι τὸ δίκαιον καὶ τὸ ὄσιον πρὸς ἀλληλα ἔχει, ὥστε ὅμοιόν τι σμικρὸν ἔχειν ἀλλήλοις; Οὐ πᾶν, Ἐφη, οὐ μέντοι οὐδὲ αὖ ὡς σὺ μοι δοκεῖς οἰεσθαι. Ἀλλὰ μήν, Ἐφην ἐγώ, ἐπειδὴ δυσχερῶς δοκεῖς μοι ἔχειν πρὸς τοῦτο, τοῦτο μὲν ἔάσωμεν, τόδε δὲ ἄλλο ὃν ἔλεγες ἐπισκεψώμεθα.

ΚΕΦ. Κ'. Ἀφροσύνην τι καλεῖς; "Ἐφη. Τοῦτο τῷ πράγματι οὐ πᾶν τούναντίον ἔστιν ἡ σοφία; "Ἐμοιγε δοκεῖ Ἐφη. Πότερον δὲ ὅταν πράττωσιν ἀνθρώποι δρθῶς τε καὶ ὠφελίμως, τότε σωφρονεῖν σοι δοκοῦσιν οὕτω πράττοντες, ἡ τούναντίον; Σωφρονεῖν, Ἐφη. Οὐκοῦν σωφροσύνη σωφρονοῦσιν; 'Ανάγκη. Οὐκοῦν οἱ μὴ δρθῶς πράττοντες ἀφρόνως πράττουσι καὶ οὐ σωφρονοῦσιν οὕτω πράττοντες; Συνδοκεῖ μοι, Ἐφη. Τούναντίον δρα ἔστι τὸ ἀφρόνως πράττειν τῷ σωφρόνως; "Ἐφη. Οὐ-

κοῦν τὰ μὲν ἀφρόνως πραττόμενα ἀφροσύνη πράττεται, τὰ δὲ σωφρόνως σωφροσύνη; Ὁμολόγει. Οὐκοῦν εἴ τι ισχύει πράττεται, ισχυρῶς πράττεται, καὶ εἴ τι ἀσθενείᾳ, ἀσθενῶς; Ἐδόκει. Καὶ εἴ τι μετὰ τάχους, ταχέως, καὶ εἴ τι μετὰ βραδύτητος, βραδέως; Ἔφη. Καὶ εἴ τι δὴ ὡσαύτως πράττεται, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πράττεται, καὶ εἴ τι ἐναντίως, ὑπὸ τοῦ ἐναντίου; Συνέφη. Φέρε δή, ἦν δ' ἔγώ, ἔστι τι καλόν; Συνεχώρει. Τούτῳ ἔστι τι ἐναντίον πλὴν τὸ αἰσχρόν; Οὐκ ἔστιν. Τί δέ; ἔστι τι ἀγαθόν; Ἔστιν. Τούτῳ ἔστι τι ἐναντίον πλὴν τὸ κακόν; Οὐκ ἔστιν. Τί δέ; ἔστιν τι δέξιν ἐν φωνῇ; Ἔφη. Τούτῳ μή ἔστι τι ἐναντίον ἄλλο πλὴν βαρύ; Οὐκ ἔφη. Οὐκοῦν, ἦν δ' ἔγώ, ἐνī ἐκάστῳ τῶν ἐναντίων ἐν μόνον ἔστιν ἐναντίον καὶ οὐ πολλά; Συνωμολόγει. "Ιθι δή, ἦν δ' ἔγώ, ἀναλογισώμεθα τὰ ὡμολογημένα ἡμῖν. ὡμολογήκαμεν ἐνī μόνον ἐναντίον εἶναι, πλείω δὲ μή; Ὁμολογήκαμεν. Τὸ δὲ ἐναντίως πραττόμενον ὑπὸ ἐναντίων πράττεσθαι;" Ἔφη. Ὁμολογήκαμεν δὲ ἐναντίως πράττεσθαι δ ἀν ἀφρόνως πράττηται τῷ σωφρόνως πραττομένῳ; Ἔφη. Τὸ δὲ σωφρόνως πραττόμενον ὑπὸ σωφροσύνης πράττεσθαι, τὸ ἀφρόνως ὑπὸ ἀφροσύνης; Συνεχώρει. Οὐκοῦν, εἰπερ ἐναντίως πράττεται, ὑπὸ ἐναντίου πράττοιτ' ἀν; Ναί. Πράττεται δὲ τὸ μὲν ὑπὸ σωφροσύνης, τὸ δὲ ὑπὸ ἀφροσύνης; Ναί. Ἐναντίως; Πάνυ γε. Οὐκοῦν ὑπὸ ἐναντίων δντων; Ναί. Ἐναντίον ἀρ' ἔστιν ἀφροσύνη σωφροσύνη; Φαίνεται. Μέμνησαι οὖν ὅτι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὡμολόγηται ἡμῖν ἀφροσύνη σοφίᾳ ἐναντίον εἶναι; Συνωμολόγει. "Ἐν δὲ ἐνī μόνον ἐναντίον εἶναι; Φημί. Πότερον οὖν, ὡς Πρωταγόρα, λύσωμεν τῶν λόγων; τὸ ἐνī μόνον ἐναντίον εἶναι, ἡ ἐκεῖνον, ἐνῷ ἐλέγετο ἔτερον εἶναι σωφροσύνης σοφίᾳ, μόριον δὲ ἐκάτερον ἀρετῆς, καὶ πρὸς τῷ ἔτερον εἶναι καὶ ἀνόμοια καὶ αὐτὰ καὶ αἱ δυνάμεις αὐτῶν, ὥσπερ τὰ τοῦ προσώπου μόρια; πότερον οὖν δὴ λύσωμεν; οὗτοι γάρ οἱ λόγοι ἀμφότεροι οὐ πάνυ μουσικῶς λέ-

γονται· οὐ γάρ συνάδουσιν οὐδὲ συναρμόττουσιν ἀλλήλοις· πᾶς γάρ ἂν συνάδοιεν, εἴπερ γε ἀνάγκη ἐνὶ μὲν ἐν μόνον ἐναντίον εἶναι, πλείω δὲ μή, τῇ δὲ ἀφροσύνῃ ἐνὶ ὅντι σοφίᾳ ἐναντίᾳ καὶ σωφροσύνῃ αὖ φαίνεται; ἢ γάρ, ὃ Πρωταγόρα, ἔφη ἐγώ, ἡ ἀλλως πως; Ὡμολόγησε καὶ μάλιστας. Οὐκοῦν ἐν ἀν εἴη ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ σοφία; τὸ δὲ πρότερον αὖ ἐφάνη ἡμῖν ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ὁσιότης σχεδόν τι ταῦτὸν δν. Ιθι δή τη δ' ἐγώ, ὃ Πρωταγόρα, μή ἀποκάμψωμεν, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ διατεθέωμεθα. ἀρά τίς σοι δοκεῖ ἀδικῶν ἄνθρωπος σωφρονεῖν, ὅτι ἀδικεῖ; Αἰσχυνοίμην ἀν ἐγωγ', ἔφη, ὃ Σωκράτες, τοῦτο ὄμολογεῖν, ἐπεὶ πολλοὶ γε φασι τῶν ἀνθρώπων. Πότερον οὖν πρὸς ἐκείνους τὸν λόγον ποιήσομαι, ἔφη, ἡ πρὸς σέ; Εἰ βούλει, ἔφη πρὸς τοῦτον πρῶτον τὸν λόγον διαλέγομεται τὸν τῶν πολλῶν. 'Αλλ' οὐδὲν μοι διαφέρει, ἐὰν μόνον σὺ γε ἀποκρίνῃ, εἴτ' οὖν δοκεῖ σοι ταῦτα εἴτε μή· τὸν γάρ λόγον ἐγωγε μάλιστα ἔξετάζω, συμβαίνει μέντοι ίσως καὶ ἐμὲ τὸν ἐρωτῶντα καὶ τὸν ἀποκρινόμενον ἔξετάζεσθαι.

Τὸ μὲν οὖν πρῶτον ἐκαλλωπίζετο ἡμῖν ὁ Πρωταγόρας· τὸν γάρ λόγον ἡτιάτο δυσχερῆ εἶναι· ἐπειτα μέντοι συνεχώρησεν ἀποκρίνεσθαι.

ΚΕΦ. ΚΑ'. "Ιθι δή, ἔφη ἐγώ, ἐξ ἀρχῆς μοι ἀπόκριναι. δοκοῦσί τινες σοι σωφρονεῖν ἀδικοῦντες;" Εστω, ἔφη. Τὸ δὲ σωφρονεῖν λέγεις εῦ φρονεῖν; "Εφη. Τὸ δὲ εὗ φρονεῖν εὗ βουλεύεσθαι ὅτι ἀδικοῦσιν;" Εστω, ἔφη. Πότερον, ἦ δ' ἐγώ, εἰ εὗ πράττουσιν ἀδικοῦντες ἢ εἰ κακῶς; Εἰ εὕ. Λέγεις οὖν ἀγαθὰ ἄττα εἶναι; Λέγω. "Αρ' οὖν, ἦ δ' ἐγώ, ταῦτ' ἐστὶν ἀγαθά, ἀεστιν ὀφέλιμα τοῖς ἀνθρώποις; Καὶ ναὶ μά Δή", ἔφη, καὶ μὴ τοῖς ἀνθρώποις ὀφέλιμα ἥ, ἐγωγε κακῶ ἀγαθά. καὶ μοι ἐδόκει δ Πρωταγόρας ἡδη τετραχύνθαι τε καὶ ἀγωνιῶν καὶ παρατετάχθαι πρὸς τὸ ἀποκρίνεσθαι· ἐπειδή οὖν ἐώρων αὐτὸν οὔτως

έχοντα, εὐλαβούμενος ἡρέμα ἡρόμην. Πότερον, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις, ὡς Πρωταγόρα, ἢ μηδενὶ ἀνθρώπων ὡφέλιμά ἔστιν, ἢ ἢ μηδὲ τὸ παράπαν ὡφέλιμα; καὶ τὰ τοιαῦτα σὺ ἀγαθὰ καλεῖς; Οὐδαμῶς, ἔφη ἀλλ' ἔγωγε πολλὰ οἶδ' ἢ ἀνθρώποις μὲν ἀνωφελῆ ἔστι, καὶ σιτία καὶ ποτὰ καὶ φάρμακα καὶ ἄλλα μυρία, τὰ δὲ γε ὡφέλιμα· τὰ δὲ ἀνθρώποις μὲν οὐδέτερα, ἵπποις δέ· τὰ δὲ βουσὶ μόνον, τὰ δὲ κυσί· τὰ δὲ γε τούτων μὲν οὐδενί, δένδροις δέ· τὰ δὲ τοῦ δένδρου ταῖς μὲν ρίζαις ἀγαθά, ταῖς δὲ βλάσταις πυνηρά, οἷον καὶ ἡ κόπρος, πάντων τῶν φυτῶν ταῖς μὲν ρίζαις ἀγαθὸν παραβαλλομένη, εἰ δ' ἐθέλοις ἐπὶ τοὺς πτόρθους καὶ τοὺς νέους κλῶνας ἐπιβάλλειν, πάντα ἀπόλλυσιν· ἐπεὶ καὶ τὸ ἔλαιον τοῖς μὲν φυτοῖς ἀπασιν ἔστι πάγκακον καὶ ταῖς θριξὶ πολεμιώτατον ταῖς τῶν ἄλλων ζώων πλὴν ταῖς τοῦ ἀνθρώπου, ταῖς δὲ τοῦ ἀνθρώπου ἀφρωγὸν καὶ τῷ ἄλλῳ σώματι. οὕτω δὲ ποικίλον τὶ ἔστι τὸ ἀγαθὸν καὶ παντοδαπόν, ὥστε καὶ ἐνταῦθα τοῖς μὲν ἔξωθεν τοῦ σώματος ἀγαθὸν ἔστι τῷ ἀνθρώπῳ, τοῖς δὲ ἐντὸς ταύτων τοῦτον κάκιστον· καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἱατροὶ πάντες ἀπαγορεύουσι τοῖς ἀσθενοῦσι μὴ χρῆσθαι ἐλαίω, ἀλλ' ἢ ὅτι σμικροτάτῳ ἐν τούτοις οἷς μέλλει ἔδεσθαι, ὅσον μόνον τὴν δυσχέρειαν κατασβέσαι τὴν ἐπὶ ταῖς αἰσθήσεσι ταῖς διὰ τῶν ῥινῶν γιγνομένην ἐν τοῖς σιτίοις τε καὶ δψοις.

ΚΕΦ. ΚΒ'. Εἰπόντος οὖν ταῦτα αὐτῷ οἱ παρόντες ἀνεθορύβησαν ὡς εὗ λέγοι· καὶ ἐγὼ εἶπον· ^Ω Πρωταγόρα, ἐγώ τυγχάνω ἐπιλήσμων τις ἀν ἀνθρωπος, καὶ ἐὰν τίς μοι μακρὰ λέγῃ, ἐπιλανθάνομαι περὶ οὗ ἂν ἦδ λόγος. Ὡσπερ οὖν, εἰ ἐπύγχανον ὑπόκευφος ὁν, ϕου ἀν χρῆναι, εἴπερ ἔμελλες μοι διαλέξεσθαι, μεῖζον φθέγγεσθαι ἢ πρὸς τοὺς ἄλλους, οὕτω καὶ νῦν ἐπειδὴ ἐπιλήσμονι ἐνέτυχες, σύντεμνέ μοι τὰς ἀποκρίσεις καὶ βραχυτέρας ποίει, εἰ μέλλω σοι ἔπεσθαι. Πῶς οὖν κελεύεις με βραχέα ἀποκρίνεσθαι; ἢ βραχύτερά σοι, ἔφη, ἀποκρίνωμαι ἢ

δεῖ; Μηδαμῶς, ἦν δ' ἐγώ. 'Αλλ' δσα δεῖ; ἔφη. Ναί. ἦν δ' ἐγώ. Πότερα οὖν ὅσα ἐμοὶ δοκεῖ δεῖν ἀποκρίνεσθαι, τοσαῦτά σοι ἀποκρίνωμαι; ή ὅσα σοί; 'Ακήκοα γοῦν, ἦν δ' ἐγώ, δτὶ σὺ οἶδες τ' εἰ καὶ αὐτὸς καὶ ἄλλον διδάξαι περὶ τῶν αὐτῶν καὶ μακρὰ λέγειν, ἐὰν βούλῃ, οὕτως, ὥστε τὸν λόγον μηδέποτε ἐπιλιπεῖν, καὶ αὖ βραχέα οὕτως, ὥστε μηδένα σοῦ ἐν βραχυτέροις εἰπεῖν· εἰ οὖν μέλλεις ἐμοὶ διαλέξεσθαι, τῷ ἑτέρῳ χρῶ τρόπω πρός με, τῇ βραχυλογίᾳ. 'Ω Σώκρατες, ἔφη, ἐγὼ πολλοῖς ἡδη εἰς ἀγῶνα λόγων ἀφικόμην ἀνθρώποις, καὶ εἰ τοῦτο ἐποίουν δ σὺ κελεύεις, ὡς δ ἀντιλέγων ἔχελευέ με διαλέγεσθαι, οὕτω διαλεγόμην, οὐδενὸς ἀν βελτίων ἐφαινόμην οὐδ' ἀν ἐγένετο Πρωταγόρου δνομα ἐν τοῖς "Ελλησιν· καὶ ἐγώ—ἔγνων γάρ δτι οὐκ ἥρεσεν αὐτὸς ἔαυτῷ ταῖς ἀποκρίσεσι ταῖς ἔμπροσθεν καὶ δτι οὐκ ἔθελήσοι ἔκών εἶναι ἀποκρινόμενος διαλέγεσθαι — ἡγησάμενος οὐχέτι ἐμὸν ἔργον εἶναι παρεῖναι ἐν ταῖς συνουσίαις, 'Αλλά τοι, ἔφην, ὡ Πρωταγόρα, οὐδ' ἐγὼ λιπαρῶς ἔχω παρὰ τὰ σοὶ δοκοῦντα τὴν συνουσίαν ἡμῖν γίγνεσθαι, ἀλλ' ἐπειδὰν σὺ βούλῃ διαλέγεσθαι ὡς ἐγὼ δύναμαι ἐπεσθαι, τότε σοι, διαλέξομαι. σὺ μὲν γάρ, ὡς λέγεται περὶ σοῦ, φήσ δὲ καὶ χύτος, καὶ ἐν μακρολογίᾳ καὶ ἐν βραχυλογίᾳ οἶδες τ' εἰ συνουσίας ποιεῖσθαι· σοφὸς γάρ εἰ· ἐγὼ δὲ τὰ μικρὰ ταῦτα ἀδύνατος, ἐπεὶ ἐβουλόμην ἀν οἶδες τ' εἶναι. ἀλλὰ σὲ ἔχρην ἡμῖν συγχωρεῖν, τὸν ἀμφότερα δυνάμενον, ἵνα συνουσία ἐγίγνετο· νῦν δὲ ἐπειδὴ οὐκ ἔθελεις καὶ ἐμοὶ τις ἀσχολία ἔστι καὶ οὐκ ἀν οἶδες τ' εἴην σοι παραμεῖναι ἀποτείνοντι μακροὺς λόγους—ἐλθεῖν γάρ ποι με δεῖ—εἴμι· ἐπεὶ καὶ ταῦτ' ἀν ἴσως οὐκ ἀηδῶς σου ἥκουον. Καὶ ἅμα ταῦτ' εἰπών ἀνιστάμην ὡς ἀπιών· καὶ μου ἀνισταμένου ἐπιλαμβάνεται ὁ Καλλίας τῆς χειρὸς τῇ δεξιᾷ, τῇ δ' ἀριστερᾷ ἀντελάβετο τοῦ τρίβωνος τουτοῦ, καὶ εἰπεν· Οὐκ ἀφήσομέν σε, ὡ Σώκρατες· ἐὰν γάρ σὺ ἔξελθης, οὐχ ὁμοίως ἡμῖν ἔσονται οἱ

διάλογοι. δέομαι οὖν σου παραμεῖναι· ως ἐγώ ούδ' ἂν ἐνὸς ἥδιον ἀκούσαιμι ἢ σοῦ τε καὶ Πρωταγόρου διαλεγομένων· ἀλλὰ χάρισαι ἡμῖν πᾶσι· καὶ ἐγώ εἶπον· —ἥδη δὲ ἀνειστήκη ως ἔξιών,—, Ὡ παῖ! Ἰππονίκου, ἀεὶ μὲν ἔγωγέ σου τὴν φιλοσοφίαν ἄγαμαι, ἀτάρ καὶ νῦν ἐπαινῶ καὶ φιλῶ, ὥστε βουλούμην ἂν χαρίζεσθαι σοι, εἴ μου δυνατὰ δέοιο· νῦν δὲ ἐστίν ὥστερ ἂν εἰ δέοιο μου Κρίσωνι τῷ Ἰμεραίῳ δρομεῖ ἀκμάζοντι ἐπεσθαι, ἢ τῶν δολιχοδρόμων τῷ ἢ τῶν ἡμεροδρόμων διαθεῖν τε καὶ ἐπεσθαι· εἴποιμι ἂν σοι δτι πολὺ σοῦ μᾶλλον ἐγώ ἐμαυτοῦ δέομαι θέουσι τούτοις ἀκολουθεῖν, ἀλλ' οὐ γάρ δύναμαι, ἀλλ' εἴ τι δέει θεάσασθαι ἐν τῷ αὐτῷ ἐμὲ τε καὶ Κρίσωνα θέοντας, τούτου δέου συγκαθεῖναι· ἐγώ μὲν γάρ οὐ δύναμαι ταχὺ θεῖν, οὔτος δὲ δύναται βραδέως· εἴ οὖν ἐπιθυμεῖς ἐμοῦ καὶ Πρωταγόρου ἀκούειν, τούτου δέου, ὥστερ τὸ πρῶτόν μοι ἀπεκρίνατο διὰ βραχέων τε καὶ αὐτὰ τὰ ἐρωτώμενα, οὕτω καὶ νῦν ἀποκρίνεσθαι· εἰ δὲ μή, τὶς ὁ τρόπος ἐσται τῶν διαλόγων; χωρὶς γάρ ἐγωγ' ὥμην εἶναι τὸ συνεῖναι τε ἀλλήλοις διαλεγομένους καὶ τό δημηγορεῖν.' Αλλ' ὅρᾳς, ἔφη, ὁ Σωκράτες, δίκαια δοκεῖ λέγειν Πρωταγόρας ἀξιῶν αὐτῷ τε ἔξειναι διαλέγεσθαι δπως βούλεται καὶ σοὶ ὅπως ἂν αὖ σὺ βούλῃ.

ΚΕΦ. ΚΓ'. 'Τπολαβών οὖν δὲ Ἀλκιβιάδης, Οὐ καλῶς λέγεις, ω Καλλία· Σωκράτης μὲν γάρ δὲ δύμολογεῖ μὴ μετεῖναι οἱ μακρολογίας καὶ παραχωρεῖ Πρωταγόρᾳ, τοῦ δὲ διαλέγεσθαι οἶός τ' εἶναι καὶ ἐπίστασθαι λόγον τε δοῦναι καὶ δέξασθαι θαυμάζοιμ' ἂν εἰ τῷ ἀνθρώπων παραχωρεῖ· εἰ μὲ οὖν καὶ Πρωταγόρας δύμολογεῖ φαυλότερος εἶναι Σωκράτους διαλεχθῆναι, ἔξαρκεῖ Σωκράτει· εἰ δὲ ἀντιποιεῖται, διαλεγέσθω ἐρωτῶν τε καὶ ἀποκρινόμενος, μὴ ἐφ' ἐκάστη ἐρωτήσει μακρὸν λόγον ἀποτείνων, ἐκκρούων τοὺς λόγους καὶ οὐκ ἐθέλων διδόναι λόγον, ἀλλ' ἀπομηκύνων ἔως οὐν ἐπιλάνθωνται περὶ

ὅτου τὸ ἑρώτημα ἦν οἱ πολλοὶ τῶν ἀκουόντων· ἐπεὶ Σωκράτης γε ἔγῳ ἐγγυῶμαι μὴ ἐπιλήσεσθαι, οὐχ δτι παίζει καὶ φησιν ἐπιλήσμων εἶναι. ἐμοὶ μὲν οὖν δοκεῖ ἐπιεικέστερα Σωκράτης λέγειν· χρὴ γὰρ ἔκαστον τὴν ἔκυτοῦ γνώμην ἀποφαίνεσθαι.

Μετὰ δὲ τὸν Ἀλκιβιάδην, ὡς ἔγῷμαι, Κριτίας ἦν δεῖπόν· Ὡ Πρόδικε καὶ Ἰππία, Καλλίας μὲν οὖν δοκεῖ μοι μάλα πρὸς Πρωταγόρου εἶναι, Ἀλκιβιάδης δὲ ἀεὶ φιλόνικός ἐστι πρὸς δ ἄν δρμήσῃ· ἡμᾶς δὲ οὐδὲν δεῖ συμφιλονικεῖν οὔτε Σωκράτει οὔτε Πρωταγόρᾳ, ἀλλὰ κοινῇ ἀμφοτέρων δεῖσθαι μὴ μεταξὺ διαλῦσαι τὴν ξυνουσίαν.

Εἰπόντος δὲ αὐτοῦ ταῦτα ὁ Πρόδικος, Καλῶς μοι, ἔφη, δοκεῖς λέγειν, ὡς Κριτία· χρὴ γὰρ τοὺς ἐν τοιοῦτῳ λόγοις παραγιγνομένους κοινούς μὲν εἶναι ἀμφοῦ τοῖν διαλεγομένοιν ἀκροατάς, ἵσους δὲ μή· ἐστι γὰρ οὐ ταῦτόν κοινῇ μὲν γὰρ ἀκοῦσαι δεῖ ἀμφοτέρων, μὴ ἵσον δὲ νεῦμαι ἐκατέρω, ἀλλὰ τῷ μὲν σοφωτέρῳ πλέον, τῷ δὲ ἀμαθεστέρῳ ἔλαττον. ἔγῳ μὲν καὶ αὐτός, ὡς Πρωταγόρα τε καὶ Σώκρατες, ἀξιῶ ὑμᾶς συγχωρεῖν καὶ ἀλλήλοις περὶ τῶν λόγων ἀμφισβητεῖν μέν, ἐρίζειν δὲ μή· ἀμφισβητοῦσι μὲν γὰρ καὶ δι’ εὗνοιαν οἱ φίλοι τοῖς φίλοις, ἐρίζουσι δὲ οἱ διάφοροι τε καὶ ἔχθροι ἀλλήλοις· καὶ οὕτως ἄν καλλίστη ἡμῖν ἡ συνουσία γίγνοιτο· ὑμεῖς τε γὰρ οἱ λέγοντες μάλιστ’ ἄν οὕτως ἐν ἡμῖν τοῖς ἀκούοντιν εὐδοκιμοῦτε καὶ οὐκ ἐπαινοῦσθε· εὐδοκιμεῖν μὲν γὰρ ἐστι παρὰ ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκουόντων ἀνεύ ἀπάτης, ἐπαινεῖσθαι δὲ ἐν λόγῳ πολλάκις παρὰ δόξαν ψευδομένων· ἡμεῖς τ’ αὐτοὶ ἀκούοντες μάλιστ’ ἄν οὕτως εὐφραίνοιμεθα, οὐχ ἡδοίμεθα· εὐφραίνεσθαι μὲν γὰρ ἐστι μανθάνοντά τι καὶ φρονήσως μεταλαμβάνοντα αὐτῇ τῇ διαινοίσῃ, ἥδεσθαι δὲ ἐσθίοντά τι ἡ δόλος ἡδὺ πάσχοντα αὐτῷ τῷ σώματι. Ταῦτα οὖν εἰπόντος τοῦ Προδίκου πολλοὶ πάνυ τῶν παρόντων ἀπεδέξαντο.

ΚΕΦ. ΚΔ'. Μετὰ δὲ τὸν Πρόδικον Ἰππίας ὁ σοφὸς εἶπεν· Ω ἄνδρες, ἔφη, οἱ παρόντες, ἡγοῦμαι ἐγὼ ἡμᾶς συγγενεῖς τε καὶ οἰκείους καὶ πολίτας ἀπαντας εἶναι φύσει, οὐ νόμῳ· τὸ γάρ ὅμοιον τῷ ὅμοιῷ φύσει συγγενές ἐστιν, δὲ νόμος, τύραννος ὁν τῶν ἀνθρώπων, πολλὰ παρὰ τὴν φύσιν βιάζεται. ἡμᾶς οὖν αἰσχρὸν τὴν μὲν φύσιν τῶν πραγμάτων εἰδέναι, σοφωτάτους δὲ ὄντας τῶν Ἐλλήνων καὶ κατ' χύτο τοῦτο νῦν συνελγαλυθότας τῆς τε Ἐλλάδος εἰς αὐτὸ τὸ πρυτανεῖον τῆς σοφίας καὶ αὐτῆς τῆς πόλεως εἰς τὸν μέγιστον καὶ διλβιώτατον οἴκον τόνδε, μηδὲν τούτου τοῦ ἀξιώματος ἀξιοφήνασθαι, ἀλλ' ὥσπερ τοὺς φαυλοτάτους τῶν ἀνθρώπων διαφέρεσθαι ἀλλήλοις. ἐγὼ μὲν οὖν καὶ δέομαι καὶ συμβουλεύω, ὃ Πρωταγόρας τε καὶ Σώκρατες, συμβῆναι ὑμᾶς ὥσπερ ὑπὸ διαιτητῶν ἡμῶν συμβιβαζόντων εἰς τὸ μέσον, καὶ μήτε σὲ τὸ ἀκριβὲς τοῦτο εἶδος τῶν διαλόγων ζητεῦν τὸ κατὰ βραχὺ λίαν, εἰ μὴ ἡδὺ Πρωταγόρα, ἀλλ' ἐφεῖναι καὶ χαλάσαι τὰς ἡνίας τοῖς λόγοις, ἵνα μεγαλοπρεπέστεροι καὶ εὐσχημονέστεροι ἡμῖν φαίνωνται, μὴτ' αὖ Πρωταγόρων πάντα κάλων ἐκτείναντα, οὐρίᾳ ἐφέντα, φεύγειν εἰς τὸ πέλαγος τῶν λόγων, ἀποκρύψαντα γῆν, ἀλλὰ μέσον τι ἀμφοτέρους τεμεῖν. ὡς οὖν ποιήσετε καὶ πείθεσθε μοι ῥαβδοῦχον καὶ ἐπιστάτην καὶ πρύτανιν ἐλέσθαι, ὃς ὑμῖν φυλάξει τὸ μέτριον μῆκος τῶν λόγων ἐκατέρου.

ΚΕΦ. ΚΕ'. Ταῦτα ἥρεσε τοῖς παροῦσι, καὶ πάντες ἐπήνεσαν καὶ ἐμέ τε ὁ Καλλίας οὐκ ἔφη ἀφήσειν καὶ ἐλέσθαι ἐδέοντο ἐπιστάτην. εἶπον οὖν ἐγὼ ὅτι αἰσχρὸν εἴη βραβευτὴν ἐλέσθαι τῶν λόγων. εἴτε γάρ χείρων ἔσται ἡμῶν ὁ αἱρεθεὶς, οὐκ ὀρθῶς ἀν ἔχοι τὸν χείρων τῶν βελτιόνων ἐπιστατεῖν, εἴτε ὄμοιος, οὐδὲ οὕτως ὀρθῶς· ὁ γάρ ὅμοιος ἡμῖν ὅμοια καὶ ποιήσει, ὥστε ἐκ περιττοῦ ἥρήσεται. ἀλλὰ δὴ βελτίονα ἡμῶν αἰρήσεσθε· τῇ μὲν ἀληθείᾳ, ὡς ἐγῶμαι, ἀδύνατον ὑμῖν, ὥστε

Πρωταγόρου τοῦδε σοφώτερόν τινα ἐλέσθαι· εἰ δὲ αἱρήσεσθε μὲν μηδὲν βελτίω, φήσετε δέ, αἱ σχρὸν καὶ τοῦτο τῷδε γίγνεται, ὥσπερ φαύλῳ ἀνθρώπῳ ἐπιστάτην αἱρεῖσθαι, ἐπεὶ τὸ γ' ἔμὸν οὐδὲν μοι διαφέρει. ἀλλ' οὗτωσὶ θέλω ποιῆσαι, ἵν', διὰ προθυμεῖσθε, συνουσίᾳ τε καὶ διάλογοι ήμιν γίγνωνται· εἰ μὴ βούλεται Πρωταγόρας ἀποκρίνεσθαι, οὗτος μὲν ἐρωτάτω, ἐγὼ γὲ ἀποκρινοῦμαι, καὶ ἡμαὶ πειράσομαι αὐτῷ δεῖξαι, ὡς ἐγὼ φημι χρῆναι τὸν ἀποκρινόμενον ἀποκρίνεσθαι· ἐπειδὰν δὲ ἐγὼ ἀποκρίνωμαι ὅποσ' ἂν οὗτος βούληται ἐρωτᾶν, πάλιν οὕτος ἐμοὶ λόγον ὑποσχέτω ὁμοίως. ἐὰν οὖν μὴ δοκῇ πρόθυμος εἶναι πρὸς αὐτὸν τὸ ἐρωτώμενον ἀποκρίνεσθαι, καὶ ἐγὼ καὶ ὑμεῖς κοινῇ δεησόμεθα αὐτοῦ ἀπέρ ύμεις ἐμοῦ, μὴ διαφθείρειν τὴν συνουσίαν· καὶ οὐδὲν δεῖ τουτου ἔνεκα ἔνα ἐπιστάτην γενέσθαι, ἀλλὰ πάντες κοινῇ ἐπιστατήσετε. ἐδόκει πᾶσιν οὕτω ποιητέον εἶναι· καὶ διὰ Πρωταγόρας πάνυ μὲν οὐκ ἥθελεν, ὅμως δὲ ἡναγκάσθη ὁμολογῆσαι.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΚΕΦ. 26 - 34 (338 c - 348 c)

Ἄφοῦ συμφώνησαν ὅτι δέν ὑπάρχει ἀνάγκη νά δοιστεῖ πρόσεδρος, δι πολυμήχανος Πρωταγόρας, γιά νά μή μείνουν οἱ ἀκροατές μέ την ἐντύπωση ὅτι νικήθηκε καί γιά νά ἐπιδείξει τὴν ἰκανότητά του στήν ἐρμηνεία ποιητῶν, στρέφει τή συζήτηση στήν ὡδή του Σιμωνίδη, πού δι ποιητής είχε συνθέσει πρός τιμή του Σκόπα καί πού πραγματευόταν τό ἴδιο θέμα, τήν ἀρετή. Καθώς δι Σωκράτης ἐπαίνεσε τήν ὡδή, δι σοφιστής του λέει ὅτι δέν πρόσεξε τήν ἀντίφαση, στήν όποια ἐπεσε ὁ ποιητής: δηλ. ἐνώ ισχυρίζεται ὅτι εἰναὶ δύσκολο νά γίνει κάποιοις ἀγαθοίς, στή συνέχεια τής ὡδῆς κατηγορεῖ τόν Πιττακό, πού δμως είπε τά ἴδια, διτεῖναὶ δύσκολο νά εἰναὶ κάποιοις, ἀγαθοίς. Ο Σωκράτης προσπαθεῖ νά ἀπαλείψει τήν ἀντίφαση, λέγοντας ὅτι ἄλλο πρόγμα εἶναι τό γίγνεσθα τοι καί ἄλλο τό εἰναὶ καὶ καταφεύγοντας τούς στίχους του Ησιόδου, όπου λέγεται ὅτι οι

θεοί σώριασαν μεγάλους κόπους μπροστά στήν ἀρετή (ἄρα είναι δύσκολο νά γίνει κάποιος ἄγαθός), δταν ὅμως φτάσει κανείς στήν κορυφή, δηλ. δταν ἀποχήσει τήν ἀρετή, είναι πιά εύκολο νά τήν κρατήσει (ἄρα πέφτει ἔξω ὁ Πιττακός λέγοντας δτι είναι δύσκολο νά είναι κανείς ἄγαθός, νά κρατᾶ τήν ἀρετή). Ἀπαντώντας ὁ Πρωταγόρας, μέ βάση τήν κοινή ἀντίληψη παρατηρεῖ δτι ὁ Σιμωνίδης θά ήταν ἐντελῶς ἀμόρφωτος, ἄν - σύμφωνα μέ τήν ἐρμηνεία τοῦ Σωκράτη - ἴσχυρις δτι είναι εύκολο νά παραμένει κανείς ἄγαθός ἐνώ ὅλοι τό θεωροῦν τό δυσκολότερο ἀπ' δλα.

Τότε ὁ Σωκράτης (μέ περιπαιχτική διάθεση) παρουσιάζει δεύτερη ἐρμηνεία, πού στηριζεται στή διάκριση ἀνάμεσα στά συνώνυμα, κατά τή συνήθεια τοῦ Προδίκου: ἔτσι τό χαλεπόν πόνον ἵσσοντας μέ τό καιόν, καί, μέ τή συναίνεση τοῦ Προδίκου, λέγει δτι ἔχει δίκιο ὁ Σιμωνίδης νά κατηγορεῖ τόν Πιττακό πού είπε δτι είναι κακό νά είναι κανείς ἄγαθός! Ἀλλά αντή τήν ἐρμηνεία δέν τή δέχεται ὁ Πρωταγόρας καί ὁ Σωκράτης (φανταστεῖτε τήν ἔκπληξη τοῦ Προδίκου) τήν ἀποσύρει δως ἀστείσμο. Στήν συνέχεια, ἀφοῦ ἔκαμε ἓνα περίτεχνο ἐπαίρο (δχι ὅμως χωρίς κάποια εἰρωνεία) γιά τή φιλοσοφική δραστηριότητα τῶν Σπαρτιατῶν καί τῶν Κορητικῶν, ίδιαίτερα γιά τά σύντομα καί πανέξυπνα οητά τους, ὁ Σωκράτης κάνει ἐμπεριστατωμένη ἀνάλυση τῆς ὡδῆς καί κρίνει δτι μέ τό δίκιο τοῦ ὁ Σιμωνίδης διαφωνεῖ μέ τόν Πιττακό: γιατί, είναι βέβαια δύσκολο νά γίνει κανείς ἄγαθός, ἀλλά, ἀπό τήν ὥρα ἐκείνη, τό νά παραμείνει ἄγαθός είναι ἀδύνατο καί ὑπεράνθρωπο, γιατί αντό είναι βραβεῖο πού ταιριάζει μόνο σέ θεούς, πού η ἀρετή τους δέν ἀλλοιώνεται.

Ἐκδηλώνοντας θαυμασμό ὁ Ἰππίας ἐπαινεῖ τήν ἐρμηνεία τοῦ Σωκράτη καί ἐκφράζει τήν ἐπιθυμία νά ἐπιδείξει τή δική τον ἐρμηνεία τῆς ὡδῆς, ἀλλά τόν ἀποτρέπει ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπαιτώντας νά συνεχιστεῖ ὁ διάλογος ἀπό τό σημεῖο στό όποιο είχε διακοπεῖ. Καί ὁ Σωκράτης, παίρνοντας τό λόγο, παρομοιάζει ἐκείνους πού καταγίνονται μέ τήν ἐρμηνεία ποιημάτων μέ την τοπεία τους καί ἀνθρώπους τῆς ἀγορᾶς, πού προσκαλοῦν στά συμπόσιά τους δραγανοπαίχτριες καί τραγουδίστριες γιά νά διασκεδάσουν, μιά καί δέν μποροῦν, σάν ἀμόρφωτοι πού είναι, νά περάσουν καλά μέ ἀνταλλαγή σκέψεων καί μέ τίς δικές τους φωνές καί προτρέπει τόν Πρωταγόρα νά συνεχιστεῖ η συζήτηση. "Ομως ὁ σοφιστής

δέ δείχνει προθυμία νά συνεχίσει τή συζήτηση μέ τό Σωκράτη, γιατί στεναχωρεύθηκε ἀπό τήν ήττα του στή διαλογική συζήτηση. Ἡ ἐπιμονή δύμας καὶ τά παρακάλια τοῦ Καλλία καὶ τῶν ἄλλων ἀκροατῶν τόν ἀνάγκασταν, μέ μεγάλη δυσφορία βέβαια, νά δεχθεῖ νά συνεχίσει τή συζήτηση. Τώρα, σύμφωνα μέ τόν ὅρο πού είχαν θέσει (Κεφ. 25) είναι ή σειρά του νά δίνει αὐτός ἀπαντήσεις σέ έρωτήματα τοῦ Σωκράτη.

ΚΕΦ. ΛΓ'. Εἶπον δὴ ἔγώ, ὁ Πρωταγόρα, μὴ οἷου διαλέγεσθαι μέ σοι ἄλλο τι βουλόμενον ἢ ἡ αὐτὸς ἀπορῶ ἐκάστοτε, ταῦτα διασκέψασθαι. ἥγονται γὰρ πάνυ λέγειν τι τὸν "Ομηρον τὸ

σύν τε δύ' ἐρχομένω καὶ τε πρὸ δ τοῦ ἐνόησεν.

εὔπορώτεροι γὰρ πως ἀπαντές ἐσμεν οἱ ἀνθρωποι πρὸς ἀπαν ἔργον καὶ λόγον καὶ διανόημα· (ιμοῦνος δ' εἴπερ τε νοήσῃ), αὐτίκα περιών ζητεῖ δτῷ ἐπιδείξηται καὶ μεθ' δτου βεβαιώσηται, ἔως ἂν ἐντύχῃ. ὡσπερ καὶ ἔγώ ἔνεκα τούτου σοὶ ἡδέως διαλέγομαι μᾶλλον ἢ ἄλλω τινί, ἥγονύμενός σε βέλτιστ' ἂν ἐπισκέψασθαι καὶ περὶ τῶν ἄλλων, περὶ ὧν εἰκὸς σκοπεῖσθαι τὸν ἐπιεικῆ, καὶ δὴ καὶ περὶ ἀρετῆς. τίνα γὰρ ἄλλον ἢ σέ; δς γε οὐ μόνον αὐτὸς οἵτινες καλὸς ἀγαθὸς είναι, ὡσπερ τινὲς ἄλλοι αὐτοὶ μὲν ἐπιεικεῖς εἰσιν, ἄλλοις δὲ οὐ δύνανται ποιεῖν· σὺ δὲ καὶ αὐτὸς ἀγαθὸς εἶ καὶ ἄλλους οἱός τ' εἰ ποιεῖν ἀγαθούς. καὶ οὕτω πεπίστευκας σαυτῷ, ὡστε καὶ ἄλλων ταύτην τήν τέχνην ἀποκρυπτομένων σύ γ' ἀναφανδὸν σεαυτὸν ὑποκηρυξάμενος εἰς πάντας τοὺς "Ελληνας, σοφιστὴν ἐπονομάσας σεαυτόν, ἀπέφηνας παιδεύσεως καὶ ἀρετῆς διδάσκαλον, πρῶτος τούτου μισθὸν ἀξιώσας ἔργυσθαι. πῶς οὖν οὐ σὲ χρῆν παρακαλεῖν ἐπὶ τήν τούτων σκέψιν καὶ ἔρωτῶν καὶ ἀνακοινοῦσθαι; οὐκ ἔσθ' ὅπως οὐ. καὶ νῦν δὴ ἔγώ ἔχειν, ἀπέρ τὸ πρῶτον ἡρώτων περὶ τούτων, πάλιν ἐπιθυμῶ ἔξ ἀρχῆς τὰ μὲν ἀναμνησθῆναι παρὰ σοῦ, τὰ δὲ συνδιασκέψασθαι. ἦν δέ, ὡς ἔγδυμαι, τὸ ἔρωτημα τόδε· σοφία καὶ σωφροσύνη καὶ ἀνδρεία καὶ δικαιοσύνη, καὶ ὁ-

σιάτης, πότερον ταῦτα, πέντε δύναται, ἐπὶ ἐνὶ πράγματι ἔστιν. ἡ ἐκάστῳ τῶν δύναμάτων τούτων ὑπόκειται τις ἕδιος οὐσία καὶ πρᾶγμα ἔχον ἔχυτοῦ δύναμιν ἔκαστον, οὐκ ὅν οἶν τὸ ἔτερον αὐτῶν τὸ ἔτερον; Ἐφησθα οὖν σὺ οὐκ ὀνόματα ἐπὶ ἐνὶ εἰναι, ἀλλὰ ἔκαστον ἰδίῳ πράγματι τῶν δύναμάτων τούτων ἐπικεῖσθαι, πάντα δὲ ταῦτα μόρια εἰναι ἀρετῆς οὐχ ὡς τὰ τοῦ χρυσοῦ μόρια ὁμοιά ἔστιν ἀλλήλοις καὶ τῷ ὅλῳ, οὐ μόριά ἔστι, ἀλλ' ὡς τὰ τοῦ προσώπου μόρια καὶ τῷ ὅλῳ, οὐ μόριά ἔστι, καὶ ἀλλήλοις ἀνόμοια, ἰδίαν ἔκαστα δύναμιν ἔχοντα· ταῦτα εἰ μέν σοι δοκεῖ ἔτι ὄσπερ τότε, φάθι· εἰ δὲ ἀλλως πως, τοῦτο διόρισαι, ὡς ἔγωγε οὐδέν σοι ὑπόλογον τίθεμαι, ἐὰν πη ἀλλῃ νῦν φήσῃς· οὐ γάρ ἂν θυμαζοίμι, εἰ τότε ἀποπειρώμενός μου ταῦτα ἔλεγες.

ΚΕΦ. ΛΔ'. 'Αλλ' ἔγὼ σοι, ἐφη λέγω, ὡς Σώκρατες, ὅτι ταῦτα πάντα μόρια μὲν ἔστιν ἀρετῆς, καὶ τὰ μὲν τέτταρα αὐτῶν ἐπιεικῶς παραπλήσια ἀλλήλοις ἔστιν, ἡ δὲ ἀνδρεία πάνυ πολὺ διαφέρον πάντων τούτων. ὥδε δὲ γνώσει ὅτι ἔγὼ ἀληθῆ λέγω· εύρήσεις γάρ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ἀδικωτάτους μὲν δύντας καὶ ἀνοσιωτάτους καὶ ἀκολαστοτάτους καὶ ἀμαθεστάτους, ἀνδρειοτάτους δὲ διαφερόντως.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΛΔ' - ΛΘ'

"Ο Σωκράτης ἐπιχειρεῖ νά ὁδηγήσει τὸν Πρωταγόρα νά παραδεχτεῖ ὅτι καὶ ἡ ἀνδρεία είναι δύναμι μέ τά λοιπά μόρια τῆς ἀρετῆς, ἐφόσον μπορεῖ νά ταυτιστεῖ μέ τῇ σοφίᾳ. Γιά νά τό ἐπιτύχει αὐτό, ἀκολουθεῖ τὴν ἵξης συλλογιστική πορεία: α)οἱ ἀνδρεῖοι είναι θαρραλέοι· β) τό θάρρος προϋποθέτει «ἐπιστήμη», σοφία·;) ἄρα καὶ ἡ ἀνδρεία ἐμπεριέχεται στή σοφίᾳ.
 "Ομως στό σημεῖο αὐτό ὁ Πρωταγόρας μέ αὐστηρή ἐφυρμογή τῆς διαλεκτικῆς ἐλέγχει τό Σωκράτη καὶ τόν ὑποχρεώνται νά ἀναγνωρίσει ὅτι ἡ ἀποδεικτική πορεία πού ἀκολούθησε ἦταν ἐσφαλμένη, ("Ολοι οἱ ἀνδρεῖοι είναι βέβαια θαρραλέοι, ἀλλά ὅλοι οἱ θαρραλέοι δέν είναι ἀνδρεῖοι).
 "Ἐτσι ὁ Σωκράτης ὑποχρεώνεται νά κάνει καὶ δεύτερη ἀπόπειρα γιά νά

ἀποδείξει τὴν ὁμοιότητα τῆς ἀνδρείας μὲ τῇ σοφίᾳ. Ἀκολουθεῖ τώρα διαφορετική πορεία, χρησιμοποιοῦ. Θά λέγαμε, παρακαμπτήριο: Θεμελιώνει τὴν ἐπιχειρηματολογία του στὴν ταύτιση τῆς ἡδονῆς μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ἀγαθοῦ καὶ προχωρεῖ. α) Ἡ ἐπίτευξη τῆς ἡδονῆς (ἄρα τοῦ ἀγαθοῦ) διφείλεται στὴν εὐστοχη ἐπιλογή, ἄρα προϋποθέτει ἐπιστήμη, σοφία. β) Κάθε ἀρετή, γιά νά είναι πραγματική, διφείλει νά μᾶς ὀδηγεῖ στό ἀγαθό. γ) Λοιπόν και ἡ ἀνδρεία, ως ἀρετή, διφείλει νά μᾶς ὀδηγεῖ στό ἀγαθό. δ) Ἄρα, ἀφοῦ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά την ἐπίτευξη τοῦ ἀγαθοῦ είναι ἡ σοφία, και ἡ ἀνδρεία είναι σοφία - καλύτερα, μιά ἐπιμέρους σοφία: είναι ἡ σοφία, ἡ γνώση τῶν δεινῶν και τῶν μῆ δεινῶν.

"Υστερέπ" ἀπ' αὐτό, ὁ Πρωταγόρας παραδέχεται ὅτι είναι ἀδύνατο ἔνας ἀμαθής νά είναι ἀνδροῖος.

ΚΕΦ. Μ'. Οὗτοι, ἦν δὲ ἐγώ, δὲλλου ἔνεκα ἐρωτῶ πάντα ταῦτα ἢ σκέψασθαι βουλόμενος, πῶς ποτ' ἔχει τὰ περὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τί ποτ' ἐστὶν αὐτό, ἢ ἀρετή. οἶδα γὰρ ὅτι τούτου φανεροῦ γενομένου μάλιστ' ἂν κατάδηλον γένοιτο ἐκεῖνο, περὶ οὐ ἐγώ τε καὶ σὺ μακρὸν λόγον ἐκάτερος ἐπετείναμεν, ἐγὼ μὲν λέγων ὡς οὐ διδαχτὸν ἀρετή, σὺ ὡς διδαχτόν, καὶ μοι δοκεῖ ἡμῶν ἡ ἀρτὶ ἔξοδος τῶν λόγων ὥσπερ ἀνθρωπος κατηγορεῖν τε καὶ καταγελᾶν, καὶ εἰ φωνὴν λάβοι, εἰπεῖν ὃν ὅτι "Ατοποί γ' ἐστέ, ὣς Σώκρατες τε καὶ Πρωταγόρας· σὺ μὲν λέγων ὅτι οὐ διδαχτὸν ἐστὶν ἡ ἀρετή ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, νῦν σεαυτῷ τάναντία σπεύδεις, ἐπιχειρῶν ἀποδεῖξαι ὡς πάντα χρήματά ἐστιν ἐπιστήμη, καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀνδρεία, ὡς τρόπῳ μάλιστ' ἂν διδαχτὸν φανείη ἡ ἀρετή. εἰ μὲν γὰρ ἄλλο τι ἂν ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀρετή, ὥσπερ Πρωταγόρας ἐπεχείρει λέγειν, σαφῶς οὐκ ἂν διδαχτόν, νῦν δὲ εἰ φανήσεται ἐπιστήμη ὅλον, ὡς σὺ σπεύδεις, ὣς Σώκρατες, θαυμάσιον ἔσται μὴ διδαχτὸν ὅν. Πρωταγόρας δ' αὖ διδαχτὸν τότε ὑποθέμενος νῦν τούναντίον ἔσικε σπεύδοντι, ὀλίγου πάντα μᾶλλον φανῆναι αὐτὸν ἡ ἐπιστήμην· καὶ οὕτως ἂν ἥκιστα εἴη διδαχτόν. ἐγὼ οὖν, ὣς Πρωταγόρας, πάντα ταῦτα καθορῶν

δινω κάτω ταραττόμενα δεινῶς, πᾶσαν προθυμίαν ἔχω καταφανῆ αὐτὰ γενέσθαι, καὶ βουλοίμην ἀν ταῦτα διεξελθόντας ἡμᾶς ἐξελθεῖν καὶ ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ὅ τι ἐστί, καὶ πάλιν ἐπισκέψασθαι περὶ αὐτοῦ, εἴτε διδακτὸν εἴτε μὴ διδακτόν, μὴ πολλάκις ἡμᾶς ὁ Ἐπιμηθεὺς ἔκεινος καὶ ἐν τῇ σκέψει σφήλῃ ἐξαπατήσας, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ διανομῇ ἡμέλησεν ἡμῶν, ὡς φήσι σύ. ἤρεσεν οὖν μοι καὶ ἐν τῷ μύθῳ ὁ Προμηθεὺς κάλλιον τοῦ Ἐπιμηθέως· ὃ χρώμενος ἐγώ καὶ προμηθούμενος ὑπὲρ τοῦ βίου τοῦ ἐμαυτοῦ παντὸς πάντα ταῦτα πραγματεύομαι, καὶ εἰ σὺ ἐθέλοις, ὅπερ καὶ κατ' ἀρχάς, ἔλεγον, μετὰ σοῦ ἀν ἥδιστα ταῦτα συνδιασκοποίην. Καὶ ὁ Πρωταγόρας, Ἐγώ, μέν, ἔφη, ὁ Σώκρατες, ἐπαίνῳ σου τὴν προθυμίαν καὶ τὴν διέξοδον τῶν λόγων. καὶ γάρ οὕτε τάλλα οἷμαι κακὸς εἶναι ἀνθρώπος, φθονερός τε ἥκιστ' ἀνθρώπων, ἐπεὶ καὶ περὶ σοῦ πρὸς πολλοὺς δὴ εἰρηκα, ὅτι ὅν ἐντυγχάνω πολὺ μάλιστα ἄγαμαι σέ, τῶν μὲν τηλικούντων καὶ πάνυ· καὶ λέγω γε ὅτι οὐκ ἀν θαυμάζοιμι, εἰ τῶν ἐλλογίμων γένοιο ἀνδρῶν ἐπὶ σοφίᾳ· καὶ περὶ τούτων δὲ εἰσαῦθις, ὅταν βούλῃ, διέξιμεν· νῦν δ' ὥρα ἥδη καὶ ἐπ' ἄλλο τι τρέπεσθαι. 'Αλλ', ἦν δ' ἐγώ, οὕτω χρὴ ποιεῖν, εἴ σοι δοκεῖ· καὶ γάρ ἐμοὶ οἶπερ ἔφην ίέναι πάλαι ὥρα, ἀλλὰ Καλλίᾳ τῷ καλῷ χαριζόμενος παρέμεινα.

Ταῦτ' εἰπόντες καὶ ἀκούσαντες ἀπῆγμεν.

πολιτική, αλλά και σε άλλα πεδία, όπως την επαγγελματική και την πολιτική προστασία, όπου η πολιτική προστασία δεν είναι μόνο η προστασία της πολιτικής προστασίας αλλά και η προστασία της πολιτικής προστασίας από την πολιτική προστασία. Η πολιτική προστασία είναι η προστασία της πολιτικής προστασίας από την πολιτική προστασία. Η πολιτική προστασία είναι η προστασία της πολιτικής προστασίας από την πολιτική προστασία. Η πολιτική προστασία είναι η προστασία της πολιτικής προστασίας από την πολιτική προστασία. Η πολιτική προστασία είναι η προστασία της πολιτικής προστασίας από την πολιτική προστασία. Η πολιτική προστασία είναι η προστασία της πολιτικής προστασίας από την πολιτική προστασία. Η πολιτική προστασία είναι η προστασία της πολιτικής προστασίας από την πολιτική προστασία. Η πολιτική προστασία είναι η προστασία της πολιτικής προστασίας από την πολιτική προστασία. Η πολιτική προστασία είναι η προστασία της πολιτικής προστασίας από την πολιτική προστασία. Η πολιτική προστασία είναι η προστασία της πολιτικής προστασίας από την πολιτική προστασία. Η πολιτική προστασία είναι η προστασία της πολιτικής προστασίας από την πολιτική προστασία. Η πολιτική προστασία είναι η προστασία της πολιτικής προστασίας από την πολιτική προστασία.

ΜΕΡΟΣ Β'

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ελλάς

Επίτιμη Επιτροπή

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Βαθέος δρθρου: βλ. Πλ. **Κρίτων** (43α, Κεφ. Α'). — 'Ιπποκράτης: πλούσιος, νέος, πού ἐπιθυμοῦσε νά ἀποχήσει ἀνώτερη μόρφωση δέν ἔχουμε ὅποι ἄλλοι πληροφορίες γιά τὸν Ἰπποκράτη, ὅπως καὶ γιά τὸ Φάσωνα. — τὴν θύραν... ἔκρουε: τὰ πλουσιόσπιτα, ὅπως τὸ σπίτι τοῦ Καλλία, εἶχαν θυρωρούς, δούλους, συνήθως καὶ σκυλί, γιά νά φρουρεῖ τὴν ἐξώπορτα. Ἀλλά τὸ σπίτι τοῦ Σωκράτη ἦταν φτωχικότατο: δέν εἶχε οὔτε ρόπτρο (χτυπητήρι), γι' αὐτό ὁ Ἰππ. χτυπᾶ τὴν πόρτα μέ τὸ ραβδί του. — **νεώτερον** (εὐφημισμός) = κακή εἰδηση. — **εὖ ἀν λέγοις** (ἐνν. εἰ ἀγαθὰ ἀγγέλλοις) = καλά, ὡραῖα! — ἦν, παρατακός τοῦ ἥμιλ (= λέγω), εὐχρηστο στὶς παρενθετικές ἐκφράσεις ἦν δ' ἔγώ (= εἰπα ἔγώ), δ' δεῖς (εἴπε αὐτός) — **πρώην** = προχθές. — **ἔσπερας γε** = ναι, χιές βράδυ. Δέ λέει **χθὲς ἔσπερας**, γιατί οἱ Ἀθηναῖοι λογάριαζαν τὴν ἡμέρα ἀπό τὴ δύση τοῦ ἥλιου ὃς τὴ δύση τῆς ἐπόμενης ἡμέρας. — **ἐπιψηλαφήσας**: ἐπειδή ἦταν σκοτάδι, ψάχνει ψηλαφώντας: ὁ Σωκράτης δέν ἀναβε τὰ χαράματα λυγνάρι, δεῖγμα κι αὐτὸ τῆς φτώχειας του. — **σκίμπους** = ξυλοκρέβατο, χαμηλό καὶ φτηνό κρεβάτι, πάνω στό ὅποιο ἀναπανύταν ὁ Σωκράτης. **δῆτα** = ναι. — **Οινόν**: δύο δῆμοι τῆς Ἀττικῆς εἶχαν τό ὄνομα αὐτό, δ' ἕνας κοντά στὸ Μαραθώνα, δ' ἄλλος κοντά στὶς Ἐλευθερές (σημερινό Μάζι), πάνω στὸν Κιθαιρώνα: ἐδῶ πρόκειται γιά τὸ δεύτερο, γιατί ἀπό κεῖ οἱ δοῦλοι εὔκολα κατέφευγαν στὴ Ιωνία. — **καὶ δῆτα** = καὶ λοιπόν. — **ὑπό τινος ἄλλου** = ἀπό κάποια ἄλλη αἰτία. — **καὶ ἔτι** = καὶ πάλι, δηλ. ς καὶ ἡ ὥρα ἦταν περασμένη. — **Πρωταγόρας δ' Ἀβδηρίτης**, ἀπό τὸν ὄποιο πῆρε καὶ τὴν ἐπιγραφή του ὁ διάλογος, γεννήθηκε γύρω στά 480 π.Χ. Αὐτός δύναμε πρῶτος τὸν ἔαυτό του σοφιστή (Πρωταγ. 349α, Κεφ. 33) καὶ ἐπισκεπτόταν τὶς ἐλληνικές πολιτεῖες διδάσκοντας τοὺς πλουσιότερους νέους μέ μεγάλα δίδακτρα ταυτόχρονα συναναστρεφόταν προσωπικότητες πού εἶχαν μεγάλη θέση στὴν κοινωνία. Τό 432 π.Χ., καθίσις βρισκόταν στὴν Ἀθήνα καὶ ἔμενε στό σπίτι τοῦ πλούσιου Καλλία.

συνομίλησε μέ τό Σωκράτη. Ήρός τά τέλη τῆς ζωῆς του τόν κατήγγειλαν ὡς ἀσεβή, γιατί στό σύγγραμμά του «Περὶ θεῶν» διεπέπωνε ἀμφιβολίες γιά τήν ὑπερέξη τους: τότε προσπάθησε νά σωθεῖ φεύγοντας ἀλλά στό ταξίδι γιά τή Σικελία τό πλοϊο ναυάγησε καί ὁ Πρωταρχόρας πνίγηκε, σέ ήλικια περίπου 70 χρονῶν, ἀφοῦ δίδαξε συνέχεια 40 χρόνια.

Ἐκτός ἀπό τό σύγγραμμά του «Περὶ θεῶν» ἔγραψε πολλά ἀλλά πού μόνο τούς τίτλους των ξέρουμε, στά ὅποια ἔξετασε θέματα ἱντολογικά, ἥθικά, γραμματικά κτλ. Παραδεχόταν τό ἀξίωμα τοῦ Ἱπρακλείτου «πάντα ῥεῖ» καί δική του εἶναι ἡ περίφημη φράση «πάντων χρημάτων μέτρον δ ἄνθρωπος, τῶν μὲν δυτῶν ὡς ἔστι, τῶν δὲ μὴ δυτῶν ὡς οὐκ ἔστι». Σύμφωνα μέ αὐτά δέ δεχόταν ὅτι ὑπάρχει ἀντικειμενική ἀληθίεια, ἀλλά μόνο ὑποκειμενική. Δηλαδή γιά τό ἵδιο ἀντικείμενο μποροῦν νά ὑπάρχουν δύο ἐντελῶς ἀντίθετες γνώμες, πού νά εἶναι καί οι δύο ἔξισου ἀληθινές· καί σοφές εἶναι ἡ ὑνθρώπος πού μπορεῖ μέ τό λόγο του νά κάνει τούς ἄλλους νά ἀλλάξουν γνώμην σχετικά μέ ὅσα καί φαίνονται καί εἶναι κακά, ὥστε νά πιστεύουν ὅτι αὐτά εἶναι καλά, ἥπως καί τό ἀντίστροφο. — πόρρω τῶν νυκτῶν (γεν. διαιρ.) εἶναι . . . ἔτι ἡ νύχτα εἶχε πολὺ προγωρήσει. — ἐπειδὴ τάχιστα = ἀμέσως μόλις. — δ ὑπνος ἐκ τοῦ κόπου = δ ὑπνος βεστερά ἀπό τέτοιο κέπο. — ἀνίημι = ἀφήνω. — ἀνδρεία = προθυμία, ζῆλος. — πτοίησις (= πτόησις) = σφοδρή ἐπιθυμία, λαχτάρα. — μῶν; = μὴ οὖν; = μήπως; — εἰ γάρ ἐν τούτῳ εἴη = μακάρι στ' ἀληθίεια αὐτή νά ἔται ἡ δυσκολία, ἀπ' αὐτό μόνο νά εἶχε ἐξαρτηθεῖ. — ἐπιλείπω = ἀφήνω. — αὐτὰ ταῦτα = γι' αὐτό τό λόγο ἀκριβῶς. — νεώτερος = κάπως νέος. — ἦ (εἰμι) = ήμουν. — τὸ πρότερον = τήν προηγούμενη φορά. Πιθανῶς τό 444 π.Χ. — γάρ = βέβαια. — καταλαμβάνω = βρίσκω. — καταλύει = φιλοξενεῖται. — **Καλλίας δ Ἰππονίκου**: καταγόταν ἀπό τήν οἰκεγένεια τῶν **Κηρύκων**, ἀπό τήν ὄποια δρίζονταν οἱ Κήρυκες καί οἱ Δαδοῦχοι στά Ἐλευσίνα Μυστήρια. Ὁ πατέρας του Ἰππόνικος, ἀφοῦ νίκησε τό 426 π.Χ. τούς Βοιωτούς κοντά στάν Τανάγρα ἐπεσε δυό χρόνια μετά στή μάχη τοῦ Δηλίου, ἀφήνοντας στόν Καλλίχ μεγάλη περιουσία (200 τάλαντα) τήν περιουσία αὐτή, γιά νά ίκανοποιήσει τήν ἀξεδάφαστη φιλομάθεια καί τήν ὑπερβολική ματαιοδοξία του, κατασπατάλησε ὁ Καλλίας. Τό 390 π.Χ. τόν βρίσκουμε στρατηγό στόν Κορινθιακό

πόλεμο καί τό 372 π.Χ. πρεσβευτή στή Σπάρτη. Ἡ μητέρα του, ἀφοῦ χώρισε ἀπό τὸν Ἰππόνικο παντρεύτηκε τὸν Περικλῆ. — Θάρρει = μεῖνε ἡσυχος.

— Ἀξιολογῆστε τὸν δραματικό τρόπο, μέ τοι ὅποιο ὁ Ηλάτων παρουσιάζει τὴ λαχτάρα τοῦ Ἰπποκράτη γιά ἀνώτερη μόρφωση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι"

Ἀποπειρώμενος = θέλοντας νά δοκιμάσω. — **φῶμη** = ἀποφασι- στικότητα. — **τελῶ** = πληρώνω. — **διασκοπῶ** = βολιδοσκοπῶ. — μι- σθόν, κατηγορούμενο. — **ώσπερ ἂν εἰ** = ὅπως λόγου χάρη ἂν. — **ἐπινοῶ** = σκέφτομαι. — **Ἰπποκράτη τὸν Κῶον**: καταγόταν ἀπό τὴν περίφημη (ἰατρική) οἰκογένεια τῶν **Ἀσκληπιαδῶν** καὶ γεννήθηκε γύρω στά 460 π.Χ. Ὁ πατέρας του καὶ ὁ Συλημβριανός Ἡρόδικος τοῦ διδα- ξαν τὴν ιατρική καὶ ἔγινε ὁ ἰδρυτής (**πατήρ**) τῆς ἐπιστημονικῆς ιατρι- κῆς συνέγραψε πολλά ιατρικά συγγράμματα. — **Πολύκλειτον**: γεννη- μένος στή Σικυώνα ἔγινε πολίτης τοῦ "Αργους, γι' αὐτό ἐδῶ ὄνομάζεται Ἀργεῖος. Ἡταν σύγχρονος τοῦ Περικλῆ καὶ ἔγινε ὁ ἀρχηγός τῆς σχολῆς τῶν γλυπτῶν τοῦ "Αργους. Λύτρος πρώτος ρύθμισε μέ σταθερούς κανόνες τίς ἀναλογίες τοῦ ἀνθρώπινου σώματος; προτιμοῦσε νά κάνει ἀγάλματα νεαρῶν ἀθλητῶν, ὅπως τό «Δυρυφόρο», τόν «Ἀποξυόμενο» κτλ. — **Φειδίαν**: Γεννήθηκε στήν Αθήνα γύρω στά 488 π.Χ. καὶ πέθανε στά 432 π.Χ. Ὅπηρξε ὁ πιό περιφήμος γλύπτης τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ σ' αὐτόν είχε ἀναθέσει ὁ Ηερικλῆς τὴν ἐποπτεία τῶν ἔργων τὴν ἐποχή τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας ἐπάνω στήν Ακρόπολη τῆς Αθήνας.

Ἐξικνοῦμαι = είμαι ἀρκετός, φτάνω. — **οὕτινι σφόδρα σπουδά- ζοντας** = δείχνοντας τόσο μεγάλο ἐνδιαφέρον. — **ἄλλο, δηλ. ἐκτός ἀπό** τό κύριο ὄνομά τους. — **δῆ τοι** = ὅπως ξέρουμε. — **ὑπέφαινεν** = γλυ- κοχάραξ. — **εἰ... ἔοικε** (= ἂν αὐτό μοιάζει μέ τά προηγούμενα) = ἂν ἡ ἀπάντησή μου πρέπει νά είναι ἀνάλογη μέ τίς προηγούμενες.. — **παρέχων σεαυτὸν** = παρουσιαζόμενος. — **γραμματιστῆς** = ὁ δάσκαλος τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς γραφῆς. — **ἐπὶ τέχνῃ** = γιά νά τήν ἀσκή- σεις ὡς ἐπάγγελμα. — **παιδεία** = μόρφωση. — **δημιουργός** = τεχνί- της, ἐπαγγελματίας. — **Ἐλεύθερος** = ὁ τεχνίτης πού δέν είναι ὑποχρεω- μένος νά είναι στή διάθεση τοῦ κοινοῦ, ὁ ἐρασιτέχνης.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Δ'

Θεραπεύω = 1) περιποιοῦμαι· 2) μορφώνω (τό ἀπαρέμφατο σημαίνει σκοπό). — δ,τι δέ ποτε... οἰσθα = εἰ οἰσθα, δ,τι... θαυμάζοιμ' ἄν. — **παραδίδως** = σκοπεύεις νά παραδώσεις. — **σοφιστής** = κάτοχος σοφίας, γνώσεων (σοφά = γνώσεις, εἰδέναι, θεωρ.). — τῶν τί σοφῶν = τῶν γνώσεων πού ἀναφέρονται σέ τί (τί ἀφοροῦν οἱ γνώσεις πού γνωρίζουν οἱ ζωγράφοι;). — **ἀπεργασία** = ἐκτέλεση, φιλοτέχνηση. — **ἐκεῖνο**: ἀναφέρεται στά ἐπόμενα. — **ἐπιστάτης** = εἰδικός, κάτοχος. — **δεινόν**, κατηγορούμενο στό τινά, πού ἔννοεῖται. ή γάρ = δέν είναι ἔτσι; — **οὐκέτι ἔχω** = δέν μπορώ πιά.

— **Ηῶς** θέτει δ Σωκράτης τό ζήτημα γιά τήν ἀξία τῆς σοφιστικῆς; — **Ποιά** σφάλματα διαπιστώνετε στούς δύο δρισμούς πού δίνει δ' **Ιπποκράτης** σχετικά μέ τήν ιδιότητα καί τό ἔργο τοῦ σοφιστῆ;

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ε'

Οιόν τινα: τονίζει τὸν κίνδυνον. — **ὑποτίθημι** = ὑποθηκεύω, βάζω σέ κίνδυνο. — **ἐπιτρέπω** = ἐμπιστεύομαι. — **χρηστὸν** = γερό, δυνατό. — **πονηρὸν** = ἄρρωστο, ἀσθενικό. — **περισκοπῶ** = ἔξετάζω προσεχτικά. — **εἰς συμβουλὴν παρακαλῶ** = προσκαλῶ γιά νά μέ συμβουλεύσουν. — **περὶ πλείονος ἡγοῦμαι** = θεωρῶ (κάποιον) ἀνώτερο, τόν τιμῶ περισσότερο. — **ἐν ᾧ πάντα ἔστι...** πράττειν = ἀπό τό δόποιο ἔξαρτᾶται ὅλη σου ή εύτυχία ή ή δυστυχία. — **ἐπικοινοῦμαι** = ζητῶ τή συμβουλή, συνώνυμο μέ τό παρακάτω συμβουλὴν ποιοῦμαι. — **διεγνωκώς** = ἀποφασισμένος. — **συνεστέον** = δεῖ συνεῖναι: οἱ ἀττικοὶ συγγραφεῖς χρησιμοποιοῦν τό συνεῖναι, συγγίγνεσθαι καί δηλεῖν γιά νά ἐκφράσουν τή σχέση τοῦ μαθητῆ μέ τό δάσκαλο. — **ἴσικεν**, ἔννοεῖται: **ἄγνοεῖν** με. — **ἔμπορος** = μεγαλέμπορος. — **κάπηλος** = μικρέμπορος. — **ἄγωγιμα** = φορτία, ἐμπορεύματα. — **ῶν...ἄγωγιμων...** δ,τι = δ,τι τῶν ἀγωγίμων & ἀγουσι. — **χρηστὸς** = χρήσιμος, ὀφέλιμος. — **καὶ τούτων**: γεν. διαιρετική στό τινές.

Κυβεύω περὶ τοῖς φιλτάτοις = βάζω σέ κίνδυνο τά πολυτιμότερα (τήν ψυχή καί τήν καλή της κατάσταση). — **κινδυνεύης**: έρμηνεία καί ἐπεξήγηση τοῦ κυβεύης. — **σιτία** = τρόφιμα. — **ἀποφέρω** = μετα-

φέρω. — ἐν ἄλλοις ἀγγείοις, δηλ. ὅχι ἐν τῷ σώματι. — ἐπαῖνω = ὁ εἰδικός. — τιμὴ = ἀμοιβή, δίδαχτρα. — ἡμῶν, β' ὅρος συγκρίσεως. — νέοι = πολύ νέοι. — τοσοῦτον πρᾶγμα = τόσο σοβαρό ζήτημα. — διαιροῦμαι = λύνω τό ζήτημα, παίρνω ἀπόφαση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

Δόξαν (ἡμῖν ταῦτα), αἰτιατ. ἀπόλυτη, ἀντί δόξαντα ταῦτα. — πρόθυρον = στεγασμένος χῶρος μπροστά ἀπό τήν ἔξωπορτα πού εἶχε καὶ πεζούλι (βλ. εἰκόνα ἀρ. 1). — λόγος = ζήτημα. — οὕτως (= μόνο τότε) : ἀνακεφαλαιώνει τό περιεχόμενο τῆς μετοχῆς. — κατακούω = ἀκούω μέ προσοχή, καλά. — κινδυνεύω (μέ ἀπαρέμφατο) = δίνω τήν ἐντύπωση, φαίνομαι. — γοῦν = τουλάχιστον, τέλος πάντων. — ἔσ (ἐπιφώνημα πού ἔκφράζει ἔκπληξη καὶ ἀγανάκτηση) = οὕφι νά τα μας! — σοφισταί τινες: ή ἀντωνυμία τινὲς ἔκφράζει ἐδῶ περιφρόνηση. — οὐ σχολὴ αὐτῷ = δέν ἔχει καιρό δικύριος μου. 'Ο εὔνοοῦχος εἶχε περατηρήσει πόσο οἱ σοφιστές ἐκμεταλλεύονταν τήν ἀνοιγούχειρι τοῦ Καλλία' γι' αὐτό προσπαθεῖ νά τούς διώξει, φροντίζοντας γιά τήν περιουσία τοῦ ἀφεντικοῦ του. Μέ τήν ἀντωνυμία αὐτὸς οἱ δοῦλοι ἐννοοῦσαν τόν κύριό τους καὶ οἱ μαθητές τό δάσκαλο (αὐτὸς ξέφα). — ἐπήραξε, τοῦ ρ. ἐπαράσσω = κλείνω τήν πόρτα μέ πάταγο, βροντῶ τήν πόρτα. — προθύμως = ὄρμητικά. — ὡ ἄνθρωποι (ἀντί ἄνδρες, περιφρονητικά). — εἰσαγγέλλω = ἀναγγέλλω μέσα τό ρῆμα λέγεται στήν περίπτωση πού δικύριος ἀναγγέλλει στόν οίκοδεσπότη τήν ξφιξη κάποιου. — μόγις ποτὲ = ἐπί τέλους, καὶ μέ δυσκολία.

'Ο ψόλος πού παίζει στή σκηνή αὐτή δικύριος μέ ποιό τρύπο συμβάλλει στή δραματικότητα τοῦ έργου :

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

Προστῶον = περιστύλιο (σειρά ἀπό κολόνες) πού περιέβαλλε τήν τετράγωνη αὐλή πού βρισκόταν στό κέντρο τῶν μεγάλων σπιτιῶν. (Βλ. εἰκόνα ἀρ. 2). — ἔξης (ἔχομαι) = στήν ἵδια σειρά. — ἐκ τοῦ ἐπί θάτερα = ἀπό τό ἔνα του χέρι. — Φιλιππίδης, καταγόταν ἀπό γνωστή καὶ παλιά οίκογένεια τῆς Ἀθήνας. — **Μενδαῖος**, αὐτός πού

κατάγεται ἀπό τή Μένδη, ἀποικία τῆς Ἐρέτριας στή χερσόνησο Κασσάνδρα. — **ευδοκιμῶ** = ξεχωρίζω, διακρίνομαι. — **ἐπακούω** = ἀκούω, παρακολουθῶ προσεκτικά. — **τὸ πολὺ** = οἱ πιό πολλοὶ. — **οὓς ἄγει**: ἀρκετοί νέοι ποὺς ἥθελαν νά μαθητεύσουν περισσότερα χρόνο κοντά στούς σοφιστές τούς ἀκολουθοῦσαν καὶ στὶς ἀποδημίες τους. — **κηλέω (-ώ)** = γοητεύω, μαγεύω. — **φωνή** = δμιλία. — **Ὀρφεύς**: μητέρα του ἦταν ἡ μούσα Καλλιόπη με τὴν κιθάρα καὶ τὸ τραγούδι του γοήτευε ἀκόμη καὶ τὰ ρύματα θηρία, μετακινοῦσε τὰ δέντρα καὶ τὶς πέτρες, ἀναγαλίτιζε τὸ φεῦμα τῶν ποταμῶν καὶ μαλάκωσε τὴν ψυχή καὶ τοῦ ἀμείλικτου Πλούτωνα. — **κατὰ τὴν φωνήν** = πρὸς τὸ μέρος ποὺ ἀκούεται ἡ φωνή. — **ώς καλῶς** = πόσο δημοφιλή.

Εύλαβοῦμαι = προσέγω. — **εὖ πως καὶ ἐν κόσμῳ** = ὥραις ὥραις καὶ μέ στρατιωτική τάξη. — **καθίσταντο** = ἔπαιρναν θέστη. "Ολα αὐτά γίνονται γιά νά τιμηθεῖ ὁ Πρωταγόρας διακρίνουμε ὅμως στή σκηνή κύτη τή λεπτή εἰρωνεία τοῦ Πλάτωνος. — **τὸν δὲ μετ'** (ἀναστροφή τῆς προθέσεως) = ὑστερα (ἀπό τό Σίσυφο). 'Εδῶ ὁ Πρωταγόρας παρομοιάζεται μέ τό Σίσυφο καὶ ὁ Ἰππίας μέ τὸν Ἡρακλῆ. — **Ιππίας δ Ἡλεῖος**: Σοφιστής, σύγχρονος μέ τὸν Ηρόδικο. Στήν πατρίδα του εἶχε μεγάλη ἐκτίμηση. 'Επισκεπτόταν τὶς πολιτείες τή μιά ὑστερα ἀπό τήν Κλλή καὶ δίδασκε μέ πληρωμή μάλιστα καμάρωνε κι ἔλεγε δτι κέρδισε περισσότερα χρήματα ἀπ' ὅσα ζήλοι διό σοφιστές μαζί. Τόν χαρακτήριζε ἀπέρχοντη πολυμάθεια καὶ δίδασκε στούς νέους ὅλες τὶς ἐργακιλοπαιδικές γνώσεις. Μιλώντας δημόσια χρησιμοποιοῦσε γλώσσα φορτωμένη μέ συνώνυμα, ρητορικά σύγματα καὶ ἀλληγορικές ἐκφράσεις. — **εἰσονῶ** = ἀντιλαμβάνομαι. 'Η φράση εἶναι παραμένη ἀπό τό στήχο λ 601 τῆς Ὀδύσσειας, πού ἀνήκει στό ἐπεισόδιο (**Νέκυια**) τῆς καθόδου τοῦ Ὀδύσσεα στόν "Αδη, ὃπου ἀντίκρισε τὶς ψυχές πού τὸν κατοικοῦν. 'Ο Πλάτων εἰρωνεύμενος τούς σοφιστές τούς παρομοιάζει μέ τὶς σκιές πού κατοικοῦν στόν Κάτω Κέσμο. — **θρόνος** = εἰδος καθίσματος ἀναπαυτικοῦ, ἀφοῦ διέθετε ἐρεισίνωτο καὶ ὑποπόθιο. — **βάθρα** = τά θρανία τῶν μαθητῶν, πάγκοι.

Ἐρυζίμαχος: 'Ηταν, ὅπως καὶ ὁ πατέρας του **Ἀκουμενός**, περιφημός γιατρός. — **Φαῖδρος**: φίλος τοῦ Ἐρυζίμαχου γνωστός ἢπο τὸν διμώνυμο πλατωνικό διάλογο. — **Μυρρινοῦς**, δῆμος τῆς Ἀττικῆς πού ἀνήκε στήν Πανδιονίδα φυλή. — **πολιταί** = συμπολίτες. — **διερωτῶ** =

χάνω λεπτομερεῖς ἔρωτησεις. — **διακρίνω** = 1) ἐκδίδω δικαστική ἀπόφαση 2) λύνω ἀπορίες. — καὶ μὲν δῆ... = ἀλήθεια, ἔπεσε τὸ ματιά μου καὶ στόν... ('Οδύσσεια λ 582). Ἐπειδὴ ὁ Πρόδικος ἡταν φιλάσθενος, δι Πλάτων τὸν παρομιώτερον μέ τὸν Τάνταλο, παρωδώντας τὸ «χαλέπ' ἄλγε' ἔχων» τοῦ Ὁμήρου. — **Πρόδικος δὲ Κεῖος**: Γεννήθηκε στήν πόλη Ἰουλίδα τῆς Κέας (Τζιάς) γύρω στά 470 π.Χ. Οἱ συμπολίτες του, νεαρόν ἀκόμη, τὸν ἔστειλαν στήν Ἀθήνα γιά πολιτικές ὑποθέσεις. Ἐκεῖ, μέ τό λόγο πού ἐκφύγησε, προκάλεσε τήν προσοχή τῶν Ἀθηναίων, δπως ἀλλοτε δι Γοργίας. Στήν Ἀθήνα ἀπέκτησε πολλοὺς μαθητές καὶ ἀκροατές ἀκόμη καὶ ὁ Σωκράτης δέν ἔβρισκε τή διδασκαλία του ἐπικινδυνή· γι' αὐτό σ' αὐτὸν ἔστειλε τούς νέους πού δέν μποροῦσαν νά προκείψουν στή διαλεκτική.

Τά συγγράμματα τοῦ Προδίκου ἡταν πολλά· ξεχώριζαν τό **Περὶ δινομάτων δρθέτητος** (μελέτη γιά τά συνώνυμα) καὶ **Αἱ Ωραι**, ἀπό τό δποῖο οἱ ἀρχαῖοι πῆραν καὶ κατόπι συχνά ἀνέφεραν τόν ὥραιο μύθο τοῦ Ἡρακλῆ (συνάντηση μέ τήν Ἀρετή καὶ τήν Κακία). Οἱ δημόσιες δημιλίες τοῦ Προδίκου εἶχαν περιεγόμενο ἡθικό, ὅλλα δέν ἡταν σπουδαῖες ἀπό φιλοσοφική ἀποψή. — **ἄρα** = πράγματι, δπως εἶχα ὑποθέσει (314c, κεφ. Ε'). — **οἰκημα** = δωμάτιο. — **ταμιεῖον** = ἀποθήκη. — **κατάλυσις** = κατάλυμα — **κώδιον** = προβιά. — **στρώματα** = σκεπάσματα. — **Παυσανίας**, ἡταν πάρα πολύ γνωστό πρόσωπο τῆς ἀνώτερης ἀθηναϊκῆς κοινωνίας τῆς ἐποχῆς· δι Πλάτων τόν παρουσιάζει καὶ στό **Συμπόσιον**. — **Κεραμεῖς**, ἔνας ἀπό τούς δήμους τῆς Ἀττικῆς, στά ΒΔ. τῆς πολιτείας, ἔξω ἀπό τόν περίβολο τῶν τειχῶν ἀπό τό δνομα τοῦ δήμου αὐτοῦ ἔχουμε τούς δύο Κεραμεικούς: αὐτόν πού βρισκόταν μέσα ἀπό τό **Δίπυλον** καὶ τόν ἔξω ἀπ' αὐτό. — **Ἀγάθων**, ποιητής τραγωδῶν, γεννήθηκε στήν Ἀθήνα τό 448 π.Χ.: δι Πλάτων παρουσιάζει τό **Συμπόσιον** τοῦ ὡς πανηγυρισμό τῆς νίκης τοῦ Ἀγάθωνος σέ δραματικό ἀγώνα· πέθανε φιλοξενούμενος τοῦ Ἀρχελάου τῆς Μακεδονίας τό 401 π.Χ. — **Ἄδειμαντος δὲ Κήπιδος**: πρόσωπο χρηστού· γνωστότερος εἶναι ὁ συνώνυμός του, δ **Λευκολοφίδου**, ὀλιγαρχικός, φανατικός ἔχορός τῆς δημοκρατίας· παρών στήν ἐν **Αἰγάδος ποταμοῖς** πανωιζήρια πλάστηκε σιχμάλωτος καὶ κατηγορήθηκε ὡς προδότης τῆς πατρίδας. μαθεῖν νά σχηματίσω ίδεα. — **λιπαρῶς ἔχω** = ἐπιθυμητῷ πούλῳ (λιπαρής = πρόθυμος). — **Κριτίας**, θεῖος τοῦ Πλάτωνος,

φανατικός διλιγαρχικός. Ό η πατέρας του Κάλαισχρος πήρε μέρος στήν διλιγαρχική διοίκηση τῶν 400, ἐνώ δὲ ἕδιος ὑπῆρξε ἔνας ἀπό τοὺς δυναμικότερους τῶν 30 τυράννων· σκοτώθηκε σέ μάχῃ πρός τοὺς δημοκρατικούς τοῦ Θρασυβούλου τὸ 403 π.Χ.

— Πῶς ἐδημηνεύετε τόν ὑπαινιγμό τοῦ Σωκράτη διτὶ ή ἐμφάνιση τοῦ Ἰππία καὶ τοῦ Προδίκου τοῦ ἔφερον στό νοῦ τόν Ἡρακλῆ καὶ τόν Τάνταλο;

— Γιά ποιές ἀπό τίς ἐκδηλώσεις τῆς πενηντατικῆς ζωῆς τῆς Ἀθηνας γίνεται λόγος στό κεφάλαιο αὐτό;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'

Σμίκρ' ἀττα διαιτρίψαντες = ἀρρεῖς ἀργυρορήσαμε πολὺ λίγο.— πρὸς σέ τοι: τό μόριο τοι δίνει ἔμφαση στήν ἀντωνυμία.— **οἰκία** (έδῶ) = οἰκογένεια.— **φύσις** = φυσικό χάρισμα, εὐφυία.— **ἐνάμιλλος** = δύμοιος, ἵσος.— **ἔλλογιμος** = δύνομοςτός, σπουδαῖος, φημισμένος.— **οἱ (= οἱ)** στόν ἔσυτό του.— **προμηθοῦμαι** = παίρνω μέτρα, φροντίζω.— **συνουσία** = συναναστροφή, μαθητεία.— **δύνειος** = ξένος.— **εὐλαβοῦμαι** = παίρνω τά μέτρα μου, εἴπαι προσεκτικός. ὑποκείμενο τοῦ ἀπαρεμφ. εὐλαβεῖσθαι εἰνι τὸν ταῦτα πράττοντα.— **δυσμένεια** = προσωπική ἔχθρος.— **ἐπιβουλὴ** = διωγμός, ἐπίσημη δημόσια δίωξη, ὅπως π.γ. δίκη γιά ἀσέβεια.— **τὸ ἐπαχθές αὐτῆς** = οἱ δυσάρεστες συνέπειες τῆς (φθόνοι καὶ μίσοι).— **πρόσχημα** = προκάλυμμα. Συνάννυμό του παρακάτω τό **παραπέτασμα**.— **τελεταὶ** = μυστηριακές τελετές. Τέτοιες δίδαξαν δὲ Ὁρφέας καὶ οἱ ὑπάδοι του (οἱ ἀμφὶ Ὁρφέα), πού δίδαξαν καὶ τήν ἀποφυγή ἀνθρωποκονίας, ἐνῶ δὲ Μουσᾶς δίδαξε θεραπείες νόσων καὶ χρησμολογία.— **Ἴκκος**: φημισμένος ἀθλητής ἀπό τὸν Γάραντα, σύγχρονος τοῦ Θεμιστοκλῆ, Ὁλυμπιονίκης στό πένταθλον.— **Ἡρόδικος**: γιατρός, πού πρῶτος δίδαξε τήν **διαιτητική**, δηλαδή τή φυσιοθεραπεία.— **τὸ δραχαῖον Μεγαρέυς**, ἐπειδή εἶναι πιθανό δῆτι γεννήθηκε στά Μέγαρα καὶ ἀργότερα ἐγκαταστάθηκε στή Σηγλύμβρια, στήν Προποντίδα, πού ἦταν ἀποικία τῶν Μεγαρέων.— **Ἀγαθοκλῆς** καὶ **Πυθοκλείδης**: θεωρητικοί μουσικοί, μουσικοδιδάσκαλοι τοῦ Ηερικλῆ.— **ῶσπερ λέγω** (= εἶπον), ἀναφέρεται στό φημι μὲν πού

εἰπε παραπάνω (316d, κεφ. 8).— κατὰ τοῦτο εἶναι = στὸ σημεῖο
αὐτό.— ξυμφέρομαι = συμφωνῶ.

Οὕτι: ή ἀντωνυμία τι δίνει ἔμφαση στήν ἀρνηση.— τοὺς δυ-
ναμένους πράττειν, ἐνν. τὰ πολιτικὰ (ἢ ὅπως παραχάτω, 319α,
κεφ. 8, τὰ τῆς πόλεως) = αὐτούς πού ἔχουν μεγάλη πολιτικὴ δύ-
ναμη.— οἱ πολλοὶ = τό πλῆθος, ὁ λαός.— οὗτοι, δηλ. οἱ δυνάμενοι
πράττειν.— διαγγέλλω = διαδίδω.— ἀποδιδράσκοντα (μετοχῇ ἐνδο-
τικῇ): ἀποπειρατικός ἐνεστώτας.— τὸ μὴ δύνασθαι: ὑποκείμενο
τό ἐννοούμενο τινά.— καὶ τοῦ ἐπιχειρήματος (γεν. ὑποκειμενική·
ὅ σύνδ. καὶ ἐπιδοτικός): λέγεται σέ ἀντίθεση μέ ἔκεινον πού δραπέτευ-
σε, ἀλλὰ συλλήφθηκε.— καὶ πολύ... ἀνάγκη = δέν μπορεῖ παρά νά
ἔχει ώς συνέπεια.— παρέχομαι = φέρομαι.— πρὸς τοῖς ἄλλοις =
κοντά στ' ἄλλα, ἐκτός ἀπό τά ἄλλα (βλ. παραπάνω, 316d, κεφ. 8:
δυσμένειαι, ἐπιβουλαί, τὸ ἐπαχθές).— ἀπασαν (δίνει ἔμφαση στὸ
ἐναντίαν) = ἐντελῶς, ὅλως διόλου.— σοφιστῆς (ὅπως τὸν ἐννοεῖ ὁ
Πρωτ.) σοφός, πού ἔπειρνά τούς ἄλλους σέ τέχνη ἡ ἐπιστήμη .— εὐ-
λάβεια = τρόπος προφυλάξεως.— ἔκεινης, δηλ. ἔξαρνον εἶναι, ὅπως
ἔκειναν οἱ προηγούμενοι σοφιστές, πού μεταχειρίζονται προσχήματα.—
ἄλλας εὐλαβείας = ἄλλους τρόπους προφυλάξεως.— σὺν θεῷ εἰπεῖν =
μέ τῇ βοήθεια τοῦ θεοῦ. Κάθε φορά πού οἱ ἀρχαῖοι ἐπαινοῦσαν τὸν ἔαυ-
τό τους, γιά νά ἀποφύγουν τό φθόνο τῶν θεῶν, μεταχειρίζονται φρά-
σεις πού δηλώνουν εὐσέβεια.— εἰμὶ ἐν τῇ τέχνῃ = ἀσκῶ τό ἐπάγγελ-
μα.— τὰ ξύμπαντα = τά χρόνια μου συνολικά.— οὐδενὸς δτου οὐ·
ἔλξῃ· τό κανονικό θά ἤταν: οὐδεῖς (ἐστιν) δτου οὐ.— ἀπάντων ἐ-
ναντίον (= μπροστά) = ἐναντίον ἀπάντων τῶν ἔνδον ὄντων.—
ἐνδείκνυμαι = κάνω ἐπίδειξη.— καλλωπίζομαι = καμαρώνω.— δτι ἐ-
ρασταῖ: ἔξαρτᾶται ἀπό τό ἐνδείξασθαι.— ἐραστῆς = θαυμαστής.—
τί...οὐ ἔκαλέσαμεν...: ή ἐκφραση τί οὐ μέ ἀριστο ἐκφράζει ἐρώ-
τηση ἀνυπομονησίας, γιατί δέν ἔγινε κάτι, πού ἀπό ὥρα ἐπρεπε νά είχε
γίνει σημαίνει λοιπόν: καλέσωμεν τάχιστα.— καὶ αὐτοὶ = μόνοι
μας (χωρίς νά περιμένουμε τούς δυύλους).— ἀντιλαμβάνομαι = πιά-
νω.— κατεσκευάζομεν, ἐνν. συνέδριον = τακτοποιούσαμε (βάθρα
καὶ κλίνας).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'

Νῦν δὴ ἀν λέγοις = τώρα πιά μπορεῖς νά πεῖς.— ὑπὲρ τοῦ νεανίσκου = ώς ἀντιπρόσωπος τοῦ νεαροῦ.— ἡ αὐτή μοι ἀρχή... ἀφικόμην = θά ἀρχίσω τό λόγο μου, γιά ἔκεινα πού μέ έκαναν νά 'ρθω ἐδῶ, μέ τὸν ἵδιο τρόπο πού μίλησα προηγουμένως (= γιά ποιά αιτία ἥρθα, ξαναλέω καί τώρα τά ἵδια πού είπα πρίν ἀπό λιγο).— βελτίων = ίκανότερος (ἀπό θεωρητική καί πρακτική ἀποψή).— ταῦτα ταῦτα = πάλι τό ἵδιο.— τούτο ούδεν θαυμαστὸν λέγεις = ούδεν θαυμαστὸν ἔστι τοῦτο, δ λέγεις.— εἰκός = φυσικό, λογικό.— μή οὔτως, ἐν. ἀποκρίνους ή λέγε.— αὐτίκα = αὐτή κιδλας τή στιγμή.— νῦν νεωστί = τώρα, ἐδῶ καί λίγες μέρες.— Ζεῦξιππος: μέ τό δνομα αὐτό είναι ἄγνωστος πιθανόν είναι δλόκληρο τό δνομα τοῦ περίφημου ἀρχαίου ζωγράφου ἀπό τήν Ἡράκλεια τῆς Κάτω Ιταλίας, πού είναι γνωστός ώς Ζεῦξις καί ἀκμάσε στά τέλη τοῦ 5ου αιώνα π.Χ.— βελτίω ξεσθαί· ὑποκείμ.: με.— κἄν = πάλι, ἄν....— Ὁρθαγόρας Θηβαῖος αὐλητής, διδάσκαλος τοῦ Ἐπαμεινώδα.— ἐκάστης, γεν. τοῦ χρόνου.— εἰς τί... καὶ περὶ τοῦ = στό ποιό ἐπάγγελμα καί στό ποιά εἰδικότητα (π.χ. γιατρός νευρολόγος).— γάρ (διασαφητικός) = λοιπόν— λωβῶμαι = βλάπτω, βασανίζω.— πεφευγότας (μετοχ. ἐνδοτική) τοῦ ρ. φεύγω = ξεφεύγω.— τέχναι = σχολικά μαθήματα.— λογισμοί = λογαριασμοί, λογιστικά.— μουσική = (γενικά) ἡ ἀνθρωπιστική μόρφωση.— ἀπέβλεψεν = ἔριξε μιά ματιά (γιατί δ ὑπαινιγμός αὐτός είχε στόχο τόν Ἰππία).— εύθουλα = σύνεση.— ἄρα ἔπομαί σοι τῷ λόγῳ; = ἄρα γε καταλαβαίνω καλά τά λόγια σου, στό παρακολουθώ; Ἡ ἔκφραση είναι κάπως ἐπιτιμητική, δείχνει δτι ὑπάρχει ἀσφέια στή φράση τοῦ Πρωτ.— ποιεῖν, ἐν. τούς συνόντας.— μὲν οὖν = βεβαιώτατα.— τό ἐπάγγελμα, δ ἐπαγγέλλομαι (έτυμολογικό σχῆμα) = ἡ ὑποχρέωση πού ἀναλαμβάνω.

- Κρίνετε ἀπό δύο ἀπόψεις τήν ἀπάντηση τοῦ Πρωταγόρα:
 α) Σέ ποιό βαθμό ἀνταποκρίνεται στήν ἀκριβολογία τοῦ Σωκράτη.
 β) Ηδόση αὐτοπεποίθηση δείχνει δ σοφιστής;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι'

Ἐ, δίνει ἔμφαση στό καλόν.— τέχνημα = τέχνη, ἐπιστήμη.— γάρ, γιά νά δικαιολογήσει τήν ἀμφιβολία πού ἔχει στράθηκε μέ τό εἶπερ

κέκτησαι. — οὐκ ἔχω δπως = δέν μπορῶ νά. — δθεν = πῶς, γιά ποιό λόγο. — παρασκευάζω = μεταδίνω. — δίκαιος είμι = είμαι ύποχρεωμένος. — πράττω = (έδω) διαπραγματεύομαι. — περὶ τῶν οἰκοδομημάτων, δηλ. γιά τό σγέδιό τους, τή δαπάνη πού ἀπαιτοῦν κτλ., οχι ήμως καί γιά τή σκοπιμότητα πού ἔξυπηρετοῦν, όπότε οι πιό χρηματίοι γιά νά συμβουλεύσουν ήταν οι πολιτικοί (βλ. Γοργίας, κεφ. !). — ούτως, δηλ. ποιοῦντας. — δημιουργός = ἀνθρωπος πού ἀσκεῖ ἐπάγγελμα ώφελιμο γιά όλο τό λαό, δημόσιος (γιατρός, μάντης κτλ.) τεχνίτης (έδω) ειδικός. — θορυβός = γιουχατζώ, ἀποδοκιμάζω μέ θόρυβο. — οι τοξόται: δοῦλοι: τής πολιτείας, πού ἀποτελοῦσαν ἀστυνομικό σῶμα 1200 ἀνδρῶν· ήταν ὄργανα τῶν πρυτάνεων καί κρατοῦσαν τήν τάξη ήταν συνεδρίαζε ἡ βουλή ἡ τή ἐκκλησία. — ἔξαρωνται = τόν πετάξαν ἔξω (ἀπό τήν ἐκκλησία, κουβαλώντας τον στόν ώμο). — ἐν τέχνῃ ἔστιν = ἀπαιτοῦν τεχνικές γνώσεις, ειδίκευση, είναι ζήτημα τεχνικοῦ. — διαπράττομαι = ἀντιμετωπίζω, χειρίζομαι. — ναύκληρος = καραβούρης. — δτι, ἐπεζήγηση τοῦ τούτο. — τούτοις... μαθών· ἐνώ ςχριστε μέ πληθυντικό, συνεχίζει μέ ένικό δριθμό, γιατί έχει στό νοῦ του τήν περίπτωση ένός, ἔκεινου πού ἀγορεύει ἀπό τό βῆμα. — ἐπειτα = ήμως: δίνει έμφαση στής ένδοτικές μετογές μαθών... δητος. — μή τοίνυν (ένν. είπης ή λέγε) δτι... ἀλλά = οχι μόνο... ἀλλά. — ίδια = στήν ίδιωτική τους ζωή. — ούτως ἔχει = έτοι σκέπτεται. — ἐπει = π.χ. — & διδασκάλων είχετο = δ,τι μποροῦσαν νά πάρουν ἀπό τούς δασκάλους, γιά σα βρισκόνταν δασκαλοι. — ἐπαίδευσε = τούς μέρφωσε (μέ τούς δασκάλους): ἐνεργητικό διάμεσο ρῆμα. — αύτοι = μόνοι τους (χωρίς τήν ἐπίβλεψη κανενός). — περιβόντες νέμονται = γυρνοῦν έδω κι ἔκει καί βόσκουν. — δφετος = λυμένος, ἐλεύθερος νά περιφέρεται δπου θέλει. Μεταφορά ἀπό τά ζῶα πού ήταν ἀφιερωμένα στούς θεούς καί πού τά ἔφηναν ἐλεύθερα (χωρίς βοσκή) νά βόσκουν δπου θέλουν. — έάν πον... (πλάγια ἐρώτηση υστερα ἀπό πρόταση πού δηλώνει ἀπόπειρα) = ζήτωντας μήπως. — αύτόματοι = στήν τύχη. — ἀρετή = πολιτική τέχνη (Πρβλ. 319α, κεφ. Θ'). — ει δὲ βούλει, ένν. ἀλλο παράδειγμα είπειν. — κατατίθεμαι = παραδίνω κάποιον γιά νά έχει ἐπιτήρηση καί ἀσφάλεια. — έν 'Αριφρονος, ένν. οικιά. — 'Αριφρων: ἀδερφός τού Περικλῆ. — ούκ ἔχων ὅ,τι χρήσαιτο αύτῷ = γιατί δέν ήξερε τί νά κάνει μ' αύτόν. — κάμπτο-

μαι = κλονίζομαι (στή γνώμη μου). — **οίμαι** τί σε λέγειν = νομίζω ότι αύτό πού λέγεις είναι ἀξιοπρόσεκτο. — **μή φθονήσῃς** = μή φρηνθεῖς (ἀπό φθόνο). — **ἐπίδειξον**: ή ἐπίδειξις ως τεχνικός δρός σήμανε τή (δημόσια) διμιλία τῶν σοφιστῶν. — **μῦθος** = πλαστή διήγηση. — **λόγος** = ίστορική ἀφήγηση. — **μῦθον**: δπως οι παλαιότεροι φιλόσοφοι (δ' Ἐμπεδοκλῆς, δ' Εσενοφάνης κτλ.) διατύπωσαν σέ έμμετρο λόγο τίς ἀντιλήψεις τους, έτσι καὶ οι νεώτεροι τους φιλόσοφοι, γιά νά ἔκθεσουν τίς γνῶμες τους, μεταχειρίζονταν μύθους καὶ ἔτσι ἔκαναν προσιτότερη τή σοφία τους καὶ πιὸ ἐλκυστική, ἀπαλλάσσοντάς την ἀπό τήν αὐστηρότητα καὶ τήν ξηρότητα. Αύτούς ἀκολούθησαν καὶ οι σοφιστές, μέ σκοπό νά γοητεύουν τους ἀκροατές τους μέ τή μαγεία τοῦ μύθου, μέ τήν εὐγλωττία καὶ τά ποιητικά στολίδια.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο ΙΑ'

Θνητά γένη = ζῶα. — **καὶ τούτοις**: ὅπως δηλ., προηγουμένως, γιά τούς θεούς. — **τυπῶ** = δίνω μορφή (φόρμα), πλάθω. — **γῆς ἔνδον** = μέσα στή γῆ· οι ἀρχαῖοι πίστευαν ότι ἡ γῆ είναι ῥι μητρικής κόλπους, πού μέσα του μέ τρόπο μυστηριακό γίνονται οι διεργασίες γιά τή δημιουργία κάθε ὄργανισμού (γῆ παρμήτωρ). — **ἐκ γῆς καὶ πυρός**: αὐτή είναι ἡ θεωρία τοῦ Παρμενίδη· ὅμως δ' Ἐμπεδοκλῆς δίδασκε ότι ὁ κόσμος ἔγινε ἐκ γῆς, ὕδατος, πυρός καὶ ἀέρος — καὶ αὐτοῦ ὁπαδός είναι δ' Πρωταγόρας. — **τῶν δσα**: τό ἄρθρο ἔχει σημασία δεικτική (= ἔκεινων δσα). — **δσα κεράνυνται**: τό ὕδωρ μέ τήν γῆν καὶ ὁ ἄηρ μέ τό πῦρ. — **πρὸς φῶς** = στή ζωή. — **κοσμῆσαι τε καὶ νεῖμαι**: σχῆμα πρωθύστερο. — **Προμηθεύς καὶ Ἐπιμηθεύς**: γιοί τοῦ Ἰαπετοῦ· ὁ πρῶτος χαρακτηριζόταν ως δ σοφώτατος τῶν Τιτάνων, ἐνῶ δεύτερος ἀμαρτίνοος. — **παραιτοῦμαι** = παρακαλῶ. — **αὐτὸς** = μόνος του. — **προσάπτω** = ἀπονέμω, δίνω. — **φύσις** = ὄργανισμός. — **ἀμπίσχω** = ντύνω. — **πτηνὸς φυγὴ** = γοργά φτερά, φτερά γιά νά πετοῦν γρήγορα. — **κατάγειος** = ὑπόδειος. — **τῷδε αὐτῷ** = μ' αὐτό τό ίδιο (τό μέγεθος). — **οὔτως ἐπανισῶν** = κρατώντας (ἐφαρμόζοντας) αὐτό τό δίκαιο μέτρο. — **εὐλάβεισαν ἔχω** = προσέγω. — **δίστοι** = ἔξαφανίζω. — **αὐτοῖς ἀλληλοφθοριῶν διαφυγὰς ἐπήρκεσε** = τούς ἔδωσε ἀρκετά μέσα γιά νά ἀποφύγουν τό ἀλληλοφάγωμα. —

αἱ ἔκ Διός ὥραι = οἱ μεταβολές τοῦ καιροῦ. Ὁ Δίας, θεός τοῦ οὐρανοῦ, εἶναι αὐτός πού προκαλεῖ δλα τά φυσικά φαινόμενα. — εὔμάρεια = διάφορα μέσα προστασίας. — καὶ καύματα, ἐνν. ἀμῦναι. — εὔνη = κρεβάτι, φωλιά. — στρωμή = στρῶμα καὶ σκέπασμα. — αὐτοφυής = φυσική. — ὑποδέω - ὦ = παπούτσώνων. — ἄναιμος = χωρίς αἷμα. — τούντεῦθεν = κατόπιν. — βορὰν (ἄλλων ζώων), εἶναι ὑποκείμ., τροφήν, εἶναι κατηγ. — τῷ γένει, πρόθεση τοῦ Ἐπιμηθέα ἡταν νά σώσει τό είδος, δχι τά ἄτομα. — οὐ πάνυ τι σοφὸς (σχῆμα λιτότητας) = ἔντελος ἀνόητος.

Λοιπὸν ἦν ἀκόσμητον = ἔμενε ἀφρόντιστο, χωρίς ἐφόδια. — δ, τι χρήσαιτο (δηλ. τῷ ἀνθρώπων γένει) = πῶς νά τό ταχτοποιήσει. — ἔμμελῶς πάντων ἔχοντα = δτι ἡταν ἐφοδιασμένο μέ δλα, δπως ταΐριαζε. — ἀστρωτος = δίχως σκεπάσματα. — τὴν ἔντεχνον σοφίαν = τις τεχνικές γνώσεις (πού ἀποτελοῦν τήν ὑποδομή τοῦ ὑλικοῦ πολιτισμοῦ). Λίγο παρακάτω χρησιμοποιεῖ τό συνώνυμο: τὴν περὶ τὸν βίον σοφίαν. — ἀμήχανον = ἀδύνατο. — ταύτη = ἔτσι. — τὴν πολιτικὴν (ἐνν. τέχνην, ἀρετὴν) = τις πολιτικές γνώσεις (πού ἀποτελοῦν τήν ὑποδομή τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς) ἐνεχώρει = μποροῦσε. — οὐκέτι, ἐφόσον πλησίαζε πιά ἡ ὥρα να ἐμφανιστεῖ τό γένος τῶν ἀνθρώπων στό φῶς. — αἱ φυλακαὶ τοῦ Διός οἱ φύλακες πού ἔταξε ὁ Δίας (δηλ. τό Κράτος καὶ ἡ Βία). — Τὸ κοινόν: στήν ἀθηναϊκή παραλλαγή τοῦ μύθου, ὁ "Ἡφαιστος καὶ ἡ Ἀθηνᾶ ἡταν πολὺ συνδεδεμένοι, δπως φαίνεται ἀπό τήν ἀργύρηση γιά τόν Ἐριχθόνιο, πού ἡταν γιός τοῦ Ἡφαιστού καὶ τόν μεγάλωσε ἡ Ἀθηνᾶ. Οἱ δύο θεοί είχαν κοινές γιορτές (τά Χαλκεῖα καὶ τά Ἀπατούρια), κοινό ναό κοντά στήν Ἀγορά (καὶ κοινή κατοικία στόν "Ολυμπο). — ἐφιλοτεχνείτην = καταγίνονταν μέ ζῆλο στήν τέχνη τους. — εύπορος τέχνη = τέχνη πού γιά νά δουλέψει χρειάζεται φωτιά. — εύπορία τοῦ βίου = ἀφθονα ἐφόδια γιά ἀνετη ζωή. — δίκη μετέρχεται τινα = γίνεται κάποιοις ὑπόδικος. Ὁ Προμηθέας καρφώθηκε πάνω στόν Καύκασο, δπου ἔνας ἀετός κάθιε μέρα τοῦ κατασπάραξε τό συκώτι, πού τή νύχτα ξαναδινάμιωνε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΒ'

Θεία μοῖρα = δὲ κλῆρος τῶν θεῶν, ἡ θεῖκή φύση (ἡ ἔντεχνος σοφία)· μέτ το νά πάρει μερίδιο ἀπ' αὐτήν δὲ ἄνθρωπος, συγγένεψι μέτοις θεούς. — **πρῶτον μέν...** ἐπειτα... καὶ: εἰσάγουν ἀπλή ἀπαρθμηση, δέ σημαίνουν χρονική ἀκολουθία. — **νομίζω θεούς** = πιστεύω στήν ὑπαρξη θεῶν. — **φωνὴ** = γλώσσα. — **δύναματα** = λέξεις. — **διαρθροῦμαι** = συνταιριάζω μεταξύ τους τοὺς φθίγγους καὶ σχηματίζω συλλαβές καὶ λέξεις, σχηματίζω γλώσσα. Οἱ ἀρχαῖοι διαφωνοῦσαν μεταξύ τους σχετικά μέτ τῇ γένεση τῆς γλώσσας: δόλοι ὑποστήριζαν ὅτι γεννήθηκε φύσει καὶ ἄλλοι θέσει. 'Εδῶ, λέγοντας δὲ Πρωταγόρας ὅτι δὲ ἄνθρωπος ἐπινόησε τῇ γλώσσα, δέχεται τῇ δεύτερῃ ἀποψῃ. — **πανταχῆ** = ἀπό κάθε ἀποψῃ. — **ἡ δημιουργικὴ τέχνη** = οἱ τεχνικές γνώσεις. — **πολιτικὴ τέχνη** = κοινωνική καὶ πολιτική δργάνωση. — **ἔζητουν** = ἔνιωσαν τήν ἀνάγκη. 'Ο Ἀριστοτέλης δίδαξε ὅτι ἡ κοινωνική ζωή εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς δρμῆς γιά κοινωνία τοῦ ἀνθρώπου, πού ἀπό τῇ φύση του εἶναι ζῶο κοινωνικό. — **αἰδώς** = δὲ σεβασμὸς στοὺς ἱγραφούς νόμους. — **δίκη** = δὲ σεβασμὸς στοὺς γραφτούς νόμους. — **συναγωγοί** = συνδετικοί. — **ἴν' εἰεν...** **συναγωγοί** = γιά νά δημιουργηθοῦν μονιασμένες πολιτεῖες καὶ δεσμοί πού νά συνδέουν μέ φιλία τούς ἀνθρώπους.

Οὖν = τέλος πάντων. — **ἰδιώτης** = δὲ ἀνίδεος. — καὶ οἱ ἄλλοι δημιουργοί, δηλ. ἔχοντας δὲ καθένας τό ἐπάγγελμά του ἔξυπηρετεῖ πολλούς **ἰδιώτας**. — καὶ... γε = καὶ μάλιστα. — **νόμον θέει**: ἡ φράση τιθέναι νόμον χαρακτηρίζει τήν ἐνέργεια τοῦ ἀπολυταρχικοῦ ἀρχοντα, δὲ ὅποιος ἔκδιδει νόμους πού ἰσχύουν γιά τοὺς δόλους, ἐνῶ ἡ φράση τίθεσθαι νόμον τήν ἐνέργεια τῶν ἐλεύθερων πολιτῶν, πού ἔκδιδουν νόμους πού ἰσχύουν καὶ γιά τὸν ἔαυτό τους.

'Αρετὴ τεκτονικὴ = ζήτημα ποὺς ἀνήκει στήν ἀρμοδιότητα τοῦ ἀρχιτέκτονα. — **λόγος** = συζήτηση. — **μέτεστι μοί τινος** = ἔχω δικαιώμα σέ κάτι. — **συμβουλὴ** = 1) ἵχανθητα νά δίνει κανείς συμβουλές (μετεῖναι συμβουλῆς); 2) σύσκεψη. — **εἰς συμβουλὴν** = σέ σύσκεψη. — **πολιτικῆς ἀρετῆς** = πού ἀφορᾶ τήν πολιτική ἀρετή. — **διά δικαιοσύνης πᾶσα ἔρχεται** = ἀπό τήν ἀρχή ὡς τό τέλος της κινεῖται μέση στήν περιοχή τῆς δικαιοσύνης. — **ἢ μὴ εἶναι** = εἰδεμή.

όπωσδήποτε δέν θά υπάρχουν πολιτεῖες. — ως τῷ δητὶ ἡγοῦνται, ἔξαρτᾶται ἀπό τὸ λαβὲ τεκμήριον... (ίνα μὴ οἶη... λαβὲ τεκμήριον... ως τῷ δητὶ ἡγοῦνται...). — δ γάρ εἰναι ἐπεξηγηματικός. — η ἀλλην... ἔστιν = η (ένν. ἀγαθός) ἀλλην τέχνην, ήν μὴ ἔστιν (ένν. ἀγαθός). — έάν τινα καὶ = καὶ έάν τινα εἰδῶσι (ένν. οἱ οἰκεῖοι). — έάν οὗτος... η δεύτερη υπόθεση ἔχει ἀπόδοσή της τὴν πρώτη. — καθ' αὐτοῦ = ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του. — ἔκει, δηλ. ἐν ταῖς ἀλλαις τέχναις. — ἐνταῦθα, δηλ. ἐν τῇ πολιτικῇ ἀρετῇ. — μανίαν, ένν. ἡγοῦνται = η μαίνεσθαι· τό η = εἰ δέ μή, δικιφορετικά· τό μαίνεσθαι ἀντικείμενο τοῦ φασί. — προσποιοῦμαι δικαιοσύνην = παριστάνω τὸν δίκαιο. — ως ἀναγκαῖον, ένν. θν = μέ τὴν ἰδέν οἵτι... — οὐδένα δητὶνα οὐχὶ = δῆλοι, χωρὶς ἔξαίρεση. — ἀμῶς γέ πως = κατά κάποιο τρόπο. — η (σέ ἀντίθετη περίπτωση) μὴ εἶναι. — ἔξαρτᾶται ἀπό τό ἀναγκαῖον θν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ^η

'Αποδέχονται, ένν. οἱ τε ἄλλοι καὶ οἱ 'Αθηναῖοι. — οὐ φύσει οὐχι ἔμφυτη. — ἀπό τοῦ αὐτομάτου = χωρὶς ἔξωτερη ἐπενέργεια. — ἔξ ἐπιμελείας = μέ φροντίδες καὶ κόπους. — παραγίγνομαι = γίνομαι κτῆμα. — ἀλλήλους (ἀντικείμενο τοῦ ἡγοῦνται καὶ υποκείμενο τοῦ ἔχειν) = οἱ βημοί τους, οἱ συνάνθρωποί τους. — η τύχη: δ Πρωταγόρας παραδέχεται δητὶ στή φύση ἐπικρατεῖ η ἀρχή τῆς σκοπιμότητας, δέ δέχεται θμως τὴν υπαρξὴν θείας προνοίας. — διδάσκω = κάνω η-πιες παρατηρήσεις, σωφρονίζω. — οὐδεὶς κολάζει... ίνα μὴ τοιούτοις ώστι στὸ σημεῖο αὐτό, δπως καὶ παρακάτω (324b, κεφ. 13), δ Πρωταγόρας θεωρεῖ τὴν ποινὴν ως μέσο βελτιώσεως καὶ ἀποτροπῆς ἀπό τὴν κακία. Καὶ παραπάνω (322e, κεφ. 1B') διδάξει δητὶ ἐκεῖνης πού δέν μπορεῖ «αἰδοῦς καὶ δίκης μετέχειν» πρέπει νά φονεύεται «ως νόσος πόλεως». — αἰσχρὸς = ἀσχημος. — σμικρὸς = κοντός. Στοὺς ἀρχαίους "Ἐλληνες η ὁμορφιά ἔξαρτιόταν πολύ ἀπό τὸ μέγεθος τοῦ σώματος. — ώστε τι τούτων, δηλ. τοῦ θυμοῦσθαι, νουθετεῖν. — τὰ καλὰ = δημορφιά, ύγεια. — ἐπὶ τούτοις = γι' αὐτά. — ών, δηλ. κακῶν. — ως... οὐσης ένν. αὐτῆς (δηλ. τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς). — δύναται = σημαίνει. — αὐτὸ = αὐτό μόνο του (τό κολάζειν, χωρὶς νά χρειάζεται

τίποτε άλλο. — οἱ γε ἀνθρωποι: σέ ἀντίθεση μέ τά άλλα δντα, ὅπως π.χ. τά θηρία (πρβλ. παρακάτω, δστις μὴ ὥσπερ θηρίον). — πρὸς τοῦτο τὸν νοῦν ἔχων = στρέφοντας τή σκέψη του σ' αὐτό. — ἤδικησεν ἐνν. δ ἀδικῶν. — δστις μὴ = ἐκτός ἀπό αὐτὸν πού... — ἀγένητον θείη = οὐ πραχθὲν ποιήσειε (πρβλ. τήν ἔκφραση: δ, τι ἔγινε δέ ξεγίνεται — διανοεῖται = νομίζει, πιστεύει. — γοῦν = τουλάχιστο. — δόξα = ἴδεα, γνώμη. — τιμωροῦνται... κολάζονται: Στήν Ρητορική του (10, 17) δ' Ἀριστοτέλης γράφει: Διαφέρει δὲ τιμωρία καὶ κόλασις· ἡ μὲν γὰρ κόλασις τοῦ πάσχοντος ἔνεκά ἐστιν, ἡ δὲ τιμωρία τοῦ ποιοῦντος, ἵνα ἀποπληρωθῇ. Οἱ Πρωταγόρας χωρίς νά κάνει διάκρισι γρησμικούσε δύο φορές τό κολάζει καὶ μιά φορά τό κολάζονται. Προϋποθέτει δτι ὅλοι παραδέχονται πώς ἐκεῖνος πού τιμωρεῖ μέ περίσκεψη δέν ἔχει σκοπό νά ἐκδικηθεῖ, ἄλλα νά διορθώσει τό ἀτόπημα.

— Μέ τά δσα λέγει ὁ Σωκράτης γιά τούς γιούς του Περικλῆ, θίγεται ἡ ἰδιωτική ζωή του μεγάλου Ἀθηναίου πολιτικοῦ;

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο ΙΔ'

Δή· ἀντικατέστησε τό δέ, ἐφόσον προηγήθηκε ἡ φράση: ώς μὲν οὖν εἰκότως ἀποδέχονται. — ἦν ἀπορεῖς, βλ. 319e, κεφ. 10. — οἱ ἀγαθοί = (έδω) οἱ ἔξαιρετοι πολιτικοί. — ἡ διδασκάλων ἔχεται = αὐτά πού μπορεῖ νά πάρουμε ἀπό τούς διδασκάλους. — ἀρετήν, δηλ. τήν πολιτική τέχνη. — βελτίους ποιοῦσι, ἐνν. ώς πρός ταύτην (αἰτ. ἀναφ.). — λόγον = ἀπόδειξη (μέ βάση μόνο τήν πραγματικότητα). — (ἔστι) τι ἔν = ἔνα δρισμένο πράγμα, μιά δρισμένη ἰδιότητα. — ἐν τούτῳ = μ' αὐτό βρίσκει λύση ἡ ἀπορία σου. — χαλκεία = ἡ τέχνη τοῦ χαλκιᾶ. — κεραμεία = ἡ κεραμική. — τό δσιον εἶναι = ἡ ὁσιότητα, ἡ εὔσεβεια.

Καὶ ξυλλήβδην... ἀρετήν = καὶ ξυλλήβδην προσαγορεύω αὐτό (ὑποκείμ.) εἶναι ἐν (κατηγ.), ἀνδρὸς ἀρετήν (ἐπεξήγηση). — μετά τούτου, δηλ. τῆς ἀρετῆς. — οὕτω: ἀντικαθιστᾶ τό μετά τούτου. — μή, ἐνν. πράττειν. — ἢ = εἰδεμή, διαφορετικά. — τὸν μὴ μετέχοντα, ἐνν. τοῦ ἐνδός (τῆς ἀρετῆς). — διδάσκειν (ὑποκ. τοῦ δεῖ) = νά συμβουλεύει. — οὕτως δ' αὐτοῦ πεφυκότος = καὶ ἐνώ ἔτσι αὐτό (δηλ. τό ἐν) κανονίστηκε ἀπό τή φύση. — σκέψαι: κοινή

ἀπόδοση τῶν 4 ὑποθ. προτάσεων: εἰ ἔστι... εἰ τοῦτ' ἔστι... εἰ οὕτω... εἰ διδάσκονται, ἀπό τίς ὁποῖες ἡ καθεμιά ἐπαναλαμβάνει τὴν προηγούμενη. — οἱ ἄγαθοι, οἱ ἔξαρτες πολιτικοί, δπως ὁ Περικλῆς. — ως θαυμασίως γίγνονται οἱ ἄγαθοι = πόσο παράξενοι τύποι ἀποδεικνύονται (ἀπό τὸν προηγούμενο συλλογισμό) οἱ ἄγαθοι. — θεραπευτὸν = αὐτό πού μπορεῖ νά καλλιεργηθεῖ. — ἄρα, μέ εἰρωνεία. — ἐφ' ὧν, γιά νά ἀποφύγει τή μονοτονία, χρησιμοποιώντας δυό φορές τό ἐφ' οἰς, πού συντακτικῶς είναι ὅρθότερο. — καὶ ως ἐπος εἰπεῖν ξυλλήθεν = γιά νά τό πῶ μέ δυό λόγια. — ἀνατροπαὶ οἰκων = ξερίζωμα οίκογένειας, γενιάς. Παραδειγματικές είναι οι περιπτώσεις τοῦ Ἀντιφώντα ἀπό τή Ραμνούντα καὶ τοῦ Ἀρχεπτόλεμου. Ἐπειδή χύτοι είχαν πρωτοστατήσει στήν κατάλυση, τῆς δημοκρατίας καὶ τήν ἐγκατάσταση, τῆς διλιγαρχίας τῶν 400 (411 π.Χ.), καταδικάστηκαν ως προδότες σε θάνατο, ἡ περιουσία τους δημεύθηκε, τά σπίτια τους γκρεμίστηκαν. Δέν τούς δόθηκε μνῆμα οὔτε στήν Ἀθήνα οὔτε σε ἄλλη περιοχή τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας, στερήθηκαν καὶ οἱ ἔδιοι καὶ τά παιδιά τους, γνήσια καὶ νόθια, ἀπό κάθε πολιτικό δικαιώματα· ἂν κανείς τολμοῦσε νά τούς ξαναδώσει τά πολιτικά δικαιώματα, θά τά ἔχανε καὶ ὁ ἔδιος. — ταῦτα δ' ἄρα: ὁ σύνδεσμος δέ είναι ἐπανάληψη ἀπό τήν ἀναφ. πρόταση (ἀφ' ὧν δέ). — ὁ ἄρα περιέχει εἰρωνεία (= ως συμπέρασμα τοῦ δικοῦ σου παράξενου συλλογισμοῦ). — οἰεσθαί γε χρή, ἐνν. αὐτούς διδάσκεσθαι ταῦτα τοὺς υἱεῖς. Ἀφοῦ διδάσκουν πράγματα μέ μικρότερη σημασία στά παιδιά τους, πολύ περισσότερο θά τούς διδάσκουν τά σπουδαιότερα.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ι Ε'

Ἀρξάμενοι, ἐνν. οἱ ἄγαθοι ἀνδρες. — ἐπειδάν Ράττον συνιῇ = ἀπό τή στιγμή πού (τό παιδί) ἀρχίζει νά καταλαβαίνει. — τροφός, τίς πιό πολλές φορές ήταν δούλα, ἀλλά καμιά φυρά καὶ μισθωτή ἐλεύθερη. — Γῆραχαν δύο εἰδῶν τροφοί: 1) ἡ τίτθη, πού θήλαζε τό μικρό καὶ 2) ἡ τιθήνη ἡ τροφός, πού ἀνάτρεφε τό παιδί ως τά 6 ἢ τά 7 του χρόνια. — παιδαγωγός: ήταν συνήθως δοῦλος· ἐπαιρνε τά ἀγόρια ἀπό τά χέρια τῆς τροφοῦ καὶ μέ κάθε τρόπο, ἀκόμη καὶ μέ τιμωρία, τά διαπαιδαγωγοῦσε ως τά 18 τους χρόνια. — Ήταν ὑποχρεωμένος νά τά συνοδεύει στό σχολεῖο, ὅπου συχνά παρακολουθοῦσε καὶ τή διδασκαλία. — διαμάχονται

= συναγωνιζονται μεταξύ τους, μοχθοῦν. — παρ' ἔκαστον = γιά τό καθετί. — ἐνδείκνυμαι = ἔξηγῶ. — τὸ μέν... τὸ δέ = τό ἔνα... τό ςλλο, ἐνν. ἔστι. — ἔκών πείθηται, ἐνν. εὐ ἔχει — ξύλον διαστρεφόμενον = στρεβήξυλο. — εύθύνουσι = ισιάζουν, σωφρονίζουν. — εἰς (οἴκους) διδασκάλων = σέ σχολεῖα. Τήν ἐποχή ἔκεινη ήταν ίδιωτικά (βλ. εἰκόνα ἀρ. 3). — αυ: ἀντιστοιχεῖ στήν προηγούμενη φράση ἐπειδάν συνιῇ τις τὰ λεγόμενα. — γράμματα = γραφή καὶ ἀνάγνωση. — τὰ ἔγγεγρα μμένα, δηλ. τά βιβλία, σέ ἀντίθεση μέ τήν φωνήν (τά λεγόμενα). — ὥσπερ τότε (ἐνν. συνίεσαν) τήν φωνήν = δπως ἀκριβῶς πρωτύτερα (στή νηπιακή ἡλικία) καταλάβαιναν τήν προφορική διδασκαλία. — παρατιθέασι = τοποθετοῦν μπροστά τους. — ποιητῶν: συνηθισμένα σχολικά ἀναγνώσματα ήταν δ 'Ομηρος, δ 'Ησίοδος, δ 'Σόλων καὶ δ 'Αιρόγνης. — ἔκμανθάνω = ἀποστηθίζω. — νουθετήσεις = συμβουλές. — διέξοδοι = διηγήσεις. — ἔτερα τοιαῦτα = κάτι παρόμοιο. — κακουργῶ = κάνω κακό. — μελοποιοί = λυρικοί ποιητές. — ἐντείνω = 1) μετατρέπω τόν πεζό λόγο σέ ἔμμετρο 2) μελοποιῶ. — εἰς τά κιθαρίσματα ἐντείνοντες = προσαρμόζοντας (τά ποιημάτα) σέ μουσική κιθάρας. — φυθμὸς = κάθε κίνηση πού ἐπαναλαμβάνεται κανονικά, τάξη, μέτρο (στόν τρόπο ζωῆς). — ἄρμονία = η συμφωνία τῶν ἥχων μεταξύ τους. — οἰκειοῦσθαι = νά συγγενέψουν (νά συνηθίσει η ψυχή τού παιδιοῦ στό ρυθμό καὶ τήν ἀρμονία). — εύρυθμότεροι καὶ εύαρμοστότεροι γιγνόμενοι = συνηθίζοντας μέ τόν καιρό περισσότερο στό ρυθμό καὶ τήν ἀρμονία. — εύρυθμία = η τήρηση τοῦ μέτρου. — εύαρμοστία = ἀρμονία, συμμόρφωση στούς κανόνες. — τοίνυν = δὲ (μεταβατικό). — βελτίω = γερά, δυνατά. — χρηστή = φωτισμένη. — πονηρία = ἀρρώστεια, ἀδυναμία. — οἱ μάλιστα δυνάμενοι = αύτοί πού ἔχουν στή διάθεσή τους τά περισσότερα μέσα. — πρωιαίτατα τῆς ἡλικίας = πρῶτοι ἀπό τά παιδιά τῆς ἡλικίας τους. — ἀπαλλάττονται = σταματοῦν τίς σπουδές τους.

Αύτοί ἀφ' αὐτῶν = μόνοι τους. — εἰκῇ = τοῦ κεφαλοῦ των, δπως τύχει. — ἀτεχνῶς ὥσπερ = ἀπαράλλακτα δπως. — γραμματιστής = δ' δάσκαλος τῆς γραφῆς καὶ τῆς ἀναγνώσεως. — ὑπογράφω γραμμᾶς = χαρακώνω, γιά νά ἀκολουθοῦν τά γράμματα τή διεύθυνση τῶν γραμμῶν. — γραμματεῖον = η πλάκα. — ὑφήγησις = ὁδηγία, κατεύθυνση. — ὑπογράψασα = ἀφοῦ χάραξε, πρόβαλε ὡς ὁδηγό

στή ζωή. — εύρήματα· παράθεση στούς νόμους. — ἐκτὸς βαίνει τούτων = τούς παραβάνει. — εὐθῦναι = 1) ἡ λογοδοσία, στήν ὅποια ὑποβάλλονταν οἱ ἀρχοντες μέ τῇ λήξῃ τῆς θητείας τους· 2) ἡ ποινὴ πού ἐπιβαλλόταν στούς ἀρχοντες σὲ περίπτωση ἐνοχῆς τους. — ὡς εὐθυνούσης τῆς δίκης = γιατὶ ἡ τιμωρία ἴσιάζει τό στραβό, ξαναφέρνει τόν ἴσιο δρόμο τόν παραβάτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΣΤ'

Γάρ, ἐπεξήγηση στό τοῦτο. — οὐδὲν θαυμαστόν, ἐνν. ὡς ὑποκείμενο: τῶν ἀγαθῶν πατέρων πολλοὺς υἱεῖς φαύλους γίγνεσθαι. — ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (βλ. 323α, κεφ. 12 καὶ 324δ, κεφ. 14). — ίδιωτεύω τινός = μέντος ἀμέτοχος, ἀνίδεος. — εἰ γάρ δὴ = νιατί ἂν πραγματικά. — δ λέγω, δηλ. διτὶ οὐδὲν θαυμαστόν. — ἐνθυμοῦμαι = ἔχω κάτι μές στό μυαλό μου, συλλογίζομαι. — προελόμενος ἀλλο διτοῦν = παίρνοντας ὡς παράδειγμα κάτι ἄλλο, ὅποιοδήποτε. — εἰ μὴ οἶδον τ' ἦν: ἡ ὑπόθεση διακρίπτεται ἀπό τό λυσιτελεῖ γάρ, γι' αὐτό ἐπαναλαμβάνεται μέ τό εἰ οὖν οὕτω καὶ ἔχει ὡς ἀπόδοση τό οἷει ἀν τι... γίγνεσθαι. — εἰ μὴ πάντες... ήμεν = ἀν δέν γινόμασταν ὅλοι. — δοποῖς τις ἔδύνατο ἔκαστος (ἐνν. αὐλήτης είναι) = δι καθένας μας δσο μποροῦσε. — καὶ μὴ ἐφθόνει τούτου = καὶ ἀν δέν ἔκρυψε ἀπό φθίνον αὐτό (τό αὐλεῖν). — ή ἀλλήλων δικαιοσύνη καὶ ἀρετὴ = ἡ δ. καὶ ἡ τοῦ ἄλλου (πρός τόν ἄλλο). — ἀφθονία, τό ἀντίθετο τοῦ φθονεῖν = ἀπλοχεριά. — οἵει ἀν τι μᾶλλον = οἵει ἀν μᾶλλον τι. τό τι μετριάζει τήν ἔννοια τοῦ μᾶλλον. — εὐφυέστατος, δηλ. στήν τέχνη τοῦ αὐλοῦ. — ἀκλεής (συνώνυμο, παρακάτω: φαῦλος) = ἀσήμαντος, μετριότητα. — αὐξάνομαι = προκόβω, ξεχωρίζω. — ἀλλ' οὖν γε = ἀλλά διπώς καὶ νά γει τουλάχιστο (θά ηταν αὐλητές). — οὕτως, δηλ. διπώς καὶ στήν (ὑποθετική) πόλη τῶν αὐλητῶν. — δημιουργὸς = (έδω) δάσκαλος. — τοῦ πράγματος, δηλ. τῆς δικαιοσύνης, τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς. — κρίνομαι = συγκρίνομαι. — διὰ παντὸς = σὲ κάθε στιγμή. — ἀλλ' εἰεν = ἀλλ' οἰ εἰεν. — οἰοι περ, ἐνν. ήσαν ἔκεινοι. — Φερεκράτης: κωμοδιογράφος, πού παρουσίασε τήν κωμωδία "Αγριοι (421 - 20 π.Χ.) γιά νά διακωμιδήσει τίς ίδεες πού κυκλοφοροῦσαν τήν ἐποχή ἔκεινη γιά τήν ἐπάνοδο στό φυσικό τρόπο ζωῆς. —

Λήναιον = 1) ναός τοῦ Διονύσου, 2) ὁ χῶρος ὅπου γιορτάζονταν τὰ **Λήναια** (Διονύσια), στά δόποια εἶχαν καὶ δραματικούς ἀγῶνες. — **μισάνθρωποι** = πολιτισμένοι ἄνθρωποι, πού ὅμως νιῶθαν ἀηδίᾳ γιά τόν πολιτισμό, ἐπειδὴ μέσα του φούντωσε ἡ ἀδικία. Γνωστότερός τους εἶναι ὁ Τίμων ὁ μισάνθρωπος. Τέτοιοι ἀποτελοῦσαν τό χορό τῶν **Αγρίων** τοῦ Φερεκράτη. — **σφόδρα...** ἀγαπήσαις ἂν = θά ἔμενες πολύ εὐχαριστημένος. — **γενόμενος** = ἂν βρισκόσουν. — **Εὔρύβατος:** Κάτοικος τῆς Ἐφέσου, πού ὁ Κροῖσος τόν ἔστειλε ἀπεσταλμένο μέ πολλά χρήματα στήν Πελοπόννησο, γιά νά στρατολογήσει μισθοφόρους γιά νά πολεμήσουν ἐναντίον τοῦ Κύρου. Πήρε τά χρήματα ὁ Εύρύβατος καὶ πῆγε στόν Κύρο καὶ τοῦ φανέρωσε τά σχέδια τοῦ Κροίσου. Ἡ ἀτιμία του αὐτή ἔμεινε παροιμιώδης καὶ τό ὄνομά του ἔγινε συνώνυμο μέ τή φαυλότητα. **Ο Φρυνώνδας** πάλι ήταν Ἀθηναῖος, διαβόητος γιά τή φαυλότητά του, καὶ συχνά στούς κωμικούς τό ὄνομά του ἀντικαθιστᾶ τήν παλιανθρωπιά.

Τρυφῶ = 1) ζῶ ἔνετα, 2) εἰμαι ἰδιότροπος (ἀπό τήν πολλή τρυφή) 3) κλαίγομαι. — **οὐδέ γ' ἂν, ἐνν. εἰς φανείη.** — **ἡμῖν, δοτ. ἡθική.** — **οἶδε τ' ἣν, ἐνν. τούτους διδάσκειν.** — **δύντες διδάξειν, ἡ μετοχή ὑποθετική.** — **τούτους ἔτι...** = **τούτους τίς ἂν διδάξειεν ἔτι = ποιός μπορεῖ νά τούς διδάξει ἀπό δῶ καὶ πέρα** (μετά τή διδασκαλία τοῦ πατέρα καὶ τῶν φίλων του). ἡ ἐρώτηση αὐτή ἐπαναλαμβάνει τό τίς ἂν **ἡμῖν διδάξειε.** ὁ Πρωτ. δίνει μόνος του τήν ἀπάντηση μέ τό **οὐ ράδιον ... τούτων,** δηλ. τῶν παιδιῶν **τῶν χειροτεχνῶν.** — **παντάπασι:** μποροῦμε νά τό ἀποδώσουμε καὶ στό ἀπέρων καὶ στό ράδιον. — **οὕτω δέ, ἀνταποχρίνεται στό προηγούμενο ὥσπερ ἂν καὶ ἡ ἔννοιά του συμπληρώνεται μέ τό: οὐ ράδιον εἶναι διδάσκαλον φανῆναι.** — **κἄν εἰ... καὶ εἰ ἔστι τις δστις δλίγον διαφέρει ἡμῶν... ἀγαπητὸν ἂν (ἐνν. εἰη)** = καὶ ἔν ὑπάρχει κάποιος πού εἶναι λίγο ἀνώτερος ἀπό μᾶς στό νά βελτιώνει τούς ἄλλους στήν ἀρετή, πρέπει νά μείνουμε εὐχαριστημένοι. — **ἄν... δνῆσαι, τοῦ ρ. δνίνημι= ὥφελῶ.** — **καὶ ἀξίως, συνδέεται μέ τό διαφερόντως.** — **καὶ αὐτῷ δοκεῖν τῷ μαθόντι, ὁ καὶ ἐπιδοτικός.** — **τοιοῦτον πεποίημαι = ἔτσι τό ἔχω κανονίσει.** — **ἀποδέδωκεν = πληρώνει ἀμέσως.** — **κατέθηκε, ὁ ἀόριστος ἀντί τοῦ ἐνεστώτα (γνωμικός).** — **ἔπει = π.χ.** — **πρὸς τὸν πατέρα = σέ σύγκριση μέ τόν πατέρα τους.** — **δημιουργῶν, ἐνν. υἱεῖς οὐδέν εἰσι πρὸς τοὺς πατέρας.**

— Τί παρατηροῦμε ἄν συγκρίνουμε τίς μαρτυρίες πού ἔχουμε γιά τό χρόνο πού παραστάθηκαν οἱ Ἀγιοι μέ τόν (ὑποθετικό) χρόνο, στόν δόποιο δὲ Πλάτων τοποθετεῖ τό διάλογο;

— Τά παραδείγματα, μέ τά δόποια δὲ σοφιστής ὑποστηρίζει τή γνώμη τον. τομίζετε δτι εἶναι εὔπτοχα;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΖ'

Τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα ἐπιδειξάμενος = ἀφοῦ ἔκχων τόσο μεγάλη καὶ τόσο λαμπρή ἐπίδειξη. — **κεκλημένος** = καταγοητευμένος. — **ώς ἐροῦντά τι** = μέ τήν ἐλπίδα δτι θά πει κάτι. — **μόγις πως** = μέ μεγάλη δυσκολία. — **ώσπερεὶ ἐμαυτὸν συναγείρεις** = σάν νά συνῆλθα ἀπό νάρκωση. — **πολλοῦ ποιοῦμαι** = θεωρῶ μεγάλο κέρδος. — **ἐπιμέλεια** = ἐκπαίδευση, ἀγωγή. — **ἢ, δοτ.** δργανική. — **ἐπεκδιδάσκω** = δίνω συμπληρωματικές ἐξηγήσεις· ή ἐπὶ σημαίνει προσθήκη, ἐνῶ δτι ἐκ τελείντητα. — **καὶ γάρ,** γιά νά αίτιολογήσει τό ραδίως (ό καὶ πηγαίνει στό δπωσοῦν). — **συγγίγνομαι** = συζητῶ. — **δημηγόρος** = πολιτικός ρήτορας. — **οὐκ ἔχουσιν οὕτε ἀποκρίνασθαι οὕτε...** **ἐρέσθαι** = οὐκ ἐπίστανται διαλέγεσθαι. — **ἐάν... ἐπερωτήσῃ** = ἔν ζητήσει ἔστω καὶ τήν παραμικρή ἐπεξήγηση σ' δσα εἰπώθηκαν. — **χαλκεία** = χάλκινα σκεύη. — **μακρὸν ἡχεῖ καὶ ἀποτελεῖναι** = βγάζουν συνεχή καὶ παρατεταμένο ἥχο. Πασίγνωστο ήταν τό Δωδωναῖον **χαλκίον** (δρθότερη γραφή), χάλκινος λέβητας πού τόν ἥχο του τόν ἐξηγοῦσαν σάν φωνή του Δία· ἐν τό χτυποῦσε κανείς ἔστω καὶ ἐλαφρά, μποροῦσε νά ἥχει δλόχληρη μέρα. — **κατατείνω δόλιχον τοῦ λόγου** = δίνω ἀπέραντο μάκρος στήν όμιλά μου· δη μεταφορά ἀπό τήν περιοχή τῶν ἀθλητικῶν ἀγώνων. — **ἰκανός μέν... ίκανός δέ:** τό σχῆμα τῆς ἐπαναφορᾶς γρησιμοποιεῖται ἐδῶ γιά νά ὑπογραμμιστοῦν οἱ δύο ίκανότητες τοῦ Πρωταγόρα. — **ἄ, δηλ.** οἱ δύο ίκανότητες, τά δυό χαρίσματα. — **σμικροῦ τινος...** **ἔχειν** = κάτι λίγο μοῦ χρειάζεται ἀκόμη, γιά νά τά ἔχω δλα (γιά νά είμαι πέρα γιά πέρα ίκανοποιημένος). — **εἰπερ ἄλλω τῷ** = περισσότερο ἀπό δ.τι σέ κάθε ἄλλον. — **ἀποπλήρω = γεμίζω ἐντελῶς, καλύπτω τό κενό.** — **δ δ' ἔθαύμασσα... ἀποπλήρωσον** = τό κενό, τό δόποιο μέ ἀπορία παρατήρησα στά λεγόμενά σου, κάλυψέ το (ώστε νά μή παραμένει στή σκέψη μου). — **πολ-**

λαχοῦ: βλ. 323α καὶ ε, κεφ. 12 καὶ 13, καὶ 325ε, κεφ. 15. — ἀρετῇ, ἐπεζηγεῖ τὸ ἐν τι. — ἀ... ἔλεγον, δηλ. δικαιοσύνη, σωφροσύνη, δοσιότης.

— Ποιές διαφορές σημειώνετε ἀνάμεσα στίς τελευταῖς ἐρωτήσεις τοῦ Σωκράτη καὶ τὴν ωητουρικὴν ἀπόδειξην, πού ἔχει ἀπαπτύξει ὁ Ηρωταγόρας:

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ι Η'

Ἄλλα: ἀπό τὸ σημεῖο αὐτὸν ἀρχίζει ἡ φιλοσοφικὴ συζήτηση μὲθα τὴν οὐσία τῆς ἀρετῆς. — **ἄλλ'** ἦ = παρά μόνο. — Τίς μάρια τοῦ προσώπου διαφέρουν ὡς πρός τὴν ποιότητα, ἐνī τὰ μόρια τοῦ χρυσοῦ ὡς πρός τὴν ποσότητα. — **ἄλλο... ἄλλο**· στή σύνταξη τῶν ρημάτων πού σημαίνουν συμμετοχή, τὸ μερίδιο τοῦ καθενὸς μετόχου βρίσκεται σέ αἰτιατική. — **καὶ δίκαιοι αὖ** = ἄλλοι πάλι δίκαιοι. — **ἔστι γάρ οὖν** (ὅ γάρ βεβαιωτικός, ἐνī ὁ οὖν δηλώνει συμπέρασμα ποὺ βγαίνει ἀπό τὰ λεγόμενα τοῦ Ηρωταγόρα) = λοιπόν ἀλήθεια καὶ αὐτά (μιά καὶ τὰ περιέλαβες στήν ἀπαρίθμηση), δηλ. ἡ σοφία καὶ ἡ ἀνδρεία εἶναι μόρια τῆς ἀρετῆς; — **ἄλλο** = κάτι διαφορετικό. — **δύναμις** = ἐνέργεια, λειτουργία. — **οὐκ ἔστιν**, δέν εἰσάγεται μὲ σύνδεσμο, γιατί εἶναι ἐπεζήγηση τοῦ ὥσπερ τὰ τοῦ προσώπου. — **οὐδὲν** (δηλ. μόριο τοῦ προσώπου) **ἔστι (τοιοῦτον)** οἷον. — **ἡ δῆλα δῆ** (ἐνν. **ἔστιν**) δτι = ἡ εἶναι αὐτονόητο δτι. Ὁ ἡ εἰσάγει ἐπανόρθωση. — **εἰπερ τῷ παραδείγματι** **ἴσικεν** = ἀν ἡ σχέση πού ἔχουν μεταξύ τους τὰ μόρια τῆς ἀρετῆς μοιάζει μὲ τὸ παραδειγμα (δηλ. τοῦ προσώπου καὶ τῶν μορίων του). — **οὐδὲν ἄρα...** = ἔφα κανένα ἄλλο ἀπό τὰ μόρια τῆς ἀρετῆς ἐκτός ἀπό τὴν ἐπιστήμη δέν ταυτίζεται μὲ τὴν ἐπιστήμη (= σοφία). — **οὐκ ἔφη** (= **ἔφη οὐκ εἶναι**) = ὅχι, εἰπε. — **δοκεῖ**, ἐνν. **πρᾶγμά τι εἶναι**. — **τί οὖν**, ἐνν. **δοκεῖ σοι**; **αὐτό τοῦτο δίκαιον ἔστι**; = ὑπάρχει αὐτό μόνο του (ὑπάρχει ὡς ζεχωριστό δν ἡ ἀφηρημένη ἔνοια τῆς δικαιοσύνης καὶ ὅχι σέ συνδυασμῷ μὲ τὰ ἀντικείμενα, στό δποια ἀποδίδεται ὡς ἰδιότητα);. — **οἷον δίκαιον εἶναι** = **ώστε δ. εἶναι**. — **εὐφημῶ** = 1) λέγω καλά, καλοσήμαδα λόγια, 2) σιωπῶ. Στίς θυσίες, γιά νά βγει αίσιος χρησμός, ἔπρεπε νά λένε καλοσήμαντα

λόγια: ἐπειδὴ διμως ὑπῆρχε φόβος κάποιος, ἀθελά του, νά ἔκστομίσει μιά κακοσήμαδη λέξη, ηταν προτιμότερο ǒλοι νά σωπαίνουν μέ εὐλά- βεια. "Ετοι τὸ ρῆμα ἔφτασε νά σημαίνει σιωπῶ. — σχολῆ = μέ δυσκο- λία, μύδια. — ἄλλο τι, ὑποκείμ., δσιον, κατηγ.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο ΙΘ'

Ει οὖν εἶποι, ἔχει ώς ἀπόδοση τό εἰποιμ' ἄν ἔγωγε.— είναι ἔχοντα, περίφραση, συνώνυμη τοῦ ἔχειν. — εῦτως... ώς = ἔτοι... ώστε. — λόγος = γνώμη. — ἀδικον ἄρα: αὐτή είναι ή ὑποχρεωτική λογική συνέπεια. — τὸ δὲ = ή δικαιοσύνη. — ὑπέρ ἐμαυτοῦ = γιά λογαριασμό μου. — ητοι... ή = ή... ή. — δικαιότης, σπάνιος τύπος, ἀναλογικά μέ τό δικαιότης. — ὅ, τι διμοιότατον: τό δ, τι δίνει ἔμφαση, στόν ὑπερθετικό.— ει διακωλύεις (πλ. ἐρώτηση) = ἄν δέ μου δίνεις τό δικαίωμα νά ἀπαντήσω καί γιά λογαριασμό σου. — συγχωρῶ = συμφωνῶ. — ἐν αὐτῷ = στό σημεῖο αὐτό (στή σχέση ἀνάμεσα στό δίκαιο καί τό δσιο). — διαφέρει = ἐνδιαφέρει. — μή μοι, ἐνν. λέγε τοῦτο. — τό ει βούλει... ει σοι δοκεῖ: οι δύο ὑποθετικές προτάσεις μέ τήν πρόταξη τοῦ χρήματος γίνονται ούσιαστικά καί είναι ὑποκείμενα τοῦ ἐλέγχεσθαι. — ἐμέ τε καί σέ, ἐνν. ἐλέγχεσθαι = νά κρίνονται οι προσωπικές μας πεποιθήσεις, οι δικές μου καί οι δικές σου (καί δχι ἀπλῶς οι ὑποθέσεις). — τό δ' ἐμέ... λέγω ει τις... αὐτοῦ= λέγοντας αὐτό τό «ἐμέ τε καί σέ» ἐννοῶ: ἄν ἀποκλείσουμε ἀπό τή συζήτηση τό «έαν» (τήν ὑπόθεση καί τήν ἀσοριστία). — οιόμενος ἐλέγ- χεσθαι = γιατί ἔχω τή γνώμη ὅτι μόνο ἔτοι μποροῦμε νά ἔξετάσουμε τό ζήτημα κατά τόν καλύτερο τρόπο. — μέντοι = βέβαια, πράγματι. — προσέοικε = μοιάζει. — ἀμή γέ πη = κατά κάποιο (ὅποιοιδήποτε) τρόπο. — ἔστιν δηπη = μέ τόν ἔνα ή ἄλλο τρόπο. — ἔναντιώτατα ἀλλήλοις: 'Εδῶ ὁ Πρωταγόρας ἔχει ὑπόψη του τά δσα δίδαξε ὁ Ἡρά- κλειτος γιά τή σχετικότητα τών ἀντιθέσεων: «τὰ ψυχρὰ θέρεται, θερ- μὸν φύχεται, ὑγρὸν αύαίνεται, καρφαλέον νοτίζεται» καί ἀλλοῦ: «ταῦτα τ' ἔστιν ζῶν καί τεθνηκός καί τό ἐγρηγορός καί τό καθεῦδον καί νέον καί γηραιόν· τάδε γάρ μεταπεσόντα ἔκεινά ἔστι κάκεινα πάλιν μεταπε- σόντα τάδε». — τότε ἔφαμεν, βλ. 330α καί b, κεφ. 18. — τά τού προσώπου, παράθεση στό ᾶ. — καν ταῦτα ἐλέγχοις = καί χύτα

(«τὰ τοῦ προσώπου μόρια») θά μποροῦσες νά ἀποδείξεις. — καν πάνυ σμικρὸν ἔχῃ τὸ δμοιον, ἐνν. ὡς ὑποκείμενο : τὰ δμοιον τι ἔχοντα = ἀκόμη καὶ στήν περίπτωση πού ἡ ὑμοιότητα μεταξύ τους εἰναι ἀστικητη. — η γάρ = ἀλήθεια λοιπόν. — σοι = κατά τὴν χρίση σου. — οὐ πάνυ οὕτως, ἐνν. δοκεῖ μοι ἔχειν = δέ νομίζω ὅτι ἡ ὑμοιότητά τους εἰναι τόσο ἀσήμαντη (δση ἡ ὑμοιότητα ἀνάμεσα στὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν). — οὐ μέντοι αὐ (ἐνν. ἔχει) οὐδέ ὡς... = ἀλλά δχι πάλι καὶ τόσο μεγάλη, δσο.... — δυσχερῶς ἔχειν = ἔκνευρήζεσαι, στεναχωρίσαι. — ἐπισκεψώμεθα : Βλέποντας δ Σωκράτης τόν ἔκνευρισμό τοῦ Πρωταγόρα, ἀφήνει τό θέμα πού συζητοῦσαν ἔκεινη τῇ στιγμῇ καὶ προχωρεῖ στήν ἀπόδειξη ὅτι ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ σοφία εἰναι τό ἴδιο πράγμα.

— Νά ἀναγνωριστοῦν τό είδος καὶ τό σχῆμα στό δποιο ἀνήκουν οι συλλογισμοί πού διατυπώθηκαν στό κεφάλαιο αὐτό.

— Ἀξίζει νά προσέξετε τό ἐπιτυχημένο σόφισμα τοῦ Σωκράτη : πῆρε τό κατηγορούμενο τῆς «ἔλάσσονος προτάσεως», δίκαιον, πού δ Πρωτ. τό μεταχειρίπτηκε ὡς ἐπίθετο, καὶ τοῦ ἔδωσε σημασία οὐσιαστικοῦ, δίνοντας τήν ἔννοια ὅτι ἡ δικαιοσύνη ειναι «δίκαιο πρόγυμα».

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Κ'

Σωφρονῶ= ἐνεργῶ μέ σύνεση. — **τούναντιον**= ἀφρόνως πράττειν. — **σωφροσύνη**, δοτ. τοῦ αἰτίου. — **ώσαύτως**: στό σημεῖο αὐτό δ Σωκρ. ἐφαρμόζοντας τήν ἐπαγωγική μέθοδο, ἀπό τά ἐπιμέρους ἀνάγεται στά γενικά. — **ἀναλογισώμεθα** = ἡς ἀνακεφαλαιώσουμε. — **τῷ σωφρόνως πραττομένῳ**, δοτ. συγκριτική. — **πράττοιτ' ἄν**: θά ἔπρεπε νά χρησιμοποιήσει ὁριστική, γιατί τό πράγμα ειναι ἐντελῶς βέβαιο. χρησιμοποιεῖ δμως εύκτική γιά νά μετριάσει τήν ἐκφρασή του. — **λύω** = ἀκυρώνω, ἀναιρῶ. — **τῶν λόγων** = ἀπό τά (δύο) συμπεράσματά μας. — **τὸ ἐν ἐνὶ εἶναι** (βραχυλογία) = **τοῦτον τὸν λόγον**, ἐν ὧ ἐλέγετο **ἐν ἐνὶ...** εἶναι. — **πρὸς τῷ ἔτερον εἶναι** = δέ φτάνει μόνο πού εἰναι διαφορετικά, ἀλλά καὶ... (ἡ σοφία πρός τή σωφροσύνη). — **αὐτὰ καὶ αἱ δυνάμεις αὐτῶν** = καὶ στήν οὐσία τους καὶ στίς λειτουργίες τοικ. — **οὐ πάνυ μουσικῶς λέγονται** = βρίσκονται σέ πολύ μεγάλη

παραφωνία. — **συνέδω** = συμφωνῶ, συμβιβάζομαι. — **συναρμόττω** = βρίσκομαι σέ ἀρμονία. — **δητί, ἀντί οὕσης**: ἡ μετοχή συμφώνησε κατά τὸ γένος μέ τό ἐνὶ καὶ ὅχι μέ τό ἀφροσύνη. — **διασκοπῶ** = ἔξετάζω. — **ὅτι ἀδικεῖ** = ἐφόσον κάνει ἀδίκημα. — **ἐπει** = ἐν καὶ. — **διαλέχθητι πρὸς τοῦτον τὸν λόγον** = συζήτησε πρῶτα αὐτῇ τὴν ἀποψῆ. — **οὐδέν μοι διαφέρει** = μέ ἀφήνει ἐντελῶς ἀδιάφορο (τό πρόσωπο που ἔκφράζει τὴν ἀποψῆ μέ ἐνδιαφέρει ἡ οὐσία τῆς συζητήσεως). — **ἴαν μόνον** = ἀρκεῖ μόνο νά.... — **ταῦτα, δηλ. ἢ οἱ πολλοὶ φασιν.** — **τὸν λόγον...** **ἔξετάζω** = ἐγώ προπάντων ἔξετάζω τὴν ἀποψῆ, τὴν οὐσία τοῦ ζητήματος. — **ἔξετάζεσθαι** = νά ὑποβάλλομαι σέ ἔλεγχο καὶ ἐγώ καὶ ἐσύ. — **ἐκαλλωπίζετο** = ἔκανε μορφασμούς (γιά ν' ἀποφύγει τή συζήτηση). — **λόγος δυσχερής** = θέμα συζητήσεως ἀνισαρό καὶ δυσάρεστο.

— Σέ ποιό είδος ἀνήκουν τά σοφίσματα τοῦ Σωκράτη;

— Ποιά μέθοδο ἀκολουθεῖ στούς συλλογισμούς του, γιά νά περιπλέξει τόν ἀντίπαλο;

Προσπαθῆστε νά διατυπώσετε μερικούς ἀπό τούς συλλογισμούς αὐτούς.

— Σέ ποιά λογική ἀρχή μποροῦμε νά υπαγάγουμε τή φράση. «ἐν ἐνὶ μόνον ἐναντίον ἐστί»;

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Κ Α'

Ἐστω: λέγοντας αὐτό δ Πρωταγόρας δέν ἀποκηρύσσει τή γνώμη πού διατύπωσε στό κεφ. 20 (333c), ἀλλά θέλει ν' ἀκούσει πῶς δ Σωκράτης ἀνασκευάζει τή γνώμη τῶν πολλῶν. — **ὅτι ἀδικοῦσι**, βλ. 333b, κεφ. 20: **ὅτι ἀδικεῖ**. — **φρονῶ** = εἰμαι στά λογικά μου, σκέψομαι. — **βουλεύομαι** = ἀποφασίζω. — **πότερον** (ἐνν. εὑρισκόμενον). εἰ εὑρισκόμενον... κακῶς; = σέ ποιά περίπτωση ἀποφασίζουν ὅρθα, δταν ἡ ἀδική τους πράξη τούς φέρνει εύτυχία ἡ δταν τούς φέρνει εύτυχία; — **τραχύνομαι** = ἀγριεύω. — **ἀγωνιῶ** (ἐφετικό ρ.) = ἐπιθυμῶ νά ἀγωνιστῶ. — **παρατετάχθαι** = πῆρε στάση στρατιώτη ἔτοιμου νά ριχτεῖ σέ μάχη. — **εὐλαβούμενος** = διακριτικά. — **λέγεις**, ἐνν. ἀγαθὰ είλαι. -- καὶ τὰ τοιαῦτα, δηλ. ἢ μηδὲ τὸ παράπαν ὡφέλιμα. ὃ καὶ

εἰναι ἐπιδοτικός. — πολλά, ἐνν. ἀγαθά. — ίπποις δέ, ἐνν. ὠφέλιμα. — ἀγαθά = ὠφέλιμα. — βλάσται = τά βλαστάρια. — πτόρθος = τρυφερό βλαστάρι, φιντάνι. — ἀρωγὸν = δυναμωτικό. — παντοδαπὸν = πολύμορφο. — ἐνταῦθα = σ' αὐτή τήν περίπτωση, δηλ. στή γρήση τοῦ λαδιοῦ πάνω στό ἀνθρώπινο σῶμα. — ἀλλ' ἡ = μόνο. — οἰς, ἔλξη, ἀντί & — μέλλει, δηλ. δ ἔρρωστος. — δσον = τόσο μόνο, ώστε. — τήν δυσχέρειαν κατασβέσαι = νά σβήνει τήν ἀγρία (πού προσβάλλει τήν ὅσφρηση) — δψον = προσφάγι.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Κ Β'

'Αναθορυβῶ = ἐπιδοκιμάζω μέθόρυβο τό ἀντίθετο: καταθορυβῶ. — ὑπόκωφος = βαρήκασς. — μεῖζον = δυνατότερα. — πῶς βραχέα ἀποκρίνεσθαι; — τί εἴδους σύντομες ἀπαντήσεις θά ξθελες νά σου δίνω; &λλ', ἐνν. ἀποκρίνωμαι. — γοῦν = γε = πράγματι. — ώστε τὸν λόγον μηδέποτε ἐπιλιπεῖν = ώστε ή συζήτηση νά μή διακοπεῖ ποτέ. — μακρὰ λέγειν... καὶ αὖ βραχέα: οἱ σοφιστές καυχόνταν ὅτι τό ՚διο θέμα μποροῦσαν νά τό ἀναπτύξουν καὶ μέ πάρα πολλά καὶ μέ πολὺ λίγα λόγια. — εἰς ἄγῶνα λόγων ἀφικνοῦμαι = ἀντιμετώπισα (χάποιον) σέ ἄγῶνα λόγων. — (εἰ) οὗτω διελεγόμην, ἐπειχρεῖ τό εἰ τοῦτο ἐποίουν. — οὐδ' ἀν ἐγένετο... = καὶ ή φήμη τοῦ Πρωταγόρα δέν θά γέμιζε τήν Ἑλλάδα. — οὐκ ἔρεσεν... ταῖς ἀποκρίσεσι = δέν ἔμεινε εὑχαριστημένος ἀπό τόν ἔαυτό του γιά τίς ἀπαντήσεις πού ἔδωσε. — ἐν ταῖς συνουσίαις = στίς συζήτησεις. — τὰ μακρὰ ἀδύνατος = δέν μπορῶ νά παρακολουθήσω μακρόλογες συζήτησεις. — ἐπει = ἀν καὶ. — καὶ ταῦτ', δηλ. τὰ μακρά. — τρίβων = παλιό καὶ τριμμένο πανωφόρι. Ροῦχο τῶν φτωχῶν, τῶν Σπαρτιατῶν, δσων μιμοῦνταν τούς Λακεδαιμονίους ἀχολουθώντας τόν Σωκράτη τόν φοροῦσαν ἀργότερα οἱ φιλόσοφοι πού ζοῦσαν μέ λιτότητα, οἱ κυνικοί καὶ οἱ στωικοί. — οὐχ δμοίως ἔσονται = δέ θά ἔχουν τό ՚διο ἐνδιαφέρον. — ως, αἰτιολογικός. — φιλοσοφία = φιλομάθεια. — Κρίσων ἀθλητής ἀπό τήν Ἰμέρα τῆς Σικελίας τρεῖς φορές Ὀλυμπιονίκης (448, 444 καὶ 440 π.Χ.) σέ δρόμο ταχύτητας (στάδιον). — ήμεροδρόμος = ταχυδρόμος. — διαθέω = τρέχω γρήγορα. — σοῦ, δεύτερος δρός τῆς συγκρίσεως. — ἐν τῷ αὐτῷ = πλάι πλάι. — συγκα-

θεῖναι, τοῦ δ. συγκαθίημι = χαλαρώνω τό ρυθμό. — αὐτὰ τὰ ἔρωτά
τωμενα = μόνο στίς ἔρωτήσεις πού ὑποβάλλονται. — τίς δ τρόπος
ἔσται τῶν διαλόγων; = τί λογῆς διάλογος θά μπορεῖ νά γίνει; —
χωρὶς... εἶναι = ὅτι εἶναι διαφορετικά πράγματα. — δημηγορῶ =
ἐκφωνῶ ρητορικό λόγο. — ἀλλ' ὅρᾶς = ἀλλά καὶ μόνος σου βλέπεις
τό δίκαιο.

— Κάνετε παρατηρήσεις σχετικά μέ τόν χαρακτήρα τῶν προσώπων, διπος ἐκδηλώνεται στό κεφάλαιο αὐτό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΓ'

Μὴ μετεῖναι οἱ μακρολογίας = δέν τά καταφέρνει στίς μακρόλογες συζητήσεις. — παραχωρεῖ = παραδέχεται τήν ἀνωτερότητα. — τοῦ οἰός τ' εἶναι διαλέγεσθαι (= στήν ίκανότητα τοῦ...) καὶ τοῦ ἐπίστασθαι (= στήν ἐπιδεξιότητα τοῦ...). — λόγον τε δοῦναι καὶ δέξασθαι = νά θέτει ἔρωτήσεις καὶ νά δέχεται ἀπαντήσεις. — φαυλότερος = κατώτερος. — ἀντιποιεῖται (δηλ. τοῦ διαλέγεσθαι) = συναγωνίζεται. — ἐκκριούων τοὺς λόγους = ξεστρατίζοντας τή συζήτηση ἀπό τό θέμα της. — ἐπει = γιατί. — οὐχ ὅτι = μή κοιτάτε πού.... — ἐπιεικέστερα λέγειν = πιό λογική εἶναι ή πρότασή του. — πρὸς Πρωταγόρου εἶναι = ὅτι παίρνει τό μέρος τοῦ Πρωταγόρα. — φιλόνικος = ἐριστικός. — πρὸς δ ἄν δρμήσῃ = σέ δ, τι καταπιαστεῖ. — συμφιλονικῶ = παρασύρομαι στή φιλονικία παίρνοντας τό μέρος τοῦ ἐνός ή τοῦ ἄλλου. — μή διαλῦσαι μεταξὺ = νά μή διαλύσουν, νά μή ἀφήσουν στή μέση. — κοινὸς = ἀμερόληπτος. — ἵσος εἰμί = ἀπονέμω τήν ἴδια ἐκτίμηση. — συγχωρεῖν = νά κάνετε παραχωρήσεις ή ἔνας στόν ἄλλο. — ἀμφισβητῶ = διαφωνῶ πάνω στή συζήτηση. — δι' εὔνοιαν = ἀπό καλή διάθεση, (γιά νά καταπιστοῦν καλύτερα). — εύδοκιμῶ = κερδίζω τήν ἐκτίμηση. — ἐπαινοῦμαι = κερδίζω ἐπαινούς (συγχά κολακευτικούς). — ἐν ἡμῖν : πού σᾶς κρίνουμε. — ἐν λόγῳ = μέ τά λόγια. — εὐφραίνομαι, δηλώνει πνευματικές ἀπολαύσεις, ἐνώ τό ἥδομαι ύλικές ἥδονές. — αὐτῇ τῇ διανοίᾳ = μόνο μέ τό πνεῦμα μας. — ἥδη πάσχω = ἀπολαμβάνω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΔ'

Φύσις = φυσικός νόμος. — **νόμος** = γραπτός νόμος. — **τύραννος**: Λέγοντας αὐτά ό 'Ιππίας ἔχει ύπόψη του τούς στίχους του Πινδάρου : «Νόμος ό πάντων βασιλεύς, θνατῶν τε καὶ ἀθανάτων». — **πολλά...** **βιάζεται** = συγνά ἐπιβάλλει μέ τή βίᾳ σχέσεις παραβαίνοντας τούς φυσικούς νόμους. — **τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων**, δηλ. τὴν ἀναμεταξύ μας φυσική συγγένεια. — **κατ' αὐτὸ** = γι' αὐτόν ἀκριβῶς τό λόγο. — **πρυτανεῖον**, δημόσιο οἰκημα: ἦταν τό κέντρο τῆς Ἀθήνας ως πόλης - κράτους, ἀφοῦ ἐκεῖ βρίσκονταν ἡ ἱερή ἑστία καὶ τά ἀρχεῖα τῶν πρυτάνεων. Στήν ἀρχῇ ἦταν στήν Ἀκρόπολη, ἀργότερα κοντά στήν Ἀγορά. — **Πρυτανεῖον τῆς σοφίας** = πνευματικό κέντρο. Ὑπῆρχε καὶ χρησμός τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν πού ὁνόμαζε τὴν Ἀθήνα ἑστία καὶ πρυτανεῖο τῶν Ἐλλήνων. — **μέγιστον**, ἀφοῦ ἀνῆκε σέ ἀρχαίτατη καὶ πολύ ἀριστοκρατική οἰκογένεια. — **δλβιώτατον**, ἔξαιτίας τοῦ πλούτου. — **ἀξιώματα** = τιμή. — **συμβαίνω** = βρίσκω συμβιβαστική λύση. — **εἰς τὸ μέσον** = σέ συμβιβαστική λύση. — **τὸ ἀκριβέτε** = αὐστηρή μορφή. — **ἔφειναι καὶ χαλάσαι τὰς ἡνίας τοῖς λόγοις** = νά ἀφήσω ἐλεύθερο καὶ νά χαλαρώσω τά χαλινάρια στά λόγια. — **εύσχήμων** = κομψός, χαριτωμένος. — **ἐκτείνω πάντα κάλων** (μεταφορά ἀπό τή ναυτιλία) = λύνω ὅλα τά σχοινιά, ἀπλάνω στόν ἄνεμο ὅλα τά πανιά. — **ἔφίημι (οὐρία, ἐνν. πνοῆ)** = παραδίνω τόν ἔαυτό μου σέ οὔριο ἄνεμο (πρίμο). — **πέλαγος τῶν λόγων** = πέλαγος ἀπεραντολογίας. — **ἀποκρύπτω γῆν** = γάνω τήν στεριά ἀπό τά μάτια μου (ζεγχῶ τό θέμα τῆς συζητήσεως). — **μέσον τέμνω** = ἀκολουθῶ μιά ἐνδιάμεση γραμμή πορείας. (Μεταφορά ἀπό τή ναυτιλία, ὅπου τό πλοοί ἀκολουθεῖ ἐνδιάμεση πορεία ὅταν βρεθεῖ σέ περιοχή μέ σκοπέλους). — **ώς** = ἔτοι. — **ποιήσετε, ἡπιότερη ἔκφραση**: μέλλοντας ἀντί προστακτική. — **ῥαβδούχοι, γοὶ διαιτητές**: στούς γυμναστικούς ἀγώνες κρατοῦσαν ραβδιά. — **ἐπιστάτης** = ἐπόπτης τῶν ἀγώνων, τελετάρχης. — **πρύτανις** = πρέσβορος τῆς ἐπιτροπῆς τῶν κριτῶν. — **ὅς, εἰσάγει ἀναφορική - τελική πρόταση.**

— Σημειῶστε τά πνευματικά ἐνδιαφέροντα τοῦ καθενός ἀπό τά κύρια πρόσωπα τοῦ διαλόγου καὶ βρεῖτε ποιά (πνευματική) συγγένεια ἔχουν μεταξύ τους.

—Νά παραλληλιστεῖ ή φράση «πρωτανεῖον τῆς σοφίας» μέ τη γνωστή φράση τοῦ Ἐπιταφίου «Ἐλλάδος παίδευσις» καὶ νά ἀναπτυχθεῖ προφορικά τό θέμα : 'Η Ἀθήνα ὡς πνευματικό κέντρο τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΕ'

Βραβευτής = διαιτητής. — ἔκ περιττοῦ ἥρήσεται ή ἐκλογή του θά είναι περιττή. — ἀλλὰ δὴ (συγῆμα ὑποφορᾶς) = ἀλλά κάποιος οὐ κάνει τήν παρατήρηση ὅτι. — ἐπεὶ τό γ' ἔμδν = γιατί έσο γιά μένα. — **ούτωσι** (ώδε) τό εἰ μὴ βούλεται, λίγο παρακάτω, είναι ἐπεζήγησή του. — **προθυμεῖσθε** = ἐπιθυμεῖτε πολύ. — **ώς...** φημί = πῶς πρέπει, κατά τή γνώμη μου. — **ὑπέχω λόγον** (= δίδωμι λόγον) = ἀπαντῶ. — **ὑμεῖς**, ἐνν. **έδεήθητε**. — **διαφθείρω τήν συνουσίαν** = διαλύω τή συζήτηση. — **πάνυ μὲν οὐκ ἥθελε** = δέν τό πολυήθελε βέβαια.

— Τό ἐπεισόδιο πού περιγράφεται στά κεφ. 22 - 26 ποιά θέση ἔχει μέσα στό διάλογο : 'Ιδιαίτερα νά σημειωθεῖ ή συμβολή του στήν καλλιτεχνική δλοκλίσωση τοῦ διαλόγου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΓ'

Διασκοπῶ = ξεδιαλύνω, ἔξετάζω λεπτομερῶς. — **πάνυ... τό** = τὸν "Ομηρὸν λέγειν τὸ (χντικείμ.) πάνυ τι (κατηγ.)." = δτι δ "Ομηρος ἔχει πολύ δίκιο λέγοντας τό «σύν τε... ἐνόησε». (Ο στίχος είναι παραμένεις ἀπό τό ἐπεισόδιο τῆς Δολώνειας, Ἰλιάδα K 224, δπου ὁ Διυμήδης ζητᾶ σύντροφο γιά τήν κατασκοπευτική του ἐπιχείρηση).

(1) στίχος, σέ ἀπόδοση Καζαντζάκη - Κακριδῆ, ἀποδίδεται ἔτσι : «Σάν πᾶνε δυό μαζί, στοχάζεται πρίν ἀπ' τόν ἕνα ὁ ἄλλος / τό πού φελᾶ». **εὔπορος** = ἐφευρετικός. — **γάρ** = γιατί τότε (ὅταν δύο βαδίζουμε μαζί). — **ζητεῖ δτω** = **ζητεῖ ἄλλον δτω** ἐπιδείξηται. — **βεβαιοῦμαι** = ἔξαχριβώνω. — **ἐντύχη**, ἐνν. **τοιούτω**, μεθ' δτου βεβαιώσηται. — **ἐπιεικής** = σοβαρός, μορφωμένος ἀνθρωπος. — **ἢ σέ**, ἐνν. **περὶ ἀρετῆς βέλτιστ'** ἀν ἐπισκέψασθαι. — **δς**, εἰσάγει ἀναφορική - αἰτιολογική πρόταση. — **ὑποκηρύττομαι** = στέλνω κήρυκες νά διαλαλήσουν. —

σεαυτόν ἀπέφηνας = παρουσιάστηκες δημόσια. — **ἀρνυμαι** = παίρνω. — **σκέψις** = ἔρευνα. — **τούτων** = τῆς ἀρετῆς. — **οὐκ ἔσθ' ὅπως οὐ** = δέ μπαρων νά κάνω διεκφορετικά. — **ἀναμηησθῆναι τὰ μὲν παρά σου** = νά μέ βοηθήσεις νά θυμηθῶ (τίς ἀπαντήσεις σου). — **τὸ ἔρωτημα**: ἔχει τεθεὶ στό κεφ. Γ', 329c. — **ἐπὶ ἐνὶ... ἐστι** = λέγονται γιά τούτο καί τό κάτω πράγμα. — **ἢ ἐκάστω... ὑπόκειται** = ή κρύβει τό καθένα τους κάποια ιδιαίτερη οὐσία. — **οὐκ ὅν... τὸ ἔτερον** = τό ἔτερον αὐτῶν οὐκ ὅν (τοιοῦτον) οἶον τὸ ἔτερον; — **ἐπικεῖσθαι** = διτις ἔχει ως ὅνομα. — **οὐχ**, ἐνν. δμοῖα ως τὰ τοῦ... δμοῖά ἐστι. — **ἄλλ' ἐνν. ἀνόμοια, ως τὰ τοῦ προσώπου... ἀνόμοιά ἐστι.** — **δύναμις** = λειτουργία, ἐνέργεια.

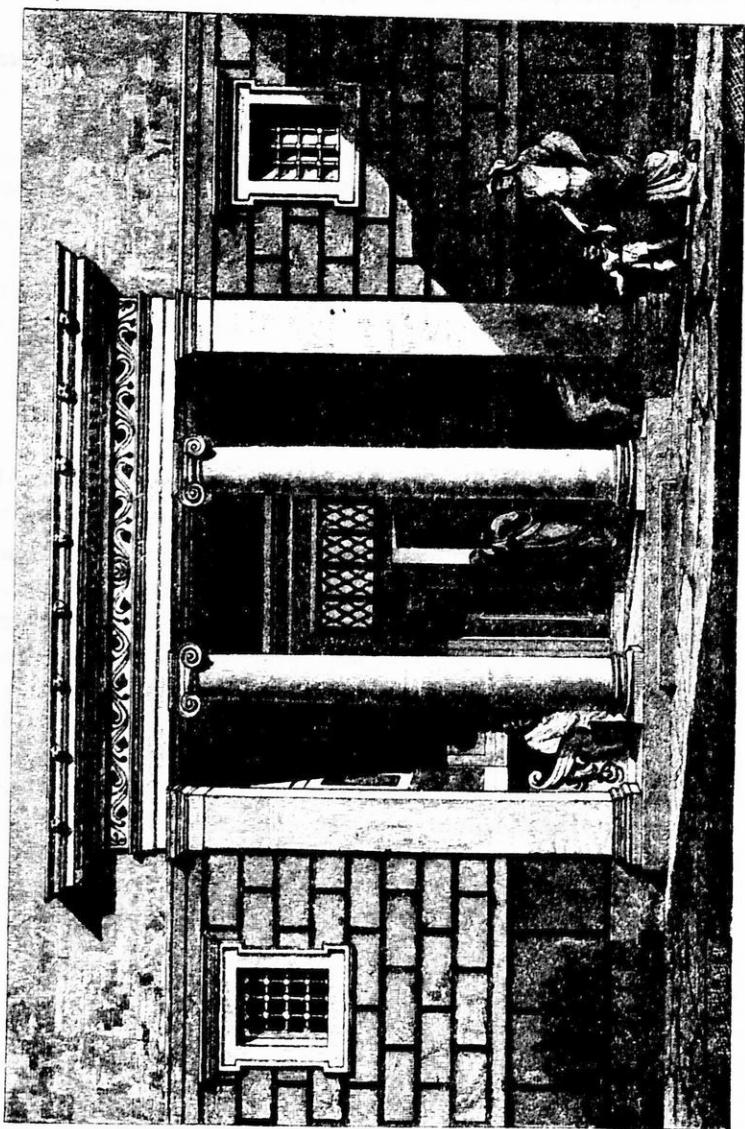
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Μ'

Τά περὶ ἀρετῆς τά σχετικά μέ τήν ἀρετή (δηλ. τά μόριά της και ή σχέση τους μεταξύ τους). — **ἔξοδος τῶν λόγων** = τό συμπέρασμα. — **ἄτοπος** = παράξενος. — **σεαυτῷ τάναντία σπεύδεις** = βάζεις τά δυνατά σου και ὑποστηρίζεις τό ἀντίθετο ἀπ' ή, τι ἔλεγες. — **πάντα χρήματα** = δλα τά πράγματα, δηλ. δλα τά μόρια τῆς ἀρετῆς. — **ῷ τρόπῳ** = καί μ' αὐτό τόν τρόπο, καί τότε (δηλ. δν δλες οι ἀρετές ἀναχθοῦν στήν ἐπιστήμη). — **ἄλλο τι η ἐπιστήμη**: ο Πρωταργόρας (κεφ. 16 και 34) δεχόταν προπάντων τή φυσική προδιάθεση. — **ὅλον** = σέ δλα τά μέρη της. — **δλίγου**, ἐνν. **δεῖν** = σχεδόν (νά φανει αὐτό ή, τιδήποτε άλλο δχι δμως ἐπιστήμη). — **καταφανῆ αὐτὰ γενέσθαι** = νά χυθεὶ ἔπλετο φῶς πάνω σ' αὐτά. — **πάλιν ἐπισκέψασθαι**: παραδέχεται διτις τό συμπέρασμα πρέπει νά ὑποβληθεὶ σέ ἐκτενέστερη ἔρευνα. — **μὴ πολλάκις** = μή τυχόν (μᾶς κάνει νά σκοντάψουμε κατά τήν ἔρευνα). Δηλ. ο Σωκράτης νομίζει φρόνιμο πρῶτα νά ἔξεταπτει τό θέμα τῆς οὐσίας τῆς ἀρετῆς και κατόπι τό δν αὐτή μπορεῖ η δχι νά διδαχθεῖ. — **κατ' ἀρχάς** (κεφ. 33, 348c και d). — **ῶν = τούτων, οἰς.** — **μὲν (μήν)** = τουλάχιστο. — **εἰ, αἵτιολ.** — **Ἐλλόγιμος ἐπὶ σοφίᾳ** έκκουστής γιά τή σοφία. — **ἔμοι... ὥρα** = πάλαι ὥρα και ἔμοι ίέναι οίπερ ἔφην ίέναι με δεῖν (πρβλ. κεφ. 22, 335c). — **ἀκούσαντες**, δηλ. ἐγώ και ο Ιπποκράτης τά λόγια αὐτά ἀπευθύνονται πρός τόν **έταιρον**.

— Νά κριθούν οί δόσι ἀποδεικτικές μέθοδοι τοῦ Πρωταγόρα, δηλ.
α) μέ τὸν μύθο, καὶ β) μέ τὸν λόγο.

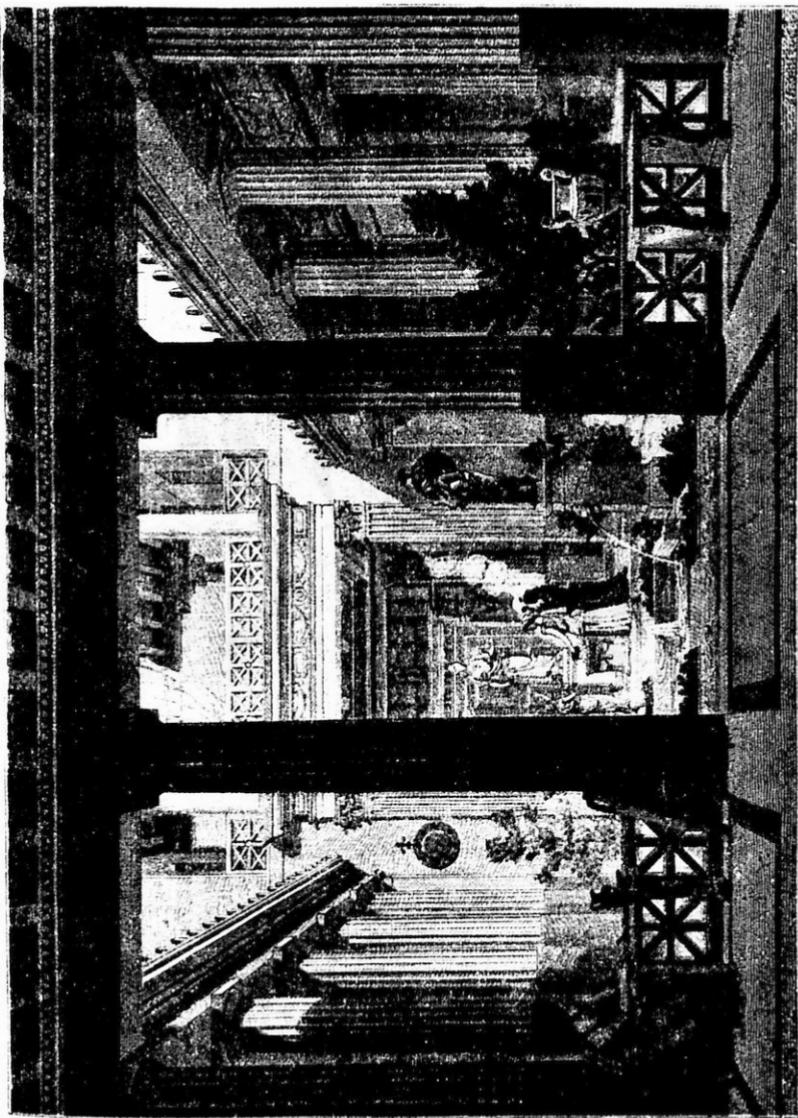
— Δεῖξτε κατά τί ὑπερέχει ἡ διαλεκτική τοῦ Σωκράτη σέ σύγκριση
μέ τίς μεθύδυνς αὐτές.

Εἰκ. 1. Προδυναριών ἀρχαίου ελληνικού σπιτιού.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Elex. 2. Εσωτερική αυλή ελληνικού σπιτιού μέ τό προστώον.

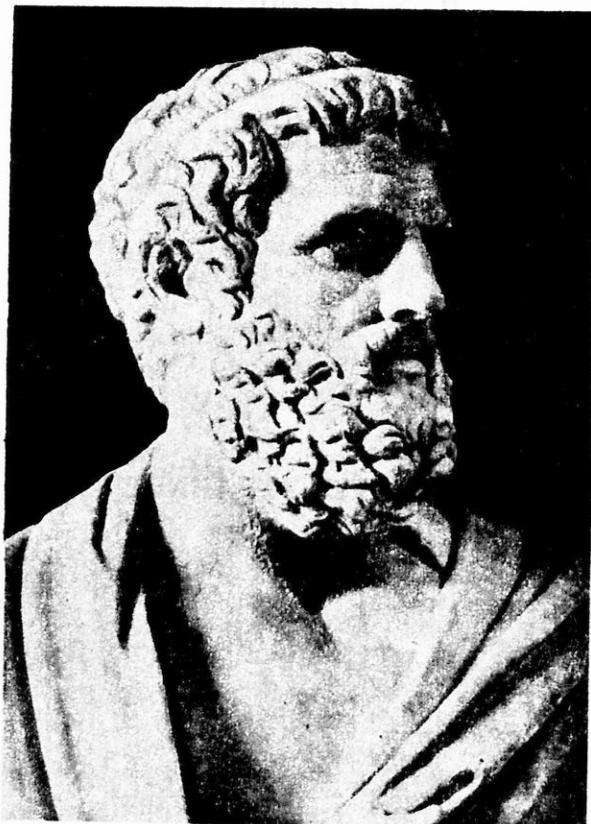

Eix. 3. (Άγγειογραφία πάνω σέ κύλικα πού φιλοτέχνησε ο Δούρης).
 'Αρχαϊκό σχολεῖο. "Ενα παιδί μαθαίνει κιθάρα. "Άλλο παιδί, δρθιο μπροστά στό δάσκαλο, πού κρατά χνουχτό βιβλίο (χίλινδρο) και άκουει, άπαγγέλλει έπικο ποίημα (στό βιβλίο μπορούμε νά διαβάσουμε τήν άρχη τού έπους). Πίσω από τό παιδί κάλλεται ο παιδαγωγός.

Π. Ν. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΟΦΟΚΛΗ

ΟΙΔΙΠΟΥΣ ΤΥΡΑΝΝΟΣ

ΣΟΦΟΚΛΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ¹

ΤΟ ΔΡΑΜΑ

Τό δράμα είναι δημιούργημα του έλληνικου πνεύματος. Γεννήθηκε και ἀναπτύχθηκε σιγά σιγά στήν Ἀττική ἀπό τίς γιορτές πού γίνονταν πρός τιμή τοῦ θεοῦ Διονύσου, οἵ δοποῖς πρόσφεραν σ' αὐτό πάρα πολλά δραματικά στοιχεῖα (τά δρώμενα).

Ξεκίνησε μάλιστα τό δράμα ἀπό τό ἀρχικό ἀσμα, τό διθύραμβο, πού τραγουδοῦσαν κατά τή λατρεία τοῦ θεοῦ Διονύσου καὶ τὸν συνόδευναν μέ αὐλό καὶ ὀρχηστικές ἢ μιμητικές κινήσεις. Τό διθύραμβο, πού ἀρχικά δέν εἶχε φιθιμό, τὸν κατέστησε τεχνικό διηγητής Ἀρίωνας δ Μηθύμναῖος· μετά τὴν τελειοποίησή του ἀπό τό λάσσο τὸν Ἐρμιόνεα, ὁ φιλόμονος τύραννος τῶν Ἀθηνῶν Πεισίστρος τοῖς τόνεσσιν εἰσήγαγε στίς μεγαλόπρεπες ἑορτές πού δ ἔδιος καθιέρωσε, στά **Μεγάλα Διονύσια**.

Ἀπό τό σιθαρό διθύραμβο, πού ψαλλόταν κατά τά λήναια, στά δοποῖα οἱ ἑορταστές πενθοῦσαν γιά τό μαρασμό τῆς φύσεως καὶ τά παθήματα τοῦ θεοῦ καὶ θρηνοῦσαν γι' αὐτά, γεννήθηκε ἡ τραγῳδία (τράγου ὡδή, ἐπειδή οἱ χορευτές φροδοῦσαν δέοματα τράγου, γι' αὐτό δονομάζονταν καὶ τράγοι, καὶ παρίσταναν τοὺς Σατύρους, τοὺς δπαδούς τοῦ Διονύσου)· ἀπό τό φαιδρό διθύραμβο, πού ψαλλόταν κατά τό χρόνο τοῦ τρυγητοῦ καὶ τῆς ἀποθηκεύσεως τοῦ οἴνου, καὶ ἀπό τὴν πάρα πολὺ μεγάλη εὐθυμία καὶ χαρά, πού ἐπικρατοῦσε γιά τὴν ἀναγέννηση τῆς φύσεως καὶ τὴν ἀνάσταση τοῦ θεοῦ, γεννήθηκε ἡ κωμῳδία.

Ἐκεῖνος ὁ δόποιος πρώτος προίηγαγε τὴν τραγῳδία ἥταν διηγητής Θέσπης ἀπό τὸν ἀγροτικό δῆμο τῆς Ἰκαρίας τῆς Ἀττικῆς· ὁ ἔδιος εἰσήγαγε τὸν πρώτο ὑποκριτή πού ὑποκρινόταν ἀλληλοδιαδοχικά πολλά πρόσωπα μέ τὴν ἀλλαγή προσωπείων κατασκευασμένων ἀπό ἕφασμα. Ἐτοι ἀπό τή μιά ὁ ὑποκριτής, πού τώρα πιά ἥταν πρόσωπο διαφορετικό ἀπό τό χορό, μιλοῦσε στό χορό (στοιχεῖο ἐπικό), ἀπό τὴν ἄλλη διαφορετικό ἀποκρινόταν τραγουδώντας καὶ χορεύοντας (στοιχεῖο λυρικό), καὶ ἀπό τὴν ἔνωσή τους προήλθε τό δράμα.

Ἐνῶ ὁ Πεισίστρατος, ὅπως εἴπαμε, γιά νά ψυχαγωγεῖ τό λαό του,

¹. Βλ. καὶ τὴν Εἰσαγωγὴ τοῦ βιβλίου **Κείμενα Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας B'** Δικείου, σελ. 29 - 35.

είχε καταστήσει τά Μεγάλα Διονύσια έօρτή λαμπρότατη και είχε είσαγάγει τό διθύραμβο, τά παιδιά του κάλεσαν τό διαμορφωτή τοῦ δράματος Θέσπη νά δώσει διάφορες παραστάσεις μέ τό θίασό του στό "Αστυν, στά προάστια και στά διάφορα χωριά τῆς Ἀττικῆς.

"Ετοι, τό δράμα, τό δποῖο ἀρχικά ἦταν περιοδισμένο σέ ὑποθέσεις παραμένες ἀπό τοὺς μύθους και στή λατρεία τοῦ Διονύσου, λάβαινε ἔπειτα γιά ποικιλία ὑποθέσεις, πού προκαλοῦσαν ζωηρότατα συναισθήματα και συγκινήσεις, ἀπό δλον τό μυθικό κόσμο τῆς Ἑλλάδας, ἀπό τά ἀθάνατα Ὁμηρικά ἔπη και προτάντων ἀπό τοὺς τρεῖς φημισμένους μυθικούς κύκλους, τόν Ἀργοναυτικό, τό Θηβαϊκό και τόν Τοωικό. Μέ τόν τρόπο αὐτό ἀνοίχτηκε στή δραματική ποίηση εὐρύτατο και ἀπεριόριστο στάδιο και ἀκόμη ἀπόκτησε ποικιλία και πολυμέρεια.

"Οταν μετά τόν ποιητή Θέσπη ἐμφανίστηκαν οἱ δραματικοί ποιητές Χοίριλος ὁ Ἀθηναῖος, μαθητής τοῦ Θέσπη, ὁ δποῖος εἰσήγαγε τίς προσωπίδες και τίς λαμπρές θεατρικές ἐνδυμασίες, και ὁ Φρύνιχος ὁ Ἀθηναῖος, ὁ ὅποιος πρώτος εἰσήγαγε και τά γνωνακεῖα πρόσωπα, τό δράμα τελειοποιήθηκε σέ μεγάλο βαθμό, γιά νά ἐμφανιστεῖ, μετά τούς προδρόμους αὐτούς, ἡ ἀκτινοβόλα τριάδα μέ τούς μεγάλους τραγικούς ποιητές: τόν Αἰσχύλο πού εἰσήγαγε τό διπορευτή, τό Σοφοκλῆ πού εἰσήγαγε τόν γ' και τόν τραγικότερο ἀπό δλονς Εὐριπίδη, ἀπό τούς δποίους τό δράμα ἔφτασε στήν ὑψηστή ἀκμή του.

Στήν ἀνάπτυξη και στήν τελειοποίηση τοῦ δράματος κατά τόν Ε' αἰώνα συντέλεσαν πάρα πολύ και οἱ θρησκευτικές ἀντιλήψεις και δοξασίες τῆς ἐποχῆς, οἱ ήθικές και κοινωνικές ἀρχές, ἰδίως κατά τή διάφκεια τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας πού ἐπικράτησε μετά τούς Περσικούς πολέμους, κατά τούς δποίους σώθηκε ἡ Ἑλλάδα και ὁ ἔλληνικός πολιτισμός.

Μέσα λοιπόν πέ ἔνα τέτοιο κοινωνικό και θρησκευτικό περιβάλλον, μέσα σέ μιά τέτοια πνευματική και καλλιτεχνική ἀτμόσφαιρα, στήν πανελλήνια αὐτή ἀνώτερη πνευματική και καλλιτεχνική σχολή ἐμφανίστηκαν οἱ τρεῖς μουσάληπτοι τραγικοί ποιητές, γιά νά συμπληρώσουν ὅ,τι καλλιτέχνησαν σέ λίθο, χαλκό και χρυσό και μέ τή σμήλη και τό χρωστήρα, οἱ μεγάλοι καλλιτέχνες ἐκείνης τῆς ἐποχῆς· και φιλοτέχνησαν τίς τραγωδίες τους, οἱ δποίες ἀντανακλοῦν τίς σκέψεις

καί τίς ίδεες, τά συνναισθήματα καί τά πάθη καί γενικά τήν ίδεολογία τῆς ἀναπτιγμένης τότε ἀθηναϊκῆς κοινωνίας, καί ἀκόμη ἀποταμίευσιν τούς λογοτεχνικούς καί ἡθικούς καρπούς δλης τῆς πνευματικῆς παραγωγῆς, πού τότε ἀποτελοῦσαν τόν πνευματικό καί ἡθικό θησαυρό διάλογης τῆς ἀνθωπότητας.

Τό δράμα λοιπόν δέν ἦταν αὐθόρυμητο δημιούργημα λίγων ἀτόμων ἢ ἐπακόλουθο μόνο τῶν λαϊκῶν θρησκευτικῶν ἑօρτῶν τοῦ Διονύσου, ἀλλά προιόν ἀπό τό ἔνα μέρος τοῦ φυσικοῦ καί κοινωνικοῦ περιβάλλοντος ἐκείνης τῆς ἔξοχης ἐποχῆς καί ἀπό τό ἄλλο τῆς τεχνικῆς ποιήσεως καί τῆς διανοίας ἐκείνων τῶν ἐμπνευσμένων ποιητῶν· ἤταν δηλαδή τό προϊόν ἐνός ἀνώτερου πολιτισμοῦ.

Γι' αὐτό καί οἱ πρόγονοί μας εἶχαν ἀνοικοδομήσει στὶς κυριότερες πόλεις τῆς Ἑλλάδας, κοντά στούς ναούς τοντούς, καί μεγαλόφερα λίθινα θέατρα καί μὲν ἔχωριστή τιμῇ περιέβαλλαν τίς θεατρικές παραστάσεις, σπίς όποιες προσέρχονταν μαζικά, ὡσάν σέ λαριστή καί φωτοδότρια πνευματική ἀγωγή· γιά τοῦτο τό λόγο καί οἱ δραματικές παραστάσεις λέγονταν διὰ σκαλίες, γιατί ἀποτελοῦσαν ἐθνικό μαζί καί θρησκευτικό θεομό, πού ἔξυψωνε καί σφυρηλατοῦσε τά πατριωτικά καί θρησκευτικά συνναισθήματά τους.

Ἐπειτα, μόνο τό γεγονός ὅτι ὑπῆρξε ἐπίστημος ἀρχοντας καί μάλιστα ὁ μεγάλος Περικλῆς, ὁ ὅποιος πιστεῖχε ἀπό τό δημόσιο ταμεῖο δωρεάν τό εἰσιτήριο στούς ἀπόρων, τά θεωρικά, είναι ἀρκετό νά μᾶς πείσει ὅτι τό θέατρο κατατασσόταν στήν πρώτη γραμμή μεταξύ τῶν μεγάλων ἀκτινοβόλων πνευματικῶν ἐστιῶν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς.

2. Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΣΟΦΟΚΛΗ

Ο-Σοφοκλῆς, γιός τοῦ Σοφίλου, γεννήθηκε τό 496 π.Χ. στὸν "Ιππιο Κολωνό", πού ἦταν ἔνα μαγευτικότατο προάστιο τῶν Ἀθηνῶν ἐπάνω σέ λόφο. Ὡς γιός εὑπορού πατέρα, πού εἶχε ἐργοστάσιο μαχαιροποιίας, ἔλαβε ἐπιμελήμενή ἀγωγή καί παιδεία. Διδάχτηκε μέν ἐπιμέλεια τή μουσική καί τή γυμναστική καί ἀνέπτυξε ἀρμονικά τίς σωματικές καί ψυχικές του δυνάμεις. Τό σωματικό του μάλιστα κάλλος, ἡ ζηλευτή χάρη καί ἡ ψυχική του εὐγένεια, καθὼς καί οἱ μουσικές του ἴκανότητες, τίς όποιες ἀνέπτυξε διεργάθημος δάσκαλός του τῆς μουσικῆς Λάμπρος, τόν κατέστησαν ἀξιο μεγάλης προσοχῆς καί ἐκτιμήσεως

ἀπό τούς συμπολίτες του. Γι' αὐτό, δταν μετά τή ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας γιορτάστηκαν τά ἐπινίκια, ἔξελεξαν τό Σοφοκλῆ μέσα ἀπό χιλιάδες ἄλλους ἑφήβους Ἀθηναίους καὶ χόρεψε ἐπικεφαλῆς χοροῦ ἀπό παιδιά γύρω ἀπό τό τρόπαιο τῆς νίκης. Ἡ φυσιογνωμία του μάλιστα, τό μεγαλόπερο παράστημά του καὶ ἡ ἡμερη ἔκφραση τοῦ προσώπου του είναι θαυμάσια ἀποτυπωμένα στόν ἐπιβλητικότατο ἀνδριάντα του πού βρίσκεται σήμερα στό Λατερανό Μουσεῖο τῆς Ρώμης.

Μελετώντας ἀπό τή νεότητά του ὁ Σοφοκλῆς τόν ἀθάνατο Ὦμηρο καὶ θαυμάζοντας τόν πρώτο καὶ μεγαλοφάνταστο τραγικό ποιητή καὶ δάσκαλό του Αἰσχύλο, ἐνωδίς στραγήη στήν ποίηση, καὶ μάλιστα στήν τραγική, καὶ ἀφοσιώθηκε στή δραματική τέχνη σέ δλη τή ζωή του.

Σέ ήλικία μόλις 28 ἐτῶν ὁ Σοφοκλῆς, ἔχοντας πεποίθηση στήν ποιητική του ἀξία, ἔλαβε μέρος γιά πρώτη φορά τό 468 στό δραματικό ἀγώνα, στόν ὅποιο ἀναμετρήθηκε μέ τόν παλαίμαχο τραγικό ποιητή Αἰσχύλο καὶ τόν νίκησε. Κατά τόν ἀγώνα ἀκριβῶς ἐκείνο, ἐνῷ ἄλλοι ἀπό τούς θεατές ἐπενφημοῦσαν τόν Αἰσχύλο καὶ ἄλλοι τό Σοφοκλῆ, μπήκε στό θέατρο ὁ Κίμωνας, μόλις εἶχε ἐπιστρέψει ἀπό τήν ἐκστρατεία του. Παρακλήθηκε τότε νά χρησιμεύσει ὡς κριτής μαζί μέ τούς συστράτηγούς του καὶ ἀπένειμε τό στέφανο τῆς νίκης στό Σοφοκλῆ, ὁ ὅποιος ἔτσι ἐμφανίζεται ὡς νέο ἀστέρι στή δραματική σκηνή. Ἀπό τότε ὑπερείχε σχεδόν πάντοτε στούς δραματικούς ἀγῶνες, κατά τό 441 μάλιστα δίδαξε τήν 'Αντιγόνην καὶ εἶχε τόσο μεγάλη ἐπιτυχία, ὥστε ἐκλέχτηκε τό 440 συστράτηγος τοῦ Περικλῆ στό Σαμακό πόλεμο. Καὶ γενικά ὁ Σοφοκλῆς ἀναδείχτηκε ἀληθινός καλλιτέχνης τῆς δραματικῆς τέχνης, γράφοντας ἐπί ἔξηντα χρόνια ἀριστοτεχνικά δράματα ὡς τά διαθιά γεράματά του καὶ συνεχῶς ἀπολαμβάνοντας τήν εύνοια καὶ τίς τιμές ἀπό τό ἀθηναϊκό κοινό, τού δποίουν ἡ καλαισθησία ἔδρισκε πάντοτε στά ἔργα του τήν πληρόστερη ἴκανοποίηση.

'Ως ἄνθρωπος ὁ Σοφοκλῆς ἦταν πρόσχαρος, καταδεκτικός καὶ πολύ ἔπι προσ, δέν παρέλειπε νά διατηρεῖ φιλικές σχέσεις μέ ἔχειντα πρόσωπα τῆς ἐποχῆς του, δπως μέ τόν Περικλῆ, τόν Ἡρόδοτο κ.ἄ. 'Ηταν ἐπίσης φιλόθρησκος, τηρητής τῶν παραδόσεων καὶ θεοσεβής, χωρίς ὑπερδολές καὶ στενότητα πνεύματος, καὶ μάλιστα ἀσκησε καὶ ἵρατικό ἀξίωμα. 'Αξίζει ἐπίσης νά σημειωθεῖ, καθώς θά ἀντιληφτοῦμε καὶ ἀπό τήν ἀνάγνωση τῶν τραγωδιῶν του, δτι δλα τά

ἀνθρώπινα αἰσθήματα είχαν τήν ἀπήκησή τους στή μεγάλη ἔκεινη ψυχή πού ἀντιλαμβανόταν μέ βαθιά πείρα τῆς ζωῆς δλούς τούς βαθμούς καί τίς μορφές τοῦ πάθους, τά τρυφερά αἰσθήματα καί τίς ὑψηλές ἔξαρσεις.

Τέλος δ Σοφοκλῆς διακρινόταν γιά τήν ἐξαίρετην ἀγάπην τοῦ προστάτην 'Αθήνα, τήν δποία σέ δλη τή διάρκεια τῆς ζωῆς του δέν ἐγκατέλειψε ποτέ γιά νά ἀποδημήσει σέ ἄλλα μέρη, δπως ἔκαμαν οἱ ἄλλοι δύο τραγικοί καί ἄλλοι διανοούμενοι τῆς ἐποχῆς του, ἀν καί ἐπανειλημένα είχε προσκληθεῖ ἀπό διάφορους ἡγεμόνες νά ἐπισκεφτεί τίς αὐλές τους.

Ωστόσο, μολονότι δ Σοφοκλῆς είχε ἀπό ἴδιο συγκρασία εύθυμο χαρακτήρα, δοκίμασε στά τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του ἀφετές λύτρες, ἔξαιτίας οἰκογενειακῶν πρόστριβῶν. Ὁ γιός του Ἰοφώντας μάλιστα κίνησε δίκην ἐναντίον του γιά παράνοια, ὥστε νά τόν θέσει «ὑπό ἀπαγόρευση». Ἡ βαρυθυμία πού τόν κατέλαβε διαφαίνεται καὶ στό τρίτο στάσιμο τοῦ τελευταίου δράματός του, τοῦ Οἰδίποδος ἐπί Κολωνῷ.

Αὐτός ήταν δ μεγάλος τραγικός. Ὁ θάνατος γαλήνιος καί φυσικός τόν δρῆκε τό 406 π.Χ. σέ ηλικία 90 ἑτῶν.

3. ΤΟ ΔΡΑΜΑΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΣΟΦΟΚΛΗ

Ο Σοφοκλῆς ἔζησε σέ ἐποχή κατά τήν δποία ή 'Αθήνα ήταν τό πνευματικό κέντρο δλης τῆς Ἐλλάδας («κοινὴ παίδευσις Ἑλλάδος», «Ἑλλὰς Ἑλλάδος», δπως λεγόταν)· μέ ἀνταγωνιστές του δύο μεγάλους ἐπίσης δμότεχνούς του, τόν Αἰσχύλο καί τόν Εὐριπίδη, κατόρθωσε νά καινοτομήσει στή δραματική τέχνη καί νά ἐμφανίσει τέτοιες ἴδιότητες, οἱ δποίες τόν κατέστησαν ποιητικό ἀστέρα πρώτου μεγέθους καί ἀνυπέρβλητο τραγικό ποιητή.

Πρώτα πρώτα ή σπουδαιότερη μεταβολή, πού ἐπέφερε στό δράμα, ήταν δτί δίδασκε τρεῖς χωριστές τραγωδίες μέ διαφορετική γιά καθεμιά δύσθεση, ἀντί μιᾶς συνεχόμενης τριλογίας μέ κοινή δύσθεση, δπως ἔκανε δ Αἰσχύλος. Αὕτης δμοίως τόν ἀριθμό τῶν ὑποκριτῶν ἀπό δύο -τόν α' είχε εισαγάγει, δπως προείπαμε, δ Θέσπης, τό δ' δ Αἰσχύλος- σέ τρεῖς. Όμοιώς αὕτης τόν ἀριθμό τῶν χορευτῶν γιά κάθε δράμα ἀπό 12 σέ 15. Ἐπίσης περιόρισε τά ἀσματα τοῦ χοροῦ καί ἔδωσε μεγαλύτερη ἔκταση στό διάλογο.

Ἐξάλλοιν· ὁ Σοφοκλῆς εἶναι· ἀπαράμιλλος καλλιτέχνης στήν κατασκευῇ τοῦ δράματος. Ἐχει ἄριστη ἡθοποιία, ζωγραφίζοντας στήν ἐφτέλεια τούς χαρακτῆρες τῶν προσώπων του. Ἐπίσης ἐπιτηδεύεται ἀρχότα τήν πλοκή τοῦ μέθου, παρεμβάλλοντας στά δράματά του περιπέτειες καί ἀναγνωρίσεις, καί χρησιμοποιεῖ σέ δλα τή φυσικότητά τά καὶ τήν ἀρμονία πονήπει. Ἀφοῦ ἀφαίρεσε τό πομπῶδες καί τήν ὑπερθολή τοῦ Αἰσχύλου, πού παρίστανε τά πράγματα ἀνώτερα καί ὑπερφυσικότερα ἀπό τά πραγματικά, καί ἀντίθετα πρός τόν Εὐριπίδη, πούν παρίστανε αὐτά τέτοια πού εἶναι στήν πραγματικότητα, ὁ Σοφοκλῆς τά παρίστανε τέτοια πού πρέπει νά εἶναι, ἀκολουθώντας τό μέτρο πού πράγματα εἶναι ἡ εὐγενέστατη καί χαριέστατη ἀρετή τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἡ γλώσσα του, δπως θά τήν ἐκτιμήσουμε, εἶναι πλήρης ἀπό λεπτότητα καί ἀνάλογη πρός τήν ἀρμονική καί σύμμετρη δραματική του τέχνη, καί γι' αὐτό οἱ ἀρχαῖοι τόν ἀποκαλούσαν μέλιτταν, ἐνώδ' Ἀριστοφάνης ἔλεγε δτι τό στόμα αὐτοῦ μέλιττι κεχρισμένον ἦν. Ἄλλα καί τά χροικά του δύσματα εἶναι περίτεχνα καί ώραια, μεστά ἀπό μεγαλοπρέπεια καί γάρ.

Όμοίως, ἐνώ στόν Αἰσχύλο τό τραγικό πραγματοποιεῖται μέ τή στάση τῆς Μοίρας ἡ τοῦ Θεοῦ ἀπέναντι στούς ἀνθρώπους καί τήν πάλη τῶν ἀνθρώπων πρός ἔκείνα, στό Σοφοκλῆς ἡ Μοίρα ἡ διευθύνουν δέδωσα ως ἔνα σημεῖο τίς τύχες τῶν ἀνθρώπων, ἀλλά ἡ ἐσωτερική δύναμη καί ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου εἶναι ἔκείνα πού τό παροφομοῦν στήν πραγματοποίηση τῶν σκοπῶν του.

Γιά τίς ἀρετές του αὐτές καί τίς ἄλλες, πού ἔμεις αἱ ἔδιοι θά ἐκτιμήσουμε κατά τήν ἀνάγνωση τῶν ἔργων του, δικαίως ὁ Ξενοφώντας ἀπό τήμα τόν θεωροῦσε ώς τόν τελειότατον τῷν τραγικῶν καί ὁ Ἀριστοτέλης ἀπό τήν ἄλλη ἔλαβε τούς κανόνες τής τραγικῆς τέχνης καί τέχνης κυριως ἀπό τίς τραγωδίες τοῦ μεγάλουν αὐτοῦ τραγικοῦ.

4. ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΣΟΦΟΚΛΗ

Ο Σοφοκλῆς συγγράφοντας σέ δλη τή ζωή του ἔκαμε γύρω στά 123 δράματα μέ διάφορες ὑποθέσεις καί ἔλαβε τίς περισσότερες νίκες ἀπό δλοντας τούς τραγικούς· ἀπό τά δράματα αὐτά σώθηκαν ως τίς ἡμέρες μας ἀκέραια ἐφτά· Ἀντιγόνη, Ἡλέκτρα, Τραχίνια, Οἰ-

δίποντος Τύραννος, Αἴας, Φιλοκτήτης καὶ Οἰδίποντος ἐπί Κολωνῷ.

Οἱ τραγῳδίες αὐτές παιζονταν σέ δλες τίς ἐλληνικές πόλεις. Εἰκόνες καὶ προτομές του στήθηκαν πολλές καὶ τά ἔογα του σήμερα τιμοῦνται ἀπό ὀλόκληρο τὸν πολιτισμένο κόσμο: ἀπλήστως διαβάζονται καὶ ἐμφανίζονται στή σκηνή.

ΟΙΔΙΠΟΥΣ ΤΥΡΑΝΝΟΣ

Ἔλναι γρωστός ὁ μήθος γιά τὸ Λάιο, τὴν βασιλιά τῶν Θηβῶν, κατά τὸν δποῖο ἔλασθε χρηματὸν ἀπό τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν ὅτι τὸ τέκνον, ποὺ θά ἀποκτήσει, θά φονεύσει τὸν πατέρα καὶ θά πανιφεντεῖ τῇ μητέρᾳ του. Γι' αὐτό, ὅταν γεννήθηκε ἀρσενικό τέκνο, οἱ γονεῖς του (ὁ Λάιος καὶ ἡ Ἰοκάστη) φοβήθηκαν τὴν ἐκπλήρωση τοῦ χρηματοῦ καὶ, ἀφοῦ τρύπησαν τοὺς ἀστραγάλους τῶν ποδιῶν του μὲν περόνη καὶ τὸ κρέμασαν ἀπό σκοινί, τὸ παράδωσαν σέ ἓνα βασιλικό βοσκό, νά τὸ ἐγκαταλείψῃ στὸν Κιθαιρώνα γιά νά χαθεῖ. Ἀλλά ὁ βοσκός ἀπό εὐσπλαχνία παράδωσε τὸ παιδί σέ Κορίνθιο ποιμένα, ὁ ὄποιος ἔστευσε νά τό φέρει στὸ βασιλιά τῆς Κορίνθου Πόλυνδο. Ὁ Πόλυνδος μέ χαρά τό δέγτηκε καὶ τὸ νίοθέτησε, γιατί δέν εἶχε παιδιά, καὶ τὸ δνόμασε Οἰδίποδα, ἀπό τό πρήξιμο (οἰδημα) τῶν ποδιῶν του. Ὄταν δμως, ἀντρας πιά ὁ Οἰδίποδας, δρίστηκε μιά μέρα ἀπό ὄμοτροπάτεξό του σέ σημπόσιο πός εἶναι νόθος, πήγε στὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν γιά νά ζητήσῃ πληροφορίες σχετικά μέ τὴν πραγματική καταγωγὴ του· αὐτό τοῦ ἔδωσε τὴν ἐντολή νά μήν ἐπιστρέψει στὴν πατρίδα του, γιατί θά φονεύσει τὸν πατέρα του καὶ θά πάρει αὐξιγυ τὴ μητέρα του. Θεωρώντας ὁ Οἰδίποδας τὴν Κόρινθο πατρίδα του, ἀποφάσισε νά μήν ἐπανέλθει πιά σ' αὐτή, γι' αὐτό πήρε τὸν ἀντίθετο δρόμο πρός τὴ Βοιωτία, δπου δμως συνάντησε τὸν πραγματικό πατέρα του Λάιο καὶ τὸν φόνευσε.

Συνεζήζοντας μετά ἀπό αὐτό τό δρόμο του ὁ Οἰδίποδας ἔφτασε στή Θήσα, τὸν καρδό ποὺ ἡ πόλη κατατρυχόταν ἀπό τό φοβερό τέρας, τὴ Σφίγγα, ἡ ὅποια κατασπάζε πολλοὺς πολίτες, γιατί δέν μποροῦσαν νά λύσουν τό αἰνιγμα ποὺ τοὺς πρόσβαλλε. Γιά τό λόγο αὐτό ὁ βασιλιάς τῆς πόλης καὶ ἀδελφὸς τῆς βασίλισσας Κρέστη προκήρυξε ὅτι ἐκεῖνος ποὺ θά ἔλυνε τό αἰνιγμα θά γινόταν βασιλιάς καὶ θά ἐπαιρετε στῆν γο τή χήρα βασίλισσα.

Ο Οἰδίποδας, φτάνοντας στή Θήβα, κατόρθωσε μέ τήν εὐφυΐα του νά λύσει τό αίνιγμα καί νά πάρει τή δασύλεία καί τή δασύλισσα γνωίκη του. Ἀπόκτησε μάλιστα μαζί της τέσσερα τέκνα, τόν Ἔτεοκλῆ, τόν Πολυνείκη, τήν Ἀντιγόνη καί τήν Ἰσμήνη, καί ζοῦσε στήν ἀρχή εὐτυχισμένος ὥσπον ξαφνικά ἀρχισε νά μαστίζει φοβερός λοιμός τή χώρα του.

Ἀπό τή στιγμή ἀκριβῶς αὐτή, κατά τήν ὁποία ἀπό τή μιά ὁ λαός ἀγωνιᾶ γιά τήν τύχη τῆς πόλης, ἀπό τήν ἄλλη ὁ Οἰδίποδας σκέπτεται ποιά μέτρα πρέπει νά πάρει γιά τή δωτηρία τοῦ λαοῦ, ἀρχίζει τό δράμα, τοῦ ὁποίου τίς λεπτομέρειες θά ἴδοῦμε στήν ἀνάγνωσή του.

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΟΙΔΙΠΟΔΑ ΤΥΡΑΝΝΟΥ

Πρόλογος	Στίχοι	1 - 150
Πάροδος	»	151 - 214
Α' Ἐπεισόδιο	»	215 - 462
Α' Στάσιμο	»	463 - 511
Β' Ἐπεισόδιο	»	512 - 862
Β' Στάσιμο	»	863 - 910
Γ' Ἐπεισόδιο	»	911 - 1085
Γ' Στάσιμο	»	1086 - 1109
Δ' Ἐπεισόδιο	»	1110 - 1185
Δ' Στάσιμο	»	1186 - 1222
Ἐξόδος	»	1223 - 1530

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΙΜΕΝΟ

ΟΙΔΙΠΟΥΣ

Ω τέκνα, Κάδμου τοῦ πάλαι νέα τροφὴ
τίνας ποθ' ἔδρας τάσδε μοι θοάζετε,
ἴκτηρίοις κλάδοισιν ἐξεστεμμένοις;
πόλις δ' ὅμοῦ μὲν θυμιαμάτων γέμει,
ὅμοῦ δὲ παιάνων τέ καὶ στεναγμάτων,
ἀγὼ δικαιῶν μὴ παρ' ἀγγέλων, τέκνα,
ἄλλων ἀκούειν, αὐτὸς ὡδ' ἐλήλυθα
ὁ πᾶσι κλεινὸς Οἰδίπους καλούμενος.
ἄλλ', ὡ γεραιέ, φράζ' ἐπεὶ πρέπων ἔφυς
πρὸ τῶνδε φωνεῦν, τίνι τρόπῳ καθέστατε,
δείσαντες ἢ στέρξαντες; ὡς θέλοντος ἐν
ἐμοῦ προσαρκεῦν πᾶν· δυσάλγητος γὰρ ἐν
εἶην, τοιάνδε μὴ οὐ κατοικτίρων ἔδραν.

5

10

ΙΕΡΕΥΣ

ἄλλ', ὡ κρατύνων Οἰδίπους χώρας ἐμῆς,
ὅρᾶς μὲν ἡμᾶς ἥλίκοι προσήμεθα
βωμοῖσι τοῖς οοῖς· οἱ μὲν οὐδέπω μακρὰν
πτέσθαι σθένοντες, οἱ δὲ σὺν γήρᾳ βαρεῖς·
ἰερεύς ἐγὼ μὲν Ζηνός, οἴδε δ' ἥθέων

15

λεκτοί. τὸ δ' ἄλλο φῦλον ἔξεστεμμένον
ἀγοραῖσι θακεῖ πρός τε Παλλάδος διπλοῖς
ναοῖς ἐπ' Ἰσμηνοῦ τε μαντείᾳ σποδῷ.
πόλις γάρ, ὥσπερ καύτὸς εἰσορᾶς, ἄγαν
ἥδη σαλεύει κάνακουφίσαι κάρα
βυθῶν ἔτ' οὐχ οἴα τε φοινίου σάλου,
φθίνουσα μὲν κάλυξιν ἐγκάρποις χθονός,
φθίνουσα δ' ἀγέλαις βουνόμοις, τόκοισι τε
ἀγόνοις γυναικῶν· ἐν δ' ὁ πυρφόρος θεὸς
σκήψας ἐλαύνει, λοιμὸς ἔχθιστος, πόλιν,
ὑφ' οὗ κενοῦται δῶμα Καδμεῖον, μέλιχς δ'
Ἄδης στεναγμοῖς καὶ γροις πλουτίζεται.
θεοῖσι μέν νυν οὐκ ἰσούμενόν σ' ἔγώ
οὐδ' οἶδε παῖδες ἔξόμεσθ' ἐφέστιοι.
ἀνδρῶν δὲ πρῶτον ἐν τε συμφοραῖς βίου
κρίνοντες ἐν τε δαιμόνων συναλλαγαῖς:
ὅς γ' ἔξέλυσας, ἀστυ Καδμεῖον μολών,
σκληρᾶς ἀοιδοῦ δασμόν, δῆν παρείχομεν,
καὶ ταῦθ' ὑφ' ἡμῶν οὐδὲν ἔξειδὼς πλέον
οὐδ' ἐκδιδαχθείς, ἀλλὰ προσθήκη θεοῦ
λέγει νομίζει θ' ἡμῖν δρθῶσαι βίον.
νῦν τ', ἂν κράτιστον πᾶσιν Οἰδίπου κάρα,
ἴκετεύομέν σε πάντες οἶδε πρόστροποι,
ἀλκήν τιν' εὔρειν ἡμῖν, εἴτε του θεῶν
φήμην ἀκούσας εἴτ' ἀπ' ἀνδρὸς οἰσθά του.
ώς τοῖσιν ἐμπειροισι καὶ τὰς ξυμφορᾶς
ζώσας ὄρῳ μάλιστα τῶν βουλευμάτων.
ἴθ', ἂν βροτῶν, ἄριστ', ἀνόρθωσον πόλιν,
ἴθ'. εὐλαβήθηθ', ὡς σε νῦν μὲν ἥδε γῆ
σωτῆρα κλήγει τῆς πάρος προθυμίας,
ἄρχης δὲ τῆς σῆς μηδαμῶς μεμνώμεθα

- στάντες τ' ἐξ ὁρθὸν καὶ πεσόντες ὕστερον· 50
 ἀλλ' ἀσφαλείᾳ τήνδ' ἀνέρθωσον πόλιν.
 οὐριθι γὰρ καὶ τὴν τότ' αἰσιώ τύχην
 παρέσχες ἡμῖν, καὶ τανῦν ἵσος γενοῦ.
 ὡς, εἴπερ ἀρξεις τῆσδε γῆς, ὥσπερ κρατεῖς,
 ξὺν ἀνδράσιν κάλλιον ἡ κενῆς κρατεῖν, 55
 ὡς οὐδέν εἶστι οὔτε πύργος οὔτε ναῦς
 ἐρῆμος ἀνδρῶν μὴ ἔυνοικούντων ἔσω.
- OI. ὃ παιᾶδες οἰκτροί, γνωτὰ κούκλαγνωτά μοι
 προσήλθεθ' ἴμείροντες. εὗ γὰρ οἰδα, ὅτι
 νοσεῖτε πάντες καὶ νοσοῦντες, ὡς ἐγώ,
 οὐκ εἶστιν ὑμῶν δοτις ἐξ ἵσου νοσεῖ. 60
 τὸ μὲν γὰρ ὑμῶν ὅλγος εἰς ἓν' ἔρχεται
 μόνον καθ' αὐτὸν κούδεν' ἄλλον· ἡ δ' ἐμὴ
 ψυχὴ, πόλιν τε κάμε καὶ σ' ὅμοιον στένει.
 ὥστ' οὐχ ὑπνῷ γ' εὔδοντά μ' ἐξεγείρετε,
 ἀλλ' ἵστε πολλὰ μέν με δακρύσαντα δή,
 πολλὰς δ' ὁδοὺς ἐλθόντα φροντίδος πλάνοις.
 ἦν δ' εὗ σκοπῶν εὔρισκον ἵκσιν μόνην,
 ταύτην ἔπραξα· παιᾶδα γὰρ Μενοικέως
 Κρέοντ', ἐμαυτοῦ γαμβρόν, ἐς τὰ Πυθικὰ 70
 ἔπειμψα Φοίβου δώμαθ' ὡς πύθοιμ', ὅ τι
 δρῶν ἡ τί φωνῶν τήνδε ρυσαίμην πόλιν.
 καὶ μ' ἤμαρ ἥδη ἔνυμετρούμενον χρόνῳ
 λυπεῖ, τί πράσσει· τοῦ γὰρ εἰκότος πέρα
 ἀπεστι, πλείω τοῦ καθήκοντος χρόνου.
 ὅταν δ' ἵκηται, τηγικαῦτ' ἐγὼ κακός
 μὴ δρῶν ἀν εἶην πάνθ' ὅσ' ἀν δηλοῦ θεός.
 ἀλλ' εἰς καλὸν σὺ τ' εἴπας οἴδε τ' ἀρτίως
 Κρέοντα προσστείχοντα σημαίνουσί μοι.
 οὐναξ "Απολλον, εἰ γὰρ ἐν τύχῃ γέ τῷ
- IE. 80
- OI. 85

- IE. σωτῆρι βαίη λαμπρὸς ὥσπερ ὅμικτι.
ἀλλ' εἰκάσαι μέν, ἡδύς οὐ γὰρ ἂν κάρα
πολυστεφῆς ὁδ' εἰρπε παγκάρπου δάφνης.
OI. τάχ' εἰσόμεθα· ξύμμετρος γὰρ ὡς κλίειν.
ἄναξ, ἐμὸν κήδευμα, παῖ Μενοικέως,
τίν' ἡμῖν ἥκεις τοῦ θεοῦ φήμην φέρων;

85

ΚΡΕΩΝ

- ἐσθλήν· λέγω γὰρ καὶ τὰ δύσφορ', εἰ τύχοι
κατ' ὄρθὸν ἔξελθόντα, πάντ' ἂν εὔτυχεῖν.
OI. εἴστιν δὲ ποῖον τούπος; οὔτε γὰρ θρασὺς
οὔτ' οὖν προδείσας εἰμὶ τῷ γε νῦν λόγῳ.
KP. εἰ τῶνδε χρήζεις πλησιαζόντων κλίειν,
ἔτοιμος εἴπειν, εἴτε καὶ στείχειν ἔσω.
OI. ἐς πάντας αὖδα· τῶνδε γὰρ πλέον φέρω
τὸ πένθος ἦ καὶ τῆς ἐμῆς ψυχῆς πέρι..
KP. λέγοιμ' ἂν, οἶ, ἥκουσα τοῦ θεοῦ πάρα.
ἄνωγεν ἡμᾶς Φοῖβος ἐμφανῶς ἄναξ
μίασμα γώρας, ὡς τεθραμμένον γθονὶ¹
ἐν τῇδ', ἐλαύνειν μηδ' ἀνήκεστον τρέφειν.
OI. ποίω καθαρμῷ; τίς ὁ τρόπος τῆς ξυμφορᾶς;
KP. ἀνδρηλατοῦντας ἦ φόνῳ φόνον πάλιν
λύοντας, ὡς τόδ' αἷμα χειμάζον πόλιν.
OI. ποίου γὰρ ἀνδρὸς τήνδε μηνύει τύχην;
KP. ἦν ἡμίν, ὄναξ, Λάιός ποθ' ἥγεμὼν
γῆς τῆσδε, πρὶν σὲ τήνδ' ἀπευθύνειν πόλιν.
OI. ἔξοιδ' ἀκούων· οὐ γὰρ εἰσεῖδόν γέ πω.
KP. τούτου θανόντος νῦν ἐπιστέλλει σαφῶς
τοὺς αὐτοέντας χειρὶ τιμωρεῖν τινας.
OI. οἱ δ' εἰσὶ ποῦ γῆς; ποῦ τόδ' εὑρεθήσεται
ἴχνος παλαιᾶς δυστέκμαρτον αἰτίας;

90

95

100

105

- KP. ἐν τῇδ' ἔφασκε γῆς· τὸ δὲ ζητούμενον
ἀλωτόν, ἐκφεύγει δὲ τάμελούμενον.
- OI. πότερα δ' ἐν οίκοις ἦ 'ν ἀγροῖς ὁ Λάιος
ἢ γῆς ἐπ' ἄλλης τῷδε συμπίπτει φύνω;
- KP. Θεωρός, ὡς ἔφασκεν, ἐκδημῶν, πάλιν
πρὸς οἴκον οὐκέθ' ἵκεθ', ὡς ἀπεστάλη.
- OI. οὐδ' ἄγγελός τις οὐδὲ συμπράκτωρ ὃδοῦ
κατειδήδ' ὅτου τις ἐκμαθὼν ἐχρήσατ' αὐ;
- KP. Θυήσκουσι γάρ, πλὴν εἰς τις, ὃς φόβῳ φυγών,
ῶν εἰδε, πλὴν ἐν, οὐδὲν εἶγ' εἰδὼς φράσαι.
- OI. τὸ ποῖον; ἐν γάρ πόλλ' αὖτε ἐξεύροι μαθεῖν,
ἀρχὴν βραχεῖαν εἰ λάβοιμεν ἐλπίδος.
- KP. ληστὰς ἔφασκε συντυχόντας οὐ μιᾶ
ρώμῃ κτανεῖν νιν, ἀλλὰ σὺν πλήθει χερῶν.
- OI. πῶς οὖν ὁ ληστής, εἴ τι μή ξὺν ἀργύρῳ
ἐπράσσετ' ἐνθένδ', ἐς τόδ' αὖτε τόλμης ἔβη;
- KP. δοκοῦντα ταῦτ' ἦν· Λατέου δ' ὀλωλότος,
οὐδεὶς ἀρωγὸς ἐν κακοῖς ἐγίγνετο.
- OI. κακὸν δὲ ποῖον ἐμποδών, τυραννίδος
οὕτω πεσούσῃς, εἰργε τοῦτ' ἐξειδέναι;
- KP. ἡ ποικιλωδὸς Σφῆγξ τὸ πρὸς ποσὶν σκοπεῖν
μεθέντας ἡμᾶς τάφανη προσήγετο.
- OI. ἀλλ' ἐξ ὑπαρχῆς αὔτις αὗτ' ἐγὼ φανῶ·
ἐπαξίως γάρ Φοῖβος, ἀξίως δὲ σὺ
πρὸς τοῦ θανόντος τήνδ' ἔθεσθ' ἐπιστροφήν,
ὅστε ἐνδίκως ὕψεισθε κάμε σύμμαχον,
- KP. γῆ τῇδε τιμωροῦντα τῷ θεῷ θ' ἔμι.
ὑπὲρ γάρ οὐχὶ τῶν ἀπωτέρω φίλων,
ἀλλ' αὐτὸς αὐτοῦ τοῦτ' ἀποσκεδῶ μύσος.
- OI. ὅστις γάρ ἦν ἐκεῖνον ὁ κτανών, τάχ' αὖ
κάτιμεν τοιαύτῃ γειρὶ τιμωρεῖν θέλοι·

κείνω προσαρκῶν οὖν ἐμαυτὸν ὥφελῶ.
 ἀλλ' ὡς τάχιστα, παιδεῖς, ὑμεῖς μὲν βάθρων
 ἵστασθε, τούσδ' ἄραντες ἴκτηρας κλάδους·
 ἄλλος δὲ Κάδμου λαὸν ὡδ' ἀθροιζέτω,
 ὡς πᾶν ἐμοῦ δράσοντος· ἢ γὰρ εὔτυχεῖς
 σὺν τῷ θεῷ φανούμεθ' ἢ πεπτωκότες.
 145
 IE. ὡ παιδεῖς, ἴστώμεσθα· τῶνδε γὰρ χάριν
 καὶ δεῦρ' ἔβημεν, ὃν ὅδ' ἔξαγγέλλεται.
 Φοῖβος δ' ὁ πέμψας τάσδε μαντείας ἄμα
 σωτήρ θ' ἵκοιτο καὶ νόσου παυστήριος.
 150

ΧΟΡΟΣ¹

στροφὴ α'
 Ὡ Διὸς ἀδυεπέες φάτι, τίς ποτε τᾶς πολυχρύσου
 Πυθῶνος ἀγλαὰς ἔβας
 Θήβας; ἐκτέταμαι φοβερὸν φρένα, δείματι
 ἵηε Δάλιε Παιάν, [πάλλων
 ἀμφὶ σοὶ ἀζόμενος, τί μοι ἢ νέον
 ἢ περιτελλομέναις ὥραις πάλιν
 ἔξανύσεις χρέος.
 εἰπέ μοι, ὡ χρυσέας τέκνον ἐλπίδος, ἀμβρο-
 [τε Φάμα.
 ἀντιστρ. α'
 πρῶτά σε κεκλόμενος, θύγατερ Διός, ἀμβροτ'
 [Αθάνα,
 γαιάοχόν τ' ἀδελφεῖν
 "Αρτεμιν, ἡ κυκλόεντ' ἀγορᾶς θρόνον εὐκλέα
 καὶ Φοῖβον ἐκαβόλον, ίώ, [θάσσει,
 τρισσοὶ ἀλεξίμοροι προφάνητέ μοι.
 εἴ ποτε καὶ προτέρας ἀταξ ὑπερ
 ὄρνυμένας πόλει.
 160
 ἡγύσατ' ἐκτοπίαν φλόγα πήματος, ἐλύετε καὶ
 ὡ πόποι· ἀνάριθμοι γὰρ φέρω [γῦν.

1. Η μετάφραση τῶν λυρικῶν μερῶν καταχωρίζεται στό ἐπιμετρο, σελ. 229 κεξ. τοῦ βιβλίου.

πήματα· νοσεῖ δέ μοι πρόπτας
στόλος, οὐδ' ἔνι φροντίδος ἔγχος,
φὶ τις ἀλέξεται· οὔτε γάρ ἔχονα
κλυτᾶς χθονὸς αὔξεται, οὔτε τόκοισιν
ἰηίων καμάτων ἀνέχουσι γυναικες·
ἄλλον δ' ἂν ἄλλῳ προσίδοις, ἀπέρ εὕπτερον
[ὅρνιν, 175]

κρεῖσσον ἀμαιμακέτου πυρὸς ὅρμενον
ἀκτὰν πρὸς ἐσπέρου θεοῦ·
ῶν πόλις ἀνάριθμος ὅλλυται·
νηλέα δὲ γένεθλα πρὸς πέδῳ
θαναταφόρα κεῖται ἀνοίκτωις·
ἐν δ' ἄλοχοι πολιαί τ' ἐπὶ ματέρες
ἀκτὰν παρὰ βώμιον ἄλλοθεν ἄλλαι
λυγρῶν πόνων ἱκτῆρες ἐπιστενάχουσιν. 185
παιὰν δὲ λάμπει στενόεσσά τε γῆρας ὅμαυλος·
ῶν ὑπερ, ὡς χρυσέα θύγατερ Διός,
εὐῶπικα πέμψον ἀλκάν·

στροφὴ γ' "Αρεά τε τὸν μαλερόν, δις νῦν ἄχαλκος ἀσπίδων 190
φλέγει με περιβόητος ἀντιάζων,
παλίσσουτον δράμημα νωτίσαι πάτρας
ἄπουρον, εἴτ' ἐς μέγαν θάλαμον Ἀμφιτρίτας 195
εἴτ' ἐς τὸν ἀπόδενον ὅρμον,
Θρήκιον κλύδωνα·

τέλει γάρ, εἴ τι νὺξ ἀφῆ,
τοῦτ' ἐπ' ἥμαρ ἔρχεται.
τόν, ὡς τὰν πυρφόρων 200
ἀστραπῆν κράτη νέμων,
ὡς Ζεῦ, πάτερ, ὑπὸ σῷ φθίσον κεραυνῷ.

ἀντιστρ. γ' Λύκει! ἄναξ, τά τε σὰ χρυσοστρόφων ἀπ' ἀγκυλᾶν
βέλεα θέλοιμ' ἀν ἀδάματ' ἐνδατεῖσθαι 205

ἀρωγὰ προσταθέντα, τάς τε πυρφόρους
 Ἀρτέμιδος αἰγλας, ξὺν αῖς Λύκι' ὄρεα διάσσει.
 τὸν χρυσομίτραν τε κικλήσκω,
 τᾶσδ' ἐπώνυμον γᾶς, 210
 αἰνῶπα Βάκχον εὗιον,
 Μαινάδων ὄμόστολον,
 πελασθῆναι φλέγοντ'
 ἀγλαῶπι σύμμαχον
 πεύκα πὶ τὸν ἀπότιμον ἐν θεοῖς θεόν. 215

OI. αἰτεῖς δὲ δ' αἰτεῖς, τὰμ' ἐὰν θέλης ἔπη
 κλύων δέχεσθαι τῇ νόσῳ θ' ὑπηρετεῖν,
 ἀλκὴν λάβοις ἀν κάνακούφισιν κακῶν·
 ἀγὼ ζένος μὲν τοῦ λόγου τοῦδ' ἐξερῶ,
 ζένος δὲ τοῦ πραγθέντος οὐ γάρ ἀν μακρὰν 220
 ἔγενον αὐτός, μὴ οὐκ ἔχων τι σύμβολον.
 νῦν δ', ὕστερος γάρ ἀστὸς εἰς ἀστοὺς τελῶ,
 ὑμῖν προφωνῶ πᾶσι Καδμείοις τάδε·
 ὅστις πόθ' ὑμῶν Λάιον τὸν Λαβδάκου
 κάτοιδεν ἀνδρὸς ἐκ τίνος διώλετο, 225
 τοῦτον κελεύω πάντα σημαίνειν ἐμοί.
 κεὶ μὲν φοβεῖται τούπικλημ' ὑπεξελεῖν
 αὐτὸς καθ' αὐτοῦ — πείσεται γάρ ἄλλο μὲν
 ἀστεργὲς οὐδέν, γῆς δὲ ἀπεισιν ἀσφαλής·
 εἰ δή αὖ τις ἄλλον οἴδεν ἢ ἔξ ἄλλης χθονὸς 230
 τὸν αὐτόχειρα, μὴ σιωπάτω· τὸ γάρ
 κέρδος τελῶ γὰρ χήρις προσκείσεται.
 εἰ δ' αὖ σιωπήσεσθε, καὶ τις ἢ φίλου
 δείσας ἀπώσει τοῦπος ἢ χαύτοῦ τόδε,
 δὲ 'κ τῶνδε δράσω, ταῦτα χρὴ κλύειν ἐμοῦ. 235
 τὸν ἄνδρ' ἀπαυδῶ τοῦτον, ὅστις ἔστι, γῆς
 τῆσδ', ἥς ἐγὼ κράτη τε καὶ θρόνους νέμω,

μήτ' εἰσδέχεσθαι μήτε προσφωνεῖν τινα,
μήτ' ἐν θεῶν εὐχαῖσι μήτε θύμασιν
κοινὸν ποιεῖσθαι μήτε χέρνιβος νέμειν, 240
ἀθεῖν δ' ἀπ' οἴκων πάντας, ὡς μιάσματος
τοῦδ' ἡμὶν ὄντος, ὡς τὸ Πυθικὸν θεοῦ
μαντεῖον ἔξεφηνεν ἀρτίως ἐμοί.
ἐγὼ μὲν οὖν τοιόσδε τῷ τε δαίμονι
τῷ τ' ἀνδρὶ τῷ θανόντι σύμμαχος πέλω. 245
κατεύχομαι δὲ τὸν δεδρακότ' εἴτε τις
εἰς ὃν λέληθεν εἴτε πλειόνων μέτα,
κακὸν κακῶς νιν ἅμορον ἐκτρῆψαι βίον.
ἐπεύχομαι δ', οἴκοισιν εἰ ξυνέστιος
ἐν τοῖς ἐμοῖς γένοιτ' ἐμοῦ ξυνειδότος, 250
παθεῖν, ἀπέρ τοῖσδ' ἀρτίως ἡρασάμην.
ὑμῖν δὲ ταῦτα πάντ' ἐπισκήπτω τελεῖν,
ὑπέρ τ' ἐμαυτοῦ τοῦ θεοῦ τε τῆσδε τε
γῆς ὡδ' ἀκάρπως καθέως ἐφθαρμένης.
οὐδ' εἰ γάρ ἦν τὸ πρᾶγμα μὴ θεήλατον, 255
ἀκάθαρτον ὑμᾶς εἰκὸς ἦν οὕτως ἔτιν,
ἀνδρός γ' ἀρίστου βασιλέως τ' ὀλωλότος,
ἄλλ' ἔξερευνάν. νῦν δ' ἐπεὶ κυρῶ τ' ἐγὼ
ἔχων μὲν ἀρχάς, ἀς ἐκεῖνος εἶχε πρίν,
ἔχων δὲ λέκτρα καὶ γυναῖχ' ὁμόσπορον, 260
κοινῶν τε παίδων κοίν' ἄν, εἰ κείνω γένος
μὴ 'δυστύχησεν, ἦν ἀν ἐκπεφυκότα.
νῦν δ' ἐς τὸ κείνου κρᾶτ' ἐνήλαθ' ἡ τύχη·
ἀνθ' ὃν ἐγὼ τάδ' ὥσπερ εἰ τούμου πατρὸς
ὑπερμαχοῦμαι καπὲ πάντ' ἀφίξομαι, 265
ζητῶν τὸν αὐτόχειρα τοῦ φόνου λαβεῖν
τῷ Λαβδακείῳ παιδὶ Πολυδώρου τε καὶ
τοῦ πρόσθε Κάδμου τοῦ πάλαι τ' Ἀγήνορος.

- καὶ ταῦτα τοῖς μὴ δρῶσιν εὔχομαι θεοὺς
 μήτ' ἄροτον αὐτοῖς γῆς ἀνιέναι τινά,
 μήτ' οὖν γυναικῶν παῖδας, ἀλλὰ τῷ πότμῳ
 τῷ νῦν φθερεῖσθαι κατί τοῦδ' ἔχθιον.
 ὑμῖν δὲ τοῖς ἄλλοισι Καδμείοις, ὅσοις
 τάδ' ἔστ' ἀρέσκονθ', ἢ τε σύμμαχος Δίκη
 χοὶ πάντες εὖ ἔνυεῖν εἰσαει θεοί.
- XO. ὥσπερ μ' ἀραιὸν ἔλαβες, ὡδ' ἀναξ, ἐρῶ·
 οὔτ' ἔκτανον γάρ οὔτε τὸν κτανόντ' ἔχω
 δεῖξαι· τὸ δὲ ζήτημα τοῦ πέμψαντος ἦν
 Φοίβου τόδ' εἰπεῖν, ὅστις εἴργασται ποτε.
- OI. δίκαι! ἔλεξας· ἀλλ' ἀναγκάσαι θεούς,
 ἂν μὴ θέλωσιν, οὐδ' ἀν εἰς δύναιτ' ἀνήρ.
- XO. τὰ δεύτερ' ἐκ τῶνδ' ἀν λέγοιμ' ἀ μοι δοκεῖ.
- OI. εἰ καὶ τρίτ' ἔστι, μὴ παρῆς τὸ μὴ οὐ φράσαι.
 ἀνακτ' ἀνακτὶ ταῦθ' δρῶντ' ἐπίσταμαι
- XO. μάλιστα Φοίβῳ Τειρεσίχν, παρ' οὐ τις δὲ
 σκοπῶν τάδ', ὄναξ, ἐκμάθοι σαφέστατα.
- OI. ἀλλ' οὐκ ἐν ἀργοῖς οὐδὲ τοῦτ' ἐπραξάμην·
 ἐπεμψά γάρ, Κρέοντος εἰπόντος, διπλοὺς
 πομπούς· πάλαι δὲ μὴ παρὼν θαυμάζεται.
- XO. καὶ μήν τά γ' ἄλλα κινητὰ καὶ παλαιί ἔπη.
- OI. τὰ ποῖκι ταῦτα; πάντα γὰρ σκοπῶ λόγον.
- XO. θανεῖν ἐλέχθη πρός τινων δόδοιπόρων.
- OI. ἥκουσα κάγω· τὸν δ' ιδόντ' οὐδεὶς ὁρᾷ.
- XO. ἀλλ' εἴ τι μὲν δὴ δείματός γ' ἔχει μέρος,
 τὰς σὰς ἀκούων οὐ μενεῖ τοιάσδ' ἀράς.
- OI. ω μή 'στι δρῶντι τάρβος, οὐδ' ἔπος φοβεῖ.
- XO. ἀλλ' οὐξελέγξων αὐτὸν ἔστιν· οἶδε γάρ
 τὸν θεῖον ἥδη μάντιν ὃδ' ἀγουσιν, ω
 τάληθες ἐμπέφυκεν ἀνθρώπων μόνω.

- OI. ὅ πάντα νωμῶν Τειρεσία, διδαχτά τε 300
 ἀρρητά τ' οὐράνια τε καὶ χθονοστιβῆ,
 πόλιν μέν, εἰ καὶ μὴ βλέπεις φρονεῖς δ' ὅμιλος,
 οἷα νόσῳ σύνεστιν, ἃς σὲ προστάτην
 σωτῆρά τ', ὄντας, μοῦνον ἔξευρίσκομεν.
- Φοιβος γάρ, εἴ τι μὴ κλύεις τῶν ἀγγέλων, 305
 πέμψασιν ἡμῖν ἀντέπεμψεν ἔκλυσιν
 μόνην ἀν ἐλθεῖν τοῦδε τοῦ νοσήματος,
 εἰ τοὺς κτανόντας Λάιον μαθόντες εὗ
 κτείναιμεν ἢ τῆς γῆς φυγάδας ἐκπεμψάμεθα.
- σύ νυν φθονήσας μήτ' ἀπ' οἰωνῶν φάτιν 310
 μήτ' εἴ τιν' ἄλλην μαντικῆς ἔχεις ὁδόν,
 ρῦσαι σεαυτὸν καὶ πόλιν, ρῦσαι δ' ἐμέ,
 ρῦσαι δὲ πᾶν μίασμα τοῦ τεθνηκότος.
 ἐν σοὶ γάρ ἐσμεν· ἄνδρα δ' ὡφελεῖν, ἀφ' ὄν
 ἔχοι τε καὶ δύναιτο, κάλλιστος πόνος. 315

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

φεῦ φεῦ, φρονεῖν ὡς δεινόν, ἐνθα μὴ τέλη
 λύῃ φρονοῦντι. Ταῦτα γάρ καλῶς ἔγω
 εἰδὼς διώλεσ· οὐ γάρ ἀν δεῦρ' ἴκόμην.

- OI. τί δ' ἔστιν; ὡς ἀθυμος εἰσελήλυθας.
- TEI. ἄφες μ' ἐς οἶκους· ρῆστα γάρ τὸ σὸν τε σὺ 320
 καγώ διοίσω τούμόν, ἦν ἐμοὶ πίθη.
- OI. οὔτ' ἔννομ' εἴπας οὕτε προσφιλῇ πόλει
 τῇδ', ἢ σ' ἔθρεψε, τήνδ' ἀποστερῶν φάτιν.
- TEI. ὄρῶ γάρ οὐδὲ σοὶ τὸ σὸν φώνημ' ἵὸν
 πρὸς καιρόν· ὡς οὖν μηδ' ἔγω ταύτὸν πάθω... 325
- OI. μή, πρὸς θεῶν, φρονῶν γ' ἀποστραφῆς, ἐπεὶ
 πάντες σὲ προσκυνοῦμεν οἵδ' ίκτήριοι.

- TEI. πάντες γάρ οὐ φρονεῖτ· ἐγὼ δ' οὐ μή ποτε,
ταῦμ' ὅς ἂν εἴπω, μὴ τὰ σ' ἐκφήνω κακά.
OI. τί φήσι; ξυνειδώς οὐ φράσεις, ἀλλ' ἐννοεῖς
ἡμᾶς προδοῦναι καὶ καταφθεῖραι πόλιν;
TEI. ἐγὼ οὔτ' ἐμαυτόν, οὔτε σ' ἀλγυνῶ· τί ταῦτ'
ἄλλως ἐλέγχεις; οὐ γάρ ἂν πύθοιό μου.
OI. οὐκ, ὃ κακῶν κάκιστε, καὶ γάρ ἂν πέτρου
φύσιν σύ γ' ὀργάνειας, ἔξερεῖς ποτε,
ἀλλ' ὥδ' ἀτεγκτος κάτελεύτητος φανεῖ;
TEI. ὀργὴν ἐμέμψω τὴν ἐμήν, τὴν σὴν δ' ὁμοῦ
ναίουσαν οὐ κατεῖδες, ἀλλ' ἐμὲ ψέγεις.
OI. τίς γάρ τοιαῦτ' ἂν οὐκ ἄν ὀργίζωιτ' ἔπη
κλύων, ἢ νῦν σὺ τὴνδ' ἀτιμάζεις πόλιν;
TEI. ηὕτις γάρ αὐτά, καὶν ἐγὼ συγῇ στέγω.
OI. οὐκοῦν, ἢ γ' ηὕτις, καὶ σὲ χρὴ λέγειν ἐμοί.
TEI. οὐκ ἀν πέρα φράσαιμι· πρὸς τάδ', εἰ θέλεις,
θυμοῦ δι' ὀργῆς, ηὕτις ἀγριωτάτη.
OI. καὶ μήν παρήσω γ' οὐδέν, ὡς ὀργῆς ἔχω,
ἄπερ ξυνίημ'. ἵσθι γάρ δοκῶν ἐμοὶ
καὶ ξυμφυτεῦσαι τούργον εἰργάσθαι ή τὸ σον
μὴ χερσὶ καίνων· εἰ δ' ἐτύγχανες βλέπων,
καὶ τούργον ἀν σοῦ τοῦτ' ἔφην εἶναι μόνου.
TEI. ἄλλητες; ἐννέπω σὲ τῷ κηρύγματι,
ἄπερ προεπίπας, ἐμμένειν κάφ' ἡμέρας
τῆς νῦν προσαυδάν μήτε τούσδε μήτ' ἐμέ,
ώς ὅντι γῆς τῆσδ' ἀνοσίω μιάστορι.
OI. οὕτως ἀναιδῶς ἔξεκίνησας τόδε
τὸ ῥῆμα; καὶ ποῦ τοῦτο φεύξεσθαι δοκεῖς;
TEI. πέφευγα· τάληθες γάρ ἴσχυον τρέψω.
OI. πρὸς τοῦ διδαχθείς; οὐ γάρ ἔκ γε τῆς τέχνης.
TEI. πρὸς σοῦ· σὺ γάρ μ' ἀκοντα προυτρέψω λέγειν.

330

335

340

345

350

355

- OI. ποῖον λόγον; λέγ' αὖθις, ὡς μᾶλλον μάθω.
- TEI. οὐχὶ ξυνῆκας πρόσθεν, ἦ 'κπειρῷ λόγων; 360
- OI. οὐχ ὥστε γ' εἰπεῖν γνωστόν, ἀλλ' αὖθις φράσον.
- TEI. φονέα σέ φημι τάνδρός, οὖς ζητεῖς, κυρεῖν.
- OI. ἀλλ' οῦ τι χαίρων δίς γε πημονὰς ἔρεῖς.
- TEI. εἴπω τι δῆτα κάλλ', ἵν' ὄργιζῃ πλέον;
- OI. ὅσον γε χρήζεις ὡς μάτην εἰρήσεται. 365
- TEI. λεληθέναι σέ φημι σὺν τοῖς φιλτάτοις
αἰσχυσθ' ὄμιλοῦντ', οὐδ' ὁρᾶν ἵν' εἰ κακοῦ.
- OI. ἢ καὶ γεργηθώς ταῦτ' ἀεὶ λέξειν δοκεῖς;
- TEI. εἴπερ τί γ' ἐστὶ τῆς ἀληθείας σθένος.
- OI. ἀλλ' ἐστι, πλὴν σοὶ· σοὶ δὲ τοῦτ' οὐκ ἔστ', ἐπεὶ 370
τυφλὸς τά τ' ὥτα τόν τε νοῦν τά τ' ὄμματ' εἰ.
- TEI. σὺ δ' ἄθλιός γε ταῦτ' ὄνειδίζων, ἀ σοὶ
οὐδεὶς δις οὐχὶ τῶνδ' ὄνειδιεῖ τάχα.
- OI. μιᾶς τρέφη πρὸς νυκτός, ὥστε μήτ' ἐμὲ
μήτ' ἄλλον, ὅστις φῶς ὁρᾷ βλάψαι ποτ' ἄν. 375
- TEI. οὐ γάρ σε μοῖρα πρός γ' ἐμοῦ πεσεῖν, ἐπεὶ
ἴκανὸς Ἀπόλλων, φέταδ' ἐκπρᾶξαι μέλει.
- OI. Κρέοντος ἢ σοῦ ταῦτα τάξευρήματα;
- TEI. Κρέων δέ σοι πῆμ' οὐδέν, ἀλλ' αὐτὸς σὺ σοί.
- OI. ὃ πλοῦτε καὶ τυραννὶ καὶ τέχνη τέχνης 380
ὑπερφέρουσα τῷ πολυζήλῳ βίῳ,
ὅσος παρ' ὑμίν ὁ φθόνος φυλάσσεται,
εἰ τῆσδέ γ' ἀρχῆς οὔνεχ', ἢν ἐμοὶ πόλις
δωρητόν, οὐκ' αἰτητόν, εἰσεχείρισεν,
ταύτης Κρέων ὁ πιστός, οὗτος ἀρχῆς φίλος,
λάθρᾳ μ' ὑπελθὼν ἐκβαλεῖν ἴμείρεται, 385
ὑφεις μάγον τοιόνδε μηχανορράφον,
δόλιον ἀγύρτην, ὅστις ἐν τοῖς κέρδεσιν
μόνον δέδορκε, τὴν τέχνην δ' ἔφυ τυφλός.

ἐπεί, φέρ' εἰπέ, ποῦ σὺ μάντις εἶ σαφής;
 πῶς οὐχ, ὅθ' ἡ ράψῳδὸς ἐνθάδ' ἦν κύων,
 γῆδας τι τοῖσδ' ἀστοῦσιν ἐκλυτήριον;
 καίτοι τό γ' αἰνιγμ' οὐχὶ τούπιόντος ἦν
 ἀνδρός διειπεῖν, ἀλλὰ μαντείας ἔδει,
 ἦν οὗτ' ἀπ' οἰωνῶν σὺ προύφανης ἔχων
 οὗτ' ἐκ θεῶν του γνωτόν· ἀλλ' ἔγώ μολών,
 ὁ μηδὲν εἰδὼς Οἰδίπους, ἔπαινος νιν,
 γνώμῃ κυρήσας οὔδ' ἀπ' οἰωνῶν μαθών.
 δν δὴ σὺ πειρᾶς ἐκβαλεῖν, δοκῶν θρόνοις
 παραστατήσειν τοῖς Κρεοντείοις πέλας.

κλαίων δοκεῖς μοι καὶ σὺ χώ συνθεῖς τάδε
 ἀγγηλατήσειν· εἰ δὲ μὴ δόκεις γέρων
 εἰναι, παθών ἔγνως ἀν οἴλα περ φρονεῖς.

XO. ήμιν μὲν εἰκάζουσι καὶ τὰ τοῦδε ἔπη
 ὄργῃ λελέχθαι καὶ τὰ σ', Οἰδίπου, δοκεῖ.
 δεῖ δ' οὐ τοιούτων, ἀλλ' ὅπως τὰ τοῦ θεοῦ
 μαντεῖ ἀφίστα λύσομεν, τόδε σκοπεῖν.

ΤΕΙ. εὶ καὶ τυραννεῖς, ἔξισταέον τὸ γοῦν
 ἵστ' ἀντιλέξαι· τοῦδε γάρ καγώ κρατῶ.
 οὐ γάρ τι σοὶ ζῶ δοῦλος, ἀλλὰ Λοξία,
 ὥστ' οὐ Κρέοντος προστάτου γεγράψομαι.
 λέγω δ', ἐπειδὴ καὶ τυφλόν μ' ὀνειδίσας·
 σὺ καὶ δέδορκας κού βλέπεις ἵν' εἰ κακοῦ,
 οὔδ' ἔνθα ναίεις οὔδ' ὅτων οἰκεῖς μέτα.

ἄρ' οἰσθ' ἀρ' ὃν εἰ; καὶ λέληθας ἔχθρὸς ὃν
 τοῖς σοῖσιν αὐτοῦ νέρθε κάπι γῆς ἀνω,
 καὶ σ' ἀμφιπλήξ μητρός τε καὶ τοῦ σοῦ πατρὸς
 ἐλᾶ ποτ' ἐκ γῆς τῆσδε δεινόπους Ἀρά,
 βλέποντα νῦν μὲν δρθ', ἔπειτα δὲ σκότον.
 Βοῆς δὲ τῆς σῆς ποῖος οὐκ ἔσται λιμήν,

390

395

400

405

410

415

420

- ποῖος Κιθαιρών οὐχὶ σύμφωνος τάχα,
ὅταν καταίσθῃ τὸν ὑμέναιον, δν δόμοις
ἀνορμον εἰσέπλευσας εὔπλοιας τυχῶν;
ἄλλων δὲ πλῆθος οὐκ ἐπαισθάνη κακῶν,
ἄς σ' ἔξισώσει σοὶ τε καὶ τοῖς σοῖς τέκνοις. 425
- πρὸς ταῦτα καὶ Κρέοντα καὶ τούμπον σιόμα
προπηλάκιζε· σοῦ γάρ οὐκ ἔστιν βροτῶν
κάκιον ὅστις ἔκτριβήσεται ποτε.
- OI. Ἡ ταῦτα δῆτ' ἀνεκτὰ πρὸς τούτου κλύειν;
οὐκ εἰς ὄλεθρον; οὐχὶ θᾶσσον; οὐ πάλιν 430
ἀψύρρος οἴκων τῶνδ' ἀποστραφεὶς ἀπει;
οὐδ' ἴκόμην ἔγωγ' ἄν, εἰ σὺ μὴ ἔλεις.
- TEI. OI. οὐ γάρ τι σ' ἥδη μῶρο φωνήσοντ', ἐπεὶ
σχολῇ σ' ἄν οἴκους τοὺς ἔμοὺς ἔστειλάμην. 435
- TEI. ήμεῖς τοιοῖδ' ἔφυμεν, ὡς μὲν σοὶ δοκεῖ,
μῶροι, γονεῦσι δ', οἱ σ' ἔφυσαν, ἔμφρονες.
- OI. ποίοισι; μεῖνον· τίς δέ μ' ἔκφύει βροτῶν;
TEI. ηδ' ήμέρα φύσει σε καὶ διαφθερεῖ.
- OI. ὡς πάντ' ἄγαν αἰνικτὰ κάσαφῇ λέγεις.
TEI. οὔκουν σὺ ταῦτ' ἀριστος εύρίσκειν ἔφυς; 440
- OI. τοιαῦτ' δινεῖδιζ', οἵς ἔμ' εύρήσεις μέγαν.
TEI. αὕτη γε μέντοι σ' ἡ τύχη διώλεσεν.
- OI. ἄλλ' εἰ πόλιν τήνδ' ἔξεσωσ', οὕ μοι μέλει.
TEI. ἀπειμι τοίνυν· καὶ σύ, παῖ, κόμιζέ με.
- OI. κομιζέτω δῆθ', ὡς παρὼν σὺ γ' ἔμποδὼν 445
δύχλεῖς· συθείς τ' ἄν οὐκ ἄν ἀλγύναις πλέον.
TEI. εἰπὼν ἀπειμ' ἄν οὕνεκ' ἥλθον, οὐ τὸ σὸν
δείσας πρόσωπον· οὐ γάρ ἔσθ' ὅπου μ' ὄλεῖς.
λέγω δέ σοι· τὸν ἄνδρα τοῦτον, δν πάλαι
ζητεῖς ἀπειλῶν κάνακηρύσσων φόνον 450
τὸν Λατείον, οὗτός ἔστιν ἐνθάδε.

ξένος, λόγω μέτοικος, είτα δ' ἐγγενής
φανήσεται Θηβαῖος· οὐδ' ἡσθήσεται
τῇ ξυμφορᾷ· τυφλὸς γάρ ἐκ δεδορκότος
καὶ πτωχὸς φύτι πλουσίου ξένην ἔπι 455
σκήπτρῳ προδεικνὺς γαῖαν ἐμπορεύσεται.
φανήσεται δὲ παισὶ τοῖς αὐτοῦ ξυνών
ἀδελφὸς αὐτὸς καὶ πατήρ, καὶ οὗτος ἔφυ
γυναικὸς υἱὸς καὶ πόσις, καὶ τοῦ πατρὸς
δόμόσπορός τε καὶ φονεύς, καὶ ταῦτ' ἵων 460
εἴσω, λογίζου· κανὸν λάβης ἐψευσμένον,
φάσκειν ἐμ' ἥδη μαντικῇ μηδὲν φρονεῖν.

ΧΟ. στρ. ς' τίς, ὅντιν' ἀ θεσπιέπειχ Δελφὶς εἶπε πέτρᾳ
ἄρρητ' ἀρρήτων τελέσαντα φοινίαισι χερσίν; 465
ῶρα νιν ἀελλάδων
ἴππων σθεναρώτερον
φυγῆ πόδα νωμᾶν.
ἔνοπλος γάρ ἐπ' αὐτὸν ἐπενθρώσκει
πυρὶ καὶ στεροπαῖς δὲ Διὸς γενέτας· 470
δειναὶ δ' ἄμ' ἔπονται
Κῆρες ἀναπλάκητοι.

ἀντιστρ. α'
ἔλαμψε γάρ τοῦ νιφοέντος ἀρτίως φανεῖσα
φάμα Παρνασσοῦ τὸν ἄδηλον ἄνδρα πάντ'
φοιτᾶ γάρ οὐπ' ἀγρίαν [ἰχνεύειν.] 475
ῦλαν ἀνά τ' ἀντρα καὶ
πέτρας, ὡς ταῦρος.
μέλεος μελέω ποδὶ χηρεύων,
τὰ μεσόμφαλα γᾶς ἀπονοσφίζων 480
μαντεῖα· τὰ δὲ αἰεὶ^{τάται.}
ζῶντα περιποτᾶται.

στροφὴ β'
δεινὰ μὲν οὖν, δεινὰ ταράσσει σοφὸς οἰω-
[νοθέτας, 485

οὔτε δοκοῦντ' οὔτ' ἀποφάσκονθ', ὅ τι λέξω δ' ἀπορῶ.
 πέτομαι δ' ἐλπίσιν, οὔτε' ἔνθαδ' ὁρῶν οὔτ' ὀπίσω.
 τί γάρ ἦ, Λαβδακίδαις,
 ἢ τῷ Πολύβου νεῖκος ἔκειτ', οὔτε πάροιθέν 490
 ποτ' ἔγωγ' οὔτε ταῦν πω
 ἔμαθον, πρὸς ὄτου δή, βασάνῳ πίστιν ἔχων,
 ἐπὶ τὰν ἐπίδαμον φάτιν εἷμ' Οἰδίποδα, 495
 Λαβδακίδαις ἐπίκουρος ἀδήλων θανάτων.
 ἀντιστρ. β' ἀλλ' ὁ μὲν οὖν Ζεὺς ὁ τὸν Απόλλωνα ξυνετοί
 [καὶ τὰ βροτῶν
 εἰδότες· ἀνδρῶν δ' ὅτι μάντις πλέον ἥ γὰρ
 [φέρεται, 500
 κρίσις οὐκ ἔστιν ἀληθῆς· σοφίᾳ δ' ἀν σοφίαν
 παραμείψειεν ἀνήρ.
 ἀλλ' οὕποτ' ἔγωγ' ἄν, πρὶν ἵδοιμ' ὁρθὸν ἔπος,
 μεμφομένων ἀν καταφαίνην. 505
 φανερὰ γάρ ἐπ' αὐτῷ πτερόεσσ' ἡλθε κόρη
 ποτέ, καὶ σοφὸς ὥφθη βασάνῳ θ' ἡδύπολις·
 τῷ ἀπ' ἐμᾶς φρενὸς οὕποτ' ὀφλήσει κακίαν. 510
 ΚΡ. ἀνδρες πολῖται, δείν' ἔπι, πεπυσμένος
 κατηγορεῖν μου τὸν τύραννον Οἰδίπουν,
 πάρειμ' ἀτλητῶν. Εἰ γάρ ἐν ταῖς ξυμφοραῖς 515
 ταῖς νῦν νομίζει πρός γ' ἐμοῦ πεπονθέναι
 λόγοισιν εἴτ' ἔργοισιν ἐς βλάβην φέρον,
 οὕτοι βίου μοι τοῦ μακραίωνος πάθος,
 φέροντι τήνδε βάξιν. οὐ γάρ εἰς ἀπλοῦν
 ἡ ζημία μοι τοῦ λόγου τούτου φέρει, 520
 ἀλλ' ἐς μέγιστον, εἰ κακὸς μὲν ἐν πόλει,
 κακὸς δὲ πρὸς σοῦ καὶ φίλων κεκλήσομαι.
 ΧΟ. ὀλλ' ἡλθε μὲν δὴ τοῦτο τούνειδος τάχ' ἄν
 ὄργῃ βιασθὲν μᾶλλον ἥ γνώμη φρενῶν.

- KP. τούπος δ' ἐφάνθη, ταῖς ἐμαῖς γνώμαις ὅτι πεισθεὶς ὁ μάντις τοὺς λόγους ψευδεῖς λέγοι; 525
 XO. ηὐδᾶτο μὲν τάδ', οἴδ' δ' οὐ γνώμη τίνι.
- KP. ἔξι δύματων δ' ὄρθῶν τε καξές ὄρθης φρενὸς κατηγορεῖτο τούπικλημα τοῦτο μου;
- XO. οὐκ οἴδ'. ἀ γάρ δρῶσ' οἱ κρατοῦντες, οὐχ ὁρῶ. 530
 αὐτὸς δ' ὅδ' ἥδη δωμάτων ἔξι περᾶ.
- OI. οὗτος σύ, πῶς δεῦρ' ἥλθες; ἢ τοσόνδ' ἔχεις τόλμης πρόσωπον, ὥστε τὰς ἐμάς στέγας ἵκου, φονεὺς ὃν τοῦδε τάνδρος ἐμφανῶς ληστῆς τ' ἐναργῆς τῆς ἐμῆς τυραννίδος; 535
 φέρ' εἰπὲ πρὸς θεῶν, δειλίαν ἢ μωρίαν ἴδων τιν' ἐμοὶ ταῦτ' ἐβουλεύσω ποιεῖν;
 ἢ τούργον ὡς οὐ γνωριοῦμί σου τόδε δόλῳ προσέρπον; ἢ οὐκ ἀλεξοίμην μαθών;
 ἀρ' οὐχὶ μῶρόν ἔστι τούγχείρημά σου, 540
 ἀνευ τε πλήθους καὶ φίλων τυραννίδα θηρᾶν, δ πλήθει χρήμασίν θ' ἀλίσκεται;
- KP. οἰσθ' ὡς ποίησον; ἀντὶ τῶν εἰρημένων 545
 ἵστ' ἀντάκουσον, κἀτα κρῆν' αὐτὸς μαθών.
- OI. λέγειν σὺ δεινός, μανθάνειν δ' ἔγὼ κακός σοῦ· δυσμενῆ γάρ καὶ βαρύν σ' εὔρηκ' ἐμοὶ.
- KP. τοῦτ' αὐτὸν μου πρῶτ' ἀκουσον, ὡς ἐρῶ.
- OI. τοῦτ' αὐτὸν μή μοι φράξ, ὅπως οὐκ εἰ κακός.
- KP. εἰ τοι νομίζεις κτῆμα τὴν αὐθαδίαν εἶναι τι τοῦ νοῦ χωρίς, οὐκ ὄρθῶς φρονεῖς. 550
 OI. εἰ τοι νομίζεις ἀνδρα συγγενῆ κακῶς δρῶν οὐχ ὑφέξειν τὴν δίκην, οὐκ εἰ φρονεῖς.
- KP. ἔνυμφημί σοι ταῦτ' ἔνδικ' εἰρῆσθαι· τὸ δέ πάθημ' ὅποιον φήσ παθεῖν, δίδασκέ με.
- OI. ἔπειθες ἢ οὐκ ἔπειθες, ὡς χρείη μ' ἐπί! 555

- τὸν σεμνόμαντιν ἄνδρα πέμψασθαι τινα;
 KP. καὶ νῦν ἔθ' αὐτός εἰμι τῷ βουλεύματι.
 OI. πόσον τιν' ἥδη δῆθ' ὁ Λάιος χρόνον...
 KP. δέδρακε ποῖον ἔργον; οὐ γὰρ ἐννοῶ.
 OI. ἀφαντος ἔρρει θανασίμω χειρώματι; 560
 KP. μακροὶ παλαιοὶ τ' ἂν μετρηθεῖεν χρόνοι.
 OI. τότ' οὖν ὁ μάντις οὗτος ἦν ἐν τῇ τέχνῃ;
 KP. σοφός γ' ὅμοιώς καξὶ ἵσου τιμώμενος.
 OI. ἐμνήσατ' οὖν ἐμοῦ τι τῷ τότ' ἐν χρόνῳ;
 KP. οὔκουν ἐμοῦ γ' ἐστῶτος οὐδαμοῦ πέλας. 565
 OI. ἀλλ' οὐκ ἔρευναν τοῦ θανόντος ἕσχετε;
 KP. παρέσχομεν, πῶς δ' οὐχὶ; κούκη ἡκούσαμεν.
 OI. πῶς οὖν τόθ' οὗτος ὁ σοφὸς οὐκ ηὔδα τάδε;
 KP. οὐκ οἰδ· ἐφ' οἷς γὰρ μὴ φρονῶ, σιγᾶν φιλῶ.
 OI. τόσον δέ γ' οἰσθα καὶ λέγοις ἂν εὖ φρονῶν. 570
 KP. ποῖον τόδ'; εἰ γὰρ οἰδά γ', οὐκ ἀρνήσομαι.
 OI. ὅθιούνεκ', εἰ μὴ σοὶ ξυνῆλθε, τὰς ἐμάς
 οὐκ ἂν ποτ' εἴπε Λαῖτου διαφθοράς.
 KP. εἰ μὲν λέγει τάδ' αὐτὸς οἰσθ'· ἐγὼ δὲ σοῦ
 μαθεῖν δικαιῶ ταῦθ' ἀπερ κάμοῦ σὺ νῦν. 575
 OI. ἐκμάνθην· οὐ γὰρ δὴ φονεὺς ἀλώσομαι.
 KP. τί δῆτ'; ἀδελφὴν τὴν ἐμὴν γῆμας ἔχεις;
 OI. ἀρνησίς οὐκ ἔνεστιν ὅν ἀνιστορεῖς.
 KP. ἀρχεις δ' ἐκείνη ταῦτά, γῆς ἵσον νέμων;
 OI. ἀν δὴ θέλουσα, πάντ' ἐμοῦ κομίζεται. 580
 KP. οὔκουν ἴσοῦμαι σφῶν ἐγώ δυοῖν τρίτος;
 OI. ἐνταῦθα γὰρ δὴ κακὸς φαίνη φίλος.
 KP. οὐκ, εἰ διδοίης γ', ὡς ἐγώ, σαυτῷ λόγον.
 σκέψαι δὲ τοῦτο πρῶτον, εἰ τιν' ἀν δοκεῖς
 ἀρχειν ἐλέσθαι ξὺν φόβοισι μᾶλλον ἢ 585
 ἀτρεστον εῦδοντ', εἰ τά γ' αὐθ' ἔξει κράτη.

ἐγὼ μὲν οὖν οὔτ' αὐτὸς ἴμείρων ἔφυν
τύραννος εἰναι μᾶλλον ἢ τύραννα δρᾶν,
οὔτ' ἄλλος, ὅστις σωφρονεῖν ἐπίσταται.
νῦν μὲν γάρ ἐκ σοῦ πάντ' ἀνευ φόβου φέρω.
εἰ δ' αὐτὸς ἥρχον, πολλὰ κανὸν ἄκων ἔδρων.
πῶς δῆτ' ἐμοὶ τυραννίς ἥδιων ἔχειν
ἀρχῆς ἀλύπου καὶ δυναστείας ἔφυ;
οὔπω τοσοῦτον ἡπατημένος κυρῶ,
ῶστ' ἄλλα χρήζειν ἢ τὰ σὺν κέρδει καλά.
νῦν πᾶσι χαίρω, νῦν με πᾶς ἀσπάζεται,
νῦν οἱ σέθεν χρήζοντες ἐκκαλοῦσί με·
τὸ γάρ τυχεῖν αὐτοὺς ἀπαν ἐνταῦθι ἔνι.
πῶς δῆτ' ἐγὼ κεῖν' ἀν λάθιοιμ' ὀφεῖς τάδε;
οὐκ ἀν γένοιτο νοῦς κακὸς καλῶς φρονῶν.
ἄλλ' οὔτ' ἑραστῆς τῆσδε τῆς γνώμης ἔφυν,
οὔτ' ἀν μετ' ἄλλου δρῶντος ἀν τλαίην ποτέ.
καὶ τῶνδ' ἔλεγχον, τοῦτο μὲν Πυθώδ' ἵων
πεύθουν, τὰ χρησθέντ' εἰ σαφῶς ἡγγειλά σοι·
τοῦτ' ἄλλ', έάν με τῷ τερασκόπῳ λάβῃς
κοινῇ τι βουλεύσαντα, μὴ μ' ἀπλῆ κτάνης
ψήφῳ, διπλῇ δέ, τῇ τ' ἐμῇ καὶ σῇ, λαβών·
γνώμη δ' ἀδήλω μή με χωρὶς αἴτιῶ·
οὐ γάρ δίκαιον οὔτε τοὺς κακοὺς μάτην
χρηστοὺς νομίζειν οὔτε τοὺς χρηστοὺς κακούς.
φίλον γάρ ἐσθλὸν ἐκβαλεῖν ἵσον λέγω
καὶ τὸν παρ' αὐτῷ βίοτον, δὸν πλεῖστον φιλεῖ.
ἄλλ' ἐν χρόνῳ γνώσει τάδ' ἀσφαλῶς, ἐπεὶ
γρόνος δίκαιον ἀνδρα δείχνυσιν μόνος,
κακὸν δὲ κανὸν ἐν ἡμέρᾳ γνοίης μιᾷ.
καλῶς ἔλεξεν εὐλαβουμένῳ πεσεῖν,
ἄναξ· φρονεῖν γάρ οἱ ταχεῖς οὐκ ἀσφαλεῖς.

XO.

590

595

600

605

610

615

- OI. δταν ταχύς τις ούπιβουλεύων λάθρα
χωρῆ, ταχὺν δεῖ κάμε βουλεύειν πάλιν.
εὶ δ' ἡσυχάζων προσμενῶ, τὰ τοῦδε μὲν
πεπραγμέν' ἔσται, τάμα δ' ἡμικρημένα. 620
- KP. τί δῆτα χρήζεις; ή με γῆς ἔξω βαλεῖν;
OI. ἥκιστα: θνήσκειν, οὐ φυγεῖν σε βούλομαι.
KP. δταν προδείξης, οἶόν ἔστι τὸ φθονεῖν.
OI. ὡς οὐχ ὑπείξων οὐδὲ πιστεύσων λέγεις; 625
KP. οὐ γάρ φρονοῦντά σ' εῦ βλέπω.
OI. τὸ γοῦν ἐμόν.
KP. ἀλλ' ἔξ ίσου δεῖ κάμόν.
OI. ἀλλ' ἔφυς κακός.
KP. εὶ δὲ ξυνίης μηδέν;
OI. ἀρκτέον γ' ὅμως.
KP. οὗτοι κακῶς γ' ἄρχοντος.
OI. ὡ πόλις, πόλις.
KP. κάμοι πόλεως μέτεστιν, οὐχὶ σοὶ μόνῳ. 630
XO. παύσασθ', ἀνακτες καιρίαν δ' ὑμῖν δρῶ
τὴνδ' ἐκ δόμων στείχουσαν Ἰοκάστην, μεθ' ής
τὸ νῦν παρεστώς νεῖκος εῦ θέσθαι χρεών.

ΙΟΚΑΣΤΗ

- τί τὴν ἄβουλον, ὡ ταλαίπωροι, στάσιν
γλώσσης ἐπήρασθ'; οὐδ' ἐπαισχύνεσθε, γῆς 635
οὔτω νοσούσης, ἵδια κινοῦντες κακά;
οὐκ εἴ τ' οἴκους σύ τε, Κρέον, κατὰ στέγας,
καὶ μὴ τὸ μηδὲν ἀλγος ἐς μέγ' οἴσετε;
KP. ὅμαιμε, δεινά μ' Οἰδίπους, δὸ σὸς πόσις,
δρᾶσαι δικαιοῖ, δυοῖν ἀποκρίνας κακοῖν, 640
ἢ γῆς ἀπῶσαι πατρίδος ἢ κτεῖναι λαβών.
OI. ξύμφημι· δρῶντα γάρ νιν, ὡ γύναι, κακῶς

- εῖληφα τούμδον σῶμα σὸν τέχνη κακῆ.
KP. μή νυν ὀναίμην, ἀλλ' ἀραιός, εἰ σέ τι
δέδρακ', δλοίμην, ὃν ἐπαιτιᾷ με δρᾶν. 645
- IO.** ὡ πρὸς θεῶν πίστευσον, Οἰδίπους, τάδε.
μάλιστα μὲν τόνδ' ὄρκον αἰδεσθεὶς θεῶν,
ἔπειτα κάμε τούσδε θ', οἴ πάρεισί σοι.
- XO. στρ. α'** πιθοῦ θελήσας φρονήσας τ', δναξ, λίσσομαι. 650
- OI.** τί σοι θέλεις δῆτ' εἰκάθιω;
- XO.** τὸν οὔτε πρὶν νήπιον νῦν τ' ἐν ὄρκῳ μέγχω κα-
- OI.** οἶσθ' οὖν & χρήσεις; [ταίδεσαι.]
- XO.** οἶδα.
- OI.** φράζε δή τί φής. 655
- XO.** τὸν ἐναγῆ φίλον μήποτ' ἐν αἰτίᾳ
σύ γ' ἀφανεῖ λόγων ἀτιμον βαλεῖν.
- OI.** εὖ νυν ἐπίστω, ταῦθ' ὅταν ζητῆς ἐμοὶ
ζητῶν δλεύρον ἡ φυγὴν ἐκ τῆσδε γῆς.
- XO. στρ. β'** οὐ τὸν πάντων θεῶν θεὸν πρόμον 660
- "Αλιον· ἐπει ἄθεος, ἄφιλος, δ τι πύματον
δλοίμαχν, φρόνησιν ει τάνδ' ἔχω.
ἀλλά μοι δυσμόρω γῆ φθίνουσα 665
- τρύχει φυχάν, τάδ' ει κακοῖς κακὰ
προσάψει τοῖς πάλαι τὰ πρὸς σφῶν.
- OI.** δᾶς οὖν ἵτω, κεὶ χρή με παντελῶς θανεῖν
ἡ γῆς ἀτιμον τῆσδ' ἀπωσθῆναι βίᾳ. 670
- τὸ γάρ σόν, οὐ τὸ τοῦδ' ἐποικτίρω στόμα
ἐλεινόν· οὗτος δ', ἔνθ' ἀν ἦ, στυγήσεται.
- KP.** στυγνὸς μὲν εἴκων δῆλος εἰ, βαρὺς δ' ὅταν
θυμοῦ περάσῃς· αἱ δὲ τοιαῦται φύσεις
αύταῖς δικαίως εἰσὶν ἀλγισται φέρειν. 675
- OI.** οὔκουν μ' ἔάσεις κάκτος εἰ;
- KP.** πορεύσομαι,

- σοῦ μὲν τυχῶν ἀγνῶτος, ἐν δὲ τοῖσδ' ἵσος.
- XO. ^{ἀντ. α'}γύναι, τί μέλλεις κομίζειν δόμων τόνδ' ἔσω;
- IO. μαθοῦσά γ', ητις ἡ τύχη. 680
- XO. δόκησις ἀγγώς λόγων ἥλθε· δάπτει δὲ καὶ
τὸ μὴ ὑδικον.
- IO. ἀμφοῖν ἀπ' αὐτοῖν;
- XO. ναίχι.
- IO. καὶ τίς ἦν λόγος;
- XO. ἀλις ἔμοιγ' ἀλις, γᾶς προπονουμένας,
φαίνεται, ἐνθ' ἔληξεν, αὐτοῦ μένειν. 685
- OI. δρᾶς ἵν' ἕχεις, ἀγαθὸς ὃν γνώμην ἀνήρ,
τούμὸν παριεὶς καὶ καταμβλύνων κέαρ;
- XO. ^{ἀντ. β'}ἄναξ, εἴπον μὲν οὐχ ἄπαξ μόνον,
ἴσθι δὲ παραφρόνιμον, ἀπορον ἐπὶ φρόνιμα
πεφάνθαι μ' ἄν, εἰ σε νοσφίζομαι
ὅς τ' ἐμὰν γᾶν φίλον ἐν πόνοισιν
ἀλύουσαν κατ' ὅρθὸν οὔρισας. 690
τανῦν δ' εὔπομπος, εἰ δύνα, γενοῦ.
- IO. πρὸς θεῶν δίδαξον καὶ μ', ἄναξ, ὅτου ποτὲ
μῆνιν τοσήνδε πράγματος στήσας ἔχεις.
- OI. ἐρῶ· σὲ γάρ τῶνδ' ἐς πλέον, γύναι, σέβω.
Κρέοντος, οἴλα μοι βεβουλευκώς ἔχει. 700
- IO. λέγ' εἰ σαφῶς τὸ νεῖκος ἐγκαλῶν ἔρεῖς.
- OI. φονέα μέ φησι Λατού καθεστάναι.
- IO. αὐτὸς ξυνειδῶς ἡ μαθὼν ἄλλου πάρα;
- OI. μάντιν μὲν οὖν κακοῦργον εἰσπέμψας, ἐπει
τὸ γ' εἰς ἔαυτὸν πᾶν ἐλευθεροῦ στόμα. 705
- IO. σὺ νυν ἀφεὶς σεαυτὸν ὃν λέγεις πέρι,
ἔμοι ἀπάκουσον καὶ μάθ' οὕνεκ' ἔστι σοι
βρότειον οὐδὲν μαντικῆς ἔχον τέχνης.
φανῶ δέ σοι σημεῖα τῶνδε σύντομα. 710

χρησμὸς γάρ θλίθε Λαῖω ποτ', οὐκ ἐρῶ
Φοίβου γ' ἀπ' αὐτοῦ, τῶν δ' ὑπηρετῶν ἄπο,
ώς αὐτὸν ἥξοι μοῖρα πρὸς παιδὸς θανεῖν,
ὅστις γένοιτ' ἐμοῦ τε κάκείνου πάρα.

καὶ τὸν μὲν, ὥσπερ γ' ἡ φάτις, ξένοι ποτὲ 715
λησταὶ φονεύουσιν ἐν τριπλαῖς ἀμαξιτοῖς·
παιδὸς δὲ βλάστας οὐ διέσχον ἡμέραι
τρεῖς, καὶ νιν ἀρθρα κεῖνος ἐνζεύξας ποδοῖν
ἔρριψεν ἄλλων χερσὶν εἰς ἄβατον ὅρος.
κάνταῦθ' Ἀπόλλων οὔτ' ἔκεινον ἤνυσεν
φονέα γενέσθαι πατρός, οὔτε Λάιον, 720
τὸ δεινόν, οὐφοβεῖτο, πρὸς παιδὸς παθεῖν.
τοιαῦτα φῆμαι μαντικὰ διώρισαν.

ῶν ἐντρέπου σὺ μηδέν· ὃν γάρ ἂν θεὸς
χρείαν ἔρευναι ῥάδίως αὐτὸς φανεῖ.

οἶόν μ' ἀκούσαντ' ἀρτίως ἔχει, γύναι,
ψυχῆς πλάνημα κάνακίνησις φρενῶν.

ποίας μερίμνης τοῦθ' ὅπο στραφεῖς λέγεις;
ἴδοξ' ἀκοῦσαί σου τόδ', ως δὲ Λάιος
κατασφαγείη πρὸς τριπλαῖς ἀμαξιτοῖς.

γύδατο γάρ ταῦτ', οὐδέποτε πω λήξαντ' ἔχει.

καὶ ποῦ 'σθ' δὲ χῶρος οὗτος, οὐ τόδ' ἦν πάθος;
Φωκὶς μὲν ἡ γῆ κλήγεται, σχιστὴ δὲ ὁδὸς
ἐξ ταύτη Δελφῶν κάποδε Δαυλίας ἄγει.

καὶ τίς χρόνος τοῖσδε ἐστὶν οὐξεληλυθώς;
σχεδόν τι πρόσθεν ἦ σὺ τῆσδε ἔχων χθονὸς

ἀρχὴν ἐφαίνου, τοῦτ' ἐκηρύχθη πόλει.

ὦ Ζεῦ, τί μου δρᾶσαι βεβούλευσαι πέρι;

τί δὲ ἐστί σοι τοῦτ', Οἰδίπους, ἐνθύμιον;
μήπω μὲν ἐρώτα τὸν Λάιον, φύσιν
τίν' εἶχε, φράζε, τίνα δὲ ἀκμὴν ἥβης ἔχων.

- IO. μέγας, χνοάζων ἄρτι λευκανθής κάρα,
μορφῆς δὲ τῆς σῆς οὐκ ἀπεστάτει πολὺ.
- OI. οἴμοι τάλας· ἔοικ' ἐμαυτὸν εἰς ἄρας
δεινὰς προβάλλων ἀρτίως οὐκ εἰδέναι. 745
- IO. πῶς φής; ὅκνω τοι πρὸς σ' ἀποσκοποῦσ' ἀναξ.
- OI. δεινῶς ἀθυμῶ, μὴ βλέπων δὲ μάντις ή.
Δεῖξεις δὲ μᾶλλον, ήν δὲν ἔξειπης ἔπι.
- IO. καὶ μὴν ὅκνω μέν, ἀλλ' ἀνὴν ἕρη μαθοῦσ' ἔρω.
- OI. πότερον ἔχώρει βαίός, ή πολλοὺς ἔχων 750
ἀνδρας λοχίτας, οἵ ἀνὴρ ἀρχηγέτης;
- IO. πέντε ήσαν οἱ ἔντυπαντες, ἐν δὲ αὐτοῖσιν ήν
κῆρυξ· ἀπήνη δὲ ήγε Λάιον μία.
- OI. αἰαῖ, τάδε δηδη διαφανῆ· τίς ήν ποτε
δὲ τούσδε λέξας τοὺς λόγους ὑμῖν, γύναι; 755
- IO. οἰκεύεις τις, δισπερ ἵκετ' ἐκσωθεὶς μόνος.
- OI. ή καν δόμοισι τυγχάνει τανῦν παρών;
- IO. οὐ δῆτε· ἀφ' οὖ γάρ κείθεν ἥλθε καὶ κράτη
οἳ τε εἰδέντες τῆς ἐμῆς χειρὸς θιγάνων 760
ἀγροὺς σφε πέμψαι καπτὶ ποιμενίων νομάς,
ώς πλεῖστον εἴη τοῦδε ἀποπτος ἀστεως.
κακπεμψ' ἐγώ νιν· ἀξιος γάρ, οἵ ἀνὴρ
δοῦλος, φέρειν ήν τῆσδε καὶ μείζω χάριν.
- OI. πῶς δὲν μόλοι δῆθε δηδη ἐν τάχει πάλιν; 765
- IO. πάρεστιν· ἀλλὰ πρὸς τί τοῦτ' ἐφίεσαι;
- OI. δέδοικ' ἐμαυτόν, ὡς γύναι, μὴ πόλλα ἀγαν
εἰρημέν' ή μοι, δι' ἀλλὰ νιν εἰσιδεῖν θέλω.
- IO. ἀλλ' ἵξεται μέν· ἀξια δέ που μαθεῖν
κάγω τά γ' ἐν σοὶ δυσφόρως ἔχοντ' ἀναξ. 770
- OI. κού μὴ στερηθῆς γ' ἐς τοσοῦτον ἐλπίδων
ἐμοῦ βεβῶτος· τῷ γάρ δὲν καὶ μείζονι

λέξαιμ' ἀνὴρ σοὶ διὰ τύχης τοιασδ' ίών;
 ἐμοὶ πατήρ μὲν Πόλυβος ἦν Κορίνθιος,
 μῆτηρ δὲ Μερόπη Δωρίς· ἡγόμην δ' ἀνὴρ
 ἀστῶν μέγιστος τῶν ἔκει, πρὸν μοι τύχη
 τοιάδ' ἐπέστη, θαυμάσαι μὲν ἀξία,
 οπουδῆς γε μέντοι τῆς ἐμῆς οὐκ ἀξία.
 ἀνὴρ γάρ ἐν δείπνοις μ' ὑπερπλησθεὶς μέθη
 καλεῖ παρ' οὖν φ, πλαστὸς ὡς εἶην πατέρι.
 κάγω βαρυνθεὶς τὴν μὲν οὔσαν ἡμέραν
 μάλις κατέσχον· θατέρᾳ δ' ίών πέλας
 μητρὸς πατρός τ' ἥλεγχον· οἱ δὲ δυσφόρως
 τούνειδος ἥγον τῷ μεθέντι τὸν λόγον.
 κάγω τὰ μὲν κείνοιν ἐτερπόμην, ὅμως δ'
 ἔκνιζέ μ' ἀεὶ τοῦθ'. ὑφεῖρπε γάρ πολύ.
 λάθρῳ δὲ μητρὸς καὶ πατρὸς πορεύομαι
 Πιθάρε· καὶ μ' ὁ Φοῖβος, ὃν μὲν ἴκρμην,
 ἄτιμον ἔξεπειψεν, ἀλλα δ' ἄθλια
 καὶ δεινὰ καὶ δύστηνα προύφηνεν λέγων,
 ὡς μητρὶ μὲν χρείη με μιχθῆναι, γένος δ'
 ἀτλητὸν ἀνθρώποισι δηλώσοιμ' ὀρᾶν,
 φονεὺς δ' ἔσοιμην τοῦ φυτεύσαντος πατρός.
 κάγω, πακούσας ταῦτα, τὴν Κορινθίαν
 ἀστροῖς τὸ λοιπὸν ἐκμετρούμενος χθόνα
 ἔφευγον, ἐνθα μήποτ' ὀφοίμην κακῶν
 χρησμῶν ὄνείδη τῶν ἐμῶν τελούμενα.
 στείχων δ' ἴκνοῦμαι τούσδε τοὺς χώρους, ἐν οἷς
 σὺ τὸν τύραννον τοῦτον ὄλλυσθαι λέγεις.
 καὶ σοὶ, γύναι, τάληθες ἔξερῶ· τριπλῆς
 δτ' ἦν κελεύθου τῆσδ' ὀδοιπορῶν πέλας,
 ἐνταῦθα μοι κῆρυξ τε κάπι πωλικῆς
 ἀνὴρ ἀπήνης ἐμβεβώς, οἷον σὺ φέις,

ξυνηρντίαζον· καλές ὁδοῦ μ' δ' θ' ἡγεμὸν
αὐτός θ' ὁ πρέσβυς πρὸς βίαν ἥλαυνέτην.
καγώ τὸν ἐκτρέποντα, τὸν τροχηλάτην,
παῖω δι' ὄργῆς καὶ μ' ὁ πρέσβυς, ὡς ὀρᾶ
ὄχους παραστείχοντα, τηρήσας μέσον
κάρα διπλοῖς κέντροισι μου καθίκετο.
οὐ μὴν ἵσην γ' ἔτεισεν, σὺλλα συντόμως
σκήπτρῳ τυπεῖς ἐκ τῆσδε χειρὸς ὅπτιος
μέσοης ἀπήνης εὐθὺς ἐκκυλίνδεται·
κτείνω δὲ τοὺς ξύμπαντας. Εἰ δὲ τῷ ξένῳ
τούτῳ προσήκει Λαῖω τι συγγενές,
τις τοῦδε γ' ἀνδρὸς νῦν ἂν ἀθλιώτερος,
τις ἐχθροδαίμων μᾶλλον ἂν γένοιτο ἀνήρ;
διν μὴν ἔξεστι μηδ' ἀστῶν τινι
δόμος δέχεσθαι μηδὲ προσφωνεῖν τινα,
ώθεεν δ' ἀπ' οἰκων· καὶ τάδ' οὗτις ἀλλος ἦν
ἢ 'γω 'π' ἐμαυτῷ τάσδ' ἀρὰς ὁ προστιθείς.
λέγῃ δὲ τοῦ θυνόντος ἐν χεροῖν ἐμαῖν.
γραίνω, δι' ὠνπερ ὠλετ· ἀρ' ἔφυν κακός,
ἀρ' οὐχὶ πᾶς ἀνχγνος, εἴ με χρὴ φυγεῖν,
καὶ μοι φυγόντι μῆστι τοὺς ἐμοὺς ἴδεῖν,
μή μ' ἐμβατεύειν πατρίδος, ἢ γάμοις με δεῖ
μητρὸς ζυγῆναι καὶ πατέρα κατακτανεῖν,
Πόλυβον, δις ἐξέφυσε καλέθρεψέ με;
ἄρ' οὐκ ἀπ' ὡμοῦ ταῦτα δαίμονός τις ἂν
κρίνων ἐπ' ἀνδρὶ τῷδ' ἂν ὄρθοίη λόγον;
μὴ δῆτα, μὴ δῆτ', ὡς θεῶν ἀγρὸν σέβας,
ἴδοιμι ταύτην ἡμέραν, ἀλλ' ἐκ βροτῶν
βαίνων ἀφαντος πρόσθεν ἢ τοιάνδ' ιδεῖν
κηλᾶδ' ἐμαυτῷ ξυμφορᾶς ἀφιγμένην.
ΧΟ. ἡμῖν μέν, ὧναξ, ταῦτ' ὀκνήρ· ἔως δ' ὃν

805

810

815

820

825

830

- πρὸς τοῦ παρόντος ἐκμάθης, ἔχ' ἐλπίδα.
καὶ μὴν τοσοῦτόν ἔστι μοι τῆς ἐλπίδος,
τὸν ἄνδρα τὸν βοτῆρα προσμεῖναι μόνον.
πεφασμένου δέ τίς ποθ' ἢ προθυμία;
ἔγώ διδάξω σ'. ἦν γὰρ εὐρεθῆ λέγων
σοὶ ταῦτ', ἔγωγ' ἀν ἐκπεφευγοίην πάθος.
ποῖον δέ μου περισσὸν ἥκουσας λόγον;
ληστὰς ἔφασκες αὐτὸν ἄνδρας ἐννέπειν,
ῶς νιν κατακτείνειαν. εἰ μὲν οὖν ἔτι
λέξει τὸν αὐτὸν ἀριθμόν, οὐκ ἔγώ 'κτανον.
οὐ γὰρ γένοιτ' ἀν εἰς γε τοῖς πολλοῖς ἵσος.
εἰ δ' ἄνδρ' ἐν οἰόζωνον αὐδήσει, σαφῶς
τοῦτ' ἔστιν ἥδη τοῦργον εἰς ἐμὲ ῥέπον.
ἀλλ' ὡς φανέν γε τοῦπος ὥδ' ἐπίστασο,
κούκης ἔστιν αὐτῷ τοῦτό γ' ἐκβαλεῖν πάλιν.
πόλις γὰρ ἥκουσ', οὐκ ἔγώ μόνη τάδε.
εἰ δ' οὖν τι κάκτρέποιτο τοῦ πρόσθεν λόγου,
οὕτοι ποτ', ὕναξ, τόν γε Λατίου φόνον
φανεῖ δικαίως ὁρθόν, ὃν γε Λοξίας
διεῖπε χρῆναι παιδὸς ἐξ ἐμοῦ θανεῖν.
καίτοι νιν οὐ κεῖνος γ' ὁ δύστηνός ποτε
κατέκταν', ἀλλ' αὐτὸς πάροιθεν ὠλετο·
ῶστ' οὐχὶ μαντείας γ' ἀν οὔτε τῇδ' ἔγώ
βλέψαιμ' ἀν οὐνεχ' οὔτε τῇδ' ἀν ὑστερον.
καλῶς νομίζεις· ἀλλ' ὅμως τὸν ἐργάτην
πέμψον τινὰ στελοῦντα, μηδὲ τοῦτ' ἀφῆς.
πέμψω ταχύναος· ἀλλ' ἰωμεν ἐς δόμους.
οὐδὲν γὰρ ἀν πράξαιμ' ἀν ὃν οὐ σοι φίλον.
ΧΟ. στρ. α' εἴ μοι ξυνείη φέροντι
μοῖρα τὰν εὔσεπτον ἀγνείαν λόγων
ἔργων τε πάντων, ὃν νόμοι πρόκεινται

835

840

845

850

855

860

865

ὑψίποδες οὐρανίαν
 δι' αἰθέρα τεκνωθέντες, ὡν "Ολυμπος
 πατήρ μόνος, οὐδέ νιν
 θνατὰ φύσις ἀνέρων
 ἔτικτεν οὐδὲ μήποτε λάθα κατακοιμάσῃ." 870
 μέγας ἐν τούτοις θεός,
 οὐδὲ γηράσκει.

ἀντιστρ. α'
 Οὐβρις φυτεύει τύραννον.
 Οὐβρις, εἰ πολλῶν ὑπερπλησθῇ μάται,
 ἀ μὴ πίκαιρα μηδὲ συμφέροντα, 875
 ἀκροτάταν εἰσαναβᾶσ' ἄκραν
 ἀπότομον ὕρουσεν νιν εἰς ἀνάγκαν,
 ἐνθ' οὐ ποδὶ χρησίμῳ
 γρῆται· τὸ καλῶς δ' ἔχον
 πάλει πάλαισμα μήποτε λῦσαι θεὸν αἰτοῦμαι. 880
 Θεὸν οὐ λήξω ποτὲ
 προστάταν ἵσχων.

στρ. β'
 εἰ δέ τις ὑπέροπτα χερσὶν
 ἢ λόγῳ πορεύεται,
 Δίκας ἀφόβητος οὐδὲ
 δαιμόνων ἔδη σέβων, 885
 κακά νιν ἔλοιτο μοῖρα,
 δυσπότημου γάριν γλιδᾶς.
 εἰ μὴ τὸ κέρδος κερδανεῖ δικαίως
 καὶ τῶν ἀσέπτων ἔρξεται, 890
 ἢ τῶν ἀθίκτων ἔξεται ματάζων.
 τίς ἔτι ποτ' ἐν τοῖσδ' ἀνήρ
 θυμοῦ βέλη ἔρξεται
 ψυχὰς ἀμύνειν; εἰ γάρ αἱ
 τοιαίδε πράξεις τίμιαι, 895
 τι δεῖ με χορεύειν;

- άντιοτρ. β' οὐκέτι τὸν ἀθικτὸν εἶμι
 γᾶς ἐπ' ὅμφαλὸν σέβων
 οὐδὲ ἐς τὸν Ἀβαῖον ναὸν,
 οὐδὲ τὰν Ὁλυμπίχν,
 εἰ μὴ τάδε χειρόδεικτα
 πᾶσιν ἀρμόσει βροτοῖς.
 ἀλλ', ὡς κρατύνων, εἴπερ ἔρθ' ἀκούεις,
 Ζεῦ, πάντ' ἀνάσσων, μὴ λάθοι
 σὲ τὰν τε σὰν ἀθάνατον αἰὲν ἀρχάν.
 φθίνοντα γάρ Λαῖον
 πυθόχρηστα θέσφατ' ἐξ-
 αιροῦσιν ἥδη, κούδχμοῦ,
 τιμαῖς Ἀπόλλων ἐμφανής.
 ἔρρει δὲ τὰ θεῖα. 905
10. ξώρας δινακτεῖς, δόξῃ μοι παρεστάθη
 ναοὺς ἵκέσθαι δαιμόνων, τάδ' ἐν χεροῖν
 στέφη λαβούσῃ κάπιθυμιάματα.
 ὑψοῦ γάρ αἱρεῖ θυμὸν Οἰδίπους ἄγαν
 λύπαισι παντοίαισιν, οὐδὲ ὅποι ἀνήρ
 ἔννους τὰ κανὰ τοῖς πάλαι τεκμαίρεται,
 ἀλλ' ἔστι τοῦ λέγοντος, εἰ φέβους λέγοι.
 δτ' οὖν παραινοῦσ' οὐδὲν ἐς πλέον ποιῶ,
 πρός σ', ὡς Λύκει Ἀπολλον, ἄγχιστος γάρ εἰ,
 οὐκέτις ἀρτῆγματι τοῖσδε σὺν κατεύγμασιν,
 δπως λύσιν τιν' ἡμίν εὐαγῆ πόρης· 915
 ὡς νῦν δικοῦμεν πάντες ἐκπεπληγμένον
 κεῖνον βλέποντες ὡς κυθερνήτην νεώς.

ΑΓΓΕΛΟΣ

ἄρ' ἂν παρ' ὑμῶν, ὡς ξένοι, μάθοιμ', δπου
 τὰ τοῦ τυράννου δώματ' ἔστιν Οἰδίπου;

925

- μάλιστα δ' αὐτὸν εἴπατε' εἰ κάτισθ' ὅπου.
 ΧΟ. στέγαι μὲν αἰδε, καύτος ἔνδον, ὡς ξένε·
 γυνὴ δὲ μήτηρ ἥδε τῶν κείνου τέκνων.
 ΑΓ. ἀλλ' ὀλβία τε καὶ ξὺν ὀλβίοις ἀεὶ⁹⁸⁰
 γένοι', ἐκείνου γ' οὔσα παντελῆς δάμαρ.
 ΙΟ. αὕτως δὲ καὶ σύ γ', ὡς ξέν· ἀξιος γάρ εἰ
 τῆς εὐεπείλας οὔνεκ· ἀλλὰ φράζ', διτού
 χρήζων ἀφίξαι χῶ τι σημῆναι θέλων.
 ΑΓ. ἀγαθὰ δόμοις τε καὶ πόσει τῷ σῷ, γύναι.
 ΙΟ. τὰ ποῖα ταῦτα, πρὸς τίνος δ' ἀφιγμένος;
 ΑΓ. ἐκ τῆς Κορίνθου τὸ δ' ἔπος, οὐξερῶ τάχα,
 ἥδοιο μέν, πῶς δ' οὐκ ἄν; ἀσχάλλοις δ' ἵσως.
 ΙΟ. τί δ' ἔστι; ποίαν δύναμιν ἀδ' ἔχει διπλῆν;
 ΑΓ. τύραννον αὐτὸν οὐπιχώριοι χθονὸς
 τῆς Ἰσθμίας στήσουσιν, ὡς ηὐδᾶτ' ἔκει.⁹⁴⁰
 ΙΟ. τί δ'; οὐχ δὲ πρέσβυς Πόλυβος ἐγκρατῆς ἔτι;
 ΑΓ. οὐ δῆτ', ἔπει τιν θάνατος ἐν τάφοις ἔχει.
 ΙΟ. πῶς εἴπας; ή τέθνηκε Πόλυβος, ὡς γέρον;
 ΑΓ. εἰ μὴ λέγω τάληθές, ἀξιῶ θανεῖν.
 ΙΟ. ὡς πρόσπολ, οὐχὶ δεσπότη τάδ' ὡς τάχος
 μολοῦσα λέξεις; ὡς θεῶν μαντεύματα,
 ίν' ἔστε; τοῦτον Οιδίπους πάλαι τρέμων
 τὸν ἄνδρ' ἔφευγε μὴ κτάνοι· καὶ νῦν δῆδε
 πρὸς τῆς τύχης ὅλωλεν, οὐδὲ τοῦδ' ὅπο.
 ΟΙ. ὡς φίλτατον γυναικὸς Ἰοκάστης κάρα,⁹⁵⁰
 τί μ' ἐξεπέμψω δεῦρο τῶνδε δωμάτων;
 ΙΟ. ἀκουε τάνδρὸς τοῦδε καὶ σκόπει κλύων,
 τὰ σέμν' ίν' ἥκει τοῦ θεοῦ μαντεύματα.
 ΟΙ. οὗτος δὲ τίς ποτ' ἔστι καὶ τί μοι λέγει;
 ΙΟ. ἐκ τῆς Κορίνθου, πατέρα τὸν σὸν ἀγγελῶν
 ως οὐκέτ' ὄντα Πόλυβον, ἀλλ' ὅλωλότα.

- ΟΙ. τί φής, ξέν'; αύτός μοι σὺ σημήνας γενοῦ.
 ΑΓ. εἰ τοῦτο πρῶτον δεῖ μ' ἀπαγγεῖλαι σαφῶς,
       εῦ ἴσθ' ἔκεῖνον θανάσιμον βεβηκότα.
- ΟΙ. πότερα δόλοισιν, ἢ νόσου ξυναλλαχῆ;
 ΑΓ. σμικρὰ παλαιὰ σώματ' εὐνάζει ρόπη.
- ΟΙ. νόσοις ὁ τλήμων, ὡς ἔοικεν, ἔφθιτο.
 ΑΓ. καὶ τῷ μακρῷ γε συμμετρούμενος χρόνῳ.
 ΟΙ. φεῦ, φεῦ, τί δῆτ' ἂν, ὡς γύναι, σκοποῖτό τις
       τὴν Πυθόμαντιν ἐστίαν ἢ τοὺς ἄνω
       κλάζοντας ὅρνεις, ὃν ὑφηγητῶν ἐγώ
       κτενεῖν ἔμελλον πατέρα τὸν ἐμόν; ὁ δὲ θανὼν
       κεύθει κάτω δὴ γῆς, ἐγώ δ' ὅδ' ἐνθάδε
       ἀψαυστος ἔγχους, εἴ τι μὴ τῷμῷ πόθῳ
       κατέφθιθ'. οὔτω δ' ἂν θανὼν εἴη 'ξ ἐμοῦ.
       τὰ δ' οὖν παρόντα συλλαβὼν θεσπίσματα
       κεῖται παρ' 'Αιδη Πόλυσβος ἀξι' οὐδενός.
- ΙΟ. οὔκουν ἐγώ σοι ταῦτα προύλεγον πάλαι;
 ΟΙ. ηὔδας· ἐγώ δὲ τῷ φόβῳ παρηγόμην.
- ΙΟ. μὴ νυν ἔτ' αὐτῶν μηδὲν ἐς θυμὸν βάλῃς.
 ΟΙ. καὶ πῶς τὸ μητρὸς λέχος οὐκ ὀκνεῖν με δεῖ;
 ΙΟ. τί δ' ἂν φοβοῖτ' ἀνθρωπος, ὡς τὰ τῆς τύχης
       κρατεῖν, πρόνοια δ' ἐστὶν οὐδενὸς σαφῆς;
       εἰκῇ κράτιστον ζῆν, ὅπως δύναιτο τις.
       σὺ δ' ἐς τὰ μητρὸς μὴ φοβοῦ νυμφεύματα·
- ΠΟΛΛΟΙ ΥΔΡΑΙ ΒΡΟΤΩΝ ΜΗΤΡΙ ΞΥΝΗΜΑΝΑΣΤΗΣΧΝ. ΑΛΛΑ ΤΑῦθ' ΘΤΩ ΠΑΡ' ΟΥΔΕΝ ΕΣΤΙ, ΡΦΣΤΑ Τὸν ΒΙΟΝ ΦΕΡΕΙ.
- ΟΙ. καλῶς ἀπαντά ταῦτ' ἀν ἐξείρητό σοι,
       εἰ μὴ 'κύρει ζῶσ' ἢ τεκοῦσα· νῦν δ' ἐπεὶ
       ζῆ, πᾶσ' ἀνάγκη, κεὶ καλῶς λέγεις ὀκνεῖν,
 ΙΟ. καὶ μὴν μέγας γ' ὀφθαλμὸς οἱ πατρὸς τάφοι.

- ΟΙ. μέγας, ξυνίημ' ὀλλὰ τῆς ζώσης φόβος.
- ΑΓ. ποίας δὲ καὶ γυναικὸς ἐκφοβεῖσθ' ὑπερ;
- ΟΙ. Μερόπης, γηραιέ, Πόλυβος ἡς ὥκει μέτα. 990
- ΑΓ.. τί δ' ἔστ' ἔκεινης ὑμὶν ἐς φόβον φέρον;
- ΟΙ. θεήλατον μάντευμα δεινόν, ὡς ξένε.
- ΑΓ. ἢ δητόν, ἢ οὐχὶ θεμιτὸν ἄλλον εἰδέναι;
- ΟΙ. μάλιστά γ' εἶπε γάρ με Λοξίας ποτὲ 995
χρῆναι μιγῆναι μητρὶ τῆμαυτοῦ τό τε
πατρῶν αἷμα χερσὶ ταῖς ἐμαῖς ἐλεῖν.
ῶν οὖνεχ' ἡ Κόρινθος ἐξ ἐμοῦ πάλαι
μακρὰν ἀπωκεῖτ' εὔτυχας μέν, ὀλλ' ὅμως
τὰ τῶν τεκόντων ὅμμαθ' ἥδιστον βλέπειν.
- ΑΓ. ἢ γάρ τάδ' ὀκνῶν κεῖθεν ἥσθ' ἀπόπτολις; 1000
- ΟΙ. πατρός τε χρήζων μὴ φονεὺς εἰναι, γέρον.
- ΑΓ. τί δῆτ' ἐγὼ οὐχὶ τοῦδε τοῦ φόβου σ' ἀναξ,
ἐπείπερ εύνους ἥλθον, ἐξελυσάμην;
- ΟΙ. καὶ μὴν χάριν γ' ἂν ἀξίαν λάβοις ἐμοῦ.
- ΑΓ. καὶ μὴν μάλιστα τοῦτ' ἀφικόμην, ὅπως 1005
σοῦ πρὸς δόμους ἐλθόντος εῦ πράξαιμί τι.
- ΟΙ. ὀλλ' οὕποτ' εἴμι τοῖς φυτεύσασίν γ' ὅμοῦ.
- ΑΓ. δῶ παῖ, καλῶς εἰ δῆλος οὐκ εἰδώς τί δρᾶς.
- ΟΙ. πῶς, ὡς γηραιέ; πρὸς θεῶν, δίδασκέ με.
- ΑΓ. εἰ τῶνδε φεύγεις οὖνεκα εἰς οἴκους μολεῖν. 1010
- ΟΙ. ταρβῶν γε, μή μοι Φοῖβος ἐξέλθῃ σαφῆς.
- ΑΓ. ἢ μὴ μίασμα τῶν φυτευσάντων λάβης;
- ΟΙ. τοῦτ' αὐτό, πρέσβυ, τοῦτό μ' εἰσαεὶ φοβεῖ.
- ΑΓ. δρ' οἰσθα δῆτα πρὸς δίκης οὐδὲν τρέμων;
- ΟΙ. πῶς δ' οὐχί, παῖς γ' εἰ τῶνδε γεννητῶν ἔφυν; 1015
- ΑΓ. δύθιούνεχ' ἦν σοι Πόλυβος οὐδὲν ἐν γένει.
- ΟΙ. πῶς εἶπας; οὐ γάρ Πόλυβος ἐξέφυσέ με;
- ΑΓ. οὐ μᾶλλον οὐδὲν τοῦδε τάνδρός, ὀλλ' ἵσον.

- ΟΙ. καὶ πῶς ὁ φύσας ἐξ Ἰσου τῷ μηδενί;
 ΑΓ. ἀλλ' οὐ σ' ἔγεινατ' οὔτ' ἐκεῖνος οὔτ' ἔγω.
 ΟΙ. ἀλλ' ἀντὶ τοῦ δὴ παιδά μ' ὡνομάζετο;
 ΑΓ. δῶρόν ποτ', ἵσθι, τῶν ἐμῶν χειρῶν λαβών.
 ΟΙ. καὶ θ' ὡδ' ἀπ' ἄλλης χειρὸς ἕστερζεν μέγα;
 ΑΓ. ή γὰρ πρὶν αὐτὸν ἐξέπεισ' ἀπαιδία.
 ΟΙ. σὺ δ' ἐμπολήσας ή τυχών μ' αὐτῷ δίδως; 1020
 ΑΓ. εὑρὼν ναπαίαις ἐν Κιθαιρῶνος πτυχαῖς.
 ΟΙ. ὠδοιπόρεις δὲ πρὸς τί τούσδε τοὺς τόπους;
 ΑΓ. ἐνταῦθ' ὀρείοις ποιμνίοις ἐπεστάτουν.
 ΟΙ. ποιμὴν γὰρ ἥσθια κάπι θητείᾳ πλάνης;
 ΑΓ. σοῦ δ', ὡ τέκνον, σωτῆρ γε τῷ τότ' ἐν χρόνῳ.
 ΟΙ. τί δ' ἄλγος ἴσχοντ' ἐν κακοῖς με λαμβάνεις;
 ΑΓ. ποδῶν ἀν ἄρθρα μαρτυρήσειν τὰ σά.
 ΟΙ. οἴμοι, τί τοῦτ' ἀρχαῖον ἐννέπεις κακόν;
 ΑΓ. λύω σ' ἔχοντα διατόρους ποδοῖν ἀκμάς.
 ΟΙ. δεινόν γ' ὅνειδος σπαργάνων ἀνειλόμην.
 ΑΓ. δωστ' ὡνομάσθης ἐκ τύχης ταύτης, δις εἰ.
 ΟΙ. ὡ πρὸς θεῶν, πρὸς μητρὸς ή πατρός; φράσον.
 ΑΓ. οὐκ οἴδ'. δ δοὺς δὲ ταῦτ' ἐμοῦ λῶν φρονεῖ.
 ΟΙ. ή γὰρ παρ' ἄλλου μ' ἔλαβες οὐδ' αὐτὸς τυχών;
 ΑΓ. οὖκ, ἀλλὰ ποιμὴν ἄλλος ἐκδίδωσί μοι.
 ΟΙ. τις οὗτος; ή κάτοισθα δηλῶσαι λόγω;
 ΑΓ. τῶν Λατού δήπου τις ὡνομάζετο.
 ΟΙ. ή τοῦ τυράννου τῆσδε γῆς πάλαι ποτέ;
 ΑΓ. μάλιστα τούτου τάνδρὸς οὗτος ήν βοτήρ.
 ΟΙ. ή κάστ' ἔτι ζῶν οὗτος, ὡστ' ἰδεῖν ἐμέ;
 ΑΓ. ὑμεῖς γ' ἀφιστ' εἰδεῖτ' ἀν οὐπιχώριοι.
 ΟΙ. ἔστιν τις ὑμῶν τῶν παρεστώτων πέλας,
     δοτις κάτοιδες τὸν βοτήρος διν ἐννέπει,
     εἴτ' οὖν ἐπ' ἀγρῶν εἴτε κάνθαδ' εἰσιδῶν;

- σημήναθ', ὡς ὁ καιρὸς ηὔρησθαι τάδε. 1050
 XO. οἶμαι μὲν οὐδέν' ἄλλον ἢ τὸν ἐξ ἀγρῶν,
 διν κάματευες πρόσθεν εἰσιδεῖν· ἀτὰρ
 ἥδ' ἂν τάδ' οὐχ ἤκιστ' ἀν Ιοκάστη λέγοι.
- OI. γύναι, νοεῖς ἔκεινον, ὅντιν' ἀρτίως
 μολεῖν ἐτριέμεσθα τὸν θ' οὗτος λέγει; 1055
 IO. τί δ' ὅντιν' εἴπε; μηδὲν ἐντραπῆς· τὰ δὲ
 ῥηθέντα βούλου μηδὲ μεμνῆσθαι μάτην.
 OI. οὐκ ἀν γένοιτο τοῦθ'; ὅπως ἐγώ λαβὼν
 σημεῖα τοιαῦτ' οὐ φανῶ τούμὸν γένος.
 IO. μὴ πρὸς θεῶν, εἴπερ τι τοῦ σαυτοῦ βίου
 κήδη, ματεύσῃς τοῦθ' ἀλις νοσοῦσ' ἐγώ. 1060
 OI. θάρσει· σὺ μὲν γάρ, οὐδ' ἐὰν τρίτης ἐγώ
 μητρὸς φανῶ τρίδουλος, ἐκφανῇ κακή.
 IO. διμως πιθοῦ μοι, λίσσομαι· μὴ δρᾶ τάδε.
 OI. οὐκ ἀν πιθοίμην μὴ οὐ τάδ' ἐκμαθεῖν σαφῶς. 1065
 IO. καὶ μὴν φρονοῦσά γ' εὖ τὰ λῶστά σοι λέγω.
 OI. τὰ λῶστα τοίνυν ταῦτα μ' ἀλγύνει πάλαι.
 IO. δύσποτομ', εἴθε μήποτε γνοίης, δις εἰ.
 OI. ἀξεῖ τις ἐλθὼν δεῦρο τὸν βοτῆρά μοι;
 ταύτην δ' ἔχετε πλουσίω χαίρειν γένει. 1070
 IO. ίνν ίού, δύστηνε· τοῦτο γάρ σ' ἔχω
 μόνον προσειπεῖν, ἄλλο δ' οὕποθ' ὑστερον.
 XO. τί ποτε βέβηκε, Οἰδίπους, ὑπ' ἀγρίας
 ἀξασα λύπης ἢ γυνή; δέδοιχ' ὅπως
 μὴ 'κ τῆς σιωπῆς τῆσδ' ἀναρρήξει κακό. 1075
 OI. δόποια χρήζει δηγγύτω· τούμὸν δ' ἐγώ,
 κεὶ σιμικρόν ἔστι, σπέρμ' ἴδειν βουλήσομαι.
 αὕτη δ' ίσως, φρονεῖ γάρ ὡς γυνή μέγα,
 τὴν δισγένειαν τὴν ἀλήγεινεται.
 ἐγώ δ' ἐμκυτὸν παῖδα τῆς Τύχης νέμων 1080

τῆς εὐδιδούσης οὐκ ἀτιμασθήσομαι.
 τῆς γάρ πέφυκα μητρός, οἱ δὲ συγγενεῖς
 μῆνές με μικρὸν καὶ μέγαν διώρισαν.
 τοιόδε δ' ἔκφύς οὐκ ἂν ἐξέλθοιμ' ἔτι
 ποτ' ἄλλος, ὥστε μὴ ἐκμαθεῖν τούμὸν γένος.

XO. στρ. εἶπερ ἐγὼ μάντις εἰμί· 1085

καὶ κατὰ γνώμαν ἔδρις,
 οὐ τὸν "Ολυμπὸν ἀπείρων,
 ὡς Κιθαιρών, οὐκ ἔσει
 τὰν αὔριον πανσέληνον,
 μὴ οὐ σέ γε καὶ πατριώταν Οἰδίπου 1090
 καὶ τροφὸν καὶ ματέρ' αὔξειν,
 καὶ χορεύεσθαι πρὸς ἡμῶν,
 ὡς ἐπίηρα φέροντα
 τοῖς ἐμοῖς τυράννοις.

Ιήιε Φοῖβε, σοὶ
 δὲ ταῦτ' ἀρέστ' εἴη.

άντιοτρ. τίς σε, τέκνον, τίς σ' ἔτικτε
 τῶν μαχραιώνων ἄρα Πανδὸς ὀρεσσιβάτα πατρὸς
 πελασθεῖσ', 1100

ἢ σέ γ' εὐνάτειρά τις
 Λοξίου; τῷ γάρ πλάκες ἀγρόνομοι πᾶσαι φίλαι·
 εἴθ' δὲ Κυλλάνας ἀνάσσων,

εἴθ' δὲ Βακχεῖος θεὸς ναί·
 αν ἐπ' ὅκρων ὀρέων σ'
 εὔρημα δέξατ' ἔκ του 1105

Νυμφῶν 'Ελικωνιάδων,
 αἵς πλεῖστα συμπαίζει.

OI. εἰ χρή τι κάμε, μὴ συναλλάξαντά πω,
 πρέσβεις, σταθμᾶσθαι, τὸν βοτῆρ' ὄραν δοκῶ, 1110
 ὅνπερ πάλαι ζητοῦμεν· ἐν τε γάρ μακρῷ

γήρας ξυνάδει τῷδε τάνδρὶ σύμμετρος,
ἄλλως τε τοὺς ἄγοντας ὥσπερ οἰκέτας
ἔγνωκ' ἐμαυτοῦ· τῇ δ' ἐπιστήμη σύ μου
προύχοις τάχ' ἀν που, τὸν βοτῆρ' ἴδων πόρος. 1115

ΧΟ.
ΟΙ.
ΑΓ.

εἴπερ τις ἄλλος, πιστὸς ὡς νομεὺς ἀνήρ.
σὲ πρῶτ' ἐρωτῶ, τὸν Κορίνθιον ξένον,
ἢ τόνδε φράζεις;

ΟΙ.

τοῦτον, δινπερ εἰσορᾶς. 1120
οὗτος σύ, πρέσβυ, δεῦρο μοι φώνει βλέπων
δούσθι σ' ἐρωτῶ. Λατέου ποτ' ἥσθια σύ;

ΘΕΡΑΠΩΝ

ἢ δοῦλος, οὐκ ὧνητός, ἀλλ' οἶκοι τραφεῖς.

ΟΙ.
ΘΕ.
ΟΙ.
ΘΕ.

ἔργον μεριμνῶν ποῖον ἢ βίον τίνα;
ποίμναις τὰ πλεῖστα τοῦ βίου συνειπόμην. 1125

ΟΙ.
ΘΕ.
ΟΙ.
ΘΕ.

χώροις μάλιστα πρὸς τίσιν ξύναυλος ὅν;
ἢν μὲν Κιθαιρών, ἢν δὲ πρόσχωρος τόπος.

ΟΙ.
ΘΕ.
ΟΙ.
ΘΕ.

τὸν ἄνδρα τόνδ' οὖν οἶσθα τῇδε που μαθών;
τί χρῆμα δρῶντα; ποῖον ἄνδρα καὶ λέγεις;

ΤΟ.
ΘΕ.
ΑΓ.

τόνδ' δος πάρεστιν· ἢ ξυναλλάξας τί πως; 1130
οὐχ ὥστε γ' εἰπεῖν ἐν τάχει μνήμης ἄπο.

κούδέν γε θαῦμα, δέσποτ· ἀλλ' ἔγώ σαφῶς
ἀγνῶτ' ἀναμνήσω νιν· εῦ γάρ οἴδ' ὅτι

κάτοιδε, ἤμος τὸν Κιθαιρῶνος τόπον
δο μὲν διπλοῖσι ποιμνίοις, ἔγώ δ' ἐνὶ 1135

ἐπλησίαζον τῷδε τάνδρὶ τρεῖς ὅλους
ἔξ οὐρος εἰς ἀρκτοῦρον ἐκμήνους χρόνους·

χειμῶνι δ' ἥδη τάμα, τ' εἰς ἔπαυλ' ἔγώ
ἥλαυνον, οὗτος τ' εἰς τὰ Λατέου σταθμά.

λέγω τι τούτων ἢ οὐ λέγω πεπραγμένον; 1140

- ΘΕ. λέγεις ἀληθῆ, καίπερ ἐκ μακροῦ χρόνου.
 ΑΓ. φέρ' εἰπέ νῦν, τότ' οἰσθα παῖδά μοι τινα
       δούς, ὡς ἐμαυτῷ θρέμμα θρεψάμην ἔγω;
 ΘΕ. τί δ' ἔστι; πρὸς τί τοῦτο τοῦπος ἴστορεῖς;
 ΑΓ. ὅδ' ἔστιν, ὡς τὰν, κεῖνος, δις τότ' ἦν νέος. 1145
 ΘΕ. οὐκ εἰς ὅλεθρον; οὐ σιωπήσας ἔσει;
 ΟΙ. ἂ, μὴ κόλαζε, πρέσβυ, τόνδ', ἐπει τὰ σὰ
       δεῖται κολαστοῦ μᾶλλον ἢ τὰ τοῦδ' ἔπη.
 ΘΕ. τί δ', ὡς φέριστε δεσποτῶν, ἀμαρτάνω;
 ΟΙ. οὐκ ἐννέπων τὸν παῖδ' διν οὗτος ἴστορεῖ. 1150
 ΘΕ. λέγει γάρ εἰδὼς οὐδέν, ἀλλ' ὅλλως πονεῖ.
 ΟΙ. σὺ πρὸς χάριν μὲν οὐκ ἔρεῖς, κλαίων δ' ἔρεῖς.
 ΘΕ. μὴ δῆτα, πρὸς θεῶν, τὸν γέροντα μ' αἰκίσῃ.
 ΟΙ. οὐγ' ὡς τάχος τις τοῦδ' ἀποστρέψει χέρας;
 ΘΕ. δύστηνος ἀντὶ τοῦ; τί προσχρήζων μαθεῖν; 1155
 ΟΙ. τὸν παῖδ' ἐδωκας τῷδ', διν οὗτος ἴστορεῖ;
 ΘΕ. ἐδωκ' ὀλέσθαις δ' ὠφελον τῇδ' ἡμέρᾳ.
 ΟΙ. ἀλλ' εἰς τόδ' ἤξεις μὴ λέγων γε τοῦνδικον.
 ΘΕ. πολλῷ γε μᾶλλον, ἦν φράσω, διόλλυμαι.
 ΟΙ. ἀνὴρ ὅδ', ὡς ἕοικεν, ἐς τριβάς ἐλᾶ. 1160
 ΘΕ. οὐ δῆτ' ἔγωγ', ἀλλ' εἰπον ὡς δοίην πάλαι.
 ΟΙ. πόθεν λαβών; οἴκειον ἢ ἔξ ὅλου τινός;
 ΘΕ. ἐμὸν μὲν οὐκ ἔγωγ', ἐδεξάμην δέ του.
 ΟΙ. τίνος πολιτῶν τῶνδε κάκ ποίας στέγης;
 ΘΕ. μὴ πρὸς θεῶν, μή, δεσποθ' ιστόρει πλέον. 1165
 ΟΙ. δλωλας, εἰ σε ταῦτ' ἔρήσομαι πάλιν.
 ΘΕ. τῶν Λατου τοίνυν τις ἦν γεννημάτων.
 ΟΙ. ἢ δοῦλος ἢ κείνου τις ἐγγενής γεγώς;
 ΘΕ. οἵμοι, πρὸς αὐτῷ γ' εἰμὶ τῷ δεινῷ λέγειν.
 ΟΙ. κάγωγ' ἀκούειν· ἀλλ' δμως ἀκουστέον. 1170
 ΘΕ. κείνου γέ τοι δὴ παῖς ἐκλήζει· ἢ δ' ἔσω

κάλλιστ' ἀν εἴποι, σὴ γυνή, τάδ' ὡς ἔχει.

OI. ή γὰρ δίδωσιν ἥδε σοι;

ΘΕ. μάλιστ' ἄναξ.

OI. ὡς πρὸς τί χρέας;

ΘΕ. ὡς ἀναλώσαιμεν νιν.

OI. τεκοῦσα τλήμων;

ΘΕ. θεσφάτων γ' ὅκνῳ κακῶν.

1175

OI. ποίων;

ΘΕ. κτενεῖν νιν τοὺς τεκόντας ἦν λόγος.

OI. πῶς δῆτ' ἀφῆκας τῷ γέροντι τῷδε σύ;

ΘΕ. κατοικτίσας, δέ δέσποοθ', ὡς ἄληη χθόνα

δοκῶν ἀποίσειν, αὐτὸς ἐνθεν ἦν· δέ δὲ

κάκ' ἐς μέγιστ' ἔσωσεν. Εἰ γὰρ οὗτος εἰ,

δν φησιν οὗτος, ίσθι δύσποτμος γεγών.

1180

OI. ίοὺ ίού, τὰ πάντ' ἀν ἔξήκοι σαφῆ.

δι φῶς, τελευταῖνόν σε προσβλέψαιμι νῦν,

δστις πέφασμαί φύς τ' ἀφ' ὃν οὐ χρῆν, ξὺν οἵς τ'

οὐ χρῆν δμιλῶν, οὓς τέ μ' οὐκ ἔδει κτανών.

1185

XO. στρ. α' ίώ γενεαὶ βροτῶν.

ὡς ὑμᾶς ίσα καὶ τὸ μη-

δὲν ζώσας ἐναριθμῶ.

τίς γάρ, τίς ἀνήρ πλέον

ταῖς εὐδαιμονίας φέρει

ἢ τοσοῦτον δσον δοκεῖν

καὶ δόξαντ' ἀποκλῖναι;

τὸ σὸν τοι παράδειγμ' ἔχων,

τὸν σὸν δαίμονα, τὸν σὸν, ὡ

τλῆμον Οἰδιπόδα, βροτῶν

1190

οὐδένα μακαρίζω·

1195

δστιςκαθ' ὑπερβολὰν

τοξεύσας ἐκράτησας τοῦ

πάντ' εύδαιμονος ὅλου,
ὦ Ζεῦ, κατὰ μὲν φθίσας
τὰν γαμψώνυχα παρθένον
γηρησμωδόν, θανάτων δ' ἐμῷ
γάρ πύργοις ἀνέστας.

1200

ἔξ οὖ καὶ βασιλεὺς καλῆ
ἐμὸς καὶ τὸ μέγιστ' ἔτι-
μάθης, ταῖς μεγάλαισιν
ἐν Θήβαιοιν ἀνάσσων.

στρ. β'

τανῦν δ' ἀκούειν τίς ἀθλιώτερος;
τίς ἀταῖς ἀγρίαις, τίς ἐν πόνοις
ξύνοικος ἀλλαγῇ βίου;
ἰώ κλεινὸν Οἰδίπου κάρα,
φί μέγας λιμὴν αὐτὸς ἡρκεσεν
παιδὶ καὶ πατρὶ θαλαμηπόλω πεσεῖν,
πῶς ποτε, πῶς ποθ' αἱ πατρῷ-

1205

αἱ σ' ἄλοκες φέρειν, τάλας,
σῖγ' ἐδυνάσθησαν ἐξ τοσόνδε;

ἀντιστρ. β'

ἐφεῦρέ σ' ἄκονθ' ὁ πάνθ' ὀρῶν χρόνος,
δικάζει τὸν ἄγαμον γάμον πάλαι
τεκνοῦντα καὶ τεκνούμενον.

1210

ἰώ, Λατειον, ὦ τέκνον,
εἴθε σ', εἴθε σε μήποτ' εἰδόμαν.

δύροιμαι γάρ ὡς περίαλλ' ίαχέων
ἐκ στομάτων. Τὸ δ' ὀρθὸν εἰ-

1215

πεῖν, ἀνέπνευσά τ' ἐκ σέθεν
καὶ κατεκοίμασα τούμδον ὅμμα.

ΕΞΑΓΓΕΛΟΣ

ὦ γῆς μέγιστα τῆσδ' ἀεὶ τιμώμενοι,
οἵ ἕργ' ἀκούσεθ', οἷα δ' εἰσόψεσθ', ὅσου δ'

	ἀρεῖσθε πένθος, εἴπερ ἐγγενῶς ἔτι	1225
	τῶν Λαβδακείων ἐντρέπεσθε δωμάτων.	
	οἷμαι γάρ οὕτ' ἂν "Ιστρον οὔτε Φᾶσιν ἢν νίψαι καθαρμῷ τήνδε τὴν στέγην, ὅσα κεύθει, τὰ δ' αὐτίκ' εἰς τὸ φῶς φανεῖ, κακὰ ἔκόντα κούκια κοντά. Τῶν δὲ πημονῶν	
	μάλιστα λυποῦσ' αἱ φανῶσ' αὐθαίρετοι.	1230
XO.	λείπει μὲν οὐδὲν ἀπόσθεν ἥδειμεν τὸ μὴ οὐ βαρύστον' εἶναι· πρὸς δὲ ἐκείνοισιν τί φήσι;	
ΕΞ.	δὲ μὲν τάχιστος τῶν λόγων εἰπεῖν τε καὶ μαθεῖν, τέθνηκε θεῖον Ἰοκάστης κάρα.	1235
XO.	Ὥ δυστάλαινα, πρὸς τίνος ποτ' αἰτίας;	
ΕΞ.	αὐτὴν πρὸς αὐτῆς. τῶν δὲ πραχθέντων τὰ μὲν ἄλγιστ' ἀπεστιν· ἡ γάρ ὅψις οὐ πάρα· ὅμως δ', ὅσον γε κανὸν ἐμοὶ μνήμης ἔνι, πεύσῃ τὰ κείνης ἀθλίας παθήματα.	1240
	ὅπως γάρ δρυγῇ χρωμένη παρῆλθ' ἔσω	
	θυρῶνος, ἵετ' εὐθὺν πρὸς τὰ νυμφικὰ λέγη, κόμην σπῶσ' ἀμφιδεξίοις ἀκμαῖς. πύλας, δ', ὅπως εἰσῆλθ', ἐπιρράξας' ἔσω	
	'κάλει τὸν ἥδη Λάιον πάλαι νεκρόν,	1245
	μνήμην παλαιῶν σπερμάτων ἔχουσ', ὑφ' ὃν θάνοι μὲν αὐτός, τὴν δὲ τίκτουσαν λίποι τοῖς οἰσιν αὐτοῦ δύστεκνον παιδουργίαν.	
	γοῦτο δ' εὐνάς, ἔνθα δύστηνος διπλοῦς ἐξ ἀνδρὸς ἀνδρα καὶ τέκν' ἐκ τέκνων τέκοι.	1250
	χώπως μὲν ἐκ τῶνδ' οὐκέτ' οἰδ' ἀπόλλυται.	
	βιῶν γάρ εἰσέπαισεν Οἰδίπους, ὑφ' οὖ οὐκ ἦν τὸ κείνης ἐκθεάσασθαι κακόν·	
	ἀλλ' εἰς ἐκεῖνον περιπολοῦντ' ἐλεύσσομεν.	
	φοιτᾷ γάρ ἡμᾶς ἔγχος ἔξαιτῶν πορεῖν,	1255

γυναικά τ' οὐ γυναικα, μητρώαν δ' ὅπου
χίγοι διπλῆν δέρουραν οὖ τε καὶ τέκνων.
λυσσῶντι δ' αὐτῷ δακιμόνων δείκνυσί τις·
οὐδεὶς γάρ ἀγδρῶν, οὐ παρῆμεν ἐγρύθεν.
δεινὸν δ' ἀύσας, ὡς ὑφηγητοῦ τινος 1260
πύλαις διπλαις ἐνήλατ', ἐκ δὲ πυθμένων
ἔκλινε κοῖλα κλῆθρα κάμπιπτει στέγη.
οὐ δὴ κρεμαστὴν τὴν γυναικ' ἔσειδομεν,
πλεκταῖς ἐώραις ἐμπεπλεγμένην. ὁ δέ,
ὅπως ὄρῃ νιν, δεινὰ βρυχηθεὶς τάλας, 1265
χαλᾶξ κρεμαστὴν ἀρτάνην· ἐπεὶ δὲ γῇ
ἔκειτο τλήμων, δεινὰ δ' ἦν τάνθένδ' ὄρᾳν.
ἀποσπάσας γάρ εἰμάτων χυστηλάτους
περόνας ἀπ' αὐτῆς, αἴσιν ἔξεστέλλετο,
ἄρας ἐπαισεν ἄρθρα τῶν αὐτοῦ κύκλων, 1270
αὐδῶν τοιαῦθ', ὅθιούνεκ' οὐκ ὄψοιντό νιν,
οὕθ' οἶ ἐπασχεν οὕθ' ὅποι' ἔδρα κακά,
ἄλλ' ἐν σκότῳ τὸ λοιπὸν οὓς μὲν οὐκ ἔδει
ὄψοιαθ', οὓς δ' ἔχρηζεν οὐ γνωσοίχτο.
τοιαῦτ' ἐφυμῶν, πολλάκις τε κούχ ἀπαξ 1275
ἥρασσ' ἐπαίρων βλέφαρα· φοίνιαι δ' ὅμοι
γλῆναι γένει' ἔτεγγον, οὐδ' ἀνίεσαν
φόνου μυθώσας σταγόνας, ἀλλ' ὅμοι μέλας
ὄμβρος χαλάζης αἰματοῦς ἔτέγγετο.
τάδ' ἐκ δυοῖν ἔρρωγεν, οὐ μόνου κάτα,
ἄλλ' ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ συμμιγῇ κακά.
ὁ πρὶν παλαιὸς δ' ὅλβος ἦν πάροιθε μὲν
ὅλβος δικκιώς· νῦν δὲ τῇδε θῆμέρᾳ
στεναγμός, ἀτη, θάνατος, αἰσχύνη, κακῶν
δοσ' ἔστι πάντων δνόματ', οὐδὲν ἔστ' ἀπόν. 1285
νῦν δ' ἔσθ' δ τλήμων ἐν τίνι σχολῇ κακοῦ;

ΧΟ.

- ΕΞ. βοῇ διοίγειν κλῆθρα καὶ δηλοῦν τινα
τοῖς πᾶσι Καδμείοισι τὸν πατροκτόνον,
τὸν μητρός, αὐδῶν ἀνόσι' οὐδὲ ῥητά μοι,
ώς ἐκ χθονὸς ρίψων ἔκυτὸν οὐδ' ἔτι 1290
μενῶν δόμοις ἀραιος, ὡς ἡράσατο.
ῥώμης γε μέντοι καὶ προγγητοῦ τινος
δεῖται· τὸ γὰρ νόσημα μεῖζον ἡ φέρειν.
δεῖξει δὲ καὶ σοι· κλῆθρα γὰρ πυλῶν τάδε
διοίγεται· θέαμα δ' εἰσόψει τάχα 1295
τοιοῦτον, οἶον καὶ στυγοῦντ' ἐποικτίσαι.
- ΧΟ. ὡς δεινὸν ίδειν πάθος ἀνθρώποις,
ὡς δεινότατον πάντων, δ' σ' ἐγώ
προσέκυρσ' ἥδη. τίς σ', ὡς τλῆμον,
προσέβη μανία; τίς δὲ πηδήσας 1300
μείζονα δαίμων τῶν μακίστων
πρὸς σῆς δυσδαίμονι μοίρᾳ;
φεῦ φεῦ, δύσταν', ἀλλ' οὐδὲ ἐσιδεῖν
δύναμαι σε, θέλων πόλλ' ἀνερέσθαι,
πολλὰ πυθέσθαι, πολλὰ δὲ ἀθρῆσαι. 1305
τοίαν φρίκην παρέγεις μοι.
- ΟΙ. αἰαῖ αἰαῖ, φεῦ, φεῦ, δύστανος ἐγώ.
ποὶ γὰς φέρομαι τλάμων; πᾶ μοι
φθοργγὰ διαπεπύταται φοράδην;
ἴὼ δαῖμον, ἵν' ἐνήλω. 1310
- ΧΟ. ἐξ δεινὸν οὐδὲ ἀκουστὸν οὐδὲ ἐπόψιμον.
- ΟΙ. στρ. α' ίὼ σκήτου
νέφος, ἔμδὲ ἀπότροπον, ἐπιπλόμενον ἄφατον,
ἀδάματόν τε καὶ δυσούριστον ὄν. οἴμοι, 1315
οἴμοι μάλ' αὐθίς, οἶον εἰσέδυ μ' ἄμα
κέντρων τε τῶνδ' οἰστρημα καὶ μνήμη κακῶν.
καὶ θαῦμά γ' οὐδὲν ἐν τοσοῖσδε πήμασιν

- διπλᾶ σε πενθεῖν καὶ διπλᾶ φορεῖν κακά. 1320
- OI. ἀντ. α' ἡώ φίλος,
σὺ μὲν ἐμὸς ἐπίπολος ἔτι μόνιμος· ἔτι γὰρ
ὑπομένεις με τὸν τυφλὸν κηδεύων. φεῦ, φεῦ·
οὐ γάρ με λήθεις, ἀλλὰ γιγνώσκω σαφῶς,
καίπερ σκοτεινός, τὴν γε σὴν αὐδὴν δυως. 1325
- XO. ὡς δεινὰ δράσας, πῶς ἔτλης τοιαῦτα σὰς
ὄψεις μαράναι; τίς σ' ἐπῆρε δαιμόνων;
- OI. στρ. β' Ἀπόλλων τάδ' ἦν, Ἀπόλλων, φίλοι,
ὅ κακὰ τελῶν ἐμὰ τάδ' ἐμὰ πάθεα. 1330
ἔπαισσε δ' αὐτόχειρ νιν οὔτις,
ἀλλ' ἐγὼ τλάμων.
- τί γὰρ ἔδει μ' ὄραν,
ὅτῳ γ' ὄρῶντι μηδὲν
ἥν ἴδειν γλυκύ; 1335
- XO. ἥν ταῦθ' ὅπωσπερ καὶ σὺ φής.
- OI. τί δῆτ' ἐμοὶ βλεπτόν, ἦ
στερκτὸν ἦ προσήγορον
ἔτ' ἔστι ἀκούειν ἥδονα, φίλοι;
ἀπάγετ' ἐκτόπιον δτι τάχιστά με, 1340
ἀπάγετ', ὡς φίλοι, τὸν μέγ' ὀλέθριον,
τὸν καταρρέατον, ἔτι δὲ καὶ θεοῖς
ἐχθρότατον βροτῶν.
- XO. δείλαιε τοῦ νοῦ τῆς τε συμφορᾶς ἶσον,
ώς σ' ἡθέλησα μηδ' ἀν γνῶναι ποτ' ἀν. 1345
- OI. ἀντ. β' δλοιθ' ὅστις ἦν,
δς ἀπ' ἀγρίας πέδας
νοιμάδοις ἐπιποδίας
ἔλαβε μ' ἀπό τε φόνου
ἔρυτο κάνέσωσεν, 1350
οὐδὲν ἐξ χάριν πράσσων.

- τότε γάρ ἀν θανῶν
οὐκ ἦν φίλοισιν
οὐδὲ ἐμοὶ τοσόνδ' ἄχος.
θέλοντι κάμοι τοῦτ' ἀν ἦν. 1355
ΟΙ.
ούκουν πατρός γ' ἀν φονεὺς
ἥλθον, οὐδὲ νυμφίος
βροτοῖς ἐκλήθην
ῶν ἔφυν ἄπο.
νῦν δ' ἀθλιος μέν εἰμ', 1360
ἀνοσίων δὲ παῖς,
δόμογενής τ' ἀφ' ὧν
αὐτὸς ἔφυν τάλας.
εἰ δέ τι πρεσβύτερον
ἔφυ κακοῦ κακόν,
τοῦτ' ἔλαχ' Οἰδίπους. 1365
ΧΟ.
οὐκ οἴδ' ὅπως σε φῶ βεβουλεῦσθαι καλῶς.
κρείσσων γάρ ησθι μηκέτ' ὃν ἡ ζῶν τυφλός.
ΟΙ.
ώς μὲν τάδ' οὐχ ἄδ' ἔστιν ἄριστ' εἰργασμένα,
μή μ' ἐκδίδασκε, μηδὲ συμβούλευ' ἔτι. 1370
ἐγὼ γάρ οὐκ οἴδ' ὅμμασιν ποίοις βλέπων
πατέρα ποτ' ἀν προσεῖδον εἰς "Αἰδου μολών,
οὐδὲ αὖ τάλαιναν μητέρ' οἶν ἐμοὶ δυοῖν
ἔργ' ἔστιν κρείσσον' ἀγχόνης εἰργασμένα.
ἄλλ' ἡ τέκνων δῆτ' ὅψις ἦν ἐφίμερος, 1375
βλαστοῦσ' ὅπως ἔβλαστε, προσλεύσσειν ἐμοί;
οὐ δῆτα τοῖς γ' ἐμοῖσιν ὀφθαλμοῖς ποτε·
οὐδὲ ἄστυ γ', οὐδὲ πύργος, οὐδὲ δαιμόνων
ἀγάλμαθ' ιερά, τῶν δὲ παντλήμων ἐγώ,
κάλλιστ' ἀνήρ εἰς ἔν γε ταῖς Θήβαις τραφεῖς, 1380
ἀπεστέρησ' ἐμαυτόν, αὐτὸς ἐννέπων
ώθεεν ἀπαντας τὸν ἀσεβῆ, τὸν ἐκ θεῶν

φανέντ' ἄναγνον καὶ γένους τοῦ Λατοῦ.
 τοιάνδ' ἔγώ κηλίδα μηνύσας ἐμήν
 δρθοῖς ἔμελλον ὅμμασιν τούτους ὀρᾶν; 1385
 ἥκιστα γ' ἀλλ' εἰ τῆς ἀκουούσης ἔτ' ἦν
 πηγῆς δι' ὀπτῶν φραγμός, οὐκέ τον ἐσχόμην
 τὸ μὴ ἀποκλῆσαι τούμὸν ἀθλιον δέμας,
 ἵν' ἦν τυφλός τε καὶ κλύων μηδέν· τὸ γάρ
 τὴν φροντίδ' ἔξω τῶν κακῶν οἰκεῖν γλυκύ.
 1390 Ιὼ Κιθαιρών, τί μ' ἐδέχου; τί μ' οὐ λαβών
 ἔκτεινας εὔθυς, ὡς ἔδειξα μήποτε
 ἐμαυτὸν ἀνθρώποισιν, ἔνθεν ἦν γεγώς;
 Ὡ Πόλυβε καὶ Κόρινθε καὶ τὰ πάτρια
 λόγω παλαιὰ δώματοι, οἶον ἄρα με 1395
 κάλλος κακῶν ὑπουλον ἔξεθρέψατε·
 νῦν γάρ κακός τ' ὧν κακῶν εὑρίσκομαι.
 Ὡ τρεῖς κέλευθοι καὶ κεκρυμμένη νάπη
 δρυμός τε καὶ στενωπός ἐν τριπλαῖς ὁδοῖς,
 αἱ τούμὸν αἴματα τῶν ἔμῶν χειρῶν ἀπο 1400
 ἐπίετε πατρός, ἄρα μου μέμνησθ' ἔτι,
 οἵ ἔργα δράσας ὑμίν, εἴτα δεῦρ' ίών
 δποι' ἐπρασσον αὐθίς; Ὡ γάμοι, γάμοι,
 ἐφύσαθ' ἡμᾶς, καὶ φυτεύσαντες πάλιν
 ἀνεῖτε ταύτὸν σπέρμα, κάπεδεξατε 1405
 πατέρας, ἀδελφούς, παῖδας, αἴμ' ἐμφύλιον,
 νύμφας, γυναῖκας, μητέρας τε, χώπόσα
 αἰσχιστ' ἐν ἀνθρώποισιν ἔργα γίγνεται.
 ὅλλ', οὐ γάρ αὐδᾶν ἔσθ' ἀ μηδὲ δρᾶν καλόν,
 δπως τάχιστα, πρὸς θεῶν, ἔξω μέ που 1410
 καλύψατ' ἡ φονεύσατ' ἡ θαλάσσιον
 ἐκρίψατ' ἔνθα μήποτ' εἰσόψεσθ' ἔτι.
 ἶτ', ἀξιώσατ' ἀνδρὸς ἀθλίου θιγεῖν.

- πίθεσθε, μὴ δείσητε· τάμα γάρ κακὰ
οὐδεὶς οἶδε τε πλὴν ἐμοῦ φέρειν βροτῶν. 1415
- XO. ἀλλ' ὃν ἐπαιτεῖς εἰς δέον πάρεσθ' ὅδε
Κρέων τὸ πράσσειν καὶ τὸ βουλεύειν, ἐπεὶ
χώρας λέλειπται μοῦνος ἀντὶ σοῦ φύλαξ.
OI. οἴμοι, τί δῆτα λέξομεν πρὸς τόνδ' ἔπος;
τίς μοι φανεῖται πίστις ἔνδικος; τὰ γάρ
πάρος πρὸς αὐτὸν πάντ' ἐφεύρημαι κακός. 1420
- KP. οὕθ' ὡς γελαστής, Οἰδίπους, ἐλήλυθα
οὕθ' ὡς ὀνειδιῶν τι τῶν πάρος κακῶν.
ἀλλ' εἰ τὰ θυητῶν μὴ καταισχύνεσθ' ἔτι
γένεθλα, τὴν γοῦν πάντα βρόσκουσαν φλόγα
αἰδεῖσθ' ἄνακτος 'Ηλίου, τοιόνδ' ἄγος
ἄκαλυπτον οὕτω δεικνύναι, τὸ μήτε γῆ
μήτ' ὅμβρος ἱερὸς μήτε φῶς προσδέξεται.
ἀλλ' ὡς τάχιστ' ἐς οἰκον ἐσκομίζετε·
τοῖς ἐν γένει γάρ τάγγενῃ μάλισθ' ὄραν
μόνοις τ' ἀκούειν εὔσεβῶς ἔχει κακά. 1425
- OI. πρὸς θεῶν, ἐπείπερ ἐλπίδος μ' ἀπέσπασας,
ἄριστος ἐλθὼν πρὸς κάκιστον ἀνδρ' ἐμέ,
πιθοῦ τί μοι· πρὸς σοῦ γάρ, οὐδ' ἐμοῦ, φράσω.
KP. καὶ τοῦ με χρείας ὥδε λιπαρεῖς τυχεῖν; 1435
- OI. βῆψόν με γῆς ἐκ τῆσδ' ὅσον τάχισθ' ὅπου
θυητῶν φανοῦμαι μηδενὸς προσήγορος.
KP. ἔδρασ' ἀν, εὖ τοῦτ' ἵσθ' ἀν, εἰ μὴ τοῦ θεοῦ
πρώτιστ' ἔχρηζον ἐκμαθεῖν, τί πρακτέον.
OI. ἀλλ' ἦ γ' ἐκείνου πᾶσ' ἐδηλώθη φάτις,
τὸν πατροφόντην, τὸν ἀσεβῆ μ' ἀπολλύναι. 1440
- KP. οὗτως ἐλέχθη ταῦθ'· ὅμως δ' ἵν' ἐσταμεν
χρείας, ἀμειγον ἐκμαθεῖν, τί δραστέον.
OI. οὗτως ἄρ' ἀνδρὸς ἀθλίου πεύσεθ' ὑπερ;

- KP. καὶ γὰρ σὺ νῦν τὰν τῷ θεῷ πίστιν φέροις. 1445
- OI. καὶ σοὶ γ' ἐπισκήπτω τε καὶ προστρέψουμαι,
τῆς μὲν κατ' οἴκους αὐτὸς δν θέλεις τάφον
θοῦ· καὶ γὰρ ὅρθῶς τῶν γε σῶν τελεῖς ὑπερ.
ἔμου δὲ μήποτ' ἀξιωθήτω τόδε
πατρῶον ἄστυ ζῶντος οἰκητοῦ τυχεῖν.
ἀλλ' ἔα με ναίειν ὅρεσιν, ἔνθα κλήζεται
οὐμὸς Κιθαιρών οὔτος, δν μήτηρ τέ μοι
πατήρ τ' ἐθέσθην ζῶντε κύριον τάφον,
ἴν' ἔξ ἐκείνων, οἱ μ' ἀπωλλύτην, θάνω.
καίτοι τοσοῦτον γ' οἶδα, μήτε μ' ἀν νόσον
μήτ' ἄλλο πέρσαι μηδὲν· οὐ γὰρ ἀν ποτε
θνήσκων ἐσώθην, μὴ 'πί τῷ δεινῷ κακῷ.
ἄλλ' ή μὲν ἡμῶν μοῖρ', ὅποιπερ εἰσ', ἵτω.
παίδων δὲ τῶν μὲν ἀρσένων μή μοι, Κρέων,
προσθῇ μέριμναν· ἄνδρες εἰσίν, ὥστε μὴ
σπάνιν ποτὲ σχεῖν, ἔνθ' ἀν ὄσι, τοῦ βίου.
ταῖν δ' ἀθλίαιν οἰκτραῖν τε παρθένοιν ἐμαῖν,
αἰν οὕποθ' ἡμὴ χωρὶς ἐστάθη βορᾶς
τράπεζ' ἀνευ τοῦδ' ὀνδρός, ἄλλ' ὅσων ἐγὼ
ψαύοιμ, πάντων τῶνδ' ἀεὶ μετειχέτην.
ταῖν μοι μέλεσθαι· καὶ μάλιστα μὲν γεροῖν
ψαῦσαι μ' ἔασον κάποκλαύσασθαι κακά.
ἴθ' ὀναξ,
ἴθ', ὃ γονῆ γενναῖε· χερσὶν τὰν θιγῶν
δοκοῦμ' ἔχειν σφᾶς, ὥσπερ ἡνίκ' ἔβλεπον.
τί φημί;
οὐ κλύω που, πρὸς θεῶν, τοῖν μοι φίλοιν
δακρυρροούντοιν, καὶ μ' ἐποικτίρας Κρέων
ἔπεμψέ μοι τὰ φίλτατ' ἐκγόνων ἐμῶν;
λέγω τι;

1475

- KP. λέγεις· ἐγὼ γάρ εἰμ' ὁ πορσύνας τάδε,
γνοὺς τὴν πχροῦσαν τέρψιν, η σ' εἶχεν πάλαι.
- OI. ἀλλ' εὐτυχοίης, καὶ σε τῆσδε τῆς ὁδοῦ
δαίμων ἄμεινον η μὲ φρουρήσας τύχοι.   1480
- ὦ τέκνα, ποῦ ποτ' ἔστε; δεῦρ' ἵτ', ἔλθετε
ώς τὰς ἀδελφὰς τάσδε τὰς ἐμὰς χέρας,
αἴ τοῦ φυτουργοῦ πατρὸς ὑμὸν ὥδ' ὀρᾶν
τὰ πρόσθε λαμπρὰ προυξένησαν δύματα·   1485
- δις ὑμίν, ὡς τέκν', οὕθ' ὀρῶν οὕθ' ἴστορῶν
πατήρ ἐφάνθην, ἔνθεν αὐτὸς ἤρθην.
καὶ σφῶ δακρύω, προσβλέπειν γάρ οὐ σθένω,
νοούμενος τὰ λοιπὰ τοῦ πικροῦ βίου,
οἷον βιῶναι σφῶ πρὸς ἀνθρώπων χρεών.   1490
- ποίας γάρ ἀστῶν ἥξετ' εἰς δύμιλίας,
ποίας δ' ἑορτάς, ἔνθεν οὐ κεκλαυμέναι
πρὸς οἰκον ἕξεσθ' ἀντὶ τῆς θεωρίας;
ἀλλ' ἡνίκ' ἂν δὴ πρὸς γάμων ἥκητ' ἀκμάς,
τίς οὗτος ἔσται, τίς παραρρίψει, τέκνα,
τοιαῦτ' ὀνείδη λαμβάνων, ά ταῖς ἐμαῖς
γοναῖσιν ἔσται σφῶν θ' δμοῦ δηλήματα;   1495
- τὶ γάρ κακῶν ἄπεστι: τὸν πατέρα πατήρ
ὑμῶν ἔπεφνε, τὴν τεκοῦσαν ἤροσεν,
δθεν περ αὐτὸς ἐσπάρη, κακ τῶν ἵσων
ἐκτήσαθ', ὑμᾶς ὅντερ αὐτὸς ἔξέφυ.   1500
- τοιαῦτ' ὀνειδεῖσθε· κάτα τίς γαμεῖ;
οὐκ ἔστιν οὐδείς, ὡς τέκν', ἀλλὰ δηλαδὴ
χέρσους φθαρῆναι κάγάμους ὑμᾶς χρεών.
ὦ παῖ Μενοικέως, ἀλλ' ἐπεὶ μόνος πατήρ
ταύταιν λέλειψαι, νὼ γάρ, ὡς 'φυτεύσαμεν,
δλώλαμεν δύ' ὄντε, μή σφε δὴ περιίδης   1505
- πτωχὰς ἀνάνδρους ἐγγενεῖς ἀλωμένας,

μηδ' ἔξισώσης τάσδε τοῖς ἐμοῖς κακοῖς,
ἀλλ' οἴκτισόν σφας, ὡδε τηλικάσδ' ὁρῶν
πάντων ἐρήμους, πλὴν ὅσον τὸ σὸν μέρος.
ξύννευσον, ὡ γενναῖε, σῇ ψαύσας χερί.

1510

σφῶν δ', ὡ τέχν', εἰ μὲν εἰχέτην ἥδη φρένας,
πόλλα' ἀν παρήγουν· νῦν δὲ τοῦτ' εὐχή 'στ' ἐμοί,
οὐ καιρὸς ἐξ ζῆν, τοῦ βίου δὲ λώονος
ὑμᾶς κυρῆσαι τοῦ φυτεύσαντος πατρός.

KP. ἀλις ἵν' ἔξήκεις δακρύων· ἀλλ' ἵθι στέγης ἔσω. 1515

OI. πειστέον, κεὶ μηδὲν ἥδεν.

KP. πάντα γάρ καιρῷ καλά.

OI. οἰσθ' ἐφ' οἶς οὖν εἰμι;

KP. λέξεις, καὶ τότ' εἴσομαι κλύων.

OI. γῆς μ' ὅπως πέμψεις ἄποικον.

KP. τοῦ θεοῦ μ' αἰτεῖς δόσιν.

OI. ἀλλὰ θεοῖς γ' ἔχθιστος ἥκω.

KP. τοιγαροῦν τεύξῃ τάχα.

OI. φῆς τάδ' οὖν;

KP. ἂ μὴ φρονῶ γάρ, οὐ φιλῶ λέγειν μάτην.

1520

OI. ἀπαγέ νῦν μ' ἐντεῦθεν ἥδη.

KP. στεῦχε νῦν, τέχνων δ' ἀφοῦ.

OI. μηδαμῶς ταύτας γ' ἔλη μου.

KP. πάντα μὴ βούλου κρατεῖν·

καὶ γάρ ἀκράτησας, οὐ σοι τῷ βίῳ ξυνέσπετο.

XO. ὡ πάτρας Θήβης ἔνοικοι, λεύσσετ' Οἰδίπους ὅδε,

δες τὰ κλείν' αἰνίγματ' ἥδει καὶ κράτιστος ἦν ἀνήρ, 1525

οὐ τίς οὐ Ζήλω πολιτῶν ταῖς τύχαις ἐπέβλεπεν,

εἰς ὅσον κλύδωνα δεινῆς συμφορᾶς ἐλήλυθεν.

ῶστε θνητὸν ὅντ' ἐκείνην τὴν τελευταίαν ίδειν

ἡμέραν ἐπισκοποῦντα μηδέν' ὀλβίζειν, πρὶν ἀν

τέρμα τοῦ βίου περάσῃ μηδὲν ἀλγεινὸν παθίων.

1530

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ (1-150)

α') 1-13

Λεξιλογικές. **-νέα τροφή** = νέα θρέμματα, νέα γενιά (τέθηκε τό
ἀψηφημ. τροφή ἀντί τοῦ συγκεκριμ.). **πάλαι-νέα,** ἀντίθεση· ἡ λ. **νέα**
δέ σημαίνει νέα ήλικιά, ἀλλά νέα ἐποχή κατ' ἀντίθεση πρός τὴν παλαιά
τοῦ Κάδμου. **Θοάζω** ἀπό ωΐζα **θε-** τοῦ **τίθημι**, συγγενές πρός τὸ
θάσσω = κάθιμαι · ὑπάρχει καὶ διλο **θοάζω** συγγενές πρός τὸ **θέω**,
θοὸς καὶ σημ. κινούμαι γρήγορα. **ἔδρα,** ἡ πράξη τοῦ **θοάζω** = κάθο-
μαι, τίνας ποθ' **ἔδρας...** **θοάζετε** εἰναι σύμπτυξη δύο προτάσεων. δηλ.
τίνες εἰσὶν αἱδείς αἱ **ἔδραι**, ἃς θυάζετε; τὸ **μοι** εἶναι δοτ. ηθική. **ἴκτη-
ριος** = ἵκετευτικός. **ἐκστέφω** = περικοσμῶ μὲ στέφανο. ἐδῶ **ἴκτηρί-
οις κλάδοισιν ἔξεστεμμένοι** = χρατώντας (ἔχοντας, μέ) ἵκετευτικούς
κλάδους στεφανωμένους (μέ νήμαται ἐρίου). **παιάν** ἀρχικά ἡταν ἄσμα
πού ψαλλόταν πρός τιμή τοῦ Ἀπόλλωνα. ἔπειτα ἡταν ἐπινίκιο ἄσμα
πού ψαλλόταν καὶ πρός ἀλλούς θεους. **γέμει** ἐδημηνεύεται ὡς πρός τὸ
θυμιαμάτων = εἰναι πλήρης, ὡς πρός τὸ **παιάνων** καὶ **στεναγμάτων**
κατά **ζεῦγμα** = ἀντηχεῖ. **ὅμοϋ μέν, ὅμοϋ δὲ σχῆμα** ἀναφορᾶς. **ἄγῳ** =
ἄ **ἔγῳ** = τούτων ἐγὼ τὴν αἰτία. **δικαιώ** = χρίνω δρθό (σωστό). **πᾶσι**
καλούμενος τέθηκε πρός μετριασμό τῆς περιιαυτολογίας. **γεραιὲ** =
πρεσβύτη (ἐνν. τὸν ιερέα τοῦ Δία). **πρέπων ἔφυς** ἀντί τῆς ἀπροσ.
συντάξ. **πρέπον σοὶ ἔφυ** = ἀπό τῇ φύσῃ σου εἰσαι ἀρμόδιος. **πρὸ
τῶνδε** = σιδ ὄνομα αὐτῶν ἐδῶ. **τίνι τρόπωφ** = πῶς διακείμενοι. γιά
ποιό λόγο. **στέργω** = ἐπιθυμῶ, ποθῶ. **δείσαντες ἢ στέρξαντες** αἰτιολ.
μετχ. **προσαρκῶ** = προσφέρω δοήθεια. **δυσάλγητος** = ἀναίσθητος.
κατοικτίρων ὑποθ. μετχ. **μὴ οὐ** θέτονται καὶ τά δύο ἀρνητικά
μόρια, ὅταν προηγεῖται ἀρνητική κύρια πρόταση (ἐδῶ ποὺ ὑπάρχει ἡ
ἀρνηση); **κατοικτίρω** = αἰσθάνομαι μεγάλο οίκτο ἢ συμπάθεια μέ
λύπη μαζί. **ἔδρα** = ἵκεσία.

Πραγματικές.-Οιδίπους Ἀπό τό οιδάω, οιδέω καὶ ποὺς καὶ σημαίνει φουσκωπόδης. Τό δράμα πιθανώς ἀπό τό Σοφοκλῆ δύναμα στήκε **Οιδίπους** καὶ ἡ προσθήκη τοῦ ἐπιθέτου **τύραννος** τέθηκε ἀπό μεταγενεστέρους, ἀπό τή μιά πρός ἀντιδιαιστολή ἀπό τόν **Οιδίποδα** ἐπὶ **Κολωνῷ**, ἀπό τήν ἄλλη πρός δήλωση δτι πρόκειται γιά ἔνα ἔξοχο δράμα. **Τέκνα** Ὁ Οιδίποδας δγῆκε ἀπό τή μεσαία πύλη τῶν ἀνακτόρων καὶ προσφωνεῖ τούς ἵκετες, ἀποκαλώντας τους τέκνα, γιατί θεωρούσαν τόν ἡγεμόνα πατέρα δλων τῶν ὑπηκόων του. **τροφὴ** = θρέμματα. Πολλές φορές οἱ λαοί καλούνται τέκνα τοῦ ἰδρυτῆ τῆς πόλεως, ὅπως οἱ Ἀθηναῖοι λέγονταν **Κεκροπίδες**, Θησείδες κτλ. **Κάδμου** Αὐτός ἦταν γιός τοῦ Ἀγήνορα, βασιλιὰ τῆς Φοινίκης· ζητώντας νά δρεῖ τήν ἀδελφή του Εὐρώπη, πού τήν ἀρπαξε δ Δίας, ἔφτασε στίς Θῆβες· ἐπειδή δέν τή δρήκε, δέν ἐτανήλθε στήν πατοίδα του, ἀλλά ἔκτισε στίς Θῆβες τήν Καδμεία, τήν ἀκρόπολή τους. **ἴκτηρίοις κλάδοισιν ἔξεστεμμένοι** Οἱ ἵκετες κρατοῦσαν κλάδους δάφνης ἡ ἐλιάς, στεφανωμένους μὲ λευκά νήματα ἐρίου. πού τούς κατέθεταν ἐπάνω στούς δωμούς καὶ τούς ἔανάπαιραν μόλις τελείωναν τή δέησή τους. **παιάνων, θυμιαράτων καὶ στεναγμάτων** Οἱ ἀρχαῖοι, καθώς κι ἐμεῖς σήμερα, ἔκαναν δεήσεις· ἐπίσης ἔκαιαν θυμιάματα στούς δωμούς, ὅπως ἐμεῖς καίμε στίς ἐκκλησίες λιβάνι κτλ. **κλεινός** Ὄνομαζόταν ἔνδοξος, γιατί είχε λύσει τό αἰνιγμα τῆς Σφίγγας καὶ ἀπάλλαξε ἀπό αὐτή τήν πόλη. **δυσάλγητος** κτλ. Ποιά συναισθήματα τοῦ Οιδίποδα διακρίνουμε σέ αὐτούς τούς στίχους;

6') 14 - 57

Λεξιλογικές.-κρατύνω καὶ κρατῶ τινος = ἔχουσιάζω, είμαι ἀρχοντας κάποιου, **προσήμπαι** = κάθιμαι κοντά. **ἡλίκοι προσήμεθα πλάγ.** ἐρωτ. πρότ. **ἡμάς** κατά πρόληψη. **οἱ μέν, οἱ δέ** ἐπεξηγεῖ τό **ἡλίκοι.** **πέτομαι** = πετῶ, βαδίζω γρήγορα (μεταφορά ἀπό τούς νεοσσούς). **ῆθεοι** λέγονταν οἱ ἄγαμοι νεανίες. **σποδὸς** = τέφρα (μαντική ἐστία). **σαλεύω** = κλυδωνίζομαι, ταράζομαι (ὅπως ἡ θάλασσα ἀπό τρικυμία). **ἀνακουφίζω** = ἀνασηκώνω, σιντάσσεται μέ γεν. ἀφαιρ. ώς χωρισμοῦ σημαντικό. **φοίνιος (φόνος)** = θανατηφόρος. **φθίνω** = μαραίνομαι, καταστρέφομαι. **κάλυξ** = περικάρπιο. πού χρησιμοποιεῖται μόνο γιά ἄνθη καὶ καρπούς. **ἔγκαρπος** = καρποφόρος (ἐννοεῖ

έδω τά μεστά ἀπό κόκκους στάχυα). **ἄγέλη θουνόμος** = ἄγέλη (κοπάδι) βοιδῶν στή βοσκή, ἐνώ **θούνομος**= αὐτός πού δόσκεται ἀπό τά βόδια. **τόκος** = τοκετός. **ἄγονος** ἐπίθ. πού ἐδῶ δηλώνει τή συνέπεια = ἔκεινος πού φέρνει στή ζωή τέκνα πού δέν είναι βιώσιμα, ἀλλά θνητιγενή. **ἐν δὲ σκῆψας τμῆση· ἐνσκῆπτω** λέγεται ίδιως γιά κεραυνό. **ἔλαύνω** = μαστίζω, πλήττω. **πλωτίζεται** ἀντίθεση πρός τό **κενοῦται** καὶ λέγεται κατά παιδιά πρός τόν Πλούτωνα, θεό τοῦ "Αδη". **νῦν** = δθεν. **ἐφέστιος** = δ ἵκετης (κοντά στήν ἑστία). **συμφοραῖ θίου** = οἱ συνηθισμένες περιπέτειες τῆς ζωῆς. **συναλλαγὴ** = σχέσεις. **συναλλαγὴ δαιμόνων** = οἱ δυστυχίες πού στέλνονται ἐπίτηδες ἀπό τούς θεούς, οἱ θεομηνίες· ἡ συντακτ. σειρά τών λ. είναι: **έγὼ καὶ οἱδε παῖδες ἐζόμεσθ' ἐφέστιοι, οὐ κρίνοντες μέν σε ισούμενον θεοῖς, πρώτον δὲ κρίνοντες ἀνδρῶν.** **ἔκλύω** = ἀπαλάσσω, ἐλευθερώω· συντάσσω. ὡς στερητικό μέ διπλή αἰτιατική. **ὅς ἐξέλυσας** ἀναφ. αἰτιολ. πρότ. πού αἰτιολογεῖ τό **ἐζόμεσθ' ἐφέστιοι. μολών (θλώσκω)** = ἐλθών (μετχ. ἐναντιωματ.) **ἀοιδός** ἔτοι ἀποκαλεῖται ἡ Σφίγγα, γιατί τό αἰνιγμά της ήταν ἔμμετρο. **δασμὸς** είναι τά θύματα πού καταβροχθίζονται. **καὶ ταῦτα** = καὶ μάλιστά. **ἔξοιδα** = γνωρίζω ἀκριβῶς. **ἐκδιδάσκομαι** = διδάσκομαι ἀκριβῶς· καὶ οἱ δύο μετχ. **ἔξειδώς** καὶ **ἐκδιδαχθείς** είναι ἐναντιωμ. μέ τήν πρώτη θέλει νά σημάνει ὅτι δέν ἔμαθε ἀπό τούς Θηβαίους τή λύση τοῦ αἰνίγματος, μέ τή δεύτερη ὅτι δέ φρόντισε δ ἴδιος νά διαφωτιστεῖ μέ τήν προσωπική ἀναζήτηση πληροφοριῶν, ἀλλά δτι ἡ ἔρμηνεία τοῦ αἰνίγματος ήταν στιγμαία ἔμπνευσή του. **προσθήκη** = συνδρομή, συμβουλή. **λέγει νομίζει τε προσωπ.** σύντ. ἀντί ἀπρόσωπης. **ὁρθῶ** = ἀνορθώνω, σώζω. **νῦν τε σχετικά μέ τό προηγούμενο πάλαι. πᾶσιν δοτ.** τής κρίσεως. **Οιδίπου κάρα περίφραστη γιά δήλωση ἀγάπης η τιμῆς. πρόστροπος** (προστρέπω) = ἵκετης γονυκλινής, γονατιστός. **ἀλκὴ** = μέσο γι' ἀπόκρουση τοῦ κακοῦ. **φήμη (φημὶ)** = μαντεία. **ἀκούσας** ἐνν. τό **οἰσθα. Ξυμφορὰ** (δχι γιά κακή σημασία) = ἀπόβαση, ἔκβαση. **Ζώσας** = αὐτές πού ἐνδοκιμοῦν, ἐπιτυχεῖς (μετχ. κατηγορημ.). **ἔμπειρος** αὐτός πού ἔχει δοκιμαστεῖ ἀπό τήν πείρα, ὁ συνετός. **εὐλαβοῦμαι** = φροντίζω, προνοώ. **ώς αἰτιολ. τής πάρος προθυμίας** (γεν. αἰτ.) = γιά τήν προηγούμενη καλή σου πρόθεση, ζῆλο· ἦθελε μάλιστα νά προσθέσει: **είτα δὲ ψέξουσιν ώς ὀλετῆρα,** ἀλλά ἀπέψυγε τοῦτο ἀπό σεβασμό. **μηδαμῶς μεμνώμεθα** (ρ. **μέμνημαι**) = ἃς μήν ἔχουμε καθόλου τέτοια ἀνάμνηση τής

δασιλείας σου. στάντες ές όρθὸν = θτι σωθήκαμε. πεσόντες ύστερον = θτι ἀφανιστήκαμε, καταστραφήκαμε· ἀπό τό ύστερον θά ἐννο-
ήσουμε τό πρότερον στό στάντες· ποιοῦ εἴδους μετοχές είναι καὶ οἱ
δύο; δρνις = πτηνό (δπως οἰωνός). τύχη μέση λέξη (έδω) = εὐτυχία.
Ισος = δμοιος. καὶ-καὶ δμοιωματ., ή σύνταξη: ὥσπερ γάρ τὴν τότε
τύχην δρνιθι αἰσιώ παρέσχες ἡμῖν, αὐτῶς καὶ νῦν Ισος γενού εἰπερ
ἀρξεις = ἂν θέλεις καὶ στό μέλλον νά δρχεις. κενῆς (ἐνν. ἀνδρών).
πύργος, ναύς περιλαβαίνει τή χερσαία καὶ θαλάσσια δύναμη. μὴ
ξυνοικούντων ἐπεξ. κατά πλεονασμό τοῦ ἐρήμος. ως οὐδέν ἐστιν...
γνωμικό.

Πραγματικές.-θωμοίσι τοῖς σοῖς Ἐννοεῖ τό δωμάτον Ἀπόλλωνα,
Ισιως καὶ τῆς Ἀρτέμιδας καὶ τῆς Παλλάδας, πού δρίσκονταν μπροστά
στά ἀνάκτορα τοῦ Οἰδίποδα. **ἄγοραισι** Στίς Θήβες ὑπῆρχαν δύο
ἄγορές, δπου δρίσκονταν διάφοροι ναοὶ καὶ δωμοὶ καὶ ίδιαιτέρως
λατρευόνταν καὶ ή Ἀθηνᾶ, γιά τήν δποία ὑπῆρχαν δύο ναοί ἀναφέρει
μάλιστα τήν Παλλάδα Ἀθηνᾶ, γιατί τό δράμα παιζόταν μπροστά σε
Ἀθηναίους. **Ισμηνὸς** Ποταμός κοντά στίς Θήβες. **σποδῷ** Ὄνομά-
στηκε ἔτοι, ἐπεδή ή τέφρα ἀπό τά θύματα ἀνυψωνόταν λίγο λίγο καὶ
χρησιμοποιόταν ώς δωμάτ. **σαλεύει...κ' ἀνακουφίσαι κάρα** κτλ. Ἡ
θεομηνία ἐπεκτάθηκε σε δλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, δηλαδή στήν
ἀφορία τῆς γῆς καὶ στή στειρότητα τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ζώων. **δῶμα**
Καδμείον Ολόκληρη ή πόλη τῶν Θηβῶν παριστάνεται στό πνεῦμα
τοῦ ποιητῆ σάν ένα δῶμα. **μέλας** Ἀδης Ὁ Ἀδης λέγεται μέλας ή ἀπό
τό σκότος πού ἐπικρατεῖ στό βασίλειό του ή γιατί φέρνει στόν ἀν-
θρωπο τό πένθος, τά πένθη είναι μέλανα (μαῦρα). **στεναγμοῖς καὶ**
γόοις Οι ψυχές πού ἀπέρχονται στόν "Αδη θρηνούν γιά τή μοίρα
τους. **δρνιθι αἰσιό** Η οἰωνοσκοπία ή δρνεοσκοπία ήταν ή παραπή-
ρηση πού γινόταν κατά τό πέταγμα, τό λάλημα καὶ τίς ἄλλες κινήσεις
τῶν πτηνῶν. Γι' αὐτό τό λόγο καὶ κάθε μαντεία καὶ οιωνό ἀποκαλού-
σαν δρνιν, δπως λέγεται έδω.

γ') 58 - 86

Λεξιλογικές.-οἰκτρὸς = ἄξιος οἰκτου. γνωτὰ κούκ δγνωτα ή ί-
δια ἐννοια ἐκφέρεται θετικά καὶ ἀρνητικά· πρέπει νά θεωρηθεί ώς σύ-
στοιχο ἀντικείμενο τοῦ ιμείροντες. **ιμείρω** = ἐπιθυμῶ. **νοσῶ** = πάσχω,
ὑποφέρω (δ ποιητής ἀφήνει νά νοηθεῖ καὶ ή ἀλλη σημασία γιά τόν

Οιδίποδα, πάσχω ὥπο δηθικό μόλυνσμα). οὐκ ἔστιν δοτις = κανένας.
νοσούντες μετά τή μετοχή αιτή, πού είναι ἐναντιωματική, ἐπρεπε νά τεθεῖ: οὐ νοσεῖτε ἐξ Ἰσου ὡς ἐγώ, ἢ δι μετ. **νοσούντες** ἐπρεπε νά τεθεῖ κατά γεν. δηλ. καὶ ἡμῶν **νοσούντων** οὐκ ἔστιν δοτις ἐξ Ἰσου νοσεῖ,
 ως ἐγώ. **Καθ' αὐτὸν** = χωριστά στόν ἐαυτό του (ἡ κατά σημ. μερισμό).
πόλιν κάμε καὶ σὲ σημ. τήν αιτία. **Ὕπνῳ εὔδοντα** (πλεον.) = πού κοιμάται βαθιά. δηλ. πού ὀρθρανεῖ. **ὅδος** = μέθοδος, σχέδιο. **ὁ πλάνος** = ἡ πλάνη· ἀπό αὐτό ἔξαρτ. ἡ γεν. **φροντίδος** = σκέψεως. ἦν καθ' ἐλέῃ πρός τό κατηγορ. **ἴασιν**, ἀντί ὅ· δμοίως **ταύτην** ἀντί **τούτο**.
γάρ ἐπεξηγημ. **γαμβρός** = γυναικάδελφος. **Πυθικά**, πύθοιτο, παρήχηση. **ὅτι φύσασί μην** πλάνια ἐρώτηση. **φύομαι** = σώζω. **Ξύμμετρούμαι** = μετρῶ συγχριτικά. **ἡμαρ** = ἡμέρα. **ἡμαρ ἡδη** = ἡμαρ τόδε = αιτή ἐδῶ ἡ ἡμέρα, ὀλόκληρος δηλ. ὁ χρόνος ἀπό τήν ἀναχώρησή του ὡς τή σημερινή ἡμέρα. **χρόνῳ** = πρός τόν ἀπαιτούμενο γιά τό ταξίδι του. **λυπεῖ** δραχυλογία· ἀντί τοῦ: **μὲ λυπεῖ** (ύποκ. δ Κρέων), ὥστε ἐρωτῶ, τί κάνει. **πλείω** (χρόνον) **τοῦ εἰκότος** = τοῦ πρέποντος. **καθήκων** = ἀναγκαῖος. **τηνικαύτα** = τότε. **κακός**, μὴ δρῶν κτλ., ποιού είδους ὑποθετικός λόγος είναι; τό ύπερβατό σχῆμα καθώς καὶ ἡ ἐπισώρευση συνώνυμων φράσεων ποιά ψυχική κατάσταση τοῦ Οιδίποδα δηλώνουν; **εἰς καλὸν** (φράση πού προσδιορίζει μηχανικῶς τό **εἶπας**) = σέ καλή ὥρα, στήν κατάλληλη στιγμή. **οἰδε·** είναι τά παιδιά πρός τά ἀριστερά τών ἵκετών, τά ὅποια πρώτα, ἔνεκαι τής θέσεώς τους, είδαν νά ἔρχεται ἀπό τήν ἀριστερή πάροδο δ Κρέων καὶ τόν ἔδειξαν μέ κάποια χειρονομία, ἀφοῦ ἄλλωστε αὐτά ἡταν δξυδερχέστερα. ἐνώ δ ιερέας πρόσερχε στόν Οιδίποδα πού μιλούσε. **προστείχω** = προσέρχομαι. **εἰ γάρ** = ιμακάρι. **σωτήρι** = **ισωτείρα**. **ώστερ** ἐνν. **θαίνει**. **λαμπρός** = ιφαιδρός, γελαστός. **εἰκάσαι** ἀπολύτως τό ἀπαρέμφατο, μερικές φροές δμως παίρνει τό: **ὡς ἔστιν** (**εἰκάσαι**) = δπως μπορεῖ κανείς νά συμπεράνει. **μὲν** τουλάχιστον. **ἡδὺς** ἔχει ἐνεργ. σημ. = πού κάνει χαρά, ἄλλα σημ. καὶ δι χαρούμενος, δπως ἐδῶ. **ἡδὺς** (ἐνν. **θαίνει**). **ἔρπω** = ἔχομαι. **πολυστεφής** = μέ πολλά στέφανα κοσμημένος. δέχεται ἀντικείμενο κατά γεν. ὡς πλησμονής σημαντικό. **πάγκαρπος** = πολύκαρπος. **οὐ γάρ διν είρπε·** ἀπόδ. τής ἐννοούμ. ὑποθέσεως: **εἰ μὴ** **ἔθανεν** **ἡδὺς**. **τάχα** = γρήγορα. **εἰσόμεθα** (ρ. **οἰδα**). **Ξύμμετρος** = δρίσκεται σέ σύμμετρη (ἀνάλογη) ἀπόσταση. **ικλύω** = ἀκούω. **κῆδευμα** = ἀφαιρ. ἀντί συγκεκρ. = κηδεστής, γυναικάδελφος.

Πραγματικές.-πολυστεφής "Οσοι έφεραν αἴσιους χρησμούς ἀπό τούς Δελφούς ἐπανέρχονταν στεφανωμένοι μέ δάφνη, ἡ δούσια ἡταν ἵερο φυτό τοῦ Ἀπόλλωνα. **παγκάρπου δάφνης** Δέν ἐννοεῖται ἡ πικροδάφνη, ἀλλά ἡ δάφνη πού ὁνομάζεται δάμα (δάγια). **ἄναξ, ἐμὸν κῆδευμα...** Πολλές προσφωνήσεις πού δηλώνουν τὴν ἐξαιρετική συγκίνηση ἀντού πού προσφωνεῖ. **ἄναξ** "Ανακτες καλούσαν δχι μόνο τούς διαιτεῖς, ἀλλά καὶ τούς ἐπίσημους καὶ εὐγενεῖς πολίτες.

δ') 87-131

Λεξιλογικές.-έσθλος = αἴσιος. **δύσφορος** = δύσκολος. πολύμοχθος. **κατ' ὄρθον** ἔξέρχομαι=κατορθώνομαι, παίρνω εύτυχή ἐκδαση. **καὶ** ἐπιδοτ. =καὶ αὐτά τά δύσφορα. **πάντα**=καθ' ὅλα, ἀπό ὅλες τίς ἀντόφεις. **ἀν εύτυχεν** ἀτόδ. τῆς ὑποθέσ. **εἰ τύχοι.** **ἔπος** = δ χρησμός. **θρασύς** είμι = ἔχω θάρρος. **προδείσας** είμι = (πρίν ἀκούσω τό χρησμό), περιφραστ. παρακείμ. = ἔχω φοβηθεῖ, πρίν μάθω τό χρησμό. **χρήζω** = ἐπιθυμῶ. **εἴτε καὶ στείχειν** ἔσω ἐνν. **εἴτε χρήζεις στείχειν** ἔσω, **ἔτοιμός** είμι καὶ στείχειν ἔσω. **αὐδάω-ώ** = λέγω. **τώνδε** ἐνν. ἡ περί. **πλέον** (κατηγορ. τοῦ **πένθος**). **λέγοιμι ἀν** = μπορῶ νά εἰπω, θά εἰπω (ἡ εύκτική μέ τό **ἀν** είναι πολλές φορές ἡ πιότερη ἔκφραση ἀντί μέλλοντα). **ἄνωγα** = προτρέπω. **ἐμφανώς** = σαφῶς. **ἐλαύνω** = ἀπομικρύνω. **ώς τεθραμμένον** = γιατί ἔχει τραφεῖ καὶ αὐξηθεῖ. **ἀνήκεστον** (**ἀ-** στερητ. καὶ **ὅ.** **ἀκέομαι** = θεραπεύομαι) κατηγορ. κατά πρόληψη = ὥστε ἀνήκεστον (=ἀθεράπευτον) γενέσθαι. **καθαρμός** = ἔξαγνισμός. **ποίω καθαρμῷ** ἐνν. **ἄνωγεν** ήμᾶς ἐλαύνειν. **ξυμφορὰ** = δυστυχία, τό μίασμα. **ὁ τρόπος** = ἡ φύση, τό είδος. **ἀνδρηλατώ** = (**ἀνδρα - ἐλαύνω**) = ἐκδιώκω ἄντρα. **λύώ φόνον** = ἐπανορθώνω, πληρώνω καὶ κατ' ἀκολουθία ἔξαγνίζω. πρέπει νά νοηθεῖ μπροστά ἀπό τίς μετοχές ἡ φράση: **ἄνωγεν** ήμᾶς ἐλαύνειν. **χειράζω** = κατατρύχω μέ θύελλα καὶ ἐπειτα ἀπλῶς κατατρύχω. **τόδ'** **αἴμα** ἐνν. ἐκεῖνο πού νοεῖται ἀπό τό θεό. **ώς χειράζον** αἰτιατ. ἀπόλ. (αἰτιολ.). **ώς ὑποκειμενικ.** (ἐνν. κατά τό χρησμό τοῦ Ἀπόλλωνα). **ποίου γάρ** **ἀνδρὸς** **τήνδε** μηνύει **τύχην**; δραχυλογία ἀντί τοῦ: **ποίου γάρ** **ἀνδρός** **ἐστιν** ἡ **τύχη**, **ἡν μηνύει** (**ὁ Ἀπόλλων**); **μηνύώ** = ὰδηλώνω, καταγγέλω. **ἀπευθύνω** = κυβερνῶ. **ἔξοιδ'** **ἀκούων** = γνωρίζω ἀκουστά (δέν τέθηκε **ἀκούσας**, γιατί ἐννοεῖ τό κατ' ἐπανάληψη **ἀκούειν** μέχρι τώρα ἀκριβῶς). **ἐπιστέλλω** = παραγγέλνω. **αὐτοέντης** =

έκεινος πού κάνει κάτι μέ τό χέρι του τό ίδιο, ό αύτου υγός· τούτο προσδιωρίζεται πλεοναστικά ἀπό τό: **χειρί.** **τινὰς** ἀιρίστως = ιόποι-οιδήρητο και ἄν είναι. **τιμωρεῖν** ίσοδύναμο μέ τό **τιμωρεῖσθαι.** **δυστέ-κμαρτος** = δυσεύρετος· μεταφορά ἀπό τούς σκύλους πού ἀναζητοῦν τά ίχνη. **τόδ'** **ίχνος** = αὐτό πού ὑποδεικνύεται ἀπό τό θεό, ἀλλά δέν καθορίζεται· τό **τόδε** ἀναφέρο. στό **ίχνος** άντι νά ἀναφέρεται στό **τῆς** αἰτίας. **αἰτία** = ἀμάρτημα, ἔγκλημα. **ἔφασκε** ἐνν. εύρεθήσεσθαι. **ζητούμενον** ποιά σημασία ἔχει τό **ζητώ** και τί διαφέρει ἀπό τό **αἰτώ**; (πρόβλ. τό τοῦ Εὐαγγελίου: **ζητείτε καὶ εὑρήσετε, αἰτείτε καὶ δοθήσεται ύμιν**). **ἀλωτὸς** = αὐτός πού γίνεται νά δρεθεῖ. **συμπίπτω φόνῳ** = πέφτω θύμα φόνου· ποιά ἔννοια ἔχει δίστορικός ἐνεστώτας, δόποιος ἀπαντά συχνά και στούς τραγικούς; **θεωρός** (**θεός - όρω**) = αὐτός πού πορεύεται πρός θεούς γιά χρησιμῷ ἢ γιά νά προσφέρει ἀνάθημα ἢ γιά νά παραδρεθεῖ σέ ἀγῶνες· ἐδὼ σημ. τό α'· δταν παράγεται ἀπό τό **θεώμαι**, σημαίνει θεατής. **ἔφασκεν** δ **Λάιος** (δταν ἀναχωροῦσε). **ἀπε-στάλη** (ἐνν. σῶος και ὑγίης) = ἀπῆλθε. **συμπράκτωρ ὁδοῦ** = ισυνόδοιπόρος, ἀκόλουθος. **κατεῖδ'** = **κατεῖδεν** = εἰδε ἀκριβῶς. **ὅτου** = ὡτό τόν ὄποιο. **ἐκμανθάνω** = μαθαίνω καλά, παίρνω ἀκριθεῖς πληροφορίες. **ἐχρήσατο** χρησιμοποίησε ἀδριστο, γιατί ἀναφέρεται στήν ἐποχή τοῦ φόνου. **γάρ** αἰτιολ. τή φράση: **οὐδεὶς συμπράκτωρ κα-τεῖδε τι**, αὐτό ἀκριβῶς πού ὑποδήλωσε μέ ἀνάνευση τής κεφαλῆς του. **εἰς τις** ἀωρίστως και μέ κίτιοια περιφρόνηση μίλησε δ Κρέων γι' αὐτόν πού ἔφεψη, γιά νά μή δώσει σημασία δ Οιδίποδας, ἀκριβῶς αὐτό πού ἀπαιτοῦσε ἡ πορεία τοῦ δράματος· ἡ σειρά τῶν λέξεων: **ὅς φυγὼν φόβῳ οὐδὲν εἶχεν εἰδὼς φράσαι, ὃν εἶδε, πλὴν ἐν. εἰδὼς** = συνειδητῶς, σαφῶς. **ἔχω** = μπορώ. **τὸ ποίον**; ἀναφέρο. στό **πλήν** **ἐν** και σημ. ποιό ἀραιγε είναι τούτο; **ἐν γάρ ἐξεύροι ἄν** (τό **ἐν** προσωποποιεῖται) = γιατί ἔνα μπορεῖ νά δοδηγήσει. **συντυγχάνω** = συναντώ. **νιν** είναι κάθε γένους, ἀντίστοιχο πρός τό **μιν** τῶν πεζῶν. **σὺν πλήθει χερῶν** = μέ τή σύμπραξη πολλῶν. **δοκούντα ταῦτ' ἥν** = πιστεύονταν αὐτά. **λαίου** γεν. ἀντικειμ. στό **άρωγός** = δοιθός, ἐκδικητής. **ἐν κακοῖς** = μέσα σέ δεινά (κακά). **κακὸν δὲ ποίον ἐμποδὼν είργε** = ἀλλά ποιό κακό ἐμπόδιζε ώς ἐμπόδιο; **ἐμποδὼν είργε** πλοῦτος ἐκφράσεως. **τυραννὶς** ἀντί τύραννος. **ποικιλφόδος** = ἔκεινη πού ἄδει αἰνιγματικά, ή αἰνιγματώδης. **προσάγομα** = ἀναγκάζω· ή σειρά τῶν λέξεων: **ἡ ποικιλφόδος** Σφίγξ προσήγετο ήμάς, μεθέντας τάφανή, σκοπεῖν τό πρὸς ποσίν.

τάφανή ενν. τά σχετικά μέ τό φόνο τοῦ δασιλιᾶ. **μεθίημι** = ἀφήνω κατά μέρος.

Πραγματικές.-έσθλην Αντί νά ἀναφέρει ὁ Κρέων τό χρησμό, σύμφωνα μέ τήν ἐρώτηση τοῦ Οἰδίποδα, ἐκφέρει τή γνώμη πώς δ χρησμός αὐτός είναι καὶ λόγ. ἀπό τή μά γιά νά ἀρχίσει ἀπό τά «εὔφημα» (= τά καῦλοικοντα, τά εὐχάριστα λόγια) καὶ ἀπό τήν ἄλλη γιατί νόμιζε ὅτιότερο νά ἀνακοινώσει ἴδιατέρως τό περιεχόμενο τοῦ χρησμοῦ στόν Οἰδίποδα, γιά νά μήν τό μάθει ὁ ἔνοχος καὶ μέ κάποιο τέχνασμα διαφύγει. **ές πάντας αῦδα** Ό δυστυχῆς Οἰδίποδας, δ ὅποῖς θεωρεῖ τή συνείδησή του καθαρή, θέλει νά ἀναγγείλει ὁ Κρέων δημοσίως τό χρησμό· μέ τόν τρόπο αὐτό κερδίζει τόν «Ἐλεον» (= συμπλάθεια, συμπόνια) τῶν θεατῶν, πού είναι ἔνας ἀπό τούς σκοπούς τοῦ δράματος. **έμφανώς** Θέλει νά δηλώσει τή σαρήνεια τοῦ χρησμοῦ σέ ἀντίθεση πρός τούς συνηθισμένους χρησμούς τοῦ μαντείου, πού ήταν διπήμαντοι καὶ σκοτεινοί. **μίασμα** Οἱ ἀρχαῖοι φρονούσαν δτι δ μιαρός μετέδιδε τό μίασμα σέ δλους δσοι τόν συνναναστρέφονταν, καὶ γιά τοῦτο μποροῦσε αὐτός νά ἔξαγνιστεί μέ καθαριμό· δταν δμως ήταν φονιάς, γιά τόν ἔξαγνισμό δλης τῆς πόλεως ήταν ἀναγκαία ἡ τιμωρία του. **πότερα δ' ἐν οἴκοις...** Τούτο φαίνεται ἀπίθανο στό θεατή, δηλ. δτι δ σύζυγος τῆς Ἰοκάστης, δ Οἰδίποδας πού ήταν τόσα χρόνια δασιλιάς τῶν Θηβῶν, ἐμφανίζεται νά ἀγνοεῖ τά δσα ἀφορούσαν στό Λάιο. Ἀλλά κατά τόν Ἀριστοτέλη καθετί ἀπίθανο ἐπιτρέπεται, ἵν είναι ἔξω ἀπό τήν ὑπόθεση τῆς τραγωδίας. Ἀλλωστε, ἀφοῦ πέρασε τόσος πολὺς καιρός, δ Οἰδίποδας ἀμιαδόν κάπως θυμόταν τά σχετικά μέ τό Λάιο· ἀλλά τώρα δμως πού ἐκτελεῖ κατά κάποιο τρόπο ἀνακριτικό ἔργο καὶ είναι ἀνάγκη, προσπαθεῖ νά τά ἔξιχνιάσει. **θεωρός** Δέ λέγει γιά ποιό λόγο πήγαινε δ Λάιος στούς Δελφούς, ἀλλά συμπεραίνουμε ἀπό τίς **Φοίνισσες** (35) τοῦ Εὐριπίδη δτι πήγαινε ἔκει, γιά νά ζητήσει πληροφορίες γιά τήν τύχη τοῦ τέκνου του πού είχε ἐκθέσει. **ούδεν εἶχ' εἰδὼς φράσσαι.** Αὐτός δ ἀκόλουθος ἐπαθε τέτοια ψυχική ταραχή κατά τήν ὥρα τοῦ φόνου τοῦ Λαίον, ὥστε, δπως φαίνεται, δέν κατάλαβε ἀκριδῶς τί συνέβη. ἀλλά καὶ χρειαζόταν νά δικαιολογήσει τή φυγή του, γιά νά μή θεωρηθεῖ δειλός καὶ τιμωρηθεῖ· γι' αὐτό είπε δτι τόν συνάντησαν ληστές καὶ δχι ληστής. Τούτο ήταν ἀναγκαίο καὶ στόν ποιητή, γιά νά μή σχηματίσει δ Οἰδίποδας τήν ὑπόνοια δτι ήταν αὐτός ὁ φονιάς, γιατί τότε δέ θά ήταν δυνατή διάστοτεχνική πλοκή

τοῦ μάθου. εἰ μὴ ξὺν ἀργύρῳ ἐπράσσετο Τί ὑποπτεύονται πάντοτε οἱ τύχαννοι;

ε') 132-150

Λεξιλογικές.-φαίνω = φέρω σὲ φόν. **αὐτ'** = αὐτά. **ἐπαξίως** - **ἀξίως** ἀναφορά, μέ τήν ἐπανάληψη συνώνυμων λέξεων. **πρὸ τοῦ θανόντος** = ἵδρη. πρός τό συμφέρο αὐτοῦ πού πέθανε. **ἐπιστροφὴν τίθεμαι πρός τίνος** = στρέφω τήν προσωπή μου σέ κάτι, φροντίζω γιά κάτι. **ἐνδίκως** = δύως είναι δίκαιο, δύως πρέπει. **τιμωρῶ τινι** = βοηθῶ κάποιον. **ἀπωτέρω** ἐνν. ἐμαυτοῦ. **οἱ ἀπωτέρω φίλοι** = οἱ μακρινοί φίλοι. **ἀποσκεδάννυμι** = ἀπομακρύνω. **αὐτοῦ** ἀντί τῆς αὐτοπαθούς ἐμαυτοῦ, γιατί οἱ ὡρχῖδοι καὶ μάλιστα οἱ τραγικοί χρησιμοποιούσαν συνήθως τό γ' πρόσωπο τῆς αὐτοπαθούς ἀντωνυμίας ἀντί τοῦ α' ή β'. (τό) **μύσος** = μίασμα. **τάχα** = ίσως. **προσαρκῶ τινι** = προσφέρω ίκανοποίηση σέ κάποιον. **ἴσταμαι** = ιστηκώνυμαι. **ἄραντες** ἀπό τούς βιωμούς. **ἄλλος δὲ** ἀπό τούς θεράποντες, τούς δορυφόρους. **πεπτωκότες** = δυστυχεῖς. **ἄν** ἐλξη ἀντί τοῦ **ἄ**. **ἔξαγγέλομαι** = ὑπόσχομαι. **ἄμα** δύως ἔστειλε τίς μαντείες, ἔτοι ἄς ἐλθει καὶ σωτήρας. **ἴκοιτο** Ισοδυναμεῖ πρός τό **γένοιτο**. **παυστήριος** = παυστικός, κατάλληλος γιά κατάπαυση.

Πραγματικές.- **ἀπέρ τῶν οὐχὶ ἀπωτέρω φίλων** 'Εννοεῖ τό Λάιο. **ἄραντες** 'Αφοῦ εἰσακούστηκε ή ίκεσία, πῆραν πάλι τούς κλάδους. **ἄλλος** ἀπό τούς θεράποντες, πού ἀπέρχεται δεξιά γιά ἐκτέλεση τῆς ἐντολῆς. **σωτήρ** 'Ο Απόλλωνας λατρευόταν πάντοτε ὡς **σωτήρ**, **ἐπικούριος, καθάρσιος, ἀκέστωρ κτλ.**, γιατί ἔσωζε τόν ἀνθρωπο κυρίως ἀπό τίς ισθνείες. **σωτήρ θ' ἕκοιτο κτλ.** Μετά ἀπό τά λόγια αὐτά διερέας ἀπέρχεται μέ τά παιδιά ἀπό τή δεξιά πάροδο γιά τήν πόλη, και ἀφοῦ κενώθηκε ή σκηνή εἰσέρχονται γέροντες Θηβαῖοι ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ. Ἐδῶ τελειώνει δ πρόλογος τοῦ δράματος, δόποιος ἀποτελεῖ τήν **πρότασή του** (πρόταση: τό πρῶτο μέρος τοῦ δράματος σέ ἀντίθεση πρός τήν ἐπίταση καὶ τήν **καταστροφή**).

ΠΑΡΟΔΟΣ (151-215)

Στροφή α' 151-158

Λεξιλογικές.-φάτις (φημί) σημ. τό χρησμό ἐδῶ προσωποποιεῖται ή φάτις. **ἀδυεπής** = ἡδυεπής = γλυκόλιγος. τό **ἡδυεπής** πλεοναστι-

κώς ἀντί **ἥδεια**. **τίς** = τί δηλώνοντας. **ἄγλαδς** = λαμπρός. **Ἐθας** δωρική κατάληξη = ἥλθες. **Ἐθας Πυθώνος Θήβας** συντάχτηκε μέρες γενική «ἀπό τόπου» και αιτιατική «εἰς τόπουν» κινήσεως. **ἐκτέταμαι** = ἐκπέπλη-**γμαί** = διατελῶ σὲ ἀγωνία. **φοθερός** ἄλλοτε μεταβ. = πού ἔμπνεε φόρο, ἄλλοτε ἀμετάβ., δπως ἐδῶ = ὑγεμάτος φόρο, νιώθοντας φόρο. **φρένα** = καίτιατική τοῦ κατά τι. **πάλλων** ἀμετ. = παλλόμενος. **δεῖμα** = φόρος. **ἱήιος** Ἰσως ἀπό τό λυπηρό ἐπιφύνημα **ἱή, ιή.** **παιάν** δωρικός τύπος τῆς λ. **παιήων**, πού ἡταν δὲ λατρός τῶν θεῶν· ἄλλα και δὲ 'Απόλλωνας δνομαζόταν ἔτσι δως λατρικός θεός. **ἀμφί σοι προσδιορ.** τῆς ἀναφορᾶς = για σένα. **ἀζομαί** = εὐλαβοῦμαι. φοβοῦμαι. **τί μοι...** πλάγια ἔρωτημ. πρόταση πού ἔξαρτάται ἀπό τό ἐννοούμενο, μετά τό **ἀζόμενος**, ἔρωτῶ. **ἔξανύτω** = ἔκτελῶ. **τί χρέος ἔξανύσεις μοι** = τί καθήκον (πρός ἔξιλασμό) θά μού ἐπιβάλεις νά ἔκτελέσω. **ἡ περιτελλο-** **μέναις ὥραις πάλιν** = ἦ πού ἔπαναλαβαίνεται πάλι μετά τήν περι-
οδική ἔπανοδο τῶν ἔτῶν. **εἰπέ μοι** (ἀντικ. τό **χρέος** αὐτό). **φάμα** λέγει ἀθάνατο τό χορησμό, γιατί ἀνήκει στό θεό (τόν 'Απόλλωνα). Γιατί λέγεται τέκνο ἔλπιδας δ χορησμός:

'Αντιστροφή α' 159–167

Λεξιλογικές.-κεκλόμενος ἀδρ. δ' τοῦ **κέλομαι** μέ ἀναδιπλασιασμό· τέθηκε ἀνακόλουθα μετοχή κατ' ὀνομαστ. ἀντί νά τεθεῖ κατά δοτ. γιά νά συμφωνήσει πρός τό **μοι**, πού είναι δοτ. προσωπ. στό **προφάνητε**. Πώς δικαιολογείται ἐδῶ ἡ ὀνομαστική ἀπόλυτος; **Θάσσω** συγγ. τοῦ **Θακέω, Θώκος** = κάθομαι. **εύκλεα** ἀπό τό **εύκλεέα**. **κυκλόεντα** **θρόνον** ἀντί **θρόνον** τῆς **κυκλοέσσης** **άγοράς** = ἀντής πού ἔχει πολλούς κύκλους (ἡ ἰδιότητα δηλ. τοῦ κυκλοτερούς μεταφέρθηκε ἀπό τήν ἀγορά στό θρόνο). **ἐκαθόλος** (**ἐκάς - θάλλω**) = ἔκεινος πού βάλλει (ρίπτει) μακριά. **ἰώ** ἐπιφών. πού τίθεται μόνο ἡ διπλό. ίδιως κατά τήν ἐπίκληση δοθειας = ἔ! ἡ ἄχ. **τρισσοί** = τρεῖς. **ἀλεξίμοροι** (οἱ ἀλέξον-**τες τὸν μόρον** = θάνατον) = διώκτες τοῦ θανάτου. **ἄτα** = **ἄτη** = συμφορά πού προήλθε ἀπό διαστρέβλωση τοῦ νοῦ ἔξιτίας θεϊκής ἐπεμβάσεως. **προτέραν** **ἄταν**· ἐδῶ ἐνν. αὐτήν πού προήλθε δπό τή Σφίγγα. **ύπερόρυνμαί** = δρθώνυμαι ὑπεράνω. **άνύω** = κατορθώνω. **ἐκτόπιος** είναι προσληπτ. κατηγορ. δηλ. κατορθώσατε. ὥστε νά ἔκτο-
πιστεῖ ἡ φλόγα. **καὶ νῦν** ἐνν. δπως ἄλλοτε. ἔτσι και τώρα.

Στροφή 6' (168 - 177)

Λεξιλογικές.-ώ πόποι· ἀρχαιότατη κλητική πού κατέληξε νά χρη-
σμοποιείται σάν έπιφωνημα = φεῦ, ἀλίμονο. **στόλος** = ἡαός. **πρόπας**
= ὅλος γενικά. **ἐνι** = **ἐνεστὶ** = ὑπάρχει. **ἔγχος** (τό) = ὄπλο, δύναμη.
ἔγχος φροντίδος = θύναμη σκέψεως. **ἀλέξων** καί **ἀλέξομαι** = ὀπομα-
κρύνω. **ψ** τις **ἀλέξεται** χρόν. μέλλ., ἀναφορική τελική πρόταση. **γάρ**
αἰτιολ. τό: **νοσεῖ πρόπας στόλος.** **ἔκγονα** = προϊόντα. **κλυτὸς** =
ἔξοχος, ἔξαιρετος. **τόκοισιν** = σέ καιρό τοκετῶν. **ἱήιος** (ἀπό τό ἐπιφών.
ὶη) = θρηνητικός. **κάρματοι** (**κάρμνω**) = οί πόνοι τῶν τοκετῶν, οἱ
ῳδίνες τοῦ τοκετοῦ. **ἀνέχω** (μεταφορά ἀπό τοὺς κολυμβητές, οἱ
ὄπιοι κρατοῦν τό κεφάλι ἀπάνω ἀπό τήν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας) =
σηκώνω τό κεφάλι, ἐλευθερώνομαι. **ἄλλον δ' ἀν ἄλλω προσίδοις**
= ἄλλον μετά ἀπό ἄλλον μπορεῖς νά ιδεῖς. **ὅρμενον** μεσ. ἀόρ. τοῦ
ὅρνυμαι = τρέχω, πετῶ. **εὔπτερος** = καλλίπτερος. **ὅρνις** (δ) = πτηνό,
περιληπτικός ἐδῶ **κρείσσον** = καλύτερα (ταχύτερα, ὁρμητικότερα).
ἀμαιμάκετος πιθανότερη ἐτυμολογία ἀπό τό **ἄμαχος**, **ἀμάχετος** μέ
κάπιοι ἀναδιπλασιασμό. **ἄπερ** = ὕσπερ · ή σειρά τῶν λέξ.: **προσί-**
δοις δ' ἀν ἄλλον ἄλλω ὅρμενον πρὸς ἄκταν ἐσπέρου θεοῦ ἄπερ
εὔπτερον ὅρνιν κρείσσον ἀμαιμακέτου πυρός.

'Αντιστροφή 6'. 178-189

Λεξιλογικές.-άνάριθμος = πού δέν ἔχει μετρημό. ἀναρίθμητος ·
συντάσσεται μέ γεν. **ῶν** (πημάτων) · **ὅλλυμαι** = χάνομαι, ἀφανίζομαι.
νηλεής (**νή-ἔλεος**) **ἐνεργ.** = ἐκεῖνος πού δέν αισθάνεται συμπόνια.
(ἔλεον), παθ. ὅπως ἐδῶ = ἐκεῖνος πού δέ δρίσκει συμπόνια. **γένεθλον**
= τέκνο, γόνος. **θαναταφόρος** (= **θανατηφόρος**) = ἐκεῖνος πού
μεταδίδει τό θάνατο μέ τή μόλυνση. **ἀνοίκτως** = χωρίς οίκτο, ἀσπλα-
χνα, **ἐν δὲ** ἐπιρρηματ. μέσα (στίς δλλες συμφορές). **ἄλοχος** (**ἀ-** ἀθροι-
στ. καί **λέχος**) (ή) = σύζυγος. **ἐπὶ** = **ἐπὶ ταύταις ταῖς συζύγοις** =
ἐκτός ἀπό αὐτές. **ἄκταν παρὰ θώμιον** = κοντά στίς βαθμίδες τοῦ
θωμοῦ. **ἄλλοθεν** ἀντί **ἄλλοθι.** **λυγρὸς** = θλιβερός, λυπηρός, **ἴκτηρες**
(θηλ.) = ίκέτιδες. **λυγρῶν πόνων** γεν. αἰτίας στό ίκτηρες = ἔνεκαι τῶν
λυπηρῶν πόνων. **λάμπει** (μεταφορ., ὅπως σ' ἐμάς «ἄναψε τό γλέντι»)
= ζωηρά ἀντηχεῖ, καί ἔτσι ἔγινε μετάβαση ἀπό τήν αἰσθηση τῆς ὁρά-
σεως στήν αἰσθηση τῆς ἀκοής. **στονόεις** (**στόνος** = στεναγμός) =

θλιμμένος, γεμάτος ὀπό στεναγμούς. **γῆρας, υος** (ἡ)=φωνή (περιλ.).
δμαυλος = σύμφωνος, πού ἡχεῖ συγχρόνως (μαζί). **ών ύπερ τελ. αἰτ.**
= πρός ἀπόχρουση τῶν κακῶν αὐτῶν. **εύώψ, ὄπτος** (εύ - ωψ) =
ώραιος κατά τήν δψη (προσωποπ.). καλός· καθ' ὑπαλλαγή ἀπό τήν
'Αθηνᾶ στήν ἀλκάν, ἀλκὰ = βοήθεια.

Στροφή γ' 190-202

Λεξιλογικές.-μαλερός (μάλα) = καυστικός (κυρ. ἐπιθ. τοῦ πυρός)·
ώς μεταφορ. = φλοιγερός, δρμητικός. **ἄχαλκος ἀσπίδων** ἀντί τοῦ
ἄνευ χαλκῶν ἀσπίδων. **φλέγει** = καίοντας βασανίζει (ὑπανίσσεται
τόν πυρετό τῆς νόσου). **περιθόητος** = πού περικυκλώνεται ἀπό τίς
φωνές τῶν γύρω θυμάτων. **ἀντιάζω** = κάνω ἐπίθεση, προσβάλλω.
παλίσσυτος (πάλιν - σεύομαι) = ἔκεινος πού πισωγρίζει μέ δρμή.
νωτίζω = στρέφω τά νώτα, κάνω πίσω, τρέπομαι σέ φυγή· τό δταρ.
ἔξαρταται ἀπό τό πέρμφον ἡ κατά ζεῦγμα ἀπό τό ποίησον ἡ δόξ·
δράμημα = τρέξιμο. ἀντικ. τοῦ **νωτίσαι**, προσδιορίζεται ἀπό τό
παλίσσυτον. **ἀπουρος (ἀπό - δρος)** μακριά ἀπό τά δρια **ών, προληπτ.**
κατηγορ. τοῦ 'Αρεα = ώστε νά ἀπέλθει μακριά ἀπό τά δρια τῆς
πατρίδας (πάτρας) μας. **ἀπόξενος** = ἀξενος, ἀφιλόξενος. **δρμος** =
πόντος. **κλύδων** = θαλασσοταραχή. **Θρήκ. κλύδωνα** = Εξείνο πόντο.
τέλει = κατά τό τέλος αὐτῆς. **ἀφίημι** = ἀφήνω κάτι σώσ, ἀθικτο.
τούτ' ἐπ' ἡμαρ ἔρχεται (τμήση ἀντί ἐπέρχεται) = ἐπέρχεται ἡ ἡμέρα
καὶ καταστρέφει τούτο. **τὸν** = τούτον (τόν 'Αρη). **κράτη νέμω** =
ἔξουσιάζω. **φθάνω** ώς ἐνεργ. μεταβ. = καταστρέφω, μέ παθητ. διάθ.
= μαραίνομαι, χάνομαι· ἐδώ τό α'.

Αντιστροφή γ' 203-215

Λεξιλογικές.-χρυσόστροφος=χρυσόπλεκτος. **ἀγκύλη (ἀγκος)**=
νευρά τοῦ τόξου, πληθ. ἀντί ἐνικοῦ (**ἀγκυλάν** δωρ. = 'ἀγκυλῶν).
ἀδάματος = ἀκαταδάμαστος, ἀήτητος, ἀνίκητος. **ἐνδατέομαι** ἐδώ,
ώς παθητ. = διασκορπίζομαι, διαμοιράζομαι. **προσταθέντα** (τοῦ
θήμ. **προϊσταμαι**) = 'προστάντα, πού τάχτηκαν μπροστά· **ἀρωγά**
προσταθέντα = 'πού τάχτηκαν πρός βοήθεια. **ἀρωγά** κατηγορ., ἡ
σειρά τῶν λέξ.: **θέλοιμ'** ἀν τὰ σὰ θέλεα ἀδάματα ἀπό **χρυσοστρόφων**
ἀγκυλάν ἐνδατεῖσθαι προσταθέντα ἀρωγά. **διάσσω** (διαίσ-

σω) = διατρέχω, περιτρέχω. **χρυσομίτρας** ἐκεῖνος πού ἔχει δεμένη τήν κόμη μέχρισκή μίτρα, ταινία, πού ἔχει χρυσό διάδημα. **κικλήσκω** = ἐπικαλοῦμαι. **οἰνώψ**, **ἄπος** = ἐκεῖνος πού ἔχει τό χρώμα τού οίνου. **εύιος** (ἀπό τό εύοι, δπως ίηιος ἀπό τό ιη) = ἐνθουσιαστικός. **φρόστολος** = συνοδοιπόρος. **πελάζω** καὶ **πελάζομαι** ώς ἀμετάβ. = πλησιάζω, κάνω ἐπίθεση ἀπό χοντά. **ἄγλαώψ**, **ἄπος** = φωτεινός, λαμπρός. **φλέγοντα** = πού πάλλουν. **ἄποτιμος** = στερημένος τιμῆς, πυρσδιορ. τού πελασθήναι.

Πραγματικές όλοκληρης τῆς παρόδου.—'Αφού ἄδειασε ἡ σκηνή, εἰσέρχεται στήν δραχήστρα ἀπό τή δεξιά, ώς πρός τούς θεατές, πάροδο χορός ἀπό 15 εὐγενεῖς Θηβαίους, ἐκπροσωπώντας τό λαό τής πόλεως. **Διὸς φάτι** 'Ο χρησμός λέγεται τού Δία καὶ δχι τού 'Απόλλωνα, γιατί δ 'Απόλλωνας ἔδινε τίς μαντείες κατ' ἐντολή τού Δία, ώς διερμηνέας τῶν βουλῶν του. Λέγει ό χορός τό χρησμό **ἡδυεπή** ή χάρη εὐφημίας ή γιατί φαντάζεται δτι θά είναι χαριμόσυνος, περιέχοντας κάποια δδηγία πρός ἀπαλλαγή ἀπό τή νόσο. **Πυθάνος** Πυθάν καὶ Πυθώ λέγεται δ τόπος, στόν δποιο βρισκόταν τό μαντείο τού Πυθίου 'Απόλλωνα. **τάς πολυχρύσους** Γιατί ἀποκαλεῖται ἔτοι; **Δάλιε** 'Επειδή στή Δῆλο γεννήθηκε δ 'Απόλλωνας. **Παιάν** Στούς χρόνους τού 'Ομήρου καὶ 'Ησιόδου Παιήων δνομαζόταν δ λατρός τῶν θεῶν, πού δέν ἦταν δ ἴδιος μέ τόν 'Απόλλωνα. "Επειτα δνομάστηκε **Παιάν** καὶ δ 'Απόλλωνας στή δωρική διάλεκτο, ώς λατρικός καὶ αὐτός θεός, **γαιήοχος**" Ετοι λέγεται ή "Ἄρτεμη, ώς προστάτισσα καὶ πολιούχος τῶν Θηβῶν· συνήθως λεγύταν ἔτοι δ Ποσειδώνας, ώς ἔξουσιαστής τής γῆς. **προτέρας ἄτας** 'Εννοεῖ τής Σφίγγας, πού ἔδιαπτε τούς Θηβαίους. **Φ τις ἀλέξεται** 'Επειδή παριστάνεται δ λοιμός ώς κακός δαιμόνας καὶ δλέθριος, ὑπάρχει ἀνάγκη ἀπό δλεξητήριο (ἀμυντικό) δπλο. **κλυτάς** 'Εννοεῖ τή γῆ τῶν Θηβῶν, ἔξαίρετη ώς πρός τήν εὐφορία, καὶ ἔτοι δηλώνεται ή ἀντίθεση: μολονότι ή γῆ είναι ἔξαίρετη, τά προϊόντα ὠστόπο δέν αὐξάνονται. **δλλον δ' ἀλλω προσιδίοις κτλ.** εἰκόνα πού ἀποδίδει τόν ταχύ ἔξαφανισμό τῶν ἀνθρώπων (πού πεθαίνουν). **πρός ἀκτάν** **ἐσπέρου θεού** 'Ο "Άδης δνομάζεται ἔσπερος θεός, γιατί κατά τόν "Ομηρο κατοικοῦσε στήν ἐσχατιά τού δυτικού μέρους τής γῆς, γ' αὐτό μάλιστα καὶ δ Πλούτωνας καλείται καὶ **ἔσπερος θεός**. **Θαναταφόρα κείται ἀνοίκτως** Γιατί, ἐπειδή φοβόνταν μήπως μολυνθούν, ἀπόφευ-

γαν νά άγγιξουν καί νά θάψουν τούς νεκρούς μέ τό **άνοικτως** θέλει κυρίως νά δηλώσει ότι καί ἄκλαυτοι πέθαιναν, ἐνώ ὁ θρῆνος ήταν ἀπαραίτητο καθήκον τῶν συγγενῶν τοῦ νεκροῦ. **Θύγατερ Διός** Ἐπικαλεῖται τήν Ἀθηνᾶ πρώτη καί τελευταία. **Άρεά** τε οἱ ἀρχαῖοι πίστευαν ότι δχι μόνον οἱ πόλεμοι, ἀλλά καί ἄλλες συμφορές καί νόσοι δφείλονταν στόν Ἀρη, πού χαιρόταν καί γιά κάθε δίαιο θάνατο, καί γι' αὐτό, γιά νά δηλώσει ότι δέν πρόκειται γιά πόλεμο, πρόσθεσε τή φράση **ἄχαλκος ἀσπίδων**. Ἐπικαλεῖται τήν Ἀθηνᾶ ἐναντίον του, γιατί αὐτή τὸν κατέβαλε. δύο φορές ('Ιλιάδα E. 856, Φ 406). **εἰτ'** ἔς **μέγαν θάλαμον** κτλ. Λέγει ότι ή θάλασσα ξεπλένει καί καταπίνει κάθε κακό· γι' αὐτό καί τό ρητό: **θάλασσα κλύζει τάνθρωπων κακά**. Ἀναφέρει δύο θάλασσες πού δρίσκονται στά ἄκρα τῆς γῆς, τήν Ἀτλαντίδα ή τὸν Ἀτλαντικό Ωκεανό, πέρα ἀπό τίς Ήράκλεις στῆλες, καί τὸν Εὔξεινο Πόντο, δηλ. τήν ἄκρα δύση καί ἀνατολή. Λέγει **Θρήκιον**, γιατί θεωροῦσαν τή Θράκη ώς πατρίδα τοῦ Ἀρη, δπως ήταν καί τοῦ Βοριᾶ. Ἐπομένως ἐδῶ ὑπαινίσσεται ότι πρέπει νά ἐπανέλθει τό γρηγορότερο στήν πατρίδα του. **κεραυνῷ** Ὁ κεραυνός, ώς γνωστό, ήταν σύμβολο τῆς δυνάμεως τοῦ Δία. **Λύκει** Τό ἐπιθ. τοῦτο τοῦ Ἀπόλλωνα τό παράγει δι Σιφοκλῆς ἄλλοτε ἀπό τή ρίζα **λυκ-**, ἀπό τήν όποια παράγονται καί οἱ λέξεις **λυκόφως, ἀμφιλύκη** κτλ., ἐπειδή ήταν θεός τοῦ φωτός, ἄλλοτε πάλι, δπως ἐδῶ, τό σχετίζει πρός τή Λυκία, ή όποια ήταν τό κέντρο τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνα καί κατά ἓνα μύθο ήταν ὁ τόπος τῆς γεννήσεως του ἀπό τή Λητώ. Γιά τοῦτο πιό κάτω λέγει ότι περιτρέχει τά δρη τῆς Λυκίας. **Άρτεμιδος αίγλας** Ἡ φωσφόρος ή σελασφόρος Ἀρτεμη είκονιζόταν μέ λαμπτάδες καί στά δύο χέρια. **χρυσομίτραν** Μίτρα ήταν πλατύς κεφαλόδεσμος πού κατέληγε σέ στενότερα καί κρεμασμένα πλαγίως ἄκρα. **δρόστολος** Σέ πολλά ἔργα τέχνης, ἀγγεία κτλ., είκονιζεται δι Βάκχος μέ ἀκολουθία ἀπό σατύρους καί νύμφες. **φλέγοντα** Ὁ Βάκχος ἔπαλλε λαμπάδα πεύκινη (δαδί), γιατί κατά τό μύθο οἱ νυχτερινές περιπλανήσεις του στόν Παρνασσό γίνονταν μέ τό φῶς λαμπάδων. **ἀπότιμον** Ἀποκαλεῖ ἔτοι τόν Ἀρη, γιατί τόν θεωροῦσαν, δπως εἴπαμε πιό πάνω, ώς πρόξενο κάθε είδους κακοῦ, ἐνώ τούς θεούς θεωροῦσαν πάντοτε εὐεργετικούς στούς ἀνθρώπους, πού λέγονταν καί **δοτῆρες ἔάων** (ἀγαθῶν).

ΠΡΩΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (216 – 275)

α') 216–275

Λεξιλογικές.– ύπηρετώ τῇ νόσῳ = παίρνω τά ἀναγκαῖα μέτρα ἐναντίον τῆς νόσου. **ἀλκὴν** = ὑπεράσπιση, βοήθεια. ἔθεσε τοῦτο ἀντικείμ. τοῦ λάθοις ἄν, ὡς ἐπεξήγηση τοῦ: **ἄ δ' αἴτεις**, τό δόποιο ἐπρεπε κυρίως νύ εἰναι ἀντικείμενο τοῦ λάθοις ἄν, ἀλλά λόγω τῆς ἀπομακρύνσεως τέθηκε ἀντί αὐτοῦ τό: **ἀλκὴν κάνακούφισιν**. **ἄγω** = **ἄ** (ἐπη) ἔγω. **ἔξαγορεύω**: δημιοσίως ἀνακοινώνω. **ξένος μὲν** (μέ γεν. ἐπειδή σημαίνει ἔτειρος) = μή ἔχοντας σχέση. **τοῦ πραχθέντος** = τοῦ φόνου πού γίνηκε. **αὐτὸς** = τιμόνος του. **μὴ οὐκ ἔχων** ὑποθ. μετ., ποιά εἶναι ή ἀπόδοση; **οὐκ ἀν ἰχνευον μακρὰν** (όδον) μεταφορά ἀπό τόν τόπο στό χρόνο... για τίς δύο ἀρνήσεις **μὴ οὐκ** βλ. στίχ. 13. **σύμβολον** (ἀπό τό συμβάλλω = συμπεριάνω) = σημεῖο, ἔνδειξη, τεκμήριο. **νῦν δὲ** ἀντίθεση πρός τό μή πραγματικό. **ὕστερος** ἐνν. **τοῦ πραχθέντος. τελῶ** = πληρώνω φόρο. **τελῶ εἰς ἀστοὺς** = ἀνήκω στήν τάξη τῶν πολίτων (ἐπειδή οἱ πολίτες σέ πολλές ἀρχαῖες Ἑλληνικές πόλεις ἦταν διαιρεμένοι σέ τάξεις, ἀνάλογα μέ τή φορολογήσιμη περιουσία τους). **προσφωνῶ** (ἐπανάληψη τοῦ προηγ. ο. **ἔξερῶ** μέ ἄλλο ὅμημα) = διακηρύσσω. **Λάιον** κατά πρόληψη. **τούπικλημα** = τήν κατηγορία. **ὑπεξαιρῶ** κυρίως σημαίνει = ἀπό κάτω ἔξαγω, ἔπειτα = διγάζω ἀπό τό δάθος, καὶ ἐδὼ = διγάζω ἀπό τό δάθος τῆς καρδιᾶς μου· μετά ἀπό αὐτό ἔννοεῖται τό **μὴ φοβείσθω**, τό δόποιο θά ὑποδήλωσε μέ κάποιο σημεῖο (σχῆμα ἀποσιωπήσεως). **πείσεται** (ο. **πάσχω**). **γάρ** αἰτιολογεῖ τό **μὴ φοβείσθω**, πού ἀποσιωπήθηκε. **ἀστεργῆς** = δυσάρεστος, φοβερός. **εἰ δ' αὐ** = ἔάν λοιπόν πάλι. **τό κέρδος** = τήν ἀμοιβή πού πρέπει. **τελῶ** μέλλ. = θά πληρώσω. **χή** (= καί ή) **χάρις προσκείσεται** = καί προσέστι θά τοῦ ὀφείλεται εὐγνωμοσύνη. **δείσας** = γιατί ἐνδιαφέρθηκε (ἀπό φόρο μήπως πάθει). **ἀπωθῶ** = ἀψηφῶ, περιφρονῶ. **τούπος** = τό κήρυγμα, τή διαταγή μου. **ἄ' κ τώνδε** = δσα μετά ἀπό αὐτά. **ἀπαυδῶ** = ἀπαγορεύω. **τὸν ἄνδρα τούτον** (τό φονιά) ἀντικ. τοῦ **εἰσδέχεσθαι** καὶ **προσφωνεῖν**. **γῆς** ἔξαρτ. ὀπό τό **τινὰ** (κάτοικο). ή σειρά τῶν λ.: **ἀπαυδῶ μήτε τινὰ γῆς τήσδε εἰσδέχεσθαι μήτε προσφωνεῖν τὸν ἄνδρα τούτον** (τὸν φονέα) ὅστις ἐστί. **εἰσδέχεσθαι** ἐνν. στόν οίκο του. **κράτη τε καὶ θρόνους** (σχ. ἐν διά διοιν) = τή δασιλική ἔξουσία. **κοινὸν** = κοινωνό. συμμέτοχο. **θύματα** = θυσίες. **χέρνιψ, ιθος** =

άγιασμένο νερό. **ώθειν** τό ἀπαρ. ἀπό τό κελεύω ή παραγγέλλω, πού ἐννοεῖται ἀπό τό προηγ. **ἀπαυδῶ** κατά ζεῦγμα. **τοῦδε** (ἐνν. τοὺς φονιὰ). **τοιόσδε σύμμαχος** πέλω = τέτοια συμμαχία παρέχω. **δαίμονι** = ιστό θεό. Απόλλωνα. **κατεύχομαι** = καταφιέμαι. **τις εἰς μέ τοῦτα καθιστά** πιό ἀδύστο τό νόημα. **ἐκτρίβω θίον** = ἐξοφλῶ τή ζωή. **κακόν** (ἐνν. **δόντα**). **νιν** = αὐτόν, ὑποκ. τού **ἐκτρίψαι**. **ἄμφορος** = σέ κακή μοίρα, δυστυχής. **ἐπεύχομαι** = καταφιέμαι ἀκόμα. **ξυνέστιος** = σύνοικός μου. **ξυνειδότος** = ἐν γνώσει μου. **τοῖσδε** στό φονιά καί σέ αὐτούς πού τόν γνωρίζουν καί τόν ἀποκρύπτουν. **ἀράομαι-ώμαι** (ἀπό τό **ἀρά** = κατάρα) = καταφιέμαι. **ἐπισκήπτω** = παραγγέλνω, διατάξω. **ὑπὲρ τ'** **ἔμαυτού σχ.** ὑπερβατό, ἀντί **ὑπὲρ ἔμαυτού τε**. **θεού** τού **Απόλλωνα**. **ἀκάρπως-ἀθέως** = σέ ἀφορία καί σέ ἐγκατάλειψή ἀπό τούς θεούς. **θεήλατος** = θεόπεμπτος, ταγμένος ἀπό τό θεό. **τὸ πράγμα** = ή ἔρευνα τού φόνου· στόν ἐπόμ. στίχο **ἀκάθαρτον** ἐᾶν... ἐνν. **αὐτὸν** (τόν φόνον)· ή σειρά τών λέξ.: εἰ γάρ μὴ ἦν τὸ πράγμα θεήλατον, οὐδ' (ᾶν) **εἰκός** ἦν **οὕτως** (ώς μέχρι τοῦδε) ἐᾶν **ἀκάθαρτον** (χωρίς καθαρό, χωρίς ἔξαγνισμό). **ἔξερευνάν** ἀπό τό **εἰκός** ἦν. **νῦν** δέ ἀντίθεση πρός τό προηγ., ήθελε νά ειτεῖ: **νῦν δ' ἐπεὶ τὸ πράγμα θεήλατόν ἐστι**, ἀλλά ἔσπευσε νά ἐκθέσει τά αἴτια, γιά τά δόποια ἔχει ὑποχρεωτικό καθῆκον νά ἐνεργήσει γιά τήν τιμωρία τού φονιά. **κυρώ** = τυχαίνω. **(τό) λέκτρον** = συζυγική κλίνη. **ὅμοσπορος** παθητ. σημασίας = πού σπάρθηκε μαζί, τό ἐνεργ. **ὅμοσπόρος** = πού ἔσπειρε μαζί. **τὰ κοινά κοινών** = κοινότητα κοινῶν (δηλ. τά τέκνα τού Οιδίποδα ήταν ἀδελφοί τών τέκνων ἐκείνουν, διν ἄφηνε τέκνα). **νῦν** νέα ἀντίθεση λόγω τού προιγούμενου **εἰ μὴ ἐδυστύχησεν**, δηλ. ἀλλά ή τύχη τόν δόηγησε στό θάνατο.

κράτα (αἴτιατ. **τοῦ κάρα** = κεφαλή). **ἐνάλλομαι** = πηδῶ ἐναντίον. **ἀνθ' ών** = γι' αὐτά (γιά τίς αίτιες πού μνημονεύτηκαν πιό πάνω). **τάδε** σύντ. ἀντικ. στό **ὑπερμαχούμαι** = θά καταβάλω αὐτές τίς προσπάθειες ὑπέρ... **ἀφικνούμαι** ἐπὶ πᾶν = τό πᾶν κάνω, καθετί ἐπινοῶ. **Λαθδακείψ** ἀντί **Λαθδάκου**. **παΐδι** δοτ. χαριστ. **καὶ ταῦτα τοῖς μῇ δρῶσιν** = **καὶ τοῖς μῇ ταῦτα δρῶσι**. Ό Οιδίποδας μετά ἀπό τή συνδρομή τών ἀνθδύπων ἐπικαλείται τή συνδρομή τών θεῶν καί ζητεῖ τρία πράγματα, πού δηλώνονται μέ τά τρία ορήματα **εὔχομαι**, **κατεύχομαι**, **ἐπεύχομαι**. **μήτ' ἀνιέναι** = μήτε νά ἐπιτρέψοιν νά γίνει. **ἄροτος** σημ. τό χρόνο πού γίνεται ή ἀροση (τό δργωμα), καί τόν καρπό.

δπως ἐδῶ. παιδιας ἐνν. ἀνιέναι, γιατί ή γυναίκα, δπως ή γή, ἀποδίδει ώς καρπούς τέκνα. φθερεῖσθαι = φθαρήσεσθαι. κάτι τοῦδ' ἔχθιονι = καὶ γιά χειρότερες ἀκόμη ἀπό τὴν παρούσα (τωρινή). ύμνη δὲ ἀντίθεση στὸ πιό πάνω τοῖς μὴ δρῶσιν...σύμμαχος κατηγορ. προληπτικό = ώς σύμμαχος. ξυνείεν (ξύνειμι) = μακάρι νά είναι μαζί μου, μέ τό μέρος μου (νά είναι βοήθειά μου).

Πραγματικές.-σίτεις 'Ο Οἰδίποδας, δταν δ χορός τραγουδούσε τὴν τελευταία ἀντιστροφή, ἀκουσε τά λεγόμενα. **πάσι Καδμείοις** 'Ο χορός ἀντιπροσωπεύει δλον τό λαό τῶν Θηβῶν. **χέρνιψ** είναι τό ἀγιασμένο νερό, τό δποιο καθαγιαζόταν μέ δαυλό πού βαπτιζόταν μέσα σ' αὐτό· τό δαυλό τὸν ἔπαιρονταν ἀπό τῇ φωτιά πού ἔκαιε ἐπάνω στὸ βωμό. Μέ τό ἀγιασμένο αὐτό νερό ἔραιναν δσους παραβρίσκονταν στὴ θυσία καὶ τούς ἔξαγνιζαν. **Δίκη** Κόρη τοῦ Δία καὶ τῆς Θέμιδας, μᾶς ἀπό τίς 'Ωρες. 'Ηταν πάρεδρος τοῦ πατέρα τῆς καὶ κατάγγελνε σ' αὐτὸν κάθε ἄδικο δικαστή· ἡταν προσωποποίηση τῆς δικαιοσύνης. **εὺ ξυνείεν** 'Ο λόγος τοῦ βασιλιὰ προκαλεί, δπως είναι φυσικό. πολλή συμπάθεια τῶν θεατῶν, ἐπειδή γνωρίζουν δτι τό ἔγκλημα, γιά τό δποιο ἔκφρετι κατάρες, είναι δικό του ἔγκλημα καὶ κατ' ἀκολουθία τίς ἀπευθύνει δ ἴδιος στόν ἔαυτό του ἀγνοώντας τὴν κατάστασή του.

6') 276-299

Λεξιλογικές.-άραιος (ἀρά) = καταραμένος. **άραιόν μ' ἔλαθες** = μέ δέσμευσες μέ τίς κατάρες σου. **ἄνθε** = τοιουτορόπως, ἔτσι (δηλ. δεμένος μέ τίς κατάρες σου, κάτω ἀπό τό βάρος τους). **γάρ** = δηλαδή. **τὸ ζῆτημα**=είναι ἀντικ. τοῦ πέμψαντος καὶ τοῦ εἰπεῖν. **δστις είργασται ποτε πλαγ.** ἔρωτ. πρότ., ἀντικείμ. τοῦ είργασται ἐνν. τὸν φόνον. **δίκαια** = δρθά. **ἐκ τῶνδε** = ὑστερ' ἀπό αὐτά. **εἰ καὶ τρίτα ἐστὶ τοῦτο** δείχνει τή μεγάλη προθυμία τοῦ Οἰδίποδα, γιά νά ἀνακαλύψει τό φονιά. **παρίημι** = ἀφήνω· αὐτό τό ρῆμα, ώς κωλυτικό, παίρνει συμπλήρωμα τό μή μέ ἀπαρέμφατο, έάν είναι ἀρνητικό, τό μή ού μέ ἀπαρέμφατο. **ταύθ' ὀρῶντα** = ταύτα ειδότα. **μάλιστα** = κατεξοχήν (περισσότερο ἀπό δλους τούς ἀλλους μάντεις)· ή σειρά τῶν λέξ. είναι: **ἐπισταμαι ἄνακτα Τειρεσίαν μάλιστα ὄρῶντα ταύτα ἄνακτι Φοίθω.** **ούκ εν ἀργοῖς** = δχι μεταξύ αὐτῶν πού ἀμελήθηκαν καὶ δέν ἔκτελέστηκαν. **ἐπραξάμην** = ἔπραιξαι καὶ χάρη στό ἴδιο τό σιμμέρον

μου (ώς μέσον). **διπλοῦς** = τόν ἔνα μετά τόν ἄλλο (σπουδή τοῦ Οἰδίποδα). **θαυμάζεται** μή παρών προσωπ. σύνταξη ἀντί ἀπρόσωπης; **θαυμαστόν** ἐστι μή παρεῖναι αὐτόν. καὶ μήν=καί δέδαια. **κωφός** = ἔκεινος πού δέν ἀκούει, ἀλλά καὶ ἔκεινος πού δέν ἀκούεται, δὲ ἀόριστος, δὲ ἀσαφῆς. **τὰ ποῖα;** (βλ. στίχο 120). **όδοιπόρων** πιό πάνω εἰπώθηκε (στ. 122) διτι φονεύτηκε ἀπό ληστές, τώρα λέγεται ἀπό δόδοιπόρους, γεγονός πού πλησιάζει περισσότερο ποός τήν ἀλήθεια. **τὸν δ' ἰδόντα** = τόν αὐτόπτη μάρτυρα. **εἰ δείματός γ' ἔχει μέρος** = ἔαν δέδαια τόν κατέχει καὶ μικρός φόδος. **οὐ μενεῖ** = δέ θά ἀντιμετωπίσει, δέ θά ἀναμείνει νά ἐκπληρωθοῦν, νά ξεσπάσουν κατά τῆς κεφαλῆς του. ἐνν.: ἀλλά θά ἐμφανιστεῖ. **τάρθος** (τὸ) = φόδος. **δρῶντι τάρθος** ἐστι τί διαφέρει τοῦ **τάρθος** ἐστὶ δρᾶν; **οὐδ' ἔπος** = οὔτε καὶ δλόγος (ή κατάρα). **γάρ** = δηλαδή. **οἴδε** αὐτοὶ ἐδῶ, δηλ. οἱ ἀγγελιοφόροι πού στάλθηκαν ἀπό τόν Οἰδίποδα καὶ τό παιδί πού χειραγωγοῦσε τόν τυφλό, οἱ δποῖοι φέροντεν τόν Τειρεσία πού εἰσέρχεται ἀπό τή δεξιά πάροδο. **ἐμπέψυκε τ' ἀληθὲς** = είναι ἐμφυτή ή ἀλήθεια.

Πραγματικές.–ἄλλ' ἀναγκάσσαι Θεούς οὐδ' ἀν εἰς... Πώς χαρακτηγίζεται ἐδῶ δ Οἰδίποδας ἀπέναντι στούς Θεούς; **ἀνακτα** Ἀποκαλεῖ ἀνακτα τόν Τειρεσία, γιατί συγκαταλεγόταν στούς εὐγενεῖς Θηβαίους. **Κρέοντος εἰπόντος** Αὐτή τή συμβουλή ἐδωσε δ Κρέων στόν Οἰδίποδα δχι ἐπάνω στή σκηνή ἀλλά μέσα στά ἀνάκτορα. Πάντως μέ τή συμβουλή αὐτή προπαρασκευάζεται ή ὑπόνοια τοῦ Οἰδίποδα, πού θά σχηματιστεῖ πιό κάτω, διτι φονεύτηκε ἀπό τόν Κρέοντα νά μήν είπει τήν ἀλήθεια.

γ') 300–315

Λεξιλογικές.–νωμάω–ῶ (νέμω) (ἐνν. ἐν φρεσὶ) = ἀνακινῶ στήν ψυχή μου, ἔξετάζω καὶ κρίνω. **πάντα** ἐπεξηγεῖται ἀπό τό **διδακτά τε**, πού ἐπίσης ἐπεξηγ. ἀπό τό **ούράνιά τε καὶ χθονοστιθῆ**, κατά σχῆμα χιαστόν. **ἄρρητα** μεταφορά ἀπό τά ίερά, πού δέ μεταδίδονται εὔκολα στούς ἀμύνητους. **χθονοστιθῆς** = ἔκεινος πού πατάει στή γῆ, δ ἐπίγειος. **τὴν πόλιν** κατά πρόληψη, ἀντί: **φρονεῖς δ' ὅμως οἴα νόσωφ πόλις σύνεστιν.** νόσωφ προσωποποιία· τά οήμ. **ἔξευρίσκομεν** καὶ κλύεις μέ σημασ. παρακειμ. **πέμψασιν ήμιν** (ἀγγέλους,

θεωρούς). **άντεπεμψεν** = δινταπέστειλε ἀπόκριση. **έκλυσις** = ἀπολύτρωση. **ἄν έλθειν**, ἀποδ. τῆς ὑποθ.: εἰ ἐκπεμψαίμεθα. **νῦν** = σύμφωνα μέ αὐτά. **φθονῶ** = ἀρνοῦμαι. **φάτιν ἀτ' οἰωνῶν** = μαντεία ἀπό οἰωνοσκοπία. **ὅδὸν** = τρόπον. **φύομαι** = ὑπερδασπίζομαι, σώζω, στό τελευταῖο φύσαι ὑπάρχει μέσα του ἡ ἔννοια τῆς ἀποκρούσεως, ὥστε: **φύσαι δὲ πᾶν μίασμα τοῦ τεθνηκότος** = σῶσε μας ἀποκρούοντας (διώχνοντας μακριά) κάθε μίασμα πού προέρχεται ἀπό τόν πεθαμένο. **ἐνσοὶ γάρ έσμεν** = γιατί ἀπό σένα ἔξαρτάται ἡ ὑπαρξή μας, ἡ σωτηρία μας. **ἀνδραί** = καθένα (ὑποκ. τοῦ ὀφελεῖν). ἡ σειρά τῶν λέξ.: **κάλλιστος δὲ πόνος (ἐστιν) ὀφελεῖν ἀνδραί, ἀφ' ᾧ ἔχει τε καὶ δύναιτο.**

Πραγματικές.-διδακτά τε ἀρρητά τε κτλ. Μέ αὐτά θέλει νά δηλώσει τή μεγάλη μαντική δύναμη τοῦ Τειρεσία, πού τήν ἔλαβε μαζί μέ τή μακροδιότητα—ἔχησε ἐπί ἐφτά ἡ ἐννιά γενιές—, σέ ἀντάλλαγμά τής τυφλώσεώς του ἀπό τούς θεούς. **φύσαι Ἡ ἐπανάληψη τοῦ ἰδίου ὄγματος** φανερώνει τό μεγάλο ἐνδιαφέρον τοῦ δασιλιά καί ἔξαίρει τή θερμή παράκλησή του πρός τόν Τειρεσία. **ἄλλην μαντικής ὁδὸν** Ἐννοεῖ ἄλλον τρόπο μαντικής ἐκτός ἀπό τήν οἰωνοσκοπία, στήν δποία κυριώς διακρινόταν ὁ μάντης, δηλαδή τή μαντική μέ ἔμπυρα (τήν ἔμπυρομαντεία).

δ') 316-403

Λεξιλογικές.-φρονῶ = φρονῶ σωστά, γνωρίζω τήν ἀλήθεια. **τέλη λύω** = ὀφελώ. **ταύτα** (δηλ. δτι δεινόν ἔστι φρονεῖν ἐνθα). **γάρ...αιτιολογεῖ** τό ἐπιφώνημα **φεῦ**. **διόλλυμι** = λησμονῶ. **ούκ ἀν ίκόμην** ἀπόδοση ποιάς ὑποθέσεως πού ἔννοεῖται; **ἄθυμος** = δύσθυμος, ἄκεφος. **ἄφες μ' ἔς οἴκους**, ἐνν. **ιέναι**. **ῥάστα** = εὐχολότατα. **διαφέρω** = ὑποφέρω ὡς τό τέλος. **τὸ σὸν-τούμὸν** = τή μοίρα σου—τή δική μου. **τὸ σὸν τε σὺ κάγω τούμὸν** είδος χιαστοῦ σχήματος. **ἡν ἐμοὶ πίθῃ** δηλ. ἄν μέ ἀφήσεις νά ἀπέλθω. **ἔννομα** = σύμφωνα πρός τό νόμο (δηλ. πρός τό κήρυγμα τοῦ Οἰδίποδα). **τήνδε φάτιν** = τό λόγο σου αὐτό (τή μαντεία σου) πού περιμένουμε. **ἀποστερῶ** = ἀποκρύβω. **γάρ αιτιολογεῖ** τήν πρόταση πού παραλείφτηκε: **ού λέγω ἔννομα ούτε προσφιλῇ**. **ούδε τὸ σὸν φώνημα ιὸν πρὸς καιρὸν σοὶ=οὔτε καί οἱ δικοὶ σου λόγοι ἀποβαίνουν** γιά τό καλό σου. **φώνημα** ἔννοεῖ γενικά τό

διάταγμα καί τούς τελευταίους αὐτούς λόγους τοῦ Οἰδίποδα. ὡς οὖν μηδ' ἔγω ταύτὸν πάθω ἐτρόκειτο νά εἴτει τῇ λέξῃ σιγήσομας ή μᾶλλον ἄπειμι, τό δοιο δηλώνεται ἀπό τόν ἐπόμενο στίχο, δπου φαίνεται ὅτι ὁ μάντης κινεῖται γιά νά φύγει. φρονών γε = ἐνώ δέβαια ἔρεις. ἀποστραφῆς = ἀτέλθεις. προσκυνούμεν ίκτήριοι (τυπική φράση πρός δήλωση ἰσχυρῆς παρακλήσεως) = εὔσεβῶς σέ θεομοπαρακαλούμε. οὐ μή ποτε τό οὐ μὴ μέ οποτ. δορ. σημ. ἐντονή ἀρνηση. μὴ ἐκφήνω = γιά νά μή φανερώσω. τί φῆς; ἀπό ἑδῶ ἀρχίζει νά δργίζεται. ἄλλως = ματαίως, ἀνωφελῶς. ἐλέγχω = ἐρωτῶ νά μάθω. ὄργανων ἔχει μεταβ. σημασ., δπως ἑδῶ = ἐξοργίζω. ή φράση μετριάζει τήν κακή ἐντύπωση ἀπό τήν υδρη: ω κακῶν κάκιστε, ἀφού ἄλλωστε ἐλπίζει ὅτι ὁ μάντης θά λύσει τή σιωπή του. ἐξερεις τοῦ ἔξαγορεύω = λέγω φανερά. ἀτεγκτος (ἀ-τέγγω = βρέχω) = ἀδάκρυτος, ἀσυγκίνητος. ἀτελεύτητος = ἐκείνος πού δέ δίνει τέλος σέ κάποια ὑπόθεση, ὁ ἰσχυρογνώμονας. ὄργη σημαίνει γενικῶς ήθος, χαρακτήρας. ἑδῶ γιά τόν Τειρεσία ἐννοεί ἰσχυρογνωμοσύνη, γιά τόν Οἰδίποδα δξυθυμία. τήν σήν ναίουσαν ὑπαινίσσεται καλυμμένα τή σύζυγό του ἰοκάστη. ψέγεις ἐπανάληψη μομφῆς μετά τό ἐμέμψω, γιά ἔμφαση. γάρ αιτιολογ. τό ἔχω θεβαίως ὄργην, πού ἐννοεῖται ἀπό τά προηγούμενα. ἀπιράζω = δέν τιμώ. περιφρονώ. ήξει γάρ αύτά (σιωπώ) γιατί τά πράγματα μόνα τους θά φανερωθοῦν. πέρα = περισσότερο. πρὸς τάδε τούτο μέ προστακτική σημαίνει ἀμετάτρεπτη ἀπόφαση = ἐναντί αὐτῶν. θυμόματ-ούμαι = δργίζομαι. καὶ μὴν παρήσω (παρίημι) γ' οὐδὲν = καί δμως τίποτε δέβαια δέ θά παραλείψω. ἀπερ = ἀπό ἐκείνα τά δποια. ξυμφυτεύω = συμπράττω. καὶ ἐπιδοτ. = δχι μόνο ὅτι γνωρίζεις, ἄλλα καί... ὅσον μὴ χερσὶ καίνων (περιορίζει τήν ἐννοια τοῦ είργάσθαι) = ἐκτός μόνο πού δέν τόν φόνευσες μέ τά ίδια σου τά χέρια. ἀληθες = ἀλήθεια; ἀνεβαίνει ὁ τόνος στήν ἐρωτηματ. εἰρωνεία. ψπερ (ἀντί τοῦ ὅπερ) καθ' ἔλξη πρός τό κηρύγματ. προσαυδῶ = προσφωνώ. ως δντι· θέσει δοτ. ἀντί αιτιατ. δντα πρός τό σε, γιά νά ἀπόφευχθεί ἡ παρανόηση πρός τό ἐμέ. κάφ' = καί ἀπό. τούτο ἐνν. τό ἐκκινήσαι τόδε τό ρήμα, ήτοι τά ἐπακολουθήματα αὐτῆς τής πραιξέως σου. πού = πώς. πέφευγα = ἔχω ήδη διαφύγει (μέ τόν παρακ. δηλώνεται τό τετελεσμένο). ισχύον κατηγορ., μέ τά πιό κάτω ὁ Οἰδίποδας προσπαθεί, ἀνακρίνοντας κατά κάποιο τρόπο, νά ἀποκαλύψει συνωμοσία πού ὑποπτεύεται. ἐκπειρώματι τίνος = ὑπο-

βάλλω κάτι σέ δοκιμασία · ή ἔννοια ἐδώ είναι: ὑποβάλλεις τούς λόγους μου σέ δοκιμασία, ἀν δηλαδή θά ἐπιμείνω σ' αὐτούς η θά περιπέσω σέ ἀντιφάσεις. **οὐχ** ὥστε γ' εἰπεῖν γνωστὸν = **οὐχὶ** ξυνῆκα οὕτως, **ἥστε** εἰπὼν διτι τό ἔχω κατανοήσει. **φονέα σέ φημι κτλ.**, ή κανον. σειρά τῶν λέξεων είναι: φημὶ φονέα σε κυρεῖν τ' ἄνδρός, οὐ τὸν φονέα ζητεῖς. οὐ τι χαίρων = δχι χωρίς τιμωρία. **πημονὰς** = βρισιές. **ὅσον γε χρήζεις** ἔνν. λέγε. **αἰσχισθ' ὄμιλω** = ἔχω αἰσχρότατες (ἔνν. συζυγικές) σχέσεις. **τοῖς φιλτάτοις** ἔνν. τῇ μητρί. **ἴν' εἰ κακοῦ πλαγ.** ἐδωτημ. πρόταση. **κακοῦ γεν.** μεριστ. **ἡ** = ἀλήθεια. **γέγηθα παρακ.** τοῦ γηθέω = χαίρω, ἀγάλλομαι. **γεγηθώς** **ἄει** = πάντοτε ἀτιμώρητος. **ἀλλ'** **ἔστι**, ἔνν. **τῆς** **ἀληθείας** **οθένος**. **σοί...σοί** δοτικαὶ τῆς ἀναφορᾶς. **τυφλὸς τά τ' ὕτα...** ή παρήχηση τοῦ τ αὐξάνει πιό πολὺ τούς πειρακτικούς λόγους τοῦ Οἰδίποδα· είναι μάλιστα πολὺ προσθλητικοὶ οἱ λόγοι του καὶ γιατί ἀναφέρονται σέ φυσικό ἐλάττωμα τοῦ μάντη· τό **τυφλὸς** ἀνήκει μόνο στά ὅμματα, ἐνῷ στά ὕτα καὶ τό νοῦ ἔννοείται κατά ζεῦγμα τό ἐπίθ. **ἀμβλύς** ή ἀλλο συναφές μέ αὐτά. **ταῦτα ὀνειδίζων** = αὐτές τίς βρισιές (τήν ἀμβλύτητα τοῦ νοῦ καὶ τήν τυφλότητα). **πρὸς μιᾶς νυκτὸς** = ὑπό μιά συνεχή τύφλωση (σκότος). γάρ αἰτιολιγεῖ τό ἔννοού-
μενο **οὐκ ἀν** **θλέψαιμι σε.** **ψ** **τάδε** **δηλ.** **πεσείν σε.** **ἐκπράξαι μέλει** = ὁ
ὅποιος ἐνδιαφέρεται νά κατορθώσει αὐτά ἐδώ (δηλ. νά πέσεις). **ἔξευρήματα** = ἐπινοήματα. **Κρέων** **δέ** **σοι** **πῆμα** **οὐδὲν** = ἄλλα δ Κρέων δέ σοῦ προξενεῖ καμιά βλάβη. **ὑποφέρω** = ὑπερτερῶ, ὑπερέχω. **πολύζηλος** **θίος** = δ γεμάτος ἀτό φθύνο καὶ ἄμιλλα δίος. **δωρητὸν** **οὐκ αἰτητὸν** = δωρηθείσαν **οὐχὶ** **αἰτηθείσαν** = ώς δῶρο καὶ χωρίς νά τή ζητήσω. **πιστὸς** είρων. **ὑπελθών...ύφεις** (ή πρόθ. **ὑπὸ** σημαίνει τό λαθραίο, τό ὑπουργό) = ἀφοῦ ὑπέσκαψε (τή θέση μον)..., ἀφοῦ ἀπέ-
στειλε δολίως ώς δργανο· μεταφορά ἀπό τούς παλαιοτές. **μάγος** = ἀπαταιώνας. **ἀγύρτης** (**ἀγείρω**), δρπος καὶ σ' ἐμάς = ὁ πλάνος. **δεδορκε** **τοῦ δέρκομαι** (= δλέπω) = ἔχει τά δλέμματά του, τό νοῦ του. **τὴν τέχνην**, ἔνν. τή μαντική τέχνη. **ποὺ;** σέ ποίες περιπτώσεις; **σαφῆς** = ἀληθής. **κύων** = σκύλα, τέρας. **φαψφδός** = καίνιγματοπλόκος. **ἐκλυτήριος** = ἀπαλλακτικός, ἀπολυτρωτικός. **τούπιόντος** = τοῦ τυχόντα (γεν. κατηγορ.). ή σειρά τῶν λέξ.: **καίτοι διεπεῖν** (ὑποχ.) τό αἰνιγμα **οὐκ** ήν **τούπιόντος.** **προύφανης** = φανερώθηκες· ή σειρά τῶν λέξ.: **ήν** **σὺ** **προύφανης** **οὐκ** **ἔχων** **γνωτόν**, **οὔτ'** **ἀπ'** **οἰωνών**

ούτε ἐκ θεών του. **νίν** = τή Σφίγγα. **κυρήσας** = ἀφοῦ πέτυχα τή λύση τοῦ αἰνίγματος. **γνώμη** = μέ τή σκέψη, μέ τήν ἔξυπνάδα μου. **ἐκβαλεῖν** ἐνν. **θρόνων.** **παραστατῶ** = στέκομαι κοντά. **πέλας** κατά πλεονασμό. **χώ συνθεὶς** = καί αὐτός πού μηχανεύτηκε. **ἀγηλατέω-ῶ** = ἀπομακρύνω τό μιαρό (τόν **ἔναγῆ**). **παθῶν** (ἐνν. **τοιαύτα**) οία **περ φρονεῖς,** **ἔγνως ἀν** = θά ἔβαζες μυαλά, θά συνετιζόσουν.

Πραγματικές. – φρονεῖν 'Ο Τειρεσίας γνώριζε τό φονιά τοῦ Λαιοῦ, ἀλλά ἀπό σεδασμό στό σωτήρα τής πόλεως δέν ἥθελε νά μαρτυρήσει, γιά γά μήν τόν ἐκθέσει. 'Οταν ὅμως προσκλήθηκε πιά ἀπό τόν Οἰδίποδα, είχε στήν ἀρχή πάρει τήν ἀπόφαση νά φανερώσει τό μυστικό, δλλά δταν δρέθηκε μπροστά στό βασιλιά καταλήφθηκε ἀπό δισταγμό. **ῥᾶστα γάρ τὸ σόν...** Οί φράσεις τοῦ μάντη είναι σκοτεινές, δπως συνήθως. **πλοῦτος καὶ τυραννίς** Θεωρούσαν αὐτά ώς ψιστά ἀγαθά καί γι' αὐτό προκαλούσαν εὔκολα τό φθόνο τῶν ἀλλων. **ἀγύρτης** 'Αγύρτες στούς ἀρχαίους λέγονταν κυρίως μερικοί πλανόδιοι ιερεῖς, πού ἀσχολούνταν μέ τό ἔργο τής μαγείας καί γι' αὐτό ἡ λ. **ἀγύρτης** συνδέεται μέ τή λ. **μάντις** καί χρησιμοποιείται ώς δρισιά ἐναντίον του. **ἐκ θεών γνωτόν...** Από τούς μάντεις ἄλλοι έμπνέονταν ἀπό κάποιο θεό καί ἄλλοι παρατηρούσαν καί ἐρμήνευαν τούς οιώνούς. **παθῶν** **ἔγνως ἀν** κατά τό παροιμῶδες «παθόντα μαθεῖν» (ἀνάλογο είναι τό σημερινό «ὁ παθός μαθός»).

ε') 404-462

Λεξιλογικές. – ήμιν μὲν εἰκάζουσιν = σ' ἐμάς τουλάχιστο, καθώς μπορούμε νά συμπεράνουμε. **δεῖ συντάσσεται** μέ τή γενική **τοιούτων** καί τό ἀπαρέμφ. **σκοπεῖν.** **ὅπως λύσομεν** πλάγ. ἐρωτ. πρότ. πού χρησιμεύει καί ώς ἐπεξήγ. τοῦ **τόδε.** **ἔξισωτέον (σοι)** = πρόπει νά ἔξισωθω μ' ἐσένα. **γοῦν** = τουλάχιστο. **τὸ ἀντιλέξαι** (προσδιορισμός ἀναφορᾶς) = στό νά δώσω ἵση ἀπάντηση. **τούδε δηλ.** τοῦ **ἴσα ἀντιλέξαι.** **προστάτου γράφομαι** = γράφομαι ώς προστατευόμενος κάποιον, κηδεμονεύομαι ἀπό κάποιον. **Κρέοντος** γεν. κατηγορηματική. **δέρκομαι** (παράγωγό του: **δράκων**) = βλέπω καθαρά. **καί...καί** τέθηκαν δύο προτάσεις κατά παράταξη, ἀντί νά τεθούν καθ' ὑπόταξη = **εί καὶ δέδορκας, οὐ θλέπεις.** **ἴν' εὶ κακοῦ πλάγ.** ἐρωτ. πρότ., δπως οί

είσαγόμενες μέτα τό **ἔνθα** καὶ **ὅταν**: **ἔνθα** ἐννοεῖ τὸν πατρικό οἶκο. τό **ὅταν** μέτα ἐννοεῖ τὴν μητέρα. **τοῖς σοίσιν αὐτοῦ...** ἀκολουθεῖ κανονικῆς **νέρθε** (ἐνν. τὸν πατέρα) καὶ ἐπὶ γῆς ἄνω (ἐνν. τὴν μητέρα). **ἀμφιπλήξ** (**ἀμφι-πλήττω**) = αὐτή πού χτυπᾶ καὶ ἀπό τά δύο μέρη, δηλ. καὶ ἀπό τό μέρος τοῦ πατέρα καὶ ἀπό τό μέρος τῆς μητέρας. **δεινόπους** = αὐτή πού ἔχει φοβερά πόδια, φοβερή διώχτραι. **όρθια** = τὰ πράγματα ἀπό τὴν ἀληθινή τους δημιουργία. **σκότος** = διαρκές σκότος. **λιμὴν** = θάλασσα. **Κιθαιρῶν** = ὅρος (ἔθεσε τῇ συγκεκριμένῃ καὶ ἀτομ. ἐννοια **Κιθαιρῶν**, ἀντί τῆς ἑννοίας γένους, ἵσις γιατί στὸν Κιθαιρώνα ἐκτέθηκε ὁ Οἰδίποδας ωρίζοντας). **σύμφωνος** = ἐκεῖνος πού ἀντηχεῖ· συντάσσει. μὲ τῇ γενικῇ **Βοής** = θά αντηγήσει τοὺς θηρήνους σου. **καταισθάνομαι** = αἰσθάνομαι καλά, κατανοῶ. **ύμεναιος** = τὸ γαμήλιο ἄσμα, μετωνυμικῶς σημαίνει τὸ γάμο. **δόμοις** = στὸν πατρικό οἶκο. **ἄνορμον** = χωρίς (καλό) λιμάνι (κατηγ.). **ἄνορμος ύμεναιος** είναι δὲ ἀλίμενος γάμος· ἡ μετοχή **τυχών** είναι ἐνδοτική. **εύπλοίας** ἐνν. τὴν εὔνοϊκή λύση τοῦ αἰνίγματος. **ἄλλων κακῶν** = τῶν ἄλλων ὅδελυρων σχέσεών σου (μὲ τὴν μητέρα). **ἄστεγος** = ἀστέγος. **ἄστεγος** είναι δὲ ἀλίμενος γάμος· ἡ μετοχή **τυχών** είναι ἐνδοτική. **εύπλοίας** ἐνν. τὴν εὔνοϊκή λύση τοῦ λόγου. **πρὸς ταῦτα** = σχετικῶς μὲ ἀντά πού σου λέγω. **τούμὸν στόμα** = τίς προφητείες μου, ἐμένα. **προπηλακίων** κυρίως σημαίνει ἀλείφω μὲ πηλό (λάσπη), φίγων στὴν λάσπη, ἐδῶ μεταφορικῶς: μεταχειρίζομαι κάποιον ὑδρίστικῶν, διασύρω· καὶ σήμερα: φίγων λάσπη σὲ κάποιον· ἡ σειρά τῶν λέξεων: **οὐ γάρ ἔστι βροτῶν, ὅστις ἐκριθήσεται ποτε κάκιον σοῦ.** **ἐκτρίβομαι** = καταστρέφομαι δλότελα. **οὐκ εἰς δλεθρον,** ἐνν. **ἄπει** = δέν πᾶς νά χαθεῖς· τὸ ἴδιο όρημα πρέπει νά ἐννοηθεῖ στὸ **οὐχὶ θᾶσσον.** **ἄψωρρος** ἀπό τό **ἄψ** (= πίσω) καὶ **ρέω** = ἐκεῖνος πού κινεῖται πρός τὰ πίσω· ἐδῶ σημ.: πίσω. **ἀποστρέφομαι** = στρέφομαι πρός τὰ πίσω· τά: **πάλιν ἄψωρρος, ἀποστραφεὶς ἄπει,** ἔχουν τὴν ἴδια περιπόνου σημασία καὶ ἀποτελοῦν πλούτο ἐκφράσεως· γίνεται συνήθως τοῦτο, δταν, ἐκεῖνος πού μλάει, κατέχεται ἀπό μεγάλη συγκίνηση ἢ δργή. **οὐδ' ικόμην κτλ.,** ἐννοεῖται: **οὐ μόνον ἄπειμι θᾶσσον, ἀλλ' οὐδ'** **ἄν...** **φωνήσοντα·** τίνος εἰδους είναι ἡ μετοχή; **σχολή** κυρίως = δύσκολα, καὶ ἀπό αὐτή τὴν σημασία = οὐδέποτε. **ἐστειλάμην** = ἐστειλα καὶ προσκάλεσα· **ἐστειλάμην ἀν** ἀπόδ. ποιας ὑποθέσεως; **γονεῦσι** δοτ. τῆς κρίσεως. **μῷροι-ἔμφρονες** ἐτεξηγοῦν καὶ ἀναπτύσσουν τὸ **τοιούθε.** **ποίοισι** ἐνν. **γονεῦσι.** **μείνον** εἴπε τὰ πιό πάνω δ Τειρεσίας καὶ δοκίμιασε νά τρύγει. ἀλλά. ἐπειδή ὑποδήλωσε δτι γνωρίζει τοὺς

πραγματικούς γονεῖς. θυμήθηκε ὁ Οἰδίποδας τά δσα ειπώθηκαν γι' αὐτόν στήν Κόφινθο καὶ τὸ χοησμὸν τοῦ Ἀπόλλωνα ποὺ δόθηκε, καὶ γι' αὐτό. Ήέλοντας νά μάθει τήν ἀληθινή καταγωγή του, τὸν προτῷέπει νά μείνει. ἐνῶ πρωτύτερα τὸν βλαστημούσε. **ἐκφύει** ίστορ. ἐνεστ. = ἔχει γεννήσει, εἶναι πατέρας μου. **φύσσει** ἐδῶ σημ. = θά ἀποκαλύψει τή γέννησή σου, τούς γονεῖς σου. **διαφθείρω** = καταστρέψω (ἐνν. τά μετά τήν ἀποκάλυψη παθήματά του). **αἰνικτά** = αἰνιγματικά. **ἀριστος** ελ-δων. **μέγαν** ἐνν. τί δόξα του γιά τή λέση τοῦ αἰνίγματος καὶ τήν ἀνάληψη τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος. ὑπόθεση τοῦ **εύρήσεις** είναι: **ἔαν σκέψη καλῶς. ή τύχη**=ή τυχαία σύμπτωση τῆς λύσεως τοῦ αἰνίγματος· γιατί τόν κατάστρεψε; **οὐ μοι μέλει** = δέ μέ ἐνδιαφέρει (ἐνν. ὅτι μέ κατάστρεψε ή τύχη). **εἰ τὴν πόλιν τὴνδ' ἔξεσωσα** = ἀφεῖ πού ἔσωσα αὐτήν ἐδῶ τήν πόλιν· πῶς χαρακτηρίζουμε ἐδῶ πάλι τόν Οἰδίποδα; **κομιζέτω δῆτα** = ἃς τήν δόηγήσει λοιπόν (ἀπό ἐδῶ). **όχλω** = ἐν-οχλώ. **ἐμποδάν** = παρέχοντας ἐμπόδια γιά τήν ἐκτέλεση τοῦ χρη-σμοῦ. **σινθεὶς** (παθ. ἀρό. τοῦ **σεύομαι** = κινοῦμαι γρήγορα) = ἔαν ἀπέλθεις ἀμέσως. **ῶν οὐνεκ'** **ἡλθον** προσδιορ. τελ. αἰτίου. **ὅπου** ὑντί **ὅπως...οὐκ ἐσθ'** **ὅπου** = δέν ὑπάρχει τρόπος, κατά τόν ὅποιο (ἢ δέν είναι δυνατό νά...). **τὸν ἀνδρα τούτον τέθηκε κατ' αἰτιατ., καθ'** ἔλεη πρός τό ἐπόμ. **ὄν.** **ἀνακηρύσσων φόνον** = κάνοντας προκηρύ-
ζεις γιά τό φόνο τοῦ Λαίου. **λόγω** ό λόγος θά ήταν πλήρης: **ξένος μὲν**
λόγω μέτοικος ὥν. **εἴτα δὲ φανήσεται** (ἀντί **φανησόμενος** σχετικά μέ τή μετ. **ῶν**). **ξυμφορὰ** = συντυχία, καλή τύχη (γιά τό δτι θά ἀποκαλυφθεῖ Θηβαϊος). **ἐκ δεδορκότος** ἐντονότερο τοῦ: **βλέποντος.**
σκήπτρῳ προσεικνὺς = μέ τό φαδδί (βακτηρία) δείχνοντας στόν
έαυτό του τό δρόμο. **ἐμπορεύόμαι** = πορεύομαι, μεταβαίνω. **αὐτὸς** = δίδιος. **ὁμόστορος** = διμόγαμος, ἐκείνος πού ἔχει μέ ἄλλο τήν ἴδια γυναικα. **ἰών εἰσω** = μταίνοντας στό ἀνάκτορό σου. **κάν λάθης** = ἐνν.
ἔμε. **φάσκειν** ἀντί προσταχτ. (προ. **ἀγγέλειν** κτλ.). **μαντικῇ μηδὲν**
φρονῶ = δέν ἔχω καμιά γνώση (ἰδέα) μαντικῆς. Μετά τούς λόγους
αὐτούς ἀπέρχεται ό Τειρεσίας ἀπό δεξιά.

Πραγματικές. – Λοξία Ἐτσι δονομαζόταν δ 'Απόλλωνας, γιατί
ἔδινε σκοτεινούς καὶ διφορούμενονς χρησμούς. **προστάτου** Στήν ἀρ-
χαία **Ἀθήνα** κάθε μέτοικος είχε ἔναν πολίτη, δ δόποιος ἀναλάβων τήν
προστασία καὶ κηδεμονία τοι μπροστά στούς ἀρχοντες καὶ τά δικαι-

στήριξ· τό δόνομα τού μετοίκου καταγραφότων οτούς κατιαγούντις τῆς πόλεως μαζί μέ τό δόνομα τού προστάτη τοι· τούτο λεγόταν **γράφομαι προστάτου**. **Άρά** 'Η' Αρά, ὡς προσωποποίηση, ὅλοτε διακρίνεται ώς αὐθίπαρκη καὶ ὅλοτε ταυτίζεται μέ τήν Ἐρινύα. **ὅρμον ἀνορμον** Ό γάμος τού Οἰδίποδα, πού συνάψθηκε μέ εύτυχεῖς φιλομενικά περιστάσεις, παραβάλλεται μέ λιμάνι ἀλίμενο, δπου νανάγησε. **εἰπών ἄπειρι, οὐ τὸ σὸν δείσας...** Ό Τειρεσίας ἐρεθίστηκε ὥτό τά περιφρονητικά γι' αὐτόν λόγια τού Οἰδίποδα καὶ ἵστοκαλύπτει σιφέστερα τώρα τά σχετικά, ἀποφεύγοντας τίς ἐπιφυλάξεις. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ Οἰδίποδας εἶχε ὥτελθει ὥτό τή σκηνή, τήν ὧρα πού ἔλεγε τά σχετικά ὁ μάντης, καὶ δέν τά ἄκουσε· ή φράση **οὐ τὸ σὸν δείσας πρόσωπον** δέν ἀντιμάχεται στό γεγονός τής ἀπουσίας τού Οἰδίποδα, ἀν λάθουμε ὑπόψη ὅτι ὁ Τειρεσίας ἦταν τυφλός καὶ δέν κατάλαβε τήν ἀπουσία του.

ΠΡΩΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (463-522)

Στροφή α' 463-472

Λεξιλογικές.- θεοπιέπεια (**θέσπις** = **θεὸς-έπος**) = εκείνη πού λέγει θεϊκά λόγια, ή προφητική. **Δελφίς** = Δελφική. **πέτρα** = δράχος τέθηκε ὁ τόπος ἀντί τού θεού Ἀπόλλωνα. **ἄρρητ'** **ἀρρήτων** ἀντί ὑπερθετικού = δεινότατα, φοβερότατα. **τελέσαντα** κατηγορ. μετοχή. μιλονότι ἔξαρτάται ἀπό οἡμα λεκτικό· ή σειρά τών λέξ.: **τίς (έστιν) ἔκεινος, ὄντιν' ἀ θεοπιέπεια Δελφίς πέτρα εἰπε τελέσαντ' ἄρρητ' ἀρρήτων φονίαισι (φονικαῖς) χερσίν; ώρα (ἐνν. έστιν)** = είναι καιρός. **άελλας-άδος** = ταχεία, λέγεται για ἵππον πού τρέχουν ὅπως ή θύελλα (**άελλα**). **σιθεναρώτερον** = ισχυρότερο. ἐδῶ σημ. ταχύτερα. **ἐπενθριψκω** = ἐφορμῶ (τό ἀπλό οἡμα: **θρψκω**, ἀδρ. **β' θθορον**, ὥτό τόν δποιο: θούριος, σημ. πηδώ). **πυρι** καὶ **στεροπαῖς** σχῆμα ἐν διά δυοῖν = **κεραυνίψ πυρί, πυρφόρω κεραυνῷ**, προσδιορίζει ώς δργανική δοτ. τό **ἔνοπλος**. **γενέτας** (διωφ.) = **γενέτης** = πατέρως καὶ γιώς· ἐδῶ σημ. γιώς. **Κήρες** = μοῖρες τού θανάτου· ἐδῶ είναι οἱ Ἐρινύες πού ἐτιζητούν τήν τιμωρία τού φονιά τού Λαιον. **ἀναπλάκητοι** = **ἀναμπλάκητοι** (παραλείψθηκε τό μ χώρη τον μέτρον· ὥτό το στερ. **α-** καὶ τό ἀπαρέμφατο ἀρ. **β' ἀμπλακεῖν** = ἀμαρτησαι) =

ἐκείνες πού ποτέ δέν ἀποτυχαίνονταν στό οκοπό τους. **δειναι** κατηγορ. τοῦ **Κήρες**.

'Αντιστροφή α' 473-482

Λεξιλογικές. – **ἔλαμψεν** = φώτισε, ἥχησε ξεκάθιψε. **γάρ** ἐπεξιγγεῖ τὸν τρόπο τῆς διώξεως ἀπό τὸν Ἀπόλλωνα. **νιφόεις** = χιονοσκέπαστος. **φάμα** = χρησμός· ἡ σειρά τῶν λέξεων: **ἔλαμψε γάρ φάμα** (ἀπό) **τοῦ νιφόεντος Παρν.** **πάντα** (**Θηβαίον**) **ἰχνεύειν τὸν ἄδηλον** (τὸν ἄγνωστον) **ἄνδρα.** **φοιτά** ἐνν. **ὁ ἄδηλος ἄνήρ**, δ φονιάς. **γάρ** αἰτιολ. **τὸ ἰχνεύει.** **ὑπ' ἄγριαν ὄλαν** = στά ἄγρια δάση. **μελέω ποδὶ** = μέ τά δύστυχα πόδια του (γιατί διαφορώς κυνηγιέται καί τρέχουν). **χηρεύω** = ζώ στή μοναξιά, στεφούμαι τῆς ἐπικοινωνίας μέ τούς ἀνθρώπους. **μεσόμφαλα** = ἐκείνα πού δρισκούνται στό κέντρο τῆς γῆς (τὸν ἀφαλό τῆς γῆς)· καθ' ὑπάλλαγή είτε τά μαντεία **μεσόμφαλα** ἀντί τοῦ τόπου, δ ὅποιος δρισκούται στὸν ὄμφαλο (ἀφαλό) τῆς γῆς. **ἀπονοσφίζων** (**ἀπό-νόσφιν** = μακριά) = γιατί προσπαθεῖ νά ἀπομακρύνει ἀπό τὸν έαυτό του, νά ἀποφύγει... **αἰεὶ ζῶντα** = πού πάντοτε ισχύουν, μέ αἰώνιο κύρος. **περιποτώμαι** = πετῶ ὀλόγυρα. Σέ ὅλη τὴν ἀντιστροφή γίνεται παρομοίωση τοῦ φονιά μέ ταῦρο, πού κεντιέται ἀπό οἴστρο (ντάβανο) καί φεύγει, γιά νά μπορέσει ἔτσι νά τὸν ἀποδιώξει: 'Ο οἴστρος παρομοιάζεται μέ τό χρησμό καί τά μαντεύματα.

Πραγματικές. – Ο χορδός, ἀφοῦ ἀκουσε στό τέλος τό διάλογο και τή στιχομυθία τοῦ Οἰδίποδα καί τοῦ Τειρεσία, δέν κάνει λόγο γιά τό μάντη, ἀλλά προτιμά στήν α' στροφή καί ἀντιστροφή νά κάνει μνεία γιά τό χρησμό καί μόλις στή β' στροφή καί ἀντιστροφή μιλάει γιά τά ὅσα εἰπώθηκαν ἀπό τὸν Τειρεσία. **Δελφίς πέτρα** είναι δ ἀπότομος δράχος ἐπάνω ἀπό τοὺς Δελφούς, οἱ Φαιδριάδες πέτρες, κοντά στίς δοποῖς δρισκόταν τό μαντείο· στά οιζά τους ἀκριβῶς φέρει καί σήμερα ή **Κασταλία** πηγή. **πυρὶ καὶ στεροπαῖς** Λέγει **κεραύνιο πῦρ**, ἐπειδή δ Ἀπόλλωνας ἐδημηνεύει τή θέληση τοῦ Δία καί ἐκτελεῖ τίς ἐντολές του καί ἔτσι ὁπλίζεται μέ τό ὄπλο τοῦ πατέρου, τόν κεραυνό. **Κήρες** Οἱ μοιρες τοῦ θανάτου παριστάνονται ἐδῶ ώς θεότητες τιμωροί, ώς Ἐρινύες, οἱ δοποῖς ζητοῦν νά τιμωρήσουν τό φονιά τοῦ Λαίου. **μεσόμφαλα μαντεία** Πιστεύονταν δτι τό μαντείο τῶν Δελφῶν δρισκόταν στό κέντρο τῆς γῆς καί δτι ὁ Δίας είλε άτολύσει ἀπό Ἀνατολή καί Δύση δυό ἀετούς μέ ἀντίθετη διεύθυνση· αὐτοί πέταξαν καί συναντήθηκαν

στούς Δελφούς, ὅπου σημάδι ἀπό λευκόπετρα μέ ώοειδές σχῆμα, μέσα στό ναό τοῦ Ἀπόλλωνα—σώζεται ὡς τά σήμερα—, ἔδειχνε τή θέση τῆς συναντήσεως: τούτο λεγόταν ὄμφαλός (ἀφαλός).

Στροφή 6' 483-497.

Λεξιλογικές. — **δεινὰ ταράσσει** = στήν ψυχή του ἀνακινεῖ φοβερές σκέψεις, ἔξεγείρει. **οἰωνοθέτης** ἐκεῖνος πού δρίζει τή σημασία τῶν οἰωνῶν, διοιωνοσκόπος. **οὕτε δοκοῦντα οὗτ' ἀποφάσκοντα** = οὕτε πιθανά (πιστευτά) οὔτε ἀπίθανα (ἀπίστευτα). **δρῶν** μετ. αἰτιολ. **ἐνθάδε** = στό παρόν. **ὅπισω** = ἐνν. στό παρελθόν. **νείκος** = φιλονικία. **ἔκειτο** = ὑπῆρχε. **τανῦν** = μετά τά δσα εἰπε δ Τειρεσίας. **πρὸς ὅτου δὴ** (ἐνν. **νείκους**) = ὀπό τήν δποία ἀκριβῶς (φιλονικία) ἔσχινώντας. **θασάνω πίστιν ἔχων** = ὀποδίδοντας σ' αὐτό, σάν σέ ἀπόδειξη, πίστη. **ἐπίδαμος φάπις Οιδίποδα** = ή φήμη στό λαό γιά τόν Οιδίποδα. **είμι** ἐπί... νά ἐπέλθω ἐναντίον. **Λαθδακίδαις** δοτ. χαριστική. **ἀδήλων θανάτων** γεν. ἀντικειμ. στό ἐπίκουρος. **θανάτων** ποιητ. πληθ. ἀντί τού ἐνικ. θανάτου.

Αντιστροφή 6' 498-512

Λεξιλογικές. — **ξυνετός** = σοφός. **πλέον φέρομαι** = ὑπερέχω ὑπερβάλλω· ή φράση είναι παραμένη κατά μεταφορά ἀπό τούς ἀγώνες. **σοφία** δοτ. δργαν. **παραμείθω** = ὑπερτερῶ. **μέμφομαι** = κατηγορῶ. **κατάφημι** λέγω ναί, ἐπιδοκιμάζω. **ἐπ' αὐτῷ** ἀντί: **ἐπὶ τοῖς Θηβαίοις**, ἀλλά ἐπειδή αὐτός προσῆλθε, γιά νά λύσει τό αἴνιγμα, δικίνδυνος ἀπό μέρος της στρεφόταν κινδύνως ἐναντίον του. **θασάνω** = μέ τή δοκιμασία. **ἡδύπολις** = εὐχάριστος στήν πόλη. **τῷ** = γι' αὐτά. **όφλισκάνω κακίαν** = οφλισκάνω δίκην κακίας = θεωρούμια κακός· δμοίως λέγεται οφλισκάνω μωρίαν, δυσσέθειαν, αἰσχύνην κτλ.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (513-862)

α') 513-531

Λεξιλογικές. — Ό Κρέων ἔρχεται ἀπό τή δεξιά πάροδο, γιατί δέν ἔταν σύνοικος μέ τόν Οιδίποδα, δπως διαφαίνεται και πιό κάτω στό στίχο 533. **πολίται** = συμπολίτες. **πεπυσμένος (πυνθάνομαι)** αἰτιολ..

μετοχή. **κατηγορείν** = κατηγορούντα λέγειν. **άτλητάω-ώ** = ἀπό τό **άτλητος** (ἀ-τλάω = ὑπομένω) = ἀδυνατώ νά ὑπομείνω, δυσανασχετώ. **μακράίων** = μακροχρόνιος. **φέροντι** μετ. ὑποθ. **θάξις** (ρ. θάξω = λέγω, μιλῶ) = λόγος, κατηγορία. **εἰς ἀπλούν** = σέ μικρό, σέ ἀντίθετη μέ τό πιο κάτω εἰς μέγιστον. **ἐν πόλει** = μπροστά στούς πολίτες, μὲν δὴ = μὴν δὴ = ἄλλα βεβαίως. **ἡλθε** = ἐκφράστηκε, εἰπώθηκε. **όργη** **θιασθὲν** **ἢν μᾶλλον ἡ γνώμη φρενῶν** = τό δποιο θά προκλήθηκε μᾶλλον ἀπό στιγμαία δργή παρά ἀπό ἐνδόμυνχη (ἐσωτερική) πεποιθηση. **ἔφάνθη** = ἡλθε σέ φώς. **τοὺς λόγους** τέθηκε τό δρθρο γιά νά δηλώσει τούς γνωστούς λόγους τού Τειρεσία, πού πιό πάνω εἰπώθηκαν ἀπό αὐτόν. **οίδα δ' οὐ** τέθηκε ἡ ἀρνηση μετά τό φῆμα πρός ξεαρση τής ἀντιθέσεως. **τίνι γνώμη** = μέ ποιά πρόθεση · δ χορδός δμολόγησε δτι λέγονταν, ἄλλα πρόσθεσε τό **οίδα δ' οὐ γνώμη** τίνι γιά νά μετριάσει τήν κακή ἐντύπωση τού Κρέοντα και τήν δργή του. **ἔξ ὀρμάτων** **όρθων** = μέ ἀνοιχτά (δχι ταραγμένα) μάτια. **ἔξ ὀρθῆς φρενὸς** = μέ ήρεμο νοῦ. **ἐπίκλημα** (**ἐπικαλέω-ώ**) = κατηγορία. **ὅδε** = ίδού, νά.

Πραγματικές. – τύραννος Ἡ λέξη αύτή ἔχει προσβλητική σημασία γιά τόν Οἰδίποδα, ὑποδηλώνοντας δτι αύτός δέν είναι βασιλιάς σύμφωνα μέ τό κληρονομικό δικαίωμα. **τάχ'** **ἢν θιασθέν...** Ὁ χορός πάντοτε ἀποδιλέπει σέ συμβιδασμό και καταπράνηση αύτών πού δργίζονται. **ἄ γάρ δρῶσιν οἱ κρατούντες, οὐχ ὄρῶ** Τούτο είναι πολύ δουλοπρεπές. **ἔξ ὀρμάτων** **όρθων** Ἐπειδή δ χορδός δέν μπορεῖ νά τόν διαφωτίσει γιά τίς προθέσεις τού Οἰδίποδα, δ Κρέων προσπαθεῖ νά τίς μαντεύσει ἀπό τήν ἐξωτερική του δψη και γι' αύτό ρωτάει γιά τό βλέμμα του, γιατί σ' αύτό καθρεφτίζεται ή ψυχή.

6') 532-633

Λεξιλογικές. – ούτος σὺ = ξ! έσύ (διαφαίνεται τό δργίλο ύφος τού Οἰδίποδα · μέ τέτοιες προσφωνήσεις ἐκδηλωνόταν στούς ἀρχαίους ή ἐχθρότητα και δ ἐξερεθισμός τού διμλητή). **τόλμης** = θράσους και ἀναιδείας. **φονεὺς** ἀφοῦ δ Κρέων, κατά τή γνώμη τού Οἰδίποδα, ὑπέβαλε στόν Τειρεσία νά τόν θεωρήσει φονιά τού Λαιού, ἅρα ήταν δ φονιάς του κατ' αύτόν, γιατί δ φονιάς τού Λαιού θά φονεύόταν. **τούδε τάνδρος** = έμένα. **ἐναργῆς** = δλοφάνερος. **ὣς οὐ γνωριοῖμι** = δτι δέ

Θά αποκαλύψω· ἐξαρτάται ἀπό τήν ὑπονοούμενη ἀπό τήν προηγούμενη μετοχή ίδων κατά ζεῦγμα συνώνυμη μετοχή ύπολαθών, νομίσας. **προσέρπω** = δόλια πλησιάζω, ἔρχομαι υπουλα (μεταφ. ἀπό τά φίδια). ἀλέξομαι μέλλων τοῦ ἀλέξω = ἀποκρύψω. ως ού γνωριόμητού ἀλεξίμην ἀναπτύσσον κατ' ἀντίστροφη τάξη, δηλ. κατά σχῆμα χιαστόν, τά προηγούμενα δειλίαν ἡ μαρίαν. **ἐγχείρημα** = ἐπιχείρημα, δ = ἦ. οἰσθ' ὁ ποίησον; = οἰσθ' ὁ χρήσε ποιεῖν; οἱ τραγικοὶ δηλ. ποιητές συμβαίνει νά θέτουν μετά τήν ἐρύθηση οἰσθ' ὁ τήν προστακτική ποίησον πρός δήλωση συμβουλής. ἀντὶ = ἔναντι, σέ ἀπόκριση. **αὐτὸς** = ὁ ίδιος, μόνος σου. **θαρρὸν** ἀντιπαθητικό, φορτικό· η σειρά τών λέξεων: ἄκουσσόν μου νῦν πρώτ' ως ἐρῶ (πώς θά ἔξηγήσω). **τούτῳ** αὐτῷ ἐπαναλαμβάνονται οι αὐτές λέξεις τοῦ Κρέοντα γιά νά τόν περιπαίξει. **αὐθαδία** = αὐταρέσκεια, αὐθαιρεσία. **κακώς δρῶ** σημαίνει δ, τι καί τό κακώς ποιῶ· παθητ. τοῦ κακώς πάσχω. **ὑπέχω δίκην** = δίδωμι δίκην = τιμωρούμαι. **τήν δ.** = αὐτήν πού πρέπει, τήν ἐπάξια (τιμωρία). **σοὶ ποιητ. αἴτ.** τοῦ εἰρήσθαι. **Ἐνδικα** = δίκαια, δρθά. **σεμνόμαντις** = σεμνός, σοδαρός μάντης (εἰρῶν.). **Ἐπὶ τὸν** = γιά νά τόν καλέσει. **τῷ θουλεύματι** = τῇ συμβουλῇ (προσδιορ. τοῦ κατά τι). **χρόνον** διέκοψε δ Κρέων καί ὁ Οιδίποδας δέν πρόστεσε τό όγημα, τό δποιο θά ήτιν παθητικό. **ἔρρει** (Ιστορ. ἐνεστώς) = ἔγινε ἄφαντος. **Θανασίμω χειρώματι** = μέ δίαιο θάνατο. **μακροὶ παλαιοί τε** (ἀντὶ ἐνικοῦ ἀριθ.) = πού ἐκτείνονται σέ πολύ χρόνο καί ἀρχιζούν ἀπό παλιά (πολλά, πάρα πολλά χρόνια). **ὑπάρχει** σύμπτυξη δύο προτάσεων· ἀντὶ: **μακρός παλαιός τ' ἀν χρόνος εἴη**, εἰ μετρηθείη. **τότε** δταν δηλ. φονεύτηκε δ Λάιος. **εἰμὶ ἐν τοῖν** = δσχολοῦμαι σέ κάτι (δμοίως λέγεται στή φιλοσοφία, ἐν λόγοις είμι). **σοφός γε τό γε** βεβαιωτ. **οὔκουν...** η σειρά τών λέξ.: **ούδαμού** (ἐμνήσατό σου) **ἔμοῦ γε** (= τοὐλάχιστο) **ἐστώτος πέλας** (παρόντος ἔμού). **παρέσχομεν** = κάναμε τήν δφειλόμενη ἔρευνα (ή πρόθεση παρά ἐπιτείνει τήν ἔννοια τοῦ όγηματος). **σοφός** είδωνεύεται αὐτό πού είπωθηκε στό στίχο 563 **σοφός γ'** δμοίως κτλ. **τάδε δηλ.** τό ἀποτέλεσμα τῆς ἔρευνας γιά τό ποιός ήταν δ φονιάς. **ἔφ' οίς** = γιά τά δποια. **φρονῶ** = γνωρίζω, **φιλῶ** = συνηθίζω. **όθούνεκα** = δτι. **ξυνέρχομαι** = ἔρχομαι σέ συνεννόηση (τί λόγος είναι ἔδω;) **τὰς ἐμάς** (ἀντὶ γεν. ὑποκειμ.). **Λαίου γεν.** ἀντικειμ. **διαφθοραὶ** = φόνος· η ἔρμηνεία: δτι ἀν δέν είχε ἔλθει σέ συνεννόηση μέ σένα, ποτέ δέ θά μιλούσε γιά τό φόνο τοῦ Λαίου, δτι ἔγινε ἀπό ἐμένα. **αὐτὸς** =

μόνος σου. **ταῦθ' κατά τὸν ἰδιο τρόπο.** **ἄπερ** = κατά τὸν ὅποιο ἀκριβῶς. **ἐκμανθάνω** ἡ προθ. **ἐκ** ἔχει ἐπιτατική σημασία. **γῆμας** ἔχεις είναι περίφρ. παρακειμένου, συνήθης στούς Αττικούς καὶ σημ. διάρκεια ἐνέργειας = ἔχεις σύζυγο. **ἀνιστορῶ** = ἐρωτῶ νά μάθω. **ἄρχεις δ' ἐκείνη ταύτα, γῆς ἵσον νέμων;** = ἔχεις στή χώρα τήν ἴδια ἐξουσία μέ εκείνη, ἀποδίδοντας ἵσες τιμές καὶ σ' αὐτή; **ἄν** = ἄ **ἄν.** **κομίζομαι** = παίρνω. **ισούμαι** = είμαι ἵσος μέ κάποιον κατά τήν τιμή. **σιφῶν** = ύψιν (δοτ. προσ. ἀντων. δ' προσ.). **τρίτος** κατά πλεονασμό. **ἐνταῦθα γάρ δὴ** = σ' αὐτό ἀκριβῶς (δηλ. ἄν καὶ σέ τιμοῦσαν ἔξισου μ' ἐμᾶς, δύμας ἐπιβούλευεσαι τήν ἐξουσία μου). **κακός** = ἄπιστος. **οὐκ** ἐνν. φαίνομαι **κακός φίλος.** εἰ διδοίης γε σαυτῷ λόγον = ἄν βέβαια σκεφτεῖς καλῶς μόνος σου. **εἴ τινα...** ἡ σειρά τῶν λέξεων: εἰ δοκεῖς ἐλέσθαι ἄν τιν' ἄρχειν ξὺν φόβοισι μᾶλλον ἢ ἄρχειν ἄτρεστον εὑδοντα. **ἄτρεστος** (ἀ-τρέω = φοδοῦμαι) = ἄφιδος. **εῦδω** = κοιμοῦμαι. **ἔγὼ μὲν οὕτ' αὐτὸς ἴμείρων ἔφυν εἶναι μᾶλλον τύραννος ἢ τύραννα δρᾶν** = ἔγω τουλάχιστο οὕτε δ' ἴδιος πόθησα ἀπό φυσικοῦ μου νά είμαι μᾶλλον τύραννος παρά νά ἔχω βασιλική ἐξουσία. **ἔχειν** προσδιορ. ἀναφοράς. **πάσι χαίρω** = θύλοι μοῦ λένε «χαιρέ», δύλοι μοῦ εἶναι ἀντικείμενο χαρᾶς. **ἀσπάζομαι** = χαιρετίζω. **νῦν** μέ τήν ἐπανάληψή του τρεῖς φορές ἔξαιρει τή συσσώρευση τόσων ἀγαθῶν χάρη στήν ἔξαιρετική θέση του. **ἐκκαλῶ** = καλῶ ἔξω, προσκαλῶ (παραστατικότερο καὶ ὅπως θά λέγαμε σήμερα εἶναι τό **ἐκκαλοῦσι** = ἐρχονται καὶ χτυποῦν τήν πόρτα μου καὶ μέ καλούν). **ἄπαν** ἐνν. **οὐ** **ἔχουσι χρείαν.** **ἐνταῦθα** (ἐν τῷ ἐκκαλεῖν ἐμέ). **ἔνι** = ἔγκειται. **κείνα** τήν ἐξουσία μέ τίς δυσάρεστες συνθήκες της. **τάδε** σημ. τήν τωρινή θέση μου μέ τά εὐεργετήματά της. **οὐκ ἄν...** ἡ σειρά τῶν λέξεων: **νοῦς καλῶς φρονῶν οὐκ ἀν γένοιτο νοῦς κακός** = δ νοῦς πού κρίνει καλά τά πράγματα δέν μπορεῖ νά γίνει κακός (μοχθηρός), νά ἐνεργήσει δηλ. ἐναντίον τοῦ συμφέροντός του. **τῆσδε τῆς γνώμης δηλ.** **τοῦ λαθείν** ἐκείνα ἀφείς τάδε. **ἄν τλαίην** = θά τολμούσα, ἐνν. ἀντικείμ. **δρᾶν** ἀπό τό δρῶντος καὶ ἐλεγχον τώνδε προεξαγγέλλεται παράθεση στήν ἐπόμενη πρόταση **πεύθου** κτλ.=καί πρός ἐλεγχο αὐτῶν ἐδῶ (πού λέγω). **πεύθομαι**=πληροφορούμαι· ἐδῶ: ζητῶ νά μάθω· ποιητ. τύπος τοῦ πυνθάνομαι. **Πυνθάδε πεύθου παρήχηση.** **τὰ χρησθέντα**=δ χρησμός πού δόθηκε, πρόληψη. **τοῦτο ἄλλο ἀντί τούτο δὲ** = ἀφ' ἐτέρου, καὶ ἀπό τήν ἄλλη. **τερασκόπος** = τερατοσκόπος = δ μάντης. **λαθῶν** =

ἀφοῦ μέ πιάσεις· ἡ φρ. **κτάνης λαθὼν** ισοδύναμεῖ πρός τὸ σημερινό: πιάσε με καὶ σκότωσέ με. **γνώμη δ'** ἀδήλω = μέ βάση γνώμη ἀναπόδεικτη. **χωρίς** = αὐθαίρετα (χωρίς νά ρωτήσεις ἄλλους). **αίτιῶ** προστακτ. τοῦ φ. **αίτιάομαι-ῶμαι.** **μάτην**=ἀβασάνιστα, ἀνεξέταστα. **ἴσον καὶ** = ίσο πρός. **ἐκθαλεῖν** = **ἀπολέσαι.** **χρόνος** μακρός χρόνος. **εύλαθουμένῳ** (δοτ. τῆς κρίσεως) = ηατά τίν κρίση ἔκείνου πού προσέχει. **φρονεῖν** προσδιορ. ἀναφορ. στά: **ταχεῖς καὶ ἀσφαλεῖς**· ἡ ἔννοια εἶναι: γιατί ἔκεινοι πού εἶναι ταχεῖς στίς ἀποφάσεις τους δέν εἶναι ἀσφαλεῖς (ἄλλαθτοι) στίς σκέψεις τους. **ταχύς τις κατηγορηματικῶς** = γρήγορα κάπως. **ταχὺν δεῖ κάμεθε βουλεύειν πάλιν** (**ἀντεπιθουλεύειν**) = ἀντίθετα πρέπει κι ἐγώ γρήγορα νά παίρνω ἐναντίον του τά μέτρα πού ἐπιβάλλονται γιά τίν ἅμυνά μου. **ἡσυχάζων** = παραμένοντας ἀδρανής, χωρίς νά παίρνω τά μέτρα πού πρέπει. **τὰ τοῦδε** = τά σχέδια, οἱ σκοποί αὐτοῦ ἐδῶ. **ἡν** ἐνν. **χρήζεις.** **ῆκιστα** = καθόλου. **ὅταν προδείξῃς** = ὅταν πρωτύτερα (πρό τοῦ θανάτου μου)... **οἰόν ἐστι τὸ φθονεῖν** = ὅποιου είδους είναι, σέ τί σινίσταται δ φθόνος μου ἐναντίον σου. **οὐ πιστεύω** = δέν ὑπακούω. **οὐ γάρ** ἐνν. **τὸ οὐχ ὑπείξω... τὸ γοῦν ἐμὸν** (ἐνν. **εὐ φρονῶ**) = δσον ἀφορῶ τουλάχιστο στόν ἐαυτό μου σκέπτομαι δρθά = τουλάχιστο γνωρίζω καλά τό συμφέρον μου. **ἄλλ' ἐξ Ισού δεῖ κάρμὸν** = δεῖ σε καὶ τὸ ἐμὸν εὐ φρονεῖν (δηλ. δ Οιδίποδας δφειλε ὡς δίκαιος βασιλιάς καὶ ως συγγενής νά σκεφτεῖ καὶ γιά τό δικό του συμφέρον). **εἰ δὲ ξυνίης μηδέν;** ἀν δμως δέν ἐννοεῖς τίποτε, ἀν πλανᾶσαι; **ἀρκτέον** = δεῖ σε ἄρχεσθαι. **καιρίαν** ἐπιφρημ. κατηγορ. = σέ κατάλληλη περίσταση. **κάρμοι πόλεως μέτεστι** = καὶ ἐγώ μετέχω τῆς πόλεως, καὶ ἐγώ ἔχω δικαιώματα στήν πόλη. **εὐ τίθεμαι** = διευθετῶ, τακτοποιῶ.

Πραγματικές. – **ἄνευ πλήθους καὶ φίλων** Μέ τό πλήθους ἐννοεῖται δ στρατός, μέ τό φίλων οἱ πολιτικοί φίλοι, τό πολιτικό κόμμα. **ἄνδρα συγγενῆ κακῶς δρῶν...** Τραγ. εἰρωνεία· χωρίς νά θέλει δ Οιδίποδας προλέγει ἔκείνο πού θά πάθει δργότερα δ ἴδιος, στίχ. 614. **χρόνος δίκαιον ἄνδρα...** Καί πράγματι δ κακός μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ ως τέτοιος καὶ ἀπό μιά μόνο κακή πράξη, ἀλλά, γιά νά σχηματίσουμε ἀντίληψη ὅτι κάποιος είναι καλός, ἀπαιτεῖται μακροχρόνια παρακολούθηση καὶ δοκιμασία γιά τή διαιτίστωση. **Ὥ πόλις πόλις** Ὁ Κρέων νόμισε ὅτι δ Οιδίποδας καλεῖ τήν πόλη σέ δοήθειά του καὶ

ἀποφύγινεται διτι και αὐτός είναι πολίτης και ἔχει δικαιώματα νια προστατευτεῖ ἀπό τήν πόλη.

γ') 634-648

Λεξιλογικές. - στάσις γλώσσης = ἔριδα γλώσσας, γλωσσομαχία. **ἄθουλος** = ἀλόγιστος, ἀπερίσκεπτος. **ἐπαίρομαι** = σηκώνω, στήνω. **κινῶ** = ἀνακινῶ. **νοσούσης** μετ. ἐνδοτ. **ἴδια κακὰ** = ἀτομικά πάθη. **οὐκέ εἰ;** (μέλλων τοῦ εἶμι) = δέ θάς πάς; πίγαινε, γιατί ή δοιστ. μέλλ. σε ἀποφατική ἐρώτηση ἔχει τή θέση προστακτικῆς και σημ. ἐντονη προσταγή. **μηδὲν** = μηδαμινό. ἀσήμαντο· ή σειρά τῶν λέξεων: **καὶ οὐ μὴ τὸ μηδὲν ἔς μέγ' ἀλγος οἴστε;** **ἀποκρίνω** = ἀποχωρίζω, ἐκλέγω. ή **γῆς ἀπώσαι** ατλ. Πιό πάνω ὁ Οἰδίποδας ἀξίωσε τό θάνατο τοῦ Κρέοντα· τώρα δ τελευταίος αὐτός προσπαθεῖ νά πετύχει μετοιασμό τῆς ἀποφάσεώς του, γιά νά προδιαθέσει τόν Οἰδίποδα νά ύποχωρήσει και νά δεχτεί τήν ἔξορία του, πράγμα πού γίνεται, καθώς φαίνεται ἀπό τό **ξύμφημι.** **τούμπον σώμα** = ἐμένα. **σύν τέχνῃ κακῇ** = μέ δόλια τεχνάσματα. **όναίρην** (εὔκτ. ἀρ. τοῦ ρήματος **όνιναμαι** = ὡφελοῦμαι) = νά μή χαρώ (ἐνν. τή ζωή μου), νά μή σώσω. **νυν** συλλογιστικός. **ἀραιός** = ἐπικατάρατος· ή σειρά τῶν λέξ.: **ἀλλ' ὀλοίμην ἀραιός,** εἰ σε δέδρακά τι ών **ἐπαιτιφ με δρᾶν.** **τὸν δ' ὄρκον** αὐτόν πού δθηκε πιό πάνω, γιατί οι δρκοι, είτε δίνονταν στό δνομα τῶν θεῶν είτε δχι. Ἐπρεπε νά τηροῦνται, ἐφόσον τελούσαν ύπό τήν προστασία τῶν θεῶν, οι δροίοι και τιμωροῦσαν τούς ἐπίορκους.

δ') Κομμάτι (649-697)

Στροφή 649-677

Λεξιλογικές. - πιθοῦ = πείσου· οί μετχ. **Θελήσας...φρονήσας** συνάφθηκαν μέ τήν προστακτική **πιθοῦ** και ἔχουν και αὐτές προστακτική ἔννοια· σημαίνουν: **δεῖξε καλή θέληση** και ὀρθή οκέψη. **εικάθω** ύποτ. τοῦ ἀρ. **εικαθον,** ἔκτενέστερου τύπου τοῦ **εἰκώ** = ύποχωρῶ ποιού είδους ύποτακτική είναι; **νήπιος** (νή + ἔπος) = μικρός, ἀνάξιος λόγου. **ἐν ὄρκῳ** προσδιορ. τοῦ ὅργανου = μέ δρκο (δεμένο), ὥστε νά είναι ισχυρός. **καταιδούμρα** = σέβομαι. **τί φῆς** = τί ἔννοιες; τί θέλεις νά είπεις; **ἐναγής** = δεσμευμένος μέ τό δάρος ἄγονις (μέ κατάραι)

ἐναντίον του καὶ ἐπομένως ἀνόσιος· ἐδῶ δημος ἰσοδυναμεῖ πρός τὸ πιό πάντω ἄραιος = δεσμευμένος μέ δρυκο, ἀγνός. ἐν αἰτίᾳ θάλλω = ἐνοχοποιῶ· τὸ ἀπαρέμφ. **θαλεῖν** ἔξαρτ. ἀπό τὸ ἐννοούμ. φῆμι καὶ γι' αὐτό ἔχει τεθεῖ ἀντί προστακτικής. **αἰτία ἀφανῆς λόγων** = κατηγορία ἀσαφής πού στηρίζεται σέ λόγια (καὶ δχι σέ πράγματα). **νῦν** = **νύν.** **ἐπίσταμαι** = γνωρίζω καλῶς· τὸ εύ πλεοναστικῶς· ἡ ἐννοια τῶν λεγομένων ἀπό τὸν Οἰδίποδα εἶναι: δταν δ χορδός θεωρήσει τὸν Κρέοντα ἀθώο σχετικά μέ τίς εἰσηγήσεις του στὸν Τειρεσία γιά ἐνοχή τοῦ Οἰδίποδα, εἶναι τὸ ἕδιο σάν νά θεωρεῖ τὸν Οἰδίποδα φονιά καὶ νά θέλει τὴν καταστροφή του, γιατί κατά τὸ χρησμό ἡταν ἀνάγκη δ φονιάς του Λαίου ἡ νά φονευτεῖ ἡ νά ἔξοριστει γιά τῇ σωτηρία τῆς πόλεως ἀπό τὸ λοιμό. **οὐ τὸν συχνά στούς δροκους παραλείπεται τὸ μά.** **πρόμος** = πρώτος. **ἄθεος, ἄφιλος** = ἐγκαταλειμμένος ἀπό τούς θεούς καὶ τούς φίλους. **ὅ, τι πύματον σύστ.** ἀντικ. τοῦ **όλοιμαν** ἀς ὑποστώ τὸ χείριστο θάνατο. **φρόνησις** = ἰδέα. **φθίνουσα** ἀπό τὸ λοιμό. **τρύχω** = κατατρύχω, βασανίζω. **προσάψει** (προσάπτω) ἀμεταβάτως = θά προστεθοῦν. **Ιτω** = ἀς ἀπέλθει ἐλεύθερος. **τὸ σὸν στόμα** = ἐσένα, μετά τὰ δσα εἶπες. **ἔλεινός** = ἀξιολύπητος. **στυγήσεται παθ.** = **στυγήσεται** = θά μασθεῖ. **στυγνός** ἔχει ἐνεργ. σημ. = θά φέρεις βαριά τὸ πράγμα στὴν ψυχή σου. **φύσις** = χαρακτήρας, ίδιοσυγκρασία. **ἀλγισται αὐταῖς** = αἰσθάνονται μέσα τους πάρα πολύ μεγάλη λύπη. **ἐκτὸς εἰ** = θά ἀπέλθεις ἐκτός ἀπό τὴν περιφέρεια τῶν ἀνακτόρων. **τυχών σου** = ἀφοῦ σέ δρῆκα. **τυχών σου ἀγνώτος** = ἀφοῦ ἐσύ μέ παραγνώρισες. **ἐν δὲ τοῖσδ' Ἰσος** κατά τὴν κρίση δημος αὐτῶν ἐδῶ δ ἱδιος ὡς πρός τὸ χαρακτήρα (είμαι δημοιος δπως καὶ πρωτύτερα). Μετά ἀπό αὐτά τὰ λόγια δ Κρέων ἀποχωρεῖ ἀπό τῇ δεξιά πάροδο, ἐνῶ δ Οἰδίποδας παραμένει μόνος καὶ σκεπτικός.

'Αντιστροφή 678-697

Λεξιλογικές. -μέλλω = δραδύνω. **ἡτις ἡ τύχη** (πλάγ. ἐρώτ.) = τί συνέδῃ, ποιό ἦταν τὸ συμβάν (ποιά ἡ αἰτία τῆς ἔριδας). Θέλει νά μάθει αὐτό ἡ Ἰοκάστη καὶ ἀπό τῇ γυναικεία περιέργεια καὶ γιά νά μπορέσει νά συντελέσει στὴν κατάπαυση τῆς ἔριδας. **δόκησις λόγων** = ὑπόνοια πού στηρίζεται σέ λόγους (πού πρόκυψε ἀπό τῇ συζήτηση). **ἀγνώς** = ἡ δποία παραγνωρίζει τὴν ἀλήθεια, τὰ πράγματα. **ἐπομένως** = ἀβά-

σιμη (δηλ. ἐπῆλθε παρανόηση). **ήλθεν** = ἐκφράστηκε. **δάπτω** = πειράζω, βλάπτω. **τὸ μὴ 'νδικον** = ή μή δίκαιη κατηγορία. **ναίχι** = ἐκτεταμένος τύπος τοῦ ναί, ὅπως τό ναίσκε. **ἄλις** ἐπίρρο. = ἀρχετά. **γάς προπονουμένας** = ἐνώ ταλαιπωρεῖται ἡ χώρα ἀπό προηγούμενα δεινά. ή σειρά τῶν λέξ.: **ἄλις, ἄλις ἔμοιγε φαίνεται (τὸν λόγον)** αὐτοῦ μένειν, ἐνθα ἐληξεν γάς προπονουμένας ή ἐπανάληψη τοῦ ἄλις δηλώνει τῇ μεγάλῃ ἐπιθυμίᾳ τοῦ χοροῦ νά λήξει ἡ φιλονικία. **ἴν' ἥκεις** = ποὺ ἔφτασες, σέ ποιό σημεῖο κατάντησες (πλάγ. ἐδώτ. ποὺ ἔξαιρτάται ἀπό τό **ὅρας**). **παρίημι** = παραμελῶ, ἀδιαφορῶ. **τούμὸν** = τό δίκιο μου, τό δικό μου συμφέρον. **καταμβλύνω** = ἔξασθενώ. **κέαρ** (τό) = **κῆρ** = καρδιά = ἀγάπη (τίνη ἀγάπη μου γιά σένα). **παραφρόνιμος** = παραφρόνας. **ἄπορος ἐπὶ φρόνιμα** = ἵανίκανος (ἀκατάλληλος) γιά κάθε φρόνιμο. **πεφάνθαι μ' ἄν** = ὅτι πεφασμένος ἄν εἴην = ὅτι θά φαινόμουν, θά δειχνόμουν. **εἰ σε νοσφίζομαι (ύπόθ. καθ' ὅριστ. ἀντί εὔκτ.)** = ἄν σέ ἀπομακρύνω ἀπό ἐμένα, ἄν σέ ἐγκαταλείπω. **ἐν πόνοισιν** = μέσα στά βάσανα, μέσα στίς βαριές δοκιμασίες. **ὅς τ' οὐρησας** ἀναφ. αἰτιολ. πρότ. **ἀλύω καὶ ἀλύω** = είμαι ταραγμένος ἀπό λύπη, είμαι ἐκτός τοῦ ἑαυτοῦ μου. **οὐρίζω** (ἀπό τό **οὐρός** = οὐρίος ἀνεμος) = φέρων σέ οὐρίο ἀνεμο, διευθύνω καλά. **κατ' ὄρθον** = αἰσίως, ἀσφαλῶς. **εὔπομπος** ἔχει ἐνεργ. σημ. = καλός ὁδηγός, κυνεργήτης (έδω δ χορός προσπαθεῖ νά καταπραύνει τόν Οἰδίποδα καὶ νά στρέψει τήν προσοχή του στή σωτηρία τῆς πόλεως).

Πραγματικές. – **"Ἄλιον** Οἱ ἀρχαῖοι στούς δρους τους ἐπικαλούνταν συνήθως τρεῖς θεούς, τό Δία, τήν Ἀθηνᾶ καὶ τόν Ἀπόλλωνα· γι' αὐτό στόν "Ομηρο συχνά ἀπαντάμε τό: **αἱ γὰρ Ζεῦ τε Πάτερ καὶ Ἀθηναίη καὶ Ἀπολλόν**" ἐδῶ ἐπικαλεῖται τόν "Ηλιο πού ἐποπτεύει καὶ γνωρίζει τά πάντα, ἐπειδή καὶ δ χορός ἐξωτερικεύει ἐνδόμυχη (ἐσωτερική) ψυχική διάθεση. **τοῖς πάλαι κακοῖς** Αὐτά είναι δ λοιμός καὶ οἱ προερχόμενες ἀπό αὐτόν συμφορές τῆς πόλεως.

ε') 698–725

Λεξιλογικές. – **κάμε** δπως γνωρίζουν καὶ οἱ ἄλλοι πολίτες. **ὅτου**

ποτὲ πράγματος = γιά ποιά ἄραγε αἰτία. **μήνιν στήσας ἔχεις** = ἔχεις δργιστεῖ. **Κρέοντος** (ή γεν. ἀπό τό λεκτ. ἔρω) = γιά τόν Κρέοντα, γιά τήν δργή κατά τού Κρέοντα. **οίσι βεθουλευκώς ἔχει καί είσι σαφῶς ἔρεις** πλάγιαι ἔρωτ. προτ. **ἐγκαλῶν** (**Κρέοντι**) **τὸ νεῖκος** (τήν αἰτία τῆς φιλονικίας) = (γιά νά ίδω ἄν ἀκριβῶς θά ἐξηγήσεις τό πράγμα) ἀποδίδοντας τήν αἰτία τῆς φιλονικίας στόν Κρέοντα. **καθεστάναι** = είλναι. **αὐτὸς ξυνεδὼς** (ἐνν. τό ρήμα **φησί**) = ἀπό προσωπική ἀντίληψη. **μὲν οὖν** = ἀντιθέτως, ἀλλά (ἐνν. ἀπό τά προηγούμενα: δχι μόνο δέν είπτε, ἄν γνωρίζει ἀπό προσωπική ἀντίληψη...ἀλλά καί). **εἰσπέμψας** = ἀφοῦ ἀπέστειλε ἀπό μέρους του πρός ἐκπλήρωση τοῦ σκοποῦ του. **κακούργον** μέ τή σημ. τοῦ ἀπατηλοῦ. **τό γ' εἰς ἐσυτὸν προσδιῳδ.** ἀναφορᾶς. **ἔλευθεροὶ στόμα πᾶν** (κατηγορ.) = παρουσιάζει τό στόμα του τελείως ἔλευθερο (καθαρό) ἀπό τήν κατηγορία. **οὐδὲν θρότειον** = κανένας ἀνθρωπος. **μαντ.** **τέχν.** γεν. μεριστ. **σημεῖα** = ἀποδείξεις. **γάρ** διασαφ. **ἥξοι μοῖρα αὐτὸν θανεῖν** = θά ἔλθει μοίρα (θά είναι μοιραίο, θά συμβεῖ νά...). **γένοιτο εὐκτ. τοῦ πλαγ. λόγουν.** **καὶ τὸν μὲν** = ἄν καί αὐτόν. **ῶσπερ γ' ή φάτις (ἐστί)** = δπως βέβαια είναι ή φήμη, δπως λέγουν. **ἐν τριπλαῖς ἀμαξιτοῖς** (ἐνν. **δδοῖς**) = στή συνάντηση τριῶν ἀμαξιτῶν δρόμων. στά τρίστρατα. **Θλάστας** = τή γέννηση. **διέχω** = διαχωρίζω. **οὐ διέσχον καὶ ἀντί καθ' ὑπόταξῃ** έθεσε σύντ. κατά παράταξη. **ἐνζεύγνυμι** = συνδέω. **ἄβατον ὄρος** ἐνν. τόν Κιθαιρώνα. **κάνταυθα** = καί στήν προκείμενη περίπτωση (δηλ. τοῦ παιδιοῦ πού χάθηκε μέ τέτοιο τρόπο). **ἀνύω καὶ ἀνύτω** = κατορθώνω. **διορίζω** = καθορίζω. **τοιαύτα** τοῦτο λέγει μέ κάποια περιφρόνηση. **ῶν** = γι' αὐτές τίς φήμες. **ἐντρέπομαί τινος** = φροντίζω γιά κάτι.

Πραγματικές. – οὐδὲν θρότειον μαντικῆς ἔχον τέχνης Προσπαθεῖ μέ αύτά νά ταπεινώσει τίς μαντείες τού Τειρεσία. **λησταὶ** Ἀναφέρονται πολλοί ληστές, γιατί δραπέτης ἀκόλουθος τού Λαίου είχε ἀναφέρει πολλούς, είτε ἐπειδή πλανήθηκε ἀπό τό φόρο είτε γιά νά δικαιολογήσει τή φυγή του. **τριπλαῖς ἀμαξιτοῖς** Στό ἄκουσμα ἀντών Ὁλδίποδας ταράχητκε, γιατί θυμήθηκε τόν τόπο. δπου φόνευσε ἀνθρωπο καί, ὡς ήταν ἐπόμενο. τοῦ μπήκαν, κατά τή λαϊκή ἐκφραση. «ψύλλοι σ' αὐτιά». ἀπό τή στιγμή πού ἄκουσε αὐτό. Ετσι ἐδώ ἔχουμε περιπέτεια. **ἐνζεύξας ἄρθρα ποδοῖν** Ὁ Λάιος, γιά νά κρεμάσει τό

νήπιο, τρύπησε καὶ τά δυο τά πόδια του ἀνάμεσα στά σφυρά καὶ τούς τένοντες, ὅπου σχηματίστηκε **οἰδημα** (= πρῆξιμο), ἀπό τό δόποιο προ-
ῆλθε καὶ τό δνομα Οἰδίποις. Μιλάει ἐπίτηδες ἀιρίστιως **ἐνζεύξας
ἄρθρα**, γιά νά μήν ὑποπτευθεῖ ὁ Οἰδίποδας γιά τόν ἔμπτο του·
ἄλλωστε ὁ Οἰδίποδας ἀκουσε τό κεραυνοβόλο γι' αὐτόν **ἐν τριπλαῖς
ἀμαξιτοῖς** καὶ ἔχει καταληφθεῖ ἀπό τούτη τή σκέψη. ὥστε δέν προσέχει
πιά στούς κατοπινούς λόγους τῆς Ἰοκάστης.

στ) 726-833

Λεξιλογικές. – **πλάνημα ψυχῆς** = σύγχυση ψυχῆς. **άνακίνησις
φρενῶν** = ταραχή τοῦ νοῦ. **στραφεῖς** = ἀφοῦ ταράχηται, συγκινήθη-
κε· ή σειρά τῶν λέξ.: **λέγεις τούθ'**, **ύπο ποίας μερίμνης στραφεῖς**; **ἔδοξ'** **ἀκούσαι** = μοῦ φάνηκε πώς ἀκούσαι (εἶναι τόσο φιδερό, ὥστε δέ
θέλει νά πιστέψει δ.τι ἀκούσει· ἐννοεῖ τό ἀκούσμα: **ἐν τριπλαῖς ἀμαξι-
τοῖς**). **ηύδατο γάρ** ναί, εἶναι ἀλήθεια τούτο, ἐπειδή λέγονταν τοῦτα.
τόδε πάθος = αὐτό ἐδω τό συμβάν (τοῦ θανάτου τοῦ Λαίου). **σχιστὴ**
= χωρισμένη, σχισμένη (ἀπό ἄλλη δόδο), ὥστε νά σχηματιστεῖ τρί-
στρατο. **Δελφῶν** ἐνν. καὶ σ' αὐτό ἡ προθ. ἀπό. **τοιοδε** (δοτ. ἀναφορᾶς)
= σχετικά μέ τά γεγονότα αὐτά ἐδω, ἀφοῦ ἔγινε αὐτή ἡ πράξη, γιά τήν
δοπία τώρα μιλάς. **ἔξέρχομαι** = παρέρχομαι. **ἐκηρύχθη** = ἔγινε γνω-
στό. **σχεδόν τι** = λίγο περίπου. **τί δ' ἔστι σοι τούτ'** Οἰδίποις, ἐνθύμι-
ον; ἀλλά γιατί τούτο, Οἰδίποδα, σοῦ προξενεῖ βάρος (ἀνησυχία) στήν
ψυχή; **Λάιον** προληπτικῶς ἀντί: **τίνα φύσιν Λάιος**. **φύσις** = ἔξωτε-
ρική μορφή, τό παρόστημα· τούτο λέγεται καὶ **φυή**. **ἀκμῇ ἥθης** =
ἀκμή τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας. **μέγας** = μεγαλόσωμος. **χνοάζω** = δγάζω
τό πρώτο χνούδι μονστακιού ἡ γένειου, ἐδῶ = δγάζω τίς πρώτες
λευκές τρίχες. **λευκανθές** κατά πρόληψη = ὥστε ἔγινε λευκανθισμένο,
ὥστε είχε λευκές τρίχες. **ἀποστατῶ** = ἀπέχω· τούτο ἡταν μία σοδαρή
ἀπόδειξη δι τό αὐτός πού φονεύτηκε ἡταν ὁ πατέρας του, ἀφοῦ μοιάζαν
πολύ μεταξύ τους· αὐτό δέδαια δέν ἡταν δυνατό νά ὑποπτευθεῖ ὁ
Οἰδίποδας. ἀλλά ταράζεται ὑπερδολικά καὶ ἀναφωνεῖ **οἴμοι**, γιατί
αὐτός πού περιγράφεται ἀπό τήν Ἰοκάστη μοιάζει μέ ἔκείνον, πού
θυμάται δι τό φόνευσε... **οὐκ εἰδέναι** = δι τέν αντιλαμβανόμουν, δι τέ
νοούσαι· ή σειρά τῶν λέξεων: **ἔοικα οὐκ εἰδέναι προθάλλων ἀρτίως
ἐμαυτὸν εἰς ἀρὰς δεινάς. δκνῶ** = αἰσθάνομαι φόρο. **ἀποσκοπῶ** =

προσδέλεπτο. **δεινώς ἀθυμώ** = ύπερβολικά φοβᾶμαι. **μὴ θλέπων ὁ μάντης** ή ἀναιρεῖ μέ τά ἐδῶ λεγόμενα τά ὅσα εἰπώθηκαν στό στίχο 371: **τυφλός τά τ' ὡτα...** **ἔξείπης** (τοῦ ψῆμ. **ἔσαγορεύω**) = διαλεικάνεις. **θαιός** = μικρός, λίγος · ἐδῶ σημ.: μέ λίγη συνοδεία, μόνος. **λοχίτης** = σύντροφος, ἀκόλουθος. **οία** = δπως. **ἀπήνη** = ἄμαξα. **μία** καὶ ὅχι ἄλλες γιά τους ἀκόλουθους τοῦ βασιλιά ἡ τή μεταφορά σκευῶν κτλ. **διαφανή** = ὄλοφάνερα. **οίκευς** οἰκιακός δούλος, δ δούλος πού γεννήθηκε στό σπίτι (κατ' ἀντίθεση μέ ἔκεινον πού ἀγοράστηκε). **ἄφ' ού** = ἀφότου. **κράτη σέ τε σχῆμα ύπερδιατόν** = **σὲ τὸν ἔχοντα κράτη Λάιον τε ὄλωλότα.** **νομαί** = τόποι βοσκῆς · ή ἐπὶ προθ. ἀρμόζει καὶ στοὺς ἀγροὺς καὶ στίς βοσκές. **ώς πλειστον εἴη τοῦδ' ἀποπτος** (ἐνεργητ. διαθ.). **ἀστεως** = γιά νά είναι ὅσο τό δυνατό περισσότερο μακριά ἀπό τό νά βλέπει αὐτή τήν πόλη. **οίσα σάν** (ὅσο ἀξίζει ἔνις δούλος, γιά νά γίνεται λόγος γι' αὐτόν). **πῶς ἀν μόλοι** = πῶς μπορεῖ νά ἔλθει (σημ. ζωηρή ἐπιθυμία), ἃς ἔλθει. **πάρεστιν** = είναι παρών, ἀμέσως θά ἔλθει. **ἔμαυτὸν** πρόληψη, καθόδον τό ἀντικείμενο τής δευτερεύουσας προτάσεως **μὴ είρηκώς ώ,** ή δποία ἔξυπακούνεται ἀπό τήν παθητικά ἐκφρασμένη **μὴ είρημεν' ἥ μοι,** κείται ως ἀντικείμ. ἡ ἀναγκαστικό αἴτιο τής κυρίας δέδοικα. **ἴσεται (ικνοῦμω)** τὰ ἐν σοὶ τίς στενοχώριες τής ψυχῆς σου (ἔκεινοι πού σέ στενοχωρούν). **κού (φόβος ἐστι)** μὴ στερηθῆς (ἐνν. τοῦ **μαθεῖν**). **ἔλπιδων**=κακών φόβων. **ἔμοϋ θεβάτος (θεβηκότος)**. **τῷ** = τίνι. **μείζονι** = σέ ἀξιότερο. **διά τύχης τοιάσδ' ιών** = δταν πέρασα τέτοια δυστυχία, δταν κατάντησα σέ τέτοια δυστυχία. **Δωρίς καταγομένη** ἀπό τή Δωρίδα. **ἄγομαι** = νομίζομαι, θεωροῦμαι. **μέγιστος** = αὐτός πού κατέχει ἐπισημότατη θέση, ἐπισημότατος, σπουδαιότατος. **τύχη** = τυχαϊό ἐπεισόδιο. **ἐπέστη** = παρουσιάστηκε γιά δυστυχία μου. **ἀξία-ἀξία** σχῆμα ὁμοιοτέλευτον, **σπουδῆς** = τής προσοχῆς μου, τοῦ ζήλου μέ τόν ὅποιο τό ἔξέτασα (ἐπειδή δφειλόταν στή μέθη αὐτοῦ πού τό προσκάλευε). **ὑπερπίμπλαμαι** (συντάσσεται μέ γεν., ἐνν. **οίνου**)=γεμίζομαι ως ἐπάνω. **μέθη**=ἔξαιτιας τής μέθης του. **ἐν δείπνοις ποιητικῶς** δ πληθ. ἀντί ἐνικοῦ. **παρ' οἴνῳ**=κατά τή διάρκεια οινοποσίας (πού ἐπακολουθεῖ τό συμπόσιο) · μέ τά πολλά συνάνυμα **ἐν δείπνοις, μέθῃ, παρ' οἴνῳ** δ Οιδίποδας θέλει νά δηλώσει τό ἀνυπόστατο αὐτοῦ πού εἰπώθηκε ἀπό τό μεθυσμένο νέο. **πλαστὸς** = νόθος. **θαρύνομαι** = δυσφορῶ. **τὴν ούσαν** = τήν παρούσα, τήν ήμέρα

έκεινη. κατέσχον (ἐνν. ἐμαυτὸν) = κρατήθηκα. **έλέγχω** ζητῶ νά μάθω, ζητῶ έξηγήσεις. **μεθίμηι** = ἀπερίσκεπτα ἐκφράζομαι. **τὰ μὲν κείνοιν ἔτερούμην** = εὐχαριστίουν γιά τή στάση ἔκεινων (δηλ.). γιατί ἔβλεπα δτι ἀγανακτοῦσαν οί γονεῖς μου γιά τήν προσδολή πού μού ἔγινε). **κνίζω** = ξύνω, γαργαλίζω, καί μεταφ. ἀπό τόν ζωτα = ἐρεθίζω, ἐνοχλώ, πειράζω. **ὑψεῖρπε** (με) = εἰσωχωδοῦσε βαθιά στήν ψυχή μου. **ἄντικόμην = ἔκεινων, ἄ**(αιτ. τοῦ σκοποῦ) = γιά τά δοποία ἔφτασα. **ἄτιμον** (έκεινων) = χωρίς νά μέ κρίνει ἀξιον μέ ἔκεινους. **προύφηνεν** = φανέρωσε. **δύστηνος** = δυστυχής. **μιχθῆναι** = νά συνευρεθῶ. (ώς) **δηλώσοιμι** = δτι ἐπρόκειτο νά φέρω σέ φως. **ἀτλητὸν ὄραν** = ἀφόρητο κατά τήν δψη. **ἐκμετροῦμα** **ἄστροις** (μεταφ. ἀπό τή ναυτική ζωή) = ὑπολογίζω μέ δόδηγούς τά ἀστέρια (παροιμιώδης φράση. κυρίως γι' αὐτούς πού ἀποφεύγουν έναν τόπο). **ἔνθα μήποτ' ὄψοιμην** ἀναφορ. τελ. πρότ. **τῶν ἐμῶν** = αὐτῶν πού δόθηκαν σ' ἐμένα. **κέλευθος** = δδός· ή σειρά τῶν λέξ.: **ὅτε ὁδοιπορῶν ἦν πέλας τῆσδε κελεύθου.** **πωλική** = αὐτή πού σύρεται ἀπό νεαρά ἀλογά. **ξυναντιάζω** = συναντώ. **ἡγεμῶν** = δήνιοχος, ώς δόδηγός τής ἀμαξας. **πρὸς θίαν** = διαιώς. **ἡλαυνέτην** παρατατ. ἀποπειρατικός. **ἐκτρέπω** = προσπαθῶ νά βγάλω ἀπό τήν δόδο. **τροχηλάτης** δίδιος μέ τόν πιό πάνω **ἡνίοχον**, τό ideo πρόσωπο. **δι' ὄργης** = μέ δργή, μέ θυμό. **παραστείχω** = περνώ κοντά. **ὅχους** (ποιητικῶς κατά πληθ. ἀριθμ.) = τήν ἀμαξα. **τηρῶ** = παραφυλάω. **καθίκετό μου διπλοῖς κέντροις** = μέ κτύπησε μέ φασδί μέ δύο κέντρα. **οὐ μὴν ἵσην** (τίσιν σύστοιχ. ἀντικειμ.) **γ' ἔτεισεν** = ἀλλά τό κτύπημα του δέν τό πλήρωσε μέ ἵση τιμωρία (ἐνν. ἀλλά μέ μεγαλύτερη). **συντόμως** = ἀμέσως. **τύπτω** = κτυπῶ. **ἐκ τῆσδε χειρός** προσδ. δργ. **μέσης** (κατηγορούμ.) **ἀπήνης** = ἀπό τό μέσο τής ἀμαξας. **ἐκκυλίνδεται** (ή γεν. ἔξαρτάται ἀπό τήν ἐκ) = κυλιέται ἔξω. **εἰ δὲ τῷ ξένῳ τούτῳ προσήκει λαίψ τι συγγενές** = έάν ἔχει κάποια συγγένεια ο ξένος αὐτός (πού φονεύθηκε ἀπό ἐμένα) μέ τό Λάϊο. ή δοτ. **ξένῳ** έξαρτάται ἀπό τό **προσήκει**, ή **λαίψ** ἀπό τό **συγγενές**. **τούδ' ἀνδρὸς** ἀντί **ἐμοῦ**. **ἐχθροδαίμων** = ἐχθρός στούς θεούς, θεομίσητος. **οὐν μὴ ἔξεστι** ἀναφορ. ὑποθ. πρότ. **ώθειν** ἔξαρτάται ἀπό τό φῆμα **δεῖ** πού ἐννοεῖται ἀπό τό **ἔξεστι** κατά ζεύγμα, τό **τάδε**, πού είναι ἀντικ. τοῦ **προστιθείς**, ἐπεξηγεῖται ἀπό τό **τάδε** **άράς**· ή σειρά τῶν λέξεων: **καὶ οὕτις ἀλλος ἡν ὁ τάδε τάσδ'** ἀράς προστιθείς ή ἔγω 'π' **ἐμαυτῷ**. **λέχη** τήν κλίνη, τή σύζυγο. **ἐν χεροῖν** **ἐμαῖν**

ὅργιαν. χραίνω = μολύνω. ἀρ' ἔφυν; ἀντί τοῦ ἀρ' οὐκ ἔφυν; πᾶς ἄναγνος = δόλοτελα ἀκάθαρτος, μιασμένος. μῆστι = μή ἔστι = δέν ἐπιτρέπεται. ἐμβατεύω τινὸς = ἐπισκέπτομαι, πατῶ τό πόδι μου σέ κάποιον τόπο. ἥ = εἰδεμή (δηλ. ἐάν τολμήσω νά μεταθῶ στήν πατοῖδα μου). ὁρθῶ λόγον = μιλῶ σωστά, δοθά· ἥ σειρά τών λέξεων: ἀρ' οὐκ ἄν ὁρθοίη πις λόγον κρίνων ταῦτα (προελθεῖν) ἐπ' ἐμοὶ (ἀπὸ) δαίμονός τινος; θεῶν σέβας = σεβαστοί θεοί. ταύτην ἡμέραν κατά τίν δποία πρόσκειται νά γίνουν αὐτά. πρόσθεν ἥ = πρίν ἥ. κηλίδα ξυμφορᾶς = ἐπονείδιστη σιμφωδά.

Πραγματικές.- Σχιστὴ ὁδὸς ἀπὸ Δελφῶν κάπο Δαυλίας Στή μικρή χαράδρα πού δρίσκεται μεταξύ τοῦ ἀπότομου δρούς Κίρφυος (Ξεροδίουνιού) καί τοῦ Παρνασσοῦ, σέ ἀπόσταση τριών περίπου ὡρῶν ἀπό τούς Δελφούς, συναντιοῦνται δύο δρόμοι, δ δρόμος πού δδηγεὶ ἀπό τούς Δελφούς στίς Θῆβες καί δ δρόμος πού δδηγεὶ ἀπό τή Δαύλια στούς Δελφούς· ἔτοι διασταυρώνονται σέ αὐτό τό σημεῖο τρεῖς δρόμοι. Ἐκεῖ λοιπόν ἔγινε ἡ συνάντηση Λαίου καί Οἰδίποδα. Κατά τήν ἐποχή τοῦ Παυσανία δείχνονταν σ' ἔκεινο τό μέρος οί τάφοι τοῦ Λαίου καί τῶν ἀκολούθων του. Σήμερα ἡ χαράδρα λέγεται Ζεμενός καί τό σημεῖο τοῦ τρίστρατου (τῆς τριόδου) καλεῖται σταυροδρόμι τοῦ Μέγα, γιατί ὑπάρχει καί τάφος τοῦ Μέγα, δ δποῖος ἡταν ἀξιωματικός ἀπό τήν Ἀράχωβα καί ἔτεσε στό σημεῖο ἔκεινο σέ σύγκρουση μέ ληστές. **Κήρυξ** Ὁ βασιλιάς πάντοτε σχεδόν συνοδευόταν ἀπό κήρυκα, δ δποῖος διακρινόταν ἀπό τήν στολή καί τό κηρύκειον. **ἄποπτος ἄστεως** Ὁ δούλος δέν ἀνεχόταν νά βλέπει τό θρόνο τοῦ κυρίου του νά κατέχεται τώρα ἀπό τό φονιά του. Ἄλλα δέν τόλμησε νά καταγγείλει τήν πράξη καί ζήτησε μέ ἐπιμονή νά φύγει ἀπό τίς Θῆβες, πράγμα πού ἀπαιτούσε καί ἡ ολκονομία τοῦ δράματος, γιά νά δραδύνει ἡ παρουσία του. **ἀπήνης** Ἀπήνη κυρίως ἡταν τετράτροχη ἀμαξα, πού μπορούσαν νά ἀνεβοῦν καί νά καθίσουν πολλοί. **τοὺς σύμπαντας** Ὁ Οἰδίποδας νόμισε δτι τούς φόνευσε δλους, ἀλλά διέφυγε ἔνας καί δέν τό κατάλαβε.

ζ) 834-862

Λεξιλογικές. -όκνηρά (ἐνεργ.) = πού διεγείρουν φόβο, φοβερά.

πρὸς τοῦ παρόντος = ἀπό τὸν αὐτόπτη μάρτυρα. **τοσοῦτόν ἐστί μοι τῆς ἐλπίδος** = τόση μόνο ἐλπίδα διατηρῶ. **πεφασμένου ἐνν. αὐτοῦ** (τοῦ βοσκοῦ) = ἀλλά ἂν αὐτός φανερωθεῖ, ἔλθει. **προθυμία** = τὸ θάρρος, ἡ ἐλπίδα. **ταῦτ' = ταύτα.** **ἐκπεφευγοίν** = θά ἥμουν ἀπαλλαγμένος ἀπό τὸ **πάθος** = τὸ δυστύχημα ἀπό τὸ φόνο, μίασμα. **περισσὸν** = αὐτό πού ὑπερβαίνει τὸ σύνηθες, τὸ ἔκτακτο, τὸ παράδοξο. **ληστὰς πρόληψη**, ἀντί **ώς λησταὶ νιν** (τὸν Λάιον) **κατακτείνειν**. **αὐτὸν = τὸν βοτῆρα.** **ἐννέπω** = λέγω, διηγοῦμαι. **τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν** δηλ. πολλούς καὶ δχι ἔνα. Στὴ μαρτυρία αὐτή τοῦ βοσκοῦ δ Οἰδίποδας στηρίζει πάρα πολύ μεγάλες ἐλπίδες, γιατί, καὶ ἂν ὑπῆρχε ἡ ἄμαξα καὶ ἂν ἦταν ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος τοῦ φόνου τοῦ Λαίου, δπως δηλώθηκε πιό πάνω, καὶ ἂν ἦταν ἡ μορφή, πού ἀναφέρθηκε, καὶ ἡ ἡλικία τοῦ Λαίου, παρ' ὅλα ταῦτα ὁ Οἰδίποδας θά ἦταν ἀμέτοχος ἀπό τὸ φόδο, δν ἔξαριθμονόταν ἀπό τὴν μαρτυρία τοῦ βοσκοῦ δτι οἱ φονιάδες ἦταν πολλοί καὶ δχι ἔνας. **οἰόζωνος** = μονόζωνος (ζωσμένος μόνος αὐτός γιά δόδοιπορία – οἱ δόδοιπόδοι συνήθως ζώνονταν γιά εύκολία κατά τὸ βάδισμα – μόνος δόδοιπόδος), μόνος (τὸ **οἰόζωνος** ἀντί τοῦ ἀπλοῦ **οίος** γιά δήλωση μεγαλύτερης ἐναργείας). **εἰς ἐμὲ ρέπον ἐστὶν = σ' ἐμένα κλίνει, ἐμένα ἀφορᾶ.** (μεταφορ. ἀπό τὸ ζυγό). **ώς φανὲν ὥδε τούπος** = δτι ἔτσι φανερώθηκε (ἀπό τὸ βοσκό) δ λόγος (γιά πολλούς ληστές), δτι ἔτσι εἶπε ὁ βοσκός. **ἐκθαλείν πάλιν =** νά ἀνακάλεσει πάλι. **κάκτρέποιτο τοῦ πρόσθεν λόγου** = καὶ σὲ περίπτωση πού θά ἀπομακρυνόταν ἵτο δ, τι προηγουμένως εἶπε. **φανεῖ δικαίως ὄρθον** = θά φανερώσει, δπως εἶναι δίκαιο, δτι πραγματοποιήθηκε (δ φόνος τοῦ Λαίου). **ὄν γε διείπε** ἀναφορ. αἰτιολ. πρότ. = γιατί γι' αὐτὸν καθαρά εἶπε. **μαντείας γ' οὐνεκα** = ἔνεκα μαντείας τουλάχιστο, ἀπό τὴν ἀποψη τῆς μαντείας. **οὔτ' ἀν τῆδ' θλέψαιμ' ἀν οὔτε τῆδ'** = οὔτε ἐδῶ θά ἔστρεψε τὴν προσοχή οὔτε ἐκεῖ, δηλ. οὔτε στοὺς λόγους (αὐτούς πού χρησμοδότησε δ 'Απόλλωνας) οὔτε ἐδῶ, σ' αὐτούς πού τελευταῖα είπώθηκαν ἀπό τὸ λειτουργό τού, δηλ. τὸν Τειρεσία (ή 'Ιοκλίστη φαίνεται ὀσεδής στό θεό).

Πραγματικές. – καίτοι νιν οὐ κείνος γ' ὁ δύστηνος κατέκταν' ἀλλ' αὐτὸς πάροιθεν ὠλετο Σ' αὐτά καὶ στά ἀμέσως ἐπόμενα ὑπάρχει τό ἔξης δίλημμα: η εἶπε τὴν ἀλήθεια ὁ 'Απόλλωνας η εἶπε ψέματα.

Αν έγινε τό πρώτο, τούτο δέν είναι παραδεκτό, γιατί ο Λάιος δέ φονεύθηκε ἀπό τό γιό του (ἀφοῦ αὐτός ὁ τελευταῖος ἐκτέθηκε στό δρος καὶ πέθανε), ἀν πάλι εἰπε ψέματα, ψέματα εἴπε καὶ ὁ λειτουργός του στό μαντεῖο (δι Τειρεσίας)· καὶ στίς δύο περιπτώσεις δι Λάιος δέ φονεύθηκε ἀπό τὸν Οἰδίποδα. Τό δίλημμα δύως είναι ἀναμφισβήτητα ἀστήρικτο, γιατί παίρνεται σάν δάση ὅτι τό τέκνο τοῦ Λαίου εἶχε πεθάνει, πράγμα πού δέν έγινε.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (863-910)

Στροφή α' 863-872

Λεξιλογικές. – εἰ τό εί στοὺς ποιητές ἀντί τοῦ είθε. φέροντι = ἔχοντι = ἔχειν. τὰν = τῇ γνωστῇ σέ δλους. εὔσεπτος = σεβαιστός. λόγων τε ἔργων = σέ λόγια καὶ ἔργα. ών = γιά τά δόποια (λόγια καὶ ἔργα). πρόκεινται = ἔχουν ἐκτεθεῖ δημοσίως, ἀπό πρῶτα ἔχουν τεθεῖ, ἔχουν καθιερωθεῖ. δι' οὐρανίαν αιθέρα = σέ στρόματα τοῦ οὐρανού αιθέρα. ύψιποδες = ὑψηλοί, πού βρίσκονται ὑψηλά. νιν = αὐτοὺς (τούς νόμους). θνατά φύσις ἀνέρων = ἡ φύση τῶν θνητῶν ἀνθρώπων (οἱ θνητοὶ ἀνθρώποι). οὐδὲ μῆποτε = οὐδέποτε. λάθα = λήθη. κατακοιμῶ = δάζω κάποιον νά κοιμηθεῖ, καὶ μεταφορίκως: ἀχοηστεύω. θεός = θεϊκή δύναμη. γηράσκω = χάνω τήν ίσχύ μου, μαραίνομαι· ἀντί νά εἰπει γηράσκων, έθεσε κατά παράταξη: οὐδὲ γηράσκει.

Αντιστροφή α' 873-882

Λεξιλογικές. – ὕθρις = ἀσέβεια, ἀλαζονεία. φυτεύει τύρ. = γεννᾷ τήν τυραννική ἔξουσία. εἰ (συντάσσεται ἐνίστε μέ οὐποτακτική) ὑπερπλησθῆ = ἔαν παρακορεστεῖ. μάταν ματαίως, χωρίς νά κορεστεῖ. μὴ πίκαιρα = ἀσύμφωνα πρός τόν καιρό. πρός τό δίκαιο = ἀκατάλληλα, ἄδικα. μηδὲ συμφέροντα = ἀσύμφορα. ἀκροτάταν εἰσαναθάσα ἄκραν = ἀφού ἀνεβεῖ στήν ψηλότατη κορφή. ἀπότομος = ἀπόκορημνος. ἀνάγκα = μοιραία ἀνάγκη, δλεθρος. ὠρουσεν εἰς ἀπότομον ἀνάγκαν = συνήθως καταρρημνίζεται αἰφνιδίως στήν ἀπόκορημνη ἄνισσο τοῦ δλεθρουν. οὐ ποδὶ χρησίμω χρήται = δέ χρησιμοποιεῖ τό πόδι, ὥστε νά είναι τοῦτο εὐκολόχρηστο, ἀσφαλές, ὥστε νά πατάει στέρεα· χρησίμω προληπτ. κατηγ. τὸ καλῶς ἔχον πάλαισμα = τήν

εὐγενή πάλη, τόν εὐγενή ἀγώνα (τῆς πόλεως γι' ἀνεύρεση τοῦ φονιᾶ). ή σειρά τῶν λέξεων: αἰτοῦμαι δὲ θεὸν μήποτε λῦσαι τὸ καλῶς ἔχον τῇ πόλει πάλαισμα.

Στροφή 6' 883-897

Λεξιλογικές. – **ύπερόπτα** = ύπεροπτικά. περιφρονητικά. **Δίκας** γεν. ἀντικειμεν. τοῦ **άφροθητος** = χωρίς νά φοβάται τή θεία δικαιοσύνη. **ἔδη δαιμόνων** = τίς ἔδρες, τά ἀγάλματα τῶν θεῶν. **κακά νιν ἔλοιτο μοῖρα** = εἴθε νά τόν καταλάβει ή κακή μοίρα. **δύσποτμος** = δυστυχής, ἀνόσιος, ἀσεβής. **χλιδὰ** = χλιδή, αὐθαδεια, ύπερηφάνεια. **χάριν δυσπότμου χλιδᾶς** = ἔνεκα τῆς ἀνόσιας ύπερηφάνειας του. εἰ μὴ ἐπαναλαμβάνεται ή ὑπόθεση πού τέθηκε στήν ἀρχή τῆς 6' στροφῆς. **τὸ κέρδος** τό ἄρθρο σημ. τό κέρδος πού ἐπιδιώκεται ἀπό κάποιον. **καὶ ἔρξεται** ἐνν. μπροστά ἀπό τό οῆμα ή ὑπόθεση εἰ μὴ = καὶ ἂν δέν ἀπομακρυνθεῖ. **τῶν ἀσέπτων** = τῶν ἀσεβῶν πράξεων. **ἔχομαι τίνος** = ἀγγίζω κάτι. **ἀθικτα** = ἐκείνα πού δέν μπροστούμε νά ἀγγίζουμε, τά ίερά· στό οῆμα **ἔξεται** ύπονοεῖται ἀπό τά προηγούμενα τό εί, δχι ὅμως καὶ τό **μή. ματάζω** (καὶ δρθότερο **ματάζω**, ἀπό τό **μάτην**) = φέρομαι ματαίως, ἀνόητα. **ἐν τοῖσδε** = μέ τέτοιες συνθῆκες (δηλ. ἀν δέν τιμωροῦνται οἱ ἀσεβεῖς). **ἀμύνειν ψυχᾶς βέλη θυμοῦ** = ὥστε νά ἀπομακρύνει (νά ἀποκρούσει) ἀπό τήν ψυχὴ τίς κακές ὅμες τοῦ θυμοῦ. **τίμιαι** = ἐντιμες. **αἱ τοιαίδε** = οἱ τέτοιες ἀσεβεῖς πράξεις. **χορεύω** = μετέχω στούς (θρησκευτικούς) χορούς, λατρεύω τό θεό μέ χορούς.

Αντιστροφή 6' 898-910

Λεξιλογικές. – **όμφαλὸν γάς** 6L. στίχο 480. **Ἀθαῖσι** δοτ. τοτ. = **ἐν** **Ἀθαῖς** = στίς Ἀθές. **τάδε** = ἐννοεῖ τούς χρησμούς καὶ τά ἀποτελέσματά τους. **χειρόδεικτος** = αὐτός πού δείχνεται μέ τά δάκτυλα τοῦ χεριοῦ, δλοφάνερος. **εἶπερ ὄρθ' ἀκούεις** = ἵέναν βεβαίως δρθῶς δύομάζεσαι. **πάντ' ἀνάσσων** = ως ὡν παντάναξ = σύ δ όποιος ἔξουσιάζεις τά πάντα (χρησιμ. ως κατηγορ. τοῦ ὑποκειμ. τοῦ ὄρθ' ἀκούεις). **μὴ λάθοι** ὑποκ. ή ἀσέβεια πρός τό θεῖο ή τό προηγ. **τάδε.** **σὲ τάν τε ἀρχὰν ἀθάνατον** (ή ἰδιότητα **ἀρχὰν** προστέθηκε στό δλον **σὲ**) = εἴθε

νά μή διαιφύγει τήν προσοχή σου καί τήν αἰώνια ἀθάνατη ἔξουσία σου.
ἔξαιρω = ἔξαφανίζω, δέ δέχομαι ώς ἔγκυρα. **ἔξαιροῦσιν** οἱ ἀνθρωποι, ἀλλά ὁ χορός ἐννοεῖ τήν Ἰοκάστη. **φθίνοντα λαίου θέσφατα** = τά σχετικά μέ τό Λάιο μαντεύματα, ὥστε νά χάνουν τήν ἀξία τους, ὥστε νά είναι ἀκυρα (τό **φθίνοντα** είναι κατηγ. κατά πρόληψη). **κούδαμοῦ τιμαῖς Ἀπόλλων ἐμφανῆς** = καί πουθενά δέν τιμάται φανερά δ 'Απόλλωνας (γιατί ἀμφιβάλλουν οἱ ἀνθρωποι γιά τήν ἀλήθεια τῶν χρησμῶν). **ἔρρει δὲ τὰ θεῖα** = καί ἡ θρησκεία (ἢ λατρεία τοῦ θείου) ἔξαφανίζεται.

Πραγματικές. – νόμοι πρόκεινται δι' αἰθέρα τεκνωθέντες 'Εννοοῦνται οἱ ἄγραφοι καί θεῖοι νόμοι, οἱ δρόποι εἴναι αἰώνιοι καί ἀμετάβλητοι καί ποτέ δέ χάνουν τό κύρος τους, ἐνῶ οἱ γραπτοί, πού νομοθετήθηκαν ἀπό τούς ἀνθρώπους, συχνά μεταβάλλονται. Γιά τούς πρώτους, δηλ. γιά τό θεῖο καί φυσικό δίκαιο, πού ἐδρεύει «φύσει» στίς ψυχές τῶν ἀνθρώπων, δ Σοφοκλῆς στήν 'Αντιγόνη λέγει: **οὐ γάρ πινύν γε κάχθες, ἀλλ' ἀεὶ ποτε ζῆτα ταῦτα, κούδεις οἰδεν,** ἐξ ὅτου **'φανη.** **Ολυμπος** Τέθηκε ποιητικῶς ἡ ἔδρα τῶν θεῶν ἀντί τῶν ἴδιων τῶν θεῶν. **οὐκέτι τὸν ἄθικτον...** 'Αναφέρει τρεῖς τόπους σχετικά μέ τή λατρεία τῶν προφητικῶν θεῶν (γιατί γιά χρησμούς πρόκειται ἐδῶ), δύο τοῦ Ἀπόλλωνα καί ἔναν τοῦ Δία. **Ἀθαίσι** Στίς Ἀδέας, πόλη τῆς Φωκίδας, ὑπῆρχε ναός καί μαντείο τοῦ Ἀπόλλωνα· καί στήν **Ολυμπία** ὑπῆρχε ἀρχαῖο μαντείο τοῦ Δία, δησού οἱ λερεῖς του Ἰαμίδες μάντευαν μέ ἔμπυρες θυσίες.

ΤΡΙΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (911-1085)

a') 911-999

Λεξιλογικές. – χώρας ἄνακτες Ἡ Ἰοκάστη ἔρχεται ἀπό τή μεσι-
 ανή (μεσαία) θύρα τῶν ἄνακτόδων καί συνοδεύεται ἀπό δύο θεραπαι-
 νίδες, μέ στέφανο καί θυμιάματα στά χέρια της. **δόξα μοι παρεστάθη**
 = μοὺ ἡλθε ἡ ἰδέα. **στέφη** = ἵκετευτικοί κλάδοι. **ἐπιθυμιάματα** =
 θυμιάματα. **ύψοιού θυμὸν αἱρεί** = ἔστηκώνεται ἡ ψυχή του, βρίσκεται
 σέ ὑπερβολική ψυχική ταραχή, λυπάται ὑπερβολικά (μεταφ. ἀπό τά
 κύματα πού σηκώνονται στή θάλασσα). **οὐδ' ὅποι' ἀνὴρ ἔννους τε-**

κραίρεται τὰ καινὰ τοῖς πάλαι = καὶ δέν κρίνει σάν φρόνιμος ἀνθρώπος τῇ νέᾳ μανεσία (τοῦ Τειρεσία) ἀπό τήν παλαιά (δηλ., αὐτή πού δόθηκε στό Λάιο). (ἀφού λοιπόν ματαιώθηκε ὁ χρησμός πού είχε δοθεῖ πρό πολλού στό Λάιο, είναι αὐτονόητο ὅτι καὶ τὰ σημερινά μαντεύματα τοῦ Τειρεσία είναι ψευδή). **φόβους** = πράγματα πού προξενοῦν φόβους. **ἄγχιστος (ἄγχι)** = πλησιέστετος (γιατί ὁ θωμός του ἡταν μπροστά ἀπό τά ἀνάκτορα). **κάτευγμα** (ἀπό τό **κατεύχομαι**) = ἀφιέρωμα. **λύσις** = ἀπαλλαγή τοῦ Οἰδίποδα ἀπό τούς φόβους του γιά τό ἔγκλημα πού ἔγινε. **εύαγή** προδ. κατηγ. = **ώστε εύαγή γενέσθαι τὸν Οἰδίποδα**, ώστε νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τήν κατηγορία πού τοῦ ἀπέδωσαν. **ώς κυθερνήτην νεώς** = **ώς ὄκνουσιν οἱ ναύται θλέποντες ἐκπεπληγμένον τὸν κυθερνήτην νεώς.** ἀρ μάθοιμι σ' αὐτά ὑπάρχει παρακληση (οἱ τρεῖς κατά σειρά στίχοι 924, 925 καὶ 926 λήγουν στήν αὐτή συλλαβή). **αὐτὸν εἴπατε τὸ αὐτὸν τέθηκε κατά πρόδηψη, αντί: εἴπατε, ὅπου αὐτός ἐστιν. γυνὴ δέ... ή κανον.** σειρά τῶν λέξεων: **γυνὴ δὲ μήτηρ τῶν κείνου τέκνων ἐστὶν ἥδε οἱ λέξεις γυνὴ μήτηρ** ἡ μά μετά τήν ἄλλη φανερώνουν τήν ἀληθινή σχέση τοῦ Οἰδίποδα μέ αὐτή. **ὅλθιος** = εὔτυχης. **παντελῆς δάμαρ** = τέλεια ἀπό κάθε ἀποψή σύζυγος. **αὔτως** = **ώσαύτως, ἐνν. εἴης. ἀξιος εἰ ἐνν. τοῦ ὅλθιος είναι. εὐέπεια** = καλή εὐχή. **ὅτου χρήζων ἀφίξαι πλάγια. ἐρωτ.** πρότ. = γιά ποιοῦ πράγματος τήν ἀνάγκη ἥλθες, γιά ποιά ἀνάγκη ἥλθες; **χῶ τι καὶ δ.τι. τρὸς τίνος δ' ἀφίγμενος;** ἐνν. **ἀγαθὰ θέλεις σημῆναι; ή εκ τῆς Κορίνθου** αντί νά ἀπαντήσει ἀπό ποιόν ἥλθε, ἀναφέρει τόν τόπο ἀπ' ὅπου ἥλθε, ἐπειδή ἥλθε μόνος του, χωρίς νά ἀποσταλεῖ ἀπό ἄλλον. **τὸ δ' ἐπος αἰτιατ. τοῦ κατά τι ἡ τῆς ἀναφορᾶς ἥδοιο – ἀσχάλλοις** ἐνν. **τούτῳ = τῷ ἐπειρ. δ ἀν ἀνήκει καὶ στίς δύο εὐκτικές. ἀσχάλλω** = λυποῦμαι. **διπλῆν δύναμιν = διπλῆν ἐνέργειαν τοῦ ἥδεσθαι καὶ ἀσχάλλειν,** δηλ. χαροῦς καὶ λύπης. **Ισθμίας = Κορινθίας.** **Ιστημι** = ἀνακηρύσσω, ἀπό τή φράση **στήσουσι τύραννον** φανερώνεται ὅτι ὁ Οἰδίποδας δέν ἡταν νόμιμος κληρονόμος τοῦ θρόνου τῆς Κορινθίας. **ἐγκρατής ἐπι** = είναι πλέον στό κράτος, στήν ἔξουσία. **οὐ δῆτα** (ἐνν. **ἐγκρατής ἐπι**) τούτο λέγεται ἀπό ἀνθρώπο τοῦ λαοῦ μέ κάποια δημάδη χωριτολογία, δηλ. δέν ἔχουσιάζει, ἀλλά ἔχουσιάζεται ἀπό τό θάνατο. **ἀξιώ θανεῖν** = ἀπαιτώ νά θανατωθώ (ὅπως πολλές φορές λέγει ὁ λαός γιά διαβεβαίωση: νά μού κόψουν τό κεφάλι, νά πεθάνω). **ὦ πρόσπολε** ἀποστέλλει μά ἀπό τίς θεραπαινίδες γιά

νά ἀναγγείλει και νά καλέσει τόν Οιδίποδα. **ἴν'** ἔστε = ποῦ είστε. **τούτον Οιδίπους...** ή σειρά τών λέξεων: **τούτον τὸν ἄνδρα Οιδίπους πάλαι ἔφευγε, τρέμων, μὴ κτάνοι (αὐτόν).** πρὸς τῆς τύχης = ἀπό φυσικό θάνατο. **τοῦδε τοῦ Οιδίποδα.** δόποιος τή στιγμή αὐτή ἐοχόταν ἀπό τά ἀνάκτορα. **ἐκπέμπομαι** = στέλνω και προσκαλῶ ἔξω. **ἴν'** ἥκει = ποῦ κατάντησαν. **τὰ σεμνά εἰρων.** **ἀγγελῶν** τί μετοχή είναι; **σημήνας γενού περίφρ.** = **σήμηνον** = ἀνάγγειλε. **θανάσιμον θεβηκότα** = ὅτι ἀπῆλθε στό θάνατο, ὅτι πέθανε. **δόλοισιν** = μέ δολοφονία. μέ ἐπιδιουλή δολοφονική. **ἡ ξυνάλλαγῇ νόσου;** η ἀπό. μεσοιλάβηση νόσουν, η ἀπό ἀσθένεια; **σμικρὰ ρόπη** = πολὺ μικρή. ἀσήμαντη ἀφορμή (**φοπή** = κλίση· η μεταφ. ἀπό τό ζυγό). **εύνάζω** = φέρω στήν κλίνη (εύνη), καταβάλλω. **συμμετρούμενος τῷ μακρῷ χρόνῳ** = σύμφωνα μέ τή μακρά ἡλικία του, σύμφωνα μέ τά βαθιά γεραστείά του. **πυθόμαντις ἔστια** = η μαντική ἔστια τῆς Πυθοῦς (προσωποπ.). **κλάζω** = κράζω, κράζω. **τοὺς ἄνω** (στόν ἀέρα) **κλάζοντας ὅρνεις** περιφρονητικά μιλάει γιά τούς λόγους του Τειρεσία. **ἄν ύφηγητῶν (όντων)** = κατά τίς ὁδηγίες (τήν **ύφηγησιν**) τῶν δοπίων. **κεύθει** ἔχει παθ. σημ. = κρύβεται, ἔχει ταφεῖ. **ἄψαυστος** (ἐνεργ.) **ἔγχους** = χωρίς νά ἀγγίξω δόρυ ή ξίφος. **εἰ τι μὴ** = ἔκτός ἀν ίσως. **τῷρῳ πόθῳ** ἀντί: **τῷ πόθῳ ἐμοῦ** = ἔξαιτίας τοῦ πόθου του γιά μένα. **οὕτω** = μέ τέτοιους δρους. **ἄν θανὼν εἶη** = **θάνοι** (ἀντί δοιστ.). **τὰ δ' ούν** = διποσδήποτε δημως. **θεσπίσματα** = χρησμός. **τὰ παρόντα** τά δοποία τώρα μᾶς ἐμβάλλουν σέ σκέψεις, σέ φόδους. **συλλαθῶν** = ἀφοῦ πῆρε μαζί του. **ἄξια** (κατηγορ.) **οὐδενὸς** = χωρίς κανένα κύριος. **παράγομαι** = παρασύρομαι. **εἰς θυμὸν θάλλω** = θυμάμαι, θάζω στό νοῦ μου. **τὸ λέχος τῆς μητρὸς** = τό γάμο μέ τή μητέρα μου. **φ τὰ τῆς τύχης κρατεῖ** = στό δίο τοῦ δοποίου ἐπικρατεῖ η τύχη (η τυφλή τύχη και δχι ή θεά Τύχη, η δοποία πιστευόταν ἀπό δλους). ἐδῶ μιλάει γενικά και μόνο πιό κάτω, στό στίχο 980, είδικενει γιά τόν Οιδίποδα: **σὺ δ'... πρόνοια δ' οὐδενὸς σαφῆς** = και δέν ύπάρχει γιά τίποτε ἀλάθητη πρόγνωση. **εἰκῇ** = δημι τύχει, ἀπερίσκεπτα· αὐτά και τά πιό κάτω λέγει η Ιοκάστη γιά παρηγοριά τοῦ Οιδίποδα. **εἰς τὰ νυμφεύματα** (προσδιορ. ἀναφορ.) = ἀναφορικά μέ τό γάμο μέ τή μητέρα σου. **ἄλλ' δτω ταῦτα παρ'** οὐδέν **ἔστι** (ἀναφ. ὑποθ. πρότ.) = ἀλλά άν κάποιος δέ δίνει καμιά σημασία σ' αὐτά. **φάστα** = εὐκολότατα, χωρίς καμιά ἀπόλυτα λύπη. **μέγας ὄφθαλμὸς**

= ίσχυρός δόδηγός, τρανή ἀπόδειξη. **ξυνίημι** = ἐννοῶ. **τῆς ζώσης γεν.** ὑποκ. = ἡ ζωντανή, καὶ ύπερ ποίας γυν. καὶ γιά ποιά γυναικά (ἀναγκ. αἴτιο.). **τί ἐκείνης** = τί πρᾶγμα ἐκείνης. ἡ ρητόν; ἀραγε δύναται νά ἀνακοινωθεῖ; **τό τε πατρών...** ἡ σειρά τῶν λέξεων: **έλειν τε τὸ πατρών αἱμα ταῖς ἐμαῖς χερσὶ** = καί νά φονεύσω τὸν πατέρα μου μέ τά ἵδια μου τά χέρια. **ἐξ ἐμοῦ ἀντί: ύπ' ἐμοῦ. εύτυχῶς** γιατί, μέ τό νά μή μεταβεῖ στήν Κόρινθο ἀλλά στίς Θήβες, ἀπέφυγε τούς κινδύνους τῶν ἔγκλημάτων πρός τούς γονεῖς του καὶ δρῆκε τήν εὐτυχία, ἀφοῦ ἔγινε βασιλιάς τῶν Θηβῶν (τραγική εἰρωνεία, γιατί αὐτό ἀκριδῶς ἐπέφερε τόν δλεθρό του). **ἄλλ' ὅμως ἥδιστον** = ἀλλά ὅμως ήταν πάρα πολύ εὐχάριστο (π.τό «οὐδὲν γλύκιον ἡς πατρίδος οὐδὲ τοκήων», 'Ο δύσσεια, 1 34).

6') 1000-1085

Λεξιλογικές. - ἡ γὰρ τάδ' ὄκνῶν ἡσθα ἀπόπτολις; ἀλήθεια λοιπόν δρισκόσουν μακριά τῆς πατρίδας σου, ἐπειδή φοβόσουν αὐτά ἐδῶ; **πατρός τε χρήζων** ἐκτός ἀπό τό λόγο, πού ἔξεθεσα, καὶ γιατί ἐπιθυμοῦσα...**τί δῆτ' ἔγώ οὐχὶ ἔξελυσάμην σε** = γιατί λοιπόν δέ σε ἀπάλλαξα ἀμέσως, τί κάθομαι καί δέ σε ἀπαλλάσσω ἀμέσως, μπροσῷ ἀμέσως νά σε ἀπαλλάξω. **χάριν** = ἀνταμοιδή, δῶρο. **τούτ' ἀφικόμην** = πρός τό σκοπό αὐτό...**πρὸς δόμους** ἐνν. στήν Κόρινθο. **εὺ πράττω τι** = εὐτυχώ κάπως, λαβαίνω κάποια εὐεργεσία. **ὅμοιος** ἀντί: **ὅμόσε** = σ' αὐτό τό μέρος. **φυτεύσασιν** ἐνν. ἐδῶ τή μητέρα, ἐνώ ή λέξη λέγεται μᾶλλον γιά τόν πατέρα. **εἰ τώνδε φεύγεις οὐνεκα** = ἕάν γι' αὐτά τά αἴτια (τά δποια ἀναφέρθηκαν πιό πάνω) ἀποφεύγεις. **μὴ ἔξελθῃ σαφῆς** = μήπως ἀποδειχτεῖ (δγει) ἀληθής. **μίασμα τῶν φυτευσάντων** (γεν. ὑποκ.) μόλυσμα ἀπό τούς γονεῖς. **τούτ' αὐτό, τούτο** ή ἐπανάληψη τού **τούτο** γιά νά δηλώσει τή μεγάλη προσδοκία τού Οίδίποδα γιά ἐκεῖνο πού εἰπώθηκε ἀπό τόν ἀγγελιοφόρο. **οὐδὲν πρὸς δίκης** καθόλου δίκαια. **πῶς δ' οὐχί;** ἐνν. **πρὸς δίκης τρέμω;** **γεννητῆς** = δ γονιός, ἐνώ **γεννήτης** = ἐκεῖνος πού ἀνήκει στό αὐτό γένος. **οθούνεκα** = γιατί ούδεν ἐν γένει σοι ἦν = καμία συγγένεια δέν είχε μ' ἐσένα. **οὐ μᾶλλον ούδεν** ἐπαναλαμβάνει τήν ἀρνηση πού προηγήθηκε γιά μεγαλύτερη ἔμφαση. **τοῦ δ' ἀνδρός** (=ἐμοῦ), **ἄλλ' ισον** = δέ σε

γέννησε περισσότερο ἀπό ἐμένα, ἀλλά ἐξ Ιου, δηλ. τόσο είναι πατέρας σου δ. Πόλυνδος, δοσο καὶ ἔγω (αὐτό είναι ἀπό τις συνηθισμένες εὐφυολογίες τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ). **ἐξ Ιου** ἐνν. τό ἐξέφυσε. **τῷ μηδενὶ** = τῷ μὴ φύσαντι. **ἔγεινατο** = ἐγέννησε. ἀντί τούτῳ δὴ παῖδα μ' ὀνομάζετο; γιά ποιό λόγο λοιπόν μέ δύναμεσ σάν δικό του παιδί; **λαθὼν** αἰτιολ. μετ. **κάθ'** = **καὶ εἴτα** = καὶ μολαταῦτα. **ῶδε μέγα** = τόσο πολύ. **στέργω** = ἀγαπῶ. **ἀπ' ἄλλης χειρὸς** ἐνν. ἡ ἐναντιώμι. μετ. **λαθὼν**. **ἐκπείθω** = πειθαναγάκω. **ἐμπολάω** = ἀγοράζω. **δίδως** ἴστορ. ἐνεστ. **ναπαϊαὶ πτυχαὶ** = δασώδεις χαράδρες. **ἐπιστατῶ** = εἰμαι βοσκός (στά ποιμνια), γιατί δ. ποιμένας λεγόταν καὶ **ἐπιστάτης**. **ἐπὶ θητείᾳ** = μὲν ἔμμασθη ὑπηρεσία. **Θῆς λεγόταν δὲ ἐλεύθερος ἐργάτης πού ὑπηρετοῦσε μὲν μισθό (ὑποτίθεται διὰ εἰναι τοῦ Πολύνδου, ἀφοῦ σ' αὐτόν παρέδωσε τό ἔκθετο).** **σοῦ δὲ σωτήρ γε** = (ναὶ ὑπηρέτης, σάν περιπλανώμενος μισθωτός ἐργάτης); ἀλλά σωτήρας σου δέβαια (λέγει αὐτό μέν κάποια ὑπερηφάνεια). **τί ἀλγος Ισχοντα;** ἀπό ποιό κακό ἐπασχα; (κάνει τήν ἐρώτησην αὐτή δ. Οἰδίποδας, ἐπειδή ἀκουσε τή λέξη **σωτήρ**, δηλ. ἀπό τί κακό μέν ἔσωσες;) **μαρτυρήσειαν δὲν = μποροῦν νά μαρτυρήσουν, νά τό ἀποδείξουν (διὰ ἐν κακοῖς δύνασε εἰς ἔλαθον).** **ποδῶν ἄρθρα τὰ σὰ = τὰ ἄρθρα τῶν σῶν ποδῶν.** **τί τούτ' ἀρχαῖον ἐννέπεις κακόν;** **τί ἔστι τούτο τὸ ἀρχαῖον κακόν,** δ. **ἐννέπεις;** **διάτορος** = διατρυπημένος. **ἄκμαὶ ποδοῖν** = οἱ ἔξοχες τῶν ἀστραγάλων, τά σφυρού. **δεινόν γ' ὄνειδος σπαργάνων ἀνειλόμην** = φοβερή πράγματι ντροπή πῆρα ἀπό τή νηπιακή μου ἡλικία (κατά τήν δποια γίνεται τό σπαργάνωμα τῶν παιδιῶν). **ἐκ τύχης ταύτης** = ἀπό τό γεγονός αὐτό. **δὲς εἰ = οἷος εἰ = δποιος εἰσαι** (τέτοιος πού πράγματι εἰσαι. δηλ. **Οιδίπους = οιδάω, οιδέω καὶ πούς**). **πρὸς πατρὸς ἦ μητρὸς** ἐνν. **ἔπαθον τὸ πάθημα τούτο.** **λῶν φρονεῖ=καλύτερα γνωρίζει.** **τυχῶν** ἀφοῦ δρῆκα κατά τύχη. **οὐκ ἐνν. οὐκ Ἐλαθον αὐτὸν τυχῶν.** **τῶν λαίου τις=κάποιος ἀπό τούς ἀνθρώπους (ὑπηρέτες) τοῦ Λαίου.** **δήπου=καθώς θυμᾶμαι.** **εἰτ' οὖν ἐπ' ἄγρῶν εἴτε κάνθαδ' εἰσιδῶν;** = εἴτε γιατί πράγματι τόν γνώρισε προσωπικά στούς ἀγρούς εἴτε καὶ ἐδῶ; **σημήνατε=κάνετε μου γνωστό τούτο.** **καρδὸς κατάλληλη εὐκαιρία.** **ούδεν ἄλλον ἀντικ.** τοῦ ἐννοούμενου ἀπαρεμφ. **ἐννέπειν,** τοῦ δποιού ὑποκ. τό: **αὐτὸν** (τόν δγγελον). **τὸν ἐξ ἄγρῶν=τὸν ἐν ἀγροῖς δύντα καὶ προσκληθέντα ἐξ αὐτῶν ὑπό σού.** **ματεώω=ζητῶ.** **ἐφιέμεσθα μολεῖν** ἐπιθυμοῦμε νά ἔλθει. **τὸν = δν. τί δ' ὄντιν'**

είπε πλήρης ή φράση θά ήταν: **τί δ' ἔρωτάς, δοντιν' είπε.** μηδὲν **ἐντραπῆς** = νά μή φροντίζεις (νά μήν ἐνδιαφέρεις καθόλου). **οὐκ ἀν-** γένοιτο τούτο, **ὅπως ἔγώ οὐ φανῶ** = δέν μπορεῖ νά γίνει τούτο, νά μή φανερώσω ἔγώ (ό Οἰδίποδας φαντάζεται ότι ή 'Ιοκάστη τὸν ἐμποδίζει νά δρει τό γένος του, γιά νά μήν ἀποδειχθεῖ ή ταπεινή καταγωγή του). **ἄλις (εἰμὶ) νοσοῦσ'** ἔγώ προσ. σύνταξη ἀντί τῆς ὀπροσ: **ἄλις θετὶ νοσεῖν (πάσχειν, ὑποφέρειν)** ἐμέ. **τρίδουλος τρίτης μητρὸς** = δούλος ἀπό δούλη μητέρα μέχρι τρίτη γενιά. **ἐκφανή κακὴ** = θά ἀποκαλυψθεῖς ότι ἔχεις ταπεινή καταγωγή. **μὴ οὐ** = **ώστε μὴ οὐ.** **τάδε** = ἀναζήτηση τῆς καταγωγῆς σου. **τὰ λῷστα** = τά ὠφελιμότατα. **τὰ λῷστα** (ή ἐπανάληψη αὐτού ὑποδηλώνει ἀγανάκτηση) = αὐτά τά ὠφελιμότατα (δηλ. ή μή ἀνεύρεση τῆς καταγωγῆς μου). **πάλαι (ἀπό τή στιγμή πού ἀκουυσε στήν Κόρινθο πώς είναι νόθος)** **δύσποτος** = δυστυχής. **ἄξει πις ἀποστέλλεται δεύτερος ἀγγελιοφόρος** νά φέρει τό γρηγορότερο τό βοσκό, ὑστερα ἀπό τόν πρῶτο (στίχος 861). **χαίρειν** = νά καμαρώνει. **προσεπείν** = νά προσαγορεύσω (δηλ. ότι είσαι **δύστηνος** = δυστυχής). **ἄλλο δ' οὐποθ' ὑστερον** = μετά ἀπό τούς λόγους αὐτούς ή 'Ιοκάστη ὀτέροχεται ἀπότομα ἀπό τή μεσιανή πύλη στά ἀνάκτορα. **ἄξασα (τοῦ ρ. ἀίσσω)** = ἀφού ὅρμησε μέ σπουδή. **ὅπως μὴ τὸ δπως μὴ μέ δριστ.** μέλλοντος τίθεται μέ ρήμ. φόδου σημαντ. **ἀναρρήξει** (ἀμεταβ.) = μήπως ξεσπάσουν. **σιωπής** ἐνν. τή σιωπή τῆς 'Ιοκάστης, ή δποία ὀπέφυγε νά ἔξηγήσει τούς λόγους τῆς ξαφνικῆς φυγῆς της καί ἀρκέστηκε μόνο νά ἀναφωνήσει ιού, ιού. **ὅποια χρήζει** **ρηγγύτω** = άς ξεσπάσουν δσα θέλουν. **φρονῶ μέγα** = μεγαλοφρονῶ. **δυσγένεια** = ταπεινή καταγωγή. **νέμω** = θεωρῶ. **τής εὐ διδούσης** = αὐτῆς πού μοῦ προσφέρει εύτυχία (ἐνν. τήν προηγουμένη πρός αὐτόν εύνοια τῆς τύχης). **οὐκ ἀπιμασθήσομαι** = δέ θά προσβληθώ. **τής γάρ** = γιατί ἀπό αὐτή (τήν τύχη). **οἱ συγγενεῖς μῆνες** = οἱ χρόνοι πού μέ συντρόφεψαν στή ζωή, πού παρακολούθησαν τό διο μου ἀπό τή γέννησή μου ώς τά σήμερα (ἐνν. γενικά τό χρόνο τῆς ζωῆς, δ δποίος κατά τήν ἀντίληψη τῶν ἀρχαίων γεννιέται μαζί μέ τόν δινθρωπο, περνάει μαζί τή ζωή καί γερνά μαζί του). **διώρισαν μικρὸν καὶ μέγαν** = δρισαν (προδρισαν, ἔταξαν) νά γίνω στήν ἀρχή μικρός καί ἔπειτα μεγάλος. **τοιόσδ' ἐκφύς** = ἀφού είχα τέτοια καταγωγή, ἀφού τέτοιος γεννήθηκα. **οὐκ ἀξέλθοιμ' ἐπι ποτ' ἄλλος,** **ώστε μὴ ἐκμαθεῖν τούμὸν γένος** = δέν είναι δυνατό (δέ γίνεται) νά ἀποδειχθῶ κάποτε

ἄλλος (διαφορετικός), ώστε νά μή μάθω τήν καταγωγή μου (μέ άλλα λόγια θέλει νά είπει ότι τίποτα δέν μπορεῖ νά μεταβάλει τήν καταγωγή μου και έπομένως δέν ύπάρχει λόγος νά μή μάθω τά σχετικά μέ αυτή).

Πραγματικές. – Ικέτης αφίγματος Άφού τέλειωσε τούς λόγους αὐτούς ή Ἰοκάστη, στεφανώνει τό ἄγαλμα τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ οἱ θεραπαινίδες ὀνάδουν τή φωτιά στό βωμό γιά τά θυμάματα. **ἀρ' ἀν παρ' ὑμῶν, ψέξοι...** Ό ἀγγελιοφόρος ἔρχεται ἀπό ἀριστερά καὶ ἡ ἐμφάνισή του φαίνεται σάν ἀμεσο ἐπακολούθημα τῆς προσευχῆς τῆς βασίλισσας. **παντελής δάμαρ** Τό γάμο οἱ ἀρχαῖοι τόν θεωροῦσαν ἀτελή, ἀν τό ἀντρόγυνο δέν ἀποκτοῦσε τέκνα· γι' αὐτό καὶ στά προικούμφωνα συνηθίζοταν νά ἀναγράφεται **ἐπ' ἀρότῳ παίδων ἄγομα γαμετήν**, δηλ. νυμφεύομαι γιά νά τεκνοποιήσω. Έπομένως λεγόταν **παντελής δάμαρ** ή σύζυγος ἐκείνη πού είχε τέκνα. **ψὲ τὰ τῆς τύχης κρατεῖ** Άφού στό στίχο 724 ή Ἰοκάστη ἔξεφρασε ἀμφιβολίες γιά τό ἀξιόπιστο τῶν ἀνθρώπινων μαντειῶν καὶ στό στίχο 853 δέ φείσθηκε οὕτε τόν Ἀπόλλωνα, τώρα θεωρεῖ ὡς κυρίᾳρχο τοῦ κόσμου τό μοιραίο καὶ τυχαίο **τύχη κυθερώνα πάντα. ἐπείπερ εὔνους ἥλθον...** Ό ἀγγελιοφόρος νομίζει ότι θά εὐχαριστήσει τόν Οἰδίποδα, ἀν τοῦ ἀναγγείλει ότι αὐτός τόν ἔσωσε, ὅταν ἡταν ἐκτεθειμένος, ἀνάπτηρο παιδί, στόν Κιθαιρώνα· δύως πού ἄλλο ἀποτέλεσμα ἐπακολούθησε; ὥστε ἐδώ ἔχουμε ἄλλη **περιπέτεια. εύρών ναπαίαις ἐν Κιθαιρώνος πτυχαῖς** Αὐτό ἡταν τό πρῶτο κεραυνοβόλο πλήγμα τῆς Ἰοκάστης, ή δποία ἀρχισε νά ὑποπτεύεται τήν ἀλήθεια, γιά νά πεισθεῖ πιό κάτω ἀπολύτως, στούς στίχους 1032 καὶ 1042. **μικρὸν καὶ μέγαν διώρισαν** Πράγματι, αὐτός ἡταν στήν ἀρχή ἔκθετο ἀνάπτηρο παιδί καὶ ἔγινε διάδοχος καὶ ἔπειτα ἔτοιμος πρός ἀνακήρυξη βασιλιάς στό θρόνο τῆς Κορίνθου καὶ ἐπίσης ἀπελπισμένος ὁδοιπόρος καὶ τέλος βασιλιάς τῶν Θηβῶν.

ΤΡΙΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (1086-1108)

Στροφή 1086-1097

Λεξιλογικές. – εἴπερ ἐγὼ μάντις Κατά τό χρόνο πού διαδίποδας μένει μόνος στή σκηνή σκεφτικός καὶ ἀπό καιρό σέ καιρό στρέψει τό

βλέμμα, μήπως δεῖ νά έρχεται ό βοσκός, ό χορός περίχαρος τραγουδάει τό τρίτο στάσιμο, γιά νά έκφρασει τήν έλπιδα δτι δ βασιλιάς, δ όποιος νομίζόταν ξένος (Κορίνθιος), σύντομα θά άποδειχτεί Θηβαῖος κατά τήν καταγωγή. **μάντις** μέ τήν ἔννοια τῆς ἀνθρώπινης μαντικῆς. **ἴδρις** = σοφός. **κατά γνώμαν** = κατά νοῦ. **οὐκ ἔσει ἀπείρων** = δέ θά είσαι ἀπειρος, θά είσαι μέτοχος· ή σειρά τῶν λέξεων : **οὐκ ἔσει ἀπείρων μὴ οὐ σέ γε αὔξειν** = δέ θά είσαι στερημένος ἀπό τό νά σέ ἐγκωμιάζουμε, θά μάθεις δτι σέ... **πατριώτας** = συμπατριώτης· μέ τρία ἐπίθετα: **πατριώταν, τροφὸν** καί **μητέρα**, δ ποιητής ἐσχημάτισε κλιμακωτό σχῆμα ἀπό τά μικρότερα στά μεγαλύτερα. **χορεύομενοι** = μέ τιμοῦν μέ χορούς. **ἐπίρημα φέρω** (διμηρική φράση) = φέρω εὐχάριστα. **τυράννοις** = τῷ Οιδίποδι (δ πληθ. γιά τή βασιλική οίκογένεια τοῦ Οιδίποδα ή πληθ. τῆς μεγαλειότητας). **ἱήιε Φοῖβε** δλ. στίχο 154.

'Αντιστροφή 1098-1108

Λεξιλογικές. – **μακραίων** = μακρόβοις. **μακρωάνων** ἐνν. **κορῶν.** **ἔτικτε** μεταφέρεται στό χρόνο τῆς εύρεσεως τοῦ Οιδίποδα. **πελασθείσα Πανὸς** = ή δποία συγκοιμήθηκε μέ τόν Πάνα. **εύνάτειρα** = σύζυγος. **πλάκες ἄγρονομοι** = **πλάκες ἄγρων νεμομένων** = δρεινές πεδιάδες ἄγρων (πού βόσκουν ζῶα). **Κυλλάνας** = Κυλλήνης. **Βακχείος** = δ Διόνυσος. **εὕρημα** = ώς λαμπρό δῶρο, ώς εὐχάριστο κέρδος, ώς ἀνέλπιστο κέρδος, καί ἐπομένως τέκνο του (δηλ. κάποια νύμφη, πού πλάγιασε μαζί, τοῦ τόν γέννησε).

Πραγματικές. – Τό χορικό ἄσμα είναι μεστό ἀπό χαρά καί ἐλπίδες· τοῦτο συνηθιζόταν στά ἀρχαῖα δράματα, ίδιως δταν προβλεπόταν μεταβολή στό χειρότερο καί καταστροφή. **τὰν αὔριον πανσέληνον** 'Ο χορός ἀναμένει αὔριο νά διαλευκανθεί τελείως τό μυστήριο τῆς καταγωγῆς τοῦ Οιδίποδα, δταν θά ήταν πανσέληνος πού συνέπιπτε μέ τήν ἐπομένη τῆς ἑορτῆς τῶν Μεγάλων Διονυσίων, κατά τήν δποία διδάσκονταν τά δράματα.' Ισως μέ τήν πανσέληνο θέλησε νά δείξει δτι ή ἀνακάλυψη τοῦ πράγματος θά γίνει στό ἀπλετο φώς. **μακρωάνων** 'Εννοεί τίς νύμφες οί δποίες ήταν παρθενικές θεότητες, προσωποποίησεις τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως. **Κατοικούσαν** σέ δρη, δάση, πεδιάδες, κοιλάδες, σπήλαια, βρύσες καί ποταμούς καί ζούσαν μακροχρο-

νίως τρώγοντας ἀμβροσία. Ἐκλαμβάνονταν διοίως ὡς τροφοί καὶ παιδαγωγοί τοῦ Δία καὶ τοῦ Διονύσου καὶ αὐτὸν παρακολουθοῦν συνεχῶς μαζί με τόν Πάνα καὶ τούς Σατύρους. **Πάν** Ἡταν δ ποιμενικός θεός πού ἴδιαιτέρως τιμούσαν στήν Ἀρκαδία, γιός τοῦ Ἐρμῆ· γεννήθηκε στό ἀρκαδικό δρος Λύκαιο. Ἀπό τή γέννησή του ἦταν κερατοφόρος (κερασφόρος), τραγοπόδαρος, γενειοφόρος καὶ σιμός κατά τή μύτη, δασύτριχος καὶ μέ οὐρά, ἔπαιξε τή σύριγγα (εἶδος φλογέρας) καὶ πάντοτε ἔπαιξε στά δρη καὶ τά δάση μαζί με τίς Νύμφες. **Ἐρμῆς** Ἡταν καὶ αὐτός προστάτης τῶν ποιμνίων, λεγόταν **νόμιος**, **ἐπιμήλιος**, **κριοφόρος** κτλ. καὶ ἦταν συμπαίκτης τῶν Νυμφῶν. **Βακχείος** Ἡταν δ θεός Διόνυσος, δ δοϊος πολλές φορές παριστάνεται νά συνοδεύεται ἀπό θίασο μεθυσμένων Σατύρων, Σύληνών, Νυμφῶν καὶ Μουσῶν, μέ αὐτόν ἥρεμο καὶ γαλήνιο στή μέση. **ναίων ἐπ' ὄρέων** Στόν Κιθαιρώνα, τόν Παρνασσό καὶ σέ ἄλλα δρη τελούσαν νυκτερινές ἑορτές. **Ελικωνιάδες** Ἡταν οἱ Ἐλικωνιάδες Μούσες πού δονομάσθηκαν ἔτσι γιατί διέμεναν μέ τόν Ἀπόλλωνα στόν Ἐλικώνα.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (1109-1185)

Λεξιλογικές. – συναλλάσσω συντυχαίνω, συναντῶ· ἡ μετοχή ἐναντιωμ. **σταθμῶμαι**=εἰκάζω, συμπεραίνω. **πρέσβεις**=πρεσβύτες, γέροντες. **ξυνάδει**=συμφωνεῖ. **σύμμετρος**=ἰσόχρονος, συνομήλικος (δηλ. καὶ αὐτός γέρος). **πλεονάζει** μετά τό **ξυνάδει**. **ἐν μακρῷ γήρᾳ** ἀντί ἀπλῆς δυτ., προσδ. ἀναφορ. **τῷδε τάνδρι**=τῷ **Κορινθίῳ** ἀγγέλῳ. **σὺ** τοῦτο λέγει πρός τόν κορυφαῖο τοῦ χοροῦ, ἐνῶ πιό πάνω μέ τό **πρέσβεις** προσφώνησε δλον τό χορό. **προύχοις ἀν μου τῇ ἐπιστήμῃ**= μπορεῖς νά είσαι ἀνώτερος μου κατά τή γνώση· τό **ἐπιστήμη** κατά ἀντίθεση πρός τό **σταθμᾶσθαι**. **γάρ** αἰτιολογεῖ τό ἐννοούμενο ἀπό τόν προηγούμενο στίχο: **προύχω τῇ ἐπιστήμῃ**. **εἴπερ** τίς ἄλλος ἐπιτείνει τήν ἐννοια τοῦ **πιστός**, ἐνῶ μέ τό **ώς νομεύς ἀνὴρ** περιορίζει τήν προηγούμενη ἐπίταση (ὅσο μπορεῖ νά είναι πιστός ἔνας ἄνθρωπος βοσκός). **δεύρο μοι βλέπων**=στρέφοντας τά βλέμματά σου ἐδὼ σ' ἐμένα (γιά νά ἀνιχνεύσει τήν ἀλήθεια καὶ ἀπό τά βλέμματα καὶ ἀπό τήν ὅλη στάση του, γιατί δούλος, ἀφού είδε τόν Κορίνθιο ἀγγελιοφόρο καὶ τόν ἀναγνώρισε καὶ ἐπειδή φοβόταν δτι θά ωτηθεῖ ἀπό τό φονιά τοῦ Λαίου, στέκει κατατρομαγμένος καὶ μέ τά μάτια κατεβα-

σμένω). **ἡ (δοῦλος)** = ἡν (α' ἐνικ.). **οἰκοι τραφεὶς** = οἰκοτραφής (αὐτό λέγει δ δοῦλος μέ κάποια ὑπερηφάνεια, γιατί οι οἰκογενεῖς δοῦλοι ἀπολάμβαναν ίδιαιτερη ἐμπιστοσύνη ἀπό τούς κυρίους τους). **μερι- μνῶν** = φροντίζοντας. **ἡ θίον τίνα (ἔχων)** = ζώντας κατά ποιό τρόπο. **ξύναυλός εἰμι** = συγκαταυλίζομαι, συνδιανυκτερεύω, συχνάζω. **ἡν μὲν Κιθαιρών** ἐνν. **οὐ ἡν ξύναυλος.** **πρόσχωρος (τῷ Κιθαιρώνι)** = πλησιόχωρος, γειτονικός. **τόνδε τόν Κορίνθιο ἀγγελιοφόρο.** **τῆδε που** = ἔχει κάπου. **μαθών** = γιατί τόν γνώρισες. **καὶ λέγεις** = λοιπόν ξννοεῖς. **ἡ ξυναλλάξας** ἔξαρτ. ἀπό τόν **οἰσθα,** δπως καί τό **μαθών.** διαφέρει ἀπό τό **μαθών** κατά τό διτι τό **μαθών** ξννοεῖ διτι τόν ἐγνώρισε καλώς, ἐνώ τό **ξυναλλάξας** δηλώνει ἀπλή γνωριμία ἀπό συνάντηση. **οὐχ ὥστε = οὐκ οἴδ'** **ὥστε.** **κούδεν γε θάυμα =** καί δέν είναι δέδαια καθόλου παράδοξο τούτο (τό μὴ δύνασθαι εἰπεῖν ἐν τάχει...). **ἡμος =** δταν..., χρονική πρότ. ἀντί εἰδικής. **τῷδε τάνδρι** ἐνν. τό Θηβαϊο ποι- μένα. **ἔξ ἥρος εἰς ἄρκτούρον** = ἀπό τήν ἀνοιξή ὡς τίς ἀρχές τού φθινοπώρου. **τρεῖς ὄλους ἐκμήνους χρόνους** = ἐπί τρία δλόκληρα ξξάμηνα. **τάμα ἔπαυλα** = στά μαντριά μου, στά ποιμνιοστάσιά μου. **σταθμὰ ταυτόσημο πρός τό ἔπαυλα.** **πεπραγμένον** = πραγματικό, ἀληθές (κατηγ. τού τι). **ἐκ μακροῦ χρόνου** ἐνν. ή ἐναντιωματική μετοχ. **δόντα μὲς ἐμαυτῷ θρέμμα θρεψαίμην ἔγω** = γιά νά ἀναθρέψω αύτόν ώς δικό μου τέκνο. **ιστορῶ** = ἐρευνῶ, ἐρωτῶ νά μάθω. **ῳ τάν =** φίλε μου (τό λέγει μέ κάποια ὑπερηφάνεια, γιατί τό δρέφος πού τού παραδόθηκε ἔγινε βασιλιάς). **οὐκ εἰς δλεθρον;** ἐνν. **ἄπει =** δέν πάς νά χαθεῖς; **ἄ** **ἐπιφώνημα πού χρησιμοποιειται πρός ἔκφραση ποικίλων συγκινήσεων** · ἐδῶ είναι ἐφεκτικόν (δηλ. δύναται νά ἐμποδίσει η νά σταματήσει). **κολάζω** = τιμωρῶ (γιά σωφρονισμό) · ἐδῶ σημ. **ἐπι- πλήττω** · **ἐμπεριέχει εἰδωνεία,** γιατί σχετικά μέ δοῦλο δέν μπορεῖ νά λεχθεῖ **κολάζει,** ἀλλά μόνο **κολάζεται.** **Πρέπει νά παρατηρθεῖ** ή δια- φορετική αἰσθηματική κατάσταση τών προσώπων πού διαλέγονται (συζητούν). **'Ο Κορίνθιος αἰσθηματικά φαίνεται ἀφελής, φαιδρός καί θριαμβευτικός,** δ γεροδοσικός είναι ἐμβρόντητος καί μεστός ἀπό ἀγωνία καί ἀνησυχία, δ Οἰδίποδας ἀνυπόμονος, γεμάτος δργή γιά τήν ἔστω καί γιά λίγες στιγμές ἀναβολή τής ἐκμιστηρεύσεως τών γεγονό των, καί δ χαρός δείχνει τό ἐνδιαιτέρον του, ἀλλά μέ ἀφέλεια καί ἄγνοια · δ θεατής τέλος δλέπει μέ φρίκη νά προσεγγίζει ἀπό στιγμή σέ στιγμή ή φοβερή ἀποκάλυψη. **ῳ φέριστε δμηρ.** **ὑπερθ.**, λέγεται καί

φέρτατος = ἄφιστος. **τί ἀμαρτάνω;** = ποιά παρεκτροπή κάνω; **οὐκ ἐννέπων** (ἐνν. τό οῆμα **ἀμαρτάνεις**) μετοχή αἰτιολ. = γιατί δέν ἀναφέρεις... **ἄλλως** = μάταια, ἀνωφελώς (ἐνν. μέ τό **ἄλλως** ὅτι ἀντί νά φέρει καλό στόν Οἰδίποδα, συντελεῖ ἀντιθέτως στόν δλεθρό τον). **πρὸς χάριν** = ἰχωρίς τιμωρία, μέ τό καλό. **κλαίων** κατόπιν τιμωρίας, μέ τό κακό, μέ τό ξύλο. **αἰκίζομαι** (δπως καί τό ἐνεργητικό **αἰκίζω**) = μεταχειρίζομαι βλαβερώς, βασανίζω (νά παρατηρηθεῖ ἡ μεγάλη δειλία τού βοσκού γιά τήν καλύτερη πλοκή τῆς ὑποθέσεως τού δράματος). **οὐχ ως τάχος τις τοῦδ' ἀποστρέψει χείρας;** (τέθηκε ἀντί προστακτικής) = δέ θά γυρίσει ἀμέσως κανείς πίσω τά χέρια τούτου; δέστε του τά χέρια ἀμέσως πίσω. **δύστηνος** ἐνν. ἐγώ. **ἀντὶ τού;** (ἐνν. **κελεύεις στρέψαι χείρας**) = γιά ποιά αἰτία; **ὸν ούτος ίστορεῖ** = γιά τόν όποιο ἀντός σέ ἔρωτά. **ὁλέσθαι δ' ἀφελον τῇδ' ἡμέρᾳ** = εἴθε νά είχα χαθεῖ κατά τήν ήμέρα ἐκείνη (κατά τήν όποια τόν ἔδωσαι). **εἰς τόδε εἰς τό ὄλεσθαι** = σ' αὐτό. δηλ. τήν καταστροφή. **τούνδικον** = τό ἀληθές, ἐκείνο πού ἐτιθάλλει τό δίκαιο. **διόλλυμαί** ἀντί μέλλοντος. **τριθή** = δραδύτητα, ἀναβολή. **εἰς τριθάς ἐλά** (μέλλων τού ἐλαύνω) = θά προσδῶ χρονοτριβώντας σέ ἀναβολές. **οὐ δῆτ' ἔγωγε** (εἰς διατριβάς ἐλώ). **ἔμὸν μὲν ἐνν. οὐκ ὄντα.** **τις ἀντί τι γεννημάτων,** κατά σύνεση. **ἔγγενής** = συγγενής. **λέγειν** ἔξαρτ. ἀπό τό **δεινῷ.** **πρὸς αὐτῷ τῷ δεινῷ σ'** αὐτό ἀναμφισθήτως τό φοβερό. **ἐκλήζετο** λέγει ἐτοί ἀντί **ἡν,** γιά νά μετριάσει τό φοβερό τού πράγματος. **ἡ γὰρ** = ἀλήθεια λοιπόν. **ως πρὸς τί χρείας;** γιά ποιά ἀνάγκη, γιά ποιό σκοπό; **ως ἀναλώσαιμί νιν** (ἔξαρτ. ἀπό τό **δίδωσιν**, πού είναι ίστορ. ἐνεστώτας) = γιά νά τόν θανατώσω. **τεκούσα** ἐναντιωμ. μετοχή. **τλήμων** σκληρή. **θεσφάτων** (γεν. ἀντικ.) **ὄκνω** = ἀπό τό φόδο φοβερών χρησμών. **τοὺς τεκόντας** ἐνν. τόν πατέρα, γιατί τούτο ἔλεγε δ χρησμός. **κατοικίζω** αἰσθάνομαι μεγάλη συμπάθεια. **γεγώς** (κατηγορ. μετοχή) = διν ἔχεις γίνει (έδω ή ἀναγνώριση ἔγινε πλήρης). **ἔξηκοι ἀν σαφῆ** = θά ἐκδηλωθούν, θά ἐκπληρωθεῖ σαφῶς. **προσθλέψαιμι** = δύναμαι νά σέ ἀτενίσω. **φύς, ὄμιλων, κτανών** ἔξαρτιούνται ἀπό τό προηγ. οῆμα· τίνος είδους μετοχές είναι; **ἄφ' μν** ἐνν. τή μητέρα. **οὕς τε** ἐνν. τόν πατέρα. **ὅμιλω** = συνευρίσκομαι.

Πραγματικές (στίχοι 1123 κ.έ.). – **δοῦλος** Ἀξιόπιστοι δοῦλοι καί κυρίως οἰκογενεῖς, δπως δοῦλος αὐτός τού Λαίου, ἀναλάβαιναν

πολλές φορές τήν ἐπίβλεψη κτημάτων μεγάλης ἐκτάσεως ή πολλών ποιμνίων· δμοια τέτοιες δοῦλες ἀναλάβαιναν τή διεύθυνση τῶν πραγμάτων τοῦ οἰκου (σπιτιοῦ) καὶ ἀπολάβαιναν ἰδιαίτερη ὑπόληψη ἀπό τούς κυρίους τους. **εἰς ἄρκτούρον** Οἱ ἀρχαῖοι πολλές φορές κανονίζαν τό χρόνο ἀπό τούς ἀστερισμούς· ή ἀνατολή τοῦ ἀρκτούρου γίνεται στίς ἀρχές Σεπτεμβρίου, ὅταν ἀρχίζει τό φθινόπωρο. **ἐκμήνους χρόνους** Καί στά σημερινά χρόνια οἱ χωρικοί καὶ οἱ ποιμένες κανονίζουν τίς συμφωνίες τους μέ βάση τά ἔξαμηνα, π.χ. ἀπό τοῦ 'Αγίου Γεωργίου μέχρι τοῦ 'Αγίου Δημητρίου, κατά τό διάστημα δηλ. πού τά ποίμνια, λόγω τοῦ καλοῦ καιροῦ, δηδηγοῦνται στίς βοσκές. **οὐκ εἰς ὅλεθρον** κτλ. Ὁ ὑπηρέτης ἀρχίζει νά ἀναγνωρίζει δτι ὁ Οἰδίποδας είναι γιός τοῦ Λαίου καὶ ἐπομένως πατροκτόνος, ἐνώ μέχρι τή στιγμή τόν γνώριζε μόνο ὡς φονιά τοῦ κυρίου του, καὶ γ' αὐτό ἀποτρέπει τόν Κορίνθιο νά προχωρήσει σέ πιο πέρα ἀποκαλύψεις. **κλαίων δ' ἐρείς** Οἱ δοῦλοι σέ περίπτωση σοδαρῶν παραπτωμάτων, κλοπῆς, ἀνυπακοῆς κτλ. ὑποδάλλονταν σέ φοβερά βασανιστήρια καὶ τιμωρίες· δσες πάλι φορές προσέρχονταν ὡς μηνυτές ή μάρτυρες μπροστά στό δικαστήριο ὑποδάλλονταν ἀκόμη καὶ σέ μαστιγώσεις, γιά νά ἔξαριθωθει τό ἀξιόπιστο τής μαρτυρίας τους, δπως δηλώνεται καί πιο κάτω, στό στίχο 1154. Στίχος 1185, μετά τά τελευταία λόγια τοῦ Οἰδίποδα, διδιος είσερχεται στά ἀνάκτορα ἀπό τή μεσιανή θύρα, ἐνώ δι Κορίνθιος ἀγγελιοφόρος ἀπέρχεται ἀπό τήν ἀριστερή πάροδο, γιά νά νά μεταδεῖ στήν Κόρινθο.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (1186-1222)

Στροφή α' 1186-1196

Λεξιλογικές.—**ἄνς** = πόσο. **ἴσα** ἐπιρρ. = ἔξισον. **καὶ** = δπως (πολλές φορές δ καὶ ἔχει σημ. δμοιωματική μετά τά δμοιότητας σημαντικά, δπως είναι ἐδῶ τό **ἴσα**). **ἐναριθμῶ** = λογαριάζω, θεωρῶ. **τὰς εὐδαιμονίας** τό ἄρθρο τέθηκε γιά νά δηλωθει ή πολυνύμητη, ή πολυπόθητη εύτυχία. **τοσούτον ὄσον** = τόσο μόνο ὥστε. **δοκεῖν** ἐνν. ἀντικ. **εὐδαιμονεῖν** = ὥστε νά φαίνεται (δηλ. νά νομίζει καί νά νομίζεται ἀπό τούς ἄλλους) δτι εύτυχει. **καὶ δόξαντα** = καὶ ἀμέσως νά φανει (θέλει νά δηλώσει τήν ταχεία μετάβαση ἀπό τήν εύτυχία στή δυστυχία). **ἀποκλίναι** = νά ἀποκλίνει, νά καταπέσει ἀπό τό ὕψος τής εύτυχίας στό

ἀντίθετο (στή δυστυχία). **Οιδίποδα** δωρικός τύπος ἀντί **Οιδίπου**, πού χρησιμοποιεῖται ἀπό τούς τραγικούς στά μελικά μέρη. **τὸν σὸν δαίμονα** = τή δική σου τύχη· ή ἀναφορά τοῦ **τὸν σὸν** ἔξαιρει τό παράδειγμα τής τύχης τοῦ Οιδίποδα.

'Αντιστροφή α' 1197-1203

Λεξιλογικές.-ὅστις ἐκράτησας ἀναφ. αἰτιολ. πρότ. = γιατί ἐσύ ἔγινες κύριος. **καθ' ὑπερβολὰν** (ποσοτ. προσδιορ. τοῦ) **τοξεύσας** = μέ υπερβολική ἐπιτυχία (εὐστοχία) στούς ἀγῶνες σου (μεταφ. ἀπό τόν τοξότη πού προσπαθεῖ νά πετύχει τό στόχο του). **τοῦ πάντ' εύδαιμονος δλθού** = τῆς καθ' δλα εύτυχούς μακαριότητας. **κατά... φθίσας** (τιμήση) = ἀφοῦ ξολόθρεψες, κατέστρεψες. **γαμφῶνυξ** προσδιορ. τό **παρθένον χρησμῳδόν**· δνομαζόταν χρησμῳδός λόγω τοῦ ἀκατανόητου αἰνίγματος πού είχε ἀνάγκη μαντείας πρός λύση, δηλ. αἰνίγματώδης. **ἀνέστας** = ἐγέρθηκες, ἀνορθώθηκες. **πύργος θανάτων** = προπύργιο κατά τῶν θανάτων (ή γεν. εἶναι ἀντικειμεν.). θανάτους ἔννοει αὐτούς πού προήλθαν ἀπό τή μή ἐπιτυχή λύση τοῦ αἰνίγματος τῆς Σφίγγας.

Στροφή β' 1204 - 1212

Λεξιλογικές.-άκούειν προσδιορ. ἀναφορᾶς, ἔξαρτ. ἀπό τό ἐπίθ. **ἀθλιώτερος**: ἐνν. ή γεν. **σοῦ ἀντικ.** τοῦ **ἀκούειν** = ώς πρός τό νά σέ ἀκούει κανείς (τούς θρήνους σου). **ἄται** = ἄγριες, σκληρές δυστυχίες. **ἐν πόνοις** = μέ βάσανα· προσωποποιούνται καί τά δύο λόγω τοῦ **ξύνοικος. ξύνοικος** ἐνν. ἀπό τό **ἀθλιώτερος** τό **μᾶλλον** = συνοικεῖ, συγκατοικεῖ, κατέχεται περισσότερο ἀπό σένα κτλ., ἀντικείμενα τοῦ **ξύνοικος** εἶναι ή ἀπλή δοτ. **ἄταις** καί ή ἐμπρόθ. **ἐν πόνοις. ἀλλαγῇ** (δοτ. δργαν.) = μέ τή μεταβολή. **αὐτός** = δ αὐτός. **λιμὴν** ἐνν. τό γαμήλιο λιμάνι. **θαλαμηπόλος** = ἐκείνος πού ἀναστρέφεται στό θάλαμο (ώς σύζυγος), δ σύζυγος. **πεσεῖν** = ὥστε νά πέσει. **ἄλοξ** = αὐλάκι, κοίτη, γυναίκα (μεταφ. ἀπό τό γεωργικό δίο). **πατράκαι ἄλοκες** = ή πατρική κλίνη. **ἐς τοσόνδε (ἐνν. χρόνον)** = γιά τόσο πολύ χρονικό διάστημα. **φέρειν** = νά σέ ἀνεχθεί. **σίγα** = σιωπηλά, ἀδιαμαρτύρητα.

'Αντιστροφή β' 1213 - 1222

Λεξιλογικές. - ἐφεύρε ἐφερε σέ φῶς, ἀποκάλυψε. **ὁ πάνθ' ὄρῶν**

χρόνος = ό χρόνος πού τά πάντα θλέπει (και έπομένως ἀποκαλύπτει), προσωποποίηση τού χρόνου. **ἄγαμον γάμον** = κακόγαμο γάμο· σχῆμα δξύμωδο. **τεκνούντα καὶ τεκνούμενον** οἱ μετοχές καθ. ὑπαλλαγή ἀποδόθηκαν στό γάμο ἀντί στὸν Οἰδίποδα· ἀφα ἐπρεπε νά λεχθεὶ κατά γενική **τεκνούντος καὶ τεκνούμενου** (**Οἰδίποδος**). **εἰδόμαν** = εἶδα. **περίαλλα** = ὑπερδολικά, σφιδρότατα· μέ το μόδ. **ώς** ἐπιτείνει τήν ἔννοια αὐτοῦ. **ἰαχέω** = θρηνώ, ἐκβάλω κραυγή. **τὸ δ'** **όρθον εἴπειν** = ιγιά νά ειτώ δμως τήν ἀλήθεια. **ἀνέπνευσα** = πήρα ἀναπνοή, ἀναψυχή, ἀνάπνευσα. **κατεκοίμασα** ἐκλεισα τά μάτια μου, παραδομένος σέ ήσυχο ὕπνο.

Πραγματικές.-ίώ γενεαί 'Ο χρόνος στό τέταρτο τούτο στάσιμο οίκτιρει τό εὐκολομετάδηλητο τῆς ἀνθρωπινῆς τύχης· προ. τό λεγόμενο ἀπό τόν ἀγγελιοφόρο στήν 'Αντιγόνη (1157 – 9): **ούτ' αἰνέσαιμ'** ἀν οὔτε μεμψαίμην ποτέ, **τύχη γάρ ὄρθοι καὶ τύχη καταρρέπει τὸν εύτυχούντα τόν τε δυστυχούντ'** ἀεί...· δμοίως τοῦ Πινδάρου (Πυθ. Η' 95): **τί δέ τις; τί δ' οὐ τις;** σκιάς ὄναρ ἀνθρωπος... **χρησμωδὸς** 'Ἐτοι καλεῖται λόγω τῆς ἀσάφειας τοῦ αἰνίγματος και γιατί αὐτό ἀπαγγελλόταν ἔμμετρα σέ ἔξαμετρο. **ἀνέπνευσα - κατεκοίμασα** 'Εννοεῖ τήν παλιά εὐεργεσία τοῦ Οἰδίποδα, πού μέ αὐτή ἀταλλάχτηκε ἡ πόλη ἀπό τή Σφίγγα.

ΠΕΜΠΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (1223-1296)

Λεξιλογικές. – έξαγγελος δνομάζεται ἔτσι γιατί ἡ ἀγγελία γίνεται ἀπό τό ἐσωτερικό τῶν ἀνακτόρων πρός τά ἔσθ, είναι δὲ διος δ ὑποκριτής πού ύποδυόταν τό πρόσωπο τοῦ βοσκοῦ· ἔξερχεται ἀπό τά ἀνάκτορα ἀπό τή δεξιά: πλάγια θύρα. **άρεισθε** (οῆμα **ἄρνυμαι**) = θά λάβετε, θά αἰσθανθεῖτε. **ἔγγενῶς** = συγγενικῶς, και έπομένως: εἰλικρινῶς. **νίψαι δν** (ρ. **νίζω**) **καθαρμῷ** θά καθάριζα μέ καθαριστήριο λουτρό. **στέγην** (συνεκδ.) = ἀνάκτορα. **τὰ δ' αὐτίκα...** τό πλήρες θά ήταν: **κακὰ τοσαύτα, δσα τὰ μέν κεύθει, τὰ δ' αὐτίκα ἐς φῶς φανεῖ.** **κεύθω** = κρύβω. **ἐκόντα κούκακοντα** (σχ. ἐκ παραλήλου). **πημονή** = δυστυχία. **αύθαιρετοι** = πού προηλθαν ἀπό τόν ἴδιο, ἐκούσιες. **θαρύστονος** = βαρυστένακτος, αύτός πού πενθεῖται βαριά, πάρα πολύ ἀξιολύπητος. **ὁ μὲν τάχιστος τῶν λόγων κτλ.** προεξαγγελτική

παράθεση τῆς πιό κάτω προτάσεως: **τέθνηκε θείον ἰοκάστης κάρα.** εἰπεῖν ὑποκ. ἐμέ. μαθεῖν ὑποκείμ. ὑμᾶς. **τάχιστος εἰπεῖν** = συντομότατος. **θείον ἰοκάστης κάρα** περίφραση (θείον γιά τή βασιλική ἴδιότητα, ή δύοια προερχόταν ὅτο τό θεό). **οὐ πάρα = πάρεστι** (ἐνν. ήμιν). **ἡ γὰρ δψις οὐ πάρα** = γιατί δέν τά εἴδαμε. **ἐνι = ἔνεστι. πεύση** δ' ἐν. πρόσ. δριστ. μελλ. τοῦ **πυνθάνομαι.** **θυρών** = προπύλωνας, ή αὐλόθυρα, ή αὐλόπορτα. **ἴετο** = φερόταν μέ σπουδή. **λέχη** γιατί ἀπό αὐτά (τήν κρεβατοκάμαρα) χάθηκε. **ἀκμαῖ** = ἄκρα· ἐδῶ σημ. χέρια, ἀλλοῦ πόδια. **κόμην σπώσα** = βιαίως μαδώντας τήν κόμη. **ἀμφιδεξίοις** ἀντί **ἀμφοῖν** = μέ ἀμφότερα, μέ τά δύο χέρια της (δηλ. ὅσο ἐνεργοῦσε τό δεξί, ἐνεργοῦσε καί τό ἀριστερό· τό ἐπιθ. γιά ἔξαρση τής μανίας μέ τήν δύοια ξερίζωνε τά μαλλιά της). **ἐπαράσσω** κλείνω δρμτικά (μέ πάταγο). **παλαιῶν σπερμάτων** = τῶν παλαιῶν γάμων μέ τό Λαίο. **δύστεκνον παιδουργίαν** (τό ἀφηρημένο ἀντί τοῦ συγκεκριμένου **παιδοποιὸν**) = πού γέννησε μιαρά τέκνα. **γοῦτο δ' εὐνάς** = θρηνοῦσε λοιπόν γοερά γιά τή συζυγική κλίνη. **διπλοὺς** ἀντί διπλό κακό, τοῦ δούλου ἐπεξ. εἶναι τά ἐπόμενα (ἐνν. ἀπό τό Λαίο τόν Οἰδίποδα καί ἀπό τόν Οἰδίποδα τά τέκνα του). **ἐκ τῶνδε** = μετά ἀπό αὐτά. **ὅπως ἀπόλλυται** (πλάγ. ἐρωτ. πρότ.) = πῶς πέθανε. **εἰσπαίω** = εἰσօρμω μέ βία, πηδῶ μέσα. **ὑφ' οὐ** = ἀναγκ. αἴτ. **οὐκ ἡν** (ήμιν) = δέν ήταν δυνατό σ' ἐμάς. **ἐκθεώμαι** = προσέχω, παρακολουθῶ ὥς τό τέλος. **λεύσσω** = παρατηρῶ. **περιπολῶ** = περιφέρομαι σάν νά κατέχομαι ἀπό μανία. **πορεῖν** ἀρρ. δ' τοῦ **πόρω**, πού ὑποθετικά θεωρεῖται ώς ἐνεστώς = προσφέρω, παρέχω. **γυναῖκά τ' οὐ γυναῖκα** σχῆμα δεξύμωρο. **ὅπου κίχοι** (ρ. **κικάνω** = δρίσκω), πλάγ. ἐρωτ. πρότ. ἀπό τό **ἔρευνάν**, τό δούλο έξυπακούεται κατά ζεύγμα ἀπό τό **έξαιτῶν.** **διπλὴν ἄρουραν** = διπλό ἀγρό (δπου σπάρθηκε καί ἔσπειρε), διπλή μητέρα. **οὐ = ἐσυτοῦ. αὕω** = φωνάζω. **δεινὸν** (σύστ. ἀντικ.) = φοβερή κραυγή. **ὡς ὑφηγητοῦ** (ἐνν. ή ἀπόλ. μετοχή **ὄντος**) **ὡς εἰ ὑφηγεῖτο** = ώσάν νά τόν δόδηγοῦσε κάποιος. **ἐνάλλομαι** = ἐφορμῶ, πηδῶ ἐπάνω. **διπλαῖ πύλαι** = διφυλλος θύρα. **κλῆθρα** = τούς μοχλούς, τίς ἀμπάρες, τούς μανδάλους. **πυθμένων** = τῶν στηριγμάτων τοῦ μοχλοῦ στίς παραστάδες. **κοιλὰ προληπτ.** κατηγ. = ώστε νά σχηματίσουν κοιλότητα, ώστε νά καμφθοῦν. **κάμπιπτει στέγη** = καί εἰσόδημησε στό δωμάτιο. **ἐώρα** (μόνο ἐδῶ ἀταντά, ἀλλού **αιώρα**) = τό δργανο μέ τό δούλο κάποιος μετεωρίζεται, δρόχος γιά κρεμάλα, τό σκοινί ἀγχόνης. **πλε-**

κταῖς ἐώραις μέ πλεκτό σκοινί. **ὅπως** = μόλις. **δεινὰ βρυχηθεὶς = βρυχησάμενος** (βρυχάομαι) (μεταφ. ἀπό τό λέοντα) = ἀφοῦ ἔβγαλε φοβερό δρυχηθμό. **ἀρτάνη** (ἀρτάω = κρεμῶ) = τό σκοινί μέ τό δόποιο κανείς κρεμά ἡ κρεμιέται = ἡ ἀγχόνη. **χαλάω-ώ** = χαλαρώνω, λύω. **δεινὰ δ' ἦν τάνθένδ' ὄρāν** = τά μετά ἀπό αὐτά ἡταν φοβερά ὡς πρός τή θέα. **εἴματα** = ἐνδύματα. **χρυσήλατος** = δι κατεργασμένος ἀπό σφυρήλατο χρυσό. **ἐκστέλλω** = κουμπώνω ἡ καρφώνω μέ πόροπη τό ἐνδυμα πρός συγκράτησή του ἡ πρός στολισμό. **ἄρας** = ἀφοῦ σήκωσε ψηλά ἀπό τά μάτια (γιά νά είναι ισχυρότερο τό κτύπημα), ἀντικειμ. **τὰς περόνας.** **ἄρθρα τῶν αὐτοῦ κύκλων περίφρ.** = τούς διφθαλμούς του, τά μάτια του. **όθοινεκα** = δτι. **οὐκ ὄψοιντο** = δέ θά δλέπουν στό μέλλον. **ἔπασχε... ἔδρα** μέ τό α' ἐνν. τόν ἀνόσιο γάμο μέ τή μητέρα του, μέ τό β' τό φόνο τοῦ πατέρα. **ἐν σκότῳ** = μέσα στό σκοτάδι. **όψοιάτο ἐν σκότῳ** (δξύμωδο) = δέ θά ἔβλεπε καθόλου. **οὐς μὲν οὐκ ἔδει (ἰδεῖν)** ἐνν. τά παιδιά του. **οὐς δ' ἔχριζεν** (ἐνν. ιδεῖν), ἐνν. τούς γονεῖς. **ἔφυμνῶν** = ξεστομίζοντας κατάψες. **ἀράσσω** = χτυπώ δυνατά· μέ τούτο νά συναφθεῖ τό **πολλάκις τε κούχ ἄπαξ.** **φοίνιος** = αίματηρός, αίματφυρτος. **γλήνη** = κόρη τοῦ διφθαλμού. **ὅμοιος** = διάρροης διάρροης σταγόνες ἀπό αίμα. **ἄλλ' ὅμοιος** = ἀλλά μαζί. **μέλας ὅμβρος χαλάζης αίματούς (αίματόεις = αίματηρός)** = μαύρη αίματηρή δροχή ἀπό χαλάζι. **τέγγω** = χύνω. **ἔρρωγεν (φήγηνμι)** = έχουν ξεσπάσει. **οὐ μόνου κατὰ** = δχι μόνο κατά τοῦ ἐνός (τοῦ Οἰδίποδα). **συμμιγῇ** = ἀνάμειχτα. **όνόματα** = είδη. **ἐν τίνι σχολή κακοῦ** = σέ ποιά παύση κακοῦ, ποῦ σταμάτησε ἡ συμφορά του. **θοᾶ** = κραυγάζοντας παραγγέλνει. **διοίγω** = ἀνοίγω. **δηλοῦν πνα** = νά φανερώσει κάποιος. **τὸν μητρὸς** ἐνν. **μιάστορα** (ἡ ἀλλη παρεμφερής πρός αὐτή λέξη). **σχῆμα ἀποσιωπήσεως,** ἐπειδή δ ἀγγελιοφόρος δποφεύγει νά εἰπει λέξη ἀνάρμοστη νά είπωθει. **ώς ρίψων αἰτιολ.** μετοχή και δχι τελική = γιατί θέλει νά ωξει. **ἄραιος** (ἐνν. **ών**) = καταραμένος, δντας κάτω ἀπό τίς βαριές κατάρες (πού κατά τοῦ ἐαυτοῦ του καταράστηκε). **φώμης** = δυνάμεως, ισχυρής δοήθειας (ἐνν. και σ' αὐτή τό **τινός**). **νόσημα** = πάθημα. **ἡ φέρειν** = ἡ ὥστε δύνασθαι φέρειν = ἀπό δσο μπορεῖ νά ύποφέρει κανείς. **δείξει δὲ καὶ σοι** ἐνν. **ὁ Οἰδίπους ταῦτα.**

στυγῶ = μασῶ. **ἐποικτίζω** = ιοίκτιόω, αἰσθάνομαι συμπάθεια. **στυγούντα** = καί μισώντας χανείς.

Πραγματικές.-έγγενώς ἔπι Θέλει μέ τό ἔπι νά δηλώσει δτι πιθανώς τά αἰσχη, πού ἀποκαλύφθηκαν τελευταῖα, μείωσαν τήν ἀγάπη καί τό ἐνδιαφέρον τῶν ἀρχόντων πρός τήν οἰκογένεια τῶν Λαβδακιδῶν. **οὐτ'** **'Ιστρον οὔτε Φάσιν** Θέλει νά δηλώσει πώς οὔτε τά νεφά τῶν μεγίστων ποταμῶν τῆς Ἀσίας καί τῆς Εὐρώπης (Φάσης: διαρρέει τήν Κολχίδα καί ἐκβάλλει στά ἀνατολικά τοῦ Εὗξεινου Πόντου, Ἰστρος: ὁ σημερινός Δούναβης), δέν μποροῦν νά ἀποπλύνουν τά αἰσχη τοῦ οίκου τῶν Λαβδακιδῶν. **ἐκόντα ἀμαρτήματα** Ἐκούσια ἀμαρτήματα θεωρεῖ τήν αὐτοκτονία τῆς Ἰοκάστης καί τήν τύφλωση τοῦ Οἰδίποδα. **χρυσηλάτους περόνας** Οι Ἀθηναίες κατά τούς ίστορικούς χρόνους ὡς τούς χρόνους τοῦ Σοφοκλῆ ἔφεραν (φοροῦσαν) χιτώνα δωρικό πού συγχρατιόταν στούς ὄμοις μέ περόνες, ἀλλά ἀργότερα καί κατ' αὐτούς ἀκόμη τούς χρόνους τοῦ Σοφοκλῆ ἔφεραν τόν ἴωνικό χιτώνα μέ χειρίδες· ἐπίσης συνήθιζαν αὐτές νά συνάπτουν τά ἐνδύματά τους μέ ώραιες περόνες καί κοσμημένες μέ πολύτιμους λίθους, οἱ δοποίες ὡς ἐπί τό πλείστον κατέληγαν σέ κεφαλή μέ τύπο ἀνθρώπου, ζώου η καί πραγμάτων.

ΚΟΜΜΟΣ (1297 - 1366)

α') 1297 - 1312

Λεξιλογικές. - ὥ δεινόν... Ὁ Οἰδίποδας ἔξέρχεται ἀπό τή μεσιανή θύρα· δδηγεῖται ἀπό ὑπηρέτη καί προκαλεῖ τή συμπάθεια καί τή φρίκη τοῦ χοροῦ. **προσκυρέω-ώ** = συναντώ. **προσέθη σε** = ἔθη ἐπί σέ, σέ προσέβαλε. **τίς** (ἐνν. ήν) ὁ πηδήσας μείζονα τῶν μακίστων ποιός ήταν πού ἔκαμε μεγαλύτερα ἐχθρικά πηδήματα ἀπό μέγιστα. **πρὸς σή δυσδαιμονί μοίρα** (ή πρὸς σημ. προσθήκη) = ἐκτός ἀπό τή δική σου κακοδαιμονία· ή ἔννοια τῶν λόγων του: ἐκτός τῆς κακότυχης μοίρας σου, νά φονεύσεις τόν πατέρα καί νά νυμφευτεῖς τή μητέρα, ἐπῆλθε καί η ἄλλη, νά στερηθεῖς τήν δρασή σου. **θέλων** ἐναντιωμ. μετοχή. **ἀθρέω-ώ** = παρατηρῶ μέ προσοχή. **τοίαν** = γιατί τέτοια. **ποιγάς** (γεν. διαιρ.) = σέ ποιό μέρος τῆς γῆς (μέ τούτο φαίνεται η ἀστάθεια τῶν δηματισμῶν τοῦ Οἰδίποδα). **φθογγά** = η φωνή μου. **διαπε-**

πόταται δωρ. ἀντί **διαπεπότηται** (**διαποτάομαι**) = ἔχει πετάξει μέταχτητα. ἔχει πετάξει μακριά (καὶ δύτως γιά τούς τυφλούς ή φωνή φαίνεται ότι ἀκούεται μακριά καὶ σθήνει ἔξω ἀπό τό σκοτεινό χῶρο πού τούς περιβάλλει). **φοράδην** = δρυμητικά. **ἴν' ἐνήλω;** (**ἀρ.** τοῦ **ἐνάλλομα**) = σέ ποιό βαθμό πήδησες καὶ προχώρησες; **ἔς δεινὸν** = σέ φοιβερό βαθμό (ἐνν. **ἐνήλατο**). **οὐδ' ἐπόψιμον** = οὐδὲ καὶ προσιτό σέ θέα (ἐκείνον πού δέ βαστά ή καρδιά μας νά λιδουμε).

Στροφή α' 1313 - 1320

Λεξιλογικές.- σκότου νέφος = σκοτεινό νέφος. **ἀπότροπον** = ἀποτροπιαστικό, φρικῶδες. **ἐπιπλόμενον** (**ἐπιπελόμενον**) = πού ἐπῆλθες, ἐνέσκηψες. **ἄφατον** = μή δυνάμενο νά ἐκφραστεῖ, κατά τρόπο ἀνέκφραστο, ὑπερβολικό. **ἀδάματον** = ἀκαταδάμαστο. **δυσούριστον** = τό δποιο ἐπῆλθε ἀπό δυσμενή ἄνεμο. **εἰσέδυ** = βαθιά εἰσέδυσε. **οἰστρημα κέντρων** = κεντηματα ὅπό τίς περόνες πού προκαλοῦν μανία. **οίον οἰστρημα κέντρων καὶ μνήμη κακών εἰσέδυ με** = ποιά μανιώδης δδύνη ἀπό τίς περόνες καὶ ποιά ὑπόμνηση ἀπό τά ἀνοσιουργήματά μου εἰσχώρησε βαθιά στήν ψυχή μου. **ἐν τοσοὶσδε πήμασιν** = μέσα σέ τόσες πολλές συμφορές σου. **πενθείν...** **φορεῖν** (σχῆμα πρωθύντερο) = νά ὑπορέφεις τό βάρος διπλῆς δυστυχίας (σωματικής καὶ ψυχικής) καὶ νά ἔχεις διπλό πένθος.

Αντιστροφή α' 1321-1328

Λεξιλογικές. - μὲν = τουλάχιστο. **ἐπίπολος** = βοηθός, σύντροφος. **ἔπι μόνιμος (εἰ)** = παραμένεις ἀκόμη. **κηδεύω** = θεραπεύω, ἐνδιαιφέρομαι. **οὐ γάρ με λήθεις** = γιατί δέ διαφεύγεις τήν προσοχή μου. **καίπερ σκοτεινὸς (ῶν)** = ἀν καὶ περιβάλλομαι ἀπό σκοτάδι, ἀν καὶ είμαι τυφλός. **πῶς ἐτλης** = πῶς τόλμησες, πῶς βάσταξε ή καρδιά σου. **τοιαύτα** (**ἐπιφρήμ. προσδιορ.**) = μέ τέτοιο (σκληρό) τρόπο. **σὰς ὁψεις μαράναι** = νά μαράνεις τούς διφθαλμούς σου (τό **μαράναι** ἐπί τῆς σημασίας κυρίως: νά ἀποξηράνεις τήν πηγή τῆς δράσεώς σου). **ἐπαίρω** = παρακινῶ, πείθω.

Στροφή 6' 1329 - 1348

Λεξιλογικές. –**ό κακὰ τελῶν...** η σειρά τῶν λέξ.: **ό τελῶν ἐμοὶ τάδ'** **ἔμπα κακὰ πάθεα.** ννν = **τὰς δψεις.** οῦ πις, ἀλλ' = **οῦ πις ἄλλος,** ἡ = **κανεὶς ἄλλος,** παρά. **όρωντι** (ύποθ.) **θλεπτὸν ἥ στερκτὸν** = εἰναι δυνατό νά δέπω ἥ νά ἀγαπώ. **προσήγορον** = ἄξιο προσαγγιζεύσεως. **ἐκτόπιον** προληπτ. κατηγορ. **ἀπάγετε ἐκτόπιον** = ἀπομακρύνατε με μακριά ἀπό αὐτούς ἐδώ τούς· τόπους. **μέγ' ὀλέθριον τό μέγα μὲ τό** ἐπίθ. ἐπιτείνει τή σημασία του στόν ύπερθετικό βαθμό. **δεῖλαιος** = δυστυχισμένος. **νοῦ - συμφορᾶς** είναι γενικές του αἰτίου.

'Αντιστροφή 6' 1349 - 1366

Λεξιλογικές. –**ὅστις** = δοπιοισδήποτε (ἄν καὶ γνωθῆει τό σωτήρα, δηλ. τόν Κορίνθιο ἀγγελιοφόρο, μιλεῖ ἀδριστα; ἀδιαφορώντας για ἔκεινον πού τόν ἔσωσε). **ἄγρια** = σκληρή. **πέδη** = ιδεσμά κυρίως τῶν ποδιών. **νομάς** ἐπίθ. (ἀπό τό **νομός**, νέμομαι = βόσκω) = ἐκτεθειμένος στίς νομές (βοσκές) τού Κιθαιρώνα. **ἐππόδιος** = δ προσαρμοσμένος στά πόδια. **ἔρυτο** ἀδριστ. **δ'** (**ψυόμαι**) = ἀπάλλαξε, ἀπολύτρωσε. **ἐξ χάριν** = πρός εὐχαρίστησή μου. **φιλοισιν** (**τοῖς ἐμοῖς**), δηλ. **πατρί**, μητρί, **τέκνοις.** **τοσόνδ'** **ἄχος** = ἀφορμή τόσο μεγάλης θλίψεως. **θέλοντι κάμοι τοῦτ'** **ἀν ἥν** = καὶ μέ τή δική μου θέληση θά γινόταν τούτο. **γ' ἀν ἡλθον** = θά γινόμιον (θά καταντούσα). **θροτοῖς ἐκλήθην** ἐνν. δ **ἄν,** ἡ **ὑπόθεση** καὶ τῶν δύο προτάσεων ἀπό τό **ἐννοούμενο** **θανών.** **ἄφ' ὧν ἔφυν** = ἀπό ἔκεινους πού γεννήθηκα (δηλ. τή μητέρα). **όμογενής** (ένεργ. διάθ.) = ἔκεινος πού ἔχει ἀπογόνους πού ταυτίζονται μέ τόν ἴδιο, ἀδελφός μέ τά παιδιά του (πού γέννησε μαζί μέ κάποια). **πρεσβύτερον** = μεγαλύτερο, χειρότερο.

Πραγματικές. – Στόν κομμό, πού ἐκτείνεται στούς στίχους 1297-1366, δ Οἰδίποδας ἔξερχεται ἀπό τά ἀνάκτορα ὁδηγούμενος καὶ στηριζόμενος ἀπό δύο ὑπηρέτες ἥ θέα του ἦταν τόσο οἰκτρή, ὥστε αὐτοί πού ἀποτελούσαν τό χορό ὑπόστρεψαν τά διλέμματά τους, καθώς φαίνεται καὶ ἀπό τά πιό κάτω.

ΕΞΟΔΟΣ (1367–1530)

α') 1367 - 1415

Λεξιλογικές. – ὅπως σε φῶ πλάγ. ἐρωτ. πρότ. κρείσσων ἡσθα
 ἀντί ἀπροσ. συντ.: **κρείσσον γάρ ἦν μηκέτ' είναι σε ἡ ζῆν τυφλόν.**
προσείδον ἄν = θά προσέβλεπα, θά ἀτένιζα. **οἱ δυοῖν ἔργα ἑστίν εἰργασμένα μοι** = κατά τῶν δύοιών δύο (γονέων μου) ἔχουν γίνει
 ἀπό ἐμένα ἔργα...**κρείσσονα ἀγχόνης** = ἀξια μεγαλύτερος (σκληρότερης) τιμωρίας ἀπό τήν τιμωρία τῆς ἀγχόνης. **ἐφίμερος** = ποθητός.
θλαστούσα ὑπαλλαγή, ἀντί **θλαστόντων** = γεννηθέντων = πού γεννήθηκαν. **προσλεύσσειν** ἔξαρτ. ἀπό τό **ἐφίμερος. οὐ δῆτα** (ἡν ἐφίμερος)
πύργος = τείχη (μέ πύργους πού ἦταν περιφημοι στίς Θήβες). **τῶν = ών** = ἀπό τά δοποῖα. **κάλλιστα τραφεὶς** (ἐναντιωμ. μετοχή) = ἀν καί πέρασα τή ζωή μου ἀριστα. **εἰς** = μάνος ἐγώ. **ἀπεστέρησα** ποιά τά
 ἀντικείμενά του; **καὶ γένους τοῦ Λαίου ἐνν.** ἡ μετοχή ὄντα = καὶ ὁ
 δοποῖος ἀνήκει στό γένος τοῦ Λαίου. **κηλίδα** = ντροπή, στίγμα (γιά τό
 φόνο τοῦ Λαίου ἀπό αὐτόν). **ἐμὴν** κατηγορ. **ὁρθοῖς** = μέ σηκωμένα, μέ
 ἀνοιχτά. **τούτους** = τούς πολίτες. **ηκιστά γε** = καθόλου θέβαια. **τῆς**
 ἀκουούσης δι' ὥτων πηγῆς = τής ἀκουστικής πηγῆς. **εἰ ἔτι ἡν φρα-**
γμὸς = ἐάν ἀκόμη ἦταν δυνατό τό φράξιμο, ἐάν μπορούσα ἀκόμη νά
 φράξω. **οὐκ ἀν ἐσχόμην τὸ μὴ ἀποκλῆσαι** = δέ θά κρατιόμουν ἀπό τό
 νά μή ἀποκλείσω. **ἴν' ἡν** = γιά νά ἤμουν (τό **ἴνα** μέ δριστική ίστορ. χρόνου γιά νά δηλώσει δτι δ σκοπός μπορούσε νά ἐκπληρωθεῖ, ἀν προτασσόταν ἡ ἐνέργεια πού δηλώνεται μέ τήν πρόταση ἀπό τήν δοποία
 ἔξαρταται ἡ τελ. πρότ.). **τήν φροντίδα** = τή συνείδηση, τή σκέψη, τό
 νοῦ. **ἰὼ Κιθαιρῶν** προσωποποιεῖ τόν Κιθαιρώνα, προκαλώντας ἔτοι
 τόν οίκτο (τόν **Ἐλεον**) τῶν θεατῶν. **ώς μήποτ' ἔδειξα** τελ. πρότ. μέ
 δριστικ. ίστορ. χρόνου (δλ. πιό πάνω). **λόγῳ** ἐνν. μέ λόγια, κατ' ὄνομα
 καί δχι πραγματικά. **κάλλος ὕπουλον κακῶν** = κάλλος ὡραίο ἐξωτε-
 ρικά ἀλλά ἐσωτερικά γεμάτο κακά (ἐκ μεταφορᾶς ἀπό τά τραύματα,
 τά δοποῖα ἀπό ἔξω φαίνονται πώς θεραπεύτηκαν ἀλλά μέσα κρύδουν
 ἀφθονο πύο). **κάλλος κακῶν σχῆμα δέξυμ.** πού ειπώθηκε μέ σαρκα-
 σμό. **κάκ κακῶν** (γονέων). **νάπη** δασώδης κοιλάδα ἡ δασωμένο φα-
 ράγγι. **τούμον αίμα** γιατί τό δικό του ἦταν τό ἴδιο μέ τοῦ πατέρα του.
 ὑμὴν δοτ. ἡθ. **γάρμοι** ἐνν. τοῦ Λαίου καί τοῦ Οιδίποδα μέ τήν Ιοκάστη.
ἡμᾶς = ἐμένα. **ἀνίημι** = ξαναδίνω. **ἀποδεικνύω** = φανερώνω. **αἰμ'**

έμφύλιον = αίμα τοῦ αὐτοῦ γένους, αίμα συγγενικό, αίμομειξία· τά τρία πρώτα **πατέρας, ἀδελφούς, παῖδας** ἀφοροῦν στὸν Οἰδίποδα, διόποιος πράγματι ἡταν πατέρας καὶ ἀδελφός τῶν τέκνων καὶ γιός τῆς συζύγου, τά λοιπά τρία **νύμφας** κτλ., στὴν Ἰοκάστη, ἡ δοπία ἡταν νιόνυφη καὶ γυναίκα καὶ μητέρα τοῦ Οἰδίποδα, καὶ μέ δλα τούτα ὑποδηλώνει τὸ διπλό γάμο τῆς Ἰοκάστης, γιὰ τὸν δοπίο χρησιμοποίησε πληθυντικό ἀριθμό χάρη τῆς μεγαλορρημοσύνης· μεταξύ τούτων τέθηκε τὸ **αἷμα ἐμφύλιον** γιά νά δηλωθεὶ δτὶ δλα αντά δφείλονταν στὶς αίμομειξίες. **καλύψατε** = κρύψετε. **θαλάσσιον** κατηγορ. = στὴ θάλασσα. **ἐνθα μήποτ' εἰσόφεσθ'** ἔτι = γιά νά μή μέ προσατενίσετε πιά. **ἀξιώσατε θιγεῖν** = κρίνετε ἄξιο νά ἀγγίξετε.

Πραγματικές. – **ποίοις δῆμμασι προσεῖδον ἀν** Οἱ ἀρχαῖοι πίστευαν δτὶ ἡ ψυχὴ ἡταν εἶδωλο τοῦ σώματος καὶ κατ' ἀκολουθία διατηροῦσε καὶ μετά τὸ θάνατο τίς αἰσθητικές ἴδιότητές της. **ἀγχόνης** Ἡ τιμωρία τῆς ἀγχόνης κατά τῇ γνώμῃ τῶν ἀρχαίων, ὅπως καὶ τῇ δικῇ μας, ἡταν ἡ χειρότερη. **ὡ Κιθαιρών, ὡ Πόλυβε...έν τριπλαῖς ὁδοῖς, ὡ γάμοι** Τέσσερα σπουδαιότατα σημεῖα τῆς ζωῆς του ἀναπολεῖ στὴ μνήμη του.

6') 1416–1477

Λεξιλογικές. – **ἄλλ' εἰς δέον πάρεσθ'** ὅδε ὡν ἐπαιτεῖς = ἀλλά νά, προσέρχεται δι Κρέων στὴν κατάλληλη ὥρα γιά ἐκεῖνα πού ζητεῖς· τὸ **πράσσειν καὶ τὸ θουλεύειν** ἔχαρτ. ἀπό τὸ **πάρεστι** = ὡστε νά ἐκτελεῖ καὶ νά ἀποφασίζει. **τίς μοι φανεῖται πίστις ἐνδικος;** ποιά ἐμπιστοσύνη θά δειχτεῖ πρός ἐμένα δικαίως; **τὸ πάρος** = κατά τὸν προηγούμενο χρόνο. **γελαστής** = περιφρονητής, περιγελαστής. **οὕθ' ὡς ὄνειδιῶν τι τῶν πάρος κακῶν** = οὔτε γιατί σκοπεύω νά σοὺ ἀποδώσω δνειδος γιά τά προηγούμενα κακά (ἐννοεῖ τῇ φιλονικίᾳ του μέ τὸν Οἰδίποδα καὶ τίς ἀντεγκλήσεις). **ἄλλ' εἰ ... διακόπτοντας τῇ συνέχεια** ἀποτείνεται στούς ὑπηρέτες πού συνοδεύουν τὸν Οἰδίποδα. **γένεθλον** = τέκνο, γόνος. τά θητῶν γένεθλα = τούς θητούς. **τὴν γοῦν πάντα θόσκουσαν φλόγα ἡλίου** = τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τουλάχιστο πού συντηρεῖ τά πάντα. **τοιόνδ' ἄγος** = τέτοιο μίασμα, ἀνόσιο. **τοῖς ἐν γένει** = στούς συγγενεῖς. **τάγγενή** = τά σχετικά μέ τούς συγγενεῖς· ἡ σύντ.: **μόνοις γάρ τοῖς ἐν γένει μάλιστ' εύσεβώς ἔχει ὄραν τ'** ἀκούειν

συγγενῆ κακά· εὐσεθῶς ἔχει είναι εὐσέδες καθήκον, είναι ἐπιθεβλημένο. **ἐλπίδος** = **ικανῆς ἐλπίδας**, τοῦ φόρου μου (ἐννοεῖ τὸ φόρο πού είχε, διὰ δικού σου συμφέρον καὶ ὅχι πού τὸ δικό μου). **πρὸς σου, οὐδ' ἐροῦ** = πρός τὸ δικό σου συμφέρον καὶ ὅχι πού τὸ δικό μου. **τοῦ; ποιοῦ πρόγραμμας;** ή σειρά τῶν λέξεων: **καὶ λιπαρεῖς** (= ἐκλιπαρεῖς) **ῳδέ με τυχεῖν τοῦ;** καὶ μέθεομο παρακαλεῖς ἔτσι γιά νά τύχεις ποιοῦ πρόγραμμας: **ὅπου φανούματι μηδενὸς τῶν θνητῶν προσήγορος** = ἐκεὶ δόπου θὰ φαίνονται διὰ χαιρετιέμαι ἀπό κανέναν ἀπό τούς ἀνθρώπους. **ἔδρασ' ἀν εἰ ἔχρηζον τί λόγος είναι ἑδῶ;** στό δ' ἄν ἐνν. πάλι τὸ **ἔδρασα.** **τί πρακτέον** ἐννοεῖ μὲ τοῦτο διὰ ἀπό τὴ μιά διηγημάτως είχε δρίσει διὰ πρέπει νά τιμωρηθεῖ ὁ φονιάς τοῦ Λαίου, ἀλλ' ἀπό την ἄλλη τῷρα πρέπει νά ρωτηθεῖ πάλι, τί πρέπει νά γίνει γιά τὸν Οἰδίποδα, διόποιος είναι καὶ διὰ φονιάς τοῦ πατέρα του. **πατροφόντης** = πατροκτόνος, **ἀπολλύναι τελ.** ἀπαρέμφ., ἔξαρτ. ἀπό την κελευστική ἐννοια πού ὑπάρχει στό **ἔδηλώθη φάτις.** **ἴν' ἔσταμεν χρείας** = σέ ποιό σημεῖο ἀνάγκης φτάσαιμε. **γάρ αἰτιολ.** τὸ ἐννοούμενο ἀπό τὰ προηγούμενα **πευσόμεθα.** **τāν = τοὶ ἄν· τὸ τοὶ =** **βεβαίως** (ἀφοῦ πείστηκες ἀπό τὰ πρόγραμμα). **πίστιν φέροις** = πιστεύεις (ἐνν. τὴν κακοπιστία του πρός τὸ μάντη Τειρεσία καὶ πρός τὸν Κρέοντα). **ἐπισκήπτω** = παραγέλλω· δισύνδεσμος **καὶ νοεῖ τὰ πέρα** ἀπό ἐκεῖνα πού θά δηλωθοῦν ἀπό τὸ θεό. **προστρέπομαι** = στρέψομαι πρός κάποιο, γιά νά τὸν παρακαλέσω, ἵκετεύω. **τῆς μὲν κατ' οἰκους** τὴν δικοίαν ἀποφεύγει νά δονομάσει μητέρα ἡ γυναίκα. **αὐτὸν δὲ θέλεις τάφον θοῦ** μόνος σου κανόνισε τὰ σχετικά μέ τὸν ἐνταφιασμό της, κατά τὸν τρόπο πού θέλεις. **καὶ γάρ αἰτιολ.** τὸ ἐννοούμενο: παραλείπω νά εἰπω ἄλλο τι ποτα, γιατί καί... **ύπερ τῶν σῶν** = χάρη τῶν δικῶν σου (τῆς ἀδελφῆς σου). **τελεῖς** (μέλλ.) ἐνν. τάφον. **ἀξιωθήτω** = ἄς κριθεῖ δξιο· ή σειρά τῶν λέξεων: **μήποτε ἀξιωθήτω πατρῷον ἄστυ τυχεῖν ἐμοῦ ζῶντος οἰκητού** (κατηγορ.). **κλήζεται** = δρίσκεται τὸ δρός πού καλεῖται. **ζῶντε** = δταν ἡταν ἀκόμη στή ζωή. **δὲ θέσθην κύριον τάφον** τὸν ὑποίο προδόσισαν ὃς τάφο μου (μέ δλη τὴν ἔξουσία ἐπάνω μου). **ἴν'** **ἔξ εκείνων, οἱ μ' ἀπωλλύτην, θάνω** = γιά νά δρῶ τὸ θάνατο ἀπό εκείνους πού ἐπιθυμοῦσαν τὸ θάνατό μου. **τοσούτον** = τόσο μόνο. **πέρθω** = καταστρέψω, ἀφανίζω. **θνήσκων** = ἐνῶ πέθαινα. **μὴ** ἐνν. **σωθεῖς=εὶ μὴ ἐσώθην.** ἐπὶ τῷ δεινῷ κακῷ=πρός ἐκτέλεση κάποιου φοβεροῦ κακοῦ. **ὅποι περ είσι=** δόπου ἀκριβῶς προχωρεῖ, βαδίζει.

ἴτω = δες προχωρεῖ. **μὴ προσθεῖς μέριμναν** = μήν ἀναλάβεις φροντίδια ἐκτός ἀπό τίς ἄλλες σου μέριμνες. **σπάνις** = ἀνάγκη; ἔλλειψη. **ὁ θίος** τάς ἀναιγκαῖα γιά τή ζωή. **θορά** = φαγητό. **αἰν χωρὶς** = ἀπό τίς δοποῖς χωριστά· ἐπεξιγγέται ὑπό τό: **ἄνευ τοῦδ' ἀνδρὸς** = χωριστά ἀπό ἐμένα. **ταῖν μοι** (δοτ. χωριστική) **μέλεσθαι** = γι αὐτές πρός χάρη μου νά φροντίζεις· τό ἀπαρέμφατον ἀντί προστακτικής. **μάλιστα μὲν** = κυρίως, μάλιστα· ἔννοείται: **εἰ δὲ μὴ. ἀποκλαίομαι κακὰ κλαίοντας τίς δυστιχίες μου.**

(Στό σημείο αύτό ὁ Κρέων δίνει ἐντολή σέ δύο ὑπηρέτες νά πάνε καί νά φέρουν μπροστά του τίς θυγατέρες του Οἰδίποδα).

γονὴ γενναῖος = εὐγενῆς κατά τίν καταγωγή. **θιγάνω (θιγγάνω)** ὑποθ. μετοχή· ποιά ἡ ἀπύδοση; **που** = δπως νομίζω, ἂν δέν ἀπατῶμαι. **τοῖν φιλοιν** στούς ἀττικούς συνήθως ὁ δυϊκός τῶν ἀντωνυμιῶν καί ἐπιθέτων εἶναι κοινός καί γιά τά δύο γένη. **ἐκγόνων ἐμάνω** = τῶν ἐμῶν τέκνων = ἀπό τά τέκνα μου. **λέγω τι;** λέγω τίτοτα ἀληθινό; **πορσύνω (πόρω)** = πορίζω, παρασκευάζω, ἐτοιμάζω. **γνούς** = ἐπειδή κατανόησα. **τήν παρούσαν τέρψιν** = τήν τωρινή σου μεγάλη ἐπιθυμία (εὐχαρίστηση). **πάλαι** = πρό ὀλίγου.

Πραγματικές. – χώρας λέλειππαι φύλαξ Προσφωνείται ἔτσι ἀπό τό χορό ὁ Κρέων, γιατί τά ἀρσενικά τέκνα του Οἰδίποδα είναι ἀνήλικα καί γι' αύτό ἀνέλαβε αὐτός τή βασιλεία. **ἄλλ' εἰς τὰ θνητών...** μὴ καταισχύνεσθ' ἔτι κτλ. Λεγει αὐτά, ἐπειδή οι θεραπόντες ἤταν ὑπεύθυνοι γιά τήν ξεδο ἀπό τά ἀνάκτορα του Οἰδίποδα, πού δρισκόταν σέ τέτοια κατάσταση. **ἄνακτος Ἡλίου** Κάθε μιαρό ἔμψυχο η ἀψυχο οί ἀρχαίοι τό ἀτομάκωνναν ἀπό τό θεό του φωτός Ἡλιο. γιατί θά δεβηλούνόταν ἀπό τή θέα του. **ὅμθρος Ἡ δροχή (ὅμθρος)** ἤταν ίερή του Δία.

γ') 1478 - 1530

Λεξιλογικές. – τῆς ὄδοι (τῶν θυγατέρων), γεν. τῆς αἰτίας = γιά τόν εφοιμό τῶν θυγατέρων μου. **φρουρήσας τύχοι** = φρουρήσειε. **ώς τὰς ἀδελφὰς** = στίς ἀδελφικές. **προυξένησαν** = ἔγιναν αἰτιες. **λαμπρὰ** = ἀκτινοβόλα. **φυτουργὸς** = ἐκείνος πού γέννησε (δ γεννήθρας). **ώδ' ὄραν** = νά δλέπουν κατ' αύτό τόν τρόπο, νά είναι τυφλά· ή σειρά τών λέξεων: **αἱ προυξένησαν ύμιν ὄραν** ὥδε τά πρόσθε λαμ-

πρὰ ὄμματα. ιστορῶ = γνωρίζω. **ἔνθεν αὐτὸς ἡρόθην** = ἀπό την δποία δ ἕδιος γεννήθηκα. **προσθλέπω** = δείχνω συμπάθεια μέ τό βλέμμα. **νοοῦμαι** = ἀναλογίζομαι. **τὰ λοιπὰ τοῦ πικροῦ βίου** = τόν ύπολοιπο χρόνο τῆς πικρομένης ζωῆς. **οίον χρεῶν (ἐστιν)** **θιώναι** **σφῶ πρὸς ἀνθρώπων** = τόν δποῖο είναι ἀνάγκη ἐσεῖς νά περάσετε μέ παθήματα ἀπό μέρους τῶν ἀνθρώπων. **ὅμιλία** = συναναστροφή, συγκέντρωση. **ἴξεσθε** = θά ἐπανέλθετε. **ἀντὶ τῆς θεωρίας** = ἀντὶ τῆς εὐχαριστήσεως ἀπό τό θέαμα. **ἀκμὴ γάμων** = ἀκμή, ὥριμότητα τοῦ γάμου. **παραρρίπτω** = φιψοκινδυνεύω, ἐκθέτομαι σέ κίνδυνο· τό πλῆρες θά ἔταν: **τίς ἔσται ἐκείνος, ὃς παραρρίψει.** **τοιαύτα ὄνειδη λαμβάνων** = ἀναλαβαίνοντας τέτοια αἰσχη. **γονή (ἡ)** = τέκνο, ἀπόγονοι, γενεά. **δηλήματα (δηλέομαι = βλάπτω)** = βλάσεις. **ἔπεφνε, ἀορ.** **τοῦ καθ' ὑπόθεση ὅγημ.** **φένω** = φονεύω. **ὅθεν περ αὐτὸς ἐσπάρη** = ἀπό τήν δποία ἀκριδώς δ ἕδιος, ἀφοῦ σπάρθηκε, γεννήθηκε. **ἐκ τῶν ισων** = ἀπό τά δια. **τοιαύτα ὄνειδεισθε** (μέσ. μέλλοντας ἀντί παθητ.) = τέτοιες κατηγορίες θά σᾶς βαραίνονταν. **τίς γαμεῖ;** ποιός θά σᾶς νυμφευθεῖ; **χέρσος** λέγεται δ ἀγρός πού δέν καλλιεργήθηκε· ἐπειδή λοιπόν ή γυναίκα παραβάλλεται μέ τή γῆ πού δργώνεται, λέγεται: **χέρσος** = ἀνύπαντρος. **νὺ γάρ, ὡ** = γιατί ἐμεῖς, οἱ δποῖοι. **δύο ὄντε** = ἀμφότεροι, καί οἱ δύο (συμπεριλαβαίνει καί τόν ἔαυτό του λόγω τοῦ καταντήματός του). **παρίημι** = ἐγκαταλείπω, ἀφήνω ἀπροστάτευτες. **ἔγγενεις (ούσας)** = ἐπειδή είναι συγγενεῖς σου. **ἀλώμαι** = πλανιέμαι. **πτωχὰς ἀνάνδρους κατηγορ.** ή σειρά τῶν λεξ.: **μὴ παρῆς σφε οὔσας ἔγγενεις, ἀλωμένας πτωχὰς ἀνάνδρους, τάσδε (βραχυλ.)** = **τὰ τῶνδε κακὰ**=τίς συμφορές τους. **ὦδε συνάπτεται πρός τό δρῶν.** **τηλικόσδε**=τόσο νέος κατά τήν ἡλικία. **πλὴν ὅσον τὸ σὸν μέρος** = ἐκτός δσο ἀφορᾶ σέ σένα. **ξυννεύω** = συγκατανεύω. **ψαύσας** = ἐνν. **ἔμοι**. ἐπρεπε νά γίνει ή χειραφία, γιατί δ Οἰδίποδας, ώς τυφλός, δέν μποροῦσε κατ' ἄλλον τρόπο νά ἀντιληφθεὶ τή συγκατάνευση τοῦ Κρέοντα· ἄλλωστε ή χειραφία πρόσδινε μεγαλύτερη πίστη, δπως καί στίς ἡμέρες μας. **σφῶν** = **ἡμῖν.** **εἰ μὲν εἰχέτην ἡδη φρένας** = ἔαν ἀλήθεια είχατε τώρα ὥριμο νοῦ. **πόλλ' ἀν παρήνουν** = θά σᾶς ἔδινα. πολλές συμβουλές. **τοῦτ' εὐχὴ' στ' ἔμοι** = παρέχεται (ἀπό μέρους μου) ή ἔξης εὐχή γιά σᾶς. **οὐ καιρὸς ἐά** (ἐπεξηγ. τοῦ προηγ.) = ἐφόσον τό ἐπιτρέπουν οἱ περιστάσεις. **λώφονος** = καλύτερου· ή σειρά τῶν λεξ.: **κυρῆσαι δ' ύμᾶς τοῦ βίου λώφονος τοῦ φυτεύσαντος**

πατρός. **ἴνα** = ἐκεὶ πού. **κεὶ μηδέν ήδύ** = ἔστω καὶ ἀν δέν είναι καθόλου εὐχάριστο (γιά μένα). **καιρῷ δοτ.** χρον. = στόν καιρό τους. **ἐφ' οίς;** μέ ποιούς δρους; **λέξεις καί... ή σύνταξῃ εἶναι κατά παράταξῃ** ἀντί καθ' ὑπόταξῃ: **ὅταν λέξης είσομα** (τοῦ ρήμ. **οίδα**). **ὅπως πέμψεις** πλαγ. ἐρωτ. πρότ., ἔξαρτάται ἀπό τό ἐννοούμενο **σκόπει.** **ἄποικον γῆς** = μακριά ἀπό τή χώρα. **τοῦ θεοῦ δόσιν** = δῶρο πού δίνεται ἀπό τό θεό. **ἀλλὰ θεοῖς γε** = ἀλλά ίσα ίσα στούς θεούς, ἀλλά στούς θεούς θεούς. **τοιγαρούν** = γι' αὐτό λοιπόν (ἐάν δηλ.. είσαι μισητός στούς θεούς). **τεύξη** (ἐνν. **τῆς τοῦ θεοῦ δόσεως**) = θά τύχεις, θά πετύχεις (τό δῶρο τοῦ θεοῦ, δηλ.. τήν ἔξορία). **φῆς τάδ' οὖν;** (ἐνν. **ἔσεσθαι μοι**) = δεβαίωνεις λοιπόν δι τα αὐτά ἐδῶ (δηλ.. ή ἔξορία μου) θά γίνουν; **γάρ αἰτιολογεῖ τό ἐννοούμενο:** **φημὶ τάδε=**δεβαίως θεούων τοῦτα, γιατί...**ἄ μὴ φρονῶ** (ἀναφ. ύποθ. πρότ.) = ἀν δέ γνωρίζω καλά κάποιον. **φιλῶ** = συνηθίζω. **ἀφοῦ** (μέσ. ἀόρ, ἕ προστακτ. τοῦ ρήμ. **ἀφίημι**) = ἀποχωρήσου ἀπό....(ἀπό αὐτά φαίνεται δι τό Οἰδίποδας ἔξακολουθοῦσε νά κρατεῖ τίς θυγατέρες του). **ἔλη (αίρούμα)** = ἀφαιρέσεις (πάρεις) αὐτές. **πάντα κρατεῖν** = νά ύπερισχύει ή γνώμη σου σέ δλα. **ἀκράτησας** = **ἄ ἐκράτησας** = δσα πέτυχες νικώντας. **συνέπομα** = συμπαρακολουθώ. **τῷ θίψ** = ως τό τέλος τῆς ζωῆς σου (προσωποιΐα τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐτυχίας, τά δποια σάν σύντροφοι τόν παρακολουθοῦν στή ζωή του). **λεύσσω** = παρατηρῶ. **κλεινά** = τά ξακουστά (πού δόξασαν τόν Οἰδίποδα). **οὐ τίς οὐ ζήλω...** ή σειρά τῶν λέξεων: **οὐ ταῖς τύχαις τίς τάν πολιτών οὐκ ἐπέθλεπε ζήλω** = τοῦ δποίου τίς τύχες (πίν εὐτυχία) ποιός ἀπό τούς πολίτες δέν ἔβλεπε μέ εὐγενή πόθο (δέ ζήλευε). **εἰς ὄσον κλήδωνα δεινῆς συμφορᾶς** (πλαγ. ἐρωτ. πρότ., ἔξαρτάται ἀπό τό **λεύσσετε**) = σέ πόσο μεγάλη ἀνεμοζάλη φοβερής συμφορᾶς. **όλθιζω** = καλοτυχίζω (ύποκ. τοῦ **όλθιζεν** είναι τό τινά καὶ ἀντικ. τό **μηδένα θνητὸν ὄντα**). **ἐπισκοπῶ** = (έξετάζω). **ἐπισκοπούντα ιδεῖν** = ἐφόσον κοιτάζει νά ίδει. **πρίν ἀν τέρμα τοῦ θίου περάσω** μεταφ. ἀπό τό στάδιο. **μηδέν ἀλγεινὸν παθών χωρίς νά πάθει κάτι δυσάρεστο.** ή σειρά τῶν λέξ.: **ώστε χρεών** (έστι) **ἐπισκοπούντα τὴν τελευταίαν ήμέραν ιδεῖν θνητὸν ὄλθιζεν πρίν...**

Πραγματικές. – δαίμων ἄμεινον ή μὲ φρουρήσας τύχοι Πιστεύονταν ἀπό τούς ἀρχαίους δι τί κάθε ἀνθρωπος είχε τό δικό του θεό

(δαίμονα) ως προστάτη του. **όνειδη** Σύμφωνα με τήν αντίληψη δτι τά αισχη τῶν γνέων (οἱ ἀμαρτίες τους) θαραίνουν τά τέκνα. **ἀγάμους** Οι ἀρχαῖοι θεωροῦσιν πολὺ κακό νά μένουν οἱ θυγατέρες ἀνύπαντρες, γιατί νόμιζαν προορισμό τῆς γυναικας τήν ἀποκατάστασή της μέ τό γάμο γι' αὐτό καί ἡ Ἀντιγόνη θρηνεῖ πού διηρεῖται στό θάνατο, γιατί κατεβαίνει στόν "Αδη ἀνύπαντρη, χωρίς νά ἀκούσει νυφιάτικα τραγούδια κτλ. **καὶ γὰρ ἀκράτησας...** **ξυνέσπειτο** Μετά ἀπό αὐτά τά λόγια δ Κρέων, δ Οἰδίποδας, οἱ θυγατέρες του καί οἱ ὑπηρέτες μπαίνουν ἀπό τή μεσιανή θύρα στά ἀνάκτορα. **ἄ πατρας Θήβης ἔνοικοι...** Ἐπειδή ή σκηνή «ὑπόκειται» μπροστά στά ἀνάκτορα, ὑποτίθεται δτι ἐκτός ἀπό τούς πολίτες πού ἀποτελοῦν τό χορό, παραδρίσκεται καί ἄλλο πλήθος, στό δποιο δ χορός ἀποτείνει τό λόγο. **μηδὲν ὀλβίζειν πρὶν ἀν...** Παρόμοια γνώμη ἔξεφρασε καί δ Σόλωνας στόν Κροῖσο ('Ηρόδ. 1,32): **σκοπέειν δὲ χρὴ παντὸς χρήματος τὴν τελευτὴν κῇ (πῇ) ἀποθῆσεται...** ἐπίσης καί δ Εὐριπίδης στήν 'Ανδρο μάχη (στ. 100 -2): **χρὴ εἰπεῖν οὐδὲν' ὅλθιον βροτῶν, πρὶν ἀν θανόντος τὴν τελευτάσιν ίδης, ὅπως περάσας ἡμέραν ἥξει κάτω.**

ΕΠΙΜΕΤΡΟ
ΤΑ ΛΥΡΙΚΑ ΜΕΡΗ ΣΕ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Ι. ΓΡΥΠΑΡΗ

ΠΑΡΟΔΟΣ (στ. 151 - 214)

Ποιά νά' σαι τάχα, ώ τοῦ Δία φωνή γλυκολάλητη, πού ἡρθες
 ἀπ' τὴν Πυθώ τὴν πολύχρυση
 στὴν ξακουσμένη τῇ Θήβᾳ;
 πάει νά σπάσ' ἡ καρδιά μου καὶ τρέμει ἡ ψυχή μου ἀπ' τό φόβο
 Ἰησεῖ Δῆλιε Παιάν,
 γιατὶ δειλιάζω ἀπό σένα, σάν ποιό μοῦ φυλάεις, εἴτε τώρα,
 εἴτε μὲ τοῦ καιροῦ τά γυρίσματα, χρέος.
 Πέ μου, ώ παιδί τῆς χρυσῆς τῆς Ἐλπίδας,
 Φωνή θεοσταλμένη.

Πρῶτα ἐσέ κράζω, Ἀθηνᾶ, τοῦ Δία ώ ἀθάνατη κόρη,
 καὶ τὴν ἀδερφή σου τὴν Ἀρτεμή,
 τῇ Θεά τὴν προστάτρια τῆς χώρας,
 πού μές στὴν κύκλια ἀγορά σέ περιλαμπρο κάθεται θρόνο,
 καὶ τὸν τοξότη τό Φοῖβο, ίώ,
 φανερωθῆτε μου ἐσεῖς ἀπ' τό Χάρο σωτῆρες μου οἱ τρεῖς συς·
 ἄν καὶ πρίν ἄλλη φορά τοῦ ὀλέθρου τῇ φλόγα
 πού ἀπλωνε μέσα στὴν πόλη τῇ διώξατε,
 ἐλᾶτε καὶ τώρα.

Γιατί, ἀλλί μου, ἀναριθμητα πάθια ὑποφέρω·
 πέρα γιά πέρα ἡ ἀρρώστιο κρατάει
 τό λαό, καὶ τοῦ νοῦ κανέν· ὅπλο δέ βρισκεται
 πού τό κακό ν' ἀποδιώξει ἀπό δῶθε μακριά·
 μά οὔτε τῆς ἄγιας αὐξάνουνε Γῆς οἱ καρποί
 κι οὔτε οἱ γυναικες βαστοῦν τούς ἀβάσταγους
 πόνους τῆς γέννας· κι δ ἔνας πάνω στόν ἄλλο
 σάν πουλιά, θά τούς δεῖς, λαφροφτέρουγα,
 πιό γοργά ἀπό φωτιά π' ἀνταριάζει, νά δρμοῦν
 στοῦ ἀπονύχτερου τοῦ "Ἄδη τίς δχθες.

Καί μ' αὐτούς ἀναριθμητους χάνεται ἡ πόλη·
 ἀνελέητοι, ἀθρήνητοι κοίτουνται χάμω
 οἱ νεκροὶ μές στοὺς δρόμους τὸ θάνατο φέρνοντας,
 ἐνῶ οἱ γυναῖκες τους κι οἱ μάννες οἱ ἀσπρόμαλλες·
 ἄλλες κι ἄπ' ἄλλη μεριά στῶν βωμῶν τὰ σκαλιά
 βαρυβογγοῦν σωτηρία γυρεύοντας
 ἀπ' τ' ἄγριο κακό· καὶ φουντώνει ὁ παιάνας
 συνηχόντας μέθρήνους μυριόστομους.
 Γιά ὅλ' αὐτά, θυγατέρα τοῦ Δία χρυσή,
 φαιδροπρόσωπη στείλε βοήθεια.

Καὶ τὸν Ἀρη τὸν ἀσύφταστο πού τώρα
 δίχως χάλκινες ἀσπίδες μέ φλογίζει
 βγαίνοντάς μου ἀντίκρυ μέσα σέ βουή καὶ σέ κακό,
 κάμε τὸν νά στρέψει πλάτη
 καὶ τό δρόμο του νά πάρει
 πίσω πάλι ἀπό τή χώρα μου μακριά
 ἥ κατά τῆς Ἀμφιτρίτης τό μεγάλο θάλαμο
 ἥ τῆς Θράκης τούς κακόξενους κυματόγδαρτους γιαλούς·
 γιατί κι δι τί ἀφήσ' ἡ μέρα
 πάνω του θά πέσ' ἡ νύχτα.
 Αὔτον, ω πατέρα ἐσύ,
 πού κυβερνᾶς τίς φοβερές σου
 πυροφόρες ἀστραπές,
 ἀποτέλειωσέ τον, Δία, κάτ' ἀπό τὸν κεραυνό σου.

Λύκειε Ἀπόλλωνα, καὶ σένα θά ζητήσω
 βοηθό μου καὶ προστάτη, νά σκορπίσουν
 ἀπό τά χρυσόστροφά σου τόξ' ἀπάνω του πυκνά
 τ' ἀκατέλυτά σου βέλη·
 καὶ μαζί κι οἱ φλογοβόλες
 τῆς Ἀρτέμιδας λαμπάδες, πού μ' αὐτές
 στῆς Λυκίας τά δρη ἐπάνω γρηγορόδρομη περνᾶ·
 καὶ τὸν μέ τή χρυσή μίτρα συνονόματο Θεό
 τῆς γῆς τούτης, Βάκχο, κράζω

τό λαμπρόφθαλμο νά φτάσει
 μέ τίς Μαινάδες συνοδειά
 καὶ μέ φλογισμένη πεύκα
 καταπάνω στό Θεό
 πού καμιά μέσα στούς ἄλλους τούς θεούς τιμή δέν ἔχει.

ΠΡΩΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (στ. 463 - 511)

Ποιός νά ναι αὐτός πού ὁ χρησμωδός ὁ βράχος εἶπε τῶν Δελφῶν

πώς τό καμε τό ἀνάκουστο
 μέσα στ' ἀνάκουστα κακό
 μέ χέρι φονικό;

"Ωρα νά βάζει σέ φευγιό
 τό πόδι του πιό δυνατά
 κι ἀπ' ἀνεμόποδες φοράδες.

Γιατ' ὀπλισμένος μέ φωτιά
 καὶ μ' ἀστραπές τοῦ Δία ὁ γιός
 ἀπάνω του χυμᾶ καὶ τοῦ ἀκλούθοιν
 οἱ τρομερές κι ἀλάθευτες Κατάρες.

Γιατ' ἐλαμψε ἀπ' τόν Παρνασσό τό χιονοσκέπαστο ἡ Φωνή
 πού φάνηκε τώρα στερνά:

"Ολοι νά ψάχνουνε νά βροῦν
 τόν ἄφανο φονιά·
 γιατ' ἔρμος στίς ἐρμιές γυρνᾶ
 σέ βράχους, σέ σπηλιές σάν ταῦρος,
 μακριά ἀπ' ἀνθρώπων πατησιά.
 γιά νά γλυτώσει ἀπ' τούς χρησμούς
 πού ἀπ' τή μεσόμφαλ' ἥρθαν γῆ· μά αὐτοί
 ζωντανοί πάντα γύρω του πετάνε.

"Ομως μέ βάζει κι ὁ σοφός οἰωνοσκόπος σέ πολύ
 πολύ μεγάλη ταραχή,
 νά τόν πιστέψω; νά μήν τόν πιστέψω;
 κι ἐγώ δέν ξέρω τί νά πῶ
 καὶ φτεροδέρνει ἀνήσυχος ὁ νοῦς μου

χωρις νά βλέπει μήτε πίσω μήτε μπρός·
γιατί ποιά άμάχη νά χανε μαζί·
τοῦ Λάβδακου ή γενιά καί τοῦ Πολύβου ό γιός;
ποτέ δέν ἄκουσα, οὗτε τώρα οὔτε καί πρίν,

τίποτα πού μ' ἀπόδειξη νά βασιστῶ
κι ἐνάντια πάω στήν πάνδημη τοῦ Οἰδίποδα τῇ φήμῃ,
γιά νά· βγῷ τῶν Λαβδακιδῶν ἐγώ βοηθός
κι ἐκδικηθῶ ἔνα φονικό,
πού ποιός νά τό· καμε κανείς δέν ξέρει.

Μόνον ό Δίας κι ό· Απόλλωνας είναι σοφοί καί μόνοι αὐτοί
ξέρουν τ' ἀνθρώπινα· μά ἂν πείς
πώς μές ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους ἔνας μάντης
στέκει πιό πάνω ἀπ' δι τι ἐγώ,
δέν είναι κρίση ἀληθινή, καί μόνο
στή φρόνηση νά ξεπεράσει ἔνας μπορεῖ
τόν ἄλλο· μά ποτέ μου ἐγώ, πρίν δῶ
σωστός νά βγαίνει ό λόγος, θά παραδεχτῶ
αὐτά πού τοῦ κατηγοροῦν· γιατί
στά μάτια μπρός μας ἥρθ' ή Κόρη ή φτερωτή
ἀπάνω του, καί δείχτηκε σοφός, καί μέ τό δίκιο
νά γένηκε τῆς χώρας μας ό ἀγαπητός
κι ἔτσι ποτέ μου δέν μπορῶ
στό νοῦ μου γιά κακούργο νά τόν βάλω.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (στ. 863 - 910)

Ἄμποτε νά· ναι πάντα μοίρα μου
νά· χω τήν ἄγια Εὐλάβεια σύντροφο
σ· δλα τά λόγια κι ἔργα,
πού· ναι θεμελιωμένα πάνω στοὺς πανύψηλους
τοὺς νόμους - νόμους γεννημένους
μές στόν αἰθέρα τ' οὐρανοῦ
κι ἔχουν τόν "Ολυμπο μόνο πατέρα,

ούδέ ή θνητή τοῦ ἀνθρώπου ή φύση γέννησε
κι οὐδέποτε ή ἀλησμονιά θ' ἀποκομίσει.
Θεός μεγάλος εἰναι μές σ' αὐτούς,
πού γερατειά ποτέ δέ θά γνωρίσει.

Ἡ ἔπαρση τόν γεννάει τόν τύραννο,
ἡ ἔπαρση, πού ἄν μάταια παραφορτωθεῖ
μέ πολλά πού θέ νά 'ναι
παράκαιρα κι ἀσύφερτα, σά θενά φτάσει πιά
στήν πιό ψηλή κορφή, θά πέσει
μές στόν ὁρθόγκρεμνο ὅλεθρο
ἀπ' ὅπου δέν τόν ὠφελεῖ τό πόδι νά 'βγει.
Μά κάθε ἀγώνα γιά τῆς χώρας τό καλό
τό Θεό παρακαλῶ ποτέ μήν καταλύσει.
κι ἐγώ ποτέ μου τοῦ Θεοῦ
τήν προστασία δέ θέλω παρατήσει.

Μ' ἄν ἔνας μέ τά χέρια ή μέ τή γλώσσα του
τό παραπαίρει ἐπάνω του, χωρίς
τή Δίκη νά φοβᾶται, οὐδέ τιμᾶ
τῶν θεῶν τίς ἔδρες,
μοίρα κακιά ἃς τόν βρεῖ γιά τήν κακότυχη
τήν ξυπασιά του
ἄν μ' ἀδικίες τό κέρδος του ζητᾶ
κι ἀπ' τά παρόνομα δέ φυλαχτεῖ
καὶ βάλει χέρι μές στήν τρέλλα του
στ' ἀνέγγιχτα ιερά,
ποιός μπρός σ' αὐτά θά μπόρει νά κρατήσει
τά βέλη, ἀπ' τήν ψυχή του, τῆς ὀργῆς:
γιατ' ἄν τά τέτοια τά 'χουν σέ τιμή,
πρός τί νά στήνω στούς θεούς χορούς
νά τούς γιορτάζω;
Ποτέ μου πιά στής γῆς τόν ιερό διμφυλό
μέ σέβας δέ θά πάω πρόσκυνητής
οὔτε στής Ἀβας τό ναό, μηδέ
στήν Ὄλιμπια,

ἄν δέν ταιριάσουν ὅλ' αὐτά χεροπιαστά
καὶ μπροστά σ' ὅλους.

Μά, φέτα παντοκράτορα -ἄν σωστά
στι' ὄνομα ἀκοῦς αὐτό- ὡς πού κυβερνᾶς
τά πάντα, ἃς μή λαθέψει τίποτα
μές σ' ὅλ' αὐτά ἀπό σέ
καὶ τήν αἰώνια πάντα δύναμή σου·
γιατί σβησμένους πιά παραπετοῦν
τοῦ Λάιου τούς χρησμούς καὶ πουθενά
τιμῇ δέν ἔχει ὁ Φοῖβος φανερή
καὶ πᾶν· τά θεῖα.

ΤΡΙΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (στ. 1086 - 1109)

Ἄν ἐγώ μάντης εἴμαι
κι ἂν ὄρθα κρίνει ὁ νοῦς μου,
ναί, μά τόν "Ολυμπο, πρίν δέ θά γίνει,
ὡς Κιθαιρώνα, πανσέληνος,
δίχως νά δεῖς νά σέ μεγαλύνουμε
γιά συντοπίτη, πατέρα καὶ μάννα, τοῦ Οἰδίποδα,
καὶ χορούς γιά τιμῇ σου νά στήνουμε,
γιατί τέτοιο φυλάεις καλοκάρδισμα
στούς βασιλιάδες μας.
Φοῖβε σωτήρα, μά ἐσέν' ἃς ἀρέσουν
αὐτές μας οἱ εὐχές.

Ποιά, γιέ μου, νά σ' ἐγέννα
ποιά ἀπό τίς πολύχρονες Νύφες,
πού στοῦ βουνήσιου πατέρα σου Πάνα
τήν ἀγκαλιά θά κοιμήθηκε;
ἡ μιά πού ἀπ' τό Λοξία θ' ἀγαπήθηκε,
γιατί ἐκείνου οἱ χλωρόνομες πάντα τοῦ ἀρέσουν πλαγιές;
Εἴτε δὲ Κυλλήνιος ὁ Ἐρμῆς,

ἥ ὁ Βάκχος, πού ζεῖ στίς κορφές τῶν βουνῶν,
 θρέμα σέ δέχτηκε
 ἀπό καμιά Ἐλικωνίδα, πού παιζει
 μαζί τους συχνά;

ΤΕΤΑΡΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (στ. 1186 - 1222)

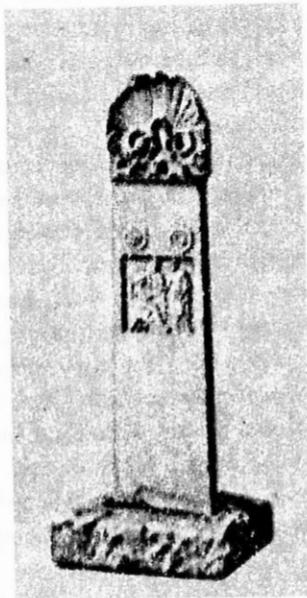
Ἄχ, ἄχ, ω γενεές τῶν θνητῶν,
 πόσο ἐγώ τῇ ζωῇ σας
 καὶ τό μηδέν ἔνα τάχω!
 Γιατί ποιός ἀνθρωπος, ποιός
 τήν εύτυχία χαιρεται ἀλλιῶς,
 παρά σάν μιά ὄνειροφαντασιά,
 πού ἀφοῦ θά τήν ὄνειρευτεῖ
 γυρνάει καὶ φεύγει;
 Τή δικιά σου τή μοίρα,
 τή δικιά σου παράδειγμα παίρνω,
 ταλαιπωρε Οἰδίποδα,
 καὶ τίποτ' ἀπ' τ' ἀνθρώπινα
 δέ μακαρίζω.
 Αὐτός ὅσο κανείς πιό μακριά
 σαιτεύοντας κέρδισε
 τήν πιό ἀσύγκριτη εύτυχία·
 κι ἀφοῦ ξολόθρεψε, ω Δία,
 τή χρησμωδό τή γαμψώνυχη,
 πύργος τῆς χώρας μου στιλάθηκε
 στό θάνατο καταντικρύ.
 Γι' αὐτό ἀπό τότε
 βασιλιάς μου, ω Οἰδίπου,
 δνομάστηκες καὶ μέ μεγάλες
 τιμές δοξάστηκες,
 στήν τρανή ἀφεντεύοντας
 μέσα τή Θήβα.

Καὶ τώρα ποιός ἀθλιότερος ν' ἀκοῦς,
 ποιός σάν κι αὐτόν μέσα σέ τέωιες κατάρες
 καὶ τέτοιες ἄγριες συφορές
 νά βρέθηκε μέ μιά στροφή τῆς τύχης;
 "Ω, ἀλλίμονό σου, Οιδίπου ξακουστέ,
 πού ἐσένα, τό παιδί,
 τό ἴδιο μέ τόν πατέρα
 λιμάνι φοβερό
 σέ χώρεσε, νύμφιος νά πέσεις!
 Πῶς τό δυνάστηκαν, μά πῶς
 οἱ πατρικές σου οἱ αὐλακιές
 τόσον καιρό, ταλαίπωρε,
 ἀμίλητα νά σέ ὑποφέρουν;

Μά σέ ηύρε τέλος, δίχως νά τό θές,
 δι χρόνος, π' ὅλα βλέπει, καὶ τόν δίκασε
 τό γάμο τόν κακόγαμο,
 πού ὁ ἴδιος καὶ γεννοῦσε καὶ γεννιόνταν.
 "Αλλίμονό σου, ὡ τοῦ Λάιου γιέ,
 ἄμποτ' ἐγώ ποτέ
 νά μή σέ είχα γνωρίσει
 γιατί πικρά θρηνῶ
 κι ἀπό καρδιᾶς τό κλάμα χύνω.
 "Ομως, νά πῶ καὶ τό σωστό,
 χάρη σέ σένα μπόρεσα
 νά ξανασάνω ἐγώ
 κι ὕπνο σιά μάτια μοι νά δώσω.

ΗΛΙΑ Σ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ¹

«Θουκυδίδη Περικλέονς Ἐπιτάφιος» είναι ό τίτλος του ἔργου που θά μελετήσουμε. Ο τίτλος αὐτός ἔδωσε ἀφορμή για νά διατυπωθούν δύο ἀντίθετες ἀπόψεις, πουν ἐμφανίζονται τό ίδιο ἀληθοφανεῖς. Έτοι ἔχουμε τήν ἀπογή ἑκείνων πουν θεωροῦν τό Θουκυδίδη πραγματικό συγγραφέα του λόγου καί τήν ἀναφορά του δύναματος του Περικλῆ ἀπλῶς συγγραφικό τέχνασμα γιά νά ἐκφράσει ο ἴστορικός προσωπικές του ἰδέες μέ τό δικό του τρόπο· καί τήν ἀντίθετη ἀποφη, ὅσων νομίζουν ὅτι ὑπῆρξε ὁ στενογράφος μιᾶς δημηγορίας πουν στό σύνολό της μᾶς τή διέσωσε ὥπως τήν ἀπήγγειλε ὁ μεγάλος Ἀθηναῖος πολιτικός. Ὅμως προσεκτικότερη μελέτη δείχνει ὅτι πολύ πιό κοντά στήν ἀλήθεια είναι ή ἀποφη ὅτι ἡταν δυνατό ό Περικλῆς νά ἐκφωνήσει μιά ἐπιτάφια ὄμιλία παρόμοια μέ αὐτή πουν μᾶς σώθηκε — τουλάχιστον σ' ὅ, τι ἀφορά τά διανοήματα — χωρίς τήν παρέμβαση του Θουκυδίδη ἢ ὅτι ό Θουκυδίδης, ἀν ή πόλη του είχε ἀναθέσει τό τιμητικό αὐτό χρέος, θά μπορούσε νά πλάσει ἔνα οητορικό κείμενο μέ περιεχόμενο τό ίδιο βαθύ, πλούσιο καί πρωτότυπο, χωρίς νά ἔχει ἀκούσει τό λόγο του Περικλῆς ἢ νά είχε συμβουλευθεὶ τίς σημειώσεις του. Γιατί στήν περίπτωση του Ἐπιτάφιον ἔχουμε τήν σπάνια ἀλλά ἰδιαίτερα εύτυχισμένη σύμπτωση δύο μεγάλων προσωπικοτήτων, πουν ἔχουν τήν ἵκανότητα νά είσχωρούν στή βαθύτερη ούσια τῶν θεσμῶν, τῶν καταστάσεων, τῶν γεγονότων καί τῶν ἀνθρώπων καί πού η ψυχή καί τῶν δύο φωτίζεται ἀπό τή λάμψη τουν ἰδιουν ἀνώτερουν ἰδανικοῦν, θερμαίνεται ἀπό τήν ἴδια ἀγάπη: στήν περίπτωση του Θουκυδίδη καί τουν Περικλῆ, πλούτος πουν γεμίζει τήν ψυχή καί τῶν δύο ἀμέριστος ἡταν η ἀγάπη γιά τό μεγαλείο στό όποιο ἔφτασε η δημοκρατική Ἀθήνα. Κοινή ἐπιθυμία τουν ἡταν νά διασωθεῖ γιά τίς μελλούμενες γενιές τό ἰδανικό τής ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας σάν καταστατικός χάρτης τουν καλύτερουν πολιτεύματος καί νά ὑμνηθεῖ η Ἀθήνα τουν Περικλῆς ἀμέσως πρίν ἀπό τό γεγονός πουν στάθηκε η ἀρχή τουν τέλονς, ἔνα γεγο-

1. Βλ., καί τήν Εισαγωγή του βιβλίου Κείμενα · Αρχαίας · Ελληνικῆς Λογοτεχνίας Β · Λυκείου, σελ. 252 - 253

νός πον καμιά πολιτική διορατικότητα δέν μπορούσε νά προβλέψει: τό λοιπό.

Άν αυτή ή ἄποψη σχετικά μέ τήν πατρότητα τοῦ Ἐπιταφίου είναι ή δρθότερη, δέν έχει πιά μεγάλη σημασία γιά τήν κατανόηση τού λόγου ή προσπάθεια νά εξακριβωθεί σέ κάθε περίπτωση τί άνήκει στόν πραγματικό λόγο πού έκφωνησε τό φθινόπωρο τοῦ 431 π.Χ. ὁ Περικλῆς καί τί στήν έπεξεργασία στήν όποια τόν υπέβαλε ὁ Θουκυδίδης. Μάλιστα πολύ θά μᾶς βοηθήσει νά κατανοήσουμε τήν ίδιωτην αυτή μέθοδο συνεργασίας γιά τή δημιουργία τοῦ Ἐπιταφίου η έξέταση τής θέσης πού έχουν μέσα στήν ιστορία τοῦ Θουκυδίδη οί δημηγορίες, τήν όποια θά έπιχειρήσουμε παρακάτω. Έκείνο πού έχει μεγαλύτερη σημασία καί είναι άναμφισβήτητο, είναι τό ότι ὁ Ἐπιταφίος πού έχουμε μπροστά μας είναι άνταξιος τής πνευματικής προσωπικότητας καί τοῦ Θουκυδίδη καί τοῦ Περικλῆ. Συμβάλλει στή θετική άποτίμηση καί τών δύο, χωρίς, άντιθετα, νά δίνει άφορμή νά υποτιμηθεί μέ σποιο τρόπο είτε ὁ ιστορικός είτε ὁ πολιτικός.

Ἐπειδή καί τοῦ Θουκυδίδη καί τοῦ Περικλή ὁ βίος καί τό ἔργο μᾶς είναι ήδη γνωστά σέ ίκανον ουητικό βαθμό¹, στό βιβλίο αυτό περιοριζόμαστε νά συμπληρώσουμε τή γνώση μας γιά τήν προσωπικότητα τοῦ Περικλῆ μέ τήν παράθεση τοῦ περίφημον χαρακτηρισμού του πού έπιχειρήσει ὁ Θουκυδίδης².

ΕΝΤΑΞΗ ΤΟΥ ΕΠΙΓΑΦΙΟΥ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΡΗΤΟΡΙΚΗ

Τό μοναδικό σέ παιδευτική σημασία περιεχόμενο τοῦ Ἐπιταφίου καί η μνημειακή λογοτεχνική μορφή του δικαιολογούν άπολυτα τό θαυμασμό πού διάλογος αυτός έχει προκαλέσει άπό τήν

1. Γιά τό βίο καί τό ἔργο τοῦ Θουκυδίδη, βλ.. τίς σελ. 6-14 τοῦ βιβλίου Θουκυδίδη Ιστορία τής Β' Γυμνασίου καί τίς σελ. 29-35 τοῦ βιβλίου Κείμενα Άρχαίας Έλληνικής Λογοτεχνίας Β' Λυκείου.
Γιά τό βίο καί τήν πολιτική δραστηριότητα τοῦ Περικλή βλ.. τά σχετικά κεφάλαια τών βιβλίων Ιστορία τῶν Άρχαίων Χρόνων τής Α' Γυμνασίου καί τής Α' Λυκείου.
2. Βλ.. πυρακάτω, σελ. 252 - 253

έποχή πού γράφηκε ώς σήμερα. Όμως πώς θά δικαιολογήσουμε τήθεση του μέσα στό ἔδυ του Θουκυδίδη, τήν Ἰ σ τ ο ρ ί α τον, ἀφοῦ αὐτός δέν ἀποτελεῖ ἴστορική ἀφήγηση, ἀλλά εἶναι κείμενο ρητορικό καὶ μάλιστα τό περιεχόμενό του πολὺ λίγη σχέση ἔχει μὲ τά γεγονότα πού τόν πλαισιώνονταν; Γιά νά κατανοήσουμε τήθεση καὶ τήλειτονργία τού Ἐπιταφίου μέσα στήν Ἰ σ τ ο ρ ί α τον Θουκυδίδη, χρήσιμο εἶναι νά δούμε προηγουμένως τή δομή τού ἔδυ αὐτού καὶ ιδιαίτερα ὅτι ἀφορᾶ τήν παρονοία ρητορικῶν κειμένων μέσα σ' αὐτό.

Γιά τήν ἔννοια, τή γένεση καὶ τήν ἔξελιξη τής ρητορικῆς στήν ἀρχαία Ἑλλάδα ἔχει γίνει λόγος σέ προηγουμένη τάξη³. Εδώ χρειάζεται μόνο νά ἐπαναλάβουμε:

α) Ὄτι ὁ ρητορικός λόγος εἶναι τό ἀποτέλεσμα τής τεχνικῆς ἐπεξεργασίας μᾶς ἔμφυτης ἵκανότητας, πού ὁ ἀνθρωπος ἀσκησε ἀπό τή στιγμή πού παρουσιάστηκαν ἀνάγκες στίς ὅποιες ἀνταποκρίνεται ή τέχνη αὐτή (κυρίως νά πείσει).

β) Ὄτι, ἀνάλογα μέ τό ρόλο πού χρειάζονται κάθε φορά νά παλέσουν, οἱ ρητορικοί λόγοι χωρίστηκαν σέ εἰδη: τούς δικανικούς (γιά διαφορές πού λύνονται στά δικαστήρια, π.χ. ὁ Υ πέρι τον ἀδυνάτον λόγο τον Λυσία), σέ συμβουλευτικούς (πού ἀπαγγέλλονται σέ συγκεντρώσεις γιά τή λήψη σοβαρῶν ἀποφάσεων πού ἀφορούσαν τήν πόλη, π.χ. ὁ Γ' Όλυνθια καὶ ὁ τον Δημοσθένη) καὶ ἐπιδεικτικούς (πού λάμπρυναν μιά σημαντική ἑօρτα-στική ἐκδήλωση, π.χ. ὁ Πανηγυριός τον Ίοοκράτη).

γ) Ὄτι οἱ εἰδικές συνθήκες πού διαμορφώθηκαν τόν 5ο π.Χ. αίώνα στήν Ἀθήνα (δημοκρατικό πολίτευμα, πλούσιες καὶ ποικίλες πολιτικές, οἰκονομικές καὶ κοινωνικές δραστηριότητες) εύνόησαν σέ τέτοιο σημείο τήν ἀνθιση τής ρητορικῆς στήν πόλη αὐτή ὥστε ἔκει νά διδάσκουν οἱ σημαντικότεροι ρητοροδιδάσκαλοι καὶ στό τέλος η ρητορική νά γίνει κατεξοχήν ἀττική τέχνη, καὶ

δ) Ὄτι η ἔντεχνη ρητορική εἶναι δημιούργημα προπάντων τών σοφιστῶν, οἱ δποιοι διαμόρφωσαν τά κύρια χαρακτηριστικά τής πρὸ τή διδάξουν στήν Ἀθήνα καὶ πλούτισαν τό περιεχόμενο τού ρητορικού λόγου μέ τίς πνευματικές κατακτήσεις στίς δποιες είχαν

3. Βλ. τήν Εἰσαγωγή στό βιβλίο Ἀττικοί Ρήτορες τής Β' Γυμνασίου, σελ. 7-10.

φτάσει. Μαθητής σοφιστῶν ὁ Θουκυδίδης, πῶς ἡταν δυνατό νά μήν
ἀξιοποιήσει στό ἔργο του ἔνα τόσο δραστικό δργανο, πού τό χειρι-
σμό του τόν είχε διδαχτεῖ ἀπό τούς δασκάλους του;

Ο Θουκυδίδης καταχώρισε τίς δημηγορίες μέσα στό ιστορικό
του ἔργο ως ἀναπόσπαστο τμῆμα του, γιατί – ὅπως καί πολλοὶ
σύγχρονοί του – πίστενε ὅτι μέ τήν παρονοία τους φωτίζονται οι
αἰτίες τῶν πολιτικῶν γεγονότων καί οἱ συνέπειες τῶν πολεμικῶν
ἐπιχειρήσεων.

Ἐτσι διαμορφώθηκε τό ἔργο τοῦ Θουκυδίδη μέ μιά ἰδιότυπη γιά
μᾶς μορφή: ἀποτελεῖται α) ἀπό μέρη ἀ φηγηματικά καί β)
ἀπό δημηγορίες. Τῶν πρώτων ἡ παρονοία εἶναι αὐτονόητη:
μέ αὐτά ὁ συγγραφέας ιστορεῖ τά γεγονότα καί, σπανιότερα, διατυ-
πώνει κρίσεις γι' αὐτά. Οἱ δημηγορίες εἶναι ὄμιλες βασιλιάδων,
πολιτικῶν ἡγετῶν, στρατηγῶν πρόσωπων ἀπό σημαντικά γεγονότα, στά
ὅποια αὐτοί παῖδες πρωταγωνιστικό ρόλο. Τί γυρεύουν ὅμως αὐ-
τές ἀνάμεσα στήν ἀφήγηση ιστορικῶν γεγονότων;

Γιά ν' ἀπαντήσουμε στό ἔρωτημα αὐτό, πρέπει νά παρα-
δεχτούμε ὅτι ὁ Θουκυδίδης μέ τήν ιστορία του θέλησε νά γράψει
ἔνα μεταμφιεσμένο ἐγχειρίδιο πολιτικῆς θεωρίας. Ὅτι δέν θά ἔ-
γραφε τήν ιστορία του, ἄν ἡταν (μέ τήν ἀφήγηση) μόνο νά κατα-
γράψει τά γεγονότα τῆς ἐποχῆς του ἢ νά τέρψει τούς ἀναγνώστες.
Ἄντιθετα φιλοδοξία του ἡταν νά καταστεῖ τό ἔργο του «κτήμα ἐς
ἀεί», πολύτιμος σύμβουλος τῶν ἀνθρώπων γενεῶν πού θά ἀκο-
λουθούσαν. Ὄμως ἡ ἀπλή παράθεση τῶν γεγονότων, ὅσο ἀντικει-
μενική, πλήρης καί παραστατική καί ἄν εἶναι, δέν ἴκανοποιεῖ αὐτή
τή φιλοδοξία. Αὐτή ἴκανοποιεῖται ἀπό τόν ὀλόπλευρο φωτισμό τῶν
γεγονότων, ἀπό τήν κατάδειξη τῆς ἐσωτερικῆς τους σύνδεσης, ἀπό
τήν ἀνίχνευση τινων βαθύτερων αἰτίων πού ὀδήγησαν σέ μιά συγκε-
κριμένη πολιτική ἐπιλογή. Λοιπόν, καταλληλότερο τρόπο γιά νά
έκθεσει μιά κατάσταση ὁ Θουκυδίδης, θεώρησε τίς δημηγορίες, ὅ-
πον ἔκλεισε τήν ιστορική καί πολιτική σκέψη του. Μέσα σ' αὐτές, ὁ
ἀναγνώστης θά βρεῖ τά σπουδαίτερα ἐπιχειρήματα, κίνητρα, συ-
ναισθηματικές παροδημήσεις πού δικαιολογοῦν τήν ἀπόφαση πού
κάθε φορά πάρθηκε, καθώς καί τήν προσπάθεια νά προβλεφθούν
τά ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα. Εἶναι βέβαιο ὅτι τή μορφή τῶν λό-
γων αὐτῶν τήν ἔδωσε ὁ Ἰδιος ὁ Θουκυδίδης· ως πρός τό περιεχό-

μενο, μπορούμε νά πούμε ότι κρατήθηκε ὅσο πιό κοντά μπορούσε στό συνολικό νόημα τῶν πραγματικά εἰτωμένων, συμπληρώνοντάς τα⁴. Δηλαδή ὁ Θουκυδίδης ύπεβαλε τίς δημηγορίες τῶν ήρώων του στήν ἀκόλουθη ἐπεξεργασία: ἀφαιρούσε τό μερικό καί τό περιστασιακό καί τόνιζε ότι γενικό καί μονιμότερο ύπηρχε στά γεγονότα καί τίς ἐνίσχυε μέ τέπιχειρήματα πού διασαφηνίζουν τίς θεμελιώδεις ἀπόφεις τοῦ φήμορα. Τά δσα λέει ἔνας ἀγορητής εἶναι ἐκεῖνα πού, κατά τή γνώμη τοῦ Θουκυδίδη, ἐπέβαλε ἡ ἀποφη πού ύποστηριζε νά πεῖ – φυσικά ἔπαιρνε ύπόψη καί τό χαρακτήρα τοῦ διμιλητῆ καί τίς περιστάσεις. Ἐτοι οἱ διμιλητές αὐτοί μᾶς θυμίζουν ἥρωες τῆς τραγωδίας πού μπροστά τους ὀρθώνεται τό μέλλον δυσδιάκριτο· μέ τίς διμιλες τους ἀναδεικνύονται συνετοί ἥ ἀνόητοι. Μάλιστα, γιά νά σχηματίσει ὁ ἀναγνώστης ὀλοκληρωμένη ἰδέα τῆς κατάστασης, συχνά, κατά τή συνήθεια τῶν σοφιστῶν καί τοῦ Εὐριπίδη, ἔχονμε «ἄγανα λόγων»: π.χ. σάν ἀντίλογος στή σκληρή καί ἀμείλικτη στάση πού συμβουλεύει ὁ Κλέων νά κρατήσουν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέναντι στούς Μυτιληναίους γιά τήν ἀποστασία τους ἔρχεται ἥ δημηγορία τοῦ Διοδότου, πού συμβουλεύει ἐπιεκεία καί μεγαλοψυχία. Ἐτοι οἱ δημηγορίες αὐτές δέν ἀπευθύνονται σέ πραγματικούς ἀκροατές γιά νά τούς πείσουν, ἀλλά στούς ἀναγνώστες, πού τούς τοποθετοῦν στής καλύτερες κατά τό δυνατό συνθήκες, ὥστε νά κρίνονται ἀντικεμενικά.

Μιά λοιπόν ἀπό τίς 40 περίπτων δημηγορίες τοῦ Θουκυδίδη είναι καί ὁ Ἐπιτάφιος. Βέβαια μπορούμε νά διαπιστώσουμε δύο διαφορές ἀνάμεσα σ' αὐτόν καί τίς ύπόλοιπες, μιά ἔξωτερη καί μιά ἔσωτερη. Δηλαδή, ἐνώ οἱ ἄλλες ἀνήκουν στούς συμβου-

4. Ὁ ἴδιος ὁ Θουκυδίδης (Βιβλίο 10, κεφ. 22,1) μᾶς περιγράφει τή μέθοδό του: «Γιά δσα πάλι είπε στίς δημηγορίες τους ὁ καθένας τους είτε ὅταν σκότευαν νά κηρύξουν τόν πόλεμο είτε ἀφοῦ μπήκαν πιά σ' αὐτόν, μοῦ ἦταν δύσκολο νά συγκρατήσω μέ ἀκριβεία τά δσα εἰπώθηκαν, τόσο ἐκείνα πού ἀκουσα μέ τ' αὐτιά μου δσο καί αὐτά πού ἀλλοι ἀπό διάφορα ἀλλά μέρη μοῦ ἀνακοίνωναν· λοιπόν παρουσίασα τίς δημηγορίες κατά τόν τρόπο πού νόμιζα ὅτι σέ κάθε περίσταση ἐπρεπε νά μιλήσει ὁ καθένας τους, προσπαθώντας νά μήν ἀπομακρυνθῶ παρά ἐλάχιστα ἀπό τή γενική ἰδέα τοῦ πραγματικοῦ λόγου».

λεντικούς, ὁ Ἐπιτάφιος φίος είναι λόγος ἐπιδεικτικός. Καί, ἐνώ οἱ ἄλλες δημηγορίες ἀποτελοῦν ἔνα είδος εἰσαγωγῆς καὶ ἀπαραίτητο συμπλήρωμα τῶν γεγονότων πού ἴστοροῦνται, ὁ Ἐπιτάφιος τόσο λίγη σχέση ἔχει μὲ τὴν ἴστορική ἀφήγηση πού τὸν πλαισιώνει, ὥστε καθώς τὸν διαβάζουμε σχεδόν ξεχνάμε τὸν πόλεμο. Στά κεφάλαια πού ἀκολουθοῦν θά προσπαθήσουμε νά ἔξηγήσουμε αὐτές τις διαφορές.

ΟΙ ΕΠΙΤΑΦΙΟΙ ΛΟΓΟΙ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΑΘΗΝΑ

Οἱ ἐπιτάφιοι λόγοι πού ἔκφωνοῦνταν γιά νά τιμηθοῦν οἱ νεκροὶ τῶν μαχῶν είναι ή ἀπόληξη μᾶς παλαιότατης παράδοσης νά τιμοῦν τὸ νεκρό πολεμοτῆ ὅχι μόνο ἐργα (μέ ἐπίσημο τάφο, μέ κτερίσματα κτλ.) ἀλλά καὶ λόγω, μέ ἔγκώμια, πού μάλιστα πῆραν καὶ λογοτεχνική μορφή⁵. Ἡ θεομοθέτηση τῆς συμπλήρωσης τῆς γιορτῆς τῶν Ἐπιτάφων στὴν Ἀθήνα μέ ἔκφωνηση λόγου καὶ ή δημιουργία μᾶς εἰδικῆς παράδοσης, καθώς καλλιεργήθηκε ἀπό ἵκανονς ρήτορες, εἶχε ἀποτέλεσμα δὲ ἐπιτάφιος λόγος νά πάρει κάποια σταθερή μορφή, πού δῆλοι οἱ ἀγορητές ἔνιωθαν τὴν υποχρέωση νά σεβαστοῦν. Καθώς ή ἔξελιξη αὐτή εἶχε συντελεστεῖ πολὺ πρό τὸν Περικλῆς ἔκφωνήσει τὸν Ἐπιτάφιο λόγο, αὐτός δέν ἀποτελεῖ μεμονωμένο κείμενο, ἀλλά ἀντάσσεται σε μάρτυρική παράδοση πού δημιουργήματά της ἐμφανίζονταν συχνά στὸν ἀθηναϊκό λαό, ἀφοῦ, μέ τις συνθήκες πού ἐπικρατοῦσαν τότε, συχνοὶ ἦταν οἱ πόλεμοι, ἀρά συχνά γινόταν η γιορτή τῶν Ἐπιτάφων, ἀναπόσπαστο μέρος τῶν δποίων θεωρήθηκε δὲ ἐπιτάφιος λόγος. Ήτοι δὲ λόγος αὐτός ἀπόχτησε σταθερή δομή (κάτι ἀνάλογο παρατηροῦμε στὴν ἀττική τραγωδία), τό περιεχόμενο καὶ η

5. Π.χ. στὴν Ἰλιάδα ἔχουμε τοὺς θρήνους τῆς Ἀνδρομάχης, τῆς Ἐκάβης καὶ τῆς Ἐλένης στὸ νεκρὸ Ἔκτορα (ραφωδία ΙΙ), στὴ λυρική ποίηση ἔχουμε τοὺς θρήνους καὶ τὰ ἔγκώμια.

6. Ήδη γνωρίζουμε δὲ καὶ δὲ τὸν Περικλῆς, δέκα περίπου χρόνια πρὶν ἀπό τὸ λόγο πού θά μελετήσουμε, ἔκφωνησε κι ἀλλον ἐπιτάφιο, γιά νά τιμηθεῖ τὴ θυσία τῶν νεκρῶν τοῦ Σαμωνικοῦ πολέμου.

μορφή των δριοθετήθηκαν. Άπό τους λέγους, άναλογικά, άττικοις ἐπιταφίους πού μᾶς σώθηκαν⁷ και ἀπό σχετικές μαρτυρίες μπορούμε νά περιγράψουμε τή δομή ἐνός ἐπιταφίου ώς ἔξης:

1.- Προόμιο.

2.- Καταγωγή και πρόγονοι: α) ἔγκαμπο τῆς ἀττικῆς γῆς και τῆς αὐτοχθονίας τῶν Ἀθηναίων, β) ἀνατροφή και ἀγωγή τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ, γ) η φιλοπατρία, ὅπως ἐκδηλώθηκε στά πολεμικά κατορθώματα (μυθικά και ἴστορικά) τοῦ ἀθηναϊκοῦ παρελθόντος.

3.- Οἱ προκείμενοι νεκροί, οἱ ἀρετές τους και οἱ πολεμικοὶ ἄθλοι τους.

4.- Προτροπή γιά μάμηση στούς νεότερους και παραμνθία (παρηγοριά) στούς γονεῖς και τίς χῆρες τῶν νεκρῶν.

5.- Ἐπίλογος.

Τό σημαντικότερο μέρος σε ἔκταση ἡταν τό δεύτερο και ιδιαίτερα ή τρίτη ἐνότητά του, ὅπου γινόταν διεξοδικό ἔγκαμπο τῶν πολεμικῶν ἔργων τῶν προγόνων. Ἡ ἐπιμονή αὐτῆς ἔξηγεται ἀπό δύο λόγους: α) Ἀπό τό θαυμασμό τῶν προγόνων, πού τούς θεωροῦσαν ἀξεπέραστα πρότυπα ἀρετῆς, β) Τό ἔργο τῶν νεκρῶν πού ὁ ρήτορας θέλει νά τιμήσει παίρνει ἀξία, μέ τό νά ἐμφανίζεται ώς ἀντάξια συνέχεια τοῦ ἀξιοθαύμαστου ἔργου τῶν προγόνων. Ἔτοι ή θυσία τῶν νεότερων ουνδεόταν μέ τό παρελθόν, ἐνώματωνόταν στήν ἐθνική ἴστορια, ἱψωνόταν στή σφαίρα τῆς αἰώνιότητας. Αὐτό ἔξηγει και τήν ιδιαίτερη ἔκταση πού ἀφιέρωνε ὁ ρήτορας και στήν ἀνάπτυξη τοῦ μέρους πού ἀφοροῦσε τά πολεμικά κατορθώματα τῶν νεκρῶν πού τή μέρα ἐκείνη τιμούσε ή πόλη.

7. Κατά τή χρονολογική τους σειρά: α) Τοῦ Περικλῆ (431 π.Χ.), β) τοῦ Γοργία (ἀπόσπασμα, κατά τή διάρκεια τοῦ Ηελοποννησιακοῦ πολέμου), γ) τοῦ Λυσία (392), δ) τοῦ Πλάτωνα (πλαστός ψιτάφιος στό διάλογο Μενέζενος, γιά τους νεκρούς τῶν πολέμων πρίν ἀπό τήν ἀνταλκίδεια εἰρήνη (362) ε) τοῦ Δημοσθένη (338) και στ) τοῦ Υπερείδη (322 π.Χ.). Ἀπό αύτούς, ἔκεινοι πού, κατά μεγαλύτερη πιθανότητα, ἀπαγγέλθηκαν στόν Κεραμεικό είναι δ' α', δ' ε' και δ' στ'.

Η ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗΣ

Ἡ διάρθρωση τοῦ Ἐπιταφίου τοῦ Περικλῆ εἶναι ἡ ἀκόλουθη:

1.— Προοίμιο (Κεφ. 35): Στάση τοῦ Περικλῆ ἀπέναντι στὸ θεῖμό καὶ κρίσῃ τον γιά τὴν ἀξιοπιστία τοῦ ἐπαίνου τῶν νεκρῶν.

2.— Πρώτο μέρος (Κεφ. 36-42): Ἐπαινος τῶν προγόνων (36, 1-2)· τῆς σύγχρονης γενιᾶς (36,3). Ἐπαινος τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν τρόπων πού ζεῖ ὁ Ἀθηναῖος (37-41): Ἡ δημοκρατία (δρισμός καὶ φύση της)· τά ηθη πού ἀποτελοῦν προϋπόθεσή της. Οἱ χαρές τῆς ζωῆς. Τό ἐμπόριο. Ἡ Ἀθήνα καὶ ἡ Σπάρτη στὸν πόλεμο. Οἱ ἀθηναϊκοὶ χαρακτήρας: εὐφυΐα καὶ εὐστροφία· θεληματικότητα· ἀνθρωπιστικά αἰσθήματα. Ἡ Ἀθήνα σχολεῖο τῆς Ἑλλάδας. Μεταβατική παράγραφος: Τό ἐγκώμιο τῆς Ἀθήνας ταντόχρονα εἶναι καὶ ἐγκώμιο τῶν νεκρῶν.

3.— Δεύτερο μέρος (Κεφ. 42-43): Ἐπαινος τῶν νεκρῶν: ἀπό πού ἀντλούσαν τὸ θάρρος τους. Οἱ συμβουλές πού δίνουν στοὺς ἐπιζώντες.

4.— Τρίτο μέρος (Κεφ. 43-45): Παραμυθία καὶ συμβουλές στοὺς γονεῖς, στά παιδιά, τοὺς ἀδερφούς καὶ τίς συζύγους τῶν νεκρῶν.

5.— Ἐπιλογος (46): Ἡ πόλη τίμησε ὅπως ἔπρεπε τοὺς νεκρούς· οἱ συγγενεῖς τώρα μποροῦν νά τούς τιμήσουν ἴδιωτικά.

Ἄν συγκρίνουμε τό διάγραμμα αὐτό μέ τῇ δομῇ ἐνός συνηθισμένου ἐπιταφίου δὲν εἶναι δύσκολο νά διαπιστώσουμε τίς διαφορές πού ὑπάρχουν: παραλείποντας τίς λεπτομέρειες, ὁ ἐπιτάφιος τοῦ Περικλῆ διαφοροποιεῖται βασικά ἀπό τοὺς ἄλλους, καθώς ἀντί νά τοῦ δίνει τή μεγαλύτερη ἔκταση, προσπερνά μέ μιλά σύντομη φράση τόν ἐπαινο τοῦ ἀθηναϊκοῦ παρελθόντος καὶ ἀναφέρεται συνοπτικά, γενικά καὶ ἀδριστα στά πολεμικά ἔργα τῶν νεκρῶν τῆς χρονιᾶς. Ἀντιθετα ἀφιερώνει τό μεγαλύτερο μέρος τον στήν ἐνότητα πού ἀναφέρεται στό ἀθηναϊκό πολλένυμα καὶ ἀναλύει τοὺς λόγους πού ὀδήγησαν τήν πόλη στό μεγαλεῖο. Κεντρική ἰδέα τοῦ λόγου, θά λέγαμε, εἶναι: ἀπό δὲ οἵας ἐπιτηδεύσεως ἥλθομεν ἐπ' αὐτὰ (δηλ. τά κατά πολέμους ἔργα) καὶ μεθ' οἵας πολιτείας καὶ τρόπων ἐξ οῶν μεγάλα ἐγένετο (κεφ. 36), δηλαδή: ποιές ἀρχές συμπεριφορᾶς μᾶς ὁ-

δηγησαν σ' αὐτά τά πολεμικά κατορθώματα, μέ ποιό πολίτευμα και
χάρη σέ ποιά στοιχεῖα τοῦ χαρακτήρα μας ἔγιναν αὐτά τόσο μεγάλα
— αὐτά θά ἀναπτύξω. Τό κύριο μέρος τοῦ λόγου λοιπόν εἰναι ἔνας
ἔμπνευσμένος ὅμνος στά πολιτικά, οἰκονομικά, κοινωνικά και
πνευματικά ἐπιτεύγματα τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας τήν ἐποχή πού
τήν κατηγύνει ὁ Περικλῆς. Τό τί είναι ή Ἀθήνα στήν ἐποχή του και
τό τί κάθε κράτος ὅφειλε νά είναι μᾶς δίνει ὁ Θουκυδίδης. Παρον-
σιάζει τήν εἰκόνα τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος ὅπως ἦθελε νά τό
διαμορφώσει ὁ Περικλῆς και ὅπως τό ἀντέκοιτε και ὁ ίδιος, περισ-
σότερο σάν ιδανικό παρά σάν συντελεσμένη πραγματικότητα. Έτοι
ἔχουμε τόν δριμό τοῦ βαθύτερον πνεύματος τῆς ἀθηναϊκῆς δημο-
κρατίας, θεωρημένης στό σύνολό της, τήν εἰκόνα τοῦ πολιτισμοῦ
τῆς σ' ὅλο τον τό πλάτος και τήν πληρότητα· μιά εἰκόνα τῆς πόλης
γεμάτη ἀπό μετρημένη ἐλευθερία και ἐσωτερική ἀξιοπρέπεια.

Μᾶς κάνει ἀμέσως ἐντύπωση ή ὀλοκληρωμένη ἐλευθερία τοῦ
Ἀθηναίου πολίτη, ή ἀπονούσα κάθε προσπάθειας νά τόν κάνονν
καλό, γενναῖο και φιλόπατρο μέ νόμους. Αὐτή ή ἰδέα τῆς ἐλευθε-
ρίας προβάλλεται και κυριαρχεῖ σ' ὅλη τήν ἀνάλυση, ἀλλά ή ίδια
στηρίζεται πάνω στήν εὐφνία και ὑποτάσσεται στήν ἴσορροπία, στό
μέτρο. Γιατί κύριο προτέρημα τοῦ Ἀθηναίου κρίνεται τό ὅτι κρατᾶ
τό δρόθ μέτρο ἀνάμεσα στήν ἐλευθερία τοῦ τρόπου ζωῆς και τήν υ-
πακοή στούς ἄρχοντες και τούς νόμους. «Ἀφῆστε τόν πολίτη μας
στόν ἔαντό του και μπορεῖτε νά ἔχετε ἐμπιστοσύνη ὅτι θά κάνει τό
καθήκον του, ἀφοῦ γεννήθηκε και ἀνατράφηκε σ' αὐτή τήν πόλη»,
είναι τό νόημα τῶν λόγων τοῦ Περικλῆ. Μέ τά ἐκφραστικότερα λό-
για ἐγκωμιάζει τήν ἀπονοία τῆς ἡθικῆς αὐστηρότητας, τή θερμό-
τητα και τήν ἀνεκτικότητα στίς κοινωνικές σχέσεις σάν σημάδια ἐ-
νός ἀνώτερον πολιτισμοῦ. Έτοι δ λόγος αὐτός γίνεται μιά ἐπιβλη-
τική παρονούσαση δχι μονάχα τοῦ δημοκρατικοῦ τρόπου διακυβέρνη-
σης τῆς Ἀθήνας (κυβερνά ή πλειοψηφία, ὑπάρχει ἐλευθερία ἐκφρα-
σης, ἵσες εὐκαιρίες στήν κατάληψη ἀξιωμάτων, ἴσοτητα μπροστά
στό νόμο) ἀλλά και τῆς παιδευτικῆς ἀξίας πού ἔχει ὁ δημοκρατικός
τρόπος ζωῆς στό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου. Γιατί ἔδω ή δημοκρατία
είναι μιά δύναμη πού ἀπελευθερώνει: μονάχα αὐτή μπορεῖ νά βοη-
θήσει τόν ἀνθρώπο νά ἔχει ἐμπιστοσύνη στό λογικό του — ἀπαραί-
τητη προϋπόθεση τῆς προόδου. Έτοι μέσα στόν Ἔπιταφιο

βρίσκουμε βασικά χαρακτηριστικά τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος: τήν εὐγενική χάρη καὶ τὴν χωρὶς ἐπιτίθενση κομφότητα μαζὶ μὲ τὴν μετρημένη αἰσιωδοξία. Βρίσκουμε τις ἀξίες πού ἔπαιξαν πρωταρχικὸ δόλο στὸν τρόπο ζωῆς τῶν Ἀθηναίων καὶ, κατὰ τὸν Περικλῆ, ἔξηγοὺν τήν ἀνοδική πορεία πού πήρε ἡ πόλη.

Γιά νά τά ἐκφράσει ὅλα αὐτά πιώ ἔντονα, ὁ Θουκυδίδης χρησιμοποίησε τήν ἀντίθεση: εἴτε φανερά εἴτε μέ ύπονοούμενα ἀντιπαραθέτει στά χαρακτηριστικά τῆς Ἀθήνας τά ἀντίστοιχα τῆς μεγάλης ἀντίταλης πόλης, τῆς Σπάρτης. Ὁμως, ἀπό ἓνα σημεῖο καὶ ὑστερα, ἡ ἀντιπαράθεση αὐτῇ δέν μπορεῖ νά συνεχιστεῖ, ἐπειδή ἡ Ἀθήνα παρουσίασε δραστηριότητα σέ τομεῖς πού ἡ Σπάρτη ἀκόμα οὔτε τοὺς ύποφιαζόταν. Έτσι τελικά ἡ Ἀθήνα ὑψώνεται, μοναδικὴ καὶ ἀσύγκριτη, σέ ἓνα ἀξεπέραστο μεγαλεῖο, γιά τό δποιο θά ἔχονν νά λένε οἱ γενιές πού θά ἔρθουν. Παρακολουθούμε πιά τή φιλοτέχνηση τοῦ ἰδανικοῦ πρότυπου τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς πολιτείας μέ τήν ἀπόλυτη αὐτάρκεια καὶ εὐδαιμονία.

Γιά νά ντύσει τό περιεχόμενο αὐτό μέ τήν καταλληλότερη καλλιτεχνική μορφή ὁ Θουκυδίδης προέκρινε νά δώσει μιά μεγαλοπρέπεια στό ρυθμό τοῦ λόγου καὶ νά συνταιριάσει τήν ὄρμητική κίνηση μέ σεμνό μεγαλεῖο. Δέν ἀπευθύνεται μόνο στό μναλό, ἀλλά καὶ στήν καρδιά ὁ λόγος τοῦ ὑπάρχει μιά ζεστασιά πού πηγάδει καὶ ἀπό τό ύφος τοῦ λόγου αὐτού· ἔνα ύφος δονλεμένο σέ σημεῖο πού καμιά φορά φαίνεται ἔξεκητημένο, μᾶς κερδίζει ὅμως καθώς είναι κατάοπαρτο ἀπό τόνους ποιητικούς καὶ ἐκπληκτικές σέ δραστικότητα ἐκφράσεις.

Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ

Όπως ἥδη ἔχουμε πεῖ, σέ μιά βιαστική θεώρηση ἡ παρουσία τοῦ Ἐπιταφίου μέσα στήν ὥτορα τοῦ Θουκυδίδη δέ φαίνεται ἀπαραίτητη· ἐνώ γραμματολογικά ἀνίκει στίς δημηγορίες, ἡ λειτουργία του μέσα στήν Ίστορος ιστορεῖ διαφορετική ἀπό αὐτές. Φτιάνει νά σκεφτούμε ὅτι, ἐνώ στά 20 χρόνια πολέμου πού περιγράφει ὁ Θουκυδίδης (431-411 π.Χ.) πολλές φορές οἱ Ἀθηναῖοι υποχρεώθηκαν νά τιμήσουν καὶ μέ ἐπιτάφια ὄμιλία τούς νεκροίς

πολὺ σημαντικότερων μαχῶν, τὸν βλέπουμε νά παραθέτει μόνο τοῦ Περικλῆ τὸν Ἐπιτάφιο, ποὺ μάλιστα ἐκφωνήθηκε πάνω στοὺς τάφους λίγων νεκρῶν, αὐτῶν ποὺ σκοτώθηκαν σέ μάχες μικρῆς σημασίας κατά τὸ πρῶτο ἔτος τοῦ πολέμου⁸. Πῶς λοιπόν δικαιολογεῖται ἡ παρονοία τοῦ Ἐπιτάφιον μέσα στὸ ἔργο τοῦ ἴστοροικού; Η ἔξηγηση τῆς ἀπορίας αὐτῆς εἶναι διπλή:

α) Ὁ Θουκυδίδης δύναμεσα σ' ὅλους τοὺς συγχρόνους τοῦ ἔχωρισε τὸν Περικλῆ. Θέλησε λοιπόν νά στήσει τὸ μνημεῖο τοῦ μεγάλου Ἀθηναίου πολιτικοῦ ἐπιβλητικό, νά δεξεὶ ὅσο γίνεται παραστατικότερα τὴν ἀρετὴν τοῦ ὀλοκληρωμένην: καί στά ἔργα καί στά λόγια. Γιά τὸ σκοπό αὐτό ἀφιέρωσε μεγάλο μέρος τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δεύτερου βιβλίου τῆς Ἰστορίας τοὺς στίχους ἐνέργειες καὶ στίχους δημηγορίες τοῦ Περικλῆ. Κυρίως εἶναι στίχους δεύτερες ποὺ διαφαίνεται ἡ μοναδική προσωπικότητα τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολιτικοῦ ποὺ ἦταν ὁ Περικλῆς. Ἐτοι καλό εἶναι ὁ Ἐπιτάφιος νά συσχετίζεται μέ τίς δύο ἀλλες δημηγορίες: τὴν πρώτη, ποὺ προηγεῖται χρονικά καὶ τὴν ἐκφώνησε ὁ Περικλῆς στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου λόγῳ πρὸ τῆς ἑναρξῆς τοῦ πολέμου καὶ τὴν τρίτη, τὸ κύκνειο ἄσμα τοῦ Περικλῆ, μέ τὴν ὁποία ὁ Περικλῆς θέλησε νά ἀναστυλώσει τοὺς συμπολίτες τοῦ ποὺ ἔχασαν τὸ θάρρος τοὺς βλέποντας ἔξω ἀπ' τὰ τείχη τοὺς Λακεδαιμόνιους καὶ μέσα νά θερίζει τὴν πόλη ὁ λοιμός. Τό τμῆμα αὐτό τῆς συγγραφῆς τοῦ Θουκυδίδη ποὺ εἶναι ἀφιέρωμένο στὸν Περικλῆ θά κλείσει μέ τὸν περίφημο χαρακτηρισμό τοῦ πολιτικοῦ ἀπό τὸν ἴστορικό. Μέ τὸν Ἐπιτάφιο λοιπόν ὁ Θουκυδίδης δίνει μά συμπληρωματική ἀπεικόνιση τῆς προσωπικότητας τοῦ Περικλῆ, γιά νά φωτίσει καλίτερα δρισμένες ἰδέες ποὺ ἀποτελούσαν τὴν πολιτική φιλοσοφία τοῦ. Μέ τὸν Ἐπιτάφιο τὸ πορτραΐτο ἐνός φωτισμένου καὶ συστηματικοῦ στίχους ἐνέργειες τοῦ Περικλῆ συμπληρώνεται, καὶ παίρνει νέες διαστάσεις ἡ πολιτική πού αὐτός ἀντιπροσωπεύει.

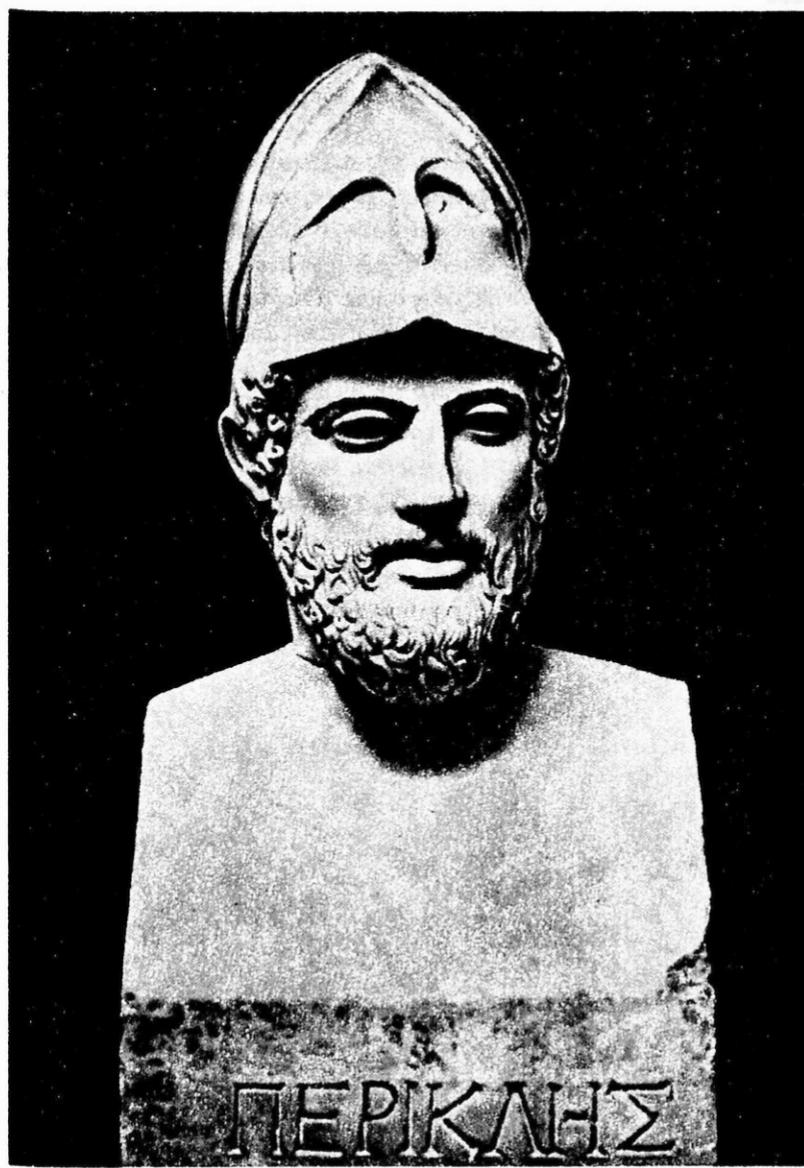
β) Ὁ Θουκυδίδης ὑπῆρξε ἐραστής τῆς Ἀθήνας. Δέ θά καταπινόταν μέ τὴν ἴστορική συγγραφή, ἀν δέν πίστενε ὅτι μ' αὐτό τὸν

8. Πρόκειται γιά τίς συμπλοκές ποὺ ἔγιναν ὅταν ὁ Ἀρχιθαμος εἰσέβαλε στὴν Ἀττική, γιά τὴν ἵππομαχία μὲ τοὺς Βουωτούς καὶ γιά τίς ἐπιχειρήσεις στὴν Πιστείδαια.

ιρόπο θά πληροφορούσε τούς μεταγενέστερους γιά τό πολιτικό και πολιτιστικό θαῦμα πού συντελέστηκε στήν πόλη του. Ή πολιτική του σκέψη καί ἡ ἴστορία του γεννήθηκαν ἀπό τήν ἀγάπη πρός τήν Ἀθήνα τοῦ Περικλῆ. Τοτερα ἀπό αὐτά πολύ λογικό είναι νά θέλησε νά δώσει τήν ἰδανική εἰκόνα τῆς πόλης πρὸν αὐτή ἀμαυρωθεῖ ἀπό τίς ἀποτυχίες πού τή βρήκαν στόν πόλεμο — πρώτη καί μεγαλύτερη ὁ θάνατος τοῦ Περικλῆ. Δέν ύπηρχε λοιπόν στιγμή καταλληλότερη ἀπό τό τέλος τοῦ πρώτου χρόνου τοῦ πολέμου, ὅταν ἡ Ἀθήνα ἀντιμετώπισε χωρίς δυσκολία τόν ἀντίπαλο συνασπισμό καί βγήκε ἀλλώβητη, διατηρώντας ὅλη τή δύναμη καί τήν ἀκτινοβολία της, γιά νά ἀκοντεῖ τό ἔγκαμιό της. Οὔτε καταλληλότερο πρόσωπο γιά νά τό συνθέσει ἀπό τό δημιουργό τῆς δύναμης αὐτῆς, τόν πρῶτον ἄνδρα τῆς δημοκρατικῆς Ἀθήνας, τόν Περικλῆ.

Ἐτσι, ἐνώ ὁ λόγος αὐτός ἐξωτερικά παρουσιάζεται ώς ἐπιτάφιος τῶν νεκρῶν τοῦ 431 π.Χ., στήν πραγματικότητα είναι ὁ ἐπιτάφιος μιᾶς μεγάλης πολιτείας στήν πιό κλασική της μορφή. Γιά τόν ἀναγνώστη πού ξέρει τήν καταστροφή πού περίμενε τήν ἀθηναϊκή γῆγεμονία, αὐτή ἡ πραγματικότητα γίνεται ἴδιαπέρα αἰσθητή.

Σημείωση: Τό κείμενο τοῦ 'Επιταφίου ἀκολουθεῖ τήν ἑκδοση τοῦ H.S. Jones ('Οξφόρδη 1942).

Περικλῆς ὁ Ξανθίππον (490-429 π.Χ.).

ΘΟΥΓΚΤΑΙΔΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

(Βιβλίο Β', Κεφ. 65)

Όσον τε γάρ χρόνον προύστη τῆς πόλεως ἐν τῇ εἰρήνῃ, μετρίως
 ἔξηγετο καὶ ἀσφαλῶς διεφύλαξεν αὐτήν, καὶ ἐγένετο ἐπ' ἔκείνου
 μεγίστη, ἐπειδὴ τε ὁ πόλεμος κατέστη, ὁ δὲ φαίνεται καὶ ἐν τούτῳ
 προγνούς τὴν δύναμιν... Ἐκεῖνος μὲν δυνατὸς ὡν τῷ τε ἀξιώματι
 καὶ τῇ γνώμῃ χρημάτων τε διαφανὼς ἀδωρότατος γενόμενος κα-
 τεῖχε τὸ πλήθος ἐλευθέρως, καὶ οὐκ ἥγετο μᾶλλον ὑπ' αὐτοῦ ἢ αὐ-
 τὸς ἥγε, διὰ τὸ μὴ κτώμενος ἐξ οὐ προστηκόντων τὴν δύναμιν πρὸς
 ἡδονήν τι λέγειν, ἀλλ' ἔχων ἐπ' ἀξιώσει καὶ πρὸς ὁργήν τι ἀντει-
 πεῖν. δόπτε γοῦν αἰσθοιτό τι αὐτοὺς παρά καιρὸν ὅβει θαρσοῦντας,
 λέγων κατέπλησσεν ἐπὶ τὸ φοβεῖσθαι, καὶ δεδιότας αὐλόγως ἀν-
 τικαθίστη πάλιν ἐπὶ τὸ θαρσεῖν. ἐγίγνετο τε λόγῳ μὲν δημοκρατία,
 ἔργῳ δὲ ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀρχῆ.

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗ ΑΠΟ ΤΟ ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ

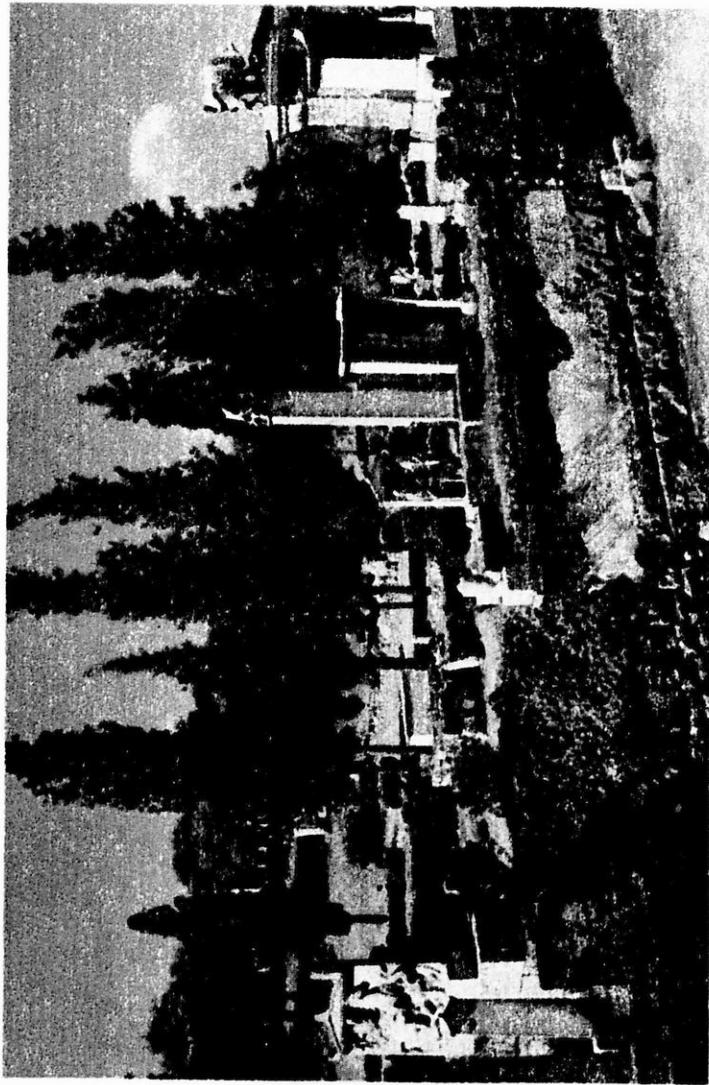
‘Ο Περικλῆς, δο ο καιρό κυβέρνησε τήν πόλη σε περίυδο ειρήνης, μέ σύνεση τή διοικούσε καί τήν κράτησε μακριά ἀπό κλυδωνισμούς· τή Αθήνα στίς μέρες του ἔφτασε στό ἀποκορύφωμα τῆς δύναμής της. Καί ὅταν κηρύχθηκε ὁ πόλεμος, ἀποδείχθηκε ὅτι αὐτός καί για αὐτή τήν περίπτωση εἶχε προβλέψει καί ὑπολογίσει ὅρθα τή δύναμη τῆς πόλης...’ Ο Περικλῆς διαθέτοντας τήν ἐπιβολή πού ἀντλούσε ἀπό τό κύρος του καί τήν πνευματική του ὑπεροχή καί ἐπειδή εἶχε ἀποδειχθεῖ ἀναμφισβήτητα ἐντελῶς ἀδωροδόκητος, κρατούσε χωρίς καταναγκασμό τό λαό στήν ἔξουσία του· δέν ἦταν τό πλήθος πού τοῦ ἐπέβαλε τίς ἀποφάσεις, ἀλλά περισσότερο αὐτός τό καθοδηγούσε. Καί αὐτό, γιατί τή πολιτική του δύναμη δέν προερχόταν ἀπό ἄκρεπες πηγές ὡστε νά νιώθει τήν δινάγκη νά τούς μιλᾶ κολακευτικά, ἀλλά τό κύρος του τοῦ ἔδινε τή δυνατότητα νά λέει σέ δρισμένα θέματα τά ἀντίθετα, ὡστε νά προκαλεῖ τήν ὄργη τους. ‘Ἐτσι, δποτε ἀντιλαμβανόταν ὅτι ἀπό ὑπερβολική ἀλαζονία πού δέν ταίριαζε στήν περίπτωση ἔδειχναν θρασύτητα, μέ τίς δημηγορίες του τούς τιθάσευε ὡστε νά φοβηθοῦν. Κι ὅταν πάλι τούς ἔπιανε παράλογος φόβος, ἀναστύλωνε ξανά τό ἥθικό τους. Λοιπόν, τό δνομα τοῦ πολιτεύματος ἦταν βέβαια δημοκρατία, ὅμως τήν ἔξουσία στήν πραγματικότητα δισκούσε ὁ πιό ἄξιος πολίτης.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΣΤΗΝ ΗΧΗΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΗΜΑΡΧΟΥ

Επί της αντίστοιχης επόμενης σε αυτή ληγμένης περιόδου της παλαιάς στην οποία πραγματοποιήθηκε η πρώτη παραγγελία της Αθηναϊκής Κοινωνίας για την παραγγελία της έργων της παραγγελίας της οποίας ήταν να καταστεί το επανεγκατάστασις της πόλης. Οι προτάσεις που παρατίθενται στην παρούσα παραγγελία, θα περιλαμβάνουν την παραγγελία της οποίας ήταν να καταστεί το επανεγκατάστασις της πόλης. Οι προτάσεις που παρατίθενται στην παρούσα παραγγελία, θα περιλαμβάνουν την παραγγελία της οποίας ήταν να καταστεί το επανεγκατάστασις της πόλης. Οι προτάσεις που παρατίθενται στην παρούσα παραγγελία, θα περιλαμβάνουν την παραγγελία της οποίας ήταν να καταστεί το επανεγκατάστασις της πόλης. Οι προτάσεις που παρατίθενται στην παρούσα παραγγελία, θα περιλαμβάνουν την παραγγελία της οποίας ήταν να καταστεί το επανεγκατάστασις της πόλης. Οι προτάσεις που παρατίθενται στην παρούσα παραγγελία, θα περιλαμβάνουν την παραγγελία της οποίας ήταν να καταστεί το επανεγκατάστασις της πόλης. Οι προτάσεις που παρατίθενται στην παρούσα παραγγελία, θα περιλαμβάνουν την παραγγελία της οποίας ήταν να καταστεί το επανεγκατάστασις της πόλης. Οι προτάσεις που παρατίθενται στην παρούσα παραγγελία, θα περιλαμβάνουν την παραγγελία της οποίας ήταν να καταστεί το επανεγκατάστασις της πόλης.

ΜΕΡΟΣ Α'
ΚΕΙΜΕΝΟ

Τὸ δημόσιον σῆμα, δὲ εστιν ἐπὶ τοῦ καλλίστου προσαρτέον τῆς πόλεως.

Ο Κεραμεύς

ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

(Β, 34-46)

34. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χειμῶνι¹ Ἀθηναῖοι τῷ πατρίῳ νόμῳ χρώμενοι δημοσίᾳ ταφὰς ἐποιήσαντο τῶν ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ πρώτων ἀποθανόντων τρόπῳ τοιῷδε. τὰ μὲν δυτικά προτίθενται τῶν ἀπογενομένων πρότριτα σκηνὴν ποιήσαντες, καὶ ἐπιφέρει τῷ αὐτοῦ ἔκαστος ἦν τι βούληται. ἐπειδὰν δὲ ἡ ἐκφορὰ ἦ, λάρνακας κυπαρισσίνας ἄγουσιν ἀμάξαι, φυλῆς ἑκάστης μίαν· ἔνεστι δὲ τὰ δυτικά ἡς ἔκαστος ἦν φυλῆς, μία δὲ κλίνη κενὴ φέρεται ἐστρωμένη τῶν ἀφανῶν, οἵ ἂν μὴ εὑρεθῶσιν ἐς ἀναίρεσιν. ξυνεκφέρει δὲ ὁ βουλόμενος καὶ ἀστῶν καὶ ξένων, καὶ γυναικες πάρεισιν αἱ προσήκουσαι ἐπὶ τὸν τάφον ὀλοφυρόμεναι. τιθέασιν οὖν ἐς τὸ δημόσιον σῆμα, ὃ ἐστιν ἐπὶ τοῦ καλλίστου προαστείου τῆς πόλεως, καὶ αἰεὶ ἐν αὐτῷ θάπτουσι τοὺς ἐκ τῶν πολέμων, πλήν γε τοὺς ἐν Μαραθῶνι· ἐκείνων δὲ διαπρεπῇ τὴν ἀρετὴν κρίναντες αὐτοῦ καὶ τὸν τάφον ἐποίησαν. ἐπειδὰν δὲ κρύψωσι γῆ, ἀνὴρ ἥρημένος ὑπὸ τῆς πόλεως, ὃς ἂν γνώμῃ τε δοκῇ μὴ ἀξύνετος εἶναι καὶ ἀξιώσει προήκη, λέγει ἐπ' αὐτοῖς ἐπαινον τὸν πρέποντα· μετὰ δὲ τοῦτο ἀπέρχονται. ὅδε μὲν θάπτουσιν· καὶ διὰ παντὸς τοῦ πολέμου, δόποτε ξυμβαίη αὐτοῖς, ἐχρῶντο τῷ νόμῳ. ἐπί δ' οὖν τοῖς πρώτοις

Κεφ. 34 Χρώμενοι τῷ νόμῳ· κρατώντας τὸ έθυμο. Προτίθενται· ἐκβέτουν (στήν 'Αγορά). Τῶν ἀπογενομένων τῶν νεκρῶν. Πρότριτα· γιά διύ μέρες. (ῶς τρίτη λογαριαζόταν ἡ ημέρα τῆς ἐκφορᾶς) Σκηνὴ· ἑξέδρα. Ἐπιφέρει τῷ ἐμπαιτοῦν φέρνωστόν δικό μου. Λάρνακ· κιβώτιο, φέρετρο. Κλίνη· φέρετρο. Φέρεται· τῇ μεταφέρουν στά χέρια. Ἐστρωμένη· στρωμένη. Ἀναίρεσις· συλλογή τῶν πτωμάτων τῶν νεκρῶν τῆς μάχης. Συνεκφέρει· παίρνει μέρος στῇ νεκρώσιμῃ πομπῇ. Προσήκων· συγγενής. Σῆμα· νεκροταφείο. Τοὺς ἐκ τῶν πολέμων· τοὺς νεκρούς τῶν μαχῶν. Κρύπτω· γῆ· σκεπάζω μὲν χῶμα. Γνώμη..μὴ ἀξύνετος (σχῆμα λιτότητας)· πολύ συνετός. Προήκων· ξεχωρίζω ἐπιβάλλομαι. Ἀξιώσις· κύρος, ἐπιβολή. Ἐπ' αὐτοῖς· πάνω στὸν τάφο τους. Ορότε ξυμβαίη αὐτοῖς (θάκτειν τοὺς νεκρούς)· σε κάθε παρόμοια περίπτωση.

1. Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν στὶς ἀντίστοιχες ἐρμηνευτικές σημειώσεις, στὶς σελ. 279 καὶ, τὸν βιβλίον

τοῖσδε Περικλῆς ὁ Ξανθίππου ἡρέθη λέγειν. καὶ ἐπειδὴ καιρὸς ἐλάμβανε, προελθὼν ἀπὸ τοῦ σῆματος ἐπὶ βῆμα ὑψηλὸν πεποιημένον, ὥστε ἀκούοιτο ὡς ἐπὶ πλεῖστον τοῦ ὅμιλου, ἔλεγε τοιάδε.

35. «Οἱ μὲν πολλοὶ τῶν ἐνθάδε ἥδη εἰρηκότων ἐπαινοῦσι τὸν προσθέντα τῷ νόμῳ τὸν λόγον τόνδε, ὡς καλὸν ἐπὶ τοῖς ἐκ τῶν πολέμων θαπτομένοις ἀγορεύεσθαι αὐτὸν. ἐμοὶ δὲ ἀρκοῦν ἀν ἐδόκει εἶναι ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἔργῳ γενομένων ἔργῳ καὶ δηλοῦσθαι τὰς τιμάς, οἴα καὶ νῦν περὶ τὸν τάφον τόνδε δημοσίᾳ παρασκευασθέντα ὄρατε, καὶ μὴ ἐν ἐνὶ ἀνδρὶ πολλῶν ἀρετὰς κινδυνεύεσθαι εὖ τε καὶ χεῖρον εἰπόντι πιστευθῆναι. χαλεπὸν γάρ τὸ μετρίως εἰπεῖν ἐν φύσις καὶ ἡ δόκησις τῆς ἀληθείας βεβαιοῦται. ὅ τε γάρ ξυνειδώς καὶ εὔνους ἀκροατῆς τάχ' ἄν τι ἐνδεεστέρως πρὸς ἄβούλεται τε καὶ ἐπίσταται νομίσειε δηλοῦσθαι, ὅ τε ἄπειρος ἔστιν ἀ καὶ πλεονάζεσθαι, διὰ φθόνον, εἴ τι ὑπὲρ τὴν αὐτοῦ φύσιν

Καιρός ἐλάμβανε· ἔφτασε η ὥρα. **“Ομιλος·** τό συγκεντρωμένο πλήθος. **Τοιάδε·** περίπου αὐτά τά λόγια.

Κεφ. 35 Οἱ πολλοὶ τῶν εἰρηκότων· οἱ περισσότεροι ἀπό τοὺς ὅμιλητές. **Προστίθημι** τινί τινι συμπληρώνων κάτι μέ κάτι (νέο). **Γίγνομαι ἀγαθός·** ἀποδεικνύομαι ἀνδρείος. **Κινδυνεύεσθαι πιστευθῆναι** (ὑποκ.)· νά ἔξαρτάται ή ἀξιοτία. **Ἐμοὶ δέ...πιστευθῆναι:** Νά ὑπογραμμίσετε τις ἀντιθέσεις πού ὑπάρχουν μέσα στήν περιόδο. **Εὖ τε καὶ χείρον** ὥστε τούς ἀξίει η κατώτερα. **Χαλεπός·** δύσκολος. **Μετρίως** (μέτρον) εἰπεῖν νά μιλήσει μέ ἐπιτυχία. **Ἐν φ·** (ἐν τούτῳ, ἐν φ·) σέ θέμα πού. **Μόλις βεβαιοῦται** ή δόκησις τῆς ἀληθείας· μέ πολὺ κόπο ἔξασφαλίζεται η ἐντύπωση δι (δ ρήτορας) λέει τήν ἀλήθεια. **Ο ξυνειδώς·** αὐτός πού ἔχει ἀμεση γνώση. **Τάχ(a)·** ἴσως. **Ἐνδεεστέρως** (τι)· κάπως κατώτερα. **Ἐστιν ἄ** (=ενια)· μερικά. **Πλεονάζεται·** ἔξογκώνεται. **Φύσις·** δύναμη (εἴ τι..φύσιν = δεῖη μείζον τῆς ἔμιστον φύσεως).

άκούοι. μέχρι γάρ τοῦδε ἀνεκτοὶ οἱ ἔπαινοι εἰσι περὶ ἑτέρων λεγόμενοι, ἐς ὅσον ἂν καὶ αὐτὸς ἔκαστος οἴηται ἵκανὸς εἶναι δρᾶσαι τι ὡν ἥκουσεν· τῷ δὲ ὑπερβάλλοντι αὐτῶν φθονοῦντες ἥδη καὶ ἀπιστοῦσιν. ἐπειδὴ δὲ τοῖς πάλαι οὕτως ἐδοκιμάσθη ταῦτα καλῶς ἔχειν, χρὴ καὶ ἐμὲ ἐπόμενον τῷ νόμῳ πειρᾶσθαι ὑμῶν τῆς ἑκάστου βουλήσεώς τε καὶ δόξης τυχεῖν ὡς ἐπὶ πλεῖστον».

36. « Ἀρξομαι δὲ ἀπὸ τῶν προγόνων πρῶτον· δίκαιον γάρ αὐτοῖς καὶ πρέπον δὲ ἄμα ἐν τῷ τοιῷδε τὴν τιμὴν ταύτην τῆς μνήμης δίδοσθαι. τὴν γὰρ χώραν, οἱ αὐτοὶ αἰεὶ οἰκοῦντες διαδοχῇ τῶν ἐπιγιγνομένων μέχρι τοῦδε ἐλευθέραν δι’ ἀρετὴν παρέδοσαν. καὶ ἐκεῖνοί τε ἄξιοι ἔπαινου καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ πατέρες ἡμῶν· κτησάμενοι γάρ πρὸς οὓς ἐδέξαντο ὅσην ἔχομεν ἀρχὴν οὐκ ἀπόνως ἡμῖν τοῖς νῦν προσκατέλιπον. τὰ δὲ πλείω αὐτῆς αὐτοὶ ἡμεῖς οἴδε οἱ νῦν ἔτι ὄντες μάλιστα ἐν τῇ καθεστηκούσῃ ἡλικίᾳ ἐπηυξήσαμεν καὶ τὴν πόλιν τοῖς πᾶσι παρεσκευάσαμεν καὶ ἐς πόλεμον καὶ ἐς εἰρήνην αὐταρκεστάτην. ὡν ἐγὼ τὰ μὲν κατὰ

Ἐξ ὅσον· ὡς τὸ σημεῖο που..... Τὸ ὑπερβάλλον τινός· δ.τι ξεπερνᾶ τίς δυνάμεις κάποιου (τοῖς ἔπαινοις οἱ ἂν μείζους εἰσίν τῆς φύσεως αὐτῶν). **“Ηδη· ἀπ’ τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ. Δοκιμάζεται καλῶς ἔχειν”** στήν πράξῃ ἀποδεικνύεται δρόθ. **“Ἐπομαι τῷ νόμῳ· ἀκόλουθῳ τῷ ἔθιμῳ. Δέξα· ἡ προσδοκία, αὐτό πού περιμένατε ἀπό μένα. Τυγχάνω (ἐδῶ)· ἵκανοποιῶ.**

Κεφ. 36' Εν τῷ τοιῷδε· σέ περίπτωση, δηποτε η σημειρινή. Διαδοχῇ τῶν ἐπιγιγνομένων· καθῶς η μιά γενιά διαδεχόταν τὴν ἄλλη. Δι’ ἀρετὴν μέ την ἀνδρεία τους. Τὴν γάρ.....παρέδοσαν· η φράση πολὺ κατάλληλη γιά νά ἀντιληφθούμε τη «βραχυλογία» του Θουκυδίδη. Πρὸς οὓς (πρός τούτοις ἄ...)· κοντά σ’ ἐκεῖνα πού.... Ἀρχή· ἔξουσία. Οὐκ ἀπόνως (λιτότητα)· μέ πολὺ μόχθο. Κτησάμενοι...προσκατέλιπον· δ ἐδέξαντο πρὸς τούτοις ἢ ἐκτήσαντο κατέλιπον ἡμῖν. **Καθεστηκούσα ἡλικία· ἡ ὄριμη ἡλικία. Μάλιστα· κάπου, περίπου.**

πολέμους ἔργα, οἵς ἔκαστα ἐκτήθη, ἢ εἴ τι αὐτοὶ ἢ οἱ πατέρες ήμῶν βάρβαρον ἢ "Ἐλληνα πολέμιον ἐπιόντα προθύμως ἡμυνάμεθα, μακρηγορεῖν· ἐν εἰδόσιν οὐ βουλόμενος, ἔάσω· ἀπὸ δὲ οἷας τε ἐπιτηδεύσεως ἥλθομεν ἐπ' αὐτὰ καὶ μεθ' οἷας πολιτείας καὶ τρόπων ἐξ οἷων μεγάλα ἐγένετο, ταῦτα δηλώσας πρῶτον εἴμι καὶ ἐπὶ τὸν τῶνδε ἔπαινον, νομίζων ἐπί τε τῷ παρόντι οὐκ ἄν ἀπρεπὴ λεχθῆναι αὐτὰ καὶ τὸν πάντα ὅμιλον καὶ ἀστῶν καὶ ζένων ξύμφορον εἶναι ἐπακοῦσαι αὐτῶν".

37. «Χρώμεθα γάρ πολιτείᾳ οὐ ζηλούσῃ τοὺς τῶν πέλας νόμους, παράδειγμα δὲ μᾶλλον αὐτοὶ ὄντες τισὶν ἢ μιμούμενοι ἑτέρους, καὶ ὄνομα μὲν διὰ τὸ μὴ ἐς ὀλίγους ἀλλ' ἐς πλείονας οίκειν δημοκρατία κέκληται μέτεστι δὲ κατὰ μὲν τοὺς νόμους πρὸς τὰ ἴδια διάφορα πᾶσι τὸ ἵσον, κατὰ δὲ τὴν ἀξίωσιν, ὡς ἔκαστος ἐν τῷ εὐδοκιμεῖ, οὐκ ἀπὸ μέρους τὸ πλέον ἐς τὰ κοινὰ ἢ ἀπ' ἀρετῆς προτιμᾶται, οὐδ'

Αὐτοὶ... ἥλικις· στή φράση αὐτῇ ὁ «βιραχύλογος» Θουκυδίδης κάνει θενν φανερό πλεονασμό. Γιατί; Ἔως ἀφήνω, παραλείπω. Εἴ τι· ἄν κύποτε. Ἐπιών· ἐπιδρομέας. Ἀμύνομαι· ἀποκρούω. Εἰδότες· αὐτοὶ πού γνωρίζουν καλά. Ἐπιτήδευσις· ἀρχές. Πολιτεία· πολίτευμα. Τρόποι· τρόπος ζωῆς. Ἐπ' αὐτά· σ' αὐτό τὸ σημεῖο ἀκμῆς. Είμι καὶ ἐπί· θά ἔρθω, θά συνεχίσω μέ... Τὸνδε· στὸ σημεῖο αὐτὸς ἐκφραστικὴ χειρονομία τοῦ σητορα πρὸς τὸν τάφο τῶν νεκρῶν πρέπει νά συνόδευε τό λόγο. Ἐπί τῷ παρόντι· στὴν περίπτωσή μας. Οὐκ ἀπρεπή (λιτότητα) ποκί ταιριαστά. Ξύμφορον· ώφελιμο.

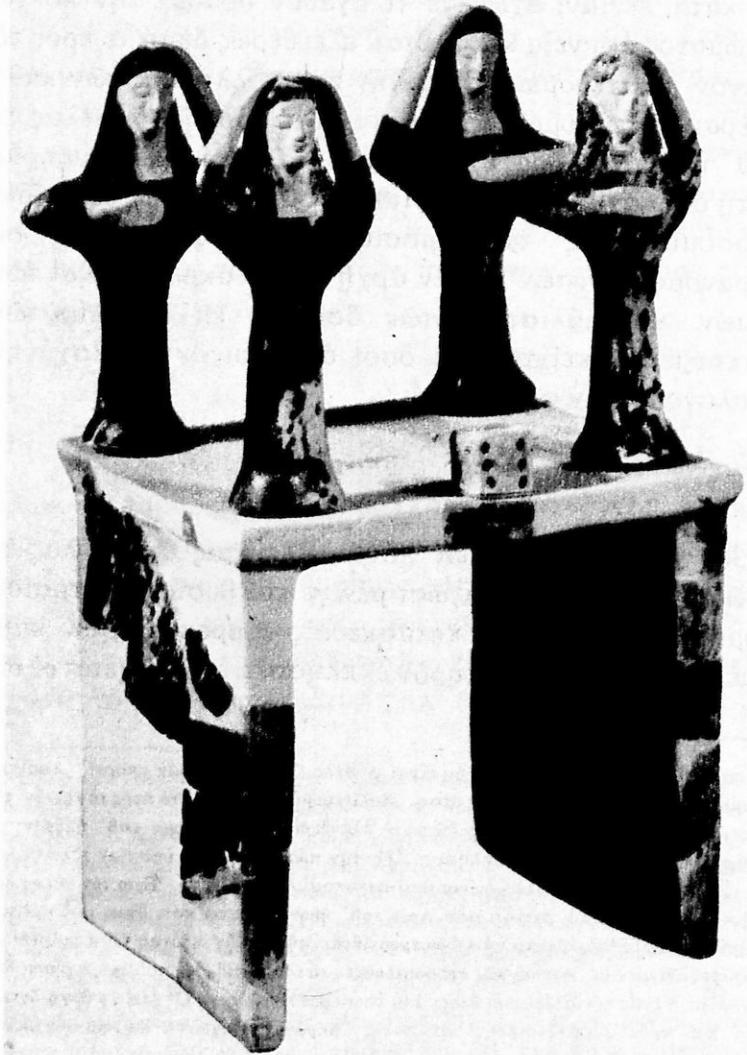
Κεφ. 37 **Χρώμεθα πολιτείᾳ**· τὸ πολίτευμα πού ἔχουμε. Πέλας· οἱ ἄλλοι. Τισίν· σὲ μερικούς. **"Ονομα"**· αἰτιατική ἀναφορᾶς. Διὰ τὸ μὴ ἐς ὀλίγους, ἀλλ' ἐς πλείονας οίκειν· ἐπειδὴ ἡ ἔξουσία δὲν βρίσκεται στὰ χέρια τῶν δλιγαρχικῶν, ἀλλά τοῦ δήμου. **Τὰ ἴδια διάφορα**· οἱ ἴδιωτικές διαφορές. **Μέτεστι πᾶσι τὸ ἵσον**· δλοι ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα. **Ἀξίωσις**· ἐπιβολή, κύρος. **"Ἐν τῷ = ἐν τινι" σὲ κάτι· σὲ κόποιο τομέα.** **Μέρος**· η σειρά. **Ἀρετή** (ἐδῶ)· ίκανότητα.

αὐτὸν κατὰ πενίαν, ἔχων γέ τι ἀγαθὸν δρᾶσαι τὴν πόλιν, ἀξιώματος ἀφανείᾳ κεκώλυται. ἐλευθέρως δὲ τά τε πρὸς τὸ κοινὸν πολιτεύομεν καὶ ἐς τὴν πρὸς ἄλλήλους τῶν καθ' ἡμέραν ἐπιτηδευμάτων ὑποψίαν, οὐδὲ ὅργης τὸν πέλας, εἰ καθ' ἡδονὴν τι δρᾶ, ἔχοντες, οὐδεὶς ἀζημίους μέν, λυπηρὰς δὲ τῇ ὄψει ἀχθηδόνας προστιθέμενοι. ἀνεπαχθῶς δὲ τὰ ἕδια προσομιλοῦντες τὰ δημόσια διὰ δέος μάλιστα οὐ παρανομοῦμεν, τῶν αἱεὶ ἐν ἀρχῇ ὅντων ἀκροάσει καὶ τῶν νόμων, καὶ μάλιστα αὐτῶν ὅσοι τε ἐπ' ὠφελίᾳ τῶν ἀδικουμένων κείνται καὶ ὅσοι ἄγράφοι ὅντες αἰσχύνην ὁμολογούμενην φέρουσιν».

38. «Καὶ μὴν καὶ τῶν πόνων πλείστας ἀναπαύλας τῇ γνώμῃ ἐπορισάμεθα, ἀγῶσι μέν γε καὶ θυσίαις διετησίοις νομίζοντες, ἴδιαις δὲ κατασκευαῖς εὐπρεπέσιν, ὃν καθ' ἡμέραν ἡ τέρψις τὸλυπηρὸν ἐκπλήσσει. ἐπεσέρχεται δὲ διὰ

λοῦ πάλι, ἀντίθετα. **Κατά πενίαν** ἂν εἴναι φτωχός. «Ἐχων ἐφόσον μπορεῖ. Ἀφάνεια ἀξιώματος ἀσημότητα κοινωνικῆς θέσης. Πολιτεύομεν ἐλευθέρως τὰ πρὸς τὸ κοινόν τις σχέσεις μας μὲ τὴν πολιτεία τις διέπει ἡ ἐλευθερία. Ἐπιτηδευμα καθ' ἡμέραν οἱ καθημερινές (ἰδιωτικές) ἀπασχολήσεις. Ἐς τὴν πρὸς ἄλλήλους ὑποψίαν (ἐλευθέρως πολιτεύομεν) εἴμαστε ἀπαλλαγμένοι ἀπό καχυποψία μεταξύ μας. Ἐχω τὸν πέλας δι' ὅργης· ἀγάνακτῷ μὲ τὸ γείτονά μου. Λρᾶ καθ' ἡδονὴν κάνω κάτι σπως μοῦ ἀρέσει. Ἄζημιος· ποῦ δὲν ἐπιφέρει ποινή. Οὐδὲ προστιθέμεν τῇ ὄψει ἀχθηδόνας. Οὔτε παιρνούμε τὸ ὄφος πειραγμένου. Ἀνεπαχθῶς προσομιλοῦμεν τὰ ἕδια στὶς ἱδιωτικές μας σχέσεις δέν ἐνοχλοῦμες ὁ ἔνας τὸν ἄλλο. Διὺ δέος· ἀπό ἐσωτερικοῦ σεβασμοῦ. Οἱ αἱεὶ ἐν ἀρχῇ ὅντες μίτοι ποι κάθε φορά διοικοῦν τὴν πόλην. Ἀκρόασις· ὑπακοή. Κείνται· ισχύουν. Ὁμολογούμενος· ἀναμφισβήτητος.

Κεφ. 38 **Καὶ μὴν καὶ· καὶ πέρ' ἀπ'** αὐτά. Τῇ γνώμῃ γιά τὸ πνεῦμα μας. **Διετήσιος· πού καλύπτει διάδοκηρο τὸ χρόνο.** Νομίζω τινί = χρόνωμι τινί (αντ.) νόμῳ (κατηγ.). = ἔχω τὴν συνήθειαν νά...τελώ.... **Ἴδιαι κατασκευαῖ·** τὸ σπιτικό, τὸ νοικοκυρίο.

*Kai γυναῖκες πάρειστν αἱ προστήκουσαι
ἐπὶ τὸν τάφον ὀλοφυρόμεναι.*

Βωμός μέ γυναικες πού θρηνοῦν

τὸ μέγεθος τῆς πόλεως ἐκ πάσης γῆς τὰ πάντα, καὶ ξυμβαίνει ἡμῖν μηδὲν οἰκειοτέρα τῇ ἀπολαύσει τὰ αὐτοῦ ἀγαθὰ γιγνόμενα καρποῦσθαι ἥ καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων».

39. «Διαφέρομεν δὲ καὶ ταῖς τῶν πολεμικῶν μελέταις τῶν ἐναντίων τοῖσδε. τήν τε γάρ πόλιν κοινὴν παρέχομεν καὶ οὐκ ἔστιν ὅτε ξενηλασίαις ἀπείργομέν τινα ἥ μαθήματος ἥ θεάματος, ὃ μὴ κρυφθὲν ἄν τις τῶν πολεμίων ἵδων ὠφεληθείη, πιστεύοντες οὐ ταῖς παρασκευαῖς τὸ πλέον καὶ ἀπάταις ἥ τῷ ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν ἐς τὰ ἔργα εὐψύχῳ· καὶ ἐν ταῖς παιδείαις οἱ μὲν ἐπιπόνῳ φάσκοις εὐθὺς νέοι ὄντες τὸ ἀνδρεῖον μετέρχονται, ἡμεῖς δὲ ἀνειμένως διαιτώμενοι οὐδὲν ἡσσον ἐπὶ τοὺς ισοπαλεῖς κινδύνους χωροῦμεν. τεκμήριον δέ· οὕτε γάρ Λακεδαιμόνιοι καθ' ἑαυτούς, μεθ' ἀπάντων δὲ ἐς τὴν γῆν ἡμῶν στρατεύουσι, τήν τε τῶν πέλας

Ἐκπλήσσω· ξαφνιάζω, διώχνω μακριά. Τὸ λυπτρόν = ἡ λύπη. Ἐπεσέρχεται· εἰσάγονται. Καρποῦμαι· ἐφοδιάζομαι. Ἀπολαύσει οἰκειοτέρᾳ· ἀπολαμβάνει μὲ τὴν ἴδια εὐκολία (ἐξ ἕσου προσιτά).

Κεφ. 39 Μελέται· ἐκπαιδευση. Κοινή· ἀνοιχτή σε ὅλους. Οὐκ ἔστιν ὅτε· σέ καμά περιπτώση, ποτέ. Ξενηλασία (ξένος - ἐλαύνω)· ἀπέλαση τῶν ξένων. Ἀπείργω· ἐμποδίζω, ἀποκλείω. "Ο μὴ κρυφθέν· ἵδων· πού ἄν δέν το κρύψαμε καὶ τό ἔβλεπε. Ἀπάτῃ· τέχνασμα, ξεγέλασμα. Τῷ ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν εὐψύχῳ = τῇ ἡμετέρᾳ αὐτῶν εὐψυχίᾳ. "Οπος θά σημειώσουμε καὶ σέ ἄλλες περιπτώσεις, ὃ Θουκιδίδης συνθῆζει, στή θέση θηλυκοῦ οὐσιωστικοῦ (εὐψυχία, εύδαιμονία κτλ.) νά χρησιμοποιει τό οὐδέτερο τοῦ σύστοιχου ἐπιθετού (τό εὐψυχον, τό εύδαιμον κτλ.). Ἐς τὰ ἔργα τὴν ὥρα τῆς μάχης. Παιδεία· τό ἐκπαιδευτικό σύστημα. Εὐθὺς νέοι ὄντες· ἀπό τὴν παιδική τους ἡλικία. Μετέρχονται τὸ ἀνδρεῖον (τὴν ἀνδρείαν)· ἐπιδιώκουν νά γίνουν ἀνδρεῖοι. Διαιτῶμαι ἀνειμένως· ζῶ ἄνετα. Οὐδέν ἡσσον (λιτότητα)· μέ όχι κατώτερο φρόνημα. Ισοπαλής· τό ἴδιο μεγάλος. Καθ' ἑαυτούς· μόνοι τους, μόνο μὲ τὴ δική τους δύναμη. Μεθ' ἀπάντων· μαζί μὲ ὅλους τοὺς συμμάχους τους. Ἐπέρχομαι τὴν τῶν πέλας (γῆν)· εἰσβάλλω στὴ χώρα τῶν ἄλλων.

αύτοὶ ἐπελθόντες οὐ χαλεπῶς ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ τοὺς περὶ τῶν οἰκείων ἀμυνομένους μαχόμενοι τὰ πλείω κρατοῦμεν. ἀθρόᾳ τε τῇ δυνάμει ἡμῶν οὐδεῖς πω πολέμιος ἐνέτυχε διὰ τὴν τοῦ ναιτικοῦ τε ἄμα ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ἐν τῇ γῇ ἐπὶ πολλὰ ἡμῶν αὐτῶν ἐπίπεμψιν· ἦν δὲ που μορίῳ τινὶ προσμείξωσι, κρατήσαντές τέ τινας ἡμῶν πάντας αὐχοῦσιν ἀπεδσθαι καὶ νικηθέντες ὑφ' ἀπάντων ἡσσῆσθαι. καίτοι εἰ ῥαθυμίᾳ μᾶλλον ἢ πόνων μελέτῃ καὶ μὴ μετὰ νόμων τὸ πλέον ἢ τρόπων ἀνδρείας ἐθέλομεν κινδυνεύειν, περιγίγνεται ἡμῖν τοῖς τε μέλλουσιν ἀλγεινοῖς μὴ προκάμνειν, καὶ ἐς αὐτὰ ἐλθοῦσι μὴ ἀτολμοτέρους τῶν αἱεὶ μοχθούντων φαίνεσθαι, καὶ ἔγ τε τούτοις τὴν πόλιν ἀξίαν εἶναι θαυμάζεσθαι καὶ ἔτι ἐν ἄλλοις.

40. «Φιλοκαλοῦμέν τε γὰρ μετ' εὐτελείας καὶ φιλοσοφοῦμεν ἄνευ μαλακίας· πλούτῳ τε ἔργου μᾶλλον καιρῷ ἢ λόγου κόμπῳ χρώμεθα, καὶ τὸ πένεσθαι οὐχ ὁμολογεῖν τινὶ

Περὶ τῶν οἰκείων για τῇ σωτηρίᾳ τῆς χώρας τους. 'Εντυγχάνω τῇ δινάμει ἀθρόᾳ ἀντιμετωπίζω τῇ (συνοικικῇ) δινάμῃ συγκεντρωμένη. Διὰ τὴν ἐπίπεμψιν ἐπὶ πολλά ἐν τῇ γῇ ἡμῶν αὐτῶν ἐκεῖδή σε πολλά μέρη τῆς στεριάς στέλνουμε στρατό ἀπό μᾶς τοὺς ἴδους. Προσμείγνομε τινὶ συγκρούειται. **Μόριον** τινὲς ἔνα μέρος ἀπό.... Αὐχῶν καιχίειται. 'Απεδσθαι (ρ. ἀπωθῶ τρέπω σέ φυγή). Αὐχοῦσιν ἀπεδσθαι... (φασίν ἐνν. ὑφ' ἀπάντων ἡσσῆσθαι (=δτι νικήθηκαν ὅπο δύος μας μαζί). Πᾶς καταλαβαίνεται τὸ «ζεῦγμο» πού ὑπάρχει στὴ φράση αὐτῇ; **Μελέτη πόνων** ἐπίπονη ἀσκηση. **Καὶ μὴν ἀνδρείας** ἡ σύνταξη: καὶ μὴ μετά ἀνδρείας νόμων τὸ πλείστον ἢ τρόπων μὲν ἀνδρεία πού δέν πηγάζει τόσῳ ἀπό τὴν ἐπιβολή τού νόμου δόσι ἀπό τὸν τρόπο τῆς ζωῆς μας. 'Εθέλομεν κινδυνεύειν ριχνόμαστε πρόθυμοι στὸν κίνδυνο. **Περιγίγνεται** μένει κέρδος. **Προκάμνων** κουράζομαι προκαταβολικά. **Τὰ μέλλοντα ἀλγεινά**: οἱ δύσκολες στιγμές πού είναι νά ἔρθουν. 'Αεὶ μοχθός πασχίζω ἀδιάκοπα. 'Αξίαν είναι: ξερπτάται ἀπό τό (ἐννούμενο) φημί.

Κεφ. 40. Φιλοκαλῶ: ἀγαπῶ τὸ ὡραῖο. **Εὐτέλεια** φτηνεια, (ἐδῶ) λιτότητα, ἀπλότητα. **Μαλακία**: ἔλλειψη ἀνδρισμοῦ, μαλακότητα. **Μᾶλλον καιρῷ** ἔργου ἢ κόμπῳ λόγου· πό

αἰσχρόν, ἀλλὰ μὴ διαφεύγειν ἔργῳ αἴσχιον. ἔνι τε τοῖς αὐτοῖς οἰκείων ἄμα καὶ πολιτικῶν ἐπιμελείᾳ, καὶ ἐτέροις ἔτερα πρὸς ἔργα τετραμμένοις τὰ πολιτικὰ μὴ ἐνδεῶς γνῶναι· μόνοι γάρ τόν τε μηδὲν τῶνδε μετέχοντα οὐκ ἀπράγμονα, ὅλλα ἀχρεῖον νομίζομεν, καὶ οἱ αὐτοὶ ἡτοι κρίνομέν γε ἢ ἐνθυμούμεθα ὁρθῶς τὰ πράγματα, οὐ τοὺς λόγους τοῖς ἔργοις βλάβην ἥγούμενοι, ἀλλὰ μὴ προδιδαχθῆναι μᾶλλον λόγῳ πρότερον ἢ ἐπὶ ἀδεῖ ἔργῳ ἐλθεῖν. διαφερόντως γάρ δὴ καὶ τόδε ἔχομεν ὥστε τολμᾶν τε οἱ αὐτοὶ μάλιστα καὶ περὶ ὧν ἐπιχειρήσομεν ἐκλογίζεσθαι· ὃ τοῖς ἄλλοις ἄμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει. κράτιστοι δ' ἂν τὴν ψυχὴν δικαίως κριθεῖεν οἱ τά τε δεινά καὶ ἡδέα σαφέστατα γιγνώσκοντες καὶ διὰ ταῦτα μὴ ἀποτρεπόμενοι ἐκ τῶν κινδύνων. καὶ τὰ ἐξ ἀρετὴν ἐνηντιώμεθα τοῖς πολλοῖς· οὐ γάρ πάσχοντες εὖ, ἀλλὰ δρῶντες κτώμεθα τοὺς φίλους. βεβαιότερος δὲ ὁ δράσας τὴν χάριν ὥστε ὀφειλομένην δι' εὔνοίας φόδεδωκε σώζειν· ὁ δὲ

πολύ γιά νά ἔχουμε τή δινατότητη γιά κάποιο ἔργο παρά γιά κομπορρημοσύνη. **Αἰσχρόν** (ἐνν. ἥγούμεθα, δχι χρώμεθα : «ζεῦγος»). Τὸ πένεσθαι· τῇ φτώχεια. **Ἐνι** (=ἔνεστι) τοῖς αὐτοῖς συμβαίνει οἱ ἔδοι νά... Ἐτέροις ἔτερο πρὸς ἔργα τετραμμένοις· καὶ ἐνῷ ὁ καθένας μας καταγίνεται μὲ διαφορετική ἀπασχόληση (ἐπάγγελμα). Μή ἐνδεῶς (λιτότητα) ἴκανοποιητικά, καλά. **Ἀπάργμον** (ἀντίτ. πολυπράγμον) φιλήσυχος. **Ἄχρειος** ἄχρηστος. **Κρίνω** ὁρθῶς· διατυπώνω ὁρθές σκέψεις. **Ἐνθυμοῦμαι** ὁρθῶς· μελετῶ, συλλογίζομαι σωστά. **Ἡ ἐλθεῖν** ἔργῳ ἐπὶ ἀδεῖ πρὶν προβοῦμε σε ἐνέργειες γιά ὅσα πρέπει (νά γίνουν). **Ἐχω** τι διαφερόντως· μὲ διεκρίνει κάτι τό ξεχωριστό. **Ωστε** τολμᾶν ἐκλογίζεσθαι· ὥστε νά τολμοῦμε νά ὑπολογίζουμε μὲ ἀκρίβεια τις συνέπειες... **Μάλιστα** (τολμᾶν), μάλιστα (ἐκλογίζεσθαι)· πολύ... μὲ ἀκρίβεια. **Ο** (= τοῦτο δέ, καθ' ὅ)· ἐνῷ ἀντίθετα. **Θράσος**· ἀλόγιστο θάρρος. **Οκνος**· δισταγμός, δειλία. **Κράτιστος**· πολύ δυνατός. **Τὰ δεινά**· οι κινδύνοι. **Τὰ ἡδέα**· καλοπέραση. **Διὰ ταῦτα**· καὶ ὅμως. **Μή ἀποτρέπομενοι**· δὲν προσπαθοῦν νά ἀποφύγουν. **Τὰ ἐξ ἀρετὴν** (προσδ. τῆς ἀναφορᾶς) ἡ λ. ἀρετή μὲ εἰδική σημασία: εὐεργετική διάθεση. **Εὐ πάσχω**· εὐεργετοῦμαι. **Εὐ δρῶ** (συνηθ. εὐ ποιῶ)· εὐεργετῶ. **Βέβαιος**· σταθερός. **Ο δράσας τὴν χάριν**· ὁ εὐεργέτης. **Ωστε σφέσιν** (τὴν χάριν) ὀφειλομένην δι' εὔνοίας φόδεδωκε· ἐφόσον ἐπιδιώκει νά παραμένει ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ εὐεργετημένου, μὲ τή συμπάθεια πού δείχνει (δ. δ. τὴν χάριν) σ' αὐτόν.

άντοφείλων ἀμβλύτερος, εἰδὼς οὐκ ἐς χάριν, ἀλλ’ ἐς ὄφείλημα τὴν ἀρετὴν ἀποδώσων. καὶ μόνοι οὐ τοῦ ἔνυμφέροντος μᾶλλον λογισμῷ ἢ τῆς ἐλευθερίας τῷ πιστῷ ἀδεῶς τινὰ ὠφελοῦμεν».

41. «Ξυνελών τε λέγω τὴν τε πᾶσαν πόλιν τῆς Ἑλλάδος παιδευσιν είναι καὶ καθ’ ἔκαστον δοκεῖν ἂν μοι τὸν αὐτὸν ἄνδρα παρ’ ἡμῶν ἐπὶ πλεῖστ’ ἀν εἰδη καὶ μετὰ χαρίτων μάλιστ’ ἀν εὐτραπέλως τὸ σῶμα αὔταρκες παρέχεσθαι. καὶ ως οὐ λόγων ἐν τῷ παρόντι κόμπος τάδε μᾶλλον ἢ ἔργων ἐστίν ἀλήθεια, αὐτὴ ἡ δύναμις τῆς πόλεως, ἣν ἀπὸ τῶν δε τῶν τρόπων ἐκτησάμεθα, σημαίνει. μόνη γάρ τῶν νῦν ἀκοῆς κρείσσων ἐς πεῖραν ἔρχεται, καὶ μόνη οὕτε τῷ πολεμίῳ ἐπελθόντι ἀγανάκτησιν ἔχει ὑφ’ οἷων κακοπαθεῖ οὕτε τῷ ὑπηκόῳ κατάμεμψιν ως οὐχ ὑπ’ ἀξίων ἔρχεται. μετὰ μεγάλων δὲ σημείων καὶ οὐ δή τοι ἀμάρτυρόν γε τὴν δύναμιν παρασχόμενοι τοῖς τε νῦν καὶ τοῖς ἔπειτα

‘Ο ἀντοφείλων’ ὁ εὐεργετημένος. ‘Ἀμβλύς’ ἀπρόθυμος. ‘Ἐς χάριν’ γιά νά του χρωστούν εὐγνωμοσύνη. ‘Οφείλημα’ ἐξόφληση χρέους. ‘Αποδίδωμι τὴν ἀρετὴν’ ἀνταποδίδω τὴν εὐεργεσία. Τὸ πιστόν (ἢ πίστις) τῆς ἐλευθερίας φιλελεύθερο φρόνημα.

Κεφ. 41. Ξυνελών (συναιρέω) συνοψιζοντας (ἐνν. τὸ περιεχόμενο τῶν κεφ. 34—40). Τὴν πᾶσαν πόλιν τὴν πόλη μας σὲ ὅλες τίς ἐκδήλωσεις τῆς Παιδεύσις σχολείο. ‘Ἐπι πλεῖστ’ εἴδη’ σὲ πάρα πολλές δραστηριότητες. Παρέχω τὸ σῶμα αὔταρκες ἐπὶ τῷ παροντιάζοντο μον (τὸ σῶμα) αὐτοδύναμο γιά κάτι. Μετὰ χαρίτων μέ χαρη. Εὐτραπέλως (εὐ + τρέπομαι, πρβλ., πολύτροπος) μέ εὐστροφία, μέ ἐπιδειξιότητα. “Ἐρχεται ἐς πεῖραν ἀκοῆς κρείσσων” (ἐς πεῖραν ἔρχομένη ἀποδεικνύεται....) βγαίνει ἀπό τῇ δοκιμασία ἀνώτερη ἀπό τῇ φήμῃ τῆς. ‘Ἀγανάκτησιν ἔχω τινί δίνω σέ κάποιον τό δικαιώμα νά ἀγανακτήσει. ‘Υφ’ οἷων κακοπαθεῖ ὑπὸ τί (ἀνάξιους) ἐχθρούς νικιτέατι. ‘Υπήκοοι’ οἱ σύμμαχοι τῶν Αθηναίων. ‘Ἐχει’ παρέχει. Σημεῖα’ ἀπτές ἀποδειξεις. Οὐ δή τοι καὶ βέβαια δηι χωρίς

θαυμασθησόμεθα, καὶ οὐδὲν προσδεόμενοι οὔτε 'Ομήρου ἐπαίνετου οὔτε ὅστις ἔπεσι μὲν τὸ αὐτίκα τέρψει, τῶν δ' ἔργων τὴν ὑπόνοιαν ἡ ἀλήθεια βλάψει, ἀλλὰ πᾶσαν μὲν θάλασσαν καὶ γῆν ἐσβατὸν τῇ ἡμετέρᾳ τόλμῃ καταναγκάσαντες γενέσθαι, πανταχοῦ δὲ μνημεῖα κακῶν τε κάγαθῶν ἀίδια ξυγκατοικίσαντες. περὶ τοιαύτης οὖν πόλεως οἵδε τε γενναίως δικαιοῦντες μὴ ἀφαιρεθῆναι αὐτὴν μαχόμενοι ἐτελεύτησαν, καὶ τῶν λειπομένων πάντα τινὰ εἰκός ἐθέλειν ὑπὲρ αὐτῆς κάμνειν».

42. «Δι' ὁ δὴ καὶ ἐμήκυνα τὰ περὶ τῆς πόλεως, διδασκαλίαν τε ποιούμενος μὴ περὶ ἵσου ἡμῖν εἶναι τὸν ἄγῶνα καὶ οἰς τῶνδε μηδὲν ὑπάρχει ὅμοίως, καὶ τὴν εὐλογίαν ἄμα ἐφ' οἰς νῦν λέγω φανερὰν σημείοις καθιστάς. καὶ εἱρηται αὐτῆς τὰ μέγιστα· ἂ γὰρ τὴν πόλιν ὅμνησα, αἱ τῶνδε καὶ τῶν τοιῶνδε ἀρεταὶ ἐκόσμησαν, καὶ οὐκ ἄν πολλοῖς τῶν Ἑλλήνων ἰσόρροπος ὥσπερ τῶνδε ὁ λόγος τῶν ἔργων φανείη. δοκεῖ δέ μοι δηλοῦν ἀνδρὸς ἀρετὴν

Προσδέομαι τινος· ἔχω ἀνάγκη ἀπο....Τέρψει τὸ αὐτίκα ἔπεσιν· μέ τά λόγια του θά δώσει μιά πρόσκαιρη χαρά. Τὴν ὑπόνοιαν τῶν ἔργων· τὴν ἰδέα πού θά σχηματιστεῖ (ἀργότερα) γιά τά ἔργα μας. Γενέσθαι ἐσβατὸν· νά δώσει «γῆν καὶ θάρω», νά γίνει πέρασμά μας. Συγκατοικίζω· Ιδρύω, στήνω μαζί. Κακῶν τε καὶ ἀγαθῶν· γιά τις συμφορές καὶ τίς νίκες μας. 'Αίδια· ἀκατάλυτα, αἰώνια. Δικαιοῦντες μὴ ἀφαιρεθῆναι αὐτήν: πιστεύοντας δι την καθῆκον τους νά μη χαθεῖ αὐτή. Λείπομαι· μένω, μένω στή ζωή. 'Εθέλειν κάμνειν· μέ προθυμία νά μοχθεῖ.

Κεφ. 42 Διδασκαλίαν ποιούμενος· γιατί θέλησα νά κάνω κατανοητό δι.... 'Ο ἀγῶν οὐκ ἔστι περὶ ἵσου· δέν ἀγωνίζονται γιά πράγματα ἵσης σημασίας. Τῶνδε· τῶν ἀξιῶν πού ἔχωρίζουν τὴν 'Αθήνα ἀπ' δλες τις ἄλλες πόλεις (δπως περιγράφηκαν στά προηγούμενα κεφαλαία). Εδολογία (εν + λέγω)· ἔπαινος, ἐγκώμιο. 'Ἐφ' οἰς· τούτων, ἐφ' οἰς (πρβλ. κεφ. 34: ἐπ' αὐτοῖς). Αὐτῆς· δηλ. τῆς εὐλογίας. 'Αρεταί· ἀνδραγαθήματα, Οὐκ πολλοῖς· οὐ πολλοῖς ώσπερ τοῖσδε.

πρώτη τε μηνύουσα καὶ τελευταία βεβαιοῦσα ἡ νῦν τῶνδε καταστροφή. καὶ γὰρ τοῖς τάλλα χείροσι δίκαιον τὴν ἐς τοὺς πολέμους ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀνδραγαθίαν προτίθεσθαι· ἀγαθῷ γὰρ κακὸν ἀφανίσαντες κοινῶς μᾶλλον ὠφέλησαν ἡ ἐκ τῶν ιδίων ἔβλαψαν. τῶνδε δὲ οὗτε πλούτου τις τὴν ἔτι ἀπόλαυσιν προτιμήσας ἐμαλακίσθη οὕτε πενίας ἐλπίδι, ὡς κἄν ἔτι διαφυγῶν αὐτὴν πλούτησειεν, ἀναβολὴν τοῦ δεινοῦ ἐποιήσατο· τὴν δὲ τῶν ἐναντίων τιμωρίαν ποθεινοτέραν· αὐτῶν λαβόντες καὶ κινδύνων ἄμα τόνδε κάλλιστον νομίσαντες ἐβούληθησαν μετ' αὐτοῦ τοὺς μὲν τιμωρεῖσθαι, τῶν δὲ ἐφίεσθαι, ἐλπίδι μὲν τὸ ἀφανές τοῦ κατορθώσειν ἐπιτρέψαντες, ἔργῳ δὲ περὶ τοῦ ἥδη ὁρωμένου σφίσιν αὐτοῖς ἀξιοῦντες πεποιθέναι, καὶ ἐν αὐτῷ τὸ ἀμύνεσθαι καὶ παθεῖν κάλλιον ἡγησάμενοι ἡ τὸ ἐνδόντες σώζεσθαι, τὸ μὲν αἰσχρὸν τοῦ λόγου ἔφυγον, τὸ δὲ ἔργον τῷ

Καταστροφή (ὑποκείμ. τοῦ δηλουδν) ὁ θάνατος. **Πρώτη μηνύουσα**: πρῶτο φανέρωμα. **Τελευταία βεβαιοῦσα**: τελική ἐπισφράγιση. Τοῖς τάλλα χείροσι στὴν περιπτώση δύσων ἀπό κάθε ἄλλη ἀποψη εἶναι κακοί. **Προτίθημι τι** (τὴν ἀνδραγαθίαν) τινός (τῆς ἐς τὰ ἄλλα κεκίας) κρίνω σπουδαιότερο κάτι ἀπό κάτι ἄλλο. **Ἀγαθόν**: ἀνδραγαθία. **Κακόν**: ἥθικόν παράπτωμα. **Ἀφανίσω**: ἔπειλένω. **Κοινῶς ὠφέλησαν**: ὠφέλησαν τὴν κοινῇ ὑπόθεσι. **Ἐκ τῶν ίδίων**: μὲ τὰ προσωπικά τους παραπτώματα. **Ἐντόπιστις τις ἀντιθέσεις ποὺ ὑπάρχουν μέσα στή φράση**: ἀγαθῷ γάρ... πλούτησειεν. **Ἐμαλακίσθη**: δεῖξε δειλία. **Τὴν ἔτι ἀπόλαυσιν**: τὴν ἀπόλαυση για περισσότερο χρόνο. **Πενίας ἐλπίδι**: τῇ ἐλπίδι, ἢν ἡ πενία διασώζει, ὡς... **Ἐτι**: κι αὐτή τῇ φορά. **Αὐτήν**: τὴν πενίαν. **Τὸ δεινόν**: ὁ κίνδυνος. **Αὐτῶν**: ἀναφέρονται στὶς δύο ἀντιθέτες προσδοκίες, τὴν ἐξακολούθηση τῆς ἀπόλαυσης τοῦ πλούτου ἀπό τῇ μιά καὶ τὴν ἐλπίδα νά ἀπαλλαγοῦν ἀπό τῇ φτώχεια ἀπό τὴν ἄλλη. **Λαμβάνω** (ἀντικ. τιμωρίαν, κατγ. ποθεινοτέραν) θεωρῶ. **Μέτ'** αὐτοῦ (τοῦ κινδύνου). **Τοὺς μὲν** (ἐναντίους)...**τῶν δὲ** (τὴν ἔτι ἀπόλαυσιν... πλούτησειν). **Ἐφειμαί τινός**: ἐπιθυμέ. **Ἐπιτρέπω τὸ ἀφανές τοῦ κατορθώσειν ἐλπίδι**: ἐμπιστεύομαι τὴν ἀβέβαιη ἔκβαση τοῦ ἀγώνα, τὴν ἀβέβαιη προοπτική τῆς νίκης στὴν ἐλπίδα. **Ἐργῳ** μές στή μάχη. **Τὸ ἕδη ὁρώμενον** αὐτὸ ποὺ είχαν μπροστά στὰ μάτια τους. **Ἄξιοιντες πεποιθέναι σφίσιν αὐτοῖς**: θεωροῦσαν ὑποχρέωσή τους νά στηριχοῦν στὸν ἔνιπτο τους (στὴν προσωπική τους ἀνδρεία). **Ἐν αὐτῷ** ἐν τῷ ἔργῳ, μές στή μάχη. **Κάλλιον ἡγοῦμαί τι ἡ ... προτιμῶ** κάτι ἀπό κάτι ἄλλο. **Ἐνδίδομει**: ὑποχωρῶ, τρέπομαι σέ φυγή. **Φεύγω**: ἀποφεύγω. **Τὸ αισχρὸν τοῦ λόγου**: τὴν ντροπή νά τους λένε δειλούς.

σώματι ύπεμειναν, καὶ δ' ἐλαχίστου καιροῦ τύχης ἄμα ἀκμῇ τῆς δόξης μᾶλλον ἢ τοῦ δέους ἀπηλλάγησαν».

43. «Καὶ οἵδε μὲν προσηκόντως τῇ πόλει τοιοίδε ἐγένοντο· τοὺς δὲ λοιποὺς χρὴ ἀσφαλεστέραν μὲν εὔχεσθαι, ἀτολμοτέραν δὲ μηδὲν ἀξιοῦν τὴν ἐς τοὺς πολεμίους διάνοιαν ἔχειν, σκοποῦντας μὴ λόγω μόνῳ τὴν ὀφελίαν, ἥν τις πρὸς οὐδὲν χεῖρον ἀύτοὺς ὑμᾶς εἰδότας μηκύνοι, λέγων ὅσα ἐν τῷ τοὺς πολεμίους ἀμύνεσθαι ἀγαθὰ ἔνεστιν, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν τῆς πόλεως δύναμιν καθ' ἡμέραν ἔργῳ θεωμένους καὶ ἐραστὰς γιγνομένους αὐτῆς, καὶ ὅταν ὑμῖν μεγάλη δόξῃ εἰναι, ἐνθυμουμένους ὅτι τολμῶντες καὶ γιγνώσκοντες τὰ δέοντα καὶ ἐν τοῖς ἔργοις αἰσχυνόμενοι ἄνδρες αὐτὰ ἐκτήσαντο, καὶ ὅπότε καὶ πείρᾳ του σφαλεῖεν, οὐκ οὖν καὶ τὴν πόλιν γε τῆς σφετέρας ἀρετῆς ἀξιοῦντες στερίσκειν, κάλλιστον δὲ ἔρανον αὐτῇ προϊέμενοι. κοινῇ γὰρ τὰ σώματα διδόντες ιδίᾳ τὸν ἀγήρων ἔπαινον

‘Υπομένω τῷ σώματι τὸ ἔργον· ἀναλαμβάνω τὸν ἀγάνα δίνοντας τῇ ζωῇ μου. Καιρός· κρίσιμη ὥρα. Ἀκρῇ τύχης· (ἐπεὶ ζυροῦ ἀκμῆς) καθὼς κρινόταν ἀπό τὴν τύχην ή ζωὴν τους. ‘Απηλλάγησαν μᾶλλον τῆς δόξης (ἐνν. τοῦ δέους; ἀπό τὴν κατηγορία ὅτι νιώθουν φοβό) ἢ τοῦ δέους (πιρά ὑπό τῷ φόβῳ).

Κεφ. 43. **Προσηκόντες**· ὅποις ταιριάζει (κυριολεκτικά σάν συγγενεῖς (προσήκοντες) σάν παιδιά της). Τοιοι δε ἐγένοντο· ἀνασίχηθκαν τέτοιοι. **Εὔχεσθαι** ἔχειν τὴν ἐς τοὺς πολεμίους διάνοιαν ἀσφαλεστέραν, ἀτολμοτέραν δὲ μηδὲν ἀξιοῦν· νά εὐχεστε τὸ φρόνημά σας ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν νά σας φέρει μικρότερο κίνδυνο, δημοσ οὐ μή ἀνεχθείτε νά είναι ἀτολμότερο. **Λόγος**· νοῦς, τὸ λογικό. **Ιρός** ὑμᾶς αὐτοὺς εἰδότας οὐδὲν χεῖρον· σέ σας πού οι ίδιοι τὰ ζέρετε καλύτερα. **Ἐνθυμοῦμα**· συλλογίζομαι. **Αἰσχυνόμενοι** ἐν τοῖς ἔργοις· ἄντρες μὲ φιλότημο, ἄντρες πού στη μάχη νιώθουν ντροπή (νά μή κάνουν τὸ καθῆκον τους). **Οπότε** **σφαλεῖεν** πείρᾳ του (τινός); εἴποτε καὶ πειρώμενοι τίνος σφαλεῖησαν· καὶ ἂν κυριά φορά σέ μιά προσπάθειά τους ἀποτύχαιναν. **Οὐκ ἀξιοῦντες**· δὲν ἐπέτρεπαν στὸν έμπι τους.... **Προσεμαι** ἔρανον· προσφέρω συνεισφορά.

Ἐργω δὲ περὶ τοῦ ἥδη ὀρωμένου
σφίσιν αὐτοῖς ἀξιούντες πεποιθέναι.

Ἐπιτύμβια στήλῃ τοῦ Δεξιλεω

ἐλάμβανον καὶ τὸν τάφον ἐπισημότατον, οὐκ ἐν φῷ κεῖνται μᾶλλον, ἀλλ᾽ ἐν φῷ δόξα αὐτῶν παρὰ τῷ ἐντυχόντι αἰεὶ καὶ λόγου καὶ ἔργου καιρῷ ἀείμνηστος καταλείπεται. ἀνδρῶν γάρ ἐπιφανῶν πᾶσα γῆ τάφος, καὶ οὐ στηλῶν μόνον ἐν τῇ οἰκείᾳ σημαίνει ἐπιγραφή, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μὴ προσηκούσῃ ἄγραφος μνήμη παρ' ἑκάστῳ τῆς γνώμης μᾶλλον ἢ τοῦ ἔργου ἐνδιαιτᾶται. οὓς νῦν ὑμεῖς ζηλώσαντες καὶ τὸ εὔδαιμον τὸ ἐλεύθερον, τὸ δὲ ἐλεύθερον τὸ εὔψυχον κρίναντες μὴ περιορᾶσθε τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους. οὐ γάρ οἱ κακοπράγοις δικαιότερον ἀφειδοῖεν τοῦ βίου, οἵτις ἐλπίς οὐκ ἔστιν ἀγαθοῦ, ἀλλ᾽ οἵτις ἡ ἐναντία μεταβολὴ ἐν τῷ ζῆν ἔτι κινδυνεύεται καὶ ἐν οἷς μάλιστα μεγάλα καὶ διαφέροντα, ἢν τι παίσωσιν. ἀλγεινοτέρα γάρ ἀνδρί γε φρόνημα ἔχοντι ἡ μετὰ τοῦ μαλακισθῆναι κάκωσις ἢ ὁ μετὰ ῥώμης καὶ κοινῆς ἐλπίδος ἄμα γιγνόμενος ἀναίσθητος θάνατος».

Ἐντυχών αἱεὶ καιρὸς καὶ λόγου καὶ ἔργου· κάθε εὐκαιρία πού παρουσιάζεται εἴτε δημηγορίας εἴτε μάχης. Ἐπιγραφὴ στηλῶν ἐν τῇ οἰκείᾳ (γῇ) σημαίνει· ἡ ἐπιγραφή μιᾶς στήλης στῇ γενέτειρά τους τό δηλώνει. Μὴ προσήκουσα (γῇ), ξένη χώρα. Ἐνδιαιτᾶται παρ' ἑκάστῳ ἄγραφος μνήμη τῆς γνώμης μᾶλλον ἢ τοῦ ἔργου· ζεῖ μές στήν ψυχή τοῦ καθενός ἄγραφη ἡ θύμηση ὅχι τόσο τῶν ἀνδραγαθημάτων τους ὅσο τοῦ φρονήματός τους. Τὸ εὔδαιμον....κρίναντες· καὶ κρίναντες εὐδαιμονίαν τὴν ἐλευθερίαν, ἐλευθερίαν δὲ τὴν εὔψυχιαν (γενναιότητα). Περιορῶματι (ἔδοι)· δειλιάζω μπροστά σέ.... **Κακοπραγῶ**· δίστυχο. Ἀφειδῶ τοῦ βίου· ἀψύφῳ τῇ ζωῇ μου. **Κινδυνεύεται** ἡ ἐναντία μεταβολὴ ἐν τῷ ζῆν· ὑπάρχει φόβος, ἃν συνεχίσουν νά βρίσκονται στῇ ζωῇ, νά μεταβληθεὶ ριζικά ἢ (καλ.ή) κατάστασή τους. **Μεγάλα τὰ διαφέροντα** (ἔσται) ἡ διαφορά (κατάστασης) θά είναι μεγάλη. Πταιώ· ἀποτυχαίνω. **Η μετὰ τοῦ μαλακισθῆναι κάκωσις**· ἡ ἔξαθλισθηση πού προέρχεται ἀπό τῇ δειλίᾳ στῇ μάχῃ. **Θάνατος γιγνόμενος ἀναίσθητος μετὰ ρώμης ἄμα καὶ κοινῆς ἐλπίδος**· θάνατος πού ἔρχεται ἀνεπαίσθητα σέ στιγμή (έξαρσης) τῆς δύναμης καὶ τῆς κοινῆς προσδοκίας.

Στηλῶν ἐν τῇ οὐκείᾳ ἐπιγραφή.
Ἐπιτύμβια στήλη τοῦ Εύφριου

44. «Δι' ὅπερ καὶ τοὺς τῶνδε νῦν τοκέας, ὅσοι πάρεστε, οὐκ ὀλοφύρομαι μᾶλλον ἢ παραμυθήσομαι. ἐν πολυτρόποις γὰρ ξυμφοραῖς ἐπίστανται τραφέντες· τὸ δ' εὔτυχές, οἱ ἄν τῆς εὐπρεπεστάτης λάχωσιν, ὥσπερ οἶδε μὲν νῦν, τελευτῆς, ὑμεῖς δὲ λύπης, καὶ οἵς ἐνευδαιμονῆσαι τε ὁ βίος ὁμοίως καὶ ἐντελευτῆσαι ξυνεμετρήθη. χαλεπὸν μὲν οὖν οἶδα πείθειν, ὅν, ὃν καὶ πολλάκις ἔξετε ὑπομνήματα ἐν ἄλλων εὐτυχίαις, αἷς ποτε καὶ αὐτοὶ ἡγάλλεσθε· καὶ λύπη οὐχ ὃν ἂν τις μὴ πειρασάμενος ἀγαθῶν στερίσκηται, ἀλλ' οὐ ἂν ἐθάς γενόμενος ἀφαιρεθῇ. καρτερεῖν δὲ χρή καὶ ἄλλων παίδων ἐλπίδι, οἵς ἔτι ἡλικία τέκνωσιν ποιεῖσθαι· ίδιᾳ τε γὰρ τῶν οὐκ ὄντων λήθη οἱ ἐπιγιγνόμενοί τισιν ἔσονται, καὶ τῇ πόλει διχόθεν, ἔκ τε τοῦ μὴ ἐρημοῦσθαι καὶ ἀσφαλείᾳ, ξυνοίσει· οὐ γὰρ οἴόν τε ἵσον τι ἢ δίκαιον βουλεύεσθαι, οἵ ἄν μὴ καὶ παῖδας ἐκ τοῦ ὁμοίου παραβαλλόμενοι κινδυνεύωσιν. ὅσοι δ' αὖ παρηβήκατε, τόν τε πλέονα κέρδος, ὃν ηύτυχεῖτε, βίον ἡγεῖσθε καὶ τόνδε βραχὺν ἔσεσθαι, καὶ τῇ τῶνδε εὐκλείᾳ κουφίζεσθε. τὸ γὰρ

Κεφ. 44 Τοκεῖς· γονεῖς. Παραμυθοῦμαι· παρηγορῶ. Ἐπίστανται τραφέντες ἐν πολυτρόποις ξυμφοραῖς· γνωρίζουν διτή ζωὴ τους πέρασε μέσα ἀπό κάθε εἰδους ἀλλαγές τῆς τύχης. Τὸ εὐτύχες (τοῦτο ἔστι): ἡ εὐτυχία. Απαγάνω εὐπρεποῦς τελευτῆς· ἡ μοίρα μοῦ δίνει ἔνδοξο θάνατο. Ὁ βίος ξυνεμετρήθη ὁμοίως ἐνευδαιμονῆσαι τε καὶ ἐντελευτῆσαι. Ἡ ζωὴ τους παίρνει τέλος τῇ στιγμῇ πού τελειώνει καὶ ἡ εὐτυχία τους. Χαλεπόν...δν = οίδα δην χαλεπόν. Ὄντε περὶ τούτων, ὃν. **Υπόμνημα· ἀφορμή θύμησης.** Ἀφαιροῦμαί τινος ἔθας γενόμενος· χάνω ἀγαθέ πού είχα συνηθίσει νά ἀπολαμβάνω. Τέκνωσις: παιδοποιία. Οἱ ἐπιγιγνόμενοι· τά παιδιά πού θά γεννηθοῦν ὑστερα. Λήθη ἔσονται τισιν· θά κάνουν μερικούς νά ξεχάσουν. Διχόθεν· ἀπό δύο ἀπόψεις. Βουλεύομαι ἵσον τι ἢ δίκαιον· ἀποφασίζω κατά τὸν ἕδιον τρόπο καὶ δίκαια. **Κινδυνεύω παραβαλλόμενος παῖδας·** μπαίνω σὲ κίνδυνο προσφέροντας τά παιδιά μου (ώς στρατιώτες). **Παρηρῆ·** είμαι περασμένης ἡλικίας. **Τόνδε (βίον):** τή ζωὴ πού σᾶς μένει. **Κουφίζομαι·** παρηγοριέμαι. **Τὸ φιλότιμον·** ἡ φιλοτιμία, ἡ ἀγάπη γιά τιμές. **Τὸ ἀχρεῖον τῆς ἡλικίας·** ἡλικία κατά τὴν δόποια δ ἀνθρωπος δέν μπορει νά προσφέρει τίποτα.

φιλότιμον ἀγήρων μόνον, καὶ οὐκ ἐν τῷ ἀχρείῳ τῆς ἡλικίας τὸ κερδαίνειν, ὥσπερ τινές φασι, μᾶλλον τέρπει, ἀλλὰ τὸ τιμᾶσθαι».

45. «Παισὶ δ' αὐτῷ ὅσοι τῶνδε πάρεστε ἢ ἀδελφοῖς ὁρῶ μέγαν τὸν ἀγῶνα (τὸν γὰρ οὐκ ὄντα ἄπας εἴωθεν ἐπαινεῖν) καὶ μόλις ἂν καθ' ὑπερβολὴν ἀρετῆς οὐχ ὁμοῖοι, ἀλλ' ὀλίγῳ χείρους κριθεῖτε. φθόνος γὰρ τοῖς ζῶσι πρὸς τὸ ἀντίπαλον, τὸ δὲ μὴ ἐμποδὼν ἀνανταγωνίστῳ εύνοιᾳ τετίμηται. εἰ δέ με δεῖ καὶ γυναικείας τι ἀρετῆς, ὅσαι νῦν ἐν χηρείᾳ ἔσονται, μνησθῆναι, βραχείᾳ παραινέσει ἄπαν σημανῶ. τῆς τε γὰρ ὑπαρχούσης φύσεως μὴ χείροις γενέσθαι οὐμῖν μεγάλῃ ἢ δόξα καὶ ἡς ἂν ἐπ' ἐλάχιστον ἀρετῆς πέρι ἢ ψόγου ἐν τοῖς ἄρσεσι κλέος ἢ».

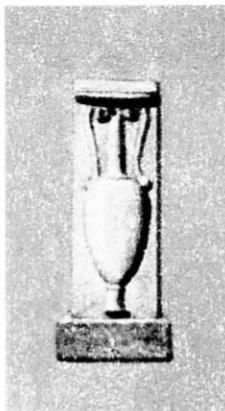
46. «Εἴρηται καὶ ἐμοὶ λόγῳ κατὰ τὸν νόμον ὅσα εἶχον πρόσφορα, καὶ ἔργῳ οἱ θαπτόμενοι τὰ μὲν ἡδη κεκόσμηνται, τὰ δὲ αὐτῶν τοὺς παῖδας τὸ ἀπὸ τοῦδε δημοσίᾳ ἢ πόλις

Κεφ. 45 Καὶ μόλις ἀν....κριθεῖτε (καὶ εἰ ὑπερβάλοιτε ἀρετῇ...)· καὶ πολὺ δύσκολα, κι ἂν δεῖξετε ἀνδρεία μοναδική, θά σᾶς κρίνουν κάπως κατώτερους, οὐδέποτε ισάξιους. Τὸ ἀντίπαλον...τὸ μὴ ἐμποδὼν οἱ ἀντίπαλοι...οἱ μὴ ἐμποδὼν δύντες. Χείρων τῆς ὑπαρχούσης φύσεως· κατώτερη ἀπό τῆς γυναικεία φύση. 'Ἡς ἀν....κλέος ἢ· γιά δποιαν θά ἀκουστεῖ λιγότερο τό δνομά της -ἐπαινετικά ἢ ντροπιασμένα- ἀνάμεσα στούς ἄντρες.

Κεφ. 46 Πρόσφορα· κατάλληλα. Κοσμοῦμαι· τιμέμαι. Τὰ δὲ = ἔξαλλου. Στέφανος· βραβεῖο. Τοῖς δὲ· σ' αὐτῇ τὴν πόλη. Απολοφύρομαι· ἀποτελειώνω τό θρῆνο.

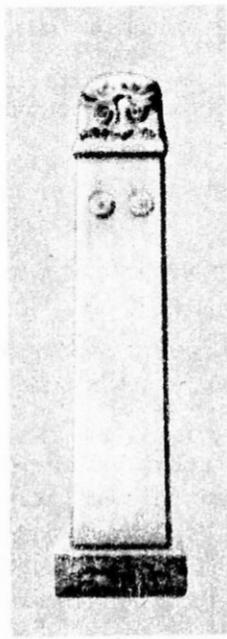
μέχρι ηβης θρέψει, ὥφελιμον στέφανον τοῖσδέ τε καὶ τοῖς λειπομένοις τῶν τοιῶνδε ἀγώνων προτιθεῖσα· ἀθλα γὰρ οἵς κεῖται ἀρετῆς μέγιστα, τοῖς δὲ καὶ ἄνδρες ἄριστοι πολιτεύονται. νῦν δὲ ἀπολοφυράμενοι ὃν προσήκει ἐκάστῳ ἄπιτε».

47. Τοιόσδε μὲν ὁ τάφος ἐγένετο τῷ χειμῶνι τούτῳ.

ΜΕΡΟΣ Β'
ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

1. Ἐν τῷ αὐτῷ χειμῶνι· ὥστερα ἀπό τὸν τερματισμό τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ πρώτου χρόνου τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (431 π.Χ.).
2. Τῷ πατρίῳ νόμῳ· ἡ γιορτή τῶν Ἐπιταφίων φαίνεται ὅτι καθιερώθηκε πρὶν ἀπό τὸ Σόλωνα καὶ ἦδη τὸν 6 αἰ. ἀποτελοῦσε σεβαστή παράδοση τῆς πόλης.
3. τῷδε τῷ πολέμῳ· πρόκειται γιά τὸν Πελοποννησιακό πόλεμο καὶ μάλιστα τήν πρώτη περίοδό του, τὸν Ἀρχιδάμειο πόλεμο.
4. πρώτων ἀποθανόντων· είναι οἱ νεκροί πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων μὲν μικρή σχετικά σημασία, σέ στεριά καὶ θάλασσα.
5. τὰ ὄστα· μόνο τά ὄστα, γιατί τά σώματα τῶν νεκρῶν τά ἔκαιαν στό πεδίο τῆς μάχης.
6. ἢν τι βούληται· οἱ συνηθισμένες προσφορές ἡταν: λουλούδια, μύρα, κτλ.
7. κυπαρισσίνας· γιατί καὶ γιά τοὺς ἀρχαίους τά κυπαρίσσια είχαν ίδιαίτερα συνδεθεῖ μέ τοὺς νεκρούς.
8. αὐτοῦ· στό Μαραθώνα, στὸν τόπο τῆς μάχης: Ὁ τύμβος σώζεται καὶ σήμερα.
9. κάλλιστον προάστειον τῆς πόλεως· ἡταν ὁ Κεραμεικός πού βρισκόταν ἔξω ἀπό τά τείχη, στό δρόμο πού ἀπό τὸ Δίπυλο ὁδηγοῦσε στήν Ἀκαδημεία.
10. τὸν προσθέντα· δέν ἔχουμε ἰκανοποιητικές πληροφορίες γιά τό χρόνο κατά τὸν ὄποιο ἡ τελετή τῶν Ἐπιταφίων συμπληρώθηκε μέ τό λόγο· ἔτσι δέν μπορεῖ νά προσδιοριστεῖ ὁ εἰσηγητής τῆς προσθήκης αὐτῆς. Δέν ἀποκλείεται βέβαια νά ἡταν ὁ Σόλων, ἀλλά τό πιθανότερο είναι ὅτι ἡ προσθήκη ἔγινε σέ νεότερη ἐποχή, ἵσως κατά τοὺς μηδικούς πολέμους.
11. οἰα· δηλ. ἡ διήμερη πρόθεση, ἡ παλλαϊκή κηδεία, οἱ θρῆνοι κτλ. (ὅπως περιγράφονται στό κεφ. 34).

12. Πρόγονοι...πατέρες ήμων...ήμεις οίδε· Σέ τρεῖς διαφορετικές (καὶ διαφορετικῆς διάρκειας) ἐποχές συντελέστηκε τό μεγαλεῖο τῆς Ἀθήνας: τὴν ἐποχὴν τῶν προγόνων (λίγο παρακάτω: ἐκεῖνοι) πού ἔζησαν ἀπό τῇ μυθικῇ ἐποχῇ ὡς τό τέλος τῶν μηδικῶν πολέμων (479 π.Χ.) τῶν πατέρων, πού φθάνει ὡς τό 446 π.Χ. καὶ τὴν ἐποχὴν τῶν ὄμηλικων τοῦ Περικλῆ (πού ἦταν 60 χρονῶν τότε): ήμεις οίδε.
13. Οἱ αὐτοὶ αἰεὶ οἰκοῦντες: ἔνας ἀπό τοὺς συνηθέστερους λόγους ἑθνικῆς ὑπερηφάνειας τῶν Ἀθηναίων ἦταν ἡ αὐτοχθονία τους, πού ἔπαιρνε ἴδιαίτερη σημασία σὲ ἀντιπαράθεση μέ τοὺς Σπαρτιάτες, πού ἐγκαταστάθηκεν στὴ Σπάρτη ὑστερο ἀπό περιπλανήσεις.
14. "Οσην ἔχομεν ἀρχήν" ἡ ἔκταση τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας, ὅποις αὐτῇ καθορίστηκε μέ τὴν Τριανταετή συνθήκη εἰρήνης τό 445 π.Χ.
15. Τὰ πλείω αὐτῆς (τῆς ἀρχῆς): περισσότερο ἔχει στό νοῦ του τὴν ἐσωτερική ὁργάνωση καὶ σταθεροποίηση τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας καὶ λιγότερο τὴν ἐπέκτασή της.
16. Τοῖς πᾶσι· ἐννοεῖ τά ἀπαραιτητα: χρήματα, στρατός ξηρᾶς, τείχη, λιμάνια, πλοῖα κλπ.
17. Ἐάσω· μέ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ Περικλῆς ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν ὑποχρέωση (πού ἐπέβαλλε ἡ συνθησμένη διάρθρωση ἐνός Ἑπιταφίου λόγου) νά ἐκθέσει καὶ αὐτός μέ τῇ σειρά του τά (μυθικά καὶ ιστορικά) πολεμικά κατορθώματα τῶν Ἀθηναίων καὶ βρίσκει τὴν εὐκαιρία νά διαθέσει τό χρόνο πού ἀναλογοῦσε στὴν ἔκθεση τῶν βασικῶν ἐννοιῶν, στίς ὅποιες ὀφείλεται τό ἀθηναϊκό μεγαλεῖο: τὴν ἐπιτήδευσιν (γενικές ἀρχές συμπεριφορᾶς καὶ μεθόδευσης ἐνεργειῶν), τὴν πολιτείαν (τό πολιτευμα, οἱ πολιτειακοί θεσμοί, τό Σύνταγμα θά λέγαμε σήμερα) καὶ τοὺς τρόπους (ό τρόπος ζωῆς) ὅ,τι ἀναφέρεται στὴν ἴδιωτική ζωή.
18. Οὐ ζηλούσῃ· δέ φαίνεται μέ αὐτό νά κάνει υπαινιγμό εἰδικά γιά τῇ Σπάρτη (καθώς λεγότανε δτι ἡ νομιθεσία τοῦ Λυκούργου ἐμπνεύσθηκε ἀπό τὴν Κρητική) ἀλλά γενικότερα τίς ὅλλες ἐλληνικές πόλεις πού συνήθως ἀκολουθοῦσαν τά πολιτικά συστήματα τῆς Ἀθήνας ἡ τῆς Σπάρτης. Ἰδιαίτερα τό πολιτευμα τῆς Ἀθήνας μιμήθηκαν οἱ Ἰωνικές πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, τό "Αργος, ἡ Ἡλεία, οἱ Συρακοῦσες τῆς Σικελίας καὶ ἡ Κυρήνη.

19. Κατὰ δὲ τὴν ἀξίωσιν· οἱ ίδες πού περιέχονται στή φράση αὐτή προαναγγέλλουν τὴν «Διακήρυξη τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου» τῶν νεότερων χρόνων.
20. Αἰεὶ· κάθε φορά: θυμίζει τή συνηθισμένη οέ ἀττικές ἐπιγραφές φράση αἰεὶ ἄρχοντες· είναι ή νομική διατύπωση γιά νά δηλώσει τούς ἄρχοντες πού ὁ ἔνας διαδέχεται σέ ἀδιάσπαστη συνέχεια τὸν ἄλλο.
21. **Ἄγραφοι** (νόμοι): ἔχουμε τήν ἵδια ἔννοια πού συναντήσαμε στήν Ἀντιγόνη (στ. 450 - 461) καί στόν **Οἰδίποδα Τύραννο** (στ. 863 — 870) τοῦ Σοφοκλῆ. Γενικότερα είναι: σταθερή στούς ἄρχαίους ή διάκριση τῶν νόμων σέ γραπτούς καί ὄγράφους.
22. **Ἐπεσέρχεται**: ἔστω καί ἂν βρισκόμαστε σέ ἐποχή πολέμου, τά ὄγαδά ἀπό τούς δρόμους τῆς θάλασσας ἔφταναν μέ ἀσφάλεια στήν Ἀθήνα, μέσω τῶν Μακρῶν τειχῶν.
23. **Διαφέρομεν**: Ἀπό τό σημεῖο αὐτό ή ἀντιπαράθεση Ἀθήνας - Σπάρτης πού ὡς τώρα ὑποδηλωνόταν μόνο ἔμμεσα, γίνεται φανερή. Ἀκριβῶς ή παρουσία τοῦ καί (=ἄκομα) δείχνει ὅτι καί ὅσα εἰπώθηκαν ὡς ἐδῶ ήταν ἔνας παραλληλισμός ἀνάμεσα στήν Ἀθήνα καί στή Σπάρτη. Οἱ ἐντυπωσιακότερες διμοις διαφορές θά δηλώθουν ἀπό ἐδῶ καί κάτω καί θά ἀφοροῦν: τά πολεμικά, τή συμπεριφορά στούς ξένους καί τήν παιδεία.
24. **Ἀπάταις**: ὅτι αὐτές ἀποτελοῦσαν μέρος τῆς πολεμικῆς τέχνης τῶν Σπαρτιατῶν τό βλέπουμε στήν ὄμιλία τοῦ Βρασιδά (Θουκυδίδης Βιβλ. 5, 9,5): Καὶ τάκλεμματα ταῦτα καλλίστην δόξεν ἔχει, ἢ τούς πολεμίους μάλιστ' ἢ τις ἀπατήσας τοὺς φίλους μάλιστ' ἢ ὠφελήσειε. (Τήν ώραιότερη ἐντύπωση δίνουν ἐκείνα τά ξεγέλασματα, μέ τά ὅποια ὅσο περισσότερο κανείς ἔξαπατήσει τούς ἔχθρούς τόσο μεγαλύτερη όφελεια προσφέρει στούς φίλους του).
25. **Φιλοκαλοῦμεν...ἄνευ μαλακίας**: Ἡ «ἀττική σύνθεση»: ἀπό τούς Ἱωνες κρατοῦν οἱ Ἀθηναίοι τήν ἀγάπη στό ὡραιό καί τή διάθεση γιά θεωρητική ἔρεινα, ἀπό τούς Δωριεῖς τήν ἀπλότητα καί τόν ἀνδρισμό. Ταυτόχρονα ἀποφεύγουν τή χοντροκοπιά καί τήν πνευματική στενότητα τῶν Σπαρτιατῶν, ὅπως καί τή χλιδή καί τή μαλθακότητα τῶν Ἱώνων. Μέ τή φράση αὐτή ἔχουμε ἀκόμη ἔνα παράδειγμα γιά τή

μοναδική ίκανότητα του Θουκυδίδη νά λέει πολλά και σημαντικά πράγματα μέ έλάχιστα λόγια άλλα ταυτόχρονα μέ άξεπέραστη φρεσκάδα στήν έκφραση.

26. **Αχρείον**: σύμφωνα μέ τόν Πλούταρχο, ό Σόλων είχε έκδώσει νόμο «ἄτιμον είναι τόν ἐν στάσει μηδετέρας μερίδος γενόμενον.» (Χάνει τά πολιτικά του δικαιώματα όποιος μένει ούδετερος σέ περίπτωση πού θά ξεσπούσε έμφυλια διαμάχη στήν πόλη).

27. **Κράτιστοι δ....έκ τῶν κινδύνων**: ή φράση αυτή μᾶς δίνει όλο τό περιεχόμενο της πραγματικῆς άνδρείας.

28. Τῆς ἐλευθερίας τῷ πιστῷ ἀδεῶς τινα ὠφελοῦμεν· συνηθισμένος αὐτοέπαινος τῶν Ἀθηναίων ή ἀνιδιοτελῆς παροχή βιηθείας (καὶ μάλιστα μέ σοβαρούς δικούς τους κινδύνους) σέ περιπτώσεις δπού ισχυρότεροι (άλλα ἄδικοι) καταδιώκαν ἀσθενέστερους. "Ετοι σώζουν τούς Ἡρακλεῖδες ἀπό τόν Εύρυσθέα, ύποχρεώνουν τούς Θηβαίους νά δώσουν γιά ταφή τά πτώματα τῶν σκοτωμένων στρατηγῶν τούς "Αργους· πιό πρόσφατα, βοηθοῦν τίς ιωνικές πόλεις πού ἐπαναστάτησαν ἐναντίον τοῦ Δαρείου καὶ τούς Σπαρτιάτες κατά τόν Γ' Μεσσηνιακό πόλεμο.

29. **Τῆς Ἑλλάδος παιδευσιν**: γιά τήν ύπεροχή τῆς Ἀθήνας καὶ τό προβάδισμά της στήν πνευματική καλλιέργεια, ἔγινε λόγος καὶ στόν **Πρωταγόρα** τοῦ Πλάτωνα: 'Ἐγὼ γάρ' Αθηναίους, ώσπερ καὶ οἱ ἄλλοι "Ἑλληνες, φημὶ σοφούς είναι (κεφ. Ι') καὶ: τῆς τε Ἑλλάδος εἰς αὐτὸ τὸ πρυτανεῖον τῆς σοφίας (κεφ. ΚΔ').

30. **Ἐπὶ πλείστα εἰδῇ**: στή μονολιθική ίκανότητα τοῦ Σπαρτιάτη (καλός πολεμιστής καὶ τίποτε ἄλλο), οἱ Ἀθηναῖοι ἀντιπαραθέτουν τήν πολυδύναμη ἐπάρκειά τους σέ διαφορετικούς τομεῖς δραστηριότητας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα ό Σόλων (νομοθέτης, ποιητής, στρατηγός, ἔμπορος) καὶ ό Ξενοφῶν (στρατηγός, ιστορικός, φιλόσοφος, κτηματίας, κυνηγός κτλ.).

31. **Η δύναμις τῆς πόλεως**: ή στρατιωτική καὶ οἰκονομική δύναμη τῆς Ἀθήνας, δπως παρέμενε ἀκόμη σ' ὅλη τής τήν μοναδική γιά ἀρχαῖο ἐλληνικό κράτος ἀκμή στήν έναρξη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, δπως τήν περιγράφει στό κεφ. 13 τοῦ Β' βιβλίου τῆς **Ιστορίας** του ό Θουκυδίδης.

32. Οὐδέν προσδεόμενοι....βλάψει τό ὅτι ὁ "Ομῆρος γιά τούς ἀρχαίους ἡταν ὁ ἀσυναγώνιστος ἐπαινέτης τῆς ἀρετῆς ἀνθρώπων καὶ πόλεων τό διαπιστώνουμε καὶ ἀπό τή γνωστή περιγραφή τοῦ" Αρριανοῦ: «καὶ εὐδαιμόνισεν ἄρα, ως λόγος, 'Αλέξανδρος 'Αχιλλέα, ὅτι 'Ομῆρου κῆρυκος ἐς τὴν ἔπειτα μνήμην ἔτυχεν.» ('Αλεξάνδρου 'Ανάβασις, Α' 12). "Ετσι καὶ ἐδῶ ἀναφέρεται ως ὁ πρῶτος ἀνάμεσα στούς ὄμότεχνους (=ἐγκωμιαστές χωρίς τεκμηρίωση τῶν ἐπαίνων τους), τούς "Ιωνες λογογράφους τούς ὅποιους, μαζί μὲ τὸν Ἡρόδοτο, ὁ Θουκυδίδης (βιβλ. Α 21) ἀντιπαραθέτει στή. δική του ἀντικειμενική ἐξιστόρηση τῶν πραγμάτων ("Δέν πιστεύω ὅτι (τά παλαιότερα) ἔγιναν ὅπως τά ὕμνησαν οἱ ποιητές στολίζοντάς τα ὥστε νά φανοῦν σπουδαιότερα ούτε ὅπως τά ιστόρησαν οἱ λογογράφοι, ἀποβλέποντας περισσότερο σ' ὅ, τι σαγηνεύει τόν ἀκροατή καὶ δχι στήν ἀλήθεια").

33. Μνημεῖα κακῶν τε κάγαθῶν γιά τήν ύστεροφημία ἐνός μεγάλου λαοῦ ἡ ἀνάμνηση μεγαλόπνων ἐπιχειρήσεων πού ἀπέτυχαν ἔχει τήν ἴδια σημασία μέ τήν ἀνάμνηση τῶν θριάμβων του. Π.χ. τό ὅτι τόλμησε ἐλληνική πολιτεία νά χτυπήσει τήν περσική δύναμη στήν Μέμφη τῆς Αἰγύπτου (459 π.Χ.), ἔστω καὶ ἂν ἀπέτυχε, δείχνει τή δύναμή της ὅσο καὶ ὁ θριάμβος τοῦ Κίμωνα στίς δχθες τοῦ Εὐρυμέδοντα.

34. Εὐλογία· ὁ Περικλῆς (ὅπως φαίνεται καὶ ἀπό τό παρακάτω: **ὕμνησα**) ἔχει συναίσθηση ὅτι φιλοτεχνεῖ ὑμνο στήν πόλη. Η 'Αθήνα ὑμνήθηκε, ἐκτός ἀπό τούς ρήτορες δλων τῶν 'Επιταφίων, ιδιαίτερα ἀπό τούς ποιητές, ὅπως τόν Πίνδαρο, τόν Αισχύλο, τό Σοφοκλή, τόν Εὐριπίδη, τόν 'Αριστοφάνη. (Δές στό βιβλίο τῆς Γ' Γυμνασίου «'Ανθολόγιο Λυρικῆς Ποιήσεως» τά ποιήματα ἀριθ. 33, 38, 39, 41, 44).

35. Καί εξρηται αὐτῆς τά μέγιστα· μέ τή φράση αὐτή ταυτίζεται τό μεγαλεῖο τῆς πόλης μέ τήν προσφορά τῶν τιμώμενων νεκρῶν καὶ μάλιστα σέ πολύ κατάλληλο σημεῖο. Γιατί ἀπό δῶ καὶ πέρα ἀρχίζει τό ἐγκωμιό τους, πού μόνο μέ τή φράση: ἢ γάρ τήν πόλιν ὕμνησα...ἐκόσμησαν, ἀποχτᾶ ὄλο του τό περιεχόμενο.

36. 'Αξιοπρόσεχτη είναι ἡ κλιμάκωση (= βαθμιαίο ἀνέβασμα) τῆς ἐκδήλωσης τῆς ἀνδρείας τους: α) οὐκ ἀναβολὴν τοῦ δεινοῦ ἐποιήσατο, β) ἐβούληθησαν, γ) ὑπέμειναν τό ἔργον τῷ σώματι, δ) ἀπηλλάγησαν τῆς δόξης (τοῦ δέους).

37. Αἰσχυνόμενοι ἐν τοῖς ἔργοις: ἡ φράση φέρνει στό νοῦ μας τό δόμηρικό «Αἰδώς Ἀργείοι», καθώς καὶ οἱ δύο αὐτές ἐκφράσεις ἔχουν νά κάνουν μέ μιά ἔννοια πού χαρακτηρίζει τήν ήθική τῶν ἀρχαίων καὶ, ὅπως συμβαίνει σέ τέτοιες περιπτώσεις, είναι σχεδόν ἀκατόρθωτο νά τήν ἀποδώσουμε στή γλώσσα μας μονολεκτικά. Ἐν λοιπόν θέλουμε νά γνωρίσουμε τό περιεχόμενό της, μποροῦμε νά τό περιγράψουμε ώς ἔξης: « Ἡ βασική ἀπαίτηση πού ἔχει ἡ κοινωνία ἀπό ἔνναν ἄνθρωπο πού θέλει νά λογαριάζεται ἐνάρετος: πρόκειται γιά τό αἰσθημα τῆς ντροπῆς καὶ τῆς αὐθόρμητης δργῆς μπροστά σέ κάθε ἀπρεπη πράξη καὶ ταυτόχρονα γιά τό αἴσθημα τῆς τιμῆς, πού δέν μᾶς ἐπιτρέπει νά κάνουμε πίσω, μπροστά στό ἐπιβαλλόμενο χρέος μας».

38. Ἄλλ... καταλείπεται: ἐκτός ἀπό τόν πραγματικό τάφο, πού βέβαια ἔχει τή σημασία του (σήμα. ἡ λέξη περιέχεται μέσα στό ἐπίθ. ἐπισημότατον) θά ύψωθει κι ἔνας ίδανικός τάφος: θά είναι ἡ δόξα τους, πού (ἀεὶ, ἀείμνηστος) θά κάνει τίς ἀνδραγαθίες τούς ἀθάνατες.

39. Ἀλγεινοτέρα...θάνατος: κοινός τόπος στήν ἀρχαιοελληνική σκέψη, ὅπως φαίνεται συχνά στόν «Ομηρο. Δέξ στήν Ἀνθολογία Λυρικῆς Ποιήσεως Γ' Γυμνασίου, τό Πολεμικό σάλπισμα τοῦ Καλλίνου (σελ. 16) καὶ τό Γιά τήν Πατρίδα τοῦ Τυρταίου (σελ. 18).

40. Οὐκ ὀλοφύρομαι μᾶλλον ἢ παραμυθήσομαι: ἀλλη μιά ἀκδήλωση τῆς ἀττικῆς «συνθέσεως»: οὗτε οἱ «όλοφυρμοί» τῶν Ἰώνων γιά τό θάνατο ἀλλά οὔτε καὶ ἡ ἐπιδεικτική ἀπάθεια τῶν Σπαρτιατῶν μπροστά στό θάνατο. «Εχουμε νά κάνουμε μέ τό «μέτρον», τή σωφροσύνη, τήν ἀποφυγή τῶν ἀκραίων στάσεων.

41. Τούς παίδας...θρέψει: ἡ πόλη ἀνέτρεψε τά παιδιά τῶν νεκρῶν τοῦ πολέμου ώς τήν συμπλήρωση τῶν 18 τους χρόνων. Τότε ώς τελευταία τιμητική προσφορά, κατά τήν τέλεση τῶν δραματικῶν ἀγώνων στά Μεγάλα Διονύσια, μπροστά σ' ὅλο τό συναγμένο πλῆθος τούς χάριζε ἀπό μιά πανοπλία ὁπλίτη.

42. Μέ τή μελέτη τοῦ λόγου αὐτοῦ, α) ποιά ίδέα ἀποκομίζουμε γιά τήν προσωπικότητα τοῦ Περικλῆ καὶ τίς πολιτικές του ίδες, β) γιά τήν ρητορική του ίκανότητα, γ) γιά τήν ίδιοτυπία τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτισμοῦ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ

Εἰσαγωγή	σελίδα	7
Κείμενο	"	25
Έρμηνευτικές σημειώσεις	"	67

2. ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΟΙΔΙΠΟΥΣ ΤΥΡΑΝΝΟΣ

Εἰσαγωγή	"	103
Κείμενο	"	111
Έρμηνευτικές σημειώσεις	"	161
Έπιμετρο (μετάφραση τῶν λυρικῶν μερῶν τῆς τραγωδίας)	"	229

3. ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

Εἰσαγωγή	"	239
Χαρακτηρισμός τοῦ Περικλῆ	"	253
Κείμενο	"	257
Έρμηνευτικές σημειώσεις	"	279

ΕΚΔΟΣΗ: Α, 1982 (VIII) ΑΝΤΙΤΥΠΑ: 95.000 ΣΥΜΒΑΣΗ: 3783/14.4.82

ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΑΤΛΑΝΤΙΣ - Μ. ΠΕΧΑΙΒΑΝΙΔΗΣ & ΣΙΑ Α.Ε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής